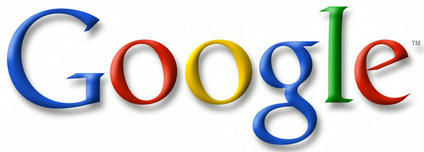

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

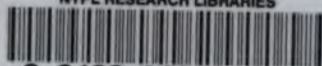
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

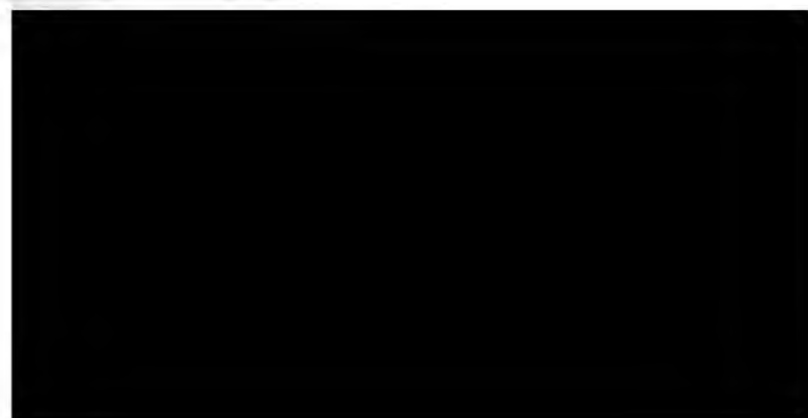
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

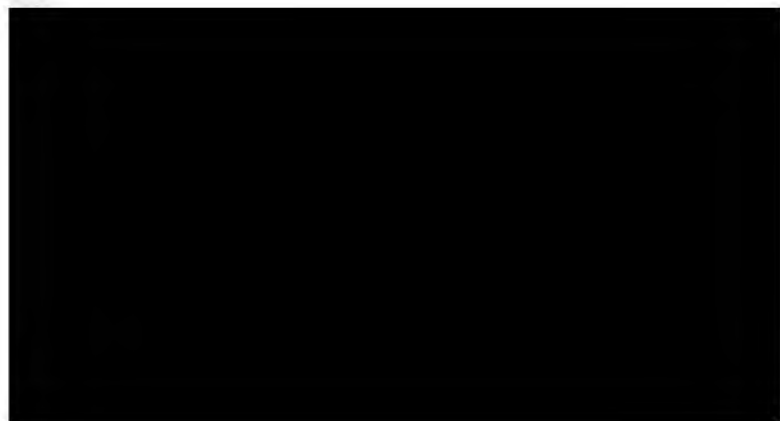
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

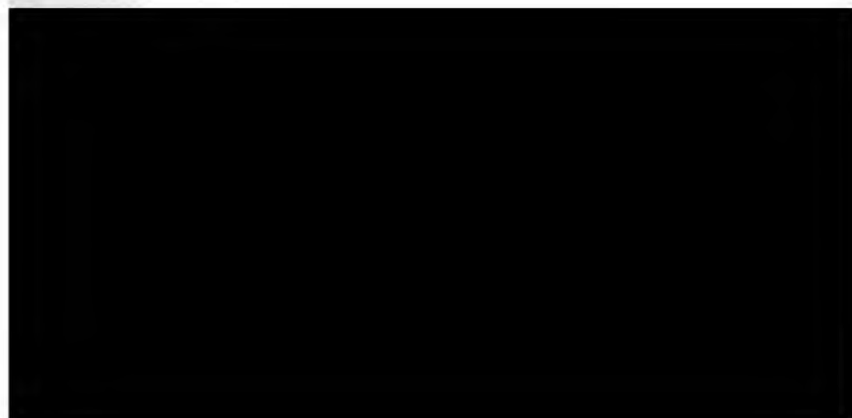
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 06823933 8

THEOLOGIA
DOGMATICO-MORALIS

Secundum Ordinem Catechiſmi

CONCILII TRIDENTINI.

EDITIO OMNIUM ACCURATISSIMA,

Plurimis ACCESSIONIBUS, & NOTIS, variis EPISTOLIS, & MONUMENTIS aucta, illuſtrata, & locupletata.

TOMUS OCTAVUS,

UBI AGITUR

De Virtutibus. De primo, ſecundo, & tertio Decalogi Præceptis.

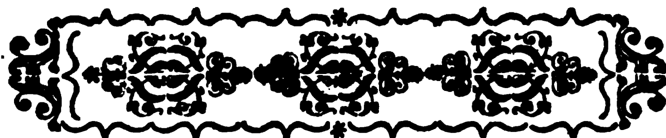
AUCTORE

R. P. F. NATALI ALEXANDRO
Ordinis FF. Prædicatorum, in ſacra Facultate Pariſienſi Doctore, & emerito Theologiæ Profeſſore.

Typis Principalis Monaſterii B. V. M. Einſidlenſis,
Per Franciſcum Xaverium Kälin. Anno MDCCLXXI.

390250

THEOLOGIÆ DOGMATICÆ, ET MORALIS SECUNDUM ORDINEM CATECHISMI Concilii Tridentini

LIBER TERTIUS.

TRACTATUS DE VIRTUTIBUS.

Ractatui de peccatis brevem de Virtutibus Tractatum subnectere visum est, ne quid huic operi deesse videatur eorum, quæ viros ecclesiasticos nosse oportet. Non solum enim in vitiis evellendis, sed in virtutibus excolendis, & irrigandis ministerium nostrum positum est.

CAPUT PRIMUM.

De Virtutibus in genere.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Virtus.

V*irtus est animi habitus bonum faciens habentem, & opus ejus bonum reddens*; Seu *Habitus naturæ modo, atque rationi consentaneus, qui animam facit optimam.* Quæ definitio colligitur ex *S. August.* lib. qu. 83. qu. 31. & lib. *De moribus Ecclesiæ catholicæ*, cap. 6.

Sive, *Virtus est bona qualitas mentis, qua recte vivi-*

tur, qua nullus male utitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Quæ quidem definitio ex verbis *S. Augustini* variis in locis compacta, traditur a *S. Thoma*, 1. 2. qu. 55. art. 4. Virtutibus quidem aliquando male utuntur homines ut objectis, cum de ipsis male sentiunt, cum illas contemnunt, cum de ipsis superbiunt, sed nunquam ipsis male uti possunt, ut principiis mali usus : „ Quia opus virtutis est bonus usus „ istorum, quibus etiam non bene uti possumus; ne„ mo autem bene utendo male utitur „ (inquit *S. Augustinus*; lib. 2. *De libero Arbitrio*, cap. 19.)

ARTICULUS II.

Quotuplex sit Virtus.

Virtutes Theologicæ.

I. Virtutum aliæ humanæ sunt, ordinisque naturalis, si objecta illarum spectemus, quia versantur circa aliquid, quod humana ratione comprehendi potest, hominemque perficiunt intra fines naturæ, & rationis humanæ; aliæ divinæ sunt, ac supernaturales, quæ *Theologicæ* nuncupantur. Tres omnino sunt, scilicet *Fides*, *Spes*, & *Charitas*, ex Apostolo 1. ad Corinth. 13. *Nunc autem manent fides, spes, charitas; tria hæc; major autem horum est charitas.* Theologicæ dicuntur, primo, quia Deum ut proprium, & immediatum objectum attingunt, non solum ut finem [redacted]

tiam filiis Dei per Jesum Christum misericorditer promissam; & tanquam mercedem ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus fideliter reddendam (ut loquitur sacra Synodus Tridentina, sess. 6. cap 16.

Charitas est virtus a Deo infusa, qua Deus propter se-ipsum sincere, & super omnia diligitur, & proximus propter Deum. Sive, *Motus animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se, atque proximo propter Deum* (ut loquitur *S. Augustinus*, lib. 3. *De Doctrina Christiana*, cap. 10.) Charitas.

De Fide, Spe, & Charitate egimus lib. 1. & lib. 4. istius operis; nunc virtutum cæterarum tractationem aggredimur.

II. Virtutes humanæ, aliæ mentem, aliæ appetitum perficiunt. Illæ *Intellectuales*, istæ *Morales* a Theologis appellantur. In primo ordine recensentur *Intelligentia*, *Sapientia*, *Scientia*, quæ mentem in veri speculatione; *Ars* & *Prudentia*, quæ eamdem perficiunt cum ordine ad opus. De primis illis quatuor virtutibus, quæ minus proprie virtutes dicuntur, quia nemo illis simpliciter, & absolute fit bonus, non agimus impræsentiarum; ad Logicos, non ad Theologos earum consideratio pertinet. Unam ex intellectualibus illis virtutibus prudentiam præsenti tractationi reservamus, quia non solum tribuit boni operis facultatem, sed & usum, rectamque voluntatem omnino requirit. Quamobrem nemo vere prudens est, qui non sit vir probus. Virtutes intellectuales, & morales.

III. *Virtus moralis est habitus a Deo datus homini, ad honestos mores, seu honestas actiones, secundum legis divinæ præscriptum inclinans, propter charitatem in Deum.* Sicut enim pravis habitibus conformatur huic seculo, sic virtutum habitibus mens hominis renovata Deo conformatur, ut probet, quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta (ut loquitur Apostolus.) Vera virtus Dei donum est, uni Deo servit, ad ipsum unum, ut ad finem, refertur, quod sine charitate fieri non potest. Theologice, non Philosophice de virtutibus loquimur. „ „ Non absurde virtus definita est ab eis, qui dixerunt, virtus est animi Quid sit virtus moralis. Rom. 12. Veræ non sunt virtutes, nisi quæ uni Deo serviunt.

 habi-

habitus, naturæ modo, atque rationi consentaneus. Verum dixerunt, sed quid sit consentaneum liberandæ, ac beatificandæ naturæ mortalium nescierunt. Neque enim omnes homines naturali instinctu immortales, & beati esse vellemus, nisi esse possemus. Sed hoc summum bonum præstari hominibus non potest nisi per Christum, & hunc crucifixum, cujus morte mors vincitur, cujus vulneribus natura nostra sanatur. Ideo justus ex fide Christi vivit. Ex hac enim fide prudenter, fortiter, temperanter, & juste, ac per hoc his omnibus veris virtutibus recte, sapienterque vivit, quia fideliter vivit. Si ergo ad consequendam veram beatitudinem, quam nobis immortalem fides, quæ in Christo est, vera promittit, nihil prosunt homini virtutes, nullo modo veræ possunt esse virtutes... Absit, ut virtutes veræ cuiquam serviant, nisi illi, vel propter illum, cui dicimus: *Deus virtutum converte nos.* Proinde virtutes, quæ carnalibus delectationibus, vel quibusque commodis, & emolumentis temporalibus serviunt, veræ prorsus esse non possunt. Quæ autem nulli rei servire volunt, nec ipsæ veræ sunt. Veræ quippe virtutes Deo serviunt in hominibus, a quo donantur hominibus, Deo serviunt in Angelis, a quo donantur & Angelis „„. Verba sunt *S. August.* lib. 4. *Contra Julianum*, cap. 3.

Psal. 79. 8.

Non sunt veræ virtutes absque vera religione.

Idem argumentum tractat lib. 19. *De civitate Dei* cap. 25. probatque, non posse veras esse virtutes, ubi non est vera religio. „„ Quamlibet (*inquit*) videatur animus corpori, & ratio vitiis laudabiliter imperare; si Deo animus, & ratio ipsa non servit, sicut sibi serviendum esse Deus ipse præcipit, nullo modo corpori, vitiisque recte imperat. Nam qualis corporis, atque vitiorum potest esse mens domina, veri Dei nescia, nec ejus imperio subjugata, sed vitiosissimis dæmonibus corrumpentibus prostituta? Proinde virtutes, quas sibi habere videtur, per quas imperat corpori, & vitiis ad quodlibet adipiscendum, vel tenendum, nisi ad Deum retulerit, etiam ipsæ vitia sunt potius, quam virtutes. Nam licet a qui-

bus-

busdam tunc veræ, & honestæ putentur esse virtutes, cum ad se ipsas referuntur, nec propter alias expetuntur; etiam tunc inflatæ, ac superbæ sunt; & ideo non virtutes, sed vitia judicanda sunt. Sicut enim non est a carne, sed super carnem, quod carnem facit vivere; sic non est ab homine, sed super hominem, quod hominem facit beate vivere; nec solum hominem, sed etiam quamlibet potestatem, virtutemque cœlestem „ „.

IV. Virtutum moralium quædam sunt directrices operationum, aliæ sunt affectionum, & perturbationum animi, seu (ut vulgo loquimur) passionum moderatrices. Primi generis sunt justitia, & partes ejus; secundi generis sunt fortitudo, & temperantia, ipsisque subjectæ, vel adjunctæ virtutes. S. Th. 1. 2. quæst. 69.

V. Celeberrima virtutis partitio est in quatuor *Virtutes Cardinales*, ita nuncupatas, quod sint tanquam aliarum fontes, & cardines, quemadmodum ostium in cardine, sic omnis honestæ vitæ ratio in illis versetur, bonique operis structura eisdem inniti quodammodo videatur. Quatuor vero numerantur ejusmodi virtutes, scilicet *Prudentia*, *Justitia*, *Temperantia*, *& Fortitudo.* De quibus Sapientiæ 8. scriptum est: *Sobrietatem, prudentiam docet, & justitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus.* Ubi per sobrietatem temperantia, per virtutem fortitudo non obscure designatur, ut observat *S. August.* lib. 1. *Retractationum*, cap. 8. Illas quatuor Paradisi fluviis adumbratas SS. Patres interpretantur; scilicet. Quatuor virtutes cardinales.

S. Ambrosius, lib. *De Paradiso*, cap. 3. „ „ Sicut ergo (*inquit*) fons vitæ est sapientia, fons gratiæ spiritalis: ita fons virtutum est cæterarum, quæ nos ad æternæ cursum dirigunt vitæ. Ex hac igitur anima, quæ culta est, non ex ea, quæ inculta, fons iste procedit, ut irriget paradisum, hoc est, quædam diversarum fruteta virtutum, quarum sunt quatuor initia, in quæ sapientia ista dividitur. Quæ sunt quatuor initia virtutum, nisi unum prudentiæ, aliud

temperantiæ, tertium fortitudinis, quartum justitiæ? &c „ „.

S. Augustinus, lib. 2. *De Genesi Contra Manichæos*, cap. 10. „ „ Flumen, quod procedebat ex Eden, dividitur in quatuor partes, & quatuor virtutes significat, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, justitiam... Prudentia ergo, quæ significat ipsam contemplationem veritatis, ab omni ore humano alienam, quia est ineffabilis, quam si eloqui velis, parturis eam potius, quam paris, quia ibi audivit, & Apostolus ineffabilia verba, quæ non licent homini loqui. Hæc ergo prudentia terram circumit, quæ habet aurum, & carbunculum, & lapidem prasinum, id est, disciplinam vivendi, quæ ab omnibus terrenis sordibus quasi decocta nitescit, sicut aurum optimum; & veritatem, quam nulla falsitas vincit, sicut carbunculi fulgor nocte non vincitur; & vitam æternam, quæ viriditate lapidis prasini significatur, propter vigorem, qui non arescit. Fluvius autem ille, qui circuit terram Æthiopiam multum calidam, atque ferventem, significat fortitudinem calore actionis alacrem, atque impigram. Tertius autem Tygris vadit contra Assyrios, & singnificat temperantiam, quæ resistit libidini, multum adversanti consiliis prudentiæ. Quartus fluvius, non dictum est, contra, quid vadat, aut quam terram circumeat: Justitia enim ad omnes partes animæ pertinet, quia ipsa ordo, &

[redacted]

plicans quatuor angulos domus, in qua filii Job epulabantur, & quam ventus vehemens concussit; „ „ In quatuor (*inquit*) angulis domus ista consistit; quia solidam mentis nostræ ædificium prudentia, temperantia, fortitudo, justitia sustinet. In quatuor angulis domus ista consistit; quia in his quatuor virtutibus tota boni operis structura consurgit. Unde quatuor paradisi flumina terram irrigant; quia dum his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni desideriorum carnalium æstu temperatur. Sed nonnunquam dum menti ignavia subrepit, prudentia frigescit; nam cum fessa torpet, futura non providet. Nonnunquam dum nonnulla menti delectatio subrepit, temperantia nostra marcescit. In quantum enim ad delectationem præsentium ducimur, in tantum minus ab illis temperamus. Nonnunquam se timor cordis insinuat & vires nostræ fortitudinis turbat; & eo minores contra adversa existimus, quo quædam perdere immoderatius dilecta formidamus. Nonnunquam vero amor sui se menti ingerit, eamque latenti motu a rectitudine justitiæ divertit; & quo se totam auctori reddere negligit, eo in se justitiæ juri contradicit. Ventus ergo vehemens quatuor angulos domus concutit; dum fortis tentatio occultis motibus quatuor virtutes quatit; & quasi quassatis angulis domus obruitur, dum pulsatis virtutibus, conscientia turbatur. Intra hos autem quatuor domus angulos filii convivantur; quia intra arcana mentis, quæ principaliter his quatuor virtutibus ad summæ rectitudinis culmen erigitur, virtutes cæteræ quasi quædam cordis soboles se invicem pascunt „ „.

CAPUT II.

De Virtutibus Cardinalibus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quo Virtutum istarum natura explicatur.

Prudentia est virtus, qua secundum honesti rationem, divinæque legis præscriptum, quid expetendum, quidve fugiendum sit, homini præstituit.

Justitia est virtus, cuique tribuens, quod suum est.

Fortitudo est virtus, qua labores, mortisque pericula propter Deum constanter suscipiuntur, & perferuntur.

Temperantia est virtus, voluptatum carnis, quæ gustu, tactuque percipiuntur, moderatrix.

A *S. Augustini* definitionibus istæ nonmultum abludunt. Sic enim virtutes illas definit lib. *De diversis Quæstionibus* 83. qu. 31. 61. & lib. 1. *De libero arbitrio*, cap. 13.

Prudentia est appetendarum, & vitandarum rerum scientia.

Justitia est virtus, qua sua cuique tribuuntur. Sive; *Est habitus animi communi utilitate conservata, suam cuique tribuens dignitatem.*

Fortitudo est virtus, qua omnia incommoda, & damna rerum in nostra potestate constitutarum contemnimus. Sive: *Firmitas animi adversus ea, quæ temporaliter molesta sunt.*

[redacted]

non putavit. Adverte hic omnes virtutes quatuor in uno facto. Fuit sapientiæ, Deo credere, nec filii gratiam anteferre auctoris præcepto; fuit justitiæ, acceptum reddere; fuit fortitudinis, appetitum ratione cohibere. Ducebat hostiam pater, interrogabat filius, tentabatur affectus paternus, sed non vincebatur. Repetebat filius appellationem paternam, compungebat paterna viscera, sed non minuebat devotionem. Accedit quarta virtus, temperantia. Tenebat justus & pietatis modum, & executionis ordinem. Denique dum sacrificio necessaria vehit, dum ignem adolet, dum filium ligat, dum gladium educit, hoc immolandi ordine meruit, ut filium reservaret. Quid sapientius S. Jacob, qui Deum vidit facie ad faciem, & meruit benedictionem? Quid justius, qui ea, quæ acquisierat, oblatis muneribus cum fratre divisit? Quid fortius, qui cum Deo luctatus est? Quid modestius eo, qui modestiam ita & locis, & temporibus deferebat, ut filiæ injuriam mallet prætexere conjugio, quam vindicare; eo quod inter alienos positus amori potius consulendum, quam odia colligenda censebat? Noe quam sapiens, qui tantam fabricavit arcam? Quam justus, qui ad semen omnium reservatus, solus ex omnibus & præteritæ generationis superstes est factus, & auctor futuræ, mundo potius, & universis magis, quam sibi natus? Quam fortis, ut diluvium vinceret? Quam

[redacted]

virtutum est; ut justus æqualem se inferioribus præstet. dolum excludat, veritatem requirat. *Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis.* Habes prudentiam, cujus est flere occidua, & ea, quæ æterna sunt quærere; lugere secularia, quæ seipsa compugnent; Deum pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, ut confundat sapientes; & qui ea, quæ non sunt destruat, ut quæ sunt possit adipisci. *Beati eritis, cum vos oderint homines.* Habes fortitudinem, sed eam, quæ non odium mereatur ex crimine, sed persecutionem patiatur ex fide; sic enim ad passionis pervenitur coronam, si gratiam hominum negligas, divinam sequaris. Denique, ut scias consummationem esse fortitudinis passionem: *Secundum hæc (inquit) faciebant Prophetis patres eorum;* quia Prophetas Judæi usque ad mortem corporis persecuti sunt. Est etiam fortitudinis iram vincere, indignationemque cohibere; ac per hoc fortitudo animum juxta, corpusque confirmat, nec perturbari sinit timore aliquo, vel dolore; quibus velut pravis interpretibus plerumque percellimur. Ergo temperantia cordis habet, animique munditiam, justitia misericordiam, pacem prudentia, mansuetudinem fortitudo „ „.

Quatuor illas virtutes a Christo, ut a causa effectrice pariter, & exemplari in Christianorum animos derivari ostendit S. Bernard. Serm. 22. in Cant. „ „ Frustra (*inquit*) hujus seculi sapientes de quatuor virtutibus tam multa disputaverunt, quas tamen apprehendere omnino nequiverunt, cum illum nescierint, qui factus est nobis a Deo sapientia, docens prudentiam, & justitia, delicta donans, & sanctificatio, in exemplum temperantiæ continenter vivens, & Redemptio, in exemplum patientiæ fortiter moriens... Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem Christum ignoratis? Ubinam, quæso, vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Unde vera justitia, nisi de Christi misericordia? Ubi vera temperantia, nisi in Christi vita? Ubi vera fortitudo, nisi in Christi Passione? Soli ergo, qui ejus doctrina imbuti sunt, prudentes dicendi sunt; soli

Christus quatuor virtutum cardinalium auctor, & exemplar.

soli justi, qui de ejus misericordia veniam peccatorum consecuti sunt; soli temperantes, qui ejus vitam imitari student; soli fortes, qui ejus patientiæ documenta fortiter in adversis tenent. Incassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat, quam a Domino virtutum; cujus doctrina seminarium prudentiæ; cujus misericordia opus justitiæ; cujus vita speculum temperantiæ; cujus mors insigne est fortitudinis „ „.

Virtutum cardinaliū necessitas.

Hæ quatuor virtutes, quam necessariæ sint homini christiano, docet idem Doctor mellifluus, in Tractatu *De Conversione ad Clericos*, cap. 10. „ „ Opus est (*inquit*) fortitudine adversus tentamenta peccati, ut rugienti leoni resistamus fortes in fide, & ignita ipsius jacula hoc ipso clypeo viriliter repellamus. Opus est justitia, ut operemur bonum. Opus prudentia, ne cum fatuis virginibus reprobemus. Opus denique temperantia, ne voluptatibus indulgentes, audiamus aliquando, quod miser ille epularum pariter, & vestium splendore finito, dum misericordiam precaretur, audivit: *Memento, fili, quod recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris* „ „.

Luc. 16. 25.

Quatuor modis itur in consiliū impiorum.

Et Serm. 72. *De Diversis*, alias 35. ex *Parvis*, explicans versum illum Psalm. 1. *Beatus vir, qui non abiit in consilium impiorum;* ait ad hoc consilium quatuor modis tendi. „ „ Quidam enim trahuntur inviti, alii attrahuntur illecti, alii seducuntur ignari, alii sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armati resistant, ne in consilio eant. Invitis necessaria est fortitudo, qua resistant usque ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi, qui attrahuntur illecti, indigent temperantia, quæ reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditiis. Illis, qui seducuntur ignari, est opus prudentia, quæ ab utilibus inutilia discernit, & docet quid tenendum, quidve rejiciendum sit. Justitia indigent illi, qui sequuntur

spon-

spontanei. Justitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentit „ „.

Denique has virtutes esse connexas, & in meditullio quodam seu medio convenire, quod ita cunctis conterminum est, ut proprium videatur singularum, docet lib. 1. *De Consideratione*, cap. 8. „ „ Fortitudinis matrem esse prudentiam, nec fortitudinem, sed temeritatem esse quemlibet ausum, quem non parturivit prudentia. Hæc item est, quæ inter voluptates, & necessitates media quasi quædam arbitra sedens, utrinque certis limitibus distermi-nat fines, istis assignans, & præbens, quod sat est; illis, quod nimis est, demens, & sic ex alterutro tertiam formans virtutem, quam dicunt temperantiam. Nempe intemperantem ipsa consideratio censet tam eum, qui necessariis pertinaciter demit, quam qui indulget superfluis. *Sed nec justitia solitaria est.* Nam cum justitiæ dicatur portio, quod sibi non vult fieri quis, alii non facere; porro perfectio, quod ait Dominus: *Quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis;* neutrum horum erit, nisi ipsa voluntas sic ordinata fuerit, ut nec velit aliquid superfluum, nec necessarium quid superstitiose nolit, quod quidem temperantiæ est. Denique & ipsi justitiæ, ut justa sit, temperantia modum imponit. *Noli nimium esse justus*, ait Sapiens, ostendens per hoc minime approbandam justitiam, quæ temperantiæ moderamine non frænetur. Quid quod, & ipsa sapientia hoc temperantiæ frænum non respuit, dicente Paulo: *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem?* Sed & e converso, quod temperantiæ necessaria justitia sit, ostendit Dominus arguens in Evangelio illorum temperantiam, qui abstinebant, ut viderentur hominibus jejunantes. Erat in cibo temperantia, sed non justitia in animo, quia non Deo placere, sed hominibus intendebant. Quomodo rursum vel ista, vel illa sine fortitudine, cum constet fortitudinis esse non mediocris, cohibere velle, & nolle suum

Virtutes cardinales connexæ.

Matth. 7.

Eccl. 7.

Rom. 12.

suum inter angustias, parum, & nimis; ut sit contenta voluntas modo illo medio, nudo, puro, solo, constante sibi, æquali undique sui, utpote ex omni parte pariter circumciso, quem solum constat esse virtutis. Dicito mihi, quæso, si potes, cuinam potissimum trium harum virtutum meditullium hoc dandum censeas, quod ita cunctis conterminum est, ut videatur proprium singularum? An ipsum virtus est, & nihil aliud? Sed sic virtus non esset multiplex, sed essent omnes una. An potius, quia sine eo virtus non est, omnium quodammodo intima vis una est, & medulla virtutum, in qua sic uniuntur, ut proinde una videantur omnes, præsertim, quod non illud participando communicant, sed totum a singulis, atque integrum possidetur? Verbi causa; quid tam justitiæ quam modus? Alioquin si quid extra modum relinquit, non plane cuique tribuit, quod suum est. Quod tam rursum temperantiæ, quæ non aliunde profecto temperantia est, nisi quod nil immoderatum admittit? Sed puto, fatebere etiam non minus esse fortitudinis, cum vel maxime ipsa sit, quæ vel ab irruentibus vitiis, & quasi hinc inde suffocare conantibus, purum illud potenter eruit, & vindicat in quoddam stabile fundamentum boni, sedemque virtutis. Ergo modum tenere, justitia est, temperantia est, fortitudo est. Sed vide, ne in hoc differant, ut justitiæ quidem

[redacted]

ut qui una caruerit, omnibus careat. Neque vero huic doctrinæ repugnat, quod lib. 1. *Contra Pelagianos*, cap. 7. ait: *Nullus Sanctorum, quamdiu in isto corpusculo est, cunctas potest habere virtutes.* Id unum enim significat, non esse æquales in omnibus, sed alios aliis virtutibus excellere, quamvis omnes habeat, qui unam habet. Significat, neminem hominem, quantumvis sit justus, perfectum esse, quamdiu hic mortalem vitam agit. In eo versatur, ut probet: „„ Non solum ad comparationem divinæ Majestatis homines nequaquam esse perfectos, sed ne Angelorum quidem, & cæterorum hominum, qui virtutum culmina conscenderunt; cum & tu, qui melior es alterius collatione, quem imperfectum esse monstraveris, rursum ab alio te præeunte vincaris; ac per hoc non habeas veram perfectionem, quæ si perfecta sit, nulla re indiget. *Et paulo post*: Quamdiu habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, & fragili carne circumdamur, imo mortali, & corruptibili, beatos esse nos credimus, si in singulis virtutibus, partibusque virtutum Deo subjecti sumus; cum autem mortale hoc indutum fuerit immortalitate, & corruptivum hoc incorruptione vestitum, & absorpta mors fuerit in Christi victoria; tunc erit Deus omnia in omnibus; ut non sit tantum in Salomone sapientia, in David animi mansuetudo, in Elia, & Phinees zelus, in Abraham fides, in Petro perfecta dilectio, in electionis vase studium prædicandi, & in cæteris bina, vel trina, sed totus in cunctis sit, & omni virtutum choro Sanctorum numerus glorietur, & sit Deus omnia in omnibus „„. *Objicit Critobulus Interlocutorum alter*: „„ Nullus ergo Sanctorum, quamdiu in isto corpusculo est, cunctas potest habere virtutes? *Respondet Atticus*: Nullus: quia nunc ex parte prophetamus, & ex parte cognoscimus. *Critob.* Et quomodo legimus: Qui unam habuerit, omnes videtur habere virtutes? *Atticus.* Participatione, non proprietate; necesse est enim, ut singuli excellant in quibusdam. Et tamen hoc, quod legisse te dicis, ubi scriptum sit, ne-

nescio. *Critob.* Ignoras hanc Philosophorum esse sententiam? *Atticus.* Sed non Apostolorum. Neque enim mihi curæ est, quid Aristoteles, sed quid Paulus doceat. *Critob.* Obsecro te, nonne Jacobus Apostolus scribit, qui in uno offendit, eum esse omnium reum? *Atticus.* Ipse locus interpretatur. Non enim dixit, unde cœperat disputatio; qui divitem pauperi in honore prætulerit, reus est adulterii, vel homicidii; in hoc enim delirant Stoici, paria contendentes esse peccata; sed ita; qui dixit, non mœchaberis, dixit, & non occides; quod etsi non occidis, mœcharis tamen, factus es transgressor legis. Levia cum levibus, & gravia cum gravibus comparantur, nec ferula dignum vitium, gladio vindicandum est; nec gladio dignum scelus ferula coercendum. *Tum paulo post Atticus*: Quis non vult facere, quod perfectum est? aut quis non cunctis cupiat florere virtutibus? Si totum requiris ab omnibus, tollis rerum diversitatem, & gratiarum distantiam, & Creatoris artificis varieta-
Psal. 103. tem, cujus sacro Propheta sonat carmine: *Omnia in sapientia fecisti.* Indignetur lucifer, quare fulgorem lunæ non habeat. Luna super suis defectibus, & labore causetur, cur annuum solis circulum singulis mensibus expleat. Sed queratur, quid offenderit, ut lunæ cursu tardior sit. Clamemus & nos homunculi, quid causæ extiterit, ut homines, & non Angeli facti simus... Vestrum decretum huc usque perveniet, ut

[redacted]

Epistolæ ad Ephesios. „ „ Nunc (*inquit*) Deus per partes in singulis est; in alio justitia, in alio castitas, in alio sapientia, in alio fortitudo; & difficile est etiam in sanctis viris, atque perfectis omnes pariter esse virtutes. Cum autem in fine rerum, & consummatione mundi ei fuerint universa subjecta, adimplebit omnia in omnibus; ut juxta id, quod Deus est cunctis virtutibus plenus, omnia in omnibus adimpleantur, & sint universi habentes omnia, quæ ante singuli singula possidebant „ „. Quamvis itaque connexæ sint inter se virtutes, & qui unam habet, cæteris sit ornatus; non sunt in justis ipsis æquales, & modis omnibus perfectæ; sed perfectus erit illarum status in cœlesti beatitudine, cum Deus erit omnia in omnibus.

ARTICULUS II.

De Prudentia, ejusque Partibus, & Officiis.

§. I. *Partes subjectæ, sive species Prudentiæ.*

I. *Primus officii fons prudentia est* (inquit *S. Ambros.* lib. I. *De Officiis*, cap. 27.) Alia *Politica est*, alia *Oecumenica*, alia *Monastica*. Prima in bonum reipublicæ, secunda in bonum familiæ; tertia in bonum privatum intendit. Prima vel *Regnatrix* est in Rege, de qua *Jerem.* 23. dicitur: *Regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet judicium, & justitiam in terra.* Et Sap. 6. *Rex sapiens stabilimentum populi est.* Vel *Militaris* in belli Ducibus, quæ hostium repellendis insultibus invigilat; de qua Proverb. 24. dicitur: *Cum dispositione initur bellum, & erit salus, ubi sunt multa consilia.* Et Sap. 6. *Melior est sapientia, quam vires, & vir prudens, quam fortis.* Vel *Obsequens* in subditis, in iis, quæ bonum commune spectant. Homines enim servi, vel quicunque subditi ita aguntur ab aliis per præceptum, ut tamen seipsos agant per liberum arbitrium; & ideo requiritur in eis rectitudo quædam regiminis, qua seipsos dirigant obediendo Principibus, & iis, qui rempublicam mode- S. Th. 2. 2. qu. 50.

cantur; quod pertinet ad prudentiam politicam. Hæ partes sunt subjectæ prudentiæ, sive illius species.

§. II. *Prudentiæ Officia.*

S. Th. 2. 2. q. 47. art. 8. & qu. 51.

II. Officia prudentiæ, sive actus illius, sunt 1. Rectum consilium de rebus agendis inire; quærere, accipere, vel dare: 2. De iisdem recte judicare, sive secundum Regulas communes, sive secundum altiora principia, ubi illas deficere contingit. 3. Recte præcipere. Et hic quidem postremus actus prudentiæ moralium virtutum reginæ proprius est; alii vero ad virtutes prudentiæ annexas, & affines spectant. Optimi consilii in omnibus operibus nostris, maximeque in rebus ad animæ salutem pertinentibus necessitatem docet Spiritus sanctus Proverb. 12. *Via stulti recta in oculis ejus, qui autem sapiens est, audit consilia.* Et cap. 13. *Inter superbos semper jurgia sunt; qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.* Eccles. 32. *Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.* Et cap. 37. *Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile.* Hac virtute instructus *Jethro* socer *Moysis*, optimum illi consilium dedit de populi Israelitici gubernatione (*Exod.* 18. 17.) Hac instructus *Nathan* Propheta salutare consilium dedit *Bethsabee* matri Salomonis, ut regnum filio a Davide impetraret. (3. *Reg.* 1. 12.) Hac virtute Moyses, Sa-

[redacted]

& lex illi fidelis. Recti judicii est, e duobus malis minus eligere, quod de malis culpæ non est intelligendum; peccata enim omnia fugienda sunt, cum illa Deus prohibeat, nullum eligendum est, sed de malis pœnæ. Sic Davidi, cum numerato populo peccasset, obtulit Dominus optionem triplicis pœnæ, nempe, vel septennis famis in toto regno, vel belli, quo fugeret tribus mensibus coram hostibus suis; vel triduanæ pestis. *Dixit autem David ad Gad: Coarctor nimis; sed melius est, ut incidam in manus Domini (multa enim misericordia ejus sunt) quam in manus hominum. Immisitque Dominus pestilentiam in Israel.* Recte præcipitur, quod legi divinæ, aut Ecclesiæ, Principumque legibus secundum Deum latis non repugnat, & ad finem consequendum conducibile est, maxime vero ad finem vitæ æternæ; propter quam Principes, & Superiores quique præcipere, & subditi parere debent. 2. Reg. 24. 14.

A quibus quærendum consilium.

III. Illis solum consiliis confidendum est, quæ justitia, & prudentia nituntur. „ „ Quis enim ei se committat, quem non putet plus sapere, quam ipse sapiat, qui quærit consilium? Necesse est igitur, ut præstantior sit, a quo consilium petitur, quam ille est, qui petit. Quid enim consulas hominem, quem non arbitreris posse melius aliquid reperire, quam ipse intelligit? Quod si eum inveneris, qui vivacitate ingenii, mentis vigore, atque auctoritate præstet, & accedat eo, ut exemplo, & usu paratior sit, præsentia solvat pericula, prospiciat futura, denuntiet imminentia, argumentum expediat, remedium ferat in tempore, paratus sit non solum ad consulendum, sed etiam ad subveniendum; huic ita fides habetur, ut dicat, qui consilium petit: *Etsi mala mihi evenerint per illum, sustineo.* Hujusmodi igitur viro salutem nostram, & existimationem committimus, qui sit justus, & prudens. Facit enim justitia, ut nullus sit fraudis metus; facit etiam prudentia, ut nulla sit erroris suspicio „ „ (*inquit S. Ambrosius, lib. 2. De Officiis, cap. 8.*) Morum probitate, Eccl. 22. 31.

tate, & integritate florere illum necesse est, a quo consilium quæris. „„ Quomodo enim eum potes judicare consilio superiorem, quem videas inferiorem moribus? Supra me debet esse, cui me committere paro. An vero idoneum eum putabo, qui mihi det consilium, quod non det sibi, & mihi eum vacare credam, qui sibi non vacet; cujus animum voluptates occupent, libido devincat, avaritia subjuget, cupiditas perturbet, quatiat metus? Quomodo hic consilii locus, ubi nullus quieti? „ Omnia operatur prudentia, cum omnibus bonis habet consortium. Nam quomodo potest utile consilium dare, nisi habeat justitiam, ut inducat constantiam, mortem non formidet, nullo terrore, nullo revocetur metu, nulla adulatione a vero deflectendum putet; exilium non refugiat, qui noverit sapienti patriam mundum esse; egestatem non timeat, qui nihil deesse sapienti sciat, cui totus mundus divitiarum est? Quid enim præcelsius illo viro, qui auro moveri nesciat, contemptum habeat pecuniarum, & velut ex arce quadam despiciat hominum cupiditates „„? Ab hujusmodi viro consilium quære, a viro (inquam) prudente, probo, benevolo, facili. Si quis enim sapiens est, difficili tamen accessu, idem est, ac si aquæ fontem præcludat (inquit *S. Ambrosius*, cap. 12. & 14. ejusdem libri.)

§. III. *Partes integrantes Prudentiæ.*

S. August. lib. qu. 83. q. 1. S. Th. 2. 2. q. 9. & q. 7. art. 9.

IV. Partes velut integrantes prudentiæ, sine quibus videlicet perfectus istius virtutis actus esse non potest, sunt, *Memoria*, *Intelligentia*, *Providentia*, *Solertia*, *Docilitas*, *Ratio*, *Circumspectio*, *Cautio*, *Solicitudo*.

Memoria.

Memoria est, qua repetit animus illa, quæ olim gesta sunt, vel evenerunt. Non sumitur hic pro naturali facultate, sed pro studiosa recordatione præteritorum eventuum, & negotiorum, quibus mediis acta sint, quos exitus habuerint. Experimento scilicet plurimum juvatur prudentia, & ex præteritis argu-

gumentum sumit, qui probetur in similibus negotiis, rerumque circumstantiis, quæ faustum exitum habuerunt, eodem modo agendum; vel alio modo in iis, quorum infaustus fuit exitus ex hominum imprudentia, & mediorum congruorum defectu. Contingit enim interdum, ut res male cedant, quamvis optimo consilio susceptæ sunt, mediisque convenientibus, & prudentia singulari gestæ, ex defectu causarum, quæ non sunt in nostra potestate, & ita volente, ac decernente Deo. Unde scite ab antiquo Poeta dictum est

. . . . . *Careat successibus opto,*
Quisquis ab eventu facta notanda putat.

Intelligentia, est, qua homo ea perspicit, quæ sunt; sive, accurata, & solers consideratio, qua intelligitur, quid in unaquaque actione, atque adeo in totius vitæ ratione Deo acceptum, ac proinde honestum, seu decens, atque utile sit; & e contrario quid Deo displiceat, ac proinde, quid inhonestum, dedecens, ac damnosum sit. Hinc dicitur *Intellectus prudentiæ:* (Eccles. 1.) & alibi; *Spiritus intelligentiæ.* De quo scriptum est Deuter. 4. *Hæc est vera sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes universi præcepta hæc, dicant: En populus, sapiens, & intelligens, gens magna.* Intelligentia quoque perspicit vir prudens, quæ sint aliorum consilia; quamvis enim adeo profundæ sint hominis cogitationes, ut nemo eas noverit nisi spiritus hominis, qui in ipso est, eas tamen, quantum conjecturis potest, vir prudens rimatur, observat, expiscatur, secundum illud Prov. 20. *Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri; sed homo sapiens exhauriet illud.*

Intelligentia.

Sap. 7. Eccl. 1.

Providentia, est, qua futurum aliquid ante videtur, quam factum sit; & idonea media ad finem consequendum assumuntur. De qua Deut. 32. scriptum est; *Gens absque consilio est, & sine prudentia; utinam saperent, & intelligerent, & novissima providerent!* Et Eccle. 8. *Tempus, & responsionem cor sapientis intelligit. Omni negotio tempus est, & opportunitas.* Hac itaque

Providentia.

Luc. 14. structus est: *Qui volens turrim ædificare, prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum, ne posteaquam posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes, qui vident, incipiant illudere ei, dicentes: Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare.* Hac instructus est *Rex, qui iturus committere bellum adversus alium Regem, sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se; alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens, rogat ea, quæ pacis*

Matth. 7. *sunt.* Hac instructus erat vir sapiens: *Qui ædificavit domum suam super petram, & descendit pluvia & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit; fundata enim erat super petram.* Hac destitutus erat vir stultus; *Qui ædificavit domum suam super arenam; & descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.*

Solertia. *Solertia*, facilis est, & prompta conjectio, qua dum aliquid ex improviso occurrit, celeriter a viro perspicaci, & prudente invenitur id, quod congruit, & expedit.

Docilitas. *Docilitas*, qua quis paratum, & promptum se exhibet ad aliorum consilia, & monita de rebus agendis suscipienda. Quo spectat illud Prov. 3. *Ne innitaris prudentiæ tuæ.* Et Ecclef. 6. *In multitudine Presbyterorum prudentium sta, & sapientiæ illorum ex cor-*

[redacted]

cor docile Dei donum eſt; unde Salomon ita Dominum precabatur: *Dabis ſervo tuo cor docile.* 3. Reg. 3.

Ratio, ſive recta ratiocinatio eſt, qua ex aliis prius cognitis colligitur, quid agendum ſit. Ad quam pertinet illud Prov. 18. *Cor prudens poſſidebit ſcientiam.* Ratio.

Circumſpectio, eſt accurata circumſtantiarum conſideratio, ut noſcatur, quid bonum ſit, & conveniens, habita ratione negotiorum, perſonarum, loci, temporis, &c. quædam enim ſecundum ſe ſpectata bona ſunt, & convenientia, quæ tamen ex rerum circumſtantium concurſu, vel mala redduntur, vel certe fini nullatenus opportuna. Sic exhibere alicui ſigna amoris, ſecundum ſe ſpectatum, conveniens eſt, ut ejus animus ad mutuum amorem alliciatur; ſed ſi periculum probabile ſit, ne inde in illius animo ſuperbia, vel ſuſpicio adulationis oriatur, id non erit fini conveniens. Quamobrem neceſſaria eſt circumſpectio ad prudentiam, ut ſcilicet media ad finis conſecutionem aſſumpta comparentur, cum accidentibus rem circumſtantibus. Quo ſpectat illud Apoſtoli, ad Philipp. 1. v. 9. 10. *Et hoc oro, ut charitas veſtra magis, ac magis abundet in ſcientia, & in omni ſenſu; ut probetis potiora.* Et Heb. 5. 14. *Perfectorum autem eſt ſolidus cibus; eorum, qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni, ac mali.* Circumſpectio.

Cautio, eſt malorum, & impedimentorum extrinſecorum, quæ conſecutioni finis objiciuntur, & adverſantur, conſideratio, ut ea vitentur, vel removeantur. Cum enim bona plerumque impediantur a malis, & mala ſæpe boni ſpeciem habeant, neceſſaria prudentiæ cautio eſt, ut non ſolum eligantur bona, ſed vitentur mala. Huc pertinet illud ſapientis Oraculum, *Eccleſiaſtici*, cap. 3. *Sapiens cor, & intelligibile abſtinebit ſe a peccatis, & in operibus juſtitiæ ſucceſſus habebit.* Et illud Apoſtoli ad Epheſ. 5. *Videte itaque, fratres, quomodo caute ambuletis; non quaſi inſipientes, ſed ut ſapientes; redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt. Propterea nolite fieri impru-* Cautio.

dentes, sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei. Hinc *Julianus Pomerius*, lib. 12. *De Vita contemplativa*, cap. 29. ait: „„ Cognitio rerum, quæ de prudentiæ fonte confertur, spirituales a carnalibus vitiis defoecatos illustrat, ut prudentes, ac sapientes fiant, imminentia mala prospiciant simul, & caveant; nec putent ulla esse mala, nisi quæ malos efficiant; inter fallacia, & solida bona discernunt, &c „„. Non solum autem a vitiis, & ab occasionibus peccati, sed etiam ab hominibus, quorum probitas non est perspecta, & explorata, cavere, prudentiæ est; non temere cuivis credere, etiam propinquis, & popularibus, etiamsi bonis verbis blandiantur. Quocirca Jeremiæ 9. scriptum est: *Unusquisque se a proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam; quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet.* Et cap. 12. 6. *Nam & fratres tui, & domus patris tui, etiam ipsi pugnaverunt adversum te, & clamaverunt post te plena voce; ne credas eis, cum locuti fuerint tibi bona.* Michææ 7. *Nolite credere amico; & nolite confidere in duce; ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui. Quia filius contumeliam facit patri, & filia consurgit adversus matrem suam, nurus adversus socrum suam; & inimici hominis domestici ejus.* Matth. 10. *Cavete ab hominibus; tradent enim vos in Conciliis suis, & in Synagogis suis flagellabunt vos.* 1. Joannis 4. *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint.* Prudentis cautionis exemplum Christus dedit. Cum enim esset Jerosolymis in paschali festo: *Multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa ejus, quæ faciebat. Ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes.* Cautioni adjuncta dissimulatio est, quæ ea solum ratione licita est, qua veri aliquid fit, nihil dicit falsi, consilia sua, & animi affectus abscondit, salva Dei gloria, citra fraudem veritatis, charitatis, justitiæ. Neminem fallere licet; verum salvis Dei, proximique juribus, dissimulare licet in rebus externis, politicis, & me-

Prudens dissimulatio cautioni adjuncta. Joan. 2.

diis,

dis, sive indifferentibus, in quibus nostrorum consiliorum, affectuum, negotiorum manifestatio nobis, vel aliis noceret. Sic *Joseph* dissimulatione usus est, alienum se fingens fratribus, verbisque durioribus illos excipiens; ut fratrum animos, & paternæ familiæ statum exploraret (*Genes.* 42.) Sic *Moyses* veniam petens a socero in Ægypto redeundi, vocationem divinam prudenter dissimulavit, ne quod sibi impedimentum a socero, familiaque afferretur *Exod.* 4. 18.) Sic idem *Moyses*, & *Aaron*, jubente Deo, postularunt a Pharaone, ut populum Israeliticum ex Æpypto dimitteret, sacrificia vero Numini in deserto oblaturum; quæ quidem vera, sed non una tamen causa erat dimissionis populi: sed alias causas, nempe durissimæ solutionem servitutis, & aditum terræ Canaan prudenter apud Pharaonem dissimularunt (*Exod.* 3.) Propheta *Samuel* Dei mandato Bethleem ad *Isai* profectus, ut *Davidem* ejus filium Regem inungeret, præcipuam illam itineris sui causam dissimulavit, unam tantum indicavit Senioribus civitatis, quid infausti ex illius adventu metuentibus, dicens: *Ad immolandum Domino veni*: quod etiam verum erat. 1. Reg. 16.

Solicitudo, est quædam solertis animi vigilantia, & celeritas ad ea, quæ agenda sunt prosequenda, sive ad optimorum consiliorum, ac præceptorum executionem urgendam, atque promovendam. Hinc *S. Petrus*, Epistola 1. cap. 4. *Estote* (inquit) *prudentes, & vigilate in orationibus.* Hinc *sanctus Augustinus*, lib. *De Moribus Ecclesiæ*, cap. 24. de Prudentia loquens: „„ Hujus autem (*inquit*) sunt excubiæ, & diligentissima vigilantia, ne subrepente mala suasione fallamur; unde sæpius Dominus: *Vigilate*, clamat, *&* *ambulate* (inquit) *dum lucem habetis, ne vos tenebræ comprehendant* „„. Solicitudo. Joan. 12.

§. IV. *In quibus vera Prudentia.*

In justis omnibus est vera prudentia, sine qua nulla vera virtus est. Quamvis enim omnes industriam

ſtriam illam non habeant, qua ſibi, & aliis providere poſſint de omnibus, quæ ad humanæ vitæ rationem pertinent; induſtria tamen illa donatur a Deo, quæ ſufficit ad res ſalutis æternæ; illoſque hoc ſenſu:
1. Joan. 2. *Unctio docet de omnibus.* Licet porro plerique homines juſti, piæque mulieres indigeant regi conſilio alieno: „ „ Saltem in hoc ſibi ipſis conſulere ſciunt, ſi gratiam habent, ut aliorum requirant conſilia, & diſcernant conſilia bona a malis „ „ (*inquit S. Thomas*, ſecunda ſecundæ, quæſt. 47. art. 14.) Ad omnes ergo Chriſtianos ſpectat cœleſte illud Chriſti Domini mandatum:
Matth. 10. *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* Prudentia ſerpentis nobis præcipitur ad cavendum malum, ut quemadmodum ſerpens totum corpus pro ſervando capite objicit perſequenti, ſic totius corporis periculo caput noſtrum, qui Chriſtus eſt, cuſtodiamus: Et ſicut ſerpens per anguſtias ſe coarctans, veteri pelle exutus innovatur; ſic *Intrare per anguſtam portam*, & *veterem hominem exuere* teneamur. Columbarum autem ſimplicitatem commendat, ut nulli noceamus.

S. Hieron. in cap. 10. S. Matth. S. Aug. lib. qu. Evangel. ex S. Matth. q. 8.

In peccatoribus non eſt vera, perfectaque prudentia, quia ſibi ipſis non conſulunt in iis, quæ ſalutem, & felicitatem æternam ſpectant. *Prudentia non in foro, non in plateis, ſed in Eccleſia poſſidetur* (inquit *S. Ambroſius*, lib. *De Virginitate*, cap. 14.)

§. V. *Vitia Prudentiæ oppoſita.*

Imprudentia.

Vitia prudentiæ oppoſita ſunt *Imprudentia*, *Præcipitatio*, *Inconſideratio*, *Inconſtantia*, *Negligentia*, *Prudentia carnis*, *Aſtutia*, *Dolus*, *Fraus*, & *immodica de rebus temporalibus ſolicitudo.*

S. Th. 2. 2. q. 53. 54. & 55.

Imprudentia, qua quis avertitur a regulis divinis, eſt peccatum mortale, cum ſcilicet „ „ Quaſi contemnens, & repudians divina documenta præcipitanter agit. Si vero præter eas agat abſque contemptu, & abſque detrimento eorum, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, eſt peccatum veniale „ „ (*inquit S. Thomas*, ſecunda ſecundæ quæſt. 53. art. 1.) Spiritalis gratiæ

thesauros imprudentia dissipari, & amitti; Spiritus sanctus docet, Proverb. 21. 20. *Thesaurus desiderabilis, & oleum in habitaculo justi; & imprudens homo dissipabit illud.*

Præcipitatio, imprudentiæ species est, consilii scilicet perversitas, qua homo ex impetu voluntatis, aut pravo animi affectu, prætermissis prudentiæ gradibus in ruinam labitur. Quo spectat illud Prov. 4. *Via impiorum tenebrosa; nesciunt, ubi corruant.* Præcipitatio.

Inconsideratio sub imprudentia pariter continetur; judicii depravatio est, quatenus homo contemnit, vel negligit attendere ad ea, ex quibus rectum judicium procedit. Porro cum ad prudentiam pertineat divinum illud oraculum, Prov. 4. *Oculi tui videant recta, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos:* Inconsiderationem ipsi e regione adversari, manifestum est. Inconsideratio.

Inconstantia, qua bonum propositum abjicitur, imprudentiæ pariter species est, quatenus rectam præcipiendi rationem evertit. Hæc tria vitia ex luxuria oriuntur, & de illis superius egimus; cum de luxuriæ propagine, seu filiabus tractaremus. Inconstantia.

Negligentia, defectus est debitæ solicitudinis ad prudentiam pertinentis. Peccatum esse minime dubium est; secundum illud Proverb. 19. *Qui negligit vitam suam, mortificabitur*, id est, incurret mortem, sive, *Peribit*; ut habet versio LXX. Interpretum. Et Eccl. 7. *De negligentia tua purga te cum paucis.* Ut autem innotescat, quando veniale sit, quando mortale peccatum, ad ejus radicem attendendum est. Oritur scilicet ex remissione quadam voluntatis, qua fit, ut ratio non sit solicita de præcipiendis, quæ debet, vel quo modo debet. Dupliciter ergo contingere potest, ut negligentia sit peccatum mortale: Primo ex parte ejus, quod ex negligentia prætermittitur, quod quidem sit necessarium æternæ salutis, sive sit actus, sive circumstantia, secundum illud Apostoli (*Hebr.* 2.) *Quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? Quæ cum initium accepisset enarra-* Negligentia. Negligentia, quando peccatum mortale.

ri

refertur. Societatis enim ratio dividitur in duas partes, justitiam, & beneficentiam. Sed primum ipsum, quod putant Philosophi justitiæ munus, apud nos excluditur. Dicunt enim illi, eam primam esse justitiæ formam, ut nemini quis noceat; nisi lacessitus injuria; quod Evangelii auctoritate vacuatur; vult enim Scriptura, ut sit nobis Spiritus filii hominis, qui venit conferre gratiam, non inferre injuriam. Deinde formam justitiæ putaverunt, ut quis communia, id est, publica pro publicis habeat, privata pro suis. Ne hoc quidem secundum naturam; natura enim omnia omnibus in commune profudit. Natura igitur jus commune generavit, usurpatio jus fecit privatum. Magnus *certe* justitiæ splendor, quæ aliis potius nata quam sibi, communitatem, & societatem nostram adjuvat, excelsitatem tenet; ut suo judicio omnia subjecta habeat, opem aliis ferat, pecuniam conferat, officia non abnuat, pericula suscipiat aliena. *Et cap.* 24. Justitia suum cuique tribuit, alienum non vindicat, utilitatem propriam negligit, ut communem æquitatem custodiat „ „. *Et lib.* I. *De Excessu Satyri* fratris sui: „ „ Justitia (*inquit*) sibi parcior, foris tota est, & quidquid habet, quadam inclementia sui, dum rapitur amore communi, transfundit in proximos „ „.

Justitia duplex.

II. Justitia duplex, *Universalis*, & *Particularis*. *Universalis justitia* est conformatio vitæ nostræ, om-

[redacted]

tribuens, virtus (inquam) a cæteris distincta, de qua Prov. 16. dicitur: *Melius est parum cum justitia, quam multi fructus cum iniquitate. Abominabiles Regi, qui agunt impie; quoniam justitia firmatur solium.* Hujus officium justitiæ commendat nobis Apostolus (Rom. 13.) *Reddite omnibus debita; cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem... Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* Matth. 22.

III. Justitiæ particularis objectum *Jus* est, sive *Justum*. Jus aliud est *Naturale*, aliud *Positivum*. Jus naturale dicitur, quod ratio naturalis immediate dictat, vel quod ex ea sequitur evidenter, naturæque, seu conditioni rerum consentaneum est; verbi gratia, reddere, quantum acceperis, fugere malum, facere bonum, alteri non facere, quod tibi fieri non vis, & quæcunque Decalogo continentur. Sive, ut definitur in Decretis P. 1. dist. 1. Canone *Jus naturale*, qui ex *S. Isidoro* lib. 5. *Originum*, cap. 4. sumptus est: „„ Jus naturale est commune omnium nationum, eo quod ubique instinctu naturæ, non constitutione aliqua habetur; ut viri, & feminæ conjunctio, liberorum successio, & educatio, communis omnium possessio, & omnium una libertas, acquisitio eorum, quæ cœlo, terra, marique capiuntur; item depositæ rei, vel commendatæ pecuniæ restitutio, violentiæ per vim repulsio. Nam hoc, aut si quid huic simile est, nunquam injustum, sed naturale, æquumque habetur „„. Jus positivum dicitur, quod cum a natura præscriptum non sit, ab aliquo tamen auctoritatem habente positum, atque constitutum est. Juris divisio.

Jus positivum, aliud *divinum*, aliud *humanum*. Divinum, quod divina auctoritate sancitum est, & veteri, novoque Testamento præscriptum: Humanum, quod hominum auctoritate conditum est.

Jus humanum dividitur in *Jus Gentium*, *Jus canonicum*, *Jus civile*. Jus gentium est, quo omnes fere gentes utuntur; nempe sedium, seu locorum, quæ nullius sunt, occupatio, ædificatio, munitio; rerum Can. Jus gentium, Dist. 1.

divisio, & privata possessio; bella, captivitas, servitus, postliminia, fœdera, pax, induciæ, legatorum non violandorum religio, &c. *Jus canonicum* vocatur, quod ab ecclesiastica potestate sancitum, actiones Fidelium ad æternam beatitudinem dirigit: Conciliorum Canonibus spiritu Dei conditis, a Sede apostolica approbatis, & totius mundi reverentia consecratis; romanorum Pontificum receptis Constitutionibus, ac Decretis, & moribus Ecclesiæ universæ, necnon privatarum Ecclesiarum constat. *Jus civile* est, quod a seculari potestate constitutum est ad rectam reipublicæ administrationem, finemque publicæ tranquillitatis. Sive: *Jus civile est, quod quisque populus, vel quæque civitas sibi proprium divina, humanaque causa constituit.* Constat legibus publicis, constitutionibus, & edictis Principum, necnon consuetudinibus municipalibus.

Can. Jus civile, Dist. 1.

Justitiæ officium.

IV. Justitiæ officium, & actus *Judicium* est, de quo scriptum est Deuter 1. *Quod justum est judicate, sive civis sit ille, sive peregrinus. Nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis, ut magnum; nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est.* Ut justum sit, ac legitimum judicium, tria requiruntur, ut scilicet ad juris, & æqui regulas, legumque præscripta conformetur; ut legitima auctoritate; ut denique secundum rectam prudentiæ rationem feratur. Si contra jus, & æquum, sive contra leges [redacted]

S. Th. 2 2.

VI. Commutationes quædam *Voluntariæ* sunt, aliæ *Involuntariæ*. Voluntariæ sunt, quibus aliquis rem suam libero contractu, seu conventione transfert ad alterum. Istius generis sunt *Emptio*, & *venditio*, *Cambium*, *Ususfructus*, *Emphyteusis*, *Mutuum*, *Commodatum*, *Locatio*, *Impignoratio*, *Fidejussio*, *Depositum*. Commutationes voluntariæ. S. Th. 2. 2. q. 61. ar. 3.

Emptio, & *venditio* sunt contractus, quibus res pro certo pretio permutantur. *Cambium* est unius rei pro altera commutatio, ut vini pro oleo, tritici pro panno, pecuniæ etiam pro pecunia alterius speciei. *Ususfructus* est rei fructiferæ gratuita concessio ad usum ea lege, ut res ipsa tempore statuto reddatur. *Emphyteusis* est translatio ususfructus in alterum sub conditione pensionis annuæ, sive in perpetuum, sive ad tempus solvendæ. *Mutuum* est contractus, quo gratis conceditur usus rei infrugiferæ, quæ ipso usu consumitur, cum obligatione reddendi æquivalens. *Commodatum* est, quo gratis conceditur usus rei infrugiferæ, quæ ipso usu non consumitur, cum obligatione reddendi rem ipsam individuam, quæ commodata est. *Locatio* est, qua quis rei suæ usum concedit pacto pretio. Huic respondet *Conductio*, quia talis usus recipitur. Mutuo dantur triticum, panis, vinum, oleum, pecunia, &c. aliaque hujusmodi, quæ usu ipso consumuntur. Commodantur vestes, supellex, vasa, libri, &c. quæ non consumuntur ipso usu. Locantur domus, agri, vineæ, equi, operæ, &c. *Impignoratio* est traditio rei cujuspiam ad firmandam obligationem satisfaciendi. *Fidejussio*, qua aliquis se obligat ad satisfaciendum pro altero. *Depositum*, quo quis rem suam apud alterum deponit, ejusque fidei commendat gratis custodiendam, & conservandam.

Commutationes involuntariæ sunt, quibus res aliena, vel persona usurpantur invito domino. Hujus generis sunt *Furtum*, *rapina*, *homicidium*, seu dolo, seu vi aperta commissum; *Incarceratio*, seu *violenta detentio personæ* contra jus, & privata auctoritate, *verberatio*, *mutilatio*, *falsum testimonium*, *calumnia*,

& obtrectatio alienæ famæ; falsa accusatio, convitium, adulterium, servi seductio, indebitarum operarum exactio.

§. II. *Vitia justitiæ opposita.*

His, & similibus modis committitur injustitia, quæ justitiæ capitaliter adversatur, & quam nemo patitur nisi nolens in rebus, quarum ita dominus est, ut earum usum alteri, salvis divinis, humanisque legibus, permittere possit.

VII. Injustitia lethale ex genere suo peccatum est. „ Omne *enim* nocumentum alteri illatum ex se charitati repugnat; & ideo cum injustitia semper consistat in nocumento alterius, manifestum est, quod facere injustum ex genere suo est peccatum mortale „ (*inquit S. Thomas*, 2. 2. qu. 59. art. 4.) Tunc solum veniale peccatum est, cum leve nocumentum infertur proximo.

VIII. Cum autem rei alienæ ablatione, usurpatione, detentione, & quavis injuria alteri illata, sive in persona propria, sive in personis, aut rebus ad illum pertinentibus, sive in honore, & fama, sive indebita operarum exactione, justitia violetur, ad resarciendam injuriam necessaria *Restitutio* est, quæ est actus justitiæ commutativæ.

S. Th. 2. 2. q. 62. ar. 1. Acceptio

IX. Distributivæ justitiæ opponitur *Acceptio personarum.* Hæc peccatum est, quo in his, quæ secun- [redacted]

rum, & pauperum. Vitium illud lege Dei prohibitum est Lev. 19. *Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis.* Deut. 1. *Nulla erit distantia personarum; Ita parvum audietis, ut magnum; nec accipietis cujusquam personam.* Jacobi 2. *Fratres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu. Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu; & intendatis in eum, qui indutus est veste praclara, & dixeritis ei: Tu sede hic bene; pauperi autem dicatis: Tu sta illic; aut sede sub scabello pedum meorum; nonne judicatis apud vosmetipsos, & judices facti estis cogitationum iniquarum? Audite, fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & haredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se? Vos autem exhonorastis pauperem.* Et infra; *Si autem personas accipitis peccatum operamini, redarguti a lege quasi transgressores.* De hoc argumento audiendus *S. Ambr.* lib. 2. *De Officiis*, cap. 24. „ „ Sed nec personam alterius (*inquit*) accipiamus in judicio. Gratia absit causæ, merita decernant. Nihil sic opinionem, imo fidem gravat, quam si in judicando potentiori dones causam inferioris, vel pauperem innocentem arguas, divitem excuses reum culpæ... Licet tibi silere in negotio duntaxat pecuniario; quamquam sit constantiæ adesse æquitati. In causa autem Dei, ubi communionis periculum est, etiam dissimulare peccatum est non leve „ „.

§. III. *Justitia partes integrantes.*

Justitiæ partes quasi integrantes, & ad perfectum illius actum requisitæ, sunt: *Facere bonum, quatenus proximo debitum, & vitare malum quatenus proximo noxium.* His officiis ex adverso respondent duæ peccati species, scilicet. 1. *Omissio*, quæ prætermissio est boni proximo debiti, & sic opponitur justitiæ particulari; vel divina, aut humana lege præscripti, & sic opponitur justitiæ legali. 2. *Transgressio*, quæ S. Th. 2. 2. quæst. 79.

 limi-

limitum negantibus legis præceptis constitutorum transitio est. Peccatum igitur transgressionis opponitur præceptis negativis, quibus præscribitur declinatio a malo; peccatum omissionis opponitur præceptis affirmativis, quibus præcipitur operatio boni. Gravius est ex se peccatum transgressionis, utpote, quod directe pugnat cum virtute, cujus negatio duntaxat omissio est.

§. IV. *Virtutes cognatæ justitiæ.*

Qu. 80. Virtutes finitimæ, cognatæque justitiæ sunt: *Religio*, *Pietas*, *Observantia*, *Obedientia*, *Veritas*, *Gratia*, *Vindicatio*, *seu vindictæ justa prosecutio*, *aut pœnæ inflictio*, *Liberalitas*, *Amicitia*, *sive Affabilitas*.

Religio. I. *Religio* est virtus, qua Deo debitum cultum, & reverentiam exhibemus.

Actus religionis sunt *Devotio*, *Oratio*, *Adoratio*, *Sacrificium*, *Oblationes* Primitiarum, Decimarum, aliarumve rerum Deo factæ, *Votum*, *Juramentum*. Religioni opponuntur *Superstitio*, cujus variæ sunt species, *Tentatio Dei*, *Perjurium*, *Sacrilegium*, *Simonia*. De his lib. 4. hujus operis agemus, explicando priora præcepta Decalogi. De oratione vero libro postremo. De Simonia egimus lib. 2. in Tractatu *De Sacramento ordinis*.

Pietas. II. *Pietas* est virtus cognata justitiæ, qua, secun- [redacted]

Quamquam omnes homines mutuo se honore prævenire debeant, secundum Apostoli doctrinam (Rom. 12.) *Honore invicem prævenientes*, quia in quolibet invenitur aliquid, ex quo potest alter eum se ipso superiorem censere, secundum illud ejusdem Apostoli (Philipp. 2.) *In humilitate superiores invicem arbitrantes*.

IV. *Obedientia* virtus est justitiæ cognata, qua Superiorum nostrorum præceptis expressis, vel tacitis morem gerimus „ „ Voluntas enim Superioris, quocunque modo innotescat, est quoddam tacitum præceptum. Et tanto videtur obedientia promptior, quanto expressum præceptum obediendo prævenit, voluntate Superioris intellecta „ „ (*inquit S. Thomas*, 2. 2. qu. 104. art. 1.) Obedientia.

Obedientia maxima est virtutum moralium, ut idem asserit Doctor angelicus. Tanto enim potior virtus est, quanto propter Deum majus bonum contemnitur. Tria porro sunt genera bonorum, quæ homo propter Deum contemnere potest; infima, scilicet exteriora bona, quæ fortunæ vulgo dicuntur; media, scilicet bona corporis; summa, scilicet bona animi, quorum præcipuum aliqua ratione est voluntas, qua cæteris bonis homo utitur. Ideo laudabilior est obedientiæ virtus, quæ propriam voluntatem propter Deum contemnit, aliis virtutibus moralibus, quæ alia bona propter Deum contemnunt. Unde *S. Gregorius*, libro postremo *Moralium*, cap. 10. ait: „ Obedientiam victimis jure præponitur, quia per „ victimas aliena caro, per obedientiam vero volun„ tas propria mactatur „. Quamobrem & alia quæcunque virtutum opera ex hoc meritoria sunt apud Deum, quod fiunt, ut obediatur divinæ voluntati. Obedientia virtutum moralium maxima.

Magis porro elucet obedientia, majorisque ut plurimum est meriti in rebus asperis, propriæque voluntati repugnantibus, quam in prosperis, & quæ consentaneæ sunt, & gratæ voluntati; quia nos in id, quod nobis præcipitur tunc tendere propter præceptum, non propter propriam voluntatem, compertum Obedientia majoris est meriti in rebus asperis, quam in prosperis.

tum eſt. Unde *S. Gregorius* loco mox indicato : „ „ Quia (*inquit.*) nonnunquam nobis hujus mundi proſpera, nonnunquam vero jubentur adverſa ; ſciendum ſummopere eſt , quod obedientia aliquando ſi de ſuo aliquid habeat, nulla eſt ; aliquando autem ſi de ſuo aliquid non habeat , minima. Nam cum hujus mundi ſucceſſus præcipitur, cum locus ſuperior imperatur, is , qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ ſibi virtutem evacuat , ſi ad hæc etiam ex proprio deſiderio anhelat. Neque enim ſe ſub obedientia dirigit, qui ad accipienda hujus vitæ proſpera libidini propriæ ambitionis ſervit. Rurſum cum mundi deſpectus præcipitur, cum probra adipiſci, & contumeliæ jubentur, niſi ex ſe ipſo animus hæc appetat, obedientiæ ſibi meritum minuit; quia ad ea, quæ in hac vita deſpecta ſunt , invitus , nolenſque deſcendit. Ad detrimentum quippe obedientia ducitur, cum mentem ad ſuſcipienda probra hujus ſeculi nequaquam ex parte aliqua etiam ſua vota comitantur. Debet ergo obedientia , & in adverſis ex ſuo aliquid omnimodo non habere ; quatenus & in adverſis tanto ſit glorioſior , quanto divino ordini etiam ex deſiderio jungitur ; & in proſperis tanto ſit verior , quanto a præſenti ipſa , quam divinitus percipit, gloria funditus ex mente ſeparatur. Sed hoc virtutis pondus melius oſtendimus , ſi cœleſtis patriæ duorum hominum facta memoremus. Moyſes nam-

[redacted]

quoque divinitus fuerat, ut in Jerusalem debuisset ascendere, admonitus. Isque in itinere cum Prophetam Agabum reperisset, quanta se in Hierosolymis adversitas maneret, audivit. Scriptum quippe est, quod idem Agabus zonam Pauli suis pedibus inserens, dixit: *Virum, cujus hæc zona est, sic alligabunt in Jerusalem.* A Paulo autem protinus respondetur: *Ego non solum alligari, sed & mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Jesu; neque enim pretiosiorem facio animam meam, quam me.* Præceptione igitur revelationis Jerosolymam pergens, adversa cognoscit, & tamen hæc libenter appetit; audit, quæ timeat, sed ad hæc ardentius anhelat. Moyses itaque ad prospera de suo nihil habet; quia precibus renititur, ne Israeliticæ plebi præferatur. Paulus ad adversa etiam ex suo voto ducitur; quia malorum imminentium cognitionem percipit, sed devotione spiritus etiam ad acriora fervescit. Ille præsentis potestatis gloriam Deo voluit jubente declinare: iste Deo aspera, & dura disponente, se studuit ad graviora præparare. Præeunte ergo utrorumque Ducum infracta virtute instituimur, ut si obedientiæ palmam apprehendere veraciter nitimur, prosperis hujus seculi ex sola jussione, adversis autem etiam ex devotione militemus „ „. De virtute obedientiæ, & illius gradibus, legatur *S. Bernardus*, Sermone 41. *De Diversis*, ubi ostendit, obediendum esse libenter, simpliciter, hilariter, viriliter, humiliter, indesinenter. De inobedientia, quod peccatum est obedientiæ virtuti oppositum, egimus in superiori Tractatu, cum de vanæ gloriæ filiabus sermo esset. Soli Deo in omnibus obedire tenemur, qui nihil contra virtutem præcipere potest; hominibus vero, qui nobis præsunt, in his duntaxat, in quibus ipsis subditi sumus, & quæ divinæ legi, aut majoris potestatis legibus, ac præceptis non repugnant. Nam *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.*

Act. 21 (margin, at "sic alligabunt")
Act. 5 (margin, at "Obedire oportet Deo")

V. *Veritas*, seu *Veracitas*, est virtus cognata justitiæ, qua homo & vita & sermone talem se demon-

Veracitas (margin)

monſtrat, qualis eſt; & non alia, quam circa ipſum ſint, nec majora, nec minora. Hinc *S. Ambr.* lib. 2. *De Officiis*, cap. 19. „ Quales haberi volumus (*in-„ quit*) tales ſimus; & qualem affectum habemus, „ talem aperiamus „. Quamvis autem confiteri inge-nue, quod circa ſeipſum eſt, ſit ex genere bonum, id tamen non ſufficit, ſed debitas circumſtantias concurrere neceſſe eſt, quæ ſi defecerint, actus erit vitioſus. Id itaque faciendum eſt, cum oportet, & ſecundum quod oportet. Nam „ „ Vitioſum eſt, quod aliquis ſine debita cauſa laudet ſeipſum etiam de ve-ro. Vitioſum eſt etiam, quod aliquis peccatum ſuum publicet, quaſi ſe de hoc laudando, vel qualitercun-que inutiliter manifeſtando „ „ (*inquit S. Thomas*, Secunda ſecundæ, quæſt. 109. articulo 1.) Et in re-ſponſione ad tertium: „ „ Ex hoc ipſo (*inquit*) quod aliquis dicit verum de ſeipſo, medium tenet inter eum, qui majora dicit de ſeipſo, & inter eum, qui minora. Ex parte autem actus medium tenet, in quantum verum dicit, quando oportet, & ſecun-dum quod oportet. Superfluum autem convenit illi, qui importune ea, quæ ſua ſunt, manifeſtat. Defe-ctus autem competit illi, qui occultat, quando ma-nifeſtare oportet „ „. Ut autem modus ea in re ſervetur, opus eſt directione virtutis, quæ eſt veri-tas, ſeu veracitas, de qua *Zachariæ* 8. 16. Dominus ait: *Loquimini veritatem unuſquiſque cum proximo ſuo.*

[redacted]

VI. *Gratia*, sive (ut vulgo loquuntur) *Gratitudo*, virtus est affinis justitiæ, quæ officiorum, & beneficiorum ab aliis acceptorum compensationem dirigit, ad eamque animum inclinat. Benefactoribus nimirum nostris pro beneficiis ab iis acceptis gratiam habere debemus, etiamsi ea compensare non possimus. Gratum autem animum significamus, cum gratias agendo, tum honorem, & reverentiam his, qui bene de nobis meriti sunt, exhibendo; tum acceptorum beneficiorum conservando memoriam, eaque apud alios celebrando; tum fausta quæque a Deo adprecando benefactoribus nostris; tum gerendo voluntatem propensissimam, & animum promptissimum ad compensationem,& præstanda officia possibilia;tum denique referendo gratiam æqualem bene de nobis meritus, quantum in nobis est. Ad hanc virtutem pertinet, quod Apostolus ad Galatas scribit cap. 6. *Communicet autem is, qui catechizatur verbo ei, qui se catechizat in omnibus bonis.* Hac virtute fulsit David,qui beneficiorum a Jonatha Saulis Regis filio acceptorum memor, *Miphibojeth* ejus filium servavit incolumem, ac Saulis agris donavit, atque ad mensam suam recepit, ut legimus 2. *Regum*, cap. 9. Gratum quoque animum exhibuit filiis Berzellai Galaäditis, qui ei præsto fuerant, cum Absalomum fugeret, jussitque Salomoni, ut eos mensa regia exciperet in remunerationem officii. (3. *Regum* 2.)

Gratia sive gratitudo.

Acceptum beneficium largiori manu compensandum est; quamvis ex animi affectu magis, quam ex effectu, gratia, sicut & ipsum beneficium, æstimanda sit. Qua de re præclare *S. Ambrosius*, lib. 1. *De Officiis ministrorum*, cap. 31. „„ Quid tam (*inquit*) contra officium, quam non reddere, quod acceperis? Nec mensura pari, sed uberiore reddendum arbitror, & usum pensare beneficii; ut & tu subvenias, quantum ejus ærumnam repellas. Etenim superiorem non esse in referendo, quam in conferendo beneficio hoc est, minorem esse, quoniam qui prior contulit, tempore superior est, humanitate prior. Unde imitanda no-

Acceptum beneficium largiori manu compensandum.

bis

bis est in hoc quoque natura terrarum, quæ susceptum semen multiplicatiori solet numero reddere, quam acceperit. Ideo tibi scriptum est: *Sicut agricultura est homo insipiens, & tanquam vinea homo egens sensu. Si reliqueris eum, desolabitur.* Sicut agricultura ergo etiam sapiens, ut tanquam fœnerata sibi majore mensura semina suscepta restituat. Esto tamen, ut aliquis excusare possit, quod non dederit, quomodo excusare potest, quod non reddiderit? Non dare cuiquam vix licet, non reddere vero non licet. Ideo
Prov. 23. pulchre Salomon ait: *Si sederis ad mensam potentis, sapienter intellige ea, quæ apponuntur tibi; & mitte manum tuam sciens, quod oportet te talia præparare.*,, Conferre gratiam bonum est; at qui referre nescit, durissimus. Humanitatis exemplum ipsa terra suggerit. Spontaneos fructus ministrat, quos non severis, multiplicatum quoque reddit, quod acceperit. Negare tibi pecuniam numeratam non licet, quomodo licet acceptam non referre gratiam,, ,,? His, qui retulerint, Deus mercedem promittit, Eccl. 3. 34. *Et Deus prospector est ejus, qui reddit gratiam; meminit ejus inposterum, & in tempore casus sui inveniet firmamentum.*

Et cap. 32. ,, ,, Alius ergo fructum accepti beneficii, ut aurum auro, argentum argento rependit. Alius laborem, alius, haud scio, an etiam locupletius, solum restituit affectum. Quid enim si reddendi nulla

[redacted]

tribuat, reddere duntaxat videtur, quod accepit, non gratiam referre. Sicut ergo in justitia attenditur *æqualitas rerum*, ita in gratia attenditur „ „ Æqualitas voluntatum; ut scilicet sicut ex promptitudine voluntatis beneficus aliquid exhibuit, ad quod non tenebatur, ita etiam ille, qui suscepit beneficium, aliquid supra debitum recompenset „ „ (*inquit S. Thomas*, 2. 2. qu. 106. art. 6. in responsione ad tertiam objectionem.) Neque vero ullum incommodum est, ut in referenda gratia nullus finis esse videatur, dum ille, qui ampliori mensura remuneratus est, novo se devinctum beneficio merito existimans, ad novum officium, vel munus rependendum ex honestatis debito est obstrictus. „ „ Debitum *enim* gratitudinis (*inquit S. Thomas in responsione ad secundum*) ex charitate derivatur; quæ quanti plus solvitur, tanto magis debetur, secundum illud ad Rom. 13. *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis. Et ideo* Non est inconveniens, si obligatio gratitudinis interminabilis sit „ „. Secundo, in gratia referenda observandum est, ut affectu quidem statim beneficium rependatur; quod vero spectat effectum, ac remunerationem, tempus exspectetur, quod sit opportuna, & utilis benefactori. „ „ Qui *enim* festinat reddere, non animum habet grati hominis, sed debitoris. „ Pœnitet accepti beneficii, quem nondum redditi piget. Non minoris est animi beneficium debere, quam dare; ac eo quidem operiosius hoc, quam illud, quo majore diligentia custodiuntur accepta, quam dantur. Ideo non est trepidandum, quam cito reponamus, nec præcurrendum intempestive; quia æque deliquit, qui ad referendam gratiam suo tempore cessat, quam qui alieno properat „ „. Verba sunt *Senecæ*, lib. 4. & 6. *De Beneficiis*, cujus principia, ut rectæ rationi maxime convenientia sequitur *S. Thomas*, ista de virtute disserens.

S. Thomas ex Seneca lib. 3. De beneficiis.

Gratiæ opponitur ingrati animi vitium, cujus varii sunt gradus. *Ingratus enim est, qui dissimulat; ingratus, qui non reddit; ingratissimus omnium, qui oblitus*

Ingrati animi vitium. Varii ejus gradus.

est. Ingratus est, qui gratiam non refert, mutuaque non præstat officia, cum possit. Ingratus magis, qui ne verbis quidem gratias agit. Amplius ingratus, qui ne quidem gratiam habet, id est, acceptum non agnoscit beneficium, ejusque vel auctorem, vel magnitudinem. Nam etiam ille non habet gratiam, qui extenuat, & parvifacit beneficium. Longe magis ingratus est, qui se beneficium accepisse negat. Qui vero malum pro bono de se bene meritis reddit, omnium ingratissimus est, & monstri instar execrandus. Ingrati animi vitium sæpe veniale, aliquando mortale peccatum est. Qua de re judicium ferri potest secundum Regulam a *S. Thoma* traditam, 2. 2. qu. 107. art. 3. „ „ Ingratus (*inquit*) dicitur aliquis dupliciter. Uno modo per solam omissionem, puta, quia non recognoscit, vel non laudat, vel non retribuit vices pro beneficio accepto. Et hoc non semper est peccatum mortale, quia debitum gratitudinis est, ut homo etiam aliquid liberaliter tribuat, ad quod non tenetur; & ideo si illud prætermittit, non peccat mortaliter. Est tamen peccatum veniale, quia provenit ex negligentia quadam, aut ex aliqua indispositione hominis ad virtutem. Potest tamen contingere, quod etiam talis ingratitudo sit mortale peccatum, vel propter interiorem contemptum, vel etiam propter conditionem ejus, quod subtrahitur, quod ex necessitate debetur be-

[redacted]

„ to plura consequi potuissem, si illum, aut illum co-
„ lere maluissem? Non hoc speraveram; in turbam
„ conjectus sum; tam exiguo dignum me judicavit;
„ honestius præteriri fuit. Non patitur aviditas quem-
„ quam esse gratum; nunquam etiam improbæ spei,
„ quod datur, satis est. Eo majora cupimus, quo
„ majora venerunt. Æque ambitio non patitur quem-
„ quam in ea mensura honorum conquiescere, quæ
„ quondam fuit ejus impudens votum. Nemo agit
„ de tribunatu gratias, sed quæritur, quod non est
„ ad præfecturam usque perductus. Omnibus his ve-
„ hementius, & importunius malum est invidia, quæ
„ nos inquietat, dum comparat; hoc mihi præsti-
„ tit, sed illi prius, illi maturius. Quanto simplicius,
„ quanto prudentius beneficium acceptum augere!
„ Plus accipere debui; sed illi non facile fuit plus
„ dare; in multos dividenda liberalitas erat, &c.

Subtractionem beneficii meretur ingratus. Unde *Gregorius IX.* Pontifex maximus, cap. *Propter*: Extra, *De Donationibus*, respondet: „ „ Propter ingratitudinem ejus, in quem liberalitas collata est, donator de rigore juris eam potuit revocare; si forte in ipsum impias manus injecerit, aut sibi atroces injurias, seu grave rerum suarum damnum, vel vitæ periculum inferre præsumpserit „ „. Verumtamen, qui de altero bene meritus est, non facile debet illum ingratum judicare. Sæpe enim & qui gratiam non reddit, gratus est, quia forte facultas illi deest, aut opportunitas reddendi. Secundo, eniti debet, ut ex ingrato gratum faciat; quod si primo beneficio efficere non potest, secundo forsan consequetur. Tandem vero si multiplicatis beneficiis magis ingratus fiat, a beneficiorum exhibitione cessandum est.

Beneficii subtractionem meretur ingratus.

VII. *Vindicatio* virtus est, per quam vis, aut injuria defendendo, aut juste puniendo propulsatur. Et quidem illicita vindicatio, si vindicantis animus, & intentio præcipue ferantur in malum illius, de quo vindictam sumit, & ibi quiescat; quia delectari de malo alterius pertinet ad odium, quod repugnat charitati,

Vindicatio.

tati, qua omnes homines diligere debemus. Nec excuſatur, ſi malum intendat illius, a quo injuſte injuria affectus eſt; hoc enim eſt vinci a malo, contra Dei mandatum ab Apoſtolo ſignificatum, cap. 12. Epiſtolæ ad Romanos: *Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum.* Si vero intentio vindicantis feratur præcipue ad emendationem peccantis, vel ad cohibitionem ejus, & quietem aliorum, & juſtitiæ conſervationem, & Dei honorem, aliæque debitæ circumſtantiæ ſerventur, ut ſcilicet publica, non privata auctoritate pœna inferatur, nec gravioris pœnæ deſideretur inflictio, quam lege conſtituta ſit, aut peccatum meruerit, virtus eſt. Punitio quidem peccatorum, quatenus ad publicam juſtitiam pertinet, actus eſt juſtitiæ commutativæ; quatenus vero pertinet ad immunitatem privatæ alicujus perſonæ, a qua injuria, ſervatis debitis circumſtantiis, propulſetur, ſingularis virtutis actus eſt, ſcilicet vindicationis; adverſus quam duo vitia pugnant, unum per exceſſum, nempe *crudelitas*, vel *ſævitia*, quæ modum in puniendo excedit; alterum per defectum, videlicet nimia remiſſio in puniendo; de qua Prov. 13. ſcriptum eſt: *Qui parcit virgæ odit filium ſuum;* & cap. 29. *Servus verbis non poteſt erudiri.*

Liberalitas. VIII. *Liberalitas* virtus eſt affinis juſtitiæ, qua bene utimur bonis omnibus externis ad vitæ ſuſtentationem nobis conceſſis, præſertim pecunia, in cujus con-

[redacted]

Modus in liberalitate servanda.

Modus in liberalitate servandus est, ut „ „ Nec superflua *sit* circa importunos, neque restricta circa indigentes (*inquit S. Ambros.* lib. 2. *De Officiis*, cap. 15.) Plurima genera liberalitatis sunt, non solum quotidiano sumptu egentibus, ut vitam suam sustinere possint, disponere, ac dispensare alimoniam, verum etiam his, qui publice egere verecundantur, consulere, ac subvenire. Summa etiam liberalitas captos redimere, eripere ex hostium manibus, subtrahere neci homines, & maxime feminas turpitudini; reddere parentibus liberos, parentes liberis, cives patriæ restituere... Æs alienum subire, si debitor solvendo non sit, atque arctetur ad solutionem, quæ sit jure debita, & inopia destituta; enutrire parvulos, pupillos tueri. Sunt etiam, qui virgines orbatas parentibus tuendæ pudicitiæ gratia connubio locent, nec' solum studio, sed etiam sumptu adjuvent „ „ (*inquit S. Ambr.*) Liberalitas ergo christiana cum charitate conjuncta est, nec propter finem solius honestatis, sed propter Deum, propter finem charitatis, maximeque erga egenos exercenda. Nam & apud Deum, & ad ipsum quoque seculi usum collatio beneficii facta in pauperes magis, quam in locupletes plus juvat; quia dives dedignatur beneficium, & pudet eum debitorem esse gratiæ. Quin etiam id, quod collatum est sibi, meritis suis arrogat, quod velut debitum acceperit, vel ideo datum sit, eo quod is, qui dedit, reddendum sibi a divite uberius existimaverit. Ita in accipiendo beneficio, eo ipso, quod acceperint divites, dedisse se magis, quam accepisse existimant; pauper vero, etsi non habet, unde reddat pecuniam, refert gratiam; ut observat *S. Ambr.* lib. 2. *De Officiis*, cap. 25. Christiana liberalitas ab omni jactantia aliena esse debet. Qui gloriæ causa, non propter bonum virtutis, multa largitur, non est vere liberalis. „ „ Nec illa perfecta est liberalitas (*inquit S. Ambr.* lib. 1. *De Officiis*, cap. 30.) si jactantiæ causa magis, quam misericordiæ largiaris. Affectus tuus nomen imponit operi tuo; quo-

modo a te proficiscitur, sic æstimatur. Perfecta est liberalitas, ubi silentio quis tegit opus suum „ „.

uplex li- ralitas.

Quamvis liberalitas secundum actum non sit in iis, qui censu tenues sunt, si tamen justi, ac pii sint, in illis est secundum habitum, & animi affectum, & officiis, consiliisque illustrius, utiliusque supplent, quod pecuniæ erogatione non possunt. Id egregie confirmat *S. Ambr.* lib. 2. *De Officiis*, cap. 26. „ „ Utilis (*inquit*) hujusmodi liberalitas, sed non communis omnibus. Sunt enim plerique etiam viri boni, qui tenues sunt censu, contenti quidem exiguo ad sui usum, sed non idonei ad subsidium levandæ paupertatis alienæ; tamen suppetit aliud beneficentiæ genus, quo juvare possint inferiorem. Est enim duplex liberalitas; una, quæ subsidio rei adjuvat, id est, usu pecuniæ; altera, quæ operum collatione impenditur, multo frequenter splendidior, multoque clarior... Facile pecunia consumitur, consilia exhauriri nesciunt. Hæc usu augentur; pecunia minuitur, & cito deficit, atque ipsam destituit benignitatem; ut quo pluribus largiri volueris, eo pauciores adjuves, & sæpe tibi desit, quod aliis conferendum putaveris. Consilii autem, operisque collatio, quo in plures diffunditur, eo redundantior manet, & in suum fontem recurrit „ „.

ffabilitas.

IX. *Affabilitas*, sive *Amicitia affabilitatis*, virtus est cognata justitiæ, qua homo ad alios homines in com-

[redacted]

non repugnat. Unde Apost. 2. ad Corinth. 7. ait: *Si contristavi vos in Epistola, non me pœnitet... Gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam.* Ideo „ His, qui proni sunt ad peccandum, non debemus hilarem vultum ostendere ad „ eos delectandum; ne videamur eorum peccato consentire, & quodammodo peccandi audaciam ministrare „. Unde dicitur Eccl. 7. *Filiæ tibi sunt? Serva corpus illarum; & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.* S. Th. 1. 2. q. 114. ar. 1. ad 3.

De ista virtute præclare disserit *S. Ambros.* lib. 2. *De Officiis ministrorum*, cap. 7. „ „ Nihil tam utile (*inquit*) quam diligi; nihil tam inutile, quam non amari; nam odio haberi, exitiale, ac nimis capitale arbitror. Itaque id agamus, ut omni sedulitate commendemus existimationem, opinionemque nostram, ac primum placiditate mentis, & animi benignitate influamus in affectum hominum. Popularis enim, & grata est omnibus bonitas, nihilque, quod tam facile illabatur humanis sensibus. Ea si mansuetudine morum, ac facilitate; tum moderatione præcepti, & affabilitate sermonis, verborum honore, patienti quoque sermonum vice, modestiæque adjuvetur gratia, incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis. Legimus enim non solum in privatis, sed etiam in ipsis Regibus, quantum facilitas blandæ affabilitatis profecerit, aut superbia, verborumque obfuerit tumor, ut regna ipsa labefactaret, & potestatem solveret. Jam si quis consilio, usu, ministerio, officiis popularem comprehendat gratiam; aut si quis periculum suum pro universa plebe offerat; non est dubium, quod tantum charitatis a plebe in eum refundatur, ut populus salutem ejus, & gratiam sibi præferat „ „ Id Moysis, & Davidis exempla probant, Moyses merito æstimatus est super homines, ut & vultum ejus non possent intendere, & sepulturam ejus non repertam crederent; „ „ quia sic sibi totius plebis mentes devinxerat, ut plus eum pro mansuetudine diligerent, quam pro factis admirarentur...

Affabilitas non solum privatis, sed principibus viris necessaria virtus.

tur... Ideo David non cecidit, quia charus fuit omnibus, & diligi a subjectis quam timeri maluit. Timor enim temporalis tutaminis servat excubias, nescit diuturnitatis custodiam. Itaque ubi timor decesserit, audacia obrepit, quoniam fidem non timor cogit, sed affectus exhibet „ „.

Christianæ comitati non minus adversatur adulatio, quam morositas.

Comitas amicitias nectit, ac fovet, neque tamen amico, aut cuilibet hominum vir christiana comitate præditus adulatur. Huic enim virtuti non minus adversatur adulatio, quam morositas, & rusticitas. Errantem amicum corripere, charitatis est, non morositatis. „ „ Non potest homini amicus esse, qui Deo fuerit infidus Pietatis custos amicitia est, & æqualitatis magistra, ut superior inferiori se exhibeat æqualem; inferior superiori. Inter dispares enim mores non potest esse amicitia; & ideo convenire sibi utriusque debet gratia. Nec auctoritas desit inferiori, si res poposcerit, nec humilitas superiori. Audiat quasi parem, quasi æqualem; & ille quasi amicus moneat, objurget, non jactantiæ studio, sed affectu charitatis. Neque monitio aspera sit, neque objurgatio contumeliosa; sicut enim adulationis fugitans amicitia debet esse, ita etiam aliena insolentiæ... Quid est enim amicus, nisi consors amoris, ad quem animum tuum adjungas, atque applices, & ita misceas, ut unum velis fieri ex duobus, cui te [redacted]

Verba ſunt *S. Ambroſii*, lib. 3. *De Officiis miniſtrorum*, cap. 22.

De adulatione, quod vitium eſt affabilitati oppoſitum, tractabimus lib. 4. iſtius operis, in explicatione octavi præcepti Decalogi. Eidem virtuti, ex altero extremo opponitur litigium, ſeu moroſitas, qua aliquis alios contriſtare non veretur, omnia illorum dicta, & facta improbans, & ſugillans. Vir moroſus ipſo vultu ſeveritatem tetricam demonſtrat, & triſtitiam quamdam in colloquio cum aliis, eoſque gravatim audit; nec minus gravatim eis reſpondet, atque ſic exceptos dure habet, & tractat, nemini placere volens, ne in iis quidem, quæ honeſta ſunt. Vitium iſtud cum omnibus hominibus, tum eccleſiaſticis maxime viris, Paſtoribus animarum, & Superioribus quibuſcunque fugiendum eſt, cum impedimento ſit, ne ſacrum miniſterium tanto cum fructu impleant. Paſtores, & Superiores moroſos, chriſtianæque affabilitatis expertes, damnat Trajani ethnici Imperatoris exemplum, qui culpantibus amicis nimiam ejus erga omnes comitatem, ac popularitatem, reſpondit, teſte Eutropio: *Talem ſe Imperatorem eſſe privatis, quales eſſe ſibi Imperatores privatus optaſſet.* Quamquam vero ad affabilitatem, & comitatem multum conferat indoles, & inſtitutio, moroſam tamen indolem, tetricam ſeveritatem, intempeſtivam gravitatem virtus affabilitatis, & amicitiæ, ſeu potius charitas moderari, & emendare debet, ut lubenter, & cum ſignificatione benevolentiæ alios, quamvis pauperes, & extraneos, & infimæ ſortis, ad congreſſum, & colloquium noſtrum admittamus, eoſque benigne audiamus, & alloquamur, ubi opus eſt, ac multo magis eos, quibus convivimus; candidaque animi lætitia, in vultu ipſo, & oculis conſpicua, & ſuavitate ſermonis devinciamus eos, quibuſcum verſamur, & agimus; in omnibus, quæ honeſta ſunt, placere omnibus ſatagentes, ut vere dicere poſſimus cum S. Paulo: *Per omnia omnibus placeo.* Quo ſpectat & illud ad Romanos 15. *Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum ſuſti-*

Moroſitas, eccleſiaſticis viris, & paſtoribus fugienda.

1. Cor. 10.

sustinere, & non nobis placere. Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem. Et illud 1. Petri 3. 8. *In fide autem omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles.*

ARTICULUS IV.

De Fortitudine, ejusque Officiis, & Partibus.

I. Fortitudo timorem nimium cohibet, audaciæ impetum moderatur; christiani hominis animum confirmat contra res omnes adversas, contra quævis pericula, maxime præmeditata, & quæ subire oportet propter Dei gloriam, bonumque virtutis, ac præcipue contra mortem ipsam, quæ extremum, & maxime formidabile malum est; & ad labores arduos propter Deum suscipiendos, & subeundos incitat, & accendit.

§. I. *Fortitudinis Partitio.*

Fortitudo alia est *domestica*, alia *bellica*. Domestica est, qua firmitatem animi in adversis retinemus, quibus frangi animi solent, & a virtutis officio abduci, qualia sunt amissio patrimonii, honoris imminutio, &c. necnon adversus vitæ ipsius pericula pro justitia suscepta. Bellica est, quæ adversus hostes præliando declaratur, sive prælium illud corporale sit, sive spirituale. Hac excelluerunt Abraham, Moyses, Caleb, [redacted]

matus Christianus ait: *Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala; quoniam tu mecum es...* Psalm. 22.
Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo? Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum. Psalm. 26.
Si exsurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo...
In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos... Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Sed in his omnibus superamus, propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia, poterit nos separare a charitate Dei... Omnia possum in eo, qui me confortat. Psalm. 9. Rom. 8. Philip. 4.

§. II. *Fortitudinis Officia.*

II. Duplex actus fortitudinis est. Res arduas aggredi, periculaque adire, & sustinere res adversas, atque in periculis firmum, & invictum sistere. In perferendo magis elucet, quam in aggrediendo; quia difficilius est reprimere timorem, quam audaciam moderari; difficilius est cum fortiore pugnare, quam debiliorem invadere; difficilius est præsenti malo non moveri, quam futuro; difficilius est diu manere immobilem, quam subito motu ad aliquod arduum moveri Quamobrem Martyrium heroicæ fortitudinis actus est, qua, fit, ut Christianus fidem, & justitiam non deserat ob pericula mortis imminentia, imo præsentia, stetque firmus, & invictus in bello Domini. Unde *S. Cyprianus*, Epistola 8. sic Martyres africanos compellat. „ „ Quibus vos laudibus prædicem, fortissimi fratres? Robur pectoris vestri, & perseverantiam fidei, quo præconio vocis exornem? Tolerastis usque ad consummationem gloriæ durissimam quæstionem, nec cessistis suppliciis, sed vobis potius supplicia cesserunt. Finem dolorum, quem tormenta non dabant, coronæ dederunt. S. Th. 2. 2. qu. 123. & 124. Martyrium heroicæ fortitudinis actus.

runt. Vidit admirans præſentium multitudo cœleſte certamen Dei, ſpiritale certamen, prælium Chriſti, ſtetiſſe ſervos ejus voce libera, mente incorrupta, virtute divina, telis quidem ſecularibus nudos, ſed armis fidei credentes armatos. Steterunt torti torquentibus fortiores; & pulſantes, ac laniantes ungulas pulſata, ac laniata membra vicerunt. Inexpugnabilem fidem ſuperare non potuit ſæviens diu plaga repetita, quamvis rupta compage viſcerum torquerentur in ſervis Dei jam non membra, ſed vulnera. Quale illud fuit ſpectaculum Domino, quam ſublime, quam magnum, quam Dei oculis ſacramento, ac devotione militis ejus acceptum, ſicut
Pſalm. 115. ſcriptum eſt: *Pretioſa in conſpectu Domini mors juſtorum ejus.* Pretioſa mors hæc eſt, quæ emit immortalitatem pretio ſui ſanguinis, quæ accepit coronam de conſummatione virtutis. Quam lætus illic Chriſtus fuit, quam libens in talibus ſervis ſuis & pugnavit, & vicit protector fidei, & dans credentibus tantum, quantum ſe credit accipere, qui ſumit? Certamini ſuo adfuit, prædicatores, atque aſſertores ſui nominis erexit, corroboravit, animavit. Et qui pro nobis mortem ſemel vicit, ſemper vincit in nobis „ „.

Martyrium ſola morte pro Chriſto conſumma-

Martyrium ſola morte conſummatur pro fide, vel juſtitia, id eſt, pro cujuſvis bonis virtutis, aut vitando peccato tolerata. Martyrem enim non facit [redacted]

gando, nunc impletur justitia moriendo „„ (*inquit S. Augustinus*, lib. 13. *De Civitate Dei*, cap. 4.) *Martyr* nomen est origine græcum, testem significans. Martyres ergo dicuntur, quasi testes fidei christianæ, per quam nobis visibilia pro invisibilibus contemnenda proponuntur. Ad Martyrium itaque pertinet, ut homo testificetur fidem, opere comprobans omnia præsentia se contemnere, ut ad futura, & invisibilia bona perveniat. Quamdiu autem homini remanet vita corporis, nondum opere ostendit se corporalia cuncta despicere. Consueverunt enim homines, & consanguineos, & omnia bona temporalia contemnere, & etiam dolores corporis pati, ut vitam conservent. Unde satan de sancto Job ait: *Pellem pro pelle, & cuncta, quæ habet homo, dabit pro anima sua*, id est, pro corporis vita. „ Et ideo „ ad perfectam rationem Martyrii requiritur, quod „ aliquis mortem sustineat propter Christum „ (*ut disserit sanctus Thomas.*) Job 2. 4

Fortitudinis virtus in pace Ecclesiæ nobis necessaria.

Nobis tamen, qui in Ecclesiæ pace vivimus, fortitudo etiam necessaria est, siquidem habet & pax Ecclesiæ Martyres suos; & *Tota vita Christiani, si secundum Evangelium vivat, crux est; & Martyrium* (inquit *S. Maximus.*) Scilicet adversus pravas cupiditates, adversus mundi blanditias, & terrores, adversus continuas diaboli impugnationes in acie justitiæ firmiter standum, & dimicandum est. „ „ Jure ea fortitudo vocatur, quando unusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur, atque inflectitur, non adversis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam, variarum rerum circumfertur mutatione. Hæc igitur prima vis fortitudinis, quoniam in duobus generibus fortitudo spectatur animi. Primo, ut externa corporis pro minimis habeat, & quasi superflua despicienda magis quam expetenda ducet. Secundo, ut ea, quæ summa sunt, omnesque res, in quibus honestas cernitur, præclara animi intentione usque ad effectum persequatur. Quid enim tam præclarum, quam ut

ita animum informes tuum, ut neque divitias, neque voluptates, neque honores in maximis constituas, neque in his studium omne conteras? Quód cum ita affectus animo fueris, necesse est, ut illud honestum, aç decorum præponendum putes, illique mentem intendas tuam, ut quidquid acciderit, quo frangi animi solent, aut patrimonii amissio, aut honoris imminutio, aut obtrectatio infidelium, quasi superior non sentias. Deinde, ut te salutis ipsius pericula pro justitia suscepta non moveant. Hæc vera fortitudo est, quam habet Christi athleta, qui nisi legitimo certamine non coronatur „ „ (*inquit S. Ambrosius*, lib. 1. *De Officiis ministrorum*, cap. 36.) Ad fortitudinis officium pertinet, ut neque in doloribus molliores simus, neque in prosperis elatiores, utque animum adversus prævisa pericula, & incommoda

S. Ambr. ibid. c. 38. præparemus, ac firmemus. „ Nisi *enim* explorentur „ adversa, cito occupant. Ut in bello improvisus ho„ stis vix sustinetur, & si imparatos inveniat, facile „ opprimit; ita animum mala inexplorata plus fran„ gunt „. Fortitudo christiana sola defendit ornamenta virtutum omnium, judicia custodit, adversus omnia vitia prælio decernit, invicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior adversus voluptates, dura adversus illecebras, pecuniam negligens, avaritiam

Cap. 39. fugiens. „ „ Nihil enim tam contrarium fortitudini,

[redacted]

norum spem, & desideria moderatur. Circa magnos autem honores ea ratione versatur vir magnanimus, ut eos immoderate non expetat, nec ad illorum consecutionem primario intentionem dirigat suam, sed ut res magnas, arduas, & praeclaras gerere studeat propter Deum, quibus magnis honoribus dignus evadit; quibus delatis non extollitur, sed eis utitur ad Dei gloriam, & hominum commodum. „ Magnanimitas ita est circa honores, ut studeat facere „ ea, quae sunt honore digna; non tamen sic, ut „ pro magno aestimet humanum honorem „ (*inquit S. Thomas*) Nihil ergo unquam agat vir magnanimus contra virtutis officium, ut ad honores perveniat. Hinc rursus S. Thomas: „„ Magnanimitas (*inquit*) non est circa honorem quemcunque, sed circa magnum honorem; sicut autem honor debetur virtuti, ita magnus honor debetur magno operi virtutis. Et inde est, quod magnanimus intendit magna operari in qualibet virtute, in quantum tendit ad ea, quae sunt digna magno honore „„. Honores porro sibi convenientes suscipiet, vel recusabit, prout Dei gloriae, suae saluti, publicae utilitati conducere judicabit. Magnanimus a praesumptione, ambitione, inani gloria, & pusillanimitate aeque alienus est, quae vitia sunt magnanimitati opposita; illa quidem per excessum, scilicet *Praesumptio*, *ambitio*, & *inanis gloria*; ista vero per defectum, scilicet *Pusillanimitas*. De Praesumptione, ambitione, inani gloria in superiori Tractatu disseruimus. *Praesumptio* est nimia confidentia, qua quis ea aggreditur, quae vires suas excedunt. *Ambitio* est inordinatus honoris appetitus, cum scilicet aliquis honores, nec oblatos, nec debitos appetit; vel ad eos mediis illegitimis nititur; aut etiam illegitime oblatos, aut minime debitos suscipit. *Inanis gloria* est immoderata gloriae cupiditas, contra rationis scilicet, divinaeque legis ordinem. *Pusillanimitas* vitium est, quo quis res magnas, quibus gerendis aptus est, ex donis Dei, aut magnos honores, quibus dignus est, legitime oblatos, ex animi par-

2. 2. q. 129. art. 4. ad 1.

Vitia magnanimitati opposita.

vita-

vitate, & nimia abjectione refugit; vel auctoritatem suam, dignitatem, honorem, & privilegia tueri negligit, quatenus ad Dei gloriam, publicumque bonum id necessarium, & conducibile est. Magnanimitatem christianæ humilitati opponi nemo sibi persuadeat. Sorores sunt, & amicæ virtutes. Cum enim (inquit *S. Thomas*) in homine inveniatur aliquid magnum, quod ex dono Dei possidet, & aliquis defectus, qui competit ei ex infirmitate naturæ; magnanimitas facit, ut homo se magis honoribus, aut magnis rebus gerendis parem existimet, habita ratione donorum, & talentorum, quæ ipsi a Deo collata sunt. Humilitas autem facit, ut homo se ipsum parvipendat habita ratione propriorum defectuum. Magnanimitas efficit, ut alii contemnantur, quatenus a donis Dei deficiunt. Neminem enim tam magni facit, ut illius causa aliquid contra officium, ac decorum agat. Humilitas vero alios honorat, & superiores æstimat ratione divinorum donorum, quæ in ipsis conspicit. Unde Psalmo 14. de viro justo dicitur: *Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus;* quod spectat viri magnanimi celsam indolem contemptricem improborum. *Timentes autem Dominum glorificat;* quod spectat honorem, quem viris probis exhibet. Admirabile magnanimitatis exemplum præbuere sanctus Paulus, & Silas, cum Lydiæ ob Christi Fidem, & Evangelii prædicationem virgis cæsi, & in carce-

Magnanimitas minime opposita humilitati.

S. Th. 2. 2. q. 129. art. 3. & 4.

[redacted]

V. *Magnificentia* virtus est cognata fortitudini, quæ ad magna opera in exteriori materia magnis sumptibus facienda secundum rationis, & divinæ legis regulam animum inclinat. Ea vel publica est, vel privata. Publica, cum ad publicos usus magni sumptus conferuntur; idque, vel ad pios usus, velut ad Sacrificia, & publicas preces, qualia sunt exstructio, & dotatio Templorum, fundatio Monasteriorum, Xenodochiorum, Collegiorum, &c. Vel ad usus politicos, reipublicæ scilicet augendæ, conservandæ, & condecorandæ causa; ut ædificatio Curiæ, horreorum publicorum, armamentarii, fori, portus, murorum, propugnaculorum; copiarum collectio, & collatio stipendiorum ad alendam cohortem, vel legionem tempore belli; instructio classis, vel navium bellicarum, ad reipublicæ defensionem, armorumque regiorum gloriam promovendam, &c. Privata magnificentia est, cum magnifica munera in quempiam privatim conferuntur; vel magnifice fiunt, quæ pertinent ad usum proprium, quatenus id ratio decori postulat. Quamvis enim vir magnificus in his, quæ propriam personam spectant, sumptus magis moderetur, quia privatum bonum magnum non est; si quid tamen in his, quæ ad ipsum pertinent, magnum videatur, id etiam exequetur magnifice, nec parcet sumptibus, in iis præsertim operibus, quæ diuturna esse debent, aut quæ semel fiunt. Illustrior porro magnificentia est, qua magna opera in Dei honorem sumptibus magnis perficiuntur. „ „ Nullus finis humanorum operum est adeo magnus, sicut honor Dei (*inquit S. Thomas*) ideo magnificentia præcipue magnum opus facit in ordine ad honorem Dei. Unde Philosophus 4. Ethicorum dicit: *Honorabiles sumptus sunt maxime, qui pertinent ad divina Sacrificia.* Et circa hoc maxime studet magnificus, & ideo magnificentia conjungitur sanctitati; quia præcipue ejus effectus ad religionem, sive sanctitatem ordinatur „ „.

Magnificentia.

22. q. 134. art. 2. ad 2.

Huic virtuti opponitur *Parvificentia.* Vitium est,

quo

quo pecuniæ nimius amator deficit a recta proportione, quam ratio decori postulat inter sumptus; & opus, quod faciendum est; aut minus largitur, quam personæ, & dignitati ejus conveniat. Magnificus scilicet primario intendit magnitudinem operis, secundario magnitudinem sumptus, quam non vitat, ut faciat magnum opus. Parvificus e contrario præcipue intendit parvitatem sumptus, ex consequenti vero parvitatem operis, quam non recusat, dummodo parvum sumptum faciat (inquit *sanctus Thomas*.) Qu. 135. A. 1. Hoc vitium veniale plerumque peccatum est, ut innuit *sanctus Thomas*. Ibid. ad 3. Fieri tamen potest ex aliqua circumstantia, ut in mortale peccatum evadat; veluti si quis ad opus magnum obstrictus sit religione voti, vel juramenti, aut suprema defuncti voluntate, ac testamento, & in eo faciendo ita sumptibus parcat, ut ratio decori non servetur.

Patientia. VI. *Patientia* virtus est affinis fortitudini, „ „ qua mala æquo animo toleramus, ne animo iniquo bona deseramus, per quæ ad meliora perveniamus. *Nam* impatientes, dum mala pati nolunt, non efficiunt, ut a malis eruantur, sed ut mala graviora patiantur. Patientes autem, qui mala malunt non committendo ferre, quam non ferendo committere, & leviora faciunt, quæ per patientiam patiuntur, & pejora evadunt, quibus per impatientiam mergerentur. Bona vero æterna, & magna non perdunt, dum [redacted]

tur, hi patientiæ veritate laudantur, hi patientiæ munere coronantur „ „ (*ait S. Augustinus*, ibidem, cap. 6.) Unde Christus non omnes: *Qui persecutionem patiuntur*, beatos prædicat, sed *Qui patiuntur propter justitiam.* Et S. Petrus scribit: *Nemo vestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem ut Christianus, non erubescat. Glorificet autem Deum in isto nomine.* 1. Pet. 4. 15.

„ Quamvis autem patientia virtus sit animi, partim tamen ea utitur animus in se ipso, partim vero
„ in corpore suo. In seipso utitur patientia, quando illæso, & intacto corpore, aliquid, quod non expediat, vel non deceat facere, aut dicere quibuslibet
„ adversitatibus, aut fœditatibus rerum, seu verborum stimulis incitatur, & patienter mala omnia tolerat, ne ipse mali aliquid opere, vel ore committat. Per hanc patientiam sustinemus, etiam dum
„ corpore sani sumus, quod inter hujus seculi scandala beatitudo nostra differtur. Unde dictum est:
Si quod non videmus, speramus, per patientiam ex- Rom. 8.
„ *spectamus.* Hac patientia sanctus David opprobria
„ conviciantis toleravit, & cum facile posset ulcisci,
„ non solum non fecit, verum & alium pro se dolentem, commotumque compescuit, & potestatem Regiam magis adhibuit prohibendo, quam exercendo vindictam. Hanc patientiam Dominus docuit, quando commotis zizaniorum permixtione servis, & volentibus ea colligere, dixit respondisse Patrem familias: *Sinite utraque crescere usque ad messem.* Matth. 13.
„ Oportet enim patienter ferri, quod festinanter non
„ oportet auferri. Hujus & ipse patientiæ præbuit, &
„ demonstravit exemplum, quando ante passionem
„ corporis sui, discipulum suum Judam, priusquam
„ ostenderet traditorem, pertulit furem. Alius est
„ patientiæ modus, quo idem ipse animus quæcunque molesta, & gravia in sui corporis passionibus
„ perfert, non sicut stulti, vel maligni homines, propter adipiscenda vana, vel scelera perpetranda, sed
„ sicut a Domino definitum est: *Propter justitiam.*

„ Utro-

„ Utroque modo sancti Martyres certaverunt. Nam
„ & impiorum opprobriis saturati sunt, ubi animus
„ corpore intacto quasdam veluti plagas suas integer
„ sustinet; & in corporibus vincti sunt, inclusi sunt;
„ fame, ac siti affecti sunt, torti sunt, secti sunt, di-
„ laniati sunt, incensi sunt, trucidati sunt; & pietate
„ immobili subdiderunt Deo mentem, cum pateren-
„ tur in carne, quidquid exquirendi crudelitati venit
in mentem. Hæc *S. August.* eodem in libro, cap. 9. & 10.

Patientiæ christianæ commendatio. Patientia Christianorum in hoc mundo peregrinantium virtus est. „ Neque enim æterna erit patien-
„ tia, quæ necessaria non est, nisi ubi toleranda sunt
„ mala; sed æternum erit id, quo per patientiam per-
„ venitur „. Aliarum quasi radix, custosque virtutum est; ideo Christus ait: *In patientia vestra possidebitis animas vestras*, ut *S. Gregorius* observat, Homilia 35. in Evangelia. Christiana patientia Dei donum

1. Cor. 13. est, charitatisque fructus: Nam *Charitas patiens est*

Libro De patientia, cap. 4. (inquit Apostolus.) „ Vir desideriorum (*ait S. Au-*
„ *gust.*) facit tolerantiam laborum; & nemo nisi pro
„ eo, quod delectat, sponte suscepit ferre, quod cru-
„ ciat „. Quod autem aliquis gratiæ bonum præponat omnibus naturalibus bonis, ex quorum amissione dolor creari potest, pertinet ad charitatem, quæ Deum super omnia diligit. Merito itaque David de Deo ait: *Ab ipso patientia mea.* Quod oraculum *S.*

Psalm. 61. *August.* explicans: „ „ Quis (*inquit*) tanta toleret, vel

[redacted]

„ Minor certe victoria est urbes expugnare; quia extra sunt, quæ vincuntur; majus autem est, quod per patientiam vincitur, quia ipse a se animus superatur, & semetipsum sibimet ipsi subjicit, quando eum patientia in humilitate tolerantiæ spernit. S. Gregor. Homil. 35. in Evang.

Christianæ patientiæ præcepta reipublicæ bono non adversantur. Quamvis enim semper in cordis præparatione retinenda sint, ipsaque benevolentia, ne reddatur malum pro malo; semper in voluntate complenda sit; agenda sunt tamen multa, etiam cum invitis benigna quadam asperitate plectendis, quorum potius utilitati consulendum est, quam voluntati. Nam in corripiendo filio quamlibet aspere, nunquam profecto amor paternus amittitur. Fit tamen, quod nolit, & doleat, qui etiam invitus videtur dolore sanandus. „ „ Ac per hoc si terrena ista respublica præcepta christiana custodiat, & ipsa bella sine benevolentia non gerentur, ut ad pietatis, justitiæque peccatum societatem victis facilius consulatur. Nam cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur; quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas; & mala voluntas velut hostis interior roboratur „ „. Verba sunt *S. Augustini*, Epist. 138. alias 5. ad *Marcellinum*. Christianæ patientiæ præcepta reipublicæ bono non adversantur.

VII. *Perseverantia*, virtus est adjuncta fortitudini, per quam homo firmum habet propositum persistendi in bono opere usque ad illius consummationem, & adversus molestias, ac difficultates ex actus diuturnitate provenientes roboratur. De hac virtute *S. Bernardus*, Epistola 129. ad Januenses scribit: „ „ Perseverantia sola meretur viris gloriam, coronam virtutibus. Prorsus absque perseverantia, nec qui pugnat, victoriam, nec palmam victor consequitur. Vigor virium, virtutum consummatio est, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium. Soror est patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimitatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. Tolle perseverantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem Perseverantia.

Matth. 10. 22. fortitudo. Denique non qui cœperit, sed *Qui perseveraverit usque ad finem, hic salvus erit*. Saul cum esset parvulus in oculis suis, Rex & super Israel constitutus; non perseverans in humilitate, & regnum amisit, & vitam. Si cautela Samsonis, si Salomonis devotio perseverantiam retinuissent, nec is profecto privaretur sapientia, nec ille viribus. Hoc summæ honestatis insigne, hanc totius probitatis unicam, fidamque custodem, custodiri a vobis firmiter hortor, & precor „ „. Porro cum virtutes quædam sint, quarum actus per totam vitam durare, ac frequenter exerceri debent, sicut fidei, spei, & charitatis, quia finem ultimum totius vitæ humanæ respiciunt; ideo respectu illarum virtutum non consummatur actus perseverantiæ usque ad finem vitæ. Et hoc modo perseverantiam *S. Augustinus* accepit, pro actu scilicet perseverantiæ consummato, non pro solo virtutis singularis habitu; cum ait libro *De Dono perseverantiæ*, cap. I. „ „ Asserimus donum Dei esse perseverantiam, qua usque in finem perseveratur in Christo; finem autem dico, quo vita ista finitur, in qua tantummodo periculum est, ne cadatur. Itaque utrum quisque hoc munus acceperit, quamdiu hanc vitam ducit, incertum est; si enim, priusquam moriatur, cadat, non perseverasse utique dicitur, & verissime dicitur. Quomodo ergo perseverantiam, qui non perseveravit, accepisse, vel habuisse

[redacted]

veravit? Non contendo de verbis, si & illa perseverantia putatur esse dicenda tanquam temporis sui; hanc certe perseverantiam, qua in Christo perseveratur in finem, nullo modo habuisse dicendus est, qui non perseveraverit usque in finem „„.

Vitia perseverantiæ opposita sunt *Mollities*, & *Pertinacia*; illa quidem per defectum, ista vero per excessum. *Mollities* vitium est, quo quis ex amore voluptatis, seu vitæ mollis, & delicatæ consuetudine, labores, & difficultates bonorum operum sustinere refugit. *Pertinacia* vitium est, quo quis contra regulam rationis in propria sententia, rebusque susceptis persistit, nulla difficultatum, quæ ipsum ab earum prosecutione prohibere merito deberent, habita ratione. S. Th. 2. 2. qu. 138.

ARTICULUS V.

De Temperantia, ejusque Partibus.

§. I. *Temperantiæ Officia.*

I. Temperantia, quæ maxime cohibet appetitum ab iis rebus, quæ turpiter appetuntur; cujus munus est in coercendis, sedandisque cupiditatibus, quibus inhiamus in ea, quæ nos avertunt a legibus Dei, & a fructu bonitatis ejus; quæ gustus præsertim, ac venereorum delectationes coercet, ac moderatur, necessitates hujus vitæ sibi proponit ut regulam delectationum, quibus utitur: *Ut scilicet tantum eis utatur, quantum necessitas hujus vitæ requirit.* Unde *S. Augustinus*, libro *De Moribus Ecclesiæ*, cap. 21. „„ Habet (*inquit*) vir temperans in hujusmodi rebus mortalibus, & fluentibus vitæ regulam, utroque testamento firmatam; ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet, sed ad vitæ hujus, atque officiorum necessitatem quantum sat est, usurpet utentis modestia, non amantis affectu „„. S. August. lib. 1. De Lib. Arb. cap. 13. & lib. de Moribus Ecclesiæ, cap. 19.

II. Vitia temperantiæ opposita sunt *Intemperantia*, & *Stupiditas sensuum*. Intemperantia vitium est, quo quis voluptates corporis, gustus præsertim ac vene- Vitia temperantiæ opposita.

reorum immoderate, ac præter rationis, divinæque legis regulam appetit, iisque abutitur, modum iisdem regulis præscriptum excedens. Stupiditas sensuum, vitium est, quo quis omnes corporis delectationes etiam necessarias, honestas, & licitas, quas Deus homini ad hanc vitam tuendam inseruit, aspernatur, ac si stipes, & truncus omnis sensus expers, vel sincero animi judicio privatus. Quod quidem vitium admo-
2. 2. q. 152. art. 3. dum infrequens est. Observandum tamen cum *S. Thoma*, abstinentiam a delectationibus corporis, quas Deus naturalibus operationibus inspersit, quandoque laudabilem esse, vel necessariam. Aliqui enim propter sanitatem corporis a quibusdam delectationibus ciborum, potuum, & venereorum prudenter abstinent. Alii propter officii sui executionem a multis delectationibus sibi temperant, ut athletæ, & mili-
S. Th. 2. 2. qu. 144. & 145. tes; multo laudabilius „ „ Pœnitentes ad recuperandam animæ sanitatem; abstinentia delectabilium, quasi quadam dieta utuntur. Et homines volentes contemplationi, & rebus divinis vacare, oportet, ut se magis a carnalibus desideriis abstrahant „ „.

§. II. *Temperantiæ Partes velut integrantes.*

III. Temperantiæ partes velut integrantes, sunt *Verecundia*, & *honestas*.

Verecundia magnum *Verecundia*, est timor turpitudinis, & vituperii vitiosam, & inhonestam actionem consequentis. An

[redacted]

„ „ Ordo vitæ nobis tenendus est (*inquit S. Ambros.*) Lib. 1. De Officiis, cap. 4 & cap. 18. ut a verecundia prima quædam fundamenta ducantur; quæ socia, ac familiaris est mentis placiditati, proterviæ fugitans, ab omni aliena luxu, sobrietatem diligit, honestatem fovet, decorum illud requirit... Pulchra virtus est verecundia, & suavis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus; ne modum progrediaris loquendi; ne quid indecorum sermo resonet tuus. Speculum enim mentis plerumque in verbis refulget. Ipsum vocis sonum librat modestia, ne cujusquam offendat aurem vox fortior. Silentium quoque ipsum, in quo est reliquarum virtutum otium, maximus actus verecundiæ est. Denique si aut infantiæ putatur, aut superbiæ, probro datur; si verecundiæ, laudi ducitur. Tacebat in periculis Susanna, & gravius verecundiæ, quam vitæ damnum putabat, nec arbitrabatur periculo pudoris tuendam salutem. Deo soli loquebatur, cui poterat casta verecundia eloqui; refugiebat ora intueri virorum; est enim & in oculis verecundia, ut nec videre viros femina, nec videri velit. Neque vero quisquam solius hanc laudem castitatis putet. Est enim verecundia pudicitiæ comes, cujus societate castitas ipsa tutior est. Bonus enim regendæ castitatis pudor est comes; qui si se prætendat ad ea, quæ prima pericula sunt, pudicitiam temerari non sinat. Hic primus in ipso cognitionis ingressu, Domini matrem commendat legentibus, & tanquam testis locuples, dignam, quæ ad tale munus eligeretur, adstruit; quod in cubiculo, quod sola, quod salutata ab Angelo tacet, & mota est in introitu ejus, quod ad virilis sexus speciem peregrinam turbatur aspectus virginis. In ipsa oratione nostra multum verecundia placet, multum conciliat gratiæ apud Deum nostrum. Nonne hæc prætulit Publicanum, & commendavit eum, qui nec oculos suos audebat ad cœlum levare? Ideo justificatur magis Domini judicio, quam ille Pharisæus, quem deformavit præsumptio. Est etiam in ipso motu, gestu, incessu tenenda verecundia.

dia. Habitus enim in corporis statu cernitur. Hinc homo cordis nostri absconditus, aut levior, aut jactantior, aut turbidior; aut contra gravior, & constantior, & purior, & maturior æstimatur. Itaque vox quædam est animi corporis motus. *Ad inverecundiam pertinet*, sensim ambulando imitari histrionicos gestus, & quasi quædam fercula pomparum, ut quotiescunque gradum transferunt, modulos quosdam servare videantur. *Inverecundum pariter est* cursim ambulare, nisi cum causa exigit alicujus periculi, vel justa necessitas. Est gressus probabilis, in quo sit species auctoritatis, gravitatisque pondus, tranquillitatis vestigium; ita tamen si studium desit, atque affectatio, sed motus sit purus, ac simplex; nihil enim fucatum placet. Motum natura informet. Si quid sane in natura vitii est, industria emendet; ut ars desit, non correctio. *Multo magis cavendum est, ne quid turpe ore exeat; hoc enim graviter coinquinat hominem.* Non enim cibus coinquinat, sed injusta obtrectatio, sed verborum obscœnitas. Hæc etiam vulgo pudori sunt. In nostro vero officio nullum verbum, quod inhoneste cadat, non incutiat verecundiam. Et non solum nihil ipsi indecorum loqui, sed ne aurem quidem debemus hujusmodi præbere dictis; sicut Joseph, ne incongrua suæ audiret verecundiæ, veste fugit relicta; quoniam quæ delectat audire, alterum loqui provocat. *Partes corporis, vel alieni, vel no-*

Inverecundia.

[redacted]

tium, quas abscondere pudor jubet: Indicia, usque suis appellationibus nuncupare, indecorum est „„. Hæc S. *Ambrosius*.

Verecundiæ opponitur *Inverecundia*, seu *Impudentia*, qua quis turpitudinis vel nullum, vel hebetem, & obtusum sensum habet, de qua *Jerem*. 3. dicitur: *Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere*: & *Malus pudor*, quo eorum pudet quempiam, quorum pudere non oportet, sive quæ per se honesta sunt, & bona, vel certe media, & indifferentia. Sic malum est pudore suffundi ob opera virtutis, quia ludibrio sunt apud impios; & in sacris Literis damnatum est illud verecundiæ genus. Eccl. 4. *Pro anima tua ne confundaris dicere verum; est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam, & gratiam*. Et Lucæ 9. *Qui me erubuerit, & sermones meos, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in Majestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum*. Et 2. ad Timotheum 1. *Noli erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus*. Malus est pudor, quo aliquem suæ, aut parentum paupertatis, ignobilitatis, aut calamitatum absque vitio suo contingentium, & a Deo immissarum pudet. In his enim gloriari, & gaudere vir christianus, discipulus Christi, qui propter nos egenus factus est, qui ex matre paupere natus, qui *Fabri filius* censeri, & appellari dignatus est, qui pauperes de hoc mundo discipulos elegit, qui pauperes, & calamitosos beatos prædicavit, modo paupertatem, & calamitates propter Deum patiantur. In hoc Christiani sumus, ut gloriemur lubenter in paupertate, in ignobilitate, in infirmitatibus, in calamitatibus, integramque semper innocentiam servantes, Deo fideliter, & constanter quovis in statu serviamus.

Malus pudor.

Honestas. Virtus est, quæ hominem avertit, & prohibet ab iis, quæ omnium maxime sunt inhonesta, & probrosa, ab immoderato scilicet amore voluptatum, cibi, & potus, & venereorum. Ad hanc virtutem pertinet decorum in omni actione nostra,

Honestas.

nestatis ristianæ aracte b

& toto vitæ ordine servare. „ „ Quærendum in omni actu quid personis, quid temporibus conveniat, atque ætatibus, quid etiam singulorum ingeniis sit accommodum. Sæpe enim quod alterum decet, alterum non decet. Aliud juveni aptum, aliud seni; aliud in periculis, aliud in rebus secundis. Saltavit ante arcam Domini David; non saltavit Samuel; nec ideo ille reprehensus, sed magis iste laudatus. Mutavit vultum contra Regem, cui nomen Achis; at hoc si fecisset remota formidine, quo minus cognosceretur, nequaquam levitatis reprehensione carere potuisset „ „. *Verba sunt sancti Ambrosii*, lib. I. *De Officiis*, *cap.* 43. „ „ Non mediocre est rebus singulis modum servare, atque impartiri ordinem, in quo vere prælucet illud, quod decorum dicitur; quod ita cum honesto jungitur, ut separari non queat. Siquidem & quod decet, honestum est; & quod honestum est, decet; ut magis in sermone distinctio sit, quam in virtute discretio. Velut salubritas totius operis, actusque nostri honestas est, & sicut species est decorum, quod cum honestate confusum, opinione distinguitur. Nam etsi in aliquo videatur excellere, tamen in radice est honestatis, sed flore præcipuo, ut sine ea decidat, in ea floreat. Quid enim est honestas, nisi quæ turpitudinem quasi mortem fugiat? Quid vero inhonestum, nisi quod ariditatem, ac mortem afferat? Vivente igitur sub-

[redacted]

nia est illi; mulier vero si comam nutriat, gloria est illi, quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.

„ Si quis igitur æqualitatem universæ vitæ, & singularum actionum modos servet, ordinem quoque, & constantiam dictorum, atque operum, moderationemque custodiat, in ejus vita decorum excellit, & quasi in quodam speculo elucet. „ „ Accedat tamen suavis sermo, ut conciliet sibi affectum audientium, gratumque se vel familiaribus, vel civibus, vel, si fieri potest, omnibus præbeat. Neque adulantem se, neque adulantium cuiquam exhibeat; alterum enim calliditatis est, vanitatis alterum. Non despiciat, quid de se unusquisque, & maxime vir optimus sentiat, hoc enim modo discit bonis deferre reverentiam. Nam negligere bonorum judicia, vel arrogantiæ, vel dissolutionis est; quorum alterum superbiæ adscribitur, alterum negligentiæ. Caveat etiam motus animi sui; ipse enim sibi & observandus, & circumspiciendus est; & ut adversum se cavendus, ita etiam de se tuendus... Soliciti debemus esse, ne quid temere, aut incuriose geramus, aut quidquam omnino, cujus probabilem non possimus rationem reddere. Actus enim nostri causa, etsi non omnibus redditur, tamen ab omnibus examinatur... Boni speculatoris est, ita prætendere animo, ut appetitus neque præcurrat rationem, neque deserat; ne præcurrendo perturbet, atque excludat, eamque deserendo destituat. Perturbatio tollit constantiam, destitutio prodit ignaviam, accusat pigritiam „ „. Hi christianæ honestatis characteres a *S. Ambrosio* descripti lib. I. *De Officiis*, cap. 47.

S. Ambros. lib. I. De Officiis, cap. 46.

Addendum, quod sæpius idem S. Doctor inculcat, quamvis Philosophi honestum ab utili distinxerint, apud Christianos tamen nihil vere utile censeri, nisi quod honestum sit. „ „ Nos autem (*inquit*) nihil omnino, nisi quod deceat, & honestum sit, futurorum magis, quam præsentium metimur formula; nihilque utile, nisi quod ad vitæ illius æternæ prosit gratiam, definimus, non quod ad delectationem præsentis...

Apud Christianos nihil utile, nisi quod honestum. Lib. I. De Officiis, cap. 9. Lib. 3. c. 3.

Est igitur non solum familiare contubernium honestatis, & utilitatis, sed eadem quoque utilitas, quæ
Lib. 3. c. 3. honestas... Qui perfecte sapit, nescit sua spectare commoda; sed ad illud, quod æternum est, quod decorum, atque honestum, toto affectu intendit, quærens, non quod sibi utile est, sed quod omnibus. Itaque hæc sit formula, ut inter duo illa, honestum, atque utile, errare nequeamus; eo quod justus nihil alteri detrahendum putet, nec alterius incommodo suum commodum augeri velit. Hanc formam præscribit Apostolus
1. Cor. 10. dicens: *Omnia licent, sed non omnia expediunt; omnia licent, sed non omnia ædificant. Nemo, quod suum est quærat, sed quod alterius;* hoc est, nemo commodum suum quærat, sed alterius. Nemo honorem suum
Philip. 2. quærat, sed alterius. Unde & alibi dicit: *Alter alterum existimantes superiorem sibi, non quæ sua sunt singuli cogitantes, sed quæ aliorum.* Nemo etiam suam gratiam quærat; nemo suam laudem, sed alterius... Cur enim te potiorem altero judices, cum viri sit christiani præferre sibi alterum, nihil sibi arrogare, nullum sibi honorem assumere, non vindicare meriti sui pretium? Quid tam adversus naturam, quam non esse contentum eo, quod habeas, aliena quærere, ambire turpiter? Nam si honestas secundum naturam, omnia enim fecit Deus bona valde; turpitudo itaque contraria est. Non potest ergo honestati convenire, & turpitudini, cum hæc inter se discreta na-

S. Ambros. lib. 1. De Officiis, cap. 4.

[redacted]

§. III. *Virtutes Temperantiæ subjectæ.*

I. Virtutes temperantiæ subjectæ, sive temperantiæ species sunt, *Abstinentia*, *Sobrietas*, *Castitas*.

Abstinentia virtus est, qua quis a cibo sibi temperat, quantum decet, & oportet, habita ratione valetudinis, & personæ suæ, & aliorum quibuscum vivit. De qua 2. *Petri* 1. dicitur; *Ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam.* Actus abstinentiæ est *Jejunium* de quo agemus lib. 4. hujus operis in explicatione tertii præcepti Decalogi. Illi opponitur *Gula*, capitale vitium, de quo Tractatu superiori actum est. Abstinentia.

Sobrietas virtus est, quæ sumptionem potus inebriandi vim habentis moderatur. De illa scriptum est. Eccles. 31. *Æqua vita hominibus, vinum in sobrietate; si bibas illud moderate, eris sobrius.* Huic opponitur *Ebrietas*, de qua in superiori Tractatu egimus. Sobrietas.

Castitas est virtus carnalium voluptatum moderatrix. De qua Apostol. 2. ad Corinth. 7. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus.* Et 1. ad Timoth. 2. *Quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate.* Triplex est, conjugalis, vidualis, & virginalis. Duabus aliis excellentior virginitas. Virtus est firmum, & constans propositum includens perpetuo abstinendi ab omni delectatione venerea. Sive, ut *S. Augustinus* definit libro *de S. virginitate*, cap. 8. *est* „ „ Continentia, qua integritas carnis ipsi Creatori animæ, & carnis vovetur, consecratur, servatur. *Et cap.* 13. Virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas Angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio „ „. Virginum status „ „ Flos est ecclesiastici germinis, decus, atque ornamentum gratiæ spiritualis, læta indoles, laudis, & honoris opus integrum, atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi „ „ (*inquit S. Cyprianus*, in Tractatu *De Disciplina, & habitu Virgi-* Castitas. Virginalis castitas excellentior.

Angelis cognata virginitas.

ginum,) Angelorum æmula virginitas eſt, Angeliſque cognata; nam in carne præter carnem vivere, non terrena vita, ſed cœleſtis. „ „ Differunt quidem inter ſe homo pudicus, & Angelus, ſed felicitate, non virtute. Sed etſi illius caſtitas felicior, hujus tamen fortior eſſe cognoſcitur „ „ (*inquit S. Bernardus* Tractatu *De Moribus, & Officio Epiſcoporum,* „ alias Epiſtola 42.) Sola caſtitas in hoc mortali„tatis & loco, & tempore ſtatum quemdam im„mortalitatis gloriæ repræſentat. Sola inter nuptia„rum ſolemnia, morem beatæ illius vindicat re„gionis, in qua neque nubunt, neque nubentur: „Præbens quodammodo in terris cœleſtis jam il„lius converſationis experientiam. Vas interim fra„gile, quod portamus, in quo & crebro periclita„mur, tenet caſtitas (ut monet Apoſtolus) in ſan„ctificationem, & inſtar odoriferi balſami, quo „condita cadavera incorrupta ſervantur, ſenſus ipſa „& artus continet, & conſtringit, ne diſſolvantur „otiis, ne corrumpantur deſideriis, ne carnis volu„ptatibus computreſcant. Primum in virginum or„dine locum tenent honoris, & meriti Sanctimo„niales, ut docet *S. Auguſtinus* libro *De ſancta Virginitate*, cap. 45. & 46. „ „ Perhibet enim (*inquit*) præclariſſimum teſtimonium eccleſiaſtica auctoritas, in qua fidelibus notum eſt, quo loco Martyres, & quo defunctæ ſanctimoniales ad Altaris Sacramenta reci-

Primum in Virginum ordine locum tenent Sanctimoniales.

[redacted]

§. IV. *Virtutes adjunctæ Temperantiæ.*

V. **V**irtutes adjunctæ temperantiæ sunt *Continentia*, *Clementia*, *Mansuetudo*, *Modestia*, *Humilitas*, *Taciturnitas*, *Studiositas*, *Eutrapelia*, *sive jucunda Urbanitas.*

Continentia dupliciter sumitur, vel strictiori significatione, quatenus virtus est, qua ab omnibus omnino delectationibus venereis abstinetur; & hac ratione idem est, quod castitas virginalis, aut vidualis. Secundo latiori quadam significatione, quatenus virtus est rationem confirmans, ne pravis concupiscentiæ motibus, & carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam, vincatur. Continentia primo modo sumpta, species est temperantiæ: secundo modo sumpta, virtus est inferior temperantia, eique adjuncta. Ad primam pertinet illud Eccli. 26. *Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ.* Ad alteram, de qua nunc agimus, pertinet illud *S. Hieronymi* in cap. 5. Epistolæ ad Galatas: „„ Inter continentiam (*inquit*) & modestiam hoc interest, quod modestia in viris perfectis est consummata virtus; continentia vero in via quidem virtutis est, sed necdum pervenit ad calcem; quia cupiditates adhuc ex ejus, qui se continet, cogitatione nascuntur, & mentis polluunt principale, licet non superent, nec ad opus pertrahant cogitantem „„. Continentiæ sic acceptæ discrimen a castitate explicat Cheremon Abbas apud *Cassianum*, in collationibus Patrum, Collatione 12. cap. 10. „„ Castitas (*inquit*) non ut arbitramini, distractionis præsidio, sed amoris sui, & propriæ puritatis delectatione subsistit. Non enim castitas, sed continentia dicitur, ubi adhuc ei aliqua resistit adversitas voluptatis. Quamobrem donec pulsari nos carnis commotione sentimus, noverimus nos ad castitatis nondum pervenisse fastigia, sed adhuc sub infirmitate continentiæ constitutos præliis fatigari. *Et cap.* 12. Quamobrem perfectio castitatis a laboriosis continentiæ rudimentis perpetua tranquillitate di- Continentia.

scernitur „ „. De illa *S. Augustinus*, lib. *De Continentia*, cap. 3. „ „ Aliud est (*inquit*) bene pugnare, quod nunc est, quando mortis contentioni resistitur; aliud adversarium non habere, quod tunc erit, quando mors novissima inimica destruetur. Nam & ipsa continentia, cum frænat, cohibetque libidines, simul & appetit bonum, ad cujus immortalitatem tendimus, & respuit malum, cum quo in hac mortalitate contendimus. Illius quippe amatrix, & spectatrix, hujus vero & hostis, & testis est; & decus appetens, & dedecus fugiens. Non utique in cupiditatibus frænandis continentia laboraret, si nihil nos, contra quod decet, liberet, si nihil nostræ bonæ voluntati ex mala concupiscentia repugnaret „ „. Huic virtuti opponitur *Incontinentia*, vitium, quo aliquis pravis cupiditatibus ignave cedit, turpibusque delectationibus se immergit.

Clementia. *Clementia* virtus est, qua animus ad lenitatem in pœna exigenda propendet; sive, est lenitas Superioris adversus inferiorem, aliquid ex debita pœna remittens; quatenus id patitur justitiæ ratio. Spectatis scilicet circumstantiis facti, causæ, personæ, & modi, interpretatur judex legem, quæ pœnas in reos constituit, in tali casu pœnam tam gravem non requirere. Sin autem lex pœnæ speciem, & quantitatem reliquit arbitrio judicis, majorem exercendæ clementiæ opportunitatem habet. Hæc virtus a Spiritu san-

[redacted]

de Ithacium, & *Idacium* Episcopos execrata est, qui *Priscillianum*, licet hæreticum, usque ad capitale supplicium apud *Maximum* Tyrannum persecuti sunt, ut *Severus Sulpitius*, lib. 2. commemorat. Olimque Episcopi pro reis apud judices intercedebant, ut eorum pœnam remitti, vel temperari impetrarent, ut constat ex *S. Augustini* Epistola 153. alias 54. ad *Macedonium* quem de clementia in reorum judiciis servanda his verbis commonet: „ „ Sic tamen (*inquit*) etiam ipsos criminum ultores, atque in hoc officio non ira propria concitatos, sed legum ministros, nec suarum, sed alienarum examinatarum injuriarum vindices, quales judices esse debent, terruit censura divina, ut cogitarent sibi propter sua peccata Dei misericordiam necessariam, nec putarent ad culpam sui officii pertinere, si quid erga eos misericorditer agerent, quorum vitæ, necisque haberent legitimam potestatem. Nam cum ad Dominum Christum Judæi adduxissent mulierem in adulterio comprehensam, eumque tentantes dicerent, quod jussa esset lege lapidari; ac deinde quærerent, quid de illa ipse præciperet, respondit eis: *Qui sine peccato est vestrum prior in eam lapidem jaciat*. Ita nec legem improbavit, quæ hujusmodi reas jussit occidi; & illos terrendo ad misericordiam revocavit, quorum judicio hæc possit occidi... Cedat huic sententiæ pietas Christianorum, cui cessit impietas Judæorum. Cedat humilitas obsequentium, cui cessit superbia persequentium. Cedat confessio fidelis, cui cessit simulatio tentatoris. Malis parce, vir bone; quanto melior, tanto esto mitior, quanto sis celsior potestate, tanto humilior fiere pietate „„. Severitate tamen opus est, ut coerceatur improborum audacia, sed clementia temperari debet; ac multo magis a Judicibus, & Superioribus ecclesiasticis. *Plurimum autem interest, quo animo quisque parcat. Sicut enim est aliquando misericordia puniens, ita & crudelitas parcens*. Habenda semper est justitiæ, ac disciplinæ ratio fraternæ salutis, ædificationis publicæ. Clementiæ namque non minus Joan. 8.

op-

opponitur nimia mollities, & indulgentia, quam crudelitas. Justa vero severitas clementiæ non adversatur. Unde *S. Ambrosius* Epist. 74. „ „ Beatus (*inquit*) qui & severitatem, & mansuetudinem tenet; ut altera disciplina servetur, altera innocentia non opprimatur. Nimia enim severitas extorquet plerumque terrore mendacium. Deus diligi maluit, quam timeri „ „.

Justa severitas clementiæ non adversatur.

Mansuetudo.

Mansuetudo virtus est iræ moderatrix. Hanc præ cæteris Christus docuit: *Discite* (inquit) *a me, quia mitis sum, & humilis corde.* *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Sed & in sacris veteris Testamenti paginis commendatur; Psalm. 36. *Mansueti autem hereditabunt terram.* Terram utique viventium, Jerusalem sanctam, quæ liberabitur de peregrinatione ista, & in æternum vivet cum Deo, & de Deo, ut explicat *S. Augustinus.* Hæc virtus Moysen, hæc Davidem Deo acceptos fecit. *Memento, Domine, David, & omnis mansuetudinis ejus; donec inveniam locum Domino.* Ubi quærebat locum Domino? *Si mansuetus erat, in se quærebat* (inquit S. Augustinus.) Audi Prophetam: *Super quem requiescit Spiritus meus? Super humilem, & quietum, & trementem verba mea.* „ Vis esse locus Domini? Esto humilis, & quietus, „ & tremens verba Dei, & tu ipse efficieris, quod „ quæris. Ecclesf. 10. scriptum est: *Fili, in mansuetudine serva animam tuam, & da illis honorem secundum*

Matth. 11.
Matth. 5.
Psalm. 131.
Isai. 66.

[redacted]

Paulus cum dicit: *Imitatores Dei estote*, ad hoc dicit, ut isti studeatur virtuti „ „. Huic opponitur *Ira*, capitale vitium, de quo in superiori Tractatu egimus. 1. Cor. 11.

Modestia virtus est interiorum, & exteriorum hominis actionum in quibus modum servare non adeo difficile est, moderatrix. Externos corporis motus hæc virtus componit, ut nihil sit in eis, quod cujusquam offendat aspectum, sed quod interioris hominis deceat sanctitatem. Nam *amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enuntiant de illo* (inquit Sapiens.) Hæc virtus efficit, ut nihil torvum, nihil elatum sit in oculis, nihil in verbis procax, nihil in actu inverecundum; non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior, ut ipsa corporis species simulacrum sit mentis, figura probitatis. „ „ Bona quippe domus in ipso vestibulo debet agnosci, ac primo prætendat ingressu nihil intus latere tenebrarum; ut mens nostra nullis repagulis corporalibus impedita, tanquam lucernæ lux intus posita foris luceat „ „ (ut loquitur *S. Ambr.* lib. 2. *De Virginibus*, cap. 2.) Nec oculos sublimes, & vagos habet vir modestus, nec immodice depressos; non caput nimis elatum, nec in gyrum contortum, aut curvum; non remissam, non fractam vocem, nihil femineum sonantem, sed succi cujusdam virilis plenam. *Hoc est enim pulchritudinem vivendi tenere, convenientia cuique sexui, & personæ reddere* (inquit *S. Ambrosius*, lib. 1. *De Officiis*, cap. 19.) Nec fractus, & mollis sit incessus, nec agrestis, & rusticus; nec velox nimis, & quamdam scurrarum percursantium imaginem exhibens, nec tardior, nec ad pompam, aut numeros veluti compositus; nihil in gestu histrionicum, nihil leve, nihil in risu dissolutum; *Fatuus* enim *in risu exaltat vocem suam.* Nihil in toto corporis habitu insolens, nihil affectatum, nihil fucatum. Non feminarum duntaxat, non Clericorum tantum, & Monachorum, sed Christianorum omnium hæc virtus est. *Modestia vestra* (in-

Modestia.

Eccl. 19.

Modestiæ christianæ characteres.

Eccl. 21.

Philip. 4.5.

(inquit Apostolus) *nota sit omnibus hominibus*. Christianæ modestiæ non satis est esse, verum & videri postulat. Eructet necesse est a conscientia ad habitum, ab animo ad superficiem (ut loquitur alicubi Tertullianus) *Justini* Siciliæ Prætoris modestiam singularem commendat *S. Gregorius*, Epistola 2. libri 1. „ „ Ipsa (*inquit*) incessus vestri modestia quibusdam conatibus exigebat, ut diligi, & venerari etiam a nolente debuisset. *Et infra*: Tantam gloriæ tuæ modestiam didici, ut esse non tuus erubescam „ „. Externum etiam corporis cultum, & ornatum hæc virtus moderatur, ut personæ, statui, moribus eorum, quibuscum vivitur, congruat; nihil in eo superfluum, nihil dissolutum, nihil affectatum, nihil neglectum nimis, & incultum.

Humilitas. *Humilitas* virtus est temperantiæ cognata, modestiæ soror, qua reprimitur, & firmatur hominis appetitus, ne in magna supra se tendat. Sive, ut definit *S. Bernardus* in Tract. de Gradibus humilitatis: *Est virtus, qua homo verissima sui agnitione sibi ipsi vilescit.* Hæc cæteris virtutibus antecellit, si Theologicas, & justitiam exceperis. „ Quanta virtus hu„ militatis, propter quam solam veraciter edocen„ dam is, qui sine æstimatione magnus est, usque „ ad passionem mortis factus est parvus „ „ (*inquit S. Gregorius*, Epistola 38. lib. 4.) *Christianorum virtus* vocatur a *S. Hieronymo*, Epistola 27. ad Eusto-

[redacted]

cum tacere nesciant. Rarum est tacere quemquam, cum sibi loqui nihil prosit. Sapiens est ergo, qui novit tacere. Denique Sapientia Dei dixit: *Dominus dedit mihi linguam eruditionis, quando oporteat sermonem dicere*. Ideo Sancti Domini, qui scirent, quia vox hominis plerumque peccati annuntiatio est, & initium erroris humani sermo est hominis, amabant tacere. Denique Sanctus Domini ait: *Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea*. Quis autem est, qui mundum cor a peccatorum habeat colluvione, aut non delinquat in lingua sua? Et ideo quia neminem videbat Sanctum os servare posse ab immunditia sermonis, ipse sibi silentio legem imposuit innocentiæ, ut tacendo culpam declinaret, quam vix effugere posset loquendo. Audiamus ergo cautionis magistrum: *Dixi: Custodiam vias meas*. Aliæ sunt viæ, quas debemus sequi, aliæ, quas custodire; sequi vias Domini, custodire nostras; ne in culpam dirigant. Potes autem custodire, si non cito loquaris... Quid igitur? mutos nos esse oportet? minime. Est enim tempus tacendi, & tempus loquendi. Deinde si pro otioso verbo reddimus rationem, videamus, ne reddamus & pro otioso silentio. Est enim & negotiosum silentium; ut erat Susannæ, quæ plus egit tacendo, quam si esset locuta. Tacendo enim apud homines, locuta est Deo; nec ullum magis indicium suæ castitatis invenit, quam silentium. *Et infra*: Alliga sermonem tuum, ne luxuriet, ne lasciviat, & multiloquio peccata sibi colligat. Sit restrictior, & ripis suis coerceatur. Cito lutum colligit amnis exundans... Sit ori tuo ostium, ut claudatur, ubi oportet, & obseretur diligentius ,, ,,. Taciturnitati garrulitas, sive effrænis loquendi pruritus opponitur.

Isai. 50.

Psalm. 38.

Cap. 3.

Studiositas virtus est, quæ appetitum, & studium cognitionis acquirendæ moderatur; sive, quæ modum, & ordinem sciendi constituit; ut nimirum sciamus, quo ordine, quo studio, quo fine nosse quæque oporteat. ,, ,, Quo ordine, ut id prius, quod maturius Studiositas.

rius ad salutem; quo studio, ut id ardentius, quod vehementius ad amorem; quo fine, ut non ad inanem gloriam, aut curiositatem, sed ad ædificationem „ „ (*inquit S. Bernardus* Sermone 36. in Cantica.)

uriositas itium stu- iositati op- ponitur. ariæ cu- iositatis ecies.

Huic virtuti opponitur *Curiositas*. Vitium est, quo appetitus, & studium veritatis cognoscendæ ab ordine debito deficit; quod quatuor modis contingere *S.* „ *Thomas* observat 2. 2. quæstione 157. articulo 1. Uno „ modo, in quantum per studium minus utile retra- „ huntur homines a studio, quod eis ex necessitate „ incumbit. Unde *S. Hieronymus* Epistola 166. ait: „ „ Sacerdotes, dimissis Evangeliis, & Prophetis, videmus Comœdias legere, & amatoria Bucolicorum versuum verba cantare „ „. Alio modo, in „ quantum studet aliquis addiscere ab eo, a quo non „ licet, sicut patet de his, qui aliqua futura a dæmo- „ nibus perquirunt, quæ est superstitiosa curiositas. Unde *S. Augustinus* ait lib. *De vera Religione*, cap. 4. *Nescio, an Philosophi impedirentur a fide vitio curiositatis in perscrutandis dæmonibus.* Tertio, quando „ homo appetit cognoscere veritatem circa creaturas, „ non referendo ad debitum finem, scilicet ad cogni- „ tionem Dei. Unde *S. Augustinus*, cap. 29. ejusdem libri ait: „ „ In consideratione creaturarum non est vana, & peritura curiositas exercenda, sed gradus ad immortalia, & semper permanentia faciendus „ „.

[redacted]

dum. Quocirca *Mulieres verbosæ, otiosæ, curiosæ*, quæ circumeunt alienas domos, ut aliorum facta inquirant, *loquentes quæ non oportet*, Apostolus reprehendit 1. ad *Timoth.* 5. vers. 13. Quid mali curiositas *Evæ* intulerit, pomum pulchrum visu considerantis, notum est; quid mali curiositas Dinæ filiæ Jacob ad videndas alienigenas mulieres egressæ; quid curiositas *Davidis* in solario deambulantis, & mulierem se lavantem conspicientis. Lege *S. Joan. Chrysostomum* Homilia 1. in Psalm. 50. & *S. Bernardum* in Tractatu *De Gradibus Humilitatis*, p 2. cap. 10. De hoc vitio *S. Augustinus*, lib. 10. *Confessionum*, cap. 35. scribit: „„ Præter eam concupiscentiam carnis, quæ inest in delectatione omnium sensuum, & voluptatum, cui servientes depereunt, qui longe se faciunt a te, inest animæ per eosdem sensus corporis quædam non se oblectandi in carne, sed experiendi per carnem vana, & curiosa cupiditas, nomine cognitionis, & scientiæ palliata. Quæ, quoniam in appetitu noscendi est, oculi autem sunt ad cognoscendum in sensibus principes, concupiscentia oculorum eloquio divino appellata est... Ex hoc autem evidentius discernitur, quid voluptatis, quid curiositatis agatur per sensus; quod voluptas pulchra, canora, suavia, sapida, lenia sectatur? Curiositas autem etiam hic contraria tentandi causa, non ad subeundam molestiam, sed experiendi, nocendique libidine. Quid enim voluptatis habet videre in laniato cadavere, quod exhorreat? & tamen sicubi jaceat, concurrunt, ut contristentur, ut polleant. Timent etiam, ne in somnis hoc videant; quasi quisquam eos vigilantes videre coegerit, aut pulchritudinis ulla fama persuaserit. Ita & in cæteris sensibus, quæ persequi longum est. Ex hoc morbo cupiditatis in spectaculis exhibentur quæque miracula. Hinc ad perscrutandam naturæ (quæ præter nos est) operta proceditur, quæ scire nihil prodest, & nihil aliud, quam scire homines cupiunt. Hinc etiam si quid eodem perversæ scientiæ fine per artes magicas quæritur. Hinc

Curiositatis malum.

etiam in ipſa religione Deus tentatur, cum ſigna, & prodigia flagitantur, non ad aliquam ſalutem, ſed ad ſolam experientiam deſiderata. *Et paulo poſt*: Canem currentem poſt leporem jam non ſpecto, cum in circo ſit; at vero in agro, ſi caſu tranſeam, avertit me fortaſſis, & ab aliqua magna cogitatione, atque ad ſe convertit illa venatio: non deviare cogens corpore jumenti, ſed cordis inclinatione. Et niſi jam mihi demonſtrata infirmitate mea cito admoneas, aut ex ipſa viſione per aliquam conſiderationem in te aſſurgere, aut totum contemnere atque tranſire, vanus hebeſco „ „.

riofitatis nedium. Salutare porro curioſitatis remedium in Scripturæ ſacræ, piorumque librorum lectione invenitur, ut docet *S. Auguſtinus*, libro *De vera Religione*, cap. 51. „ „ Omiſſis igitur (*inquit*) & repudiatis nugis theatricis, & poeticis, divinarum Scripturarum conſideratione, & tractatione paſcamus animum, atque potemus vanæ curioſitatis fame, ac ſiti feſſum, & æſtuantem, & inanibus phantaſmatis, tanquam pictis epulis, fruſtra refici, ſatiarique cupientem. Hoc vere liberali, & ingenuo ludo ſalubriter erudiamur. Si nos miracula ſpectaculorum, & pulchritudo delectant, illam deſideremus videre ſapientiam, quæ prætendit a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter. Quid enim mirabilius vi incorporea mundum corporeum fabri-

[redacted]

quæratur in aliquibus operationibus, aut verbis turpibus, vel noxiis; sive ut vitetur genus jocandi illiberale, petulans, flagitiosum, obscœnum. Secundo, ne gravitas animæ omnino resolvatur. „ „ Caveamus (*inquit S. Ambrosius*, lib. 1. *De Officiis*, cap. 20.) ne dum relaxare animum volumus, solvamus omnem harmoniam, quasi concentum quemdam bonorum operum „ „. Tertio, attendendum est, ut ludi, & joci congruant personæ, tempori, & loco, aliæque circumstantiæ recte rationis ordini convenientes illos comitentur. Quamobrem virtute opus est, quæ jocorum, ludorumque immoderationem coerceat.

Adversus hanc virtutem, & per excessum, & per defectum peccatur; per excessum quandoque lethaliter, alias venialiter. Lethaliter, cum verbis, aut factis obscœnis, vel sibi, aut alteri noxiis aliquis ludit, aut ita vehemens illius ad ludum affectus est, ut ejus delectationem dilectioni Dei præponat; siquidem contra præceptum Dei, vel Ecclesiæ ludis uti non refugit. Si vero non ita ad ludum afficiatur, ut propterea Deum vellet offendere, venialis duntaxat peccati reus est. Per defectum ea in re peccatur ab his, qui nec ipsi jocantur unquam, & ludunt, & honeste jocantibus ac ludentibus molesti sunt, viri sane duri, & agrestes. Jocorum tamen, & ludorum immoderatio gravius vitium est, quam defectus.

Ludis, & jocis parce utendum. „ „ Non ita generati a natura sumus, ut ad ludum, & jocum facti esse videamur, sed ad severitatem potius, & ad quædam studia graviora, atque majora... Ludo, & joco uti licet, sed sicut somno, & rebus cæteris, tum cum gravibus, seriisque rebus satisfecerimus „ „. Romani oratoris sententiæ sunt a *S. Thoma* laudatæ 2. 2. qu. 168. art. 11. Ecclesiasticos tamen, religiososque viros joci minus decent. Unde *S. Ambrosius*, lib. 1. *De Officiis Ministrorum*, cap. 23. „ „ Licet (*inquit*) interdum honesta joca, ac suavia sint, tamen ab ecclesiastica abhorrent regula; quoniam quæ in Scri- Joci ab ecclesiastica

 ptu-

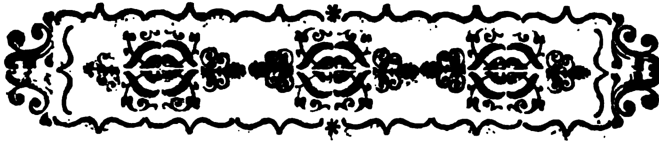
Regula abhorrent. pturis sanctis non reperimus, ea quemadmodum usurpare possumus? Cavenda enim etiam in fabulis, ne inflectant gravitatem severioris propositi *Væ vobis, qui ridetis, quia flebitis*, ait Dominus; & nos ridendi materiam requirimus, ut hic ridentes, illic fleamus? Non solum profusos, sed omnes etiam jocos declinandos arbitror, nisi forte plenum suavitatis, & gratiæ sermonem esse, non indecorum est,,,,.

Lucæ 6.

§ Hæc de virtutibus sufficiant; in quibus exerceri longe utilius, quam de illis differere; siquidem omnis nostra de virtutibus tractatio ad earum amorem, studium, & operationes referenda est. Virtutes itaque diligamus, & colamus, gratiæ cœlestis imploremus auxilium a Domino Deo virtutum, ut in iis proficientes, & excitati, eamus de virtute in virtutem, donec videamus Deum in Sion.

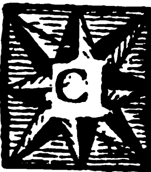
THEO-

THEOLOGIÆ DOGMATICÆ, ET MORALIS SECUNDUM ORDINEM CATECHISMI Concilii Tridentini

LIBER QUARTUS.

DE DECALOGO.

Um Decalogus totius legis Summa sit, & epitome, Sacerdotes in ejus contemplatione diu, noctuque versari oportet, non ut vitam suam duntaxat ad sacratissimam hanc Regulam componant; sed etiam ut populum christianum in lege Domini erudiant. Nam *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est.* Quod ad novæ legis Sacerdotes, & Pastores maxime pertinet, qui Deo propiores, *a claritate in claritatem transformari* debent, *tanquam a Domini Spiritu*, & cum illos lucis nomine Christus Dominus noster ornaverit, propriæ sunt illorum partes, ut sint lumen eorum, qui in tenebris versantur, eruditores insipientium, magistri infantium. Et *si quis praeoccupatus fuerit in aliquo delicto, ipsi, qui spirituales sunt, hujusmodi instruant.* In Confessionibus etiam excipiendis judicis personam sustinent, ac pro genere, & modo peccatorum ferre sententiam illis incumbit. Quamobrem in divinorum præceptorum interpretatione sint exercitatissimi, necesse est, ut ad hanc divinam Regulam de quacunque & actione, & officii

Malach. 2.

2. Cor. 3.

Matth. 5.

Galat. 6.

prætermiſſione judicium facere poſſint (inquit Concil. Trid. Catechiſmus) Et *ſanam doctrinam* tradant; Ad Tit. 2. *verbumque irreprehenſibile*; ac animorum morbis, ſcilicet peccatis, medeantur; curentque populum chriſtianum ab omni iniquitate mundum, Deo acceptum, *ſectatorem bonorum operum* exhibere.

Poſtquam igitur de Symbolo, & Sacramentis egimus, de Decalogo agendum eſt; ſi quidem juſtitia chriſtiana, quæ per Sacramenta infunditur, non ſola fide conſtat, ſed obſervantia mandatorum Dei: Nec Rom. 2. *auditores* tantum *legis juſti ſunt apud Deum, ſed factores legis juſtificabuntur.* Unde & *S. Jacobus* Apo- Jacobi 1. ſtolus ait: *Eſtote factores verbi, & non auditores tantum, fallentes voſmetipſos. Quia ſi quis auditor eſt verbi, & non factor, hic comparabitur viro conſideranti vultum nativitatis ſuæ in ſpeculo; conſideravit enim ſe, & abiit, & ſtatim oblitus eſt, qualis fuerit. Qui autem perſpexerit in legem perfectam libertatis, & permanſerit in ea, non auditor obliviofus factus, ſed factor operis; hic beatus in facto ſuo erit.* Sed priuſquam ad explicationem Decalogi veniamus, quædam de natura, & diſtributione legis neceſſario præmittenda ſunt. Tum de ipſo Decalogo agemus, ac ſingula præcepta exponemus; Regulaſque morum tradèmus ad unumquodque præceptum in ſpecie pertinentes.

[redacted]

gislatio, imperium, præceptum. Deinde præcipua humanarum actionum regula ratio est; unde lex lucis nomine insignitur, quod menti proprie convenit. Psalm. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Prov. 6. *Mandatum lucerna est, & lex lux.* Quamquam ad positivam legem constituendam voluntas concurrat. Quo sensu a Justino scite dictum est, ut ex eo refert *S. August.* lib. 4. *De Civitate Dei*, cap. 4. *Arbitria Principum pro legibus erant.*

Dicitur *in bonum commune*, quo distinguitur a præcepto. Id enim uni, vel duobus imponitur, lex communitati perfectæ, seu societati hominum fœdere aliquo inter se conjunctorum, quibus qui præest, jurisdictionem politicam habet, quales sunt Ecclesiæ, regna, provinciæ, civitates, universitates, Ordines religiosi. Cum igitur Rex quidpiam uni, vel alteri præcipit, non censetur legem condere; neque Deus legem tulit, sed præceptum dedit, quando jussit Abraham, ut filium suum in holocaustum offerret, *Genes.* 22. Contra vero cum Deus præcepit Adamo, ne de ligno scientiæ boni, & mali comederet (*Genes.* 2.) veram proprieque dictam legem tulit, quia mandatum illud non unum Adamum, sed posteros ejus spectabat universos. Hinc sequitur, patrem-familias leges ferre non posse, quamvis præcepta uxori suæ, filiis, ac servis dare possit; quia familia non est communitas perfecta; nec ipse dominium jurisdictionis in suos habet. Sunt alia præterea legis a præcepto discrimina; unum, quod præceptum ultra præcipientis vitam non obliget, lex vero & post legislatoris mortem subsistat. Aliud, quod præceptum ad præsentes duntaxat; lex ad futuros etiam dirigatur, quamdamque perpetuitatem obtineat.

Neque vero satis est, ut lex, vel toti communitati, vel alicui ejus parti, secundum rationem rerum, & personarum imponatur; sed etiam necesse est, ut ad bonum commune, communemque felicitatem diri-

dirigatur. Sicut enim Reges a tyrannis differunt, quod illi commune, hi privatum duntaxat commodum consectentur; ita leges Regum, Principumque legitimorum, a tyrannorum legibus distinguuntur, quod illæ ob commune bonum; istæ ob privata Legislatorum commoda latæ sint. Hinc *S. Isidorus*, lib. 5. *Originum*, cap. 28. „„ Erit autem (*inquit*) lex honesta, justa, possibilis, secundum naturam, secundum patriæ consuetudinem loco, temporique conveniens, necessaria, utilis, manifesta, ne quid per obscuritatem in captione contineat, nullo privato commodo, sed pro communi utilitate civium conscripta. *Denique id tantum legis nomen mereri asserit*: Quod ratione constat, quod religioni congruit, quod disciplinæ convenit, quod saluti proficit „„.

Hinc Concilium Toletanum 8. can. 10. statuit, ut „„ Reges nulla vi, aut factione scripturarum, vel diffinitionum qualiumcunque contractus a subditis exigant, neque sint prospectantes proprii jura commodi, sed consulentes patriæ, atque genti „„.

Ad eum autem pertinet legem condere, qui communitati perfectæ præest; vel ad communitatem ipsam. Juris enim dicendi potestas, visque cogendi ad legum conditionem necessaria est. Sic Ecclesia, Conciliaque Generalia ipsam repræsentantia, romanus Pontifex, Concilia nationalia, Provincialia, Episcopi, Synodique Diœcesanæ, Ordinum regularium [redacted]

ARTICULUS II.

De Divisione Legis.

Lex alia est æterna, alia temporalis. Ista dividitur in divinam, & humanam, divina in naturalem, & scriptam. Lex divina scripto tradita, in veterem, & novam. Humana, in civilem, & ecclesiasticam, sive Canonicam.

§. I. *De Lege æterna.*

Æternæ legis notio. *Lex æterna, est ratio divina, vel voluntas Dei, ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans.* Ita definit *S. August.* lib. 22. *Contra Faustum*, cap. 27. Sive *Æterna lex est ea, qua justum est, ut omnia sint ordinatissima;* ut definit idem S. Doctor, lib. 1. *De libero arbitrio*, cap. 6. Hæc incommutabilis est, ut ibidem docet: „„ Quid illa lex, quæ summa ratio nominatur, cui semper obtemperandum est, & per quam mali miseram, boni beatam vitam merentur; per quam denique illa, quam temporalem vocandam diximus, recte fertur, recteque mutatur, potest ne cuipiam non incommutabilis, æternaque videri? an potest aliquando injustum esse, ut mali miseri, boni autem beati sint? aut ut modestus, & gravis populus ipse sibi magistratus creet, dissolutus vero, & nequam ista licentia careat „„? In temporalibus legibus nihil est justum atque legitimum, quod non ex hac æterna sibi homines derivarint (inquit ibidem *S. August.*) Sempiternam hanc legem „„ consulunt omnes piæ mentes, ut quod in ea invenerint, vel faciant, vel jubeant, vel vetent, secundum quod illa incommutabili veritate præceperit „„. Sic Moyses legem Dei æternam consulebat, ut populum Israeliticum regeret, antequam Deus legem scriptam dedisset. Hinc Jetro socero suo respondet, Exodi 18. *Venit ad me populus quærens sententiam Dei. Cumque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me, ut judicem inter eos, & ostendam præcepta Dei, & leges ejus.* Nisi enim suæ menti præsidentem Dominum con-

Lex æterna immutabilis.

Legum temporalium justitia ab æterna lege derivata.

consuleret, legemque ejus æternam sapienter attenderet, quid justissimum judicare inter disceptantes posset, non inveniret, ut observat *S. August.* qu. 67. in Exodum.

Æternæ legi omnia subduntur.

Nullo modo autem *aliquid legibus summi illius Creatoris, Ordinatorisque subtrahitur, a quo pax universitatis administratur* (inquit idem Pater lib. 19. *De Civ. Dei*, cap. 12.) Omnis irrationalis creatura sic subdita est legi æternæ, ut ejus particeps esse non possit, & proinde non peccat, quia nihil facit contra æternam legem. Rursus Angelica, sublimis, & beata natura non peccat, quia ita particeps est legis æternæ, ut solus eam delectet Deus, cujus voluntati sine ullo experimento tentationis obtemperat. „ „ Homo autem, cujus propter peccatum tentatio est vita hominis super terram, subdat sibi, quod habet commune cum bestiis; subdat Deo, quod habet commune cum Angelis; donec justitia, & immortalitate perfecta, atque percepta, ab istis exaltetur, illi æquetur „ „. Verba sunt *S. August.* lib. 20. *Contra Faustum*, cap. 28. Porro quando peccat, etsi contra legem Dei faciat, quia naturæ ordinem servare non vult; non ideo tamen justi Dei leges, omnia bene ordinantis effugit. „ „ Quia enim nemo superat leges omnipotentis Creatoris, non finitur anima non reddere debitum. Aut enim reddit bene utendo, quod accepit, aut reddit amittendo, quo

[redacted]

quæ rationi consentanea sunt, ad eaque vitanda, & prætermittenda, quæ sunt rationi dissentanea. Quo de lumine Psal. 4. dicitur: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.*

Hanc legem Deus Creator singulorum hominum pectoribus infudit, de qua scribit Apostolus ad Romanos cap. 2. *Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem* (scriptam scilicet) *non habentes, ipsi sibi sunt lex; qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus.* „ „ Ea lex (*inquit S. Ambrosius* Epist. 73. postremæ editionis Parisiensis, *ad Irenæum data*) non scribitur, sed innascitur; nec aliqua percipitur lectione, sed profluo quodam naturæ fonte in singulis exprimitur, & humanis ingeniis hauritur. Quam debuimus, vel futuri judicii metu servare, cujus testis conscientia nostra tacitis cogitationibus apud Deum ipsa se prodit, quibus vel redarguitur improbitas, vel defenditur innocentia. Itaque cum semper pateat Domino, tum maxime in die judicii manifestabitur; quando occulta cordis in examen venient, quæ putabantur latere. Quorum tamen proditio, occultorum scilicet, nequaquam noceret, si lex naturalis inesset pectoribus humanis; est enim sancta, sine versutia, sine fraude, consors justitiæ, expers iniquitatis „ „.

Naturæ legem Deus menti hominis in prima institutione ex integro impressit; siquidem creavit hominem rectum, & omni vitio carentem; sed per peccatum in cordibus hominum obscurata, & quodammodo deleta est. Hinc ante illuminationem fidei, in tenebris, & in umbra mortis hominem agere sæpe Scriptura testatur: „ „ Quoniam prius, quam a dominatione diaboli per Dei gratiam liberetur, in illo profundo jacet, in quod se sua libertate demersit. Amat ergo languores suos, & pro sanitate habet, quod ægrotare se nescit, donec prima hæc medela

Lex naturæ per peccatum obscurata, & quodammodo deleta.

dela conferatur ægroto, ut incipiat nosse, quod langueat, & possit opem medici desiderare, qua surgat „„ (*inquit S. Prosper*, in responsione ad Objectionem 6. Gallorum.)

n tamen ni ex ta.

Veruntamen non omnino lex Dei de cordibus hominum deleta est, etiam in infidelibus; in Christianis vero sanata, & reparata per gratiam natura, lex ipsa intus digito Dei, id est, Spiritu sancto scripta est. Cum igitur gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, facere, dixit Apostolus, ita intelligendus est, ut ea faciant secundum naturam gratia reparatam, non absque Spiritu Dei, non absque fide, non absque gratia; vel quod imagine Dei non prorsus deleta in infidelibus, quædam legis naturæ præcepta adimpleant, non tamen sicut oportet ad justificationem, & salutem, quæ est per Jesum Christum Dominum nostrum. Ita docet *S. August.* lib. *De Spiritu, & Litera* cap. 28.

x naturæ a apud nes.

Lex naturæ una, & eadem est apud omnes. Hoc enim legis naturalis principium, ne multa commemorem. „„ Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris, nullo modo potest ulla gentili diversitate variari (*inquit S. August. lib. 3. De Doctrina christiana*, cap. 14.) Quæ sententia cum refertur ad dilectionem Dei, omnia flagitia moriuntur; cum ad proximi, omnia facinora. Nemo enim vult corrumpi habitaculum suum; non ergo debet corrumpere habitaculum Dei,

[redacted]

quadam cœlesti coerceret, pœnarumque metu a flagitiis deterreret. Quod significans Apost. 1. ad *Timoth.* 1. ait: *Scimus, quia bona est lex, si quis ea legitime utatur, sciens hoc, quia lex justo non est posita, sed injustis, & subditis, impiis, & peccatoribus, sceleratis, & contaminatis, parricidis, & matricidis, homicidis, fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, & perjuris, & si quid aliud sanæ doctrinæ adversatur.*

Secundo, lex a Deo lata est, scriptisque commendata, ut ostenderet peccatum, ut accusaret, terreretque conscientiam, quem legis usum frequenter indicat Apostolus, scilicet ad Rom. 3. cùm ait: *Per legem cognitio peccati.* Et cap. 7. *Peccatum non cognovi nisi per legem; nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.* Non quod ante legem concupiscentia non esset peccatum, sed quod lateret. *Sine lege enim peccatum mortuum erat; sed cum venisset mandatum, peccatum revixit.* Peccatum sine lege mortuum dicitur, id est, occultum, & ignotum: per legem revixisse, id est, cognitum fuisse, conscientiamque homini stimulare cœpisse, ut suæ conscius infirmitatis, medici cœlestis opem imploraret. Lex enim homini demonstravit suam infirmitatem; ut quæreret demonstrata infirmitas Salvatorem. Lex scripta data est a Deo, ut homo ad cor rediret, legemque menti suæ inscriptam consideraret. Hinc *S. August.* Enarr. in Psal. 57. „ Quis de justitia interrogatus, quando non habet causam, non facile respondeat, quid sit justum? Quandoquidem manu Formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit, quod tibi non vis fieri, ne facias alteri? Hoc, & antequam lex daretur, nemo ignorare permissus est, ut esset, unde judicarentur, & quibus lex non esset data. Sed ne sibi homines aliquid defuisse quererentur, scriptum est & in tabulis, quod in cordibus non legebant. Non enim scriptum non habebant, sed legere nolebant. Oppositum est oculis eorum, quod in conscientia videre cogerentur; &

quasi forinsecus admota voce Dei, ad interiora sua homo compulsus est, dicente Scriptura: (Sap. 1.) *In cogitationibus impii interrogatio erit.* Ubi interrogatio, ibi lex. Sed quia homines appetentes ea, quæ foris sunt, etiam a seipsis exules facti sunt, data est etiam conscripta lex; non quia in cordibus scripta non erat; sed quia tu fugitivus eras cordis tui, ab illo, qui ubique est, comprehenderis, & ad teipsum intro revocaris. Propterea scripta lex quid clamat eis, qui deseruerunt legem scriptam in cordibus suis? (Isai. 46.) *Redite prævaricatores ad cor* » ».

Tertio lex data est, ut justificatis per fidem regula sit bene vivendi, & ea ratione dicitur præstare sapientiam parvulis, oculos illuminare, dirigere in via Dei. Quamvis enim homines justi ab onere legis liberi sint, quia jam per legem non terrentur, conturbantur, damnantur, tamen ab obedientia legis liberi non sunt; imo gratia in ipsis facit, & operatur, ut legem sponte impleant, non jam constituti sub legis imperio tanquam servi, sed amore justitiæ mandata legis observantes, ut liberi.

Lex sancta. *Itaque lex sancta est, & mandatum justum, & sanctum, & bonum* (inquit Apostolus ad *Romanos* 7.) Sed tamen imperfecta est, hominem perducere per se non valens ad felicitatem æternam; id siquidem fieri non potest nisi per gratiam Spiritus sancti, per quam *diffunditur charitas in cordibus nostris*, qua lex adim-

[redacted]

Dicitur autem *Virtus peccati*, *& ministratio mortis*, *occidere*, *iram operari*, *omnes sub peccato concludere*, ob aliam rationem, quod scilicet, occasione accepta, ex hominum vitio divina lege abutentium, peccatum, mors, ira Dei, damnatio legem consequantur; non quod lex peccatum, mortem, iram, damnationem per seipsam operetur. Quod significat Apost. ad Rom. 7. his verbis: *Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam*: Et paulo post: *Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit*. Igitur „ „ Lex data est, ut gratia quæreretur: gratia data est, ut lex data impleretur. Neque enim suo vitio non implebatur lex, sed vitio prudentiæ carnis; quod vitium per legem demonstrandum; per gratiam sanandum fuit „ „ (*inquit S. August.* lib. *De Spiritu*, *& Litera*, cap. 19.)

Quo sensu lex dicatur occidere.

Sane lex, quæ concupiscentiam omnem prohibet, dicendo: *Non concupisces*, peccatum omne prohibere censenda est, cum nullum peccatum nisi concupiscendo contra legem Dei committatur. Hanc igitur si quis impleverit, nullum habebit omnino peccatum. „ „ Sed *tamen* ubi sanctus non adjuvat Spiritus, inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est, charitatem diffundens in cordibus nostris, profecto illa lex, quamvis bona, auget prohibendo desiderium malum; sicut aquæ impetus si in eam partem non cesset influere, vehementior fit obice opposito, cujus molem cum vicerit, majore cumulo præcipitatus violentius per prona provolvitur. Nescio, quo enim modo hoc ipsum, quod concupiscitur, fit jucundius, dum vetatur. Et hoc est, quod fallit peccatum per mandatum, & per illud occidit, cum accedit etiam prævaricatio, quæ nulla est, ubi lex non est „ „. Verba sunt *S. August.* lib *De Spiritu*, *& Litera*, cap. 4.

Lex vetus a Deo data est, quod contra Marcionitas, & Manichæos, illam malo principio tribuentes, Fides catholica docet. Lex enim Domini pas-

Lex a Deo data.

sim dicitur ; & Christus de præceptis legis loquens Matth. 15. Judæos ita increpat: *Irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras.* Præterea lex vetus homines ad Christi adventum fidemque disponebat, & ad Christum adducebat; a Deo igitur optimo maximo data est, a quo salus hominum facta per gratiam Christi. Homines (inquam) lex ad Christum adducebat duplici ratione; primo, quia testimonium Christo perhibebat, ut ipse ait *Lucæ* ult. *Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in lege, & Psalmis, & Prophetis de me.* Et *Joan.* 5. cap. *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi; de me enim ille scripsit.* Secundo, quia homines ab idololatria revocans, eos in unius Dei cultu continebat, ac veluti concludebat, a quo salvandum erat genus humanum per Christum. Unde Apostolus ad *Gal.* 3. scribit: *Priusquam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quæ revelanda erat. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur. At ubi venit fides, jam non sumus sub pædagogo.* Cur lex pædagogus dicatur, exponit *S. Hier.* in eum locum. „ Pædagogus (*inquit*) parvulis assignatur, ut lasciviens refrænetur ætas, & prona in vitia corda teneantur, dum teneris studiis eruditur infantia, & ad majores disciplinas metu pœnæ coercita præparatur ; itaque & lascivienti populo lex [redacted]

Quo sensu lex dicatur Pædagogus.

Data autem fuit Moysi a Deo, interveniente ministerio Angelorum. Unde *S. Stephanus*, Act. 7. sic Judæos alloquitur; *Qui accepistis legem in dispositione Angelorum, & non custodistis.* Et Apostol. ad Gal. 3. *Quid igitur lex? Propter transgressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per Angelos, in manu mediatoris.* Quo nomine Moyses significatur, qui id sibi nomen tribuit, Deut. 5. *Ego* (inquit) *sequester, & medius fui inter Dominum, & vos, ut annuntiarem vobis verba ejus.* Et ad Hebr. 2. *Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis prævaricatio, & inobedientia accepit justam mercedis retributionem; quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem?*

Per Angelos data.

Lex congruo tempore data Judæis est, ex quibus secundum carnem ortum habiturus erat Christus. Usque ad Moysis tempora homo in ignorantiæ tenebris relictus est, solique Judæi demum illustrati sunt, ut disceret homo, nonnisi Dei misericordia agnosci legem ejus. Quam misericordiam omnipotentis optimique Dei erga Judæos prædicat David Psal. 147. *Qui annuntiat* (inquit) *verbum suum Jacob, justitias, & judicia sua Israel. Non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis.* Si statim post Adami lapsum legem eis dedisset, vel omnibus gentibus id beneficii contulisset Deus, facile superbus homo sibi divinæ legis notitiam arrogasset. Ea enim quibus vel nunquam caruimus, vel quæ cum cæteris omnibus communia habemus, proclive est, ut non ex gratia accepta censeamus, sed viribus nostris, aut meritis tribuamus. Unde *Moyses*, ut gratiæ Dei acceptam referri debere legis notitiam ostendat, *Deuteronomii* 32. ait: *Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas; interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; majores tuos, & dicent tibi, quando dividebat Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israel. Pars autem Domini populus ejus. Jacob funiculus hereditatis ejus. Invenit eum in terra* de-

Judæis congruo tempore data.

390250

deserta, in loco horroris, & vastæ solitudinis. Circumduxit eum, & docuit. Tanto vero tempore ante Christi adventum lex data fuit, ut homo cognoscens propriis viribus se legem servare non posse, ad medicum, id est, ad Christum suspiraret.

Locus, & modus datæ legis.

Data est die ab immolatione Agni paschalis quinquagesimo, ut nobis significaretur, quod merito Agni immaculati Christi pro salute nostra immolati, & occisi, lex de diligendo Deo, & proximo per Spiritum sanctum scriberetur in cordibus Fidelium quinquagesimo die, non quidem a morte, sed a resurrectione Christi, in qua secundus Adam totus novus, & præparatus ad nos regenerandos, & penitus innovandos apparuit. Hinc S. *August.* libro *De Spiritu, & litera*, cap. 16. „ „ Dies (*inquit*) quinquaginta computantur a celebratione Paschæ, quæ occisione figuratæ ovis per Moysem fieri præcepta est, in significationem utique futuræ dominicæ Passionis, usque ad diem, qua Moyses legem accepit in tabulis digito Dei conscriptis; similiter ab occisione, & resurrectione illius, qui sicut ovis ad immolandum ductus est, quinquaginta diebus completis, congregatos in unum Fideles digitus Dei, hoc est, Spiritus sanctus implevit „ „.

Data lex est in monte Sinai, postquam populus Israel eductus ex Ægypto in desertum venit, ut beneficii recentis memoria allectus, & loci asperitate, in quo versabatur, deterritus, ad accipiendam legem [redacted]

tingerent, quo sanctiores, & paratiores essent ad accipiendam legem ut ad diem tertiam adessent. Deinde cum ad montem essent adducti, in quo Dominus illis per Moysen leges laturus erat, uni Moysi dictum est, ut in montem ascenderet; quo Deus maxima cum majestate venit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, densisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Moyse cœpit, eique leges dedit. Quod divina Sapientia nullam aliam ob causam factum voluit, nisi ut nos moneret, casto, humilique animo legem Domini accipiendam esse; quod si præcepta negligeremus, paratas nobis a divina justitia pœnas imminere.

Triplex præceptorum genus lex complectitur: *Moralia*, *Ceremonialia*, & *Judicialia*, quod significant hæc verba Deut. 5 *Loquar tibi mandata mea, & ceremonias, atque judicia.* Varia legis veteris præcepta.

Præcepta ceremonialia dicuntur, quæ certos ritus, operaque externa præscribunt, quibus colendus est Deus.

Præcepta judicialia, quæ certum modum præscribunt justitiæ inter homines servandæ.

Præcepta moralia, quæ mores seu actiones humanas componunt. Quæ quidem ad legem naturæ pertinent tanquam ei propria, & ex naturali ratione vim habentia; sed tamen ad legem etiam veterem spectant, quia fuerunt in ea renovata, simulque cum aliis tradita.

Ratione præceptorum omnium, etiam moralium, quæ decalogo continentur, lex appellatur *Litera occidens*, ut docet *S. Augustinus*, libro *de Spiritu, & Litera*, cap. 14. Idque probat ex Apostoli verbis 2. ad Corinth. 3. *Epistola estis Christi* (inquit) *ministrata a nobis, & scripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi; non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum; non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros novi Testamenti; non litera, sed spiritu; litera enim occidit, spiritus autem vivificat. Quod* Lex vetus appellatur litera occidens, præceptorum etiam moralium ratione.

si ministratio mortis literis deformata in lapidibus fuit in gloria; ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur; quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria? nam si ministratio damnationis gloria est, multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria. Dicitur autem lex, etiam ratione præceptorum Decalogi, *Litera occidens, quia* „ „ Litera prohibens peccatum non vivificat hominem, sed potius occidit, augendo concupiscentiam, & iniquitatem prævaricatione cumulando, nisi liberet gratia per legem fidei, quæ est in Christo Jesu, cum diffunditur charitas in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. *Vetustas igitur literæ, si desit novitas Spiritus, reos facit potius cognitione peccati, quam liberet a peccato*; Non qua ipsa lex malum est, sed quia mandatum bonum habet in litera demonstrante, non in adjuvante Spiritu; quod mandatum, si fit timore pœnæ, non amore justitiæ, serviliter fit, non liberaliter, & ideo nec fit. Nec enim fructus est bonus, qui de charitatis radice non surgit. Porro autem si adsit fides, quæ per dilectionem operatur, incipit condelectari legi Dei secundum interiorem hominem, quæ delectatio non literæ, sed Spiritus donum „ „. (*inquit S. August.* ibidem.)

Ceremonialia, & Judicialia veteris legis

Judicialia, & cæremonialia præcepta abolita sunt, & antiquata. Veteris legis Sacramenta, Sacrificia, ceteræque ceremoniæ Christum præfigurabant; [redacted]

fuerint legis veteris Sacramenta, sacrificia, cæteræque ceremoniæ, sed quod inutiles factæ sint Evangelio prædicato; sicut quæ utilia sunt, & salutaria pueris, inutilia sunt viris. Præcepta vero moralia Christianos etiam spectant. „ „ In illis decem præceptis, excepta sabbati observatione, dicatur mihi, quid non sit servandum a Christiano, sive de non faciendis, colendisque idolis, aliisque ullis diis præter unum verum Deum, sive de non accipiendo nomine Dei in vanum, sive de honore parentibus deferendo, sive de cavendis fornicationibus, homicidiis, furtis, falsis testimoniis, adulteriis, re aliena concupiscenda. Quid horum quisquam dixerit Christianum non debere servare? Hinc Christus ait: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum* „ „.

Præcepta moralia Christianos etiam spectant.

Matth. 5.

Lex vetus libris Moysi, & Prophetarum: Lex nova quatuor Evangeliis, & Literis apostolicis continetur. Verumtamen in libris veteris Testamenti non tantum lex, sed & Evangelium reperitur in promissionibus de Christo venturo, & futura per Christum gratia factis, quæ in Prophetis occurrunt frequentissimæ. Quo fit, ut Evangelium in veteri etiam Testamento, & lex in Evangelio admirabili connexione reperiatur. Est enim unum, & idem Evangelium, in quo omnes sancti, & pii ab initio mundi salvati sunt. Unde Apost. 2. ad Cor. 4. ait: *Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est: Credidi, propter quod locutus sum; & nos credimus, propter quod & loquimur.* Quod & Christus testatur Joannis 8. cum ait: *Abraham pater vester exultavit, ut videret diem meum, vidit, & gavisus est.* Tantum interest, quod gratia, quæ in veteri Testamento latitabat, in Christi Evangelio revelata est, quemadmodum Apostolus ait, Epist. ad Romanos cap. 3. *Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est, testificata a lege, & Prophetis.* Lex igitur, & Prophetæ Evangelium obumbratum continebant. Unde S. August. libro de *Spiritu, & Litera*, cap. 15. ait: „ „ Hæc gra-

Lex nova in veteri latebat.

Lex vetus homines a peccato coercet timore pœnæ: Lex nova ad faciendum bonum inclinat amore justitiæ.

bonum inclinet amore justitiæ. Hinc illa dicitur lex servitutis, ista libertatis, & gratiæ: illa lex timoris, hæc amoris, & charitatis. Ideo Apostolus ad *Rom.* 8. ait; *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater)* Et ad Gal. 5. *Vos enim in libertatem vocati estis, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritus servite invicem.* Hinc *S. August.* libro *Contra Adimantum*, cap. 17. „ „ Hæc est (*inquit*) brevissima, & apertissima differentia duorum Testamentorum, timor, & amor; illud ad hominem veterem, hoc ad novum hominem pertinet „ „.

Legis & Evangelii tertium discrimen. Lex vetus remunerationem terrenam; Lex nova felicitatem æternam pollicetur.

Tertium discrimen Evangelii, & legis in eo positum est, quod lex temporalia duntaxat bona expresse, aperteque promitteret: Evangelium vero spiritualia, & æterna. Illa remunerationem terrenam; illud felicitatem æternam polliceatur. Carnali enim populo carnalia ista, & temporalia amanti, & nondum capienti promissa cœlestia, infima ista Dei munera promissa sunt a Deo, ne ab idolis, & dæmonibus illa peteret. Hæc enim Israelitis mandata sua servantibus promisit Deus: „ „ Ut etiam in ipsis infimis rebus, quomodo possent, Deum diligere assuescerent; quamvis plus ibi operetur timor. Quæ tamen omnia bona temporalia figuræ sunt donorum æternorum „ „. Regnum vero cœlorum, ac vitam

[redacted]

S. August. in expositione Epistolæ ad Galatas, cap. 4. „ „ Opera illa legis (*inquit*) ad novum quoque Testamentum pertinere nemo ambigit; sed alio fine, quo liberos ea facere decet, id est, charitatis æterna sperantis hinc præmia, & ex fide exspectantis. Non sicut Judæi, qui timore ista implere cogebantur, non illo casto permanente in seculum seculi, sed quo timebant præsenti vitæ suæ; & ideo quædam opera legis implebant, quæ in Sacramentis sunt; illa vero, quæ ad bonos mores pertinent, omnino non poterant. Non enim implet ea nisi charitas. Quia & hominem si propterea non occidit aliquis, ne & ipse occidatur, non implet præceptum justitiæ; sed si ideo non occidit, quia injustum est, etiamsi id possit facere impune, non solum apud homines, sed etiam apud Deum. Sicut David cum divinitus accepisset in potestatem Regem Saul, impune utique occideret. Pepercit ergo diligens proximum sicut seipsum, non solum persecutum, sed etiam persecuturum, qui eum corrigi, quam interfici malebat; homo in veteri Testamento, sed non homo de veteri Testamento, quem fides futuræ hæreditatis Christi revelata, & credita salvum faciebat, & ad imitandum vocabat „ „.

Testamenti novi discrimen a veteri explicat Apostolus capite mox indicato Epistolæ ad Hebræos, ex *Jeremiæ* Vaticinio, cap. 31. *Ecce dies venient, dicit Dominus; & consummabo super domum Israel, & super domum Juda Testamentum novum; non secundum testamentum, quod feci patribus eorum, in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Ægypti quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo; & ego neglexi eos, dicit Dominus. Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas; & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum; & non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum, quoniam omnes scient me a minore us-* Hebr. 8. Veteris, & novi Testamenti discrimen.

que

que ad majorem eorum. Quem locum explicans *S. August.* libro *De Spiritu, & litera*, cap. 24. *ait*: „ „ Sicut ergo lex factorum scripta in tabulis lapideis, mercesque ejus terra illa promissionis, quam carnalis domus Israel, cum ex Ægypto liberata esset, accepit, pertinet ad Testamentum vetus; ita lex fidei scripta in cordibus, mercesque ejus species contemplationis, quam spiritualis domus Israel ab hoc mundo liberata percipiet, pertinet ad Testamentum novum. *Et lib. 3. ad Bonifacium, cap.* 4. Illud (*inquit*) dicitur vetus Testamentum, quia priore; hoc autem novum, quia posteriore tempore revelatum est. Deinde quia Testamentum vetus pertinet ad hominem veterem, a quo necesse est hominem incipere, novum autem ad hominem novum, quo debet homo ex vetustate transire. Ideo in illo sunt promissa terrena, in isto promissa coelestia; quia ex hoc ad Dei misericordiam pertinuit; ne quisquam vel ipsam terrenam qualemcunque felicitatem, nisi a Domino creatore universitatis putet cuiquam posse conferri. Sed si propter illam colatur Deus, servilis est cultus, pertinens ad filios ancillæ; si autem propter ipsum Deum, ut in æterna vita sit Deus omnia in omnibus, liberalis est servitus pertinens ad filios liberæ „ „.

Justi veteris Testamenti ad

Justi quidem veteris Testamenti præcepta legis observabant, non timore poenæ, sed amore justitiæ, non spiritu timoris, sed charitatis; non propter mer-

[redacted]

lege positi, sola veteris Testamenti promissa terrena spectantes, & quid pro novo Testamento ea ipsa significarent, ignorantes. eorum adipiscendorum amore, & amittendorum timore, Dei præcepta servabant, imo non servabant, sed sibi servare videbantur. Neque enim fides in eis per dilectionem operabatur, sed terrena cupiditas, metusque carnalis. „ „ Sic autem præcepta qui facit, procul dubio invitus facit; ac per hoc in animo non facit; magis vult enim omnino non facere, si secundum ea, quæ cupit, & metuit, permittatur impune. Ac per hoc in ipsa voluntate intus est reus, ubi ipse, qui præcipit, inspicit Deus. Tales erant filii terrenæ Jerusalem, de qua dicit Apostolus: *Servit* enim cum filiis suis pertinens ad Testamentum vetus a monte Sina in servitutem generans, quod est Agar „ „ (Id est, quod per agar significatur) Contra vero plurimi sunt legis evangelicæ temporibus solo nomine, non reipsa, sive spiritu Christiani, sub lege positi, non sub gratia; ad vetus Testamentum etiamnum pertinentes, quia solo pœnæ timore, non amore justitiæ, fideque per dilectionem operante, mandata Dei quoad externa tantum opere observant: „ „ Terrenam felicitatem vel cupiditate adipiscendi, vel timore amittendi; & ideo non vere faciunt; quoniam carnalis cupiditas, qua peccatum commutatur potius, vel augetur, cupiditate alia non sanatur. Hi ad vetus pertinent Testamentum, quod in servitutem generat; quia facit eos carnalis timor, & cupiditas servos, non evangelica Fides, spes, & charitas liberos „ „ (*inquit S. August.* loco mox indicato)

Gal. 4. 25.

Plurimi Christiani carnalibus Judæis similes.

Ex his colligitur Christianos novi Testamenti heredes terrenam felicitatem desiderare non debere, quæ secundum veterem hominem concupiscitur, sed æternam duntaxat felicitatem, quæ Deus est, bonaque spiritualia ad ipsum conducentia; cum afflictiones, tribulationes, calamitates, cruces, Christianorum benedictiones sint; neque bona terrena, & temporalia, sed spiritualia, & æterna Christus in novo Testa-

Christiani terrenam felicitatem desiderare non debent.

mento promiserit. Hinc Apostolus 1. ad *Thes.* 3. scribit: *Nemo moveatur in tribulationibus istis; ipsi enim scitis, quod in hoc positi sumus.* Et *S. August.* Serm. 296. alias *De Diversis*, 106. „ „ Christianorum est (*inquit*) pati mala temporalia, & bona sperare sempiterna. *Et rursus*: Non vocatus es ad amplectendam terram, sed ad comparandum coelum; non ad felicitatem terrenam, sed ad cœlestem; non ad temporales successus, & prosperitatem volaticam, & transitoriam, sed ad æternam cum Angelis vitam. *Et Serm.* 302. *alias* 111. *De Diversis*: Christianus es, in fronte portas crucem Christi. Character tuus docet, quid profitearis... Ab isto signo, ab isto charactere, quem accipit Christianus, etiam cum sit Catechumenus; hinc intelligitur, quare sumus Christiani, quia non propter temporalia, & transeuntia, vel bona, vel mala, sed propter vitanda mala, quæ non transibunt, & propter adipiscenda bona, quæ terminum non habebunt „ „. Et Serm. 46. *De Pastoribus*, alias *De Tempore* 141. Pastores arguens, qui felicitatem terrenam auditoribus suis promittunt: „ „ Quales autem sunt (*inquit*) qui timentes eos lædere, quibus loquuntur, non solum non præparant ad imminentes tentationes, sed etiam promittunt felicitatem hujus seculi, quam Deus ipsi seculo non promisit? Ille prædicit labores super labores usque in finem venturos ipsi seculo, & tu vis ab istis laboribus [redacted]

Christianus, quia Christianus est, plus aliis passurus est in hoc seculo.

Isidorus, lib. 5. *Originum*, cap. 20. „ „ Factæ sunt leges (*inquit*) ut earum metu humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrænetur nocendi facultas „ „.

A lege naturæ lex omnis humana derivatur: *Nam lex esse non videtur, quæ justa non fuerit*, ut ait *Evodius*, approbante *S. August.* lib. 1. *De libero Arbitrio*, cap. 5. *Si vero in aliquo a lege naturali discordet, jam non erit lex, sed legis corruptio*, ut docet *S. Thomas*, 1. 2. qu. 96. art. 4. Ut ergo justa sit lex humana, necesse est, ut nihil jubeat per se malum, nihil prohibeat per se bonum. 2. Ut legislatoris potestatem non excedat. 3. Ut propter debitum finem, scilicet propter bonum commune feratur, non ob privata Legislatoris commoda. 4. Ut onera ob publicum bonum subditis imposita æqualiter distribuantur, servata virium, & facultatum proportione. Conditiones necessariæ, ut lex humana sit justa.

Lex humana alia est ecclesiastica, alia civilis. Hæc ab Ecclesia condita, ut Christianos in finem æternæ beatitudinis dirigat; ista a summis Principibus, rebuspublicis, aut populis instituta ob communem tranquillitatem, ac securitatem. Lex humana quotuplex.

Jus ecclesiasticum aliud est scriptum, aliud in Ecclesia sine scripto custoditum. Scriptum, sunt Canones Spiritu Dei conditi, Conciliorumque generalium, Provincialium, diœcesanorum Decreta, Constitutiones romanorum Pontificum, Episcoporum statuta. Non scriptum, sunt Traditiones, & consuetudo. Jus ecclesiasticum.

Traditiones in iis rebus, ac præceptis positæ sunt, quæ ab Apostolis, aut apostolicis viris, sive Apostolorum discipulis viva voce, & citra scripturam tradita, & præscripta, ad nos usque velut per manus pervenerunt. De quibus Canon *Ecclesiasticarum, distinct.* 11. sumptus ex *S. Basilio*, lib. 3. *De Spiritu sancto*, cap. 27. Traditiones.

Consuetudo, est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur. Consuetudines partim generales sunt, quæ ab apostolicis fere temporibus introductæ servantur ab universa Ecclesia; par- Consuetudo. Vis consuetudinis.

tim speciales hujus, vel illius Ecclesiæ, provinciæ, aut etiam nationis. Utrumque genus intra suos terminos juris robur habet. Triplex autem est vis consuetudinis. 1. Ut legis deficientis vicem suppleat. 2. Ut legem dubiam interpretetur. 3. Ut si contra jus pristinum invaluerit, legem abroget. Qua de re *S. Thom.* 1. 2. qu. 97. art. 3. ad secundum: „„ Leges humanæ (*inquit*) in aliquibus casibus deficiunt; unde possibile est, quandoque præter legem agere (in casu scilicet, in quo deficit lex) & tamen actus non erit malus; & cum tales casus multiplicantur propter aliquam mutationem hominum, tunc manifestatur per consuetudinem, quod lex ulterius non est utilis, sicut etiam manifestaretur, si lex contraria verbo promulgaretur. Si autem adhuc maneat ratio eadem, propter quam prima lex utilis erat, non consuetudo legem, sed lex consuetudinem vincit; nisi forte propter hoc lex inutilis videatur, quoniam non est possibilis secundum consuetudinem patriæ, quæ erat una de conditionibus legis. Difficile est enim, consuetudinem multitudinis removere „„.

Et in responsione ad tertium: „„ Multitudo, in qua consuetudo introducitur, duplicis conditionis esse potest. Si enim sit libera multitudo, quæ possit sibi legem facere, plus est consensus multitudinis ad [redacted]

Superiore plenam in illum jurisdictionem habente. 3. Ab ejus in eamdem auctoritatem Successore. 4. Contraria consuetudine. Mutatio autem legis fieri potest, vel respectu universitatis; vel respectu privatorum. Totius universitatis respectu mutari potest, 1. Cum recepta quidem est, sed nondum usu firmata; quæ dicitur *Irritatio*. 2. Cum usu firmata est, sed revocatur; aut contraria lex fertur, ac promulgatur; quæ vocatur *Abrogatio*. 3. Cum plura capita complectitur; & quoad aliqua mutatur; quæ appellatur *Derogatio*. Respectu privatorum duobus modis potest mutari: 1. *Dispensatione* 2. *Privilegio*. mana mutari possit.

Dispensatio est juris communis relaxatio ex justa causa, a legum conditoribus; seu rectoribus multitudinis, facta. Contigit enim aliquando, ut aliquod præceptum multitudini commodum non sit conveniens huic personæ; vel in hoc casu, quia vel per hoc impediretur aliquid melius; vel induceretur aliquod malum. Id autem cujuslibet judicio periculose committeretur. Unde solus legis conditor, vel ejus Superior, aut Successor in eamdem auctoritatem in lege humana dispensare potest; ut scilicet in personis, vel in casibus, in quibus lex humana deficit, licentiam tribuat, ut præceptum legis non servetur. Ita ratiocinatur *S. Thomas*, loco superius indicato art. 4. Quid sit dispensatio.

Privilegium est lex privatorum, quibus scilicet justis de causis lex a communi diversa, seu immunitas a lege communi conceditur. Quid privilegium.

ARTICULUS III.

REGULÆ PRAXIM SPECTANTES

Circa legum obligationem, & observantiam.

REGULA PRIMA.

Leges humanæ cum ecclesiasticæ, tum civiles, & politicæ conscientiam ligant, adeo ut violari non possint in re gravi absque mortali peccato.

De legum obligatione, & observantia.

De legibus quidem ecclesiasticis id Christus ipse docet Matth. 18. *Si Ecclesiam* (inquit) *non audierit* (id est, si Ecclesiæ Prælato non paruerit) *sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus.* Et Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* Hinc S. Paulus confirmans Ecclesias, *præcipiebat custodire præcepta Apostolorum, & Seniorum.* Et 2. ad Thess. 3. ait: *Si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur.* Et ad Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis: ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.*

De legibus civilibus idem docet Apost. ad Rom. 13. *Omnis anima* (inquit) *potestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim potestas nisi a Deo; quæ autem sunt, a Deo ordinatæ sunt. Itaque, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt; nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa; Dei enim minister est tibi in bonum; si autem malum feceris, time; non enim sine causa gladium portat; Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis; Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.*

[redacted]

REGULA II.

Violatio legis humanæ sive Ecclesiasticæ, sive Civilis, ex contemptu, etiam in materia levi, mortale peccatum est.

Contemptu namque legis gravis injuria fit Legislatori. Censetur autem aliquis ex contemptu legem violare, non quoties ex malitia, vel ex ira, vel ex alia animi perturbatione, & prava cupiditate ipsam violat, suæ libidinis expletionem præcepto legis anteponens; quamvis frequenter ex eadem vel simili causa, aut etiam sine causa, & ex consuetudine illam violaret; sed quando legislatorem, ejusque legem aspernatur, eique subjici recusat, aut subjectum se esse indignatur: facitque, quod est prohibitum, aut omittit, quod præceptum est, ideo quia prohibitum est, aut præceptum; aut quia ab hoc homine, qui tamen legitimus ejus Superior est, prohibetur, aut jubetur.

Hanc Regulam confirmat S. *Bernard.* lib. *De Præcepto, & Dispensatione*, cap. 8. „ „ Hæc ergo (*inquit*) generalis Regula sit universorum, quæ per se, aut propter se nec bona, nec mala sunt, aut divina institutione, aut propria cujusque professione fixa non sunt, ut non jussa quidem, licite utrumlibet vel admittantur, vel omittantur; jussa vero sine culpa non negligantur, sine crimine non contemnantur. Ubique enim & culpabilis negiectus & contemptus damnabilis est. Differunt autem, quod neglectus quidem languor inertiæ est, contemptus vero superbiæ tumor. Porro contemptus in omni specie mandatorum pari pondere gravis, & communiter damnabilis est „ „.

Et cap. 11. Loquens de quibusdam peccatis ratione materiæ levibus, ait; „ „ Peccata sunt, & Deus prohibet omne peccatum; & tamen venialia, non criminalia reputantur, excepto cum per contemptum vertuntur in usum, & consuetudinem, & tunc non peccati species, sed peccantis intentio pensatur. Elatio quippe contemnentis, atque impœnitentis obstinatio,

in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & convertit in crimen gravis rebellionis nævum satis levem simplicis transgressionis „ „.

Eamdem Regulam confirmat *S. Thom*. 2. 2. qu. 184. ut docet, Regulam monasticam quantum ad ea, quæ ad actus quidem virtutum pertinent, sed tamen excedunt communiter necessitatem præcepti, „ non „ obligare ad mortale, nisi propter contemptum, „ quia religiosus non tenetur esse perfectus, sed ad „ perfectionem tendere, cui contrariatur perfectio„ nis contemptus „. Item transgressionem eorum, quæ spectant regulares observantias, non esse mortale peccatum, „ nisi vel propter contemptum re„ gulæ, vel propter præceptum, sive oretenus a „ Prælato factum, sive in Regula expressum „.

Et in responsione ad tertium: „ „ Tunc (*inquit*) committit aliquis, vel transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis, vel regulæ; & ex hoc procedit ad faciendum contra legem, vel regulam. Quando autem propter aliquam particularem causam, puta concupiscentiam, vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra statuta legis, vel regulæ, non peccat ex contemptu, etiamsi frequenter ex eadem causa, vel alia simile peccatum iteret... Frequentia tamen peccati dispositive inducit ad contemptum, secundum illud Prov. 18. *Impius, cum in profundum venerit peccato-*

REGULA IV.

Homo Legislator in materia levi sub mortali peccato obligare non potest.

Legem enim æternam, ac naturalem consulere debet ac imitari. Unde *S. August.* lib. *De vera Religione*, cap. 31. ait: „„ Conditor legum temporalium, si vir bonus est, & sapiens, illam ipsam consulit legem æternam, ut secundum ejus immutabiles regulas, quid sit pro tempore vitandum, jubendumque, discernat „„. Leges autem æterna, & naturalis nunquam obligant in materia levi sub peccato mortali. Præterea lex rem levem sub peccato mortali præcipiens, vel prohibens, injusta esset, occasionemque scandali præberet subditis; quamobrem de legum hujusmodi Conditoribus merito diceretur: *Alligant onera gravia, & importabilia in humeros hominum.* Matth. 23.

Itaque si Prælatus ecclesiasticus, vel Superior regularis, sub pœna excommunicationis alteriusque Censuræ vel virtute sanctæ obedientiæ præcipiat, aut prohibeat rem aliquam, quæ spectatis omnibus circumstantiis levis est; nec boni communis intuitu alicujus est momenti; cum nec ad salutem animarum, ac morum honestatem nec ad bonum nomen ecclesiastici, aut religiosi Ordinis, nec ad votorum observantiam, nec ad scandali, aut periculi gravis devitationem, nec ad publicam tranquillitatem magni referat, injustum erit præceptum; & qui illud violabit, nec lethalis peccati reus, nec excommunicationi, vel suspensioni erit obnoxius.

In favorem auctoritatis, ac obedientiæ semper judicandum, nisi lex esset evidenter injusta.

Sed tamen, quia subditi sæpe ignorant necessitatem, justasque causas, & rationes, ob quas ejusmodi præcepta fiunt a Superioribus, ac in favorem auctoritatis, ac obedientiæ judicandum est, nisi sit evidens injustitia; ideo hujusmodi censuræ, quarum sub interminatione res, quæ secundum se levioris videntur momenti, præcipiuntur, aut prohibentur, contemnendæ non sunt, sed metuendæ; præceptis-

que Superiorum, ac legibus parendum est; nec sibi sumere debent inferiores judicium de materiæ gravitate, aut levitate comparate ad bonum commune; id enim ad legislatorem pertinet.

REGULA V.

Quoties lex humana præcipit aliquid, vel prohibet sub gravi pœna, v. gr. mortis, mutilationis, exilii, damnationis ad triremes, infamiæ, privationis omnium bonorum, dignitatum, officiorum, excommunicationis, aut alterius censuræ, aut sub obtestatione divini judicii, vel sub indignatione Apostolorum Petri, & Pauli, vel sub pœna incurrendi indignationem Principis; recte colligitur, legem, aut præceptum sub mortali peccato obligare, nec levis momenti rem esse, quæ præcipitur, vel prohibetur.

Prudens enimvero legislator graves adeo pœnas pro re levi non solet imponere.

REGULA VI.

Lex obligat sub mortali peccato, quoties præcipiendi, aut prohibendi verba usurpat in materia gravi.

Hæc Regula colligitur ex Clementina *Exivi.* Tit. *De Verborum significatione*, ubi *Clemens V.* declarat *S. Franciscum* in sua regula aperte discrevisse,

[redacted]

nemo pecuniam efferat extra regnum, & si extulerit, solvat centum nummos.

Appositio enim pœnæ vim præcepti non evertit. Unde Canon. *Omnis utriusque sexus*, Extr. *De Pœnitentiis, & remissionibus*, annuam Confessionem, & Communionem paschalem jubet sub pœna excommunicationis, & privationis ecclesiasticæ sepulturæ; aliique leguntur Canones quamplurimi, & Constitutiones Pontificum, quibus aliquid præcipitur, aut prohibetur, latis in violatores excommunicationis, aliarumque censurarum pœnis; & tamen eos a peccato immunes nemo asserit, imo ex adjectione gravis pœnæ gravius illorum esse peccatum, omnes consentiunt.

REGULA VIII.

Lex pœnalis mixta, quæ disjunctiva propositione fertur, obnoxium culpæ non facit transgressorem, si pœnam, sive mulctam solvere velit; ut si dicatur, nemo frumentum evehat extra regnum, vel si evexerit, centum nummis mulctetur.

Qui enim partem legis disjunctivæ servat, ejus violator minime censendus est, cum lex utrumque non præcipiat, sed subditorum relinquat arbitrio, ut quam partem voluerint, eligant, id est, faciant, quod lex jubet; seu omittant, quod prohibet, aut mulctam statutam solvant. Sicut ergo, qui votum emittit his verbis conceptum, voveo, me nunquam chartis lusurum, vel quoties lusero, nummum erogabo pauperibus; etsi ab hujusmodi ludo simpliciter abstinere ex voto non teneatur, nec voti violator sit censendus, si forte luserit, modo nummum det pauperibus; reus autem erit infracti voti, si luserit, nec mulctam votivam solverit; ita reus non erit violatæ legis mixtæ, sub disjunctione positæ, si pœnam subire, seu mulctam solvere maluerit.

Cæterum nemo a culpa immunes esse putet violatores legum pœnas statuentium adversus illos, qui

ex silva non communi, sed aliena, arbores cædunt, & ligna capiunt, aut in pratis alienis pecora sua pascunt; obligatio namque legis divinæ furtum prohibentis, lege pœnali ab hominibus lata tolli non potest; alioqui nullum, quantumvis grave, furtum, peccatum esset, cum legibus humanis pœnæ in fures statutæ sint.

Nemo etiam a peccato, neque a restitutione excuset illos, qui vectigalia, seu antiqua, seu recens imposita auctoritate principis, aut reipublicæ per fraudem solvere prætermittunt; quamvis subeant periculum luendæ pœnæ per legem statutæ. Quæ enim juste sunt debita, non fiunt indebite propter appositionem pœnæ; sed inde potius elucescit obligatio gravis solvendi.

REGULA IX.

Legem pœnalem nusquam absque peccato violari, probabilius est.

Leges enim humanas, si justæ sint, obligare in foro conscientiæ, docet *S. Thom.* 1. 2. qu. 96. vimque ita obligandi legibus tantum injustis negat; leges itaque pœnales conscientiam ligant, si justæ sint, earumque violatio reos coram Deo homines facit.

Præterea, omnis inobedientia peccatum est; violationem porro legum pœnalium inobedientiam esse nemo vere negaverit. Cum enim Legislator aliquid

[redacted]

Si tamen Legislator declaret, se ita statuere, ut soli pœnæ obnoxios subditos esse velit. quo modo religiosorum quorumdam Ordinum constitutiones ad pœnam duntaxat, non ad culpam obligare, in iisdem Constitutionibus declaratur; cujusmodi etiam statuta in quibusdam oppidis, societatibus, aut collegiis reperiuntur: Statuta illa sine peccato violabuntur, si contemptus, scandalum, vel præceptum Superiorum absit. * Ut in constitutionibus FF. Prædicatorum.

REGULA X.

Cum lex pœnalis decernit pœnam infligendam, reus illam subire non tenetur ante sententiam judicis.

In pœnis enim benignior est interpretatio facienda; habet Regula juris 49. in *Sexto*.

REGULA XI.

Pœnam lege latam, quæ actionem rei requirit, ille subire non tenetur ante sententiam judicis, nisi forte ad Canonicam aut religiosam disciplinam pertineat, ut jejunium, oratio, &c. aut verba legis expresse significent expectandam non esse sententiam.

Cum enim leges mutæ sint, & inanimatæ, opus est, ut Judex earum executionem curet, si earum executio absque actione fieri non possit. Ab humana præterea consuetudine alienum est, ut is, qui in legem peccavit, in exilium proficiscatur, aut mulctam persolvat indemnatus.

REGULA XII.

Pœnam subire tenetur reus, lata sententia.

Debet enim parere justæ sententiæ judicis legitimi. Quamobrem si reus exilio damnatus sit, aut mulcta pecuniaria, sponte in exilium abire, aut mulctam solvere tenetur ex officio conscientiæ. Si tamen actio pœnæ executrix non sit reo licita, vel crudelis sit, & inhumana, reus pœnam sibi ipsi infligere

fligere non tenetur, etiam poſt ſententiam judicis; quia ſuavitati legum, ipſique legi naturæ repugnat, ut homo in ſeipſum carnificinam exerceat, ſeque ipſum mutilet, aut occidat; ſed pœnam a lictore, ſeu miniſtro juſtitiæ infligendam, in expiationem delicti, chriſtiano animo pati debet.

REGULA XIII.

In pœnam lege latam incurritur ante ſententiam judicis, ſi in mera privatione conſiſtat.

Id enim intereſt inter pœnam ferendam, & latam, ut illa ante ſententiam judicis non infligatur; in hanc ſtatim poſt delictum incurratur. Sic cenſuris, in quas ipſo facto incurri lex ſtatuit, ac declarat, ſtatim conſtringitur, qui legem violavit. Idem eſto judicium de privatione vocis activæ, aut paſſivæ, quam lex ipſo facto incurrendam declarat. Sic eccleſiaſtici beneficii titulo, ac proprietate ſtatim excidit, qui peccatum commiſit, propter quod lex ipſo facto privatum beneficio decernit. Beneficio tamen abdicare, ac ſpoliare ſeipſum non tenetur ante declarationem judicis, niſi id lege ſit expreſſum, aut nullum antea titulum juſque in beneficio habuerit. Unde ſi parochus in legem peccaverit, quæ aliquid præcipit, vel prohibet ſub pœna privationis beneficii ipſo facto incurrenda; acta ejus valere, confeſſioneſque apud ipſum factas, dataſque abſolu-

[redacted]

REGULA XIV.

Leges humanæ, cum ecclesiasticæ, tum civiles, non obligant, ut plurimum cum vitæ, aut incommodi gravissimi periculo.

Neque enim lex ipsa naturalis (exceptis iis præceptis, quæ prohibendi rem per se malam vim habent) neque lex divina positiva semper obligat cum vitæ periculo; cum tamen majorem obligandi vim habeant, quam leges humanæ. Lex enim de reddendo deposito non obligat eum, cui ex redditione depositi mors imminet. Lex de eleemosyna graviter indigenti eroganda non obligat eum, qui fame conficiendus est, si panem unicum, quem habet, alteri tribuat. Lex de servando secreto non obligat eum, qui mortem, aut grave damnum passurus est, si illud servet; nisi sacrum secretum sit, quale est ex sola confessione notum; aut secretum Principis, vel reipublicæ, aut ad illud servandum juramenti religione se obstrinxerit. Leges etiam divinas positivas cum vitæ periculo non semper obligare certum est. Nam *Davidem* panes propositionis urgente necessitate innoxie comedisse: Machabæos sabbato pugnasse, inviolata lege de sanctificatione sabbati, res est ex sacris Scripturis comperta, & explorata. Pari ratione dixerimus, neminem ad audiendum Sacrum festis diebus, ad jejunium ecclesiasticum servandum, ad horas canonicas recitandas, ad vitandum excommunicatos, & similia, cum periculo vitæ, vel alterius incommodi gravissimi passim, & semper obligari.

REGULA XV.

Leges humanæ, cum ecclesiasticæ, tum civiles, interdum obligant cum vitæ periculo.

Quandoque enim necesse est pro communi bono Ecclesiæ, vel reipublicæ ea agere, quæ vitæ periculum adjunctum habent, ut in bello, navigatione, pestilentia, vel similibus. Sic Episcopi, & parochi,

rochi, persecutionis tempore residere tenentur, si in totum gregem persecutio saeviat, necnon tempore pestilentiae, ac Sacramenta per seipsos ministrare, si major pars Dioecesanorum, aut Parochianorum contagione laboret. Sic Episcopus sibi subdito Sacerdoti praecipere potest, ut fidem confiteatur, ac praedicet tempore persecutionis; vel ut Sacramenta morbo pestifero laborantibus administret. Similiter dux militi praecipere potest, ne stationem deserat, ut in hostilem aciem irrumpat, ut hostium propugnacula invadat, murosque conscendat, quamvis supremum vitae periculum parendo sit aditurus.

REGULA XVI.

Lex humana cum vitae periculo obligat, quoties ejus violatio vergit in contemptum fidei, religionis, aut ecclesiasticae potestatis, aut etiam in contemptum, injuriamque regiae Majestatis.

Pluris enim refert fidem, religionem, ecclesiasticam potestatem, & regiam Majestatem non contemni, vel injuria affici, quam vitam privati cujusque hominis servari. Unde si metus mortis incutiatur alicui, nisi carnes statis jejunii diebus comedat, nisi Missam audire praetermittat; nisi coram excommunicatis palam denuntiatis Sacrum faciat; nisi Regis imaginem, vel edictum laceret; quod fit in

[redacted]

„ ptis voluerit impetrare „. Et *S. August.* Enarratione in Psal. 124. de militibus Juliani Apostatæ ait: „ „ Milites christiani servierunt Imperatori infideli; ubi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum, qui in cœlo erat. Si quando volebat, ut idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi Deum; quando autem dicebat, producite aciem, ite contra illam gentem; statim obtemperabant. Distinguebant Dominum æternum a Domino temporali; & tamen subditi erant propter Dominum æternum etiam Domino temporali „ „.

Et lib. 3. *Confessionum*, cap. 8. „ „ Cum Deus (*inquit*) aliquid contra morem, aut pactum quorumlibet jubet, & si nunquam ibi factum est, faciendum est, & si omissum, instaurandum; & si institutum non erat, instituendum est. Si enim Regi licet in civitate, cui regnat, jubere aliquid, quod neque ante illum quisquam, nec ipse unquam jusserat; & non contra societatem civitatis ei obtemperatur, imo contra societatem non obtemperatur; generale quippe pactum est societatis humanæ obedire Regibus suis; quanto magis Deo Regnatori universæ creaturæ suæ, ad ea, quæ jusserit, sine dubitatione serviendum est? sicut enim in potestatibus societatis humanæ, major potestas minori ad obediendum præponitur; ita Deus omnibus „ „.

Id confirmat *S. Thom.* 1. 2. qu. 96. art. 4. „ „ Alio modo (*inquit*) leges possunt esse injustæ per contrarietatem ad bonum divinum, sicut leges tyrannorum inducentes ad idololatriam, vel quodcunque aliud, quod sit contra legem divinam, & tales leges nullo modo licet observare „ „.

REGULA XVIII.

Leges evidenter injustæ non obligant in foro conscientiæ, nisi propter vitandum scandalum, vel publicæ pacis perturbationem.

Ita docet *S. Thomas*, loco mox indicato. „ „ Injustæ sunt leges (*inquit*) vel ex fine, sicut cum ali-

quis

quis præsidens leges imponit onerosas subditis; non pertinentes ad utilitatem communem, sed magis ad propriam cupiditatem, vel gloriam, vel etiam ex auctore, sicut cum aliquis legem fert ultra commissam sibi potestatem, vel etiam ex forma, cum inæqualiter onera multitudini dispensantur, etiamsi ordinentur ad bonum commune. Et hujusmodi magis sunt violentiæ, quam leges; quia sicut August. dicit *libro* 1. *De libro arbitrio*, cap. 5. *Lex* esse non videtur, quæ justa non fuerit. Unde tales leges non obligant in foro conscientiæ, nisi forte propter vitandum scandalum, vel turbationem, propter quod etiam homo juri suo debet cedere, secundum illud Matthæi 5. *Qui angariaverit te mille passus, vade cum eo alia duo; & qui abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium* „„.

Denique cum sibi proposuisset hanc objectionem: „ „ Leges humanæ frequenter ingerunt calumniam, & injuriam hominibus, secundum illud Isaiæ 10. *Væ qui condunt leges iniquas; & scribentes injustitias scripserunt; ut opprimerent in judicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei*; Sed licitum est unicuique oppressionem, & violentiam evitare; ergo leges humanæ non imponunt necessitatem homini quantum ad conscientiam.

Respondet; quod Ratio illa procedit de lege, quæ infert gravamen injustum subditis; ad quod etiam

[redacted]

facie Ecclesiæ matrimonium contraxerunt, illud consummare jubeat, hac lege non tenentur, nec illi parere debent, qui occulto impedimento dirimente constricti contraxerunt, quamvis pœna excommunicationis ad consummandum matrimonium urgerentur, ut colligitur ex cap. *Licet*, Extra. *De Restitutione spoliatorum*, & cap. *Inquisitioni*, Extra. *De Sententia excommunicationis*.

Item cum legislator aliquid in singulis facti alicujus speciebus contingere præsumit, ratione cujus legem condit, lex conscientiam ejus non ligat, in quo falsa est illa præsumptio; unde nec sententiæ judicis hac lege fultæ parere tenetur. Sic jure veteri cum statutum esset, ut Sponsalia de futuro in matrimonium legitimum transirent per carnalem copulam subsecutam, cap. *Veniens*, & cap. *Is, qui fidem*, Extra. *De Sponsalibus*: contingere tamen poterat, ut qui post hujusmodi copulam matrimonium cum altera contraxisset, ad priorem illam redire non teneretur, quacunque judicis compellente sententia. Lex enim illa fundata erat in præsumptione, quod ista copula semper fieret affectu maritali, sive animo perficiendi matrimonium; quamobrem si quis eo animo copulam non habuisset, imo aliena prorsus a matrimonio cum tali persona contrahendo voluntate, Sponsalia in matrimonium per copulam subsecutam non transibunt; neque compelli poterant quacunque sententia sponsus, & sponsa de futuro, ut conjugaliter viverent, nisi mutuus in matrimonium consensus accederet, qui nulla potestate humana suppleri potest.

Ob eamdem rationem lex, præceptum, aut sententia in præsumptione facti alicujus fundata, quod factum non est, non ligat conscientiam; siquidem præsumptio cedere debet veritati.

Verumtamen si legislator fraudes, abusus, aut gravia incommoda in aliqua materia, ut plurimum contingere præsumens, legem ferat generalem ad ea impedienda, sive avertenda; etiamsi præsumptio in

quibusdam casibus singularibus falsa sit, lex in illis etiam obligat; quia subsistit ratio, in qua fundata lex est. Unde lex irritum declarans solemne votum ante pubertatis annos emissum, vim habet etiam respectu illorum, in quibus maturum judicium pubertatis annos prævenit, quia in ea præsumptione fundata est, quod in minori ætate desit, ut plurimum judicii maturitas, ut observat *S. Thom.* 2. 2. qu. 88. art. 9. „„ Quantumcunque (*inquit*) sit doli capax ante annos pubertatis, non potest obligari voto solemni religionis, propter Ecclesiæ statutum, quod respicit id, quod in pluribus accidit „„.

REGULA XX.

Legibus, quas de fide, Sacramentis, causisque mere spiritualibus, & ecclesiasticis princeps laicus conderet, Clerici nullatenus obligarentur; quemadmodum nec legibus, quas ferret Prælatus ecclesiasticus temporalem Principatum, ac ditionem non habens, de causis civilibus, & mere temporalibus, laici parere tenerentur; aut si temporalem ditionem, ac Principatum habeat, legibus ipsius res, & causas civiles spectantibus ii soli obligantur, qui ditioni ipsius temporali subditi sunt.

Utraque enim potestas, ecclesiastica, & laica, certis finibus a Deo conclusa est, extra quos

[redacted]

pit, contradicit ordinationi divinæ; ita & tu cave, ne, quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date, scriptum est, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo. Neque igitur fas est nobis imperium tenere; neque tu thymiamatum, & Sacrorum potestatem habes, Imperator „ „.

Idem confirmatur ex can. *Cum ad verum*; dist. 96. sumpto ex Epist. 1. *Nicolai* 1. *ad Michaelem* Græcorum Imperatorem: „ „ Sed cum (*inquit*) ad verum ventum est eumdem Regem, atque Sacerdotem, ultra sibi nec imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen imperatorium usurpavit. Quoniam idem mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus, sic actibus propriis, & dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit, ut & christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur; quatenus spiritalis actio carnalibus distaret incursibus „ „.

Et can. *Nos si incompetenter*, causa 2. qu. 7. *Leo* 4. ait: *Sicut Reges præsunt in causis seculi, ita Sacerdotes in causis Dei.*

REGULA XXI.

Legibus civilibus parere tenentur Clerici, salva Ecclesiarum, & personarum ecclesiasticarum immunitate.

Nam & Clerici cives sunt, & *Reddere* debent, *quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Et Clericos etiam spectat illud Apostoli ad Titum 3. *Admone illos, Principibus, & potestatibus subditos esse, dicto obedire.* Et illud 1. Petri, 2. *Subjecti estote Regi quasi præcellenti, sive Ducibus tanquam ab eo missis.* Hinc *S. Joan. Chrysost.* Hom. 23. in Epist. ad Romanos ait: „ „ Omnis anima potestatibus supereminentibus subdita sit, etiamsi Apostolus sis, si Evangelista, si Propheta, sive quisquis tandem fueris. Neque enim pietatem subvertit ista subjectio „ „. Et

Theodoretus in cap. 13. in Epistola ad Rom. ait: „ Et Sacerdos, & antistes, & monasticam vitam pro„ fessus, iis debent parere, quibus demandati sunt „ Principatus „. Exceptionem additam Regulæ confirmant sacri Canones, Constitutiones Principum, *S. Thomas*, qui in cap. 13. Epistolæ ad Romanos, Clericos a debito solvendi tributa *liberos esse* docet *ex privilegio Principum, quod quidem æquitatem naturalem habet*; & sacra Synodus Tridentina, *Ecclesiæ, & personarum ecclesiasticarum immunitatem, Dei ordinatione, & canonicis Sanctionibus constitutam* esse ait, sess. 25. *De Reformat.* cap. 20.

REGULA XXII.

Supremus Princeps, & legislatores suis ipsi legibus quibusdam obligantur, quamvis a nemine coerceri possint ob earum neglectam observantiam.

Hanc Regulam tradit *S. Thomas*, 1. 2. quæst. 96. art. 5. ad tertium: „ „ Princeps (*inquit*) dicitur esse solutus a lege, quantum ad viam coactivam legis; nullus enim proprie cogitur a seipso: lex autem non habet vim coactivam, nisi ex Principis potestate. Sic igitur Princeps dicitur solutus esse a lege, quia nullus in ipsum potest judicium condemnationis ferre, si contra leges agat. Sed quantum ad vim directivam legis, Princeps subditur legi propria voluntate, secundum quod dicitur, *Extra.* De Constitutionibus,

[redacted]

Canone *Justum est*, dist. 10. „ „ Justum est Principem legibus obtemperare suis. Tunc enim jura sua ab omnibus custodienda existimet, quando & ipse illis reverentiam præbet. Princeps legibus teneri suis, nec in se convenit frustrare jura, quæ in subjectis constituunt. Justa est enim vocis eorum auctoritas, si quod populis prohibent, sibi licere non patiantur „ „.

Eamdem Regulam confirmant *Theodosius*, & *Valentinianus* Imperatores lib. 1. Cod. tit. 14. „„ Digna vox est (inquiunt) Majestate regnantis, legibus alligatum se principem profiteri; adeo de auctoritate juris nostra pendet auctoritas, & revera majus imperio est, subjicere legibus principatum „ „.

Ea tamen Regula de illis legibus intelligenda est, quarum materia Principes, ac subditos æque spectat. Unde Episcopus festos dies, & jejunia a se instituta observare tenetur; necnon statuta clericalis Ordinis reformationem spectantia, in iis, quæ ipsum æque ac secundi ordinis Sacerdotes spectant; exempli gratia, si ludum aleæ sub pœna excommunicationis latæ sententiæ prohibuerit, ab eo ludo abstinere debet. alioqui lethaliter peccabit; in excommunicationis tamen sententiam non incurret.

REGULA XXIII.

Princeps, & legislator quilibet est supra legem, in quantum mutare illam potest, si expediat; & in ea pro loco, & tempore dispensare.

Verba sunt *sancti Thomæ*, loco mox indicato.

REGULA XXIV.

Peregrini, & advenæ leges, & consuetudines locorum, ad quæ veniunt, vel in quibus diversantur, ex officio conscientiæ sequi debent.

De consuetudinibus legitimis, vimque legis habentibus loquor. Ratio regulæ est, quod quisque ratione territorii legem, ac forum sortiatur; &

quod ordo, paxque poſtulet, ut non aliis legibus peregrini, & advenæ utantur, quam indigenæ. Hinc *S. Auguſt*, lib. 3. *Confeſſionum*, cap. 8. „ „ Quæ (*inquit*) contra mores hominum ſunt flagitia, pro morum diverſitate vitanda ſunt, ut pactum inter ſe civitatis, aut gentis conſuetudine, vel lege firmatum, nulla civis, aut peregrini libidine violetur. Turpis enim omnis pars eſt ſuo univerſo non congruens „ „.

Et Epiſtola 36 alias 86. Ad *Caſulanum*, refert: Cum pia mater Monica Mediolani agens ſolicita eſſet, an ſibi ſecundum civitatis ſuæ morem Sabbato jejunandum, an ſecundum Mediolanenſis Eccleſiæ morem prandendum eſſet; *S. Ambroſium* ea de re interrogatum reſpondiſſe: „ „ Quando hic ſum, non jejuno Sabbato; quando Romæ ſum jejuno Sabbato; & ad quamcunque Eccleſiam veneritis (*inquit*) ejus morem ſervate, ſi pati ſcandalum non vultis, aut facere „ „. Hoc reſponſum *S. Auguſtinus* retulit ad matrem, nec dubitavit eſſe obediendum: Hoc & ipſe ſequutus eſt. „ „ Sed quoniam contingit, ut una Eccleſia, vel unius regionis Eccleſiæ, alios habeant ſabbato prandentes, alios jejunantes; mos eorum (*inquit S. Auguſtinus*) mihi ſequendus videtur, quibus eorum populorum Congregatio regenda commiſſa eſt „ „.

Et Epiſt 54. alias 118. *ad Januarium*, cap. 2. „ „ Nec diſciplina ulla eſt (*inquit*) in his melior gravi, prudentique Chriſtiano, quam ut eo modo agat, quo

[redacted]

sio; imo qui in uno oppido nocte dormivit, in quo sequens dies festus est, non tenetur Missam audire priusquam recedat.

REGULA XXV.

Lex humana sive ecclesiastica, sive civilis obligare non videtur, nisi solemni more promulgata fuerit in provinciis.

Leges enim ita promulgari necesse est, ut in eorum, quibus latæ sunt, notitiam facile perveniant, aut pervenire possint, ut constat ex L. *Leges sacratissimæ*, C. tit. *De Legibus*, & colligitur ex *Innocentio III.* cap. *Ad hæc*, Extra, *De Postulatione Prælatorum*, cujus hæc sunt verba: „„ Cum constitutio solemniter editur, aut publice promulgatur, non est necessarium, notitiam ipsius per speciale mandatum singulorum auribus inculcare, sed id solum sufficit, ut ad ejus observantiam quis teneatur, si eam solemniter editam, aut publice noverit promulgatam „„. In omnium porro notitiam facile pervenire non possunt, nisi sint in provinciis promulgatæ. Hinc *Siricius* Pontifex maximus Epistola ad *Himerium* Tarraconensem Episcopum, Decretalem suam in quinque Hispaniæ, vicinisque provinciis promulgari sanxit. „„ Et hæc (*inquit*) ad tua consulta rescripsimus, ut in omnium Coepiscoporum nostrorum perferri facias notionem, & non solum eorum, qui in tua sunt Diœcesi constituti, sed etiam ad universos Carthaginenses, Bæticos, Lusitanos, atque Callaicos, vel eos, qui vicinis collimitant hinc inde provinciis, hæc, quæ a nobis sunt salubri ordinatione disposita, sub literarum tuarum prosecutione mittantur. Et quamquam statuta Sedis apostolicæ, vel Canonum venerabilia definita, nulli Sacerdotum Domini ignorare sit liberum, utilius tamen, & pro antiquitate Sacerdotii tui dilectioni tuæ admodum poterit esse gloriosum, si ea, quæ ad te speciali nomine generaliter scripta sunt, per unanimitatis tuæ soli-

De legum promulgatione & observantia.

licitudinem, in universorum fratrum nostrorum notitia perferantur; quatenus & quæ a nobis non inconsulte, sed provide, & sub nimia cautela, & deliberatione sunt salubriter constituta, intemerata permaneant & omnibus in posterum excusationibus aditus, qui apud nos nulli patere poterit, obstruatur „ „. Eamdem formam prisci Pontifices sunt sequuti, eumque morem Novella Justiniani pro civilibus legibus præscriptum, in legibus etiam ecclesiasticis promulgandis observari æquissimum duxerunt, ut scilicet non obligarent, donec in provinciis publica auctoritate fuissent promulgatæ. Ipsaque Concilia generalia Decreta sua non aliter obligare, satis aperte significaverunt. Concil. enim Lateranense 4 sub *Innoc. III*, can. 22. relato cap. *Cum infirmitas*, Extra *De Pœnitentiis*, *&* *remissionibus*, cum præcepisset medicis, ut ægros inducerent ad consulendum suarum animarum saluti, antequam morbo remedia parentur, addit tamen, pœnæ Canoni adjectæ non esse locum, donec promulgatio Canonis istius facta fuerit ab Episcopo diœcesano. „ „ Si quis autem medicorum hujus nostræ Constitutionis, postquam per Prælatos locorum fuit publicata, transgressor extiterit, tamdiu ab Ecclesiæ ingressu arceatur, donec pro transgressione hujusmodi satisfecerit competenter „ „.

Et sacra Synodus Tridentina Decretum primum [redacted]

numerandos „. Unde Theologi omnes & jurisconsulti summo consensu docent, Decretum illud non obligare, ideoque & matrimonia contra formam in eo præscriptam contracta (modo tamen mutuus inter legitimas personas intercesserit consensus) rata esse in iis provinciis, & regnis, in quibus promulgatum non fuit. Hinc *Panormitanus*, in cap. *Cognoscentes*, de Constitutionibus, *Cajetanus* in prima secundæ, qu. 90. art. 4. *Dominicus Soto*, lib. 1, *De Justitia*, *& jure*, qu. 3. art. 4. *Nicolaus Serarius* Disp. *De Legibus*, num. 56, & seqq. & alii Theologi plerique, solam in romana Curia promulgationem non sufficere censent, ut lex ecclesiastica fideles obliget universos, sed necessariam esse per singulas provincias publicationem contendunt.

REGULA XXVI.

Quamvis leges humanæ tam civiles, quam ecclesiasticæ ab acceptione subditorum obligandi vim non habeant, non obligant tamen, cum moribus utentium receptæ non sunt, & firmatæ.

In subditorum arbitrio positum non esse, ut legem recipiant, vel respuant, certissimum est, cum legislator sive ecclesiasticus, sive politicus, jus habeat obedientiam a subditis exigendi, & rebelles, atque contumaces impositis pœnis coercendi. Tenentur itaque subditi leges justas a superiori potestate latas recipere; graviterque peccant ii, qui prohibent ex contumacia, ne recipiantur, vel ipsas respuunt. Unde inter alias pestilentis Moralis propositiones hæc merito ab *Alexand. VII.* Pontif. maximo damnata est; *Populus non peccat*, *etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam*, quam proposit. generalis Cleri gallicani Conventus etiam damnavit anno 1700. *ut seditiosam*, *doctrinæque apostolicæ*, *ac dictis Dominicis aperte contrariam*. Sic lethaliter peccant Clerici, Monachi, Moniales, qui Episcopis capita reformationis in Concil. Trid. sancita inducere volen-

Tenentur subditi leges justas a superiore potestate latas recipere.

Propositio damnata.

lentibus, & tam sacræ disciplinæ imperantibus executionem, incertorum, aut abrogatorum privilegiorum, vel consuetudinum obtentu resistunt, illisque lites movent. Si tamen lex non fuerit utentium moribus recepta, & firmata, non obligat; tum quia ipsam illis non convenire, perspicuum & exploratum est, apud quos vim obtinere non potuit; tum quia Princeps, qui legem a subditis non esse receptam intelligit, ad ipsius tamen receptionem, ac executionem illos impositis pœnis non cogit, sed dissimulat, sicque tacito consensu legi derogat. *Silvester Prieras*, in Summa, verbo *Lex* §. 6. & *Navarrus*, Manualis cap. 23. num. 41. *Covarruvias* lib. 2. *Variarum Resolutionum*, cap. 16. Cardinalis *Cusanus*, 2. libro *De Concordantia catholica*, cap. 9. 10. & 11. & alii. Atque hoc sensu intelligenda sunt verba *Juliani* Jurisconsulti L. *De quibus*, §. 1. *ff.* De legibus. *Ipsa leges nulla alia ex causa nos tenent, quam quod judicio populi receptæ sunt.* Quibus verbis addit *Gratianus* distinct. 4. *Leges instituuntur, cum promulgantur, firmantur, cum moribus utentium approbantur.* Quo videtur inclinare *S. August.* lib. *De vera Religione*, cap. 31. scribens, de legibus temporalibus homines judicare, cum eas instituunt, sed cum fuerint institutæ, & firmatæ, non licere judici de ipsis judicare, sed secundum ipsas. Hinc plurimos Canones & pontificias etiam Constitutiones nonnullas de disciplina ecclesiastica latas, in illis Ecclesiis clerum, popu-

[redacted]

ut loquitur Apostolus; caveruntque, ne laqueos animabus injicerent.

REGULA XXVII.

Leges civiles, quæ sacris Canonibus sunt adversæ, nullius sunt roboris, in iis causis, quæ Ecclesiarum ordinationes, ecclesiasticamque disciplinam spectant.

Hanc Regulam tradit Synodus Chalcedonensis Oecumenica, Actione 4. in causa, quæ inter *Photium* Episcopum Tyri, & *Eustachium* Episcopum Beryti de Episcopatuum divisione vertebatur: „ Contra Regulas (*inquit*) Pragmaticum nihil valebit, universa Pragmatica cessabunt, regulæ teneant „.

Eamdem confirmat *Nicolaus I.* cujus verba referuntur Canone, *Lege*, distinct. 10. „ „ Lege (*inquit*) Imperatorum non in omnibus ecclesiasticis controversiis utendum est, præsertim cum inveniantur Evangelicæ, ac canonicæ Sanctioni aliquoties obviare... Lex Imperatorum non est supra legem Dei, sed subtus. Imperiali judicio non possunt ecclesiastica jura dissolvi. *Id* Innocentii I. & S. Gregorii *testimoniis roborat, subditque*: Non quod Imperatorum leges (quibus sæpe Ecclesia utitur contra hæreticos, sæpe contra tyrannos, atque contra pravos quosque defenditur) dicamus pœnitus renuendas; sed quod eas Evangelicis, Apostolicis, atque canonicis Decretis, quibus postponendæ sunt, nullum posse inferre præjudicium asseramus „ „.

Et Canone *Certum est*, Felix III. Imperatorem sic compellat: „ „ Certum est, hoc rebus vestris esse salutare, ut cum de causis Dei agitur, juxta ipsius constitutionem, regiam voluntatem Sacerdotibus Christi studeatis subdere, non præferre, & Sacrosancta per eorum Præsules potius discere, quam docere; ecclesiasticam formam sequi, non huic humanitus sequenda jura præfigere; neque ejus Sanctio-

nibus

nibus velle dominari, ne dum menſura cœleſtis diſpoſitionis exceditur, eatur in contumeliam diſponentis „ „.

Denique Canone *Conſtitutiones*, eadem diſtinctione dicitur: „ Conſtitutiones contra Canones, & De„ creta Præſulum romanorum, vel bonos mores, „ nullius ſunt momenti „.

REGULA XXVIII.

Verba legis ſervanda ſunt accuratiſſime, niſi adſit periculum publici boni; quod ſi ſubitum ſit, nec tantam patiens moram, ut Superioris ſententia rogari poſſit, in his anguſtiis præter verba legis agere licet.

Hæc Regula ſtatuitur a *S. Thoma*, 2. 2. qu. 96. art. 6. „ „ Omnis lex (*inquit*) ordinatur ad communem hominum ſalutem, & in tantum obtinet vim, & rationem legis. „ Contingit autem multoties, quod aliquid obſervari, communi ſaluti eſt utile, ut in pluribus, quod tamen aliquibus caſibus eſt maxime nocivum. Quia igitur legislator non poteſt omnes ſingulares caſus intueri, proponit legem ſecundum ea, quæ in pluribus accidunt, ferens intentionem ſuam ad communem utilitatem. Unde ſi emergat caſus, in quo obſervatio talis legis ſit damnoſa communi ſaluti, non eſt obſervanda; ſicut ſi in

[redacted]

jusmodi casus habent auctoritatem in legibus dispensandi. Si vero sit subitum periculum, non patiens tantam moram, ut ad Superiorem recurri possit, ipsa necessitas dispensationem habet annexam, quia necessitas non subditur legi „ „.

Legislatoris igitur intentionem sequi præstat, quam verba legis, ubi ex evidentia nocumenti manifestum est, legislatorem aliud intendisse, vel hunc non spectasse casum, in quo legis observantia publico bono esset nocitura. Unde *Theodosius*, & *Valentinianus* Imperatores lib. 1. *Cod.* tit. *De Legibus*, & *Constitutionibus Principum*, ajunt: „ Non dubium est in legem committere eum, qui verba legis amplexus, „ contra legis nititur voluntatem „.

REGULA XXIX.

Lex humana mutari non debet nisi propter evidentem necessitatem, aut maximam Ecclesiæ, vel reipublicæ, sive societatis, cujus in bonum lata est, utilitatem.

Ita docet *S. Thom.* prima secundæ, qu. 97. art. 2. „ „ Lex humana (*inquit*) in tantum recte mutatur, in quantum per ejus mutationem communi utilitati providetur. Habet autem ipsa legis mutatio, quantum in se est, detrimentum quoddam communis salutis; quia ad observantiam legum plurimum valet consuetudo, in tantum quod ea, quæ contra communem consuetudinem fiunt, etiamsi sint leviora, de se graviora videntur... Et ideo nunquam debet mutari lex humana, nisi ex alia parte tantum recompensetur communi saluti, quantum ex ista parte derogatur. Quod quidem contingit, vel ex hoc, quod aliqua maxima, & evidentissima utilitas ex novo statuto provenit; vel ex eo, quod est maxima necessitas, ex eo quod lex consueta, aut manifestam iniquitatem continet, aut ejus observatio est plurimum nociva „ „. Unde lib. 1. Digest. tit. *De Constitutionibus Principum*, lege 2. dicitur; „ In rebus Legis mutatio.

„ no-

„ novis conſtituendis evidens debet eſſe utilitas, ut „ recedatur ab eo jure, quod diu æquum viſum eſt „.

REGULA XXX.

Nulla conſuetudo vim legis obtinere poteſt contra legem divinam, & naturalem.

De conſuetudine.

Quod enim hujuſmodi legibus præceptum, aut vetitum eſt, *Neceſſarium* eſt *inviolabile*, aut *incommutabile*, ut loquitur *S. Bernard.* lib. *De Præcepto, & diſpenſatione*, cap. 3. „ „ Neceſſarium inviolabile illud intelligo, quod non ab homine traditum, ſed divinitus promulgatum, niſi a Deo, qui tradidit, mutari omnino non patitur; ut exempli cauſa, non occides, non mœchaberis, non furtum facies, & reliqua illius tabulæ legis ſcita, quæ etſi nullam prorſus humanam diſpenſationem admittunt, nec cuiquam hominum ex his aliquid aliquo modo ſolvere, aut licuit, aut licebit: Dominus tamen horum, quod voluit, quando voluit, ſolvit, ſive cum ab Hebræis Ægyptios ſpoliari, ſive quando Prophetam cum muliere fornicaria miſceri præcepit. Quorum utique alterum, quid niſi grave furti facinus, alterum, quid niſi flagitii turpitudo reputaretur; ſi non excuſaſſet utrumque factum auctoritas imperantis „ „?

Neceſſarium incommutabile eſt: „ „ Quod divina ita conſtat ratione firmatum, ut nulla ex cauſa poſ-

[redacted]

Idem confirmatur ex Canone *Frustra*, dist. 9. sumpto ex *S. August.* lib. 4. *De Baptismo contra Donatistas* cap. 5. „ „ Hoc plane verum est (*inquit*) quia ratio, & veritas consuetudini præponenda est. Sed cum consuetudini veritas suffragatur, nihil oportet firmius retineri „ „.

Et Canone *Si consuetudinem*, ex Gregorio VII. „ „ Si consuetudinem fortassis opponas, advertendum est, quod Dominus dicit: *Ego sum veritas, & vita.* Non dixit ego sum consuetudo, sed veritas. Et certe (ut beati Cypriani sententia utamur) Quælibet consuetudo, quantumvis vetusta, quantumvis vulgata, veritati omnino est postponenda; & usus, qui veritati est contrarius, abolendus „ „. Et cap. *Cum tanto*, Extra, *De consuetudine*, Gregorius IX. ait: „ „ Cum tanto graviora sint peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam, nemo sanæ mentis intelligit, naturali juri, cujus transgressio periculum salutis inducit; quacunque consuetudine, quæ dicenda est verius in hac parte corruptela, posse aliquatenus derogari „ „.

Veritas, & justitia consuetudini præponendæ.

Idem confirmat, *S. Isidorus*, lib. 2. *Synonymorum*, cap. 16. „ „ Multa sunt (*inquit*) consuetudine vitiata, multa pravo usu præsumpta, multa contra pudicos mores illicite usurpata; cedat consuetudo auctoritati; pravum usum lex, & ratio vincat; adime consuetudinem, serva legem „ „.

Et *S. Thom.* 1. 2. qu. 97. art. 3. ad primum: „ „ Lex naturalis (*inquit*) & divina procedit a voluntate divina. Unde non potest mutari per consuetudinem procedentem a voluntate hominis, sed solum per voluntatem divinam mutari posset. Et inde est, quod nulla consuetudo vim legis obtinere potest contra legem divinam vel naturalem „ „.

Nulla itaque consuetudo efficere potest, ut spiritualia licite vendantur; neque ut aliquid ratione mutui exigatur ultra sortem, quamvis illam consuetudinem auctoritate sua probarent magistratus; neque ut Prælatus, vel capitula usurpent fructus beneficii, &

& de cujus possessione litigatur, in fraudem ejus, qui verum jus habet; neque ut maritus pro suo arbitrio distrahat dotem uxoris, aut uxor gravetur debitis mariti prodigi, ut declarat *Honorius III*, cap. *Ex parte de consuetudine*; neque ut Domini temporales mulctare, vel punire possint interceptores ferarum sibi damna inferentium, quæ illi resarcire nolunt; neque ut bona Christianorum naufragorum sibi quisque vindicet; neque ut Præceptores, vel Satellites usurpent, quæcunque reperiunt apud furem; neque ut omnino immunes sint Fideles a decimis Ecclesiæ ministris solvendis.

REGULA XXXI.

Consuetudo non abrogat legem positivam, seu ecclesiasticam, seu civilem, nisi sit legitima, & præscripta.

Hæc regula nititur cap. *Cum tanto*, Extra. *De Consuetudine*, cujus hæc sunt verba; „ „ Licet etiam longevæ consuetudinis non sit vilis auctoritas, non tamen est usque adeo valitura, ut vel juri positivo debeat præjudicium generare, nisi fuerit rationabilis, & legitime sit præscripta „ „.

Quæ consuetudines illegitimæ

Rationabilis censetur consuetudo, quam jus non improbat; irrationabilis, quæ reprobatur a jure, ut ea, qua secundi ordinis Sacerdotes ea Sacramenta

[redacted]

quia *Ex tali consuetudine disrumperetur nervus ecclesiasticæ disciplinæ.* Sic irrationabilem consuetudinem judicavit idem Pontifex, qua fretus quidam Abbas Sedis apostolicæ immediate subditus, ad aliam Abbatiam eidem Sedi pariter subditam migraverat absque licentia summi Pontificis, quia hæc consuetudo erat sacris inimica Canonibus, adeoque *Non tam consuetudo, quam corruptela censenda.* (Cap. *Cum venerabilis*, Extra. *De Consuetudine.*) Idemque de omni consuetudine censendum, quæ contra obedientiam militat. Idem censendum de consuetudine, quæ pugnat contra Ecclesiæ, vel electionis libertatem, ut decernit *Cælestinus III.* cap. *Cum terra*, Extra. *De Electione*, & *Gregorius IX.* cap. *Sacrosancta*, sub eodem titulo. Nec solum rationabilis debet esse consuetudo, ut legem abroget, sed legitime præscripta, quadraginta scilicet annorum spatio, ut colligitur, ex cap. *Auditis*, Extra. *De Præscriptionibus*. Sic lex ecclesiastica de observantia Rogationum quoad jejunium, & cessationem ab operibus, & lex de tota Hebdomada Paschæ solemniter celebranda, Canone *Pronuntiandum*, & Can. *Rogationes*, dist. *De Consecratione*, abrogatæ sunt contraria consuetudine rationabili, & præscripta, ob fidelium minorem devotionem, ob incommoda, quæ pauperibus victum ex labore ægre quærentibus afferebat jejuniorum, & festorum multiplicatio. Idem dicendum de jejunio Quadragesimæ a Clericis incipiendo prima die post Dominicam Quinquagesimæ, secundum Canonem *Statuimus*, dist. 4. quem abrogavit consuetudo.

Quæ consuetudines possint tolerari.

Magnam autem adhibendam esse diligentiam in judicando, ut non facile aperiatur via transgressioni ordinationum ecclesiasticarum: *Nec etiam condemnetur, quis leviter de mortali in hujusmodi consuetudinum observatione*, quæ canonicis quibusdam statutis obviant, sed tamen tolerantur, monet *S. Antoninus*, P. 1. tit. 16. cap. 1. Sic consuetudo plurimorum locorum, ut Sabbato, & in vigiliis magnarum solemnitatum quidam artifices nocte tota laborent,

ut sartores, & barbitonsores, *videtur posse tolerari*; sed *nullo modo tolerari debet, nec excusat a peccato consuetudo, imo corruptela*, ut ad sacram Communionem accedere non incipiant homines nisi in virili ætate, aut puellæ cum sunt nuptæ; cum præceptum ecclesiasticum annuæ Confessionis, & paschalis Communionis Christianos omnes obliget, postquam ad usum rationis pervenerunt. Excusare similiter non potest viduas quælibet consuetudo, ut post mortem virorum diebus Dominicis, ac festis Missæ non intersint. Nec etiam Clericos excusat consuetudo patriæ, ut contra decorem, & modestiam status clericalis multa faciant, quæ Canonibus prohibentur, Extra. *De Vita, & honestate Clericorum*. Nec etiam viros religiosos excusat consuetudo a regularibus observantiis, quas Regula, vel constitutiones illis præscribunt, ut constat ex cap. *Cum ad monasterium*, Extra. *De Statu Monachorum*; nec moniales a Clausura servanda excusat consuetudo Tridentinæ Synodi Decreto, pontificiisque Constitutionibus contraria. „ „ Nec dici possunt hujusmodi consuetudines, sed corruptelæ, & abusiones, & ideo extirpandæ sunt a Prælatis, cum fieri potest sine majori scandalo, quam esset bonum inde sequens „ „. Hanc exceptionem *S. Anton.* prudenter addit, confirmatque ex Canone *Denique*, dist. 4 quod est responsum *S. Gregorii* datum *Augustino* Anglorum Epi-

[redacted]

rius crimen tale propter periculum schismatis, vel scandali; unde non est dicendum, quod ignoscatur eis, licet non puniat eos propter multitudinem, vel scandalum „ „. De hujusmodi pravis consuetudinibus *Nicolaus I.* ad *Hincmarum* Archiepiscopum Remensem scribebat, ut habetur Canone *Mala*, dist. 8. „ „ Mala consuetudo, quæ non minus, quam perniciosa corruptela vitanda est; nisi citius radicitus evellatur, in privilegiorum jus ab improbis assumitur; & incipiunt prævaricationes, & variæ præsumptiones celerrime non compressæ pro legibus venerari, & privilegiorum more perpetuo celebrari „ „.

REGULA XXXII.

Ecclesiæ universæ consuetudo omnibus, & singulis Christianis pro lege habenda, & religiose servanda est.

Hanc Regulam tradit *S. August.* Epist. 54. alias 118. *Ad Januarium*, cap. 1. & refertur Canone *Illa*, dist. 12. „ „ Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe observantur, datur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata, atque statuta retineri, sicuti quod Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cœlum missio Spiritus sancti anniversaria solemnitate celebrantur, & si quid aliud tale occurrit, quod servatur ab universa, quacunque se diffundit, Ecclesia „ „. De consuetudine.

Et cap. 5. „ Si quid tota per orbem frequentat Ec„ clesia, quin ita faciendum sit, disputare insolentissi„ mæ insaniæ est „.

Et Epist. 36. alias 85. *Ad Casulanum*, de Dominica die sic loquitur: „ „ Quisquis hunc diem jejunio decernendum putaverit, sicut quidam jejunantes Sabbatum observant, non parvo scandalo erit Ecclesiæ; nec immerito; in his enim rebus, de quibus nihil certi statuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel instituta majorum pro lege tenenda sunt „ „.

REGULA XXXIII.

Eccleſiæ cujuſque particularis conſuetudo ab iis ſervanda eſt, qui in ea morantur, vel ad eam veniunt.

Ita docet *S. Auguſt.* Epiſt. 54. ſupra laudata, ubi loquens de illo rerum genere, quarum obſervatio per loca, regioneſve variatur, ait: „„ Faciat ergo quiſque, quod in ea Eccleſia, in quam venit, invenerit. Non enim quidquam eorum contra fidem fit, aut contra mores, hinc vel inde meliores. His enim cauſis, id eſt, aut propter fidem aut propter mores, vel emendari oportet; quod perperam fiebat, vel inſtitui, quod non fiebat „„.

Idem confirmatur ex Canone, *Catholica*, diſt. 11. qui *S. Auguſtino* tribuitur; „„ Catholica Eccleſia per orbem terrarum diffuſa tribus modis probatur exiſtere. Quidquid enim in ea tenetur, aut auctoritas eſt Scripturarum, aut traditio univerſalis, aut certe propria, & particularis inſtitutio. Sed auctoritate tota conſtringitur, univerſali traditione Majorum nihilominus tota; privatis vero Conſtitutionibus, & propriis informationibus unaquæque pro locorum varietate, prout cuique viſum eſt, ſubſiſtit, & regitur „„.

Et Canone *Scit ſancta*, diſt. 12. Leo IX. & Nicolaus I. Pontifices maximi ajunt: „„ Scit ſancta romana Eccleſia, quod nihil obſunt ſaluti credentium di-

[redacted]

pro locis res, sed pro rebus loca amanda sunt. Ex singulis ergo quibusque Ecclesiis, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt, elige; & hæc quasi in fasciculum collecta apud Anglorum mentes in consuetudinem depone „.„.

REGULA XXXIV.

Consuetudines fidei, aut bonis moribus minime contrariæ non facile mutandæ sunt, ubi radices egerunt.

Ut enim scite ait *S. Augustinus*, Epistola 54. *Ad Januarium*, cap. 5. „ „ Ipsa mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat. Quapropter quæ utilis non est, perturbatione infructuosa consequenter noxia est „ „.

REGULA XXXV.

Consuetudines ad vitæ melioris exhortationem conducentes probandæ atque sectandæ sunt, nisi amplius detrimentum inde metuatur.

Hinc regulam tradit *S. Augustinus*, Epistola 55. alias 109. *Ad Januarium*, cap. 18. „ „ Memor sane (*inquit*) quid ita volueris, ut de iis, quæ varie per diversa loca observantur, tibi aliqua scriberem, cum & non sit necessarium, & una in his saluberrima regula retinenda sit, ut quæ non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, ubicunque institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando, & imitando sectemur, si aliquorum infirmitas non ita impedit, ut amplius detrimentum sit. Si enim eo modo impediat, ut majora studiosorum lucra speranda sint, quam calumniatorum detrimenta metuenda, sine dubitatione faciendum est, maxime id, quod etiam de Scripturis defendi potest; sicut de Hymnis, & Psalmis canendis, cum & ipsius Domini, & Apostolorum habeamus documenta, & exempla, & præcepta „ „.

REGULA XXXVI.

Humanæ præsumptiones, seu consuetudines absque causa legitima introductæ, vel quarum causa ignoratur, & quæ inutiles, aut superfluæ sunt, relecari debent, ubi facultas tribuitur.

Hanc regulam tradit ibidem *S. Augustinus*, cap. 19. „ „ Hoc (*inquit*) nimis doleo, quod multa, quæ in divinis libris saluberrime præcepta sunt, minus curantur, & tam multis præsumptionibus sic plena sunt omnia, ut gravius corripiatur, qui per Octavas suas terram nudo pede tetigerit, quam qui mentem vinolentia sepelierit. Omnia itaque talia, quæ neque sanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, nec in Conciliis Episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetudine universæ Ecclesiæ roborata sunt, sed pro diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix, aut omnino nunquam inveniri possint causæ, quas in eis instituendis homines secuti sunt; ubi facultas tribuitur, sine ulla dubitatione resecanda existimo. Quamvis enim neque hoc inveniri possit, quomodo contra fidem sint; ipsam tamen religionem, quam paucissimis, & manifestissimis celebrationum Sacramentis misericordia Dei liberam esse voluit, servilibus oneribus premunt, ut tolerabilior sit conditio Judæorum, qui etiamsi tempus libertatis non agnoverunt, [redacted]

Alioquin dispendium ante prohibitionem ignorantes incurrerent, quod æquitati repugnat. Hæc Regula nititur cap. *Cognoscentes*, Extr. *De Constitutionibus*, quod ex *S. Greg.* lib. 7 Epistola 35. sumptum est; & cap. *Quoniam Constitutio*, quod est *Gregorii IX.* sub eodem tit. De Constitutionibus, & rescriptis pontificiis.

REGULA XXXVIII.

Omnia summorum Pontificum rescripta vim Constitutionis non habent; omnibus tamen parendum est, nisi essent evidenter contra jus, aut ratio humiliter exponenda, cur executioni mandari non possint.

Hanc regulam tradit *S. Antoninus*, P. 1. tit. 17. cap. unico, de Lege canonica, §. 17. „ „ Rescriptum (*inquit*) est secundum jus, præter jus, aut contra jus. Si est secundum jus, vim constitutionis habet. Talis est decretalis Epistola, & in causis definiendis auctoritatem habet. Si præter jus, similiter vim constitutionis habet, & arctat illos, ad quos dirigitur „ „. Nam etsi vix ferendum jugum a sancta romana Sede imponitur, pia tamen devotione tolerandum est, *ut dicitur Canone*, in memoriam. *Dist.* 19. *Aut is, cui mandatum dirigitur, rationabilem causam assignet, quare, quod mandatur, adimplere non possit, ut statuit Alexander III.* cap. *Si quando*, Ext. *De Rescriptis*, cujus hæc sunt verba: „ „ Si quando aliqua tuæ fraternitati dirigimus, quæ animum tuum exasperare videntur, turbari non debes. „ Qualitatem negotii, pro quo tibi scribitur, diligenter considerans, aut mandatum nostrum reverenter adimpleas, aut per literas tuas, quare adimplere non possis, rationabilem causam prætendas; quia patienter sustinebimus, si non feceris, quod prava nobis fuerit insinuatione suggestum „ „. Si vero scriptum sit „ „ contra jus, & forte contra dictum Dei, Apostolorum, Evangelistarum, aliquid prodeat, omnino respuitur (*inquit S. Antoninus*) ubi enim aperte Do-

minus, vel ejus Apostoli, & eos sequentes sancti Patres sententialiter aliquid definierunt, ibi non novam legem romanus Pontifex dare, sed potius, quod prædicatum est, usque ad animam, & sanguinem confirmare debet. Si enim, quod docuerunt Apostoli, & Prophetæ destruere (quod absit) niteretur, non sententiam dare, sed magis errare convinceretur. Sed hoc procul sit ab eis, qui semper Domini Ecclesiam contra luporum insidias optime custodierunt „ „. Verba sunt Canonis, *Sunt quidam*, causa 25. qu. 1. qui *Urbano* Papæ tribuitur. Idque confirmat *Zosimus* Canone, *Contra Statuta*, ibidem. „ „ Contra statuta Patrum (*inquit*) condere aliquid, vel mutare, ne hujus quidem Sedis potest auctoritas. Apud nos enim inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui Decreta Patrum sanxere reverentiam „ „. Si autem rescriptum sit contra jus positivum: „ „ Abjiciendum est (*inquit S. Antoninus*) nec enim ratione rescripti recedendum est a jure communi, nisi expresse in rescripto contineatur, non obstante constitutione, vel jure tali; alias non est verisimile, summum Pontificem una Epistola multa velle tollere jura „ „. Hinc Impp. *Theodosius*, & *Valentinianus* sanxerunt „ „ Rescripta contra jus elicita ab omnibus judicibus refutari, nisi forte aliquid est, quod non lædat alium, & prosit petenti, vel crimen supplicantibus indulgeat „ „. Quæ lex in corpus juris canonici transcripta [redacted]

Et *Innocentius III.* cap. *Pastoralis*, Extr. *De fide instrumentorum*, statuit: „„ Ut cum aliqua decretalis, de qua judex merito dubitet, allegatur, si eadem juri communi sit consona, secundum eam non metuat judicare; cum non tam ipsius, quam juris communis auctoritate procedere videatur. Verum si juri communi sit dissona, secundum ipsam non judicet, sed Superiorem consulat super ea „ „.

Denique „ Si rescriptum sit contra consuetudi-„ nem, prævalet consuetudo (*inquit S. Antoninus*) „ nam prævalet juri, si sit rationabilis, & præscripta „. Hæc scire operæ pretium fuerit conscientiarum moderatores.

REGULA XXXIX.

Rescripto pontificio tuta conscientia uti non potest, qui per suggestionem falsi, aut suppressionem veri illud impetravit, sive sciens, sive ignorans, modo tamen ea ignorantia fuerit, qua non interveniente datum non fuisset.

Hanc Regulam tradit *Innocentius III.* cap. *Super literis*, Ext. *De Rescriptis.* Æquum enim est, ut *Mendax precator careat penitus impetratis.* In Rescriptis igitur pontificiis intelligenda semper est hæc conditio, etiamsi non apponatur: *Si preces veritate nitantur*; ut declarat *Alexander III.* cap. *Ex parte*, sub eodem tit. Idem confirmat Canon *Dicenti*, causa 25. qu. 11. ubi *Pelagius* Papa ait: „ Rescripta, quæ sub-„ reptione, vel falsis precibus forsitan impetrantur, „ nullum supplicantibus ferre remedium „.

Rescriptum nullius roboris est, si non contineat seriem facti. (Cap. *Super eodem*, Extr. *De Cohabitatione Clericorum, & mulierum.*) 2. Si non exprimat causam facti (Cap. *Dilectus*, Ext. *De Rescriptis*, & cap. *Cum pro causa*, Ext. *De Sententia excommunicationis.*) 3. Si non fiat mentio dispensationis, (Cap. *Ex tua*, Ext. *De filiis Presbyterorum.*) 4. Si non fiat mentio compositionis. (Cap. *Ex multiplicis*, Ext. *De Decimis.*)

timis.) 5. Si non fiat mentio statuti (Cap. *Constitutus*, Ext. *De Rescriptis.*) 6. Si non fiat mentio privilegii (Cap. *Cum ordinem*, sub eodem tit.) 7. Si non fiat mentio sententiæ latæ, (Cap. *Inter Monasterium*, Ext. *De Sententia*, & *re judicata.*) Quæ omnia tribus hisce versibus juvandæ memoriæ causa exprimuntur.

Si Privilegium, si Dispensatio, Pactum,
Vel si Rescriptum, Sententia, sive Statutum,
Finis tolletur, nisi mentio facta probetur.

REGULA XL.

Graviter peccat Superior, qui dispensationem concedit, seu licentiam, ut præceptum legis non servetur, absque justa causa.

De dispensationibus.

Hanc Regulam tradit *S. Bernard.* lib. 3. *De consideratione*, cap. 4. „ „ Ubi (*inquit*) necessitas urget, excusabilis dispensatio est. Ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est. Utilitas, dico, communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est „„.

Et libro *De Præcepto, & Dispensatione*, cap. 2. „ „ Stabile dixerim, quod ita est necessarium, ut non cuilibet hominum illud mutare fas sit, nisi solis dispensatoribus mysteriorum Dei, id est, præpositis, verbi gratia, Regula sanctorum Basilii, Augustini, Benedicti, necnon, & authentici Canones, & si quæ sint [redacted]

nino, ne ab ipsis quidem Prælatis sine offensa possunt: aut si e contrario contraria forte aliquando charitati visa fuerint, his duntaxat, quibus hoc posse videre datum est, & providere creditum est; nonne justissimum esse liquet, ut quæ pro charitate inventa fuerunt, pro charitate quoque, ubi expedire videbitur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud forte commodius demutentur? Sicut e regione iniquum proculdubio foret, si statuta pro sola charitate, contra charitatem tenerentur. Tenent ergo fixam, firmamque immobilitatem etiam apud Prælatos, quæ ex stabili necessaria sunt, sed quatenus charitati deserviunt. Nunquid autem hoc ego vel solus sentio, vel primus dico? Annon hoc ipsum & Papa Gelasius sensit? Ait siquidem; *Ubi necessitas non est, inconvertibilia maneant sanctorum Patrum Decreta.* Leo quoque Papa: *Ubi* (inquit) *necessitas non est, nullo modo sanctorum Patrum constituta violentur.* Et infert: *Ubi ergo necessitas fuerit ad utilitatem Ecclesiæ, qui potestatem habet, ea dispenset. Ex necessitate enim fit mutatio legis* „ „.

Eamdem regulam confirmat *S. Thomas*, 1. 2. qu. 97. art. 4. „ „ Si (*inquit*) *Superior* absque ratione, pro sola voluntate licentiam tribuat, non erit fidelis in dispensatione, aut erit imprudens; infidelis quidem, si non habet intentionem ad bonum commune; imprudens autem, si rationem dispensandi ignoret; propter quod Dominus dicit: *Quis putas est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam* „ „? Luc. 12.

Et in responsione ad primum: „ „ Quando cum aliquo dispensatur, ut legem communem non servet, non debet fieri in præjudicium boni communis, sed ea intentione, ut ad bonum commune proficiat „ „.

REGULA XLI.

Regulares observantias Superiorum fidei, non voluntati commissæ sunt; unde nec in iis possunt dispensare, nisi cum necessitas, vel charitas exegerit.

Hanc

Hanc Regulam rursus tradit *S. Bernardus*, lib. *De Præcepto, & Dispensatione*, cap. 4. „ „ Quidquid (*inquit*) de spiritualibus in regula traditum est, in manu Abbatis nequaquam relinquitur. Deinde reliqua pars, quæ in corporalibus constat observantiis, ne ipsa quidem in ejus ita voluntate posita est, ut ejusdem deserviat voluntati, sed magis charitati. Neque enim Abbas supra regulam est, cui semel & ipse spontanea se professione submisit, etsi (quod negandum non est) Dei regula charitas regulæ sancti Benedicti jure præponitur. Esto proinde, ut interdum regulæ litera cedat pro tempore charitati, cum ratio necessitatis, vel charitatis exegerit; absit tamen, ut hominis cuiuspiam subdatur voluntati. Super fratrum sane transgressiones, non super Patrum traditiones constituitur, qui Abbas eligitur, mandatorum cultor, & ultor vitiorum. Arbitror namque sanctas illas observantias, Prælatorum prudentiæ, & fidei creditas, non subditas voluntati. Hinc est, quod idem legislator in his, quæ Abbati dispensanda reliquit; caute nusquam (ut memini) voluntatem, sed aut considerationem, aut dispositionem, aut providentiam, aut certe arbitrium, seu aliquid hujusmodi ponit; volens nimirum providum, fidumque dispensatorem, rationis, ubi forte dispensat, sequi judicium, non suæ placitum voluntatis. Unde & intimat ei non semel, quod de omnibus judiciis suis [redacted]

tur. (Cap. *Recolentes*, Extra. *De Statu Monachorum.*) Si tamen ipsa res, Ecclesia, vel locus privilegio donatus non Superioris auctoritate, sed hostili incursione destruatur, privilegium retinet (Canone *Quæ semel*, causa 19. qu. 3.)

Personale privilegium est illud, quod alicui, vel aliquibus, certis, & propriis nominibus expressis, personaliter conceditur. Tale privilegium *personam sequitur, & extinguitur cum persona;* sicque temporale est, & non perpetuum, secundum Regulam juris septimam, in *Sexto*, & cap. *Mandata*, Extra, *De Præsumptionibus.*

Privilegium corporale est illud, quod alicui universitati, societati, ordini, capitulo, vel collegio ita conceditur, ut quodlibet illius membrum eo privilegio juvetur, vel etiam universitas ipsa, societas, ordo, capitulum, vel collegium. Tale privilegium non perit durante collegio, nisi revocetur ab eo, qui concessit, vel ab ejus Successore, aut alio modo deficiat ex iis, qui notantur in jure.

REGULA XLIII.

Privilegium multis modis irritum, aut caducum est.

Decem modos enumerat *S. Anton.* 1. P. tit. 19. cap. 1. quibus fit irritum, & inane privilegium. 1. Si per subreptionem concessum fuerit. Nam quoad sic impetrantem favore caret. (Cap. *Literis*, Ext. *De Rescriptis*, & cap. *Cum olim.* Ext. *De Sententia, & re judicata.*) 2. Si sit contrarium constitutioni, & nihilominus ejus non meminerit. (Cap. *Cum nos*, Ext. *De his quæ fiunt a Prælatis sine consensu Capituli.*) 3. Si tollat consuetudinem, & nullam tamen ejus mentionem faciat. (Cap. *Licet*, tit. *De Constitutionibus*, in sexto.) Item si sit contra sententiam latam, nec ejus mentionem ullam habeat. (Cap. *Inter dilectos*, Ext. *De fide Instrumentorum.*) Item si lite pendente sit impetratum, nisi mentio de hoc fiat. (Cap. *Causam*, Ext. *De Testibus*.) 4. Cessante causa privile-

vilegii, deficit privilegium. (Cap. *Cum cessante*, Ext. *De Appellationibus.*) 5. Excedit privilegio, qui agit contra privilegii tenorem, (Cap. *Porro*, & cap. *Concessionibus*, Ext. *De privilegiis*, & cap. *Cum accessissent*, Ext. *De constitutionibus.*) 6. Cessat privilegium, cum alicui nocere incipit, & illi præcipue, cujus in gratiam concessum est. *Quod enim ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum* (ut habet Regula Juris 61. in *Sexto.*) 7. Privilegium prius tollitur per secundum contrarium, quod expressam illius mentionem facit, (Cap. *Veniens*, Ext. *De Præscriptionibus*:) 8. Tollitur per concedentis revocationem, quam tamen fieri non decet sine causa. Ex causa vero potest, & debet revocari, puta si eo privilegio jus aliorum graviter lædatur (inquit *S. Anton.*) Item si quis non servat privilegia subditis suis a suo Superiori concessa, merito & ipse privilegio suo privatur (Cap. *Dilecti*, Ext *De privilegiis*, quod *Alexandri III.* responsum est.) 9. Tollitur privilegium per ejus, cui concessum est, renuntiationem (Cap *Nuper*, Ext. *De Decimis.*) 10. Amittitur privilegium per non usum, vel usum contrarium, seu abusum. Nam *Privilegium omnino meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate*, ut dicitur Canone *Privilegium*, causa 11. quæst. 3. & cap. *Tuarum*, Ext. *De privilegiis*, & cap. *Si de terra*, sub eodem titulo, & cap. *Ut privilegia.*

REGULA XLV.

Si privilegii tenor per se non sufficit ad plenam immunitatis probationem, sed tamen causam præbet præscribendi, quadraginta annorum præscriptionem probare tenentur.

Hæc utraque Regula nititur capitulo *Cum persona*, Titulo *De Privilegiis*, in sexto. „ „ Si vero privilegium per se sufficiens, quando solo privilegio se defendunt, vel saltem tale, quod præscriptioni canonicæ causam præstet, cum præscriptionem allegant. non exhibuerint; cum de jure communi Ordinariorum intentio sit fundata, sua jurisdictione uti possint libere in eosdem; donec de præscriptione canonice fecerint plenam fidem „ „.

REGULA XLVI.

Privilegium, & quodcunque aliud instrumentum, cujus literæ legi non possunt, maxime in nota temporis, quo datum est; vel cujus charta vetusta est, scriptura vero alicubi saltem recentior; vel cujus sigillum non est authenticum, fidem non facit.

Hæc Regula nititur cap. *Inter dilectos*, quod est *Innocentii III.* Ext. *De fide instrumentorum.* Alia falsitatis indicia in literis Apostolicis prodit cap. *Licet*, Ext. *De crimine falsi*, & cap. *Quam gravi*, sub eodem tit. falsa latinitas privilegium, & quodvis aliud, summi Pontificis rescriptum vitiat, ex *Lucio III.* cap. *Ad audientiam*, Ext. *De Rescriptis.* Si tamen in narratione facti, vel in nominibus possessionum abrasum sit privilegium, vel quodlibet aliud instrumentum; aut rescriptum in suspicionem falsi propterea venire non debent, ut respondet *Alexander III.* cap. *Ex literis*, Ext. *De fide instrumentorum.* Paucarum literarum rasuram in loco non suspecto minime sufficere, ad privilegium redarguendum falsitatis, respondet *Innocentius III.* cap. *Ex conscientia*, Ext. *De crimine falsi.* Multo minus rescriptum vitiat unius literæ defectus, ut respondet *Honorius III.* cap. *Ex parte*, Ext. *De fide instrumentorum.*

REGULA XLVII.

Privilegia sunt stricti juris ; unde illorum tenor ita servandus est, ut eorum metas non transgrediantur illi, quibus concessa sunt.

Hæc Regula nititur cap. *Porro*, Ext. *De Privilegiis*, quod responsum est *Alexandri III.* Ambianensi Episcopo datum.

REGULA XLVIII.

Privilegia uni, vel certis quibusdam personis concessa, ad alios non extenduntur propter paritatem rationis.

Hæc Regula nititur cap. *Sane*, quod est *Alexandri III.* tit. „ „ Temerarium est (*inquit*) & indignum aliquem sibi sua auctoritate præsumere, quod romana Ecclesia alicui, certa ratione inspecta, singularibus voluit beneficiis indulgere „ „. Hinc Regula Juris 28. in sexto : „ „ Quæ a jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda : *Et Regula* 74. Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum „ „.

REGULA XLIX.

Innovatio privilegii novum jus non tribuit, sed an- [redacted]

REGULA LI.

Exemptus ratione unius rei, vel loci; non censetur universim exemptus; verbi gratia, si quis exemptus sit ab Episcopi jurisdictione ratione Capellæ, vel monasterii; non censetur exemptus ratione parochialis Ecclesiæ.

Id constat ex cap. *Cum Capella*, Extra. *De Privilegiis*.

REGULA LII.

Privilegium a Sede apostolica concessum, episcopali juri non derogat, nisi in ipsis privilegii literis exprimatur.

Quare cum viris religiosis indultum esset, ut Ecclesias ad monasterium suum pertinentes, rectoribus illarum e vita migrantibus in proprios usus convertere possent; ac dubitatum esset, utrum auctoritate propria illarum possessionem adire, an a dioecesano Episcopo illas recipere deberent. Respondit *Innocentius III*. cap. *Pastoralis*, Ext. *De Privilegiis*, quod „ Nisi forte in indulgentia summi Pontificis contineatur expressum, suo Episcopo inconsulto, in possessionem ipsarum eis non est licitum introire; quia per indulgentiam hujusmodi episcopali juri non derogatur „.

REGULA LIII.

Privilegium a Sede apostolica concessum quibuscumque singularibus personis, ecclesiasticis, vel secularibus, cujuscunque sint dignitatis, ut excommunicari, vel interdici non possint, ad Ordinariorum sententias non extenditur; nisi tale privilegium concessum sit Regibus, Reginis, vel ipsorum filiis, vel religiosis Ordinibus, aut locis.

Ita declarat *Clemens IV*. cap. *Ne aliqui*, tit. *De Privilegiis*, in sexto.

CAPUT II.

De Præceptis Decalogi generatim ſpectatis.

Decalogus, græca nominis origine, decem ſermones ſignificat. Hoc autem vocabulum Chriſtianorum uſu notat decem præcepta a Deo tradita, tabuliſque lapideis duabus inſculpta, quæ Exodi 34. Deut 4. & 10. *Verba fœderis decem* appellantur, vulgata phraſi, qua verbum pro ſermone integro, ſive ſententia, aut propoſitione uſurpatur, ut Luc. 1. *Fiat mihi ſecundum verbum tuum*: Et Matth. 15. *Scis, quia Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt.*

ARTICULUS PRIMUS.

Omnia legis naturæ præcepta Decalogo continentur.

Cum Decalogus ad hoc datus a Deo ſit, ut lex naturæ propemodum deleta in animis hominum reformaretur, & quodammodo reſculperetur, neceſſe fuit eo velut brevi compendio comprehendi, quidquid alibi ad legem naturæ pertinens præceptum, aut præcipiendum eſſet. Unde *S. Auguſt.* qu. 140. in *Exodum* ait: „ Cum tam multa locutus ſit Deus, „ duæ tantum tabulæ dantur Moyſi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ teſtimonii futuræ in arca. Nimirum omnia cætera, quæ præcepit Deus, ex illis decem [redacted]

ſcilicet, quæ ſunt prima, & communia, quorum non oportet aliquam editionem eſſe, niſi, quod ſunt ſcripta in ratione naturali, quaſi per ſe nota; ſicut quod homo nulli debet malefacere, & alia hujuſmodi. Et iterum illa, quæ per diligentem inquiſitionem ſapientum inveniuntur rationi convenire; hæc enim proveniunt a Deo ad populum mediante diſciplina ſapientum. Utraque tamen continentur in præceptis Decalogi, ſed diverſimode. Nam illa, quæ ſunt prima, & communia, continentur in eis ſicut principia in concluſionibus proximis; illa vero, quæ per ſapientes cognoſcuntur, continentur in eis ſicut concluſiones in principiis „„.

ARTICULUS II.

Lege Decalogi Chriſtiani tenentur.

Decalogus enim eſt explicatio legis naturæ: omnes autem homines lege naturæ tenentur. Præterea legem Decalogi Chriſtus in Evangelio confirmavit, & ad vitam æternam conſequendam neceſſariam eſſe docuit Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata. Dicit illi: Quæ? Jeſus autem dixit: Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falſum teſtimonium dices: Honora patrem tuum, & matrem tuam: Et, diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Et Matth. 5. *Nolite putare, quoniam veni ſolvere legem, aut Prophetas; non veni ſolvere, ſed adimplere.* Adimplet autem non tantum ſubminiſtrando ſpiritum gratiæ, per quam lex a nobis impleatur; ſed & ſupplendo quædam, quæ in lege veteri minus expreſſa erant, qualis eſt odii, ac iræ compreſſio, convitiorumque, præcepto, *Non occides*, contenta, ſed non explicata; & dilectio inimicorum, hoc involuta præcepto: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*; & fuga juramenti, comprehenſa hoc præcepto: *Non pejerabis*, ſive *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.* Id confirmat Apoſtolus 1. ad Corinth. 7. *Circumciſio* (inquit) *nihil eſt, ſed obſervatio manda-*

torum Dei. Quod vero eamdem sententiam repetit ad Gal. 6. & *Novam creaturam in Christo Jesu* tantum valere dicit, intelligimus plane eum novam creaturam in Christo dicere, qui mandata Dei observat. Is enim, qui habet mandata Dei, ac servat, diligit Deum, Domino ipso teste apud Joannem cap. 14. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit.* Nam etsi justificari potest homo & ex impio fieri pius, antequam singula legis præcepta externis actionibus impleat; tamen fieri non potest, ut quis per ætatem ratione utatur, & ex impio fiat justus, nisi animum habeat paratum ad omnia præcepta Dei servanda. Hinc *S. Augustinus*, qu. 172. in Exodum, ait: Præcepta Decalogi, excepto Sabbato, *etiam in novo Testamento observanda non dubitamus.* Sabbatum excipit, quia ceremoniale præceptum fuit; quod tamen nos etiamnum obligat, quatenus morale est, & ab Ecclesia servatur, commutatum in diem Dominicum.

Idem Fidei dogma confirmat sacra Synodus Tridentina contra novissimi temporis hæreses, sess. 6. Can. 19. ,, ,, Si quis dixerit, nihil præceptum esse in Evangelio præter fidem, cætera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, sed libera; aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos; anathema sit ,, ,,.

Et Can. 20. ,, ,, Si quis hominem justificatum, & quantumlibet perfectum, dixerit non teneri ad obser- [redacted]

ARTICULUS III.

Legis Decalogi observantiam suadet auctoritas, & beneficentia Dei, Christique jubentis.

Ad persuadendum Christianis Decalogi observantiam magnum habet momentum illa cogitatio, Deum esse, qui legem illam tulit, de cujus sapientia, & æquitate dubitare non possumus, nec ejus infinitam vim, atque potentiam effugere. Unde in ipso Decalogi exordio ait: *Ego sum Dominus Deus tuus.* Ex quibus intelligere debemus, nos legislatorem habere Creatorem, a quo conditi sumus & conservamur; proindeque nos illud usurpare, Psal. 94. *Ipse est Dominus Deus noster, & nos populus pascuæ ejus, & oves manus ejus.* Nec solum Deum Creatorem, sed & Redemptorem nostrum eumdem habemus legislatorem, Christum, de quo Moyses Deut. 18 prædixit: *Prophetam de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus; ipsum audies; qui autem verba ejus audire noluerit, ego ultor existam, ait Dominus*: Cui Pater æternus obtemperari jubet, dicens: *Hic est Filius meus, ipsum audite*: Qui mandata a se tradita prædicari jubet gentibus omnibus, ab illisque servari, Matth. cap. ultimo: *Docentes eos servare omnia, quæcunque mandavi vobis.* Sed & Apostolus ea, quæ Christus agenda tradidit: *Legem Christi*, appellat 1. Corinthios 9. & ad Galatas 6. & *Domini mandata*, 1. ad Corinthios 6. Hinc passim in Scriptura sacra Christus non tantum vocatur *Doctor, Medicus, & Redemptor*; sed etiam *Rex, Princeps, Dominus, Magister, Præceptor, & Pater noster*: quibus nominibus obedientiam absolutissimam illi necessario debemus. Hinc sacra Synodus Tridentina sess. 6. Canone 21. „ „ Si quis dixerit, Christum Jesum a Deo hominibus datum fuisse, ut Redemptorem, cui fidant, non etiam ut legislatorem, cui obediant, anathema sit „ „.

His porro verbis: *Ego sum Dominus Deus tuus*, quæ Deus Decalogo præmittit, cum majestatem, tum bonitatem suam proponit; quæ in legislatore con- De supremi Legislatoris majestas, & auctoritas.

 jun-

juncta eſſe oportet; ut majeſtas legibus auctoritatem, bonitas amorem obſervandæ legis apud ſubditos conciliet. Dominum ergo, & Deum ſe nuncupat, ut priori nomine majeſtatem, altero bonitatem ſuam hominibus ſignificet. *Ego* (inquit) *& non alius*: hoc eſt: Non ſum Dominus, ut cæteri, qui vulgari more domini dicuntur, ſed vere ſum Dominus: *Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia.* Cujus eſt orbis terræ, & plenitudo ejus: quem omnia obſervant, timent, venerantur: omniſcius, & omnipotens, faciens omnia ſecundum beneplacitum voluntatis meæ. Ego ſolus Rex Regum, & Dominus dominantium, in cujus manu ſunt mors, & vita, ſalus, & interitus. Dominus, relativum nomen eſt; dicitur enim Dominus ſervi Dominus. Domino ergo dominorum ſumma ſervitus debetur; eoque ſpectat, quod Chriſtus ait, Matth. 6. *Nemo poteſt duobus dominis ſervire. Non poteſtis Deo ſervire, & Mammonæ.* Hinc ſequitur, Deo magis obediendum eſſe, quam hominibus, cum diverſa a Dei inſtituto præcipiunt; ſiquidem non habent homines poteſtatem, qua domini dicantur, niſi deſuper conceſſam, quaſi in Domini dominorum contumeliam abutantur, audiendi non ſunt, ſed fortiter contemnendi, quemadmodum Chriſtus docet, Matth. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere, ſed potius timete eum, qui poteſt* [redacted]

dendo, *Deus tuus*: Deus (inquam) totius consolationis, benevolus, mitis, liberalis, misericors, beneficus, cujus bonitas in omnium creaturarum creatione, & conservatione elucescit, cujus deliciæ esse cum filiis hominum, qui vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Hinc sancti homines in divinæ bonitatis contemplatione defixi, ipsum appellarunt *Fortitudinem nostram*, *Scutum nostrum*, *refugium nostrum*, *propugnatorem*, *salutem suam*, *exultationem suam*, *Deum cordis sui*, *Deum nostrum*, *adjutorem suum*, *Gloriam & laudem suam*; quod sic apud se de Deo sentirent; imo, quod experti essent, Deum illis hæc omnia esse.

Addit ad beneficentiæ suæ commendationem: *Qui eduxi te de terra Ægypti, & de domo servitutis.* Quod beneficium, etsi Judæis tantum videtur convenire ab Ægyptiorum dominatione liberatis; tamen si salutis nostræ interiorem rationem spectemus, quam Deus misso propter nos filio suo per illum operatus est, multo magis ad christianos homines pertinet; qui non ex Ægyptiaca servitute, sed e peccati, & umbræ mortis regione, ac potestate tenebrarum a Deo erepti, atque in regnum filii dilectionis ejus translati sunt. Cujus beneficii magnitudinem considerans *Jeremias*, prædixit illud cap. 16. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti, sed vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra aquilonis, & de universis terris, ad quas ejeci eos; & reducam eos in terram suam, quam dedi Patribus eorum. Ecce ego mittam piscatores multos, & piscabuntur eos.* Pater enim indulgentissimus per filium suum, *filios, qui erant dispersi, congregavit in unum*, ut jam *liberati a peccato, servi autem facti Deo, serviamus illi in sanctitate, & justitia omnibus diebus nostris; habeamusque fructum nostrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam.* Joan. 11. Rom 6. 22. Luc. 1.

Quare (inquit Concilii Tridentini Catechismus) Fideles omnibus tentationibus tanquam clypeum ap- Clypeus omnibus tentationib.

bus appo- nendus. ponent illud Apostoli: *Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?* Jam non sumus no-
Rom. 6. & 14. stri, sed ejus qui pro nobis *Mortuus est, & resurrexit, & ut mortuorum & vivorum dominetur.* Ipse est Dominus Deus noster, qui nos sanguine suo sibi acquisivit; quomodo peccare poterimus in Dominum Deum nostrum, ipsumque iterum cruci affigere? Ut igitur vere liberi, & ea quidem libertate,
Rom. 6. qua nos Christus liberavit: *Sicut exhibuimus membra nostra servire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibeamus membra nostra servire ju-*
2. Cor. 5. *stitiæ in sanctificationem... Qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurre-*
Rom. 14. *xit... Nemo enim nostrum sibi vivit, & nemo sibi moritur. Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.* Cum Propheta clamamus ad
Psalm. 118. Dominum: *Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me; Da mihi intellectum, ut discam mandata tua*; nam mandata Dei multi discunt, & non discunt: „„ Noverunt enim ea quadam notitia, & rursus quadam ignorantia, quoniam non faciunt, non noverunt. *Eo modo ergo dixit*, ut discam mandata: *Ea scilicet notitia*, qua fiunt. Hoc autem non fit nisi per dilectionem, ubi qui facit, habet delectationem. Non autem parvi est intellectus, nosse, a quo poscendus sit intellectus. Et cogitandum est, quanto sint al-

[redacted]

mandata, alia promissa. Mandata facienda præcipimur, ut promissa implere mereamur. Promissis ergo credimus, mandatis obtemperamus. Quid est ergo, *Mandatis tuis credidi*, nisi, credidi, quod tu illa mandaveris, non aliquis homo, quamvis per homines hominibus ministrata sint? „ „ Quia itaque credidi tua esse mandata, ipsa fides mea, qua id credidi, impetret abs te gratiam, qua faciam, quod mandasti. Si enim homo mihi hoc juberet forinsecus, nunquid ut etiam facerem, quod jubeat, adjuvaret intrinsecus? Doce ergo me suavitatem, inspirando charitatem; doce me disciplinam, donando patientiam; doce me scientiam, illuminando intelligentiam: *Quoniam mandatis tuis credidi.* Te illa credidi mandasse, qui Deus es, & homini donas, unde facias eum facere, quod mandas „ „.

ARTICULUS IV.

Observantiam Decalogi suadet facilitas adimplendi mandata Dei.

Mandata Dei esse impossibilia, nemo nisi hæreticus dixerit; nulla blasphemia cum verbo Dei tam aperte pugnat. *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie* (inquit Deus Deut. 30.) *non supra te est, neque procul positum, nec in cælo situm, ut possis dicere: Quis nostrum valet ad cælum ascendere, ut deferat illud ad nos, & audiamus, atque opere compleamus? Neque trans mare positum, ut causeris, & dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos usque deferre, ut possimus audire, & facere, quod præceptum est? Sed juxta te est sermo valde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum.* Ait Christus, Matth. 11. 28. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde; & invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, & onus meum leve.* Hanc doctrinam *S. Joann.* confirmat Epist. 1. cap. 5.

Hæc est enim charitas Dei (inquit) *ut mandata ejus custodiamus; & mandata ejus gravia non sunt.*

Verum (inquies) si tam levia sunt Christi præcepta, cur Christus ipse dixit Matth. 7. 14. *Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inveniunt eam!* Cur vias Domini, *Vias duras* appellat David Psalmo 16.

Respondetur cum SS. Patribus, laboriosam, ac difficilem Dei viam, duraque videri mandata, non ex ipsorum natura, sed hominum cupiditatibus suis indulgentium ignavia. Quid enim melle dulcius? Ægroto tamen amarum sæpius videtur. Sic mandata Dei *Dulciora super mel, & favum;* sed hominibus, qui terrenarum cupiditatum desideriis gustum interiorem infectum habent, & peccatorum morbis laborant, amara sunt. Hinc *S. Joann. Chrys.* in Psal. 111. hæc Prophetæ verba expendens: *In mandatis ejus volet nimis,* ait: „„ Amor in legislatorem, facilem, & gratam facit legem, etsi videatur aliquam habere difficultatem. Nemo autem, quod dico, reprehendat, si tali exemplo usus sum. Nam Paulus quoque eo usus est, sic dicens: *Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, ita exhibete justitiæ.* Qui meretricis itaque amore captus est, etiamsi afficiatur probro, & contumelia, etiamsi verberetur, etiamsi se turpiter, & indecore gerat, etiamsi expellatur e patria, etiamsi bonis paternis evertatur, et-

Psalm. 18.

Amor in legislatorem facilem & gratam facit legem.

Rom. 6.

[redacted]

Et *S. Augustinus* hanc Salvatoris nostri sententiam exponens Sermone 70. alias 9. *De Verbis Domini*, cap. 2. Charitate levia fieri Christi mandata ostendit. „ Secari (inquit) & uri se homines patiuntur, ut „ dolores non æterni, sed aliquanto diuturnioris ul- „ ceris, acriorum dolorum pretio redimantur. In „ languida, & incerta vacationis brevissimæ, atque „ ultima vita, immanissimis bellis miles atteritur; „ pluribus fortasse annis in laboribus inquietus, quam „ in otio quieturus. Quibus tempestatibus, & pro- „ cellis, quam horribili, & tremenda sævitia cœli, „ & maris importuni sunt mercatores, ut divitias „ ventosas acquirant, majoribus, quam quibus ac- „ quisitæ sunt, periculis, & tempestatibus plenas? „ Quot æstus, quæ frigora, quæ pericula ab equis, „ a fossis, a præcipitiis, a fluminibus, a feris per- „ ferunt venatores, quem laborem esuriendi, & sitien- „ di, quantas vilissimis, & sordidissimis cibi, & po- „ tus angustias, ut bestiam capiant? & interdum, „ nec ipsius bestiæ carnes, propter quam hæc tan- „ ta sustinent, sunt epulis necessariæ. Quamquam „ etsi aper, cervusque capiatur, magis suave sit ve- „ nantis animo, quia captus est, quam comedentis „ palato, quia coactus est. Quantis etiam cruciatibus „ prope quotidianarum plagarum tenera puerorum „ ætas subditur? Quantis etiam in scholis vigiliarum, „ & abstinentiæ molestiis exercentur, non propter „ discendam sapientiam, sed propter opus, honoresque „ que vanitatis, ut numeros, & literas, & disertas „ fallacias eloqui discant? sed in his omnibus, qui „ hæc non amant, eadem gravia patiuntur; qui ve- „ ro amant, eadem quidem, sed non gravia pati videntur. „ „ Omnia enim sæva, & immania, prorsus facilia, & prope nulla efficit amor. Quanto ergo certius, ac facilius ad veram beatitudinem charitas facit, quod ad miseriam, quantum potuit, cupiditas fecit? Quam facile toleratur quælibet adversitas temporalis, ut æternæ pœnæ vitentur, & æterna requies comparetur? Non immerito ille vas electio-

nis,

Rom. 8. 18. nis, cum ingenti lætitia dixit: *Non sunt condigna passiones hujus temporis, ad superventuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Ecce, unde illud jugum suave est, & sarcina levis. Et si angusta est paucis eligentibus, facilis tamen omnibus diligentibus. Dicit Psalmista;

Lex Dei facilis diligentibus.

Psal. 16. 4. *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.* Sed quæ dura sunt laborantibus, eisdem ipsis mitescunt amantibus. *Et infra*; Nihil (*inquit*) tam facile est bonæ voluntati, quam ipsa sibi; & hæc sufficit Deo „ „.

Via salutis angusta laboranti, lata amanti.

Hinc Propheta ait: Psal. 30. verf. 9. *Statuisti in loco spatioso pedes meos.* Quæ verba *S. Augustinus*, Enarratione 2. in hunc Psalmum ita commentatur: „ „ Certe angusta via est; laboranti angusta est, amanti lata est. Eadem quæ angusta est, lata fit. *In spatioso*, dicit, *posuisti pedes meos.* Plane fecisti mihi facilem justitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis „ „.

Sarcina Christi sublevat.

Et in Psal. 59. „ „ Humeros pios quærebat (*inquit*) cum diceret: *Jugum enim meum leve est, & sarcina mea levis est.* Alia sarcina premit, & aggravat te, Christi autem sarcina sublevat te; alia sarcina pondus habet, Christi sarcina pennas habet. Nam & avi si pennas detrahas, quasi onus tollis; & quo magis onus abstulisti, eo magis in terra remanebit; quam exonerare voluisti, jacet; non volat, quia tulisti onus; redeat onus, & volat. Talis est Christi sarcina; portent illam homines, non sint

[redacted]

velle satis est. Unde divinitus dictum est: *Pax in terra hominibus bonæ voluntatis.* Ubi pax, ibi requies, ibi finis appetendi, & nulla causa laborandi. Sed hæc voluntas, ut plena sit, oportet, ut sana sit. Erit autem sana, si medicum non refugiat, cujus solius gratia sanari potest a morbo desideriorum noxiorum. Ipse est ergo medicus, qui clamat: *Venite ad me omnes, qui laboratis*, jugum suum lene, & onus leve dicens; quia diffusa per Spiritum sanctum charitate in cordibus nostris, profecto amabitur, quod jubetur, & non erit asperum, nec onerosum, si sub hoc uno jugo, quanto minus tumida, tanto magis libera cervice serviatur. Et hæc est una sarcina, qua ejus bajulus non premitur, sed levatur „ „. Luc. 2.

Libro denique *De Perfectione justitiæ hominis*, cap. 10. Mandatorum Dei facilitatem charitati, & gratiæ tribuendam esse probat; cum illa solis liberi arbitrii viribus homo adimplere non possit. „ „ Quis nesciat (*inquit*) cum præceptum sit generale charitas (quia finis præcepti est charitas, & plenitudo legis est charitas) non esse grave, quod diligendo fit, non timendo? Laborant autem in Dei præceptis, qui ea timendo conantur implere; sed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti sarcinam, non solum non prementem onere ponderum, verum etiam sublevantem vice pennarum „ „.

Non est grave, quod diligendo fit, non timendo.

ARTICULUS V.

Observantiam Decalogi suadent fructus, qui ex illa derivantur, & merces a Deo promissa.

Fructus uberes, ac suaves ex observantia mandatorum Dei percipiuntur. Primo namque anima Dei voluntatem cognoscendo, eique obsequendo, ad Deum convertitur, ut ait Propheta Psal. 18. *Lex Domini immaculata, convertens animas.* Deinde, veram sapientiam consequimur per observationem divinæ legis. Soli enim timentes Deum vere sapientes sunt. *Testimonium Domini fidele, sapientiam præ-* Psal. 18. 8.

Rom. 13. nia, secundum illud Apostoli: *Plenitudo legis est dilectio*: Et: *Qui diligit proximum, legem implevit.* Secundo, quia omnia quodammodo in his duobus præceptis continentur, ex iisque eliciuntur, vel ad eorum observationem referuntur. In priori scilicet mandato comprehenduntur, quæcunque erga Deum; in posteriori vero quæcunque erga proximum, & consequenter erga nos ipsos recte nos ordinant, atque instituunt. Nec solum in illis duobus mandatis conjunctim, sed & seorsim sumptis totam legem, ac Prophetas pendere, sacræ Literæ docent; quia alterutrius præcepti observatio absque alterius observatione, sive propensione, & præparatione animi ad alterum observandum esse non potest. Nemo enim Deum, ut oportet, diligit, nisi mandatis ejus obtemperet, quorum unum est, ut proximus diligatur. Nemo etiam proximum, sicut diligendus est, diligit, id est, propter Deum, nisi Deum diligat tanquam finem, quo proximi dilectionem referat. Quod autem non solum in priore, sed etiam in posteriore præcepto charitatis, cætera omnia pendeant, Christus ipse docet (Matth. 7.) *Omnia ergo quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex, & Prophetæ.* Idemque confirmat Apostolus ad Romanos 13. *Qui diligit proximum* (inquit) *legem implevit. Nam: Non adulterabis; non occides; non furaberis; non falsum testimonium dices;*

[redacted]

hominibus agunt. Consequens est autem, ut qui ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente Deum diligit, diligat & proximum tanquam seipsum; quia hoc jubet ille, quem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligit. Item diligere proximum, id est, omnem hominem tanquam seipsum, quis potest, nisi Deum diligat, cujus præcepto, & dono dilectionem proximi possit implere? Cum ergo utrumque præceptum ita sit, ut neutrum sine altero possit teneri, etiam unum horum commemorare plerumque sufficit, cum agitur de operibus justitiæ; sed opportunius illud, de quo quisque facilius convincitur. Unde Joannes dicit: *Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?* Mentiebantur enim quidam dilectionem se Dei habere; & de odio fraterno eam non habere convincebantur; de quo judicare in quotidiana vita, & moribus facile est „„. 1. Joan. 4.

Cæterum qua ratione in duabus præceptis charitatis reliqua contineantur, diserte idem *S. Augustinus* explicat, lib. *De Perfectione justitiæ hominis*, cap. 5. „„ Dominus (*inquit*) qui verbum consummans, & brevians fecit super terram, in duobus præceptis dixit legem, Prophetasque pendere; ut intelligeremus, quidquid aliud divinitus præceptum est, in his duobus habere finem, & ad hæc duo esse referendum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua; & diliges proximum tuum tanquam teipsum. In his* (inquit) *duobus præceptis tota lex pendet, & Prophetæ.* Quidquid ergo Dei lege prohibemur, & quidquid jubemur facere, ad hoc prohibemur, & jubemur, ut duo ista compleamus. Et forte generalis prohibitio est: *Non concupisces*; & generalis jussio: *Diliges. Denique* Scriptura non præcipit nisi charitatem, non damnat, nisi cupiditatem, & ita informat mores hominum. *Et*, ille tenet, & quod patet, & quod latet in divinis sermonibus, qui charitatem tenet in moribus „„ (*inquit S. Augustinus.*) Exod 20. 17. S. August. Serm 350. alias de Tempore 39.

ARTICULUS VII.

Divina mandata ex dilectione Dei fieri debent.

Rom. 13. 10. Dilectione Dei legem ejus impleri, docet Apostolus: *Plenitudo* (inquit) *legis, dilectio.* Et sine aliqua justitiæ dilectione, sive charitate, saltem inchoata, nullum Dei mandatum impleri, ut oportet, Christi Domini sententia probat, *Joan.* 14 dicentis: *Qui non diligit me, sermones meos non servat.*

Mandata Dei serviliter implentur, cum solo pœnæ timore fiunt.

Id *S. Augustinus* locis propemodum infinitis docet; præcipue lib. *De Spiritu, & Litera*, cap. 14. „ „ Mandatum (*inquit*) si fit timore pœnæ, non amore justitiæ, serviliter fit, non liberaliter; & ideo nec fit. Non enim fructus est bonus, qui de charitatis radice non surgit „ „.

Et lib. 3. *Contra duas Epistolas Pelagianorum*, cap. 4. de vulgo Judæorum loquens: „ „ Quicunque (*inquit*) terrenorum adipiscendorum amore, & amittendorum timore, Dei præcepta servabant, non servabant, sed sibi servare videbantur. Neque enim fides in eis per dilectionem operabatur, sed terrena cupiditas, metusque carnalis. Sic autem præcepta, qui facit, proculdubio invitus facit; ac per hoc in animo non facit; magis vult enim omnino non facere, si secundum ea, quæ cupit, & metuit, permittatur impune. Ac per hoc in ipsa voluntate intus est reus, ubi ipse, qui præcipit, inspicit Deus „ „.

[redacted]

fertur omne præceptum. Quod vero ita fit, vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad illam charitatem, quam diffundit Spiritus sanctus in cordibus nostris, nondum fit, quemadmodum fieri oportet, quamvis fieri videatur. Charitas quippe ista Dei est, & proximi; & utique: *In his duobus præceptis tota lex pendet, & Prophetæ.* Adde Evangelium, adde Apostolos; non enim aliunde vox ista est: *Finis præcepti est charitas;* &, *Deus charitas est. Quæcunque ergo mandat Deus*, ex quibus unum est: *Non mœchaberis*, & quæcunque non jubentur, sed spiritali consilio monentur, ex quibus unum est: *Bonum est homini mulierem non tangere*, tunc recte fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum „„.

tem referuntur.

Matth. 22.

1. Tim. 1.

1. Joan. 4.

Matth. 5.

1. Cor. 7.

Et Sermone 33. alias 18. *De Diversis*, cap. 1. „„ Charitas ergo cantat canticum novum; non timor ille servilis in veteri homine constitutus, potest quidem habere psalterium decem chordarum, quia & Judæis carnalibus data est ipsa lex decem præceptorum; sed cantare in illa non potest canticum novum. Sub lege est enim, & implere non potest legem. Organum ipsum portat, non tractat, & oneratur; Psalterio non ornatur. Qui autem sub gratia est, non sub lege, ipsam implet legem; quia non est ei pondus, sed decus; nec timenti tormentum est, sed amanti ornamentum. Spiritu enim dilectionis accensus, jam in psalterio decem chordarum cantat canticum novum „„.

Sola charitas cantat canticum novum.

Id confirmat *S. Thomas*, 1. 2. q. centesima, art. 10. „„ In hoc (*inquit*) præcepto, *Honora patrem*, non includitur, quod honoretur pater ex charitate, sed solum, quod honoretur pater; unde qui honorat patrem, licet non habeat charitatem, non efficitur transgressor hujus præcepti, etsi sit transgressor præcepti, quod est de actu charitatis; propter quam transgressionem meretur pœnam. *Et in responsione ad secundum*: Sub præcepto charitatis continetur, ut diligatur Deus ex toto corde; ad quod pertinet ut

Præceptum charitatis homo non implet, nisi omnia opera sua ad Deum referat.

omnia referantur in Deum. Et ideo præceptum charitatis implere homo non potest, nisi etiam omnia referantur in Deum. Sic ergo, qui honorat parentes, tenetur ex charitate honorare, non ex vi hujus præcepti, quod est, *Honora parentes*; sed ex vi hujus præcepti: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo* „ „.

ARTICULUS VIII.

De ordine præceptorum Decalogi.

Decem Dei præcepta in duabus tabulis lapideis sculpta fuerunt, quæ sic distinguenda sunt, ut prima tabula tria complectatur Deum spectantia; secunda septem ad proximum pertinentia. Trium Deum spectantium primum est: *Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles.* Secundum: *Non assumes nomen Dei tui in vanum.* Tertium: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices.* Septem reliqua ad proximum pertinent. Quartum scilicet: *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* Quintum, *Non occides.* Sextum: *Non mæchaberis.* Septimum, *Non furtum facies.* Octavum, *Non loqueris contra proxi-*

[redacted]

ceptum. Ita docet *S. August.* qu. 71. in *Exodum*, Serm. 10. *De decem Chordis*, & alibi, & post ipsum *S. Thomas* 1. 2. quæst. centesima, art. 4. Quamobrem minus apposite *Origenes* quatuor præcepta ad primam tabulam pertinere scripsit, sex vero ad secundam, separans, quod dictum est: *Non erunt tibi Dii alii præter me*; ut aliud præceptum sit: *Non facies tibi sculptile*, ubi figmenta colenda prohibentur. Unum vero esse volens: *Non concupisces uxorem proximi tui, non concupisces domum proximi tui.* Duo autem illa postrema præcepta distincta sunt a sexto: *Non mœchaberis*; & septimo: *Non furtum facies*; „ „ *Quia* in *prioribus* illis duobus præceptis, non mœchandi, & non furandi, ipsa opera notata sunt; in his vero extremis ipsa concupiscentia; quæ tantum differunt, ut aliquando mœchatur, qui non concupiscit uxorem proximi, cum alia aliqua causa illi miscetur; aliquando autem concupiscat, nec ei misceatur, pœnam timens: & hoc fortasse lex ostendere voluit, quod utraque peccata sint „ „ (*inquit S. Augustinus* qu. 70. *in Exodum.*)

Denarii numeri divinorum præceptorum convenientia.

„ Convenientiam denarii numeri divinorum præ„ ceptorum hac ratione *S. Thomas* explicat. Præce„ pta legis divinæ ordinant hominem ad quamdam „ communitatem, seu rempublicam hominum sub „ Deo. Ad hoc autem, quod aliquis in aliqua com„ munitate bene commoretur, duo requiruntur; „ quorum primum est, ut bene se habeat ad eum, „ qui præest communitati; aliud, ut bene se habeat „ ad alios communitatis consocios, & compartici„ pes. Oportet igitur, quod in lege divina primo fe„ rantur quædam præcepta ordinantia hominem ad „ Deum; & inde alia quædam præcepta ordinantia „ hominem ad alios proximos simul convenientes „ sub Deo. Principi autem communitatis tria debet „ homo: Primo, fidelitatem, secundo reverentiam, „ tertio famulatum. Fidelitas quidem ad Dominum in „ hoc consistit, quod honorem Principatus ad alium „ non deferat; in quantum ad hoc accipitur primum

 „ præ-

„ præceptum, cum dicitur; *Non habebis Deos alienos.* Reverentia autem ad Dominum requirit, ut nihil injuriosum in eum committatur; & quantum ad hoc accipitur secundum præceptum: *Non assumes nomen Dei tui in vanum.* Famulatus autem debetur Domino in compensationem beneficiorum, quæ ab ipso percipiunt subditi; & ad hoc pertinet tertium præceptum *de sanctificatione Sabbati* in memoriam creationis rerum.

„ Ad proximos autem aliquis bene se habet, & specialiter, & generaliter. Specialiter quidem, quantum ad illos, quorum est debitor, ut eis debitum reddat; & quantum ad hoc accipitur præceptum de honoratione parentum. Generaliter autem quantum ad omnes, ut nulli nocumentum inferatur, neque opere, neque ore, neque corde. Opere quidem infertur nocumentum proximo, quandoque in propriam personam, quantum ad consistentiam personæ; & hoc prohibetur per hoc, quod dicitur: *Non occides.* Quandoque autem in personam conjunctam, quantum ad propagationem prolis; & hoc prohibetur, cum dicitur: *Non mœchaberis.* Quandoque autem in rem possessam, quæ ordinatur ad utrumque; & quantum ad hoc dicitur: *Non furtum facies.* Nocumentum autem oris prohibetur, cum dicitur: *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.* Nocumentum cordis [redacted]

CAPUT III.

De primo Decalogi præcepto.

ARTICULUS PRIMUS.

Explicantur hæc verba : Non habebis Deos alienos coram me.

§. I. *Deus colitur Fide, Spe, Charitate.*

In his verbis (inquit Concilii Tridentini Catechismus) duplex continetur præceptum, quorum alterum jubendi, alterum prohibendi vim habet Nam quod dicitur : *Non habebis Deos alienos, coram me*, hunc sensum habet : Me verum Deum coles; alienis Diis cultum non exhibebis. In priori continetur præceptum fidei, spei, & charitatis. Cum enim Deum immobilem, incommutabilem, fidelem, & absque ulla iniquitate, veracem ; imo summam, & primam veritatem, qui seipsum negare non potest, qui nec falli potest, nec fallere, confitemur ; necesse est, ut ejus verbo, atque oraculis, ac revelantis auctoritati fidem tribuamus. Unde *Eccl.* 2. dicitur ; *Qui timetis Dominum, credite illi.* Qui vero omnipotentiam Dei, clementiam, & ad benefaciendum facilitatem, ac propensionem considerat, promissaque magnifica futurorum bonorum, hæreditatis incorruptibilis, regni cœlestis, æternæque vitæ in illius fruitione sempiterna repositæ, quorum promissorum pignus nobis dedit filium suum unigenitum, cui *propter nos non pepercit*, & qui cum eo *nobis omnia donavit.* Et Spiritum sanctum ; *Testimonium reddentem spiritui nostro, quod filii Dei sumus, & heredes* : de quo Apostolus scribit ; *Dedit pignus Spiritus in cordibus nostris* ; nonne spes omnes suas in illo collocare tenetur ? Unde *Psal.* 61. scriptum est ; *Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra ; Deus adjutor noster in æternum.* Et Eccl. 2. *Qui timetis Dominum, sperate in illum, & in oblectationem veniet vobis misericordia... Respicite filii nationes*

Rom. 8.
2. Cor. 1. & 5.

nes hominum & scitote, quia nullus speravit in Domino, & confusus est. Quis enim permansit in mandatis ejus, & derelictus est? Aut quis invocavit eum, & despexit illum? Quoniam pius, & misericors est Deus, & remittet in die tribulationis peccata; & protector est omnibus exquirentibus se in veritate. Si vero bonitatis, ac dilectionis Dei effusas in nos divitias con-
1. Joan. 4. templemur, qui *Prior dilexit nos*; illum ne poterimus non amare? Unde *Eccl.* 2. dicitur: *Qui timetis Dominum, diligite illum, & illuminabuntur corda vestra.* Et Matth. 22. Christus ait: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum, & primum mandatum.* Deus ergo colendus est *Fide*, *spe*, *charitate* (inquit *S. August.* Enchiridii cap. 3.) Sed charitate præsertim, quæ trium horum major est. Hic est *Dei cultus*, inquit *S. August.* lib. 10. *De Civitate Dei*, cap. 3. „ Hæc vera religio, hæc recta pietas, „ hæc tantum Deo debita servitus „. Et Epist. 140. alias 120. cap. 18. explicans hæc verba Psal. 21. *Qui timetis Dominum, laudate eum*, ait: „ „ Quis veraciter laudat, nisi qui sinceriter amat? Tantumdem ergo est, ac si diceret: Qui timetis Dominum, amate eum. Dixit enim homini, sicut scriptum est:
Job 28. 28. secundum LXX. *Ecce pietas est sapientia.* Porro pietas cultus Dei est, nec colitur ille nisi amando. *Et Enarratione in Psal.* 77. Hoc colitur, quod diligitur. Unde quia Deus re-
Deus non [redacted]

Dei, quem peccantes amiseramus; vel quod religet nos uni omnipotenti Deo. Quæcunque autem sit origo nominis: „ „ Religio proprie importat ordinem ad Deum (*inquit S. Thomas*, 2. 2. *qu.* 81. *art.* 1.) Ipse enim est, cui principaliter religari debemus, tanquam indeficienti principio; ad quem etiam nostra electio assidue dirigi debet; sicut in ultimum finem; quem etiam negligentes peccando amittimus, & credendo, ac fidem protestando recuperare debemus „ „. Non est virtus theologica, quia circa Deum ipsum ut proprium objectum immediate non versatur, sicut fides, spes, charitas; sed circa cultum, & honorem Deo debitum; sed moralis, pars scilicet justitiæ, omniumque moralium virtutum præstantissima, cum per eam propinquius ad Deum accedamus.

§. III. *Qui sint actus interni religionis.*

Actus religionis alii sunt interni, alii externi. Interni præcipui sunt; externi vero quasi secundarii, & ad internos ordinati. Interni sunt, *Devotio*, & *Oratio*.

Devotio est pius, & humilis affectus in Deum; Humilis ex conscientia infirmitatis propriæ, pius ex consideratione divinæ clementiæ. Ita definit auctor libri *De Spiritu, & anima*, inter opera *S. Augustini* editi, cap. 5. Sive est *Voluntas prompte tradendi se ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum* (ut definit *S. Thomas* 2. 2. quæst. 82. art. 1.) Quid sit devotio.

Oratio est mentis ad Deum elevatio, sive *Petitio decentium a Deo, cum quadam mentis elevatione.* Quæ definitio ex *S. Joanne Damasceno*, lib. 3. *De Fide orthodoxa*, cap. 24. sumpta est. Est proprie religionis actus; quia *Per orationem homo Deo reverentiam exhibet, in quantum ei se subjicit, & profitetur orando, se eo indigere sicut auctore suorum bonorum* (inquit *S. Thomas* 2. 2. quæst. 83. art. 3.) De Oratione speciatim agemus in postrema hujus Theologiæ parte. Quid oratio.

§. IV. *Qui actus externi religionis.*

Actus externi religionis ab internis sejungi non debent.

Exteriores actus religionis sunt *Adoratio*, *Sacrificium*, & *Votum*: qui tamen ab interioribus actibus divelli, ac sejungi non debent; sed ita adhiberi, ut eis quasi signis quibusdam mens hominis excitetur ad spirituales actus, quibus Deo conjungitur. Hujusmodi enim exteriora *Non exhibentur Deo, quasi his indigeat*, secundum illud Psalmi 49. *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* Sed exhibentur Deo *tanquam signa quædam interiorum, & spiritualium operum, quæ per se Deus acceptat* (inquit *S. Thomas.*) Unde *S. Augustinus*, lib. 10. *De Civitate Dei*, cap. 1. ait: „ Sacrificium visibile „ invisibilis Sacrificii Sacramentum, id est, sacrum „ signum est „. Et certe cum homo duabus partibus constet, spirituali, & sensibili, corpore, & anima, per utramque colere Deum debet, secundum illud Psalmi 83. *Cor meum, & caro mea exultaverunt in Deum vivum.*

2. 2. qu. 82. art. 1 ad secundum.

§. V. *Quid sit adoratio, & quot cultus religiosi species.*

Adorationis nomen varias habet significationes, significat interdum venerationem quamcunque exhibitam alteri in testimonium excellentiæ ipsius. Sic 3. *Regum* cap. 18. *Abdias* adorasse dicitur *Eliam*. Et si quidem humana, seu civilis excellentia dunta-

[redacted]

supra cæteros Sanctos, & Angelos ipsos excellentiam ex dignitate matris Dei, & gratiarum plenitudine tantæ dignitati respondentem æstimandam.

Adoratio secundum præcipuam, & nunc apud Theologos magis tritam vocabuli notionem, est actus, quo nostram erga Deum servitutem in recognitionem infinitæ illius excellentiæ, supremique dominii, externis etiam submissionis signis profitemur. Hæc adoratio *Latria* dicitur, unique Deo exhiberi debet, ac potest. Unde Christus Matth. 4. ait: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Sic *Matth.* 2. nomen adorationis usurpatur, cum dicitur de Magis: *Et procidentes adoraverunt eum.*

Latria est cultus, ac servitus uni Deo conveniens.

Quamvis autem Duliæ, Latriæque nomina Scriptura sacra promiscue usurpet pro cultu, sive servitute Deo debitis; quia tamen nec in græca, nec in latina lingua vocabulum reperitur ullum, quod proprie significet cultum, & honorem soli Deo convenientem; usus Ecclesiæ jam olim obtinuit, ut cultus, ac servitus uni Deo conveniens *Latria* vocetur; servitus autem communis, hoc est, sanctis Angelis, vel hominibus debita, dicatur *Dulia*, ut *S. Augustinus* observat, lib. 15. *Contra Faustum*, cap. 9. & lib. 20. cap. 21. „ „ Illo cultu (*inquit*) qui græce latria dicitur (latine uno verbo dici non potest, cum sit quædam proprie divinitati servitus) nec colimus, nec colendum dicimus nisi verum Deum. *Quod lib.* 10. De Civitate Dei, *cap.* 1. *rursus repetit.* Hic est (*inquit*) divinitati, vel si expressius dicendum est, Deitati debitus cultus, propter quem uno verbo significandum, quoniam mihi satis idoneum non occurrit latinum, græco ubi necesse est insinuo, quid velim dicere, latriam quippe nostri, ubicunque sanctarum Scripturarum positum est, interpretati sunt servitutem. Sed ea servitus, quæ debetur hominibus, secundum quam præcipit Apostolus servos Domini subditos esse debere, alio nomine græco nuncupari solet; *scilicet* Dulia „ „.

§. VI.

§. VI. *Adoratio duplex, interior, & exterior.*

„ Quia vero ex duplici natura compositi sumus, „ intellectuali scilicet, ac sensibili, duplicem „ adorationem Deo offerimus, scilicet spiritualem, „ quæ consistit in interiori mentis devotione, & „ corporalem, quæ consistit in exterioris corporis „ humiliatione. Et quia in omnibus actibus latriæ, „ id, quod est exterius, refertur ad id, quod est in- „ terius, sicut ad principalius; ideo ipsa exterior „ adoratio fit propter interiorem, ut videlicet per „ signa humilitatis, quæ corporaliter exhibemus, „ excitetur noster affectus ad subjiciendum se Deo; „ quia connaturale est nobis, ut per sensibilia ad „ intelligibilia procedamus. Igitur „ „ Sicut oratio primordialiter quidem est in mente, secundario autem verbis exprimitur; ita etiam adoratio principaliter quidem in interiori Dei reverentia consistit; secundario autem in quibusdam corporalibus humilitatis signis. Sicut genu flectimus, nostram infirmitatem designantes in comparatione ad Deum; prosternimus autem nos, quasi profitentes nihil nos esse ex nobis „ „ (inquit *S. Thomas*, Secunda secundæ, qu. 84. art. 2.

Adoratio exterior ab interiori procedit, & [redacted]

Quod autem adoratio exterior ab interiori procedat, animumque ad illam vehementius excitet, *S. Augustinus* docet lib. *De Cura gerenda pro mortuis*, [redacted]

hoc cordis affectus, qui ut fierent, ista præcessit, quia facta sunt, crescit „ „.

Adoratio itaque corporalis ab adoratione spirituali indivulsa sit necesse, ut vera sit & christiana adoratio. Unde Christus *Joannis 4.* ait: *Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus; & eos, qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare.* Et ipsa igitur „ Adoratio corporalis in spiritu fit, in quan„ tum ex spirituali devotione procedit, & ad eam „ ordinatur „ (*inquit S. Thomas*, loco superius indicato in responsione ad primum.) Hinc Bituricense Concilium anno 1584. celebratum. Tit. 1. ait: „ „ Vera adoratio in spiritu, & veritate esse debet. In spiritu quidem adorant, qui mentis affectu Deum colunt; in veritate, qui cultu exteriore, & piis operibus mentis affectum testantur, & exprimunt. Perfecta igitur adoratio est, cum anima simul, & corpore divino obsequio mancipamur „ „.

Adoratio corporalis a spirituali indivisa esse debet.

§. VII. *De Sacrificio.*

Inter actus externos religionis secundo loco numeratur Sacrificium, cujus hæc notio a Theologis tradi solet: *Sacrificium est oblatio rei sensibilis, & permanentis, quæ Deo per legitimum ministrum consecratur, & offertur, cum aliqua ipsius rei oblatæ mutatione reali.*

Quid sit Sacrificium.

Ante legis mosaicæ lationem, convenientia legis naturæ sacrificia pii homines Deo offerebant, & lata etiam lege, illi, quibus data non fuerat, utpote ex populo Israel non oriundis; sed Sacrificia illa determinata non erant. Judæi ad certa Sacrificia offerenda, secundum legis præscriptum tenebantur. Horum sacrificiorum triplex erat genus, scilicet *Holocaustum, Hostia pro peccato, & Hostia pacifica.* Holocaustum offerebatur Deo in reverentiam majestatis ejus, & amorem bonitatis ipsius; in eoque tota victima comburebatur, ut significaretur totum hominem,

Legis naturæ Sacrificia.

Sacrificia veteris legis.

&

& omnia, quæ ipsius sunt, Dei dominio esse subjecta, eique offerenda. Hostia pro peccato, sive Sacrificium propitiatorium offerebatur Deo ad expiationem peccati. In eo pars victimæ comburebatur; pars altera cedebat in usum Sacerdotum; quo ritu significabatur expiationem peccatorum a Deo fieri, Sacerdotum ministerio, & oratione. Hostia pacifica offerebatur Deo pro gratiarum actione, vel pro salute, & prosperitate offerentium, ex debito beneficii vel accipiendi, vel accepti. In eo victima dividebatur in tres partes; una igne consumebatur in honorem Dei; altera cedebat in usum Sacerdotum; tertia in usum offerentium; quo ritu significabatur, salutem hominis procedere a Deo, dirigentibus ministris Dei, & cooperantibus ipsis hominibus, qui salvantur. Sic explicat *S. Thomas*; 1. 2. qu. 102. art. 3. ad octavum. Hæc Sacrificia novæ legis Sacrificium unicum adumbrabant, scilicet Sacrificium Corporis, & Sanguinis Christi in cruce semel oblatum *Ad multorum exhaurienda peccata*; utque hac *Una oblatione consummaret in sempiternum sanctificatos*; & in altari quotidie ad finem usque seculi a Sacerdotibus novi Testamenti incruento modo offerendum, *Sacrificium* illud fuit *Redemptionis*: istud *Sacrificium religionis*, quod prioris illius Sacrificii commemoratio est, & applicatio.

Novæ legis Sacrificium adumbrabant. Hebr. 9. & 10.

Sacrificium [redacted]

Cæterum præter externum Sacrificium a certis mi- [redacted]

Sacrificia facta sunt in victimis pecorum, quæ nunc Dei populus legit, non facit aliud intelligendum, nisi rebus illis eas res fuisse significatas, quæ aguntur in nobis ad hoc, ut inhæreamus Deo, & ad eumdem finem proximo consulamus. Sacrificium ergo visibile invisibilis Sacrificii sacramentum, id est, sacratum signum est „ „. Unde Propheta quærens Deum peccatis suis habere propitium: *Si voluisses* (inquit) *Sacrificium, dedissem utique: Holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.* Ubi Deum dixit nolle Sacrificium, ibi Deum ostendit velle Sacrificium. „ Non vult ergo Sacrificium trucidati pecoris, sed vult Sacrificium contriti cordis „. Hinc & Psal. 49. dicitur: *Si esuriero; non dicam tibi; meus est enim orbis terræ, & plenitudo ejus. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* Tum subjungit, quid illa sacrificia significent: *Immola Deo Sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua. Et invoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.* Psalm. 50.

Quod autem omne opus virtutis in Dei reverentiam factum, quodammodo etiam sacrificium sit, colligitur ex Apostoli verbis ad Hebræos 13. *Beneficentiæ, & communionis nolite oblivisci; talibus enim hostiis promeretur Deus.* Cum igitur, ait Deus Osee 6. *Misericordiam volui, & non Sacrificium*, nihil aliud quam Sacrificium Sacrificio prælatum oportet intelligi: „ Quoniam illud, quod ab omnibus appellatur „ sacrificium, signum est veri Sacrificii. Porro au„ tem misericordia verum Sacrificium est „ (*inquit S. August.*)

Omne opus virtutis in Dei reverentiam factum, quodammodo Sacrificium est.

Et cap. 6. ejusdem libri: „ „ Proinde (*inquit*) verum Sacrificium est omne opus, quod agitur, ut sancta societate inhæreamus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo beati esse possimus. Unde & ipsa misericordia, qua homini subvenitur, si propter Deum non fit, non est Sacrificium. Etsi enim ab homine fit, vel offertur, tamen Sacrificium res divina

vina est. .. Unde ipse homo Dei nomine consecratus, & Deo votus, in quantum Deo moritur, ut Deo vivat, Sacrificium est. Nam & hoc ad misericordiam pertinet, quam quisque in seipsum facit. Eccl. 34. Propterea scriptum est : *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Corpus etiam nostrum cum per temperantiam castigamus, si hoc, quemadmodum debemus, propter Deum facimus, ut non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed arma justitiæ Deo; Sacrificium est „ „. Unde Apostolus ad Romanos 12. cap. ait: *Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.* Si ergo corpus, quo inferiore tanquam famulo, vel tanquam instrumento utitur anima, cum ejus bonus, & rectus usus ad Deum refertur, Sacrificium est: „ „ Quanto magis anima ipsa, cum se refert ad Deum, ut igne amoris ejus accensa, formam concupiscentiæ secularis amittat, eique tanquam incommutabili formæ subdita reformetur, hinc ei placens, quod ex ejus pulchritudine acceperit, fit Sacrificium „ „? Unde Apostolus ibidem subjungit: *Reformamini in novitate sensus vestri; ut probetis, quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens; & perfecta.* Cum
„ igitur vera Sacrificia sint opera misericordiæ, sive
„ in nos ipsos, sive in proximos, quæ referuntur ad
„ Deum; opera vero misericordiæ non ob aliud fiant,
[redacted]

finem. Cum autem triplex sit hominis bonum, scilicet bonum animi, bonum corporis, & bonum exteriarum rerum; primum offertur Deo interiori quodam Sacrificio per devotionem, & orationem, & alios hujusmodi interiores actus; & hoc est principale Sacrificium. Secundum offertur Deo per martyrium, & abstinentiam, sive continentiam. *Unde Tertullianus*, lib. *De Resurrectione carnis*, cap. 8. „ „ Sacrificia (*inquit*) Deo grata conflictationes dico animæ, jejunia, & seras, & aridas escas, & appendices hujus officii sordes, caro de proprio suo incommodo instaurat. Virginitas quoque, & viduitas de bonis carnis adolentur „ „. Tertium bonorum genus Deo in Sacrificium offertur, quando immediate res nostras Deo offerimus; mediate autem quando eas communicamus proximis propter Deum (inquit *S. Thomas*, 2. 2. quæst. 85. art. 3. ad secundum.)

§. VIII. *De Voto.*

Votum inter actus externos religionis tertium locum tenet; unde *Isaia* 19. dicitur: *Colent eum in hostiis, & muneribus; & vota vovebunt Domino, & solvent.* Definitur a Theologis: *Promissio deliberata, Deo facta de meliori bono.* Promissio est, non simplex propositum aliquid faciendi. Unde cum quidam mortis metu perterritus post minutionem hæc verba protulisset: *Non diu hic morabor*, proponens in animo, quod religionis habitum esset aliquando suscepturus *Alexander III.* ea de re interrogatus; cap. *Literaturam*, Ext. *De Voto, & Voti redemptione*, respondit: „ Si plus non est in voto processum, „ transgressor judicari non poteris, si non impleas, „ quod dixisti „. Simplex namque propositum melioris boni obligationem non parit, nisi accedat promissio. Hanc autem *deliberatam* esse necesse est, ut scilicet promittat aliquis sciens volens; unde vota ante rationis usum nuncupata, vel ex metu in virum constantem cadente, nulla, & irrita sunt; nec- Quid sit votum.

non illa, quæ emitteret aliquis obligare se nolens. Sic ergo (inquit *S. Thomas*, 2. 2. qu. 88. art. 1.) „ „ Ad votum tria ex necessitate requiruntur; primo quidem deliberatio; secundo, propositum voluntatis; tertio promissio, in qua perficitur ratio voti. Superadduntur vero alia duo, quandoque ad quamdam voti confirmationem, scilicet pronuntiatio oris, secundum illud Psalmi 65. *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea;* & testimonium aliorum „ „. Nihil tamen refert, an voce, an cogitatione sola Deo aliquid promittatur, quia *Homo videt*
1. Reg. 16. *ea, quæ parent; Deus autem intuetur cor.* Conceptio itaque boni propositi non firmatur animi deliberatione, nisi promissio deliberationem sequatur (inquit *S. Thomas.*)

Promissiones Deo facimus, non propter ejus, sed propter nostram utilitatem.

Promissio est *Deo facta*, secundum illud Psal. 75. *Vovete, & reddite Domino Deo vestro.* Alia autem ratione promittitur aliquid homini, & alia ratione Deo. Homini quidem promittimus aliquid propter ejus utilitatem; commodum enim ipsius est, ut ei aliquid exhibeamus, eumque de futura exhibitione certiorem prius faciamus. Sed promissionem Deo facimus, non propter ejus utilitatem, sed propter no-
Psal. 15. stram; ait enim Propheta: *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Hinc *S. Augustinus* Epist. 127. alias 45. ad *Armentarium*, & *Paulinam* conjuges, qui continentiam voverant, scribit:

[redacted]

gelio Dominus ait: *Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Hoc enim dixit, cum sibi demonstrato nummo; & quæsito, cujus haberet imaginem, responsum esset: Cæsaris; ut hinc intelligerent, quod Deus exigeret ab homine imaginem suam in homine ipso, sicut Cæsar suam exigebat in nummo. Quanto magis ergo reddenda est, cum promittitur, cui etiam non promissa debetur „ „? Sicut autem id, quod reddimus Deo; non est ei utile, sed nobis; ita etiam promissio, qua Deo aliquid vovemus; non cedit in ejus utilitatem; quia tertior a nobis fieri non indiget de voluntate nostra; sed ad utilitatem nostram; quatenus voto immobiliter voluntatem nostram firmamus in bono, quod promitimus. Ita ratiocinatur *S. Thomas*, 2. 2. qu. 88. art. 4. Matth. 22.

Verum (inquies) si votum est promissio Deo facta, quomodo Sanctis vota nuncupari dicuntur? Quomodo Prælatis obedientiam vovemus?

Respondet *S. Thomas*; art. 5. ad secundum, votum soli Deo fieri, sed promissionem posse etiam fieri homini; & hanc esse posse materiam voti; quatenus est opus quoddam virtutis. Atque hoc sensu dicimus aliquid vovere Sanctis, vel Prælatis; ita ut promissio illis facta sit materia voti: *In quantum scilicet homo vovet Deo se impleturum; quod Sanctis, vel Prælatis promittit*: Vel sensus est; votum Deo nuncupari coram Sanctis, sive ut testibus, sive ut Patronis, qui auxilium gratiæ ad implenda vota necessarium suffragiis suis a Deo voventibus impetrent. Quo sensu vota Sanctis nuncupari dicantur.

Cæterum antiquum esse, & ecclesiasticum loquendi morem, quo vota Sanctis fieri dicuntur, adeoque minime corrigendum, sed populo fideli a pastoribus explicandum, constat ex *Eusebio Cæsariensi*, lib. 13. *Præparatione evangelica*; cap. 11. ubi de Martyribus sic loquitur: „ Eorum sepulcra celebrare, & „ preces ibi, votaque nuncupare, & beatas illorum „ animas venerari consuevimus „.

Denique votum est promissio *de meliori bono*; hoc est, vel de bono supererogationis, & consilii, quod me- Duæ conditiones. ſu-

cessariæ, ut aliquid sit materia voti.

melius dicitur, seu majus bonum; quia majoris perfectionis est consilia simul cum præceptis, quam sola præcepta implere; vel melius bonum dicitur materia voti, quia melius est, & perfectius illud facere, quam omittere, sive quia opposito melius est. Duæ itaque conditiones omnino necessariæ sunt, ut res aliqua sit materia voti: Primo, quod in nostra potestate, seu libertate sit posita; secundo, quod Deo grata, & accepta sit. Quamobrem neque res illicitæ, seu opera per se mala, neque res indifferentes, sunt materia voti; & contra religionem graviter peccaret, qui opera hujusmodi voveret; sed de solo virtutis opere votum fieri potest. Nec etiam materia voti esse possunt, quæ sunt absolute necessaria; unde stulte aliquis voveret se esse moriturum, vel non esse volaturum. Quæ tamen necessaria sunt necessitate finis, & officii, quia scilicet sine illis salutem æternam consequi non possumus, aliquo modo, licet minus proprie, materia voti esse possunt. Unde si quis de vitanda ebrietate, aut fugiendo juramento temerario votum emittat, duplici nomine ad hæc peccata cavenda tenebitur, ratione scilicet præcepti, & ratione voti. Hinc in Decretis causa 17. qu. 8. Canone *Sunt quædam*, dicitur, quædam esse: *Quæ etiam non voventes debemus*; quædam, *quæ nisi voverimus, non debemus*. Res autem impossibiles non sunt materia voti; unde si quis voveret se nun- [redacted]

cap. 8. ait: „ „ Neque enim & ipsa, quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur, quæ licet in carne servetur, spiritus tamen religione ad devotionem servatur. Ac per hoc spiritualis est etiam virginitas corporis, quam vovet, & servat continentia pietatis „ „. Secundo, quia ille, qui vovet aliquid, & facit, se Deo magis subjicit, quam ille, qui solum facit. Subjicit enim se Deo non solum quantum ad actum, sive quantum ad opus, sed etiam quantum ad potestatem operis faciendi, quia se obligat, ne deinceps oppositum faciat; sicut plus daret homini, qui daret illi arborem fructibus suavissimis onustam, quam qui fructus tantum offerret. Tertio, quia per votum voluntas firmatur in bono; majoris autem, ac perfectioris virtutis opus est, quod fit voluntate in bono firmata; sicut peccatum; quod mente in malo obstinata committitur, gravius est. Hæ sunt rationes *S. Thomæ*, loco superius indicato, art. 4. Hinc major gloria parata est a Deo iis, qui vovent, ac reddunt meliora bona, quæ non imperavit, ut docet *S. Augustinus*, lib. *De sancta Virginitate*, cap. 14. „ „ In vita æterna (*inquit*) est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendæ parum est liberatum esse a peccatis, nisi aliquod ipsi liberatori voveatur, quod non sit criminis non vovisse, ac reddidisse sit laudis „ „. Hinc eis, qui reliquerunt omnia, & secuti sunt Christum, promittit ipse Salvator fore ut in regeneratione, cum sederit in sede majestatis suæ, sedeant & ipsi super thronos orbem judicaturi.

Explicata voti natura, expendendum est, quotuplex sit votum. Igitur votum aliud est *Absolutum*, aliud *Conditionatum*. Votum absolutum est, quod nulla conditione suspenditur. Quamobrem impleri debet quantocius fieri potest, secundum illud Deuter. 23. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere; quia requiret illud Dominus Deus tuus. Et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.*

Quotuplex votum.

Votum conditionatum est, quod aliqua conditione suspenditur. Unde non ante obligat, quam conditio impleta fuerit; cum quis, verbi gratia, gravi lite implicatus, in qua de vita, de bonis moribus; aut honore, famaque agitur, vovet se pauperibus erogaturum centum nummos, si causam evicerit, votum implere non tenetur, antequam lis in ejus gratiam finita sit, & secundum ipsum lata sententia.

Rursus votum aliud est *reale*, aliud *personale*, aliud *mixtum*. Reale est, cujus materia est extra voventem, ut bona temporalia; cum aliquis v. gr. vovet se templis ornamenta collaturum, aut pauperibus eleemosynas erogaturum. Personale est, cujus materia est ipsa persona, vel opus voventis; cum quis, v. gr. sacrorum Ordinum susceptione, aut religiosæ vitæ professione Deo sese consecraturum, aut piam peregrinationem, jejunium, continentiam, aut certas preces vovet. Votum mixtum est, cujus materia sunt persona, vel opus voventis, simul & ipsius bona; ut si quis in ædem Lauretanam, vel Carnotensem Virginis Deiparæ peregrinationem voverit, seque calicem, aut lampadem argenteam ibi oblaturum. Votum personale solum voventem obligat: votum reale ab alio impleri potest, illiusque obligatio ad voventis heredes transit, si illud ipse non implevit; ut constat ex cap. *Licet*, Ext. *De voto, & voti redemptione*, & cap. *Si hæredes*, Ext. *De*

susceptionem divino Ministerio applicatur; aut professione certæ Regulæ ab Ecclesia approbatæ seculo, propriæque voluntati renuntians, statum perfectionis assumit; ut docet S. *Thomas*, & confirmat cap. *Quod votum*, tit. *De Voto*, in sexto. Votis igitur particularium operum, scilicet piæ peregrinationis, jejunii, orationis, eleemosynæ, &c. notio voti solemnis non convenit: „ Sed solum voto, quo ali- S. Th 2 2.
„ quis totaliter se subjicit divino ministerio, seu fa- qu. 88 ar. 8.
„ mulatui „; particularibus enim actibus non consuevit solemnitas adhiberi, *sed assumptioni novi status*. Solemnitas porro voti non solum ad homines pertinet, sed ad Deum: „ „ In quantum habet aliquam spiritualem consecrationem, cujus Deus est auctor, etsi homo sit minister; secundum illud num. 6. *Invocabunt nomen meum super filios Israel*, *& ego benedicam eis*. Et ideo votum solemne habet fortiorem obligationem apud Deum, quam votum simplex, & gravius peccat, qui illud transgreditur „ „. Quod autem dicitur votum simplex non minus apud Deum obligare, quam solemne; *Intelligendum est quantum ad hoc, quod utriusque transgressor peccat mortaliter*. Aliud porro est votum publicum, & aliud solemne. Nam & simplicia palam, & in multorum conspectu, & solemnia privatim, & coram paucis fieri possunt. Neque enim hic de solemnitate humana quæstio est, quæ votis etiam simplicibus potest adhiberi; sed de solemnitate spirituali, & divina, quæ in consecratione quadam voventis posita est. Unde S. *Hieronymus* Epist. 8. *ad Demetriadem*, *de servanda Virginitate*, ita scribit: „ „ Quantum Virginis nostræ sit meritum, hinc potest æstimari, quod occupatus in explicanda ea parte delubri, in qua thymiamatis altare describitur, malui hoc parumper diverticulo uti, ut de altari transirem ad altare, atque Hostiam vivam placentem Deo æternæ pudicitiæ consecrarem „ „. Et S. *Ambrosius*, lib. 1. *De Virginibus*, cap. 10. „ „ Ex ultimis infra ultraque Mauritaniæ partibus deductæ Virgines hic sacrari gestiunt. *Et lib.* De Virginitate,

Voti solemnitas in consecratione voventis posita.

cap. 6. Discite, quantas Alexandrina, totiusque Orientis, & africana Ecclesia quotannis sacrare consueverit. Pauciores hic homines prodeunt, quam illic Virgines consecrantur. *Et lib.* De lapsu Virginis consecratæ, *cap.* 9. *Sic Virginis corruptorem alloquitur:* Vas rationabile consecratum Christo, sanctificatum Spiritui sancto, impie temerasti, polluisti sacrilege „ „. Eodem consecrationis verbo *S. Augustinus* utitur libro *De sancta Virginitate*, cap. 8. de voto solemni Virginitatis loquens: „ Integritas carnis (*inquit*) „ ipsi Creatori animæ, & carnis vovetur, consecra„ tur, servatur „.

§. IX. *Explicatur pars altera praecepti:* Non habebis Deos alienos coram me.

Pars altera præcepti: *Non habebis Deos alienos coram me*, prohibendi vim habet (ut diximus.) Hac autem loquendi formula usus est legislator cœlestis, non quod satis explicata non esset hæc sententia affirmatione præcepti hunc in modum: Me unum Deum coles; si enim Deus est, unus est; sed propter cæcitatem plurimorum, qui olim verum Deum se colere profitebantur, & nihilominus Deorum multitudinem venerabantur; quales inter Hebræos ipsos permulti fuerunt, quos increpat Elias, 3. *Reg.* 18. *Usquequo* (inquit) *claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum; si autem*

[redacted]

ARTICULUS II.

Cultus Sanctorum primo Decalogi praecepto non repugnat.

Sanctis enim sive Angelis, sive hominibus Dei cum Christo regnantibus divinum cultum, id est, honorem aliquem Deo proprium, aut soli Deo debitum non tribuit, aut a fidelibus exhiberi permittit Ecclesia; sed eum, quem conjunctissimis Dei amicis, & arcanorum ejus consciis, nostræque salutis amantissimis, quem distinctionis causa *Duliam* vocat, cum *Latria* sit soli Deo debita servitus. Neque vero cultus hujusmodi putandus est ulla ex parte Dei gloriam minuere, vel obscurare, sed potius augere, atque illustrare; tum quia Deus hoc modo non in se solum, sed etiam in Sanctis suis mirabilis, & gloriosus agnoscitur; tum quia hoc ipsum Deo acceptum, & gratum est, ut sicut Reges, Principes, Sacerdotes, parentes, & quicunque potestatis, vel sanctitatis nomine excellunt, Deoque similes sunt, secundum legem ejus honoramus, & veneramur; ita & multo magis eos honoremus, qui regni cœlestis jam cum ipso sunt consortes; propterea quod & charitate, & dignitate sublimiores, eam apud Deum honoris excellentiam consecuti sint, qua nusquam possunt excidere. Deum autem velle, ut sic a nobis honoretur, ex sacris literis compertum est. Psal. 138. *Nimis honorati sunt amici tui, Deus.* Et Joan. 12. *Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum pater meus.* Sic *Josue* Angelum Principem militiæ Domini pronus in terram veneratus est; *Josue* 5. Sic filii Prophetarum, qui erant in Jericho, cum spiritum *Eliæ* super *Elisaeum* requievisse experti fuissent: *Venientes in occursum ejus, adoraverunt eum proni in terram*, id est, ut Prophetam singulari, & plusquam civili honore venerati sunt. Quod si legimus Angelos internum honorem ab hominibus sibi exhibitum recusasse, propterea id fecisse intelligendum est, quod eum sibi honorem haberi nollent, qui soli Deo debetur. Sic Angelus prohibuit *S. Joanni*, ne ipsum ado-

Cultus religiosus Sanctorum D[...] gratus.

4. Reg[...]

adoraret, Apoc. 19. *Vide* (inquit) *ne feceris; Conservus tuus sum, & fratrum tuorum, habentium testimonium Jesu; Deum adora.* Ita enim dilecto Christi Apostolo apparuerat Angelus, ut Deus videri posset; quamobrem opus erat, ut se Deum non esse, sed Dei legatum, ac ministrum doceret, ne ipsum *Joannes* adoraret. Ita hunc locum *S. Augustinus* exponit qu. 61. super Genesim: „ Talis (*inquit*) apparuerat Angelus, ut pro Deo posset adorari; & „ ideo fuerat corrigendus adorator „. Quamquam nec improbabile sit, angelum prohibuisse, ne supplex ante ipsum Apostolus prosterneretur, ob naturæ humanæ filio Dei assumptæ reverentiam; utque significaret *Angelos non dedignari habere hominem socium, qui super se adorant hominem Deum* (inquit *S. Gregorius*, Homil. 8. in Evang.) Quod vero *S. Petrus* Cornelium ad pedes ejus prostratum, ac supplicem surgere jusserit, dicens: *Et ego ipse homo sum;* id fecisse ad humilitatis exemplum, docet *S. Joan. Chrysostomus*, Homil. 23. in acta Apostolorum.

Act. 10.

Sed nec Apostolus fideles deterrere censendus est a religioso sanctorum Angelorum cultu, cum ad *Colossenses* scribit cap. 2. *Nemo vos seducat volens in humilitate, & religione Angelorum*, &c. sed vel a mosaicæ legis observationibus, quæ post Christi mortem, & Evangelii promulgationem Dei cultus esse [redacted]

„ & oportere per Angelos divinam sibi benevolen- „ tiam conciliare „. Hoc est, quod dicit Apostolus; *In humilitate, & religione Angelorum*. Hæc *Theodoreti* expositio est. Superstitiosum hujusmodi cultum Laodicena Synodus Canone 35, prohibuit, volens verteri illi morbo mederi; quia occultæ idololatriæ serviebant, qui Christo, & Ecclesia relictis, angelos adorabant. Uno verbo, eum duntaxat angelorum cultum prohibet, ac damnat Apostolus, cui aliquis ita addictus est, ut Ecclesiæ caput, id est, Christum non teneat. *Nemo* (inquit) *vos seducat, volens, in humilitate, & religione angelorum, quæ non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus, & conjunctiones subministratum, & constructum, crescit in augmentum Dei.* Sed angelos revereri non prohibet, ut Dei legatos, & ministros, quorum opera non modo ad Ecclesiæ suæ, sed etiam ad reliquarum rerum gubernationem utitur; ut nostros curatores, & custodes, ut patronos apud Deum potentissimos, qui magna charitate nos diligunt; qui pro iis provinciis, quibus præsunt (ut ex Scriptura sacra facile intelligitur) preces fundunt; quod etiam præstare iis, quorum sunt ipsi custodes a Deo constituti, minime dubitandum est. Nostras enim preces Deo offerunt, ut constat ex *Apocalypsis* cap. 8. 3. 4.) Quamobrem Christus Dominus in Evangelio docuit, pusillos scandalizandos non esse, *quia Angeli eorum in cœlis semper vident faciem patris*. Matth. 18.

Objecerunt quidam olim Ecclesiæ Ethnici, & Manichæi hæretici divinos honores Martyribus a Christianis, & catholicis impendi; eosque idolis gentium mortuos homines substituisse; sed eam calumniam egregie repellit *S. Augustinus*, lib. 20. *Contra Faustum*, cap. 21. Hujus verba descripsi in Tractatu *De Sacramento Eucharistiæ*, cap. 6. artic. 3. Summa hujus loci est, populum christianum memorias Martyrum religiose celebrare, & *ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum consocietur, & orationibus adjuvetur*,

Ca-

Cæterum Martyribus altaria non constitui, nec offerri Sacrificium, sed soli Deo, qui Martyres coronavit, in memoriis eorum, quos coronavit. Nos Martyres colere, non cultu latriæ: *Sed eo cultu dilectionis, & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei.* Paucis verbis ut multa complectar, Sancti „ „ Honorandi sunt propter imitationem, non adorandi propter religionem... Honoramus eos charitate, non servitute. Nec eis templa construimus. Nolunt enim se sic honorari a nobis; quia nos ipsos, cum boni sumus, templum summi Dei esse noverunt „ „. Quamvis ergo vulgo nuncupetur Ecclesia, sive templum, aut altare beatæ Virginis, S. Petri, aut alterius Sancti; non tamen illis consecrata sunt templa, vel altaria, neque dicati festi dies, sed Deo in eorum memoriam, & sub eorum invocatione. Hæc Ecclesiæ catholicæ fides.

Sancti charitate non servitute colendi.

Sanctorum autem memoriam triplici potissimum ratione colimus. Primo, ut eximia Dei opera in illis celebremus, Deumque ob beneficia illis, & per illos cæteris hominibus collata laudemus, quemadmodum Scriptura sacra ubique facit, & Deum in Sanctis suis laudari jubet. Secundo, ut fidem etiam Sanctorum, qua vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, suspiciamus; ipsosque veluti jam perpetuos filios Dei, fratres, & co-

Sanctorum memoria triplici ratione colimus.

[redacted]

Sanctos ex fide plurimum commendasset, addidit: cap. 12. *Ideoque & nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum; per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Jesum.*

Plura de hoc argumento suppeditabit Dissertatio quarta in Historia nostra ecclesiastica seculi quinti, quæst. 2. art. 1.

ARTICULUS III.

Sacrarum Reliquiarum honor primo Decalogi præcepto non repugnat.

Martyres enim, aliosve sanctos viros cum Christo regnantes, non adoramus, multo minus ipsorum Reliquias, ne serviamus creaturæ potius, quam Creatori; sed „ „ Honoramus Reliquias Martyrum, ut eum, cujus sunt Martyres, adoremus. Honoramus servos, ut honor servorum redundet ad Dominum, qui ait: *qui vos suscipit, me suscipit* „ „ (*inquit S. Hieronymus* lib. *Contra Vigilantium* hæreticum, qui debitum Sanctorum Reliquiis honorem primus impugnavit.) Quem Ecclesiæ universæ more, atque usu refellit S. Doctor, præsertimque Romanæ, cujus Episcopus *Super SS. Petri, & Pauli ossa veneranda offert Domino Sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur Altaria.* Honorem Sanctorum Reliquiis debitum probant miracula, quæ Deus ad eorum sepulcra edidit, atque etiamnum edit, cum ipsi placet, ac supplicantium fides id meretur; oculis, & manibus, membrisque omnibus captis, in pristinum statum restitutis, mortuis ad vitam revocatis, ex corporibus hominum ejectis dæmoniis; quæ non legisse, ut multi non audivisse, ut plurimi gravissimi viri, sed se vidisse, testes locupletissimi *SS. Ambros. & August.* literis prodiderunt: ille in *Exhortatione Virginitatis* cap. 1. & 2. ubi de sanctorum Martyrum *Vitalis & Agricolæ* Reliquiis, & Epist. 22.

Super Sanctorum corpora Deo eriguntur Altaria.

Miracula ad Sanctorum sepulcra edita.

Pa-

Parisiensis editionis postremæ, ubi de inventione corporum *SS. Gervasii*, *& Protasii* Martyrum scribit; iste vero lib. 9. *Confessionum*; cap. 7. & lib. 22. *De Civitate Dei*, cap. 8. ubi, & de *S. Stephani* Protomartyris Reliquiis nuper inventis multa habet, & de variis miraculis illarum virtute effectis. Et Sermone 217. alias 92. *De Diversis*, qui quartus est de *S. Stephano* Martyre: „ Exiguus pulvis (*inquit*) tantum populum congregavit; cinis latet, beneficia patent. Cogitate, charissimi, quæ nobis Deus servet in regione vivorum, qui tanta præstat de pulvere mortuorum „. Quid multa? Si Apostoli *Pauli* sudaria, & semicinctia; si umbra *S. Petri*, priusquam vita per Martyrium functi essent, depulerunt morbos, viresque restituerunt, ut *Actuum* 5. & 19. refert S. Lucas; quis negare audeat, Deum per sacros cineres, ossa, cæterasque Sanctorum Reliquias similia miracula patrare? Id declaravit cadaver illud, quod forte illatum in sepulcrum *Elisæi*, ejus tactis ossibus subito revixit. (4. *Reg.* 13.) Ex quibus Scripturæ sacræ locis honorem Sanctorum Reliquiis debitum probaverunt quarti seculi Patres, præsertim *S. Cyrillus Hierosolymitanus* Catechesi 18. & *S. Hieronymus Epistola* 53. *ad Riparium. De errore Vigilantii*; cujus ad finem se Ecclesiæ fidem propugnare diserte asserit: „ Non „ tam (*inquit*) illius infidelitatem, quæ omnibus pa„ tet, quam nostram fidem aperuimus „. Secundum

[redacted]

ereta : „ „ Sanctorum Martyrum, & aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quæ viva membra fuerunt Christi, & templum Spiritus sancti, ab ipso ad æternam vitam suscitanda, & glorificanda, a Fidelibus veneranda esse; per quæ multa beneficia a Deo hominibus præstantur, ita ut affirmantes, Sanctorum Reliquiis venerationem, atque honorem non deberi; vel eas, aliqua sacra monumenta a fidelibus inutiliter honorari; atque eorum opis impetrandi causa Sanctorum memorias frustra frequentari; omnino damnandos esse, prout jampridem eos damnavit, & nunc etiam damnat Ecclesia „ „. Sanctorum corpora membra sunt Christi, templ Spiritus sancti.

Hoc argumentum plenius tractatum est Dissertatione quinta in Historiam nostram ecclesiasticam sæculi quinti, quæstione prima.

ARTICULUS IV.

Sanctorum invocatio primo Decalogi præcepto non prohibetur.

Hæc propositio Dogma fidei est, cum Scriptura sacra, & Traditio, quæ Deum unum adorandum, illique soli serviendum ubi clamat, angelorum nihilominus, & Sanctorum cum Christo viventium invocationem approbent, ut piam, atque utilem. Genesis scilicet 48. refertur Jacob Patriarcham filiis suis benedicentem, sic precatum fuisse: *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis; & invocetur super eos nomen meum; nomina quoque Patrum meorum Abraham, & Isaac.* En invocationem expressam Angeli, & sanctorum Patriarcharum defunctorum. Apocalypsis cap. 1. *S. Joannes* pacem fidelibus adprecatur ab Angelis thronum Dei cingentibus: *Gratia vobis, & pax* (inquit) *ab eo, qui est, & qui erat, & qui venturus est, & a septem Spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt.* Sic autem pacem ab angelis adprecari, quid aliud est, quam ipsorum patrocinium invocare, ut gratiam, & pacem a Deo pro fidelibus postulent? *Exodi* 32. Moyses Deo Sanctorum invocatio pia, atque utilis.

bis

his verbis supplicat: *Recordare, Domine, Abraham, Isaac, & Israel servorum tuorum, quibus jurasti per temetipsum, &c.* Et 2. *Paralip.* 6. Salomon Deum orans, ait: *Memento misericordiarum David servi tui.* Deus ipse propter merita Sanctorum beneficia confert hominibus, ut constat ex his verbis 4. Reg. 19. *Protegam urbem hanc, & salvabo eam propter me, & propter David servum meum.* Pium igitur, ac utile est Sanctorum merita coram Deo allegare, ut illius beneficia impetremus.

Sanctos pro nobis orare fides docet.

Præterea, Sanctos pro nobis orare, Scriptura sacra docet, *Jeremiæ* cap. 15. ubi Dominus ait: *Si steterint Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* Ex quibus colligitur, Moysen, & Samuelem orare solitos pro populo Israel, non solum dum in terris viverent, sed etiam post felicem obitum. *Machabæorum* 2. cap. 15. *Jeremias* mortuus orare dicitur pro populo: *Hic est fratrum amator, & populi Israel; hic est, qui multum orat pro populo, & universa sancta civitate, Jeremias Propheta Dei.* Sed & *S. Petrus* orationes suas, ac patrocinium apud Deum fidelibus post obitum suum pollicetur, Epist. 2. cap. 1. *Dabo autem operam, & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.* Denique Apocalypsis 5. legimus, quod *Vigintiquatuor Seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt*

[redacted]

param Virginem, S. Petrum, S. Stephanum orare pro nobis; eorum itaque precibus concede, ut tuæ protectionis auxilio muniamur; sive dicamus: Sancta Maria mater Dei, S. Petre, S. Stephane, orate pro nobis. Sed quantum ad nos attinet, cum Sanctos nominatim invocamus, non solum fidem, sed etiam mutuæ charitatis affectum exprimimus; persuasum habentes, Deiparam Virginem, Apostolos, & Martyres, qui adhuc in corpore constituti pro cæteris orare voluerunt, & potuerunt, nunc tanto magis *De nostra salute* esse *solicitos*, cum *de sua sorte securi* sunt, *post coronas*, *victorias*, *& triumphos*; ut *S. Cyprianus* lib. *De Mortalitate*, & *S. Hieronymus* lib. *Contra Vigilantium* loquuntur. Ad quam rationem accedit consuetudo ab Apostolis accepta, & in Ecclesia Dei perpetuo retenta, & conservata, cujus testes sunt *SS. Cyprianus* Epist. 57. *Basilius* Oratione in 40. Martyres, *Gregorius Nazianzenus* Oratione 18. in S. Cyprianum, & Oratione 20. de laudibus S. Basilii; *Gregorius Nyssenus* Oratione de Theodoro Martyre; *Joan. Chrysostomus* Homilia 45. de S. Meletio; *Asterius* Amasenus Episcopus in Encomio Martyrum; *Ambrosius* lib. *De Viduis*, cap. 9. *Augustinus* libro 7. de Baptismo contra Donatistas cap. 1. S. Cyprianum invocans, & passim in sermonibus; Synodus Chalcedonensis oecumenica, cujus Patres actione 11. conclamarunt: *Flavianus post mortem vivit*, *Martyr pro nobis orat*. S. Leo Serm. 1. De Natali Apostolorum Petri, & Pauli; *Theodoretus* lib. *De curandis Græcorum affectionibus* Serm. 8. qui *De Martyribus* inscribitur, & alii. Itaque jure merito sacra Synodus Tridentina sess 25. pronuntiavit: „ „ Sanctos cum Christo regnantes orationes suas pro hominibus Deo offerre; bonum, atque utile esse suppliciter eos invocare, & ob beneficia impetranda a Deo per filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor, & Salvator est, ad eorum orationes, opem, auxiliumque confugere; illos vero, qui negant Sanctos, æterna felicitate in cœlo fruentes,

tes, invocandos esse, aut qui asserunt, vel illos pro hominibus non orare; vel eorum, ut pro nobis etiam singulis orent, invocationem esse idololatriam; vel pugnare cum verbo Dei, adversarique honori unius mediatoris Dei, & hominum Jesu Christi; vel stultum esse in cœlo regnantibus voce, vel mente supplicare, impie sentire „ „.

Objectionibus hæreticorum respondetur.

Impie igitur hæretici objiciunt, supervacaneum esse Sanctorum patrocinium, quod Deus sine interprete precibus nostris occurrat. Multa enim Deus non concedit, nisi mediatoris, ac deprecatoris opera, & officium accesserit. Quod illustribus Abimelech, & Job amicorum confirmatur exemplis, quorum peccata nonnisi Abraham, & Job precibus condonavit. *Genesi* scilicet 20. Dominus Abimelecho sic de Abraham loquitur: *Orabit pro te, quia Propheta est, & vives.* Et Job ultimo sic amicos sanctissimi, patientissimique viri compellat: *Job autem servus meus orabit pro vobis, faciem ejus suscipiam, ut non imputetur vobis stultitia.* Sic *Joelis* 2. jubentur Sacerdotes inter vestibulum, & altare supplicare pro populo, & dicere: *Parce, Domine, parce populo tuo, &c.* Sæpe etiam in Levitico dicitur: *Rogabit pro eo Sacerdos, & dimittetur ei.* Hinc Deus Moysi pro populo Israel oranti ait: *Dimitte me, ut irascatur furor meus.* Quibus verbis significavit: „ „ Plurimum apud se prodesse illi populo, quia sic ab illo viro dilige-

[redacted]

militantium orationes; cum pro aliis apud Deum intercedunt; multo minus ſupervacaneæ ſunt orationes Sanctorum in cœlis regnantium; eorumque patrocinium apud Deum adhibere, ſalutis noſtræ rebus longe utilius erit. Unde *S. Auguſtinus*, Sermone 320. alias 51. *De Diverſis*, qui ſextus eſt de *S. Stephano*, ait: „ In cujus nomine faciebat, antequam „ carnem deponeret, in ejus nomine faciunt oratio„ nes ejus, ut beneficia impetrentur, quibus novit „ ea dari debere „.

Fruſtra etiam quis objiceret, fieri inopia, & imbecillitate fidei, ut Sanctos internuntios, & patronos adhibeamus; nam pius ille Centurio, cujus fidem ſingulari præconio Chriſtus Dominus commendavit, dicens: *Non inveni tantam fidem in Iſrael*; Seniores tamen Judæorum amicos ſuos ad Salvatorem miſit, ut laboranti puero ſalutem impetrarent. Matth. 8. & Luc. 7.

Sacrificium Sanctis non offertur, ſed uni Deo.

Verum, inquiunt, ſolum Deum invocare licet, dicente Apoſtolo ad Rom. 10. *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* Unde *S. Auguſtinus*, lib. 20. *De Civitate Dei*, cap. 10. ait: „ „ Non erigimus altaria, in quibus ſacrificemus Martyribus, ſed uni Deo & Martyrum, & noſtro; ad quod Sacrificium, ſicut homines Dei, qui mundum in ejus confeſſione vicerunt, ſuo loco & ordine nominentur; non tamen a Sacerdote, qui ſacrificat, invocantur „ „.

Solus Deus invocatur, ut noſtræ ſalutis, & bonorum omnium auctor.

Huic objectioni facile reſpondetur; Apoſtolum loqui de invocatione Deo propria, qua ipſum, ut bonorum omnium, ac noſtræ ſalutis primum, ſolumque auctorem appellamus, & pro ope ſua virtute impertienda interpellamus. Præmiſerat enim Apoſtolus: *Idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum. Omnis enim quicunque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.* Sed hoc modo non invocamus Sanctos, ſed, illos interpellamus, ut Dei amicos, ac miniſtros; ut Deum, apud quem gratia, ac favore, meritiſque plurimum poſſunt, pro nobis orent, ut nobis laborantibus ſua, non ipſorum virtute, opem afferat ſalutarem; quemadmodum Apoſtoli Chri-

Christum pro muliere Chananea deprecabantur, di-
Matth. 15. centes: *Dimitte eam, quia clamat post nos.* Nomen porro invocationis hoc etiam sensu congrue usurpari Scriptura sacra docet Gen. 48. ubi Jacob filiis Joseph benedicens, ait: *Invocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham, & Isaac.* Eum autem, qui sic invocatur, fidei nostræ objectum esse minime necesse est; alioqui Sanctorum in terris viventium opem, & patrocinium apud Deum expetere non possemus, quia ipsos non credimus. Idem est *S. Augustini* sensus; sanctos enim Martyres ea solum ratione invocari negat, ut eis Sacrificium offeratur. Unde subdit: „„ Deo quippe, non ipsi sacrificat, quamvis in memoria sacrificet eorum; quia Dei Sacerdos est, non illorum. Ipsum vero Sacrificium corpus est Christi, quod non offertur ipsis, quia hoc sunt & ipsi „„.

1. Ad Tim. 2. Injuriam fieri Christo Jesu, qui *Unus mediator Dei, & hominum* est, si Sanctos velut mediatores nostros apud Deum interpellemus, absque ratione objiciunt hæretici. Quamvis enim solus Christus perfecta ratione mediator sit Dei, & hominum: mediator (inquam) redemptionis officio, quia *Dedit semetipsum redemptionem pro omnibus*, ut loquitur ibidem Apostolus, qui unus per sanguinem Patri cœlesti nos reconciliavit; & qui *Per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa:* Et

Sanctorum invocatio Christi mediatoris dignitatem, & gloriam non imminuit.

[redacted]

latas 3. fcribit: *Legem ordinatam* fuiſſe *per Angelos in manu mediatoris*, hoc eſt, in manu Moyſis. Et certe ſi propterea ſubſidiis Sanctorum uti non liceat, quod unum patronum habemus Jeſum Chriſtum, nunquam commiſiſſet Apoſtolus, ut ſe tanto ſtudio fratrum viventium precibus commendari, & adjuvari vellet. Neque enim minus vivorum preces, quam eorum, qui in cœlis ſunt, Sanctorum deprecatio, Chriſti mediatoris gloriam, & dignitatem imminuerent. Id totum *S. Auguſt.* paucis verbis explicat lib. 2. *Contra Parmenianum*, cap. 8. *Homines omnes Chriſtiani invicem ſe commendant orationibus ſuis. Pro quo autem nullus interpellat, ſed ipſe pro omnibus, hic unus, veruſque mediator eſt*; de quo *S. Joannes* Epiſt. 1. cap. 2. ſcribit: *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jeſum Chriſtum.* Sancti tamen pro nobis divinam miſericordiam deprecantur; pro ſe invicem omnia Eccleſiæ membra orant: *Caput pro omnibus interpellat* (inquit *S. Auguſt.* Tract. 1. in Epiſtolam 1, S. Joannis.) Verum quidquid a Deo, adhibita Sanctorum interceſſione petit Eccleſia, totum illud Chriſti meritis ſe impetraturam profitetur, & confidit, orationes ſuas his verbis abſolvens: *Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.* Hac de veritate perſuaſa, quam *S. Auguſtinus* in Pſal. 108. literis prodidit: „ Oratio, quæ non fit per Chriſtum, non ſolum „ non poteſt delere peccatum, ſed etiam ipſa fit in „ peccatum „.

Modus, quo Sancti preces noſtras cognoſcunt, ſummam fidei non ſpectat.

Qua autem ratione Sancti neceſſitates noſtras, preceſque cognoſcant, non eſt curioſius diſquirendum. Quamquam enim viventium rebus *per naturam* intereſſe non poſſunt, interſunt tamen *per divinam potentiam.* Poſſunt referentibus angelis ea diſcere, quæ hic aguntur, quæ unumquemque illorum noſſe debere judicat Deus, cui cuncta ſubjecta ſunt. Poſſunt *Spiritu Dei revelante* cognoſcere non ſolum præterita, vel præſentia, verum etiam futura, *Quæ neceſſarium ſit eos noſſe*, & quæ ad eorum ſtatum pertinent (ut ait *S. Auguſt.* libro *De Cura gerenda pro mortuis*,

cap. 15.) Utut est, probabilior est, & recepta in scholis Theologorum sententia, Sanctos in Deo, quem vident sicuti est, preces ad se directas cognoscere, secundum illud *Sancti Gregorii*, lib. 12. *Moralium*, cap. 14. „ Quæ intus omnipotentis Dei claritatem „ vident, nullo modo credendum est, quia foris sit „ aliquid, quod ignorant „. Hinc *sanctus Gregorius Nazianzenus* Oratione 24. *de sancto Athanasio* ait: *Ab alto recte novit, res inspicit nostras.* Sane si
Luc. 15. 7. *Gaudium est in cælo super uno peccatore pænitentiam agente*; cœlestes cives nosse, quæ hic aguntur, quantum Deo placet, ut noscant, minime dubium est.

De hoc argumento plura dabit dissertatio 5. in Historiam nostram ecclesiasticam seculi 5. art. 2.

ARTICULUS V.

Primi præcepti tertia pars explicatur: Non facies tibi sculptile, &c.

Quod dictum est: *Non habebis Deos alienos coram me*, sequentibus verbis perfectius explicatur:
Exod. 20. *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea, neque coles.* Quo præcepto pingendi, fingendi, sculpendique artem omnino prohiberi non existimandum. Nam in Scriptura jussu Dei simulacra, & ima-

[redacted]

„ da, veluti olim fiebat a gentibus, quæ in idolis „ spem suam collocabant, quod passim sacræ literæ „ reprehendunt. Altera, si qui conetur divinitatis „ formam aliquo artificio effingere, quasi corporeis „ oculis conspici, vel coloribus, aut figuris exprimi possit. „ Quis enim Deum, qui sub aspectu non ca„ dit, qui corporis expers est, qui nullis terminis „ circumscribi, nec ulla figura describi queat, possit „ exprimere „ „ (*inquit S. Joan. Damascenus* lib. 4. *De Fide orthodoxa*, cap. 17.) Quæ res in septima Synodo Oecumenica, Nicææ celebrata, actione 3. uberius explicatur. Præclare igitur Apostolus ad *Romanos* 1. de Gentilibus ait: *Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum... Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium; & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in secula.* Creaturas enim tanquam Deos venerabantur, qui creatarum rerum imagines ponebant. Quocirca Israelitæ, qui ante vituli simulacrum aureum clamabant: *Hi sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti*, illudque adoraverunt, merito idololatræ sunt appellati; quia *Mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.* Exod. 32. Psal. 105.

Cum igitur Dominus Deos alienos coli prohibuisset; ut penitus idololatriam tolleret, imaginem divinitatis ex ære duci, aut alia quavis materia fieri prohibuit; quod *Isaias* declarans cap. 40. ait: *Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?* Qui scilicet spiritus est, & in omnibus est, & ubique discurrit, & terram quasi pugillo continet. Et infra: *Cui assimilastis me, & adæquastis? dicit Sanctus.* Hinc Moyses populum avertere ab idololatria volens, *Deut.* 4. ait: *Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est Dominus vobis in Oreb de medio ignis; ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi, vel feminæ, similitudinem om-*

nium jumentorum, quæ sunt super terram, vel avium sub cælo volantium, atque reptilium, quæ moventur in terra, sive piscium, qui sub terra morantur in aquis; ne forte elevatis oculis ad cælum videas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea, & colas, quæ creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cælo sunt. Hinc Apostolus Atheniensibus Evangelium prædicans. *Act.* 17. ajebat: *Genus ergo cum simus Dei, non debemus existimare auro, aut argento, aut lapidi sculpturæ artis, & cogitationis hominis, divinum esse simile.*

ARTICULUS VI.

Usus, & veneratio sacrarum Imaginum hoc præcepto non prohibentur.

Usus, & veneratio sacrarum imaginum.

Christi enim Domini, Deiparæ Virginis, & omnium Sanctorum imagines & habere, & venerari, grati animi certissimum argumentum est, & magnas utilitates affert. Siquidem libri sunt rudium, & imperitorum; & ad cognoscendum utriusque testamenti historiam, atque ejus memoriam identidem renovandam plurimum conducunt; qua rerum divinarum memoria excitati, ad colendum, atque amandum Deum vehementius accenduntur. Sanctorum quoque imagines in templis collocantur, ut eorum pie gesta in memoriam revocemus, eosque studea- [redacted]

num Inclusum data, qui Christi imaginem ab ipso postulaverat, scribit: „ „ Valde nobis postulatio tua placuit; quia illum toto corde, tota intentione quæris, cujus imaginem præ oculis habere desideras, ut te visio corporalis quotidiana reddat exercitatum, ut dum picturam illius vides, ad illum animo inardescas, cujus imaginem videre desideras. Abs re non facimus, si per visibilia invisibilia demonstramus. Sic homo, qui alium ardenter videre desiderat, aut sponsam amans, videre conatur, si contigerit eam ad balneum, aut ad Ecclesiam ire, statim per viam incedenti se præparat, ut de visione ejus hilaris recedat. Scio quidem, quod imaginem Salvatoris nostri non ideo petis, ut quasi Deum colas, sed ob recordationem filii Dei in ejus amore recalescas, cujus imaginem videre desideras. Et nos quidem non quasi ante divinitatem, ante illam prosternimur; sed illum adoramus, quem per imaginem, aut natum, aut passum, sed & in throno sedentem recordamur „„. Uno verbo, & Christi Salvatoris imaginem, & crucem, quam suo sanguine consecravit, ejusque figuras, & signa veneramur: *Non latria; sed habitudine* (ut loquitur septima Synodus generalis) id est, eo cultu, & honore, qui ad prototypum referatur. Et cum Fideles coram Christi, Deiparæ Virginis, aut Sanctorum imaginibus procumbunt, vel orant, non imagines ipsas, sed Christum coram imagine sua adorant; Deiparam, vel Sanctos coram eorum imaginibus venerantur; Deum orant, Sanctorum apud Deum patrocinium implorant, ut constat ex romano Pontificali, in benedictione imaginum: „ „ Omnipotens sempiterne Deus, qui Sanctorum tuorum imagines, seu effigies sculpi, aut pingi non reprobas, ut quoties illas oculis corporis intuemur, toties eorum actus, & sanctitatem ad imitandum memoriæ oculis meditemur; hanc quæsumus imaginem in honorem, ac memoriam beati Apostoli tui, *vel* Martyris, Confessoris, *aut* Virginis adaptatam benedicere, ac sanctificare digneris; & præsta, ut qui-

cunque *Coram illa* ipsum gloriosissimum Apostolum tuum, *vel* Martyrem, Confessorem, *aut* Virginem suppliciter honorare studuerit, illius precibus, ac obtentu a te gratiam in præsenti, & æternam gloriam obtineat in futurum: Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum „ „.

Honorem sacris imaginibus Christi, Deiparæ Virginis, & Sanctorum debitum, Traditione, seu verbo Dei non scripto confirmatum asseruere SS. Patres, vindicavit Ecclesia, quæ Iconomachos illud fidei catholicæ caput impie, ac proterve negantes, illas frangentes, ac evertentes, idolaque appellantes, damnavit, & anathemate confixit septima Synodo generali Nicææ congregata, *Hadriano I.* romano Pontifice per legatos præsidente, Imperatoribus Orientis *Constantino*, & *Irene* ejus matre, promoventibus, anno Christi 787. Tridentina Synodus eamdem Traditionem secuta, Ecclesiæ fidem circa sacrarum imaginum usum, ac venerationem confirmavit, declaravit, explicavit contra recentes hæreticos, his verbis, sess. 25. „ „ Imagines Christi, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum, in templis præsertim habendas, & retinendas, eisque debitum honorem, & venerationem impertiendam, *Pastores docere debent*; non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab iis sit aliquid petendum; vel quod fiducia [redacted]

vel aliis similitudinibus expressas, erudiri, & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & assidue recolendis; cum vero ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi; non solum quia admonetur populus beneficiorum, & munerum, quæ a Christo sibi collata sunt; sed etiam quia Dei per Sanctos miracula, & salutaria exempla oculis Fidelium subjiciuntur, ut pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorumque imitationem vitam, moresque suos componant; excitenturque ad adorandum, & ad diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his Decretis contraria docuerit; anathema sit „ „.

De hoc argumento plura dabit Dissertatio 6. in Historiam nostram ecclesiasticam seculi 8.

ARTICULUS VII.

Regulæ praxim spectantes circa Sanctorum invocationem, sacrarum Reliquiarum honorem, & imaginum venerationem.

REGULA PRIMA.

Cum invocantur Sancti, spes, fiduciaque omnis in solo Deo collocanda est. Nec singulorum morborum curam ita singulis Sanctis peculiariter assignatam esse existimare Fideles debent, quasi ad eorum curationem, aut levamen obtinendum aliis suis apud Deum suffragiis nihil possint.

Maledictus, qui confidit in homine, etiam Sancto, sed spes omnis, & fiducia in Deo reponenda est, ut monet *S. Petrus* Epistolæ suæ primæ, cap. 5. *Omnem solicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis.* Docenda est igitur plebs fidelis, ut Deo tanquam omnis boni, tam spiritualis, quam corporalis auctori suas preces offerat, Sanctis vero non aliter, quam intercessoribus, & patronis. Sicut ergo *Asa* Rex Juda, cum ægrotasset dolore pedum vehementissimo, non ob id reprehensus est, quod medicorum opem implorasset, cum alibi di- Sanctorum invocatio.

cat

Eccl. 38. cat Scriptura: *Honora medicum, propter neceſſitatem etenim creavit illum Altiſſimus;* ſed quia *In infirmitate ſua non quæſivit Dominum, ſed magis in medicorum arte confiſus eſt*; ut habetur 2. *Paralip.* 16. cum tamen abſque Domini ope, ne tantillum quidem omnis medicorum ars valeat, ſicut ſcriptum eſt Pſal. 87. *Nunquid medici ſuſcitabunt, & confitebuntur tibi?* Sic non in Sanctis, qui divinæ medicinæ ſunt adjutores, quatenus animæ, corporiſque ſanitatem precibus ſuis impetrant Fidelibus, qui ipſorum implorant opem; ſed in Deo, & Chriſto, in cujus manu ſunt vita, & mors, qui mortificat, & vivificat, deducit ad inferos, & reducit, ſpes omnis, ac fiducia ponenda eſt. Non enim ſua virtute, aut poteſtate morbos curant, eduntque miracula Sancti, ſive in terris viventes, ſive regnantes in cœlo, ſed Dei virtute, ut docet *S. Petrus* Act. 3. *Viri Iſraelitæ, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quaſi noſtra virtute, aut poteſtate fecerimus hunc ambulare? Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob, Deus Patrum noſtrorum, glorificavit Filium ſuum Jeſum.., Et in fide nominis ejus hunc, quem vos vidiſtis, & noſtis, confirmavit nomen ejus; & fides, quæ per eum eſt, dedit integram ſanitatem iſtam in conſpectu omnium veſtrum.* Quamobrem non eſt exiſtimandum Sanctis certos morbos ſanandi poteſtatem quaſi viritim adſcriptam ſic eſſe, aut curationum dona ita eſſe in-

[redacted]

morte illius intercessione liberare dignetur. Hoc pacto spes sanitatis consequendæ non in *S. Rochum*, sed in Christum conjicitur, idque fide, per recordationem miraculorum, intercessione *S. Rochi* a Deo editorum, excitata. Sic in Historia S. Agnetis Virginis, & Martyris, Epist. I. inter eas, quæ ex Ambrosianarum numero segregatæ, & in appendicem rejectæ sunt in editione postrema Parisiensi, Constantia Augusta Agnetem Virginem precatur ad ejus sepulcrum, non ut vulneribus suis medeatur, sed ut pro se apud Christum Sponsum suum intercedat. Subinde Agnes Constantiæ repentina somni suavitate correptæ respondet: „„ Constanter age, Constantia, & crede Dominum Jesum Christum filium Dei esse Salvatorem tuum, per quem modo consequeris omnium vulnerum, quæ in corpore tuo pateris, sanitatem „„. Non sibi, sed Domino Jesu donum sanitatis Agnes tribuit. Et subdit auctor Epistolæ: „ Quotquot credentes ad ejus sepulcrum advenissent, salvabantur, quacunque infirmitate detenti essent. Quod facere Christum nullus dubitat usque „ in hodiernum diem „. Sic cum oramus, ut quemadmodum Deus animum Apolloniæ Virginis, & Martyris confirmavit, ne contusione dentium a fidei confessione deficeret; ita & nobis, cum dentium dolore vexamur, patientiam tribuat, nosque corroberet; non adscribimus *S. Apolloniæ* dentium medelam, sed Dei misericordiam imploramus, cujus in *Apollonia* specimen exhibuit. Doceantur itaque populares minus docti: „„ Ut cum Sanctorum memorias visitant, & eorum auxilium implorant, ac christiana consuetudine Orationem dominicam recitant, intelligant, se eam non ad Sanctos, sed ad Deum dirigere, adjunctis sibi comprecatoribus sanctis „„; Decretum est Concilii Cameracensis anno 1656. Quod & populo explicari jubet discrimen locutionis, qua usa est, & utitur Ecclesia, cum invocatur Deus, & cum invocantur Sancti; in ea enim facile perspicitur alium esse cultum, qui exhibetur Deo, alium, qui Sanctis defertur.

RE-

REGULA II.

Nulla nova miracula prædicanda sunt, aut admittenda, nec novæ Reliquiæ recipiendæ, nisi recognoscente, & approbante Episcopo; qui simul atque de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in consilium Theologis, & aliis piis viris, ea faciat, quæ veritati, & pietati consentanea judicaverit.

Sanctorum Reliquiæ, ac miracula.

Ita statuit sacra Synodus Tridentina, sess. 25. idemque decernunt Concilia Mediolanensia I. IV. & VI. sub *S. Carolo Borromæo*, Synodus Turonensis anno 1583. Bituricensis 1584. Aquensis 1585. Tolosana 1590. Quomodo autem in ea recognitione se gerere debeat Episcopus, Conc. Mediolanense IV. p. 1. c. 2. explicat hunc in modum: „ „ Scripta, tabulæ, litteræ, certi annalium codices, aliave cujusque generis monumenta, quæ in iis ipsis Ecclesiis, earumve atriis, atque ædibus, aut aliis locis extant, schedulæque vasculis, arcisve sacrarum Reliquiarum affixæ, inclusæve recognoscantur accurate, & diligenter. Unde illarum vel translatio, vel collocatio ibi facta cognosci, aut alia ejusmodi notitia earumdem haberi queat. Testes præterea conquirantur, si qui sunt, qui testimonium dent antiquæ, constantisque traditionis, ex qua certa earum cognitio constet. Deinde ut singulæ ipsæ sacræ Reliquiæ, quas extare compertum est, re ipsa cernantur; ita tamen, ut ubi

[redacted]

monium conftet „ „. Jus autem illud recognitionis, & approbationis facrarum Reliquiarum habent Epifcopi in Ecclefiis etiam Regularium, aliifque quavis immunitate, aut privilegio donatis, ut declarat Concil. Mediolanenfe IV. fub *S. Carolo*.

In primis autem romani Pontificis auctoritate, & approbatione opus eft, ut inventæ de novo Reliquiæ venerationi Fidelium publice exponantur, ut declarat Concil. Lateranenfe IV. fub *Innocentio III.* can. 62, & refertur cap. *Cum ex eo*, Extra *De Reliquiis, & veneratione Sanctorum.*

REGULA III.

Omnis abufus, omnifque fuperftitio in facrarum Reliquiarum expofitione, & cultu fedulo ab Epifcopis extirpari debet, caverique præfertim, ne turpis lucri, five quæftus gratia exponantur.

Ita ftatuit facra Synodus Tridentina, poft Lateranenfem fub *Innoc. III.* Canone mox citato, item Synodus Mediolanenfis I. & aliæ poft Tridentinam celebratæ.

Ad fuperftitionem etiam pertinet, quod de Sanctis anonymis, & ignotis, quorum Reliquiæ ex romanis Chriftianorum veterum Cœmeteriis, five Catacumbis erutæ funt, ac vindicatæ, Officia, Miffæ, Octavæque folemnes celebrantur in Ecclefiis quibufdam, ad quas translatæ funt, eorumque elogia publice prædicantur. Quamvis enim poffint in Ecclefia recitari officia, & Miffæ celebrari de illis Sanctis, quorum corpora, & reliquiæ infignes in ea affervantur, fecundum Decretum facræ Congregationis rituum, & præfcriptum Rubricarum Breviarii romani; id tamen „ „ de Sanctis duntaxat in Martyrologio romano defcriptis, *intelligendum effe*, *&* dummodo conftet de identitate corporis, feu reliquiæ infignis illiufmet Sancti, qui reperitur in Martyrologio romano defcriptus; *Eminentiffimi Patres facræ rituum Congregationi præpofiti declararunt*, de cæteris au-

autem Sanctis in prædicto Martyrologio non descriptis, aut quibus a sancta Sede non fuerit specialiter concessum, officia recitari, & Missas celebrari vetuerunt, non obstante, quod ipsorum corpora, vel insignes Reliquiæ in Ecclesiis asserventur; quibus tamen ab Ordinariis locorum approbatis debitam fidelium venerationem (prout hactenus servatum est) exhibendam esse censuerunt, sed absque officio, & Missa, sub pœnis de non satisfaciendo præcepto recitandi officium, aliisque in Constitutione S. Pii V. contentis „ „. Decretum istud die 2. Aug. 1691. editum approbavit, & executioni mandari jussit *Innoc. XII.* Pontifex maximus die 19. Octobris ejusdem anni.

REGULA IV.

Sacræ Reliquiæ in vasculis honestis, & decoris recondi debent, & religiose servari, nusquam vero extra capsam, aut loculum ostendi; nec absque sacris ritibus, quibus Fideles ad earum venerationem excitentur.

Sacrarum Reliquiarum veneratio.

Hanc Regulam tradunt *Innocentius III.* cap. *Cum ex eo*, Extra, *de Reliquiis, & veneratione Sanctorum*, Synodus Mediolanensis IV. Bituricensis anno 1584. Aquensis 1585. & aliæ. A Laicis cujusvis ordinis, aut dignitatis hominibus tractari non de-

[redacted]

„ „ Ne passim omni tempore, sed certis tantum festorum dierum celebritatibus, utpote in nativitate Domini, Epiphania, Pascha resurrectionis, Ascensione, Pentecoste, & ejusmodi, festoque ipso die exponantur, ostendanturve, quo illius Sancti, cujus Reliquiæ sunt, Ecclesiæ, in qua reconditæ sunt, celebritas solemni, festoque officio agatur; tum præterea quo die ob aliquam causam Episcopus jusserit, concesseritve „ „.

„ „ Cum in altari exponuntur, hæc serventur; primo in illis exponendis processio per Ecclesiam ab ejusdem Clero agatur, certo luminum numero adhibito. Rursus idem præstetur, cum reconduntur „ „.

„ „ A Sacerdote, qui post Episcopum in illa Ecclesia digniorem sacerdotalem locum obtinet, nisi aliquando Episcopus ipse id munus sibi obeundum censuerit, exponantur, & recondantur. Isque superpelliceo, & stola, vel pluviali etiam, pro Reliquiarum, Ecclesiæve ratione, indutus sit. Dumque exponuntur, & item cum reconduntur, hymnus canatur, tum antiphonæ, & alia ad hujusmodi rem accomodata, ultimoque loco oratio de Sanctis „ „.

„ „ Dum in altari expositæ sunt, candelæ saltem quatuor grandiores accensæ ibi colluceant; ad earumque custodiam adhibeatur, qui semper assistat, unus, duove, sacris majoribus Ordinibus initiati, iique moribus probati, ac superpelliceo induti. Horum vero Clericorum, non Laicorum opera, ministeriove adhibito, liceat Fidelibus, pietatis, & religionis causa, Calculorum coronis sacrarum Reliquiarum vascula, loculosve attingere, qua hora Episcopus concesserit „ „.

„ „ Sacris Reliquiis, si sanctissimo Eucharistiæ Sacramento non ita prope quidem eæ collocatæ sunt, ut illius lampade harum cultui satisfiat; lampas propria assidue præluceat; nisi hanc impensam nimia Ecclesiæ, & populi egestas, Episcopi judicio non patitur. Cæterum corporibus Sanctorum, & Re-

liquiis, Episcopi judicio insignibus, lampas omnibus una semper colluceat „ „.

Mulieres locis, quibus populo colendæ Reliquiæ proponuntur, assidere vetant Synodus Turonensis anno 1183. & Tolosana 1590 At ecclesiasticis personis, non a Laicis in supplicationibus publicis deportari jubet Synodus Bituricensis 1574. nisi forte ex antiqua, & laudabili consuetudine Ecclesiarum, & locorum id illis concessum sit. Si quæ in privatis domibus sint, auctoritate Episcopi ad Ecclesiam reduci decernit Synodus Bituricensis 1584.

REGULA V.

Christiana plebs monenda est a pastoribus, ut ad Deum in Sanctis suis laudandum, non ob miracula præcipue, Sanctorum memorias frequentet.

Religiosus Sanctorum cultus.

Post tot enim miracula in primitiva Ecclesia edita, alia postulanda non sunt „ Quisquis enim adhuc prodigia, ut credat, inquirit, magnum est ipse „ prodigium, quod, mundo toto credente, ipse non „ credit (*inquit S. August.*) Fidei ergo excitandæ gratia, non miraculorum præsertim intuitu, Sanctorum memoria, & sacra pignora frequentari debent a Fidelibus. „ „ Quia *vero* plerumque fit, ut vulgi concursu, populique clamore, aliquid pro miraculo, aut sacris Reliquiis evulgetur, quod revera non est, studeant summopere Episcopi, ubi ejusmodi occasio

[redacted]

REGULA VI.

Nemini licet ullo in loco, vel Ecclesia, etiam quomodolibet exempta, ullam insolitam ponere, vel ponendam curare imaginem, nisi ab Episcopo approbata fuerit.

Decretum est sacrosanctæ Synodi Tridentinæ, sess. 25. Porro pictoribus, & sculptoribus prohibere debent Episcopi, ne quid inordinate, aut præpostere, aut tumultuarie accomodatum, ne quid profanum, aut inhonestum pingant, aut effingant; Domum enim Domini decet sanctitudo. Rectores etiam Ecclesiarum, qui sacram aliquam imaginem insolitam suis in Ecclesiis, etiam exemptis, poni permiserint, Episcopi plectere pro arbitrio possunt, & Censuris ecclesiasticis coercere. Sanctorum imagines.

Effigies jumentorum, canum, aliorumque brutorum animalium in Ecclesia pingere, vel sculpere vetitum est; nisi Historiæ sacræ expressio, ex sanctæ matris Ecclesiæ consuetudine hoc postulet. Quamobrem S. Martini equo insidentis statuam in altari poni, minus conveniens est, sed Episcopi potius habitu effingi debet, qui status fuit ipsius perfectior.

„ Imagunculæ illæ parvulæ, fictili opere effictæ, „ si ita fuco aliοque apparatu concinnatæ sint, ut „ Episcopi judicio vanitatem præ se ferre, aut offen„ sionem præbere videantur ad altare ne adhibean„ tur. Crux, aut sacra imago, etiam in Ecclesia hu„ mi non exprimatur, aut locis uliginosis, quæ pi„ cturam deformare possint.

„ Si quæ sacræ tabulæ, imaginesve pictæ, nimia „ vetustate, carie, situ, aut sordibus pene deletæ, „ indecenti aspectu sunt; eas Episcopus pia, religio„ saque pictura, ab iis, quorum interest, renovari „ jubeat; aut si id non potest, omnino deleri. Au„ ferantur imagines, Historias apocryphas exprimen„ tes, aliquidve Scripturæ sacræ, aut Traditioni re„ pugnans.

„ **Tabulæ Sanctorum imaginibus expressæ, vetu-**

„ state consumptæ, in vilem, & sordidum, profa-
„ numque usum ne convertantur; sed ut de altaris
„ pallis, ac vellis temporis usura pene confectis san-
„ citum est, in ignem conjiciantur; tum cineres in
„ pavimenti fossis collocentur. Imagines quoque sa-
„ cræ sculptæ, si deformatæ sint, amoveantur, &
„ sub pavimento Ecclesiæ, aut saltem sub Cœme-
„ terii solo collocentur.

„ Novas imagines solemniter, statisque precibus,
„ ex Ecclesiæ ritu oportet benedici.

Hæc statuta sunt Concilii Mediolanensis IV. Remensis, anni 1583. Turonensis eodem anno; Bituricensis anno 1584. Mexicani libro 3. tit. 18. Tolosani anno 1590. cap. 11. quod & indecore vestiri, ornarive sacras imagines vetat; Avenionensis 1594. cap. 26. Mechliniensis anno 1607. tit. 14. Narbonensis 1609 cap. 7. legantur & instructiones *S. Caroli Borromæi, de Fabrica Ecclesiæ*, lib. 1. cap. 17.

In Sanctorum imaginibus cavendum etiam, ne aliorum hominum viventium, vel mortuorum faciem de industria repræsentent, sed curandum, ut os, corpus, corporis habitus, & status, ornatus, & locus, ad prototypi dignitatem, & sanctitatem apta sint, & decora, atque ex imaginis inspectione pietas excitetur, non vero turpis cogitationis detur occasio; ut statuunt S. Carolus locis mox citatis, & Cardina-

[redacted]

casionem præbentes, *statuendas esse*, *subdit*: Quod si aliquando historias, & narrationes sacræ Scripturæ, cum id indoctæ plebi expediet, exprimi, & figurari contigerit, doceatur populus, non propterea divinitatem figurari quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus, aut figuris exprimi possit „ „.

Idem confirmat Concilii Catechismus, p. 2. „ „ Nemo (*inquit*) propterea contra religionem atque legem quidquam committi putet, cum sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, quæ tam in veteri quam in novo Testamento apparuerunt. Nemo enim tam rudis est, ut illa imagine divinitatem credat exprimi; sed illis declarari doceat pastor proprietates aliquas, aut actiones, quæ Deo tribuuntur; veluti cum ex Daniele pingitur antiquus dierum in throno sedens, ante quem libri aperti sunt, Dei æternitas, & infinita sapientia significatur, qua omnes hominum & cogitationes, & actiones, ut de illis judicium ferat, intuetur. Columbæ vero species, & linguæ tanquam ignis, in Evangelio, & actis Apostolorum, quæ Spiritus sancti proprietates significent, multo notius est, quam ut oporteat pluribus verbis explicari „ „.

Cavendum tamen, ne imperitis erroris detur occasio, putentque Deum corpus, & humanam effigiem habere, esseque circumscriptum. Unde *S. Augustinus*, lib. *de Fide*, *&* *Symbolo*, cap. 6. explicans hæc verba symboli: *Sedere ad dexteram Patris*, ait; „ „ Nec ideo tamen quasi humana forma circumscriptum esse Deum patrem arbitrandum est, ut de illo cogitantibus dextrum, aut sinistrum latus animo occurrat; aut idipsum, quod sedere pater dicitur flexis poplitibus fieri putandum est, ne in illud incidamus sacrilegium, in quo exsecratur Apostolus eos, qui commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis. Tale enim simulacrum Deo nefas est christiano in templo collocare; multo magis in corde nefarium est, ubi vere

Cavendum ne indoctis detur erroris occasio.

est templum Dei, si a terrena cupiditate, atque errore mundetur „ „.

Dei Patris imagines in Ecclesiam tardius admissæ.

Tardius certe admissas in Ecclesia Dei Patris imagines, constat ex *Origene* lib. 6. *contra Celsum*, in fine, & *S. Joan. Damasceno* lib. 4. *de Fide orthodoxa*, cap. 17. qui Christianos nullam Dei imaginem habere docent, utpote incorporei, & invisibilis. Septima Synodus nullas Dei imagines agnoscit, aut colendas præcipit, sed solum Christi, Deiparæ Virginis, & Sanctorum. Tridentina Synodus imagines Christi, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum in templis præsertim habendas, & retinendas, eisque debitum honorem, & venerationem impertiendam esse declarat; non meminit imaginum Dei Patris; uti nec forma professionis fidei a Pio IV. præscripta. Nec mirum, quia „ „ Non est tam certum in Ecclesia, an sint faciendæ imagines Dei, sive Trinitatis, quam Christi, & Sanctorum; hoc enim confitentur omnes Catholici, & ad fidem pertinet; illud est in opinione „ „ (*inquit* Cardinalis. *Bellarminus*, lib. 2. *de Imaginibus Sanctorum*, cap. 8.) Hinc romanum Pontificale ritum benedicendi crucem, imagines Deiparæ Virginis, & Sanctorum præscribit, nullum benedicendi imagines Dei Patris. Hinc Abulensis Episcopus *Tostatus*, *Durandus*, *Peresius*, *Hessilius*, imagines Dei extra Scripturæ sacræ Historiam non probant. *Tostatus* in cap. 4. Deuteronomii, *Durandus* in [redacted]

ARTICULUS VIII.

Regulæ praxim spectantes circa fidem.

REGULA I.

Ad fidem necessaria est pia motio voluntatis.

Cum enim credere nihil aliud sit, quam Deo revelanti, quatenus prima veritas est, assentire; & humanæ menti proprium sit, ratione discutere, & examinare, sit ne rebus propositis assentiendum, vel non; ea vero, quæ ad religionem pertinent, alia fere sint, quæ rationis examen non admittant, utpote judicio humanæ sapientiæ, ut plurimum improbabilia, quemadmodum Apostolus docet 1. *ad Cor.* 1. profecto, vel nunquam, vel raro intellectus noster in ejusmodi rebus acquiesceret, nisi voluntatis imperio, & inclinatione in assensum duceretur, & veluti captivus redigeretur in obsequium Christi, ut loquitur Apost. 2. ad Cor. 10. *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Necessaria est igitur humanæ menti in credendo hæc benigna, piaque voluntatis inclinatio, & motio; tum ut ad eas rationes se convertat, quæ fidem gignant, nutriantque, vel saltem ostendant, quod creditur non esse absurdum, neque a ratione alienum; tum ut eas rejiciant, quæ assensum impedire, aut remorari possent. Hinc Apostolus ad *Romanos* 10. ait; *Corde creditur ad justitiam*; id est, voluntate, & affectu. Unde *S. Augustinus*, Tract. 26. in Joannem, ait; „ Intrare quisquam Ecclesiam potest nolens, accedere ad altare potest nolens; accipere Sacramentum potest nolens; credere non potest nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus; sed corpore non creditur. Apostolum audi; *Corde creditur ad justitiam*, „ Cum ergo in Christum corde credatur, quod nemo utique facit invitus, qui autem trahitur, tanquam invitus cogi videtur, quomodo istam solvimus quæstionem: *Nemo venit ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum?* Si trahi-

De Fide.

Rom. 10.

Joan. 6. 44.

hitur, ait aliquis, invitus venit; si invitus venit, non credit; si non credit, nec venit... Noli te cogitare invitum trahi; trahitur animus & amore „ „.

Et Tract. 53. de Judæis loquens, de quibus scriptum est Joannis 12. *Propterea non poterant credere,*
Isai. 6. *quia iterum dixit Isaias: Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum, ut non videant oculis, & non intelligant corde, & convertantur, & sanem eos.* Ait; Illos non potuisse credere, „ „ quia nolebant. Sic autem dictum est, *non poterant*, ubi intelligendum est, quod nolebant; quemadmodum dictum est de
2. ad Tim. 2. Domino Deo nostro: *Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest.* De Omnipotente dictum est: Non potest. Sicut ergo quod Dominus negare seipsum non potest, laus est voluntati divinæ; ita quod illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanæ „ „.

Id confirmat Concilii Arausicani II. can. 5. cum docet, ac declarat: „ „ Initium fidei, ipsumque credulitatis affectum, quo in eum credimus, qui justificat impium, *fieri in nobis* per inspirationem Spiritus sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem „ „.

Idem confirmat sacra Synodus Tridentina sess. 6. cap. 6. ubi docet, homines disponi ad justitiam, „ „ dum excitati divina gratia, & adjuti fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, cre-

[redacted]

ximo inter alias propositiones hæc merito damnata est ordine XIX. „ Voluntas non potest efficere, ut „ assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quam „ mereatur pondus rationum ad assensum impel- „ lentium „. Propositio damnata.

REGULA II.

Non solum imprudenter, sed infideliter assensus supernaturalis repudiatur; hujusmodi repudium lethale peccatum est.

Qui enim repudiat assensum supernaturalem, quem habebat, Spiritui gratiæ contumeliam facit, & fidei resistit. „ Non autem aliquid prosunt syllabæ „ nominis Christi, & Sacramenta Christi, ubi resisti- „ tur fidei Christi „ (*inquit S. August.* Tract. 53. in Joannem.) Assensus ille supernaturalis, fides est, aliquando inchoata, aliquando perfecta; qui ergo assensum supernaturalem repudiat, quem habebat, fidem præfocat, vel conceptam, vel natam. „ „ In quibusdam *enim* tanta est gratia fidei, quanta non sufficit ad obtinendum regnum cœlorum, sicut in Catechumenis, sicut in ipso Cornelio, antequam Sacramentorum participatione incorporaretur Ecclesiæ. In quibusdam vero tanta est, ut jam Corpori Christi, & sancto Dei Templo deputentur. *Templum* enim *Dei sanctum est* (inquit Apostolus) *quod estis vos.* 1. Cor. 3. Et ipse Dominus; *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum.* Joan. 3. 5. Fiunt ergo inchoationes quædam fidei, conceptionibus similes; non tamen solum concipi, sed etiam nasci opus est, ut ad vitam perveniatur æternam „ „.

Præterea, non minus reus est, qui repudiat assensum supernaturalem, quem habebat, quam ille, qui repugnat auditui fidei, vel ipsam contemnit. Ille autem proculdubio lethale peccatum infidelitatis committit: igitur & iste. „ „ Infidelitas *enim, ut docet* S. Thomas, 2. 2. *qu.* 10. *art.* 1. dupliciter accipi potest. Uno modo secundum puram negationem; ut

dicatur infidelis ex hoc ſolo, quod non habet fidem. Alio modo poteſt intelligi infidelitas ſecundum contrarietatem ad fidem; quia ſcilicet repugnat aliquis auditui fidei, vel etiam contemnit ipſam, ſecundum illud Iſaiæ 53. *Quis credidit auditui noſtro?* & in hoc perficitur ratio infidelitatis, & ſecundum hoc infidelitas eſt peccatum, *quæ dicitur infidelitas poſitiva.* Si autem accipitur ſecundum negationem puram, ſicut in illis, qui nihil audierunt de fide, *quæ dicitur infidelitas negativa*, non habet rationem peccati, ſed magis pœnæ; quia talis ignorantia Divinorum ex peccato primi parentis conſecuta eſt. Qui autem ſic ſunt infideles, damnantur quidem propter alia peccata, quæ ſine fide remitti non poſſunt; non autem damnantur propter infidelitatis peccatum. Unde Dominus dicit, Joan. 15. *Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent* „ „. Quod *S. Auguſt.* Tract. 89. *in Joannem* explicat de illo peccato, quo non crediderunt in Chriſtum. Hoc enim, ſi non veniſſet, non utique haberent. Porro non minus repugnat fidei, non minus fidem contemnit, qui Deo intus docenti, revelanti, trahenti, aſcenſumque ſupernaturalem per gratiam ſuam donanti, reſiſtit repudiando ſupernaturalem aſſenſum, quam qui fidei prædicationem reſpuit, & auditui fidei repugnat. Quamobrem ex illorum numero non eſt,
Joan. 6. de quibus ſcriptum eſt in Prophetis: *Erunt omnes*

[redacted]

Fieri quidem poteſt, ut ſatanas ſe transfigurans in angelum lucis hominem ab aſſenſu ſupernaturali dimovere tentet; ſed eum ad falſa ducentem ſequi, non ſolum imprudentiæ, ſed infidelitatis peccatum eſt. Unde *S. Auguſtinus*, in *Enchiridio*, cap. 60. „ „ Magis (*inquit*) opus eſt dijudicare, atque dignoſcere, cum ſe ſatanas transfigurat velut angelum lucis, ne fallendo ad aliqua perniciosa ſeducat. Nam quando ſenſus corporis fallit, mentem vero non movet a vera, rectaque ſententia, qua quiſque vitam fidelem gerit, nullum eſt in religione periculum; vel cum ſe bonum fingens, ea facit, ſive dicit, quæ bonis angelis congruunt, etiamſi credatur bonus, non eſt error chriſtianæ fidei periculoſus, aut morbidus. Cum vero per hæc aliena ad ſua incipit ducere, tunc eum dignoſcere, nec ire poſt eum, magna, & neceſſaria vigilantia eſt „ „.

Merito itaque inter alias propoſitiones peſtiferas hæc ab *Innoc. XI.* Pontifice maximo damnata eſt ordine XX. *Poteſt quis prudenter repudiare aſſenſum, quem habebat ſupernaturalem.* Propoſitio damnata.

REGULA III.

Aſſenſus fidei ſupernaturalis, & utilis ad ſalutem non ſtat cum notitia ſolum probabili revelationis, aut cum formidine, qua quis formidet, ne non ſit locutus Deus.

Aſſenſus ſiquidem fidei dubitationem omnem, hæſitationem, ac formidinem prorſus excludit. Cum enim credendum ſit rebus revelatis propter auctoritatem Dei, qui eſt ſumma, & prima, atque immutabilis veritas; & quæcunque fides loquitur, recipienda ſint ut Dei voces, ſecundum illud Apoſtoli 1. ad Theſſ. 2. *Cum accepiſſetis a nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud non ut verbum hominum, ſed ſicut vere eſt verbum Dei*, nulla ſane, vel minima dubitatio relinqui debet de his, quæ fide ſuſcipiuntur, quantumvis ſenſui, vel rationi videantur contra-

traria. Unde Apostolus ad *Rom.* 4. fidem Abrahæ commendat his verbis: *Contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: Sic erit semen tuum. Et non infirmatus est in fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum jam fere centum esset annorum, & emortuam vulvam Saræ; in repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo; plenissime sciens, quia quæcunque promisit, potens est & facere. Ideo & reputatum est illi ad justitiam.*

Confirmatur: Canone *Dubius*, Extra, *de hæreticis*, dicitur: *Dubius in fide, infidelis est.* Firmiter itaque & absque hæsitatione credendum est, quidquid Deus revelavit, & per Ecclesiam suam credendum proposuit, ut habetur cap. *Firmiter*, Extra, *de summa Trinitate, & Fide catholica*, ex Concilio Lateranensi IV. Idemque credit, & canit Ecclesia in symbolo, quod *S. Athanasio* tribuitur: *Quicunque vult salvus esse, ante omnia opus est, ut teneat catholicam fidem; quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, salvus esse non poterit.* Hinc *S. Augustinus*, Sermone 190, alias *de diversis* 61. ait; „ Quod humana ratio non „ invenit, fides capit; & ubi humana ratio deficit, „ fides proficit „. Et ante ipsum *Tertullianus*, lib. *de Præscriptionibus hæreticorum*, cap. 8. „„ Quid Athenis (*inquit*) & Hierosolymis? Quid academiæ, & Ecclesiæ? Nostra institutio de porticu Salomonis est,

[redacted]

nuo puto requirendum, spero utique & aliud esse inveniendum, nullo modo speraturus istud, nisi quia, aut non credideram, qui videbar credidisse, aut desii credidisse. Ita fidem meam deserens, negator invenior. Semel dixerim, nemo quærit, nisi qui aut non habuit, aut perdidit „ „.

Quam posuimus Regulam confirmat *S. Thomas*, 2. 2. qu. 2. art. 1. „ „ Actuum (*inquit*) ad intellectum pertinentium quidam habent firmam assensionem absque tali cogitatione (quæ est motus animi deliberantis, nondum perfecti per plenam visionem veritatis) sicut cum aliquis, considerat ea, quæ scit, vel intelligit. Quidam vero actus intellectus habent cogitationem informem absque firma assensione, sive in neutram partem declinent, sicut accidit dubitanti.; sive in unam partem magis declinent, sed tententur aliquo levi signo, sicut accidit suspicanti; sive uni parti adhæreant, tamen cum formidine alterius, quod accidit opinanti; sed actus, qui est credere, habet firmam adhæsionem „ „.

Merito itaque inter alias corruptæ moralis propositiones hanc damnavit *Innocentius XI.* ordine XXI. Propositio damnata.
„ „ Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus „ „.

Hanc propositionem damnavit etiam generalis Cleri gallicani Conventus anno 1700. ut *scandalosam*, *perniciosam*, *& quæ apostolicam fidei definitionem evertit*.

Ex his sequitur, hæsitationem circa res fidei, sive dubium plene deliberatum, esse peccatum mortale.

REGULA IV.

Non solum fides unius Dei, sed etiam explicita remuneratoris, necessaria est necessitate medii ad justificationem, & salutem.

Theologi fidem catholicorum Dogmatum duplicem distinguunt, aliam explicitam, seu distinctam, aliam

aliam implicitam, seu velatam. Prima est, qua aliquid creditur secundum se, in particulari, & distincte. Altera, qua aliquid creditur in alio; tanquam in universali comprehensum, & involutum; velut si quis ex animo profiteatur se credere, quidquid credit Ecclesia; & verum esse, quidquid in Scriptura sacra continetur, is quidem istud utrumque, quod expresse profitetur, tenet explicata fide. Implicite vero credit, v. g. septem esse Sacramenta Ecclesiæ, Abraham habuisse duos filios, & cætera; quæ in illis generalibus explicite, seu distincte creditis continentur, & involvuntur, modo tamen aliquid illis contrarium in particulari non teneat. Hac distinctione necessario præmissa,

Regulam nostram verbo Dei firmamus. Ait enim Apostolus ad Hebræos 11. *Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.*

Et certe necesse est ad justificationem, & salutem eam fidem in Deum habere, qua spes nostra in ipsum excitetur, & qua ad ipsum super omnia diligendum, ejusque servanda mandata comitante charitate inclinemur; quomodo autem spes nostra in Deum excitabitur, nisi Deum inquirentibus se remuneratorem esse explicite, & distincte credamus?

Propositiones damnatæ. Merito igitur *Innocentius XI.* Pontifex maximus inter alias propositiones moralis corruptæ, istas quoque damnavit ordine 22. & 23.

„ Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris „.

„ Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo, ad justificationem sufficit „.

Has propositiones Conventus generalis Cleri gallicani anno 1700. etiam confixit tanquam *contumeliosas in Deum remuneratorem, & in Christi mediatoris nomen, erroneas, & hæreticas.*

RE-

REGULA V.

Fides explicita Incarnationis Domini nostri Jesu Christi, sub lege gratiæ necessaria ad salutem omnibus, & singulis hominibus, cum necessitate præcepti, tum necessitate medii.

Id Christus ipse Dominus docet Joannis 3. *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto; ita exaltari oportet filium hominis; ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam... Qui credit in eum, non judicatur; qui autem non credit, jam judicatus est; quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei... Qui credit in filium, habet vitam æternam; qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.* Sicut ergo actualis inspectio serpentis ænei erat necessaria, ut Judæi sanarentur a morsibus serpentium; ita fides actualis explicita, & distincta in Christum omnino necessaria est omnibus, & singulis hominibus, ut sanentur a vulneribus peccatorum. Et Joan. 14. *Creditis in Deum* (inquit Christus) *& in me credite.* Sicut ergo fidem explicitam in Deum, esse medium ad justificationem, & salutem necessarium nemo negaverit; ita fides explicita, & distincta in Christum omnino necessaria est omnibus, & singulis hominibus ad justificationem, & salutem. Hinc rursus Joannis 17. Christus ait: *Hæc est vita æterna; ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.* Et Joan. 8. 24. *Si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccato vestro.* De fide in Christum.

Idem docet Apostolus ad Rom. 3. *Omnes* (inquit) *peccaverunt, & egent gloria Dei. Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius.* Et ad Gal. 2. *Non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi.* Et: *In fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.* Idem docet S. Petrus, Act. 4. *Nec enim*

enim (inquit) *aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.*

Fidem in Christum esse necessariam ad salutem, fidei catholicæ dogma est.

2. Cor. 4. 13.

Fuit quidem fides in Christum Redemptorem, ac mediatorem omni tempore ad salutem necessaria. *Eumdem spiritum fidei* habemus, quem antiqui Justi habuerunt. Tempora, & Sacramenta variata sunt, non fides. Crediderunt in Christum venturum, quem nos venisse credimus; per eamdem fidem liberati sunt, per quam liberamur & nos; fidem scilicet Incarnationis Christi, quæ illis prænuntiabatur, sicut a nobis annuntiatur; ut docet *S. Augustinus*, Epistola 157. alias 89. ad *Hilarium.* Idque fidei catholicæ dogma est, ut idem S. Doctor asserit libro *de Peccato originali*, cap 24. „„ Sine fide (*inquit*) Incarnationis, & mortis, & Resurrectionis Christi, nec antiquos Justos, ut justi essent, a peccatis potuisse mundari, & Dei gratia justificari, veritas christiana non dubitat „ „.

Et lib. 2. *Operis imperfecti contra Julianum*, num. 188. „„ Agnoscimus (*inquit*) hæresim vestram, definivit enim Pelagius, quod non ex fide Incarnationis Christi antiqui vixerunt justi, quia videlicet nondum in carne venerat Christus. *Et libro de Peccato originali cap.* 23. *&* 24. Quis non sentiat... & multa ignorari salva christiana Fide, & alicubi errari sine aliquo hæretici dogmatis crimine?... Sed in causa duarum hominum, quarum per unum venun-

[redacted]

Idem confirmat Epistola 190. alias 157. ad *Optatum* Episcopum, cap. 2. & lib. *de Correptione, & Gratia*, cap. 7. Idem docet *S. Bernardus* Epist. 77. ad *Hugonem Victorinum*. Idem *S. Thomas*, 2. 2. qu. 2. art. 7. „ „ Post tempus (*inquit*) gratiæ revelatæ, tam majores, quam minores (*id est, tam Pastores, & Sacerdotes; quam populus*) tenentur habere fidem explicitam de mysteriis Christi; præcipue quantum ad ea, quæ communiter in Ecclesia solemnizantur, & publice proponuntur; sicut sunt articuli Incarnationis „ „.

REGULA VI.

Fides explicita, & distincta Trinitatis omnibus, & singulis hominibus omnino necessaria est ad justificationem; & salutem.

Hanc Regulam tradit *S. Thomas*, quæstione mox indicata, art. 8. „ „ Mysterium (*inquit*) Incarnationis Christi explicite credi non potest sine fide Trinitatis; quia in mysterio Incarnationis Christi hoc continetur, quod Filius Dei carnem assumpserit, & quod per gratiam Spiritus sancti mundum renovaverit, & quod de Spiritu sancto conceptus fuerit; & ideo eodem modo, quo mysterium Incarnationis Christi ante Christum fuit explicite creditum a majoribus; implicite autem, & quasi obumbrate a minoribus; ita etiam mysterium Trinitatis. Et ideo etiam post tempus gratiæ divulgatæ, tenentur omnes ad explicite credendum mysterium Trinitatis; & omnes, qui renascuntur in Christo, hoc adipiscuntur per invocationem Trinitatis, secundum illud, Matthæi ult. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Et Joan. 8. 19. *Neque me scitis; neque Patrem meum; si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis*. Et vers. 28. *Dixit ergo eis Jesus: Cum exaltaveritis filium hominis; tunc cognoscetis, quia ego sum, & a me ipso facio nihil, sed sicut docuit me pa-*

De rebus explicita fide credendis.

ter, hæc loquor. Et qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum; quia ego, quæ placita sunt ei, facio semper.

REGULA VII.

Omnes, & singuli Christiani tenentur omnes, & singulos articulos Symboli Apostolorum, saltem quoad substantiam, explicite credere.

Hinc ex prisca Ecclesiæ disciplina, catechumenis tradebatur symbolum, idemque reddebant, sive recitabant antequam Baptismo initiarentur. Et can. *Vos ante*, dist. 4. *De Consecratione*, qui ex *S. August.* depromptus est, dicitur: „ Ante omnia symbolum, & Orationem dominicam, & vos ipsi tenete, & illis, quos suscepistis de sacro fonte, ostendite „. Hinc *S. Leo* Epistola 27. alias 13. cap. 4. „ Non enim (*inquit*) de portiuncula aliqua fidei nostræ, quæ minus lucide declarata sit, quæritur; sed hoc stultissima resultatio audet incessere, quod Dominus noster in Ecclesia neminem sexus utriusque voluit ignorare. Siquidem ipsa catholici Symboli brevis, & perfecta confessio tam instructa sit munitione cœlesti, ut omnes hæreticorum opiniones solo ipsius possint gladio detruncari „.

Idem confirmat *S. Thomas*, 2. 2. quæst. 2. art. 5. „ Quantum (*inquit*) ad prima credibilia, quæ sunt articuli fidei, tenetur homo explicite credere, sicut

[redacted]

Ita docet *S. Thomas*, art. 7. ejusdem quæstionis. Ex quo consequens est, & explicite credi debere, quæ pertinent ad Sacramentorum, Baptismi præsertim, Pœnitentiæ, & Eucharistiæ necessitatem, ac divinam institutionem, gratiæque per illa collationem; realem præsentiam Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistia, & transubstantiationem, seu mutationem substantiæ panis in substantiam Corporis, & Sanguinis Christi. Item Sanctorum cultum, & invocationem, Reliquiarum sacrarum, & imaginum Christi, Deiparæ Virginis, & Sanctorum venerationem, indulgentiarum usum, salutares esse; purgatorium existere; animasque in eo detentas Fidelium suffragiis, ac præsertim sacrosancto Altaris Sacrificio juvari. Hæc enim omnia in Ecclesia solemnia sunt.

Omnia item Dogmata, quæ ad vitam recte, christianeque instituendam necessaria sunt, ab omnibus, & singulis explicite sunt credenda; quid nimirum Decalogo præcipiatur, quid vetetur. Nosse etiam quisque debet Ecclesiæ præcepta, fideque pariter distincta credere, Ecclesiæ esse parendum, extra illam neminem salvari; non habere Deum Patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem. Ea (inquam) expresse credenda sunt, saltem quoad substantiam, sub periculo damnationis æternæ, nisi justum obsit impedimentum; scilicet, vel captivitas apud infideles, seu magna a terris Christianorum distantia, seu tantus ingenii stupor, ut hæc nullo modo capere, & memoriæ commendare possit. Si quis vero hæc discere non curet, diligentiamque necessariam non adhibeat, reus est peccati lethalis, quamdiu illa in ignorantia versatur, nec ex illa studet emergere. Unde absolvi sacramentaliter non debet, nec ad alia Sacramenta admitti, ut ostendit in Tract. *de Pœnitentia*, cap. 7. art. 3.

Ex his colligitur, graviter peccare Christianos, qui cum in doctrina christiana rudes sint, & imperiti, nec mysteria noverint, quæ credere necesse est ad salutem, Catechesibus adesse nolunt, vel negligunt,

& familiaribus instructionibus, quæ singulis Dominicis, & festis diebus, in parochialibus Ecclesiis, vel alibi fiunt de præcipuis doctrinæ christianæ capitibus. Gravis item peccati reos esse parochos, qui Catecheses hujusmodi, atque instructiones prætermittunt; necnon parentes, & dominos, qui filios, servos, ancillas, iisdem Catechesibus adesse, & doctrinam christianam ediscere non sinunt, vel non compellunt.

REGULA IX.

Actus Fidei, Spei, & Charitatis, tenetur homo elicere ex vi præceptorum ad eas virtutes pertinentium, idque non semel tantum in vita, sed sæpius.

Præcepta enim Fidei, & Spei, & Charitatis primum Decalogi præceptum continet; siquidem Fide, Spe, & Charitate Deus colitur. Præcepta porro dantur de actibus, non de habitu virtutum, ut passim repetit *S. Thom.* Tenetur itaque homo elicere actus Fidei, Spei, & Charitatis ex vi præceptorum ad eas virtutes pertinentium.

Præterea, *Justus ex fide vivit*, ut docet Apostolus ad Galatas 3. Non semel igitur, sed sæpius actus fidei elicere tenetur; sicut cibum corpori sustendando non semel tantum, sed sæpius sumere debet, ne deficiat.

[redacted]

est tetigit, nisi credidit? Unde & mulieri illi post resurrectionem dixit volenti se mittere ad pedes ejus: *Noli me tangere; nondum enim ascendi ad Patrem.* Quod vides, hoc solum me esse putas. *Noli me tangere.* Quid est? Hoc solum me esse putas quod tibi appareo, noli sic credere. Hoc est, noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem; tibi non ascendi, nam inde nunquam recessi. In terra non tangebat stantem, quomodo tangeret ad Patrem ascendentem „ „ ? (*inquit S. August.* Tractatu 26. *in Joannem.*) Quamobrem inter alias pravi Dogmatis propositiones hæc ab *Innoc. XI.* Pontifice maximo jure damnata est: *Sufficit mysteria fidei semel credidisse.* Propositio damnata.

REGULA X.

Actum fidei tenetur elicere homo quoties ad justificationem disponere se debet, sive per Baptismum, sive per Pœnitentiam consequendam, sive extra hæc Sacramenta, si periculum urgeat, ne ea suscipere possit; idemque dicendum de actibus spei, & amoris divini.

His enim adulti ad justitiam disponuntur, ut docet Concil. Tridentinum sess. 6. cap. 6. „ „ Disponuntur autem ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia, & adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes vera esse, quæ divinitus revelata, & promissa sunt; atque illud imprimis, a Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu; & dum peccatores sese intelligentes, a divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore; illumque tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt „ „. Hinc Apostolus ad Rom. 3. ait; *Justificari hominem per fidem*, quia „ „ Fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad

ad filiorum ejus consortium pervenire „ „ (ut explicat eadem Synodus.)

Hinc *S. August.* Serm. 7. *De decem plagis, & praeceptis*, c. 10. ait: „ „ Inter omnes tanquam natos cordis nostri primogenita fides est Nemo enim bene operatur, nisi fides praecesserit, *Et Serm.* 38. *alias* 245. Hoc est (*inquit*) primum praeceptum, hoc est initium religionis, & vitae nostrae, fixum habere cor in fide „ „.

REGULA XI.

Actum fidei elicere debemus, ac tenemur, quoties Corpus Christi Eucharistiae Sacramento sumimus.

Illius enim Carnem manducare, & Sanguinem bibere debemus, non sacramentaliter duntaxat, sed etiam spiritualiter, ut nobis prosit ad salutem, & ad vitam aeternam. Spiritalis autem illa manducatio fit actu fidei vivae, quae per dilectionem operatur. Quam ob rem ex veteri Ecclesiae disciplina, Sacerdoti Eucharistiam porrigenti cum solemnibus his verbis: *Corpus Domini nostri Jesu Christi*, fidelis quisque venerabile Sacramentum recipiens, respondebat; *Amen*, id est, *Verum est*, ita credo.

REGULA XII.

Actum fidei homo tenetur elicere, quoties tentatio-

[redacted]

qui surdum, & mutum ipsum fecerat, vexati: *Credo, Domine: Adjuva incredulitatem meam.* Marc. 9.

REGULA XIII.

In reliquis etiam gravibus tentationibus actus fidei est eliciendus, ut dæmonem superemus.

Ita enim monet Apostolus ad Ephes. 6. *Induite vos* (inquit) *armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli... In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela Nequissimi ignea extinguere.* Quod *S. August.* egregie confirmat Tractatu 49. in Joannem: „„ Si fides in nobis (*inquit*) Christus in nobis. Quid enim aliud ait Apostolus: *Habitare Christum per fidem in cordibus vestris?* Ergo fides tua de Christo, Christus est in corde tuo. Hinc est illud, quod dormiebat in navi; & cum periclitarentur discipuli, jam imminente naufragio accesserunt ad eum, & excitaverunt eum; surrexit Christus, imperavit ventis, & fluctibus, & facta est tranquillitas magna. Sic & tu; intrant venti cor tuum, utique ubi navigas, ubi hanc vitam tanquam procellosum, & periculosum pelagus transis, intrant venti, movent fluctus, turbant navim. Qui sunt venti? Audisti convicium, irasceris; convicium ventus est, iracundia fluctus est; periclitaris, disponis respondere, disponis maledictum maledicto reddere, jam navis propinquat naufragio; excita Christum dormientem. Ideo enim fluctuas, & mala pro malis reddere præparas, quia Christus dormit in navi. In corde enim tuo somnus Christi, oblivio fidei. Nam si excites Christum, id est, recolas fidem, quid tibi dicit tanquam vigilans Christus in corde tuo? Ego audivi, dæmonium habes, & pro eis oravi; audit Dominus, & patitur, audit servus, & indignatur. Sed vindicari vis. Quid enim, ego jam sum vindicatus? Cum tibi hæc loquitur fides tua, quasi imperatur ventis, & fluctibus, & fit tranquillitas magna „ „.

Eph. 3. 17.

Matth. 8. 24.

REGULA XIV.

Actum fidei elicere tenetur homo, cum in mortis periculo versatur.

Tunc enim maxime eniti debet, ut ad Deum accedat, eique conjungatur, ut christianam justitiam consequatur, vel in ea perseveret; ut tentationes, quæ tunc imminent graviores, superet, ut mun-
1. Joan. 5. dum vincat antequam exeat de mundo. *Hæc autem est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.* Debet se contra terrores mortis munire fide, & spe resurrectionis, & futurorum bonorum, contra damnationis æternæ horrendas imagines animum perturbantes, & ad desperationem inducentes, fidem in passionem Christi Redemptoris, & Sanguinis ejus pro omnibus hominibus, ac pro se ipso, quamvis omnium peccatorum nequissimo, effusionem, quæ spem de illius misericordia parit. Hinc Ecclesia homines in mortis agone positos ad actus fidei eliciendos maxime excitare solet, ut ex formulis in Rituali præscriptis compertum est. Defectu certe fidei mundum diligimus, mortem nimius timemus. „ „ Cum Christum videre, gaudere sit, nec possit esse gaudium nostrum, nisi cum viderimus Christum; quæ cæcitas animi, quæve dementia est, amare pressuras, & pœnas, & lacrymas mundi, & non festinare potius ad gaudium,

[redacted]

constitutum fidem in domo fidei non habere „„ (*inquit S. Cyprianus*, lib. *de Mortalitate*.)

Ex his septem postremis Regulis compertum est, hanc propositionem ab *Alexandro VII.* Pontifice maximo inter alia perversae Moralis capita fuisse merito proscriptam: „„ Homo nullo unquam suae vitae tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis, ex vi praeceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium „„. Istas vero ab *Innoc. XI.* pari jure fuisse confixas. Propositiones damnatae.

„ Fides non censetur cadere sub praeceptum speciale, & secundum se „.

„ Satis est actum fidei semel in vita elicere „.

Has propositiones generalis Cleri gallicani Conventus anno 1700. hac Censura confixit: „ Hae propositiones sunt scandalosae, in praxi perniciosae, erroneae, fidei, & Evangelii oblivionem inducunt „.

REGULA XV.

Christianus quilibet a potestate publica interrogatus, fidem profiteri tenetur; nec sola negatio, sed dissimulatio, & silentium eo in casu lethale peccatum est.

Haec Regula nititur Christi Domini verbis, & auctoritate, Matth. 10. 32. *Omnis, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in coelis est; qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in coelis est.* Et Lucae 9. *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua, & Patris, & SS. Angelorum.*

Idem docet Apostolus ad *Romanos* scribens cap. 10. *Corde* (inquit) *creditur ad justitiam; ore autem confessio fit ad salutem. Dicit enim Scriptura: Omnis, qui credit in illum, non confundetur.*

Id confirmat *S. August.* lib. *de Fide, & Symbolo*, cap. 1. „„ Fides (*inquit*) officium a nobis exigit & cordis, & linguae. *Et paulo post:* Quandoquidem in sempiterna justitia regnaturi, a praesenti seculo maligno

ligno salvi fieri non possumus, nisi & nos ad salutem proximorum nitentes, etiam ore profiteamur fidem, quam corde gestamus „ „. Et Sermone 179. alias 24. ex editis a Sirmondo: „ „ Quid prodest (*inquit*) corde credidisse ad justitiam, si os dubitat proferre, quod corde conceptum est? Intus fidem Deus videt; sed parum est. Ne confitearis humilem, times superbos; & ei præponis superbos, qui pro te displicuit superbis... Ægrote, quomodo sanaberis, qui de medicamento tuo erubescis? ... De Christi Nomine erubescis? Ex eo, quod erubescis modo hominibus, habes erubescere, cum venerit in gloria sua redditurus, quod promisit bonis, quod minatus est malis. Ubi eris tu? Quid facies, si te attendat ille excelsus, & dicat tibi: Erubuisti de humilitate mea, non eris in claritate mea? Discedat ergo mala verecundia „ „.

Et libro *contra Mendacium*, cap. 6. „ „ Catholicam veritatem Catholicus, sicut in corde loquitur; quia ita credit, ita & in ore debet, ut ita prædicet; contra istam vero nec in corde, nec in ore habeat falsitatem, & ut corde credat ad justitiam, & ore confessionem faciat ad salutem „ „.

Idem confirmat *S. Thomas*, 2. 2. qu. 3. art. 2. „ „ Confiteri fidem (*inquit*) non semper, neque in quolibet loco est de necessitate salutis, sed in aliquo loco, & tempore, quando scilicet per omissionem

[redacted]

bus fidem palam, aperteque profiteri, ne Deo debitum honorem subtrahat, proximumque silentio suo offendat.

Merito itaque inter 65. perversæ Moralis propositiones anno 1679. ab *Innocentio XI.* damnatas, hæc ordine 18. confixa est: „ „ Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum consulo; tacere ut peccaminosum per se, non damno „ „. Propositio damnata.

Quam propositionem, & generalis Conventus Cleri gallicani anno 1700. hac Censura confixit: „ Hæc „ Propositio scandalosa est, præceptis evangelicis, & „ apostolicis aperte contraria, & hæretica „.

REGULA XVI.

In casu necessitatis, ubi fides periclitatur, quilibet tenetur fidem suam aliis propalare, vel ad instructionem aliorum Fidelium, sive confirmationem, vel ad reprimendam Infidelium insultationem.

Hanc Regulam iisdem verbis tradit *S. Thomas*, loco mox indicato, in responsione ad secundum. Nititur his Apostoli verbis: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Rom. 10.

REGULA XVII.

Falsam religionem simulare, lethale peccatum est.

Simulatio enim falsæ religionis, negatio quædam est veræ fidei. Mendacium est etiam in re gravi, quo divinus honor violatur, scandalum proximo creatur. Hinc Helceseitæ hæretici ab Ecclesia damnati sunt seculo secundo, qui inter alios errores asserebant, simulationem in professione religionis licitam esse, & crimen ullum esse negabant, si quis persecutionis tempore idola veneretur, dummodo id ex animo non faciat; aut si quid oretenus, non animo profiteatur, ut docent *S. Epiphanius* hæresi 19. & 50. & *Eusebius* lib 6. *Historiæ ecclesiasticæ* cap. 38.

Hanc Regulam confirmat veteris Ecclesiæ disciplina,

sanctaque severitas erga *Libellaticos*, id est ignavos Christianos, qui libellos a magistratibus ethnicis numerata pecunia obtinuerant, fidem facientes ipsos Principum edictis de idolorum cultu paruisse, vel simpliciter prohibentes, ne ob religionem in jus vocarentur. Illi quidem mitiori, ac breviori pœnitentiæ, quam idololatræ, sed tamen publicæ subjiciebantur. De quibus legi possunt *Tertullianus* in Apologetico cap. 27. & *S. Cyprianus* variis in Epistolis, & in Tractatu *De Lapsis*.

Id denique confirmat *Eleazari* pii, ac generosi Senis exemplum, qui rogatus ab amicis, ut simularet se manducasse de sacrificii carnibus, secundum Antiochi Regis mandatum, respondit (2. Machab. 6.) *Non enim ætati nostræ dignum est fingere; ut multi adolescentes arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum, & ipsi propter meam simulationem decipiantur; & per hoc maculam, atque execrationem meæ senectuti conquiram. Nam etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam.*

Ex his colligitur, non licere Christianis uti rebus illis, vestibus, aut signis, quæ falsæ religionis professionem significant, sive ex humana lege, sive ex consuetudine; & si quis utatur, peccati mortalis reum esse.

Colligitur secundo, non licere Catholicis adire

[redacted]

REGULA XVIII.

Christianis apud Infideles degentibus uti licet rebus, vestibus, & signis nationis propriis, non religionis.

Hæc Regula colligitur ex *Tertulliano*, libro *De Idololatria*, c. 14. „„ Licet (*inquit*) convivere cum Ethnicis, commori non licet. Convivamus cum omnibus; conlætemur ex communione naturæ, non superstitionis. Pares anima sumus, non disciplina; compossessores mundi, non erroris „„. Et cap. 18. *Joseph* in Ægypto, & *Danielem* in Babylonia, insignia dignitatum, quibus a Regibus ornati erant, & quæ nihil commune habebant cum idololatria, gerere potuisse docet. „ „ Proprius (*inquit*) habitus uniuscujusque est, tam ad usum quotidianum, quam ad honorem, & dignitatem. Igitur purpura illa, & aurum, cervicis ornamentum, apud Ægyptios, & Babylonios insignia erant dignitatis... Tantum enim honoris nomine conferebantur his, qui familiaritatem Regum merebantur, unde & Purpurati Regum vocabantur a purpura, sicut apud nos a toga candida Candidati; sed non ut suggestus ille Sacerdotiis quoque, aut aliquibus idolorum officiis adstringeretur. Nam si ita esset, utique tantæ sanctitatis, & constantiæ viri statim habitus inquinatos recusassent, statimque apparuisset Danielem idolis non deservisse, nec Belem, nec Draconem colere, quod multo postea apparuit. Simplex igitur purpura illa, nec jam dignitatis erat, sed ingenuitatis apud Barbaros insigne. Quemadmodum enim & Joseph, qui servus fuerat, & Daniel, qui per captivitatem statum verterat, civitatem Babyloniam, & Ægyptiam sunt consecuti per habitum barbaricæ ingenuitatis; sic penes nos quoque fideli, si necesse fuerit, poterit & puerilis prætexta concedi, & puerilis stola, nativitatis insignia, non potestatis; generis, non honoris; ordinis, non superstitionis „„.

REGULA XIX.

Infidelitas gravissimum est omnium peccatorum; quæ in perversitate morum contingunt.

Cum enim peccatum sit aversio a Deo: „ Tanto aliquod peccatum est gravius, quanto per ipsum homo magis a Deo separatur. Per infidelitatem autem maxime homo a Deo elongatur; quia nec veram Dei cognitionem habet. Per falsam autem cognitionem ipsius non appropinquat ei; sed magis ab eo elongatur „ (*inquit S. Thomas*, 2. 2. qu. 10. art. 3.) Idemque ante ipsum docuit *S. August.* exponens hanc
Joan. 15. sententiam Christi: *Si non venissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent* (Tractatu 89. in Joannem) „ Magnum quoddam peccatum (*inquit*) quasi sub generali nomine vult intelligi. Hoc est enim peccatum, quo tenentur cuncta peccata „.

REGULA XX.

Infidelitas deliberata, cujuscunque sit generis, lethale semper peccatum est; sed primi, & imperfecti, sive indeliberati motus infidelitatis venialia duntaxat peccata sunt.

Lethaliter ergo peccant contra primum Decalogi præceptum, quicunque renituntur christianæ fidei, sive quam nondum susceperunt, ut Pagani, &

[redacted]

„ „ Gravius enim peccat, qui renititur fidei susceptæ, quam qui renititur fidei nondum susceptæ; sicut gravius peccat, qui non implet, quod promisit, quam si non impleat, quod nunquam promisit „ „. Verba sunt *S. Thom.* 2. 2. qu. 10. art. 6.

Apostasia tandem, quæ defectio est a fide christiana ad Judaismum, Mahumetismum, aut idololatriam, vel Atheismum, præter insitam peccati gravitatem, ex infidelitate, ad quam fit defectio, æstimandam; ex alio præterea capite, scilicet ex circumstantia fidei, ac religionis, quam professus est, gravius est peccatum, secundum illam S. Petri sententiam Ep. 2. c. 2. *Melius erat eis veritatem non cognoscere, quam post agnitam retroire.*

REGULA XXI.

Lethalis peccati reus est, qui cum Infidelibus de fide disputat tanquam dubitans.

Hanc Regulam tradit *S. Thom.* loco mox indicato, art. 7. „ „ Ex parte disputantis (*inquit*) est considerанda intentio. Si enim disputet tanquam de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non supponens, sed argumentis experiri intendens; procul dubio peccat tanquam dubius in fide, & infidelis. Si autem disputet aliquis de fide ad confutandos errores, vel etiam ad exercitium, laudabile est. *Et in responsione ad tertium*: Non debet disputari de his, quæ sunt fidei, quasi de eis dubitando; sed propter veritatem manifestandam, & errores confutandos. Oportet enim ad fidei confirmationem aliquando cum infidelibus disputare; quandoque quidem defendendo fidem, secundum illud 1. Petri 3. *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ est in nobis, spe, & fide.* Quandoque autem ad convincendos errantes, secundum illud ad Titum 1. *Ut sit potens exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere* „ „.

Sed Laicis sub excommunicationis poena prohibuit

Alexander IV. ne publice, vel privatim de fide catholica disputent. (c. *Quicunque*, tit. *de Hæreticis* in sexto.) Quæ tamen excommunicatio non est latæ sententiæ, sed ferendæ.

REGULA XXII.

Simplicibus, & infirmis in fide familiaritas cum infidelibus, & communio etiam civilis, absque necessitate, prohibenda est; eamque familiaritatem, & communionem vitare tenentur, si periculum subversionis illorum fidei immineat; alioqui mortale peccatum committunt, quoties in hoc periculum se conjiciunt.

Hæc Regula traditur a *S. Thom.* 2. 2. q. 10. art. 9. „ „ Si aliqui fuerint firmi in fide (*inquit*) ita quod ex communione eorum cum infidelibus conversio infidelium magis sperari possit, quam Fidelium a fide aversio, non sunt prohibendi infidelibus communicare, qui fidem non susceperunt, scilicet Paganis, vel Judæis, & maxime si necessitas urgeat. Si autem sint simplices & infirmi in fide, de quorum subversione probabiliter timeri possit; prohibendi sunt ab infidelium communione, & præcipue, ne magnam familiaritatem cum eis habeant, vel absque necessitate eis communicent „ „. Hac distinctione personarum, pugnantes in speciem Canones conciliantur. Nam can. *Ad mensam*, causa 2. q. 3. & can. *Infideles*, causa [redacted]

REGULA XXIII.

Nemo hæreticus est, nisi, Christi fide suscepta, sit in errore eidem fidei manifeste repugnante pertinax.

Definitur enim Hæresis: *Error pertinax, fidei manifeste repugnans, in eo, qui fidem catholicam in veritate professus est.* Pertinax autem est, qui veritati fidei, satis, superque ipsi manifestæ, sciens volens repugnat. Pertinax etiam censendus est, qui certum aliquod fidei dogma sic ignorat, vel de eo dubitat, ut credere nolit, etiamsi sciret, Ecclesiam sic credere. De Hæreticis.

Præterea, hæc Regula nititur testimonio Apostoli 1. ad *Timotheum*, c. 6. *Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas verborum, &c.*

Id confirmat *S. August.* lib. 6. *De Baptismo contra Donatistas*, c. 16. „ „ Constituamus (*inquit*) duos aliquos isto modo, unum eorum, v. g. id sentire de Christo, quod Photinus opinatus est, & in ejus hæresi baptizari extra Ecclesiæ catholicæ communionem; alium vero hoc idem sentire, sed in catholica baptizari, existimantem ipsam esse catholicam fidem; istum nondum hæreticum dico, nisi manifestata sibi doctrina catholicæ fidei resistere maluerit, & illud, quod tenebat, elegerit „ „.

Et lib. 3. *De Anima, & ejus origine*, cap. 15. sic *Vincentium Victorem* alloquitur: „ „ Hæc interim undecim multum, aperteque perversa, & fidei catholicæ adversa nunc jam nihil cunctêris extirpare, atque abjicere ab animo, a verbo, a stilo tuo; si vis, ut te non solum ad Altaria transisse catholica, sed vere Catholicum esse gaudeamus. Nam hæc si pertinaciter singula defendantur, tot hæreses facere possunt, quot opiniones numerantur.. Absit autem, ut te arbitreris, hæc opinando, a fide catholica recessisse, quamvis ea fidei sint adversa catholicæ; si coram Deo, cujus in nullius corde oculus fallitur, veraciter te di-

xisse respicis : „ Non te tibi ipsi esse credulum pro-
„ bari ea, quæ dixeris posse; ac studere te semper et-
„ iam propriam sententiam non tueri, si improbabilis
„ detegatur, eo quod sit tibi cordi, proprio damnato
„ judicio, meliora magis, & quæ sint veriora sectari „.
Iste quippe animus etiam in dictis per ignorantiam non Catholicis, ipsa est correctionis præmeditatione, ac præparatione Catholicus „ „.

Et lib. 18. *de Civitate Dei*, cap. 51. „ „ Videns (*inquit*) diabolus templa dæmonum deseri, & in liberantis Mediatoris currere genus humanum, hæreticos movit, qui sub vocabulo christiano doctrinæ resisterent christianæ, quasi possint indifferenter sine ullà correptione haberi in civitate Dei, sicut civitas confusionis indifferenter habuit Philosophos inter se diversa, & adversa sentientes. Qui ergo in Ecclesia Christi morbidum aliquid, pravumque sapiunt, si correpti, ut sanum, rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt; hæretici fiunt, & foras exeuntes habentur in exercentibus inimicis „ „.

Refertur can. *Dixit Apostolus*, dist. 24. q. 3. Tit. 3.

Et Epist. 43. alias 162. „ „ Dixit quidem Apostolus Paulus: *Hæreticum hominem post unam correptionem devita, sciens quia subversus est ejusmodi, & peccat, & est a semetipso damnatus.* Sed qui sententiam suam, quamvis falsam, atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia [redacted]

Postquam autem essent auctoritate universalis Ecclesiæ determinata, si quis tali ordinationi pertinaciter repugnaret, hæreticus censeretur. Quæ quidem auctoritas principaliter residet in summo Pontifice „„.

Pertinaciam ad hæresim requiri, confirmat *Clemens V.* Clementina unica *de summa Trinitate, & Fide catholica*; & Clementina *Ex gravi*, tit. *De Usuris*.

Qui tamen ex ignorantia crassa errant circa fidem, in his, quæ credere tenetur quisque Catholicus, quamvis hæretici non sunt, seclusa pertinacia, lethalis peccati rei sunt.

REGULA XXIV.

Ritus hæreticorum a Principibus catholicis tolerari non possunt absque lethali peccato, cum ipsos prohibere, & extirpare possunt sine periculo gravioris cujuspiam mali.

Potestas enim Principibus christianis a Deo collata est non solum ad mundi regimen, sed maxime ad gloriam Dei procurandam, & ad Ecclesiæ præsidium, ut mala prohibeant, bona jubeant, non solum quæ ad humanam societatem, sed etiam, quæ ad divinam pertinent religionem. Ita Reges serviunt Domino in timore, ut *S. August.* explicat Epist. 185. alias 50. „„ Quomodo (*inquit*) Reges Domino serviunt in timore, nisi ea, quæ contra jussa Domini fiunt, religiosa severitate prohibendo, atque plectendo? Aliter enim servit, quia homo est, aliter quia Rex est Quia homo est, ei servit vivendo fideliter; quia vero etiam Rex est, servit, leges justa præcipientes, & contraria prohibentes convenienti vigore sanciendo. Sicut servivit Ezechias, lucos, & templa idolorum, & illa Excelsa, quæ contra præcepta Dei fuerant constructa, destruendo. Sicut servivit Josias, talia & ipse faciendo. Sicut servivit Rex Ninivitarum, universam civitatem ad placandum Dominum compellendo. Sicut servivit Darius, idolum frangendum in potestatem Danieli dando, & inimi-

cos ejus leonibus ingerendo. Sicut servivit Nabuchodonosor, omnes in regno suo positos a blasphemando Deo lege terribili prohibendo. In hoc ergo serviunt Domino Reges in quantum sunt Reges, cum ea faciunt ad serviendum illi, quæ non possunt facere nisi Reges ,, ,,. Ritus porro hæreticorum maxime pernitiosi sunt; *Per dulces enim sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium* (inquit Apost. ad Rom. 16. & *Sermo eorum ut cancer serpit* (ut idem scribit 2. ad *Tim.* 2.) Ipsos igitur extirpare tenentur catholici Principes, cum id possunt absque gravioris mali periculo, & nisi hanc operam religioni præstent, gravis peccati rei sunt.

Hanc Regulam confirmat *S. Th.* secunda secundæ, q. 11. art. 11. ,, ,, Quamvis (*inquit*) infideles in suis ritibus peccent, tolerari possunt, vel propter aliquod bonum, quod ex eis provenit, vel propter aliquod malum, quod vitatur. Ex hoc autem quod Judæi ritus suos observant, in quibus olim præfigurabatur veritas fidei, quam tenemus, hoc bonum provenit, quod testimonium fidei nostræ habebimus ab hostibus, & quasi in figura nobis repræsentatur, quod credimus; & ideo in suis ritibus tolerantur. Aliorum vero infidelium ritus, qui nihil veritatis, aut utilitatis afferunt, non sunt aliqualiter tolerandi, nisi forte ad aliquod malum vitandum; scilicet ad vitandum scandalum, vel dissidium, quod ex hoc posset pro-

[redacted]

Hæc enim lectio Pontificiis constitutionibus plerisque sub pœna excommunicationis latæ sententiæ vetita est, merito quidem, ne passim ab omnibus vel imperitis, vel semidoctis, aut etiam eruditis viris absque necessitate, & cum subversionis periculo legantur; quod doctis etiam hominibus, sed nimium curiosis, & quorum fides interdum infirmior est, quam simplicium, & ineruditorum, ex hujusmodi lectione plerumque imminere, infelix experientia comprobavit. Qui vero ex librorum illorum lectione subversionis periculum fidei suæ imminere animadvertunt, quod dubia circa fidem in eorum animis excitet, quibus graviter concutiuntur, lethaliter peccant, si in illorum lectione nihilominus perseverent, quamvis licentiam habeant hujusmodi libros legendi. Tenetur enim quisque periculum subversionis, & proximam peccandi occasionem vitare; nam *Qui amat periculum, peribit in illo*, ut dicitur *Eccl.* 3. 27. Tandem, qui libros illos absque licentia retinent, lethaliter peccant; tenentur enim illos quam primum deferre ad Episcopos, aut Inquisitores hæreticæ pravitatis, ubi exercetur Inquisitio, aut certe comburere; sicut legimus eos fecisse, qui superstitiones sectati, ad fidem christianam, melioremque frugem conversi sunt, Act. 19. *Multi ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus.*

Id confirmat *S. Leo*, Epistola 15. alias 93. cap. 15. ubi de Priscillianistarum libris ait: „ „ Quomodo decipere simplices possent, nisi venenata pocula quodam melle prælinirent, ne usquequaque sentirentur insuavia, quæ essent futura mortifera? Curandum ergo est, & Sacerdotali diligentia maxime providendum, ut falsati codices, & a sincera veritate discordes, in nullo usu lectionis habeantur, apocryphæ autem Scripuræ, quæ sub nominibus Apostolorum multarum habent seminarium falsitatum, non solum interdicendæ, sed etiam penitus auferendæ sunt, atque ignibus concremandæ. Quamvis enim sint in illis

quædam, quæ videantur speciem habere pietatis, nunquam tamen vacua sunt venenis, & per fabularum illecebras hoc latenter operantur, ut mirabilium narratione seductos, laqueis cujuscunque erroris involvant. Unde si quis Episcoporum, vel Apocrypha haberi per domos non prohibuerit; vel sub Canonicorum nomine eos codices in Ecclesia permiserit legi, qui Priscilliani adulterina sunt emendatione vitiati, hæreticum se noverit judicandum; quoniam qui alios ab errore non revocat, se ipsum errare demonstrat „ „.

ARTICULUS IX.

Regulæ Praxim spectantes circa Spem.

REGULA PRIMA.

Actum spei tenetur elicere christianus homo, & sæpius in vita, scilicet cum gratiam justificantem consequi opus est; & cum desperationis tentationes ingruunt, & cum spem suam infirmam, ac languentem esse animadvertit, rebusque temporalibus affici magis, ac moveri, quam bonis æternis, & cum Deum orat, & præsertim in mortis discrimine.

De Spe christiana.

Hanc Regulam probant illa, quæ de fidei præcepto diximus. Præcepta enim de spe in Deum non semel in Scripturis sacris tradita sunt, scilicet Psalmo 4. *Sacrificate sacrificium justitiæ, & sperate in Domino.* Et [redacted]

Obligat etiam præceptum ſpei, quoties de deſperatione tentamur, tunc enim contrario virtutis actu dæmoni reſiſtere debemus; item cum ſpem noſtram infirmam, ac languentem eſſe animadvertimus, eam excitare debemus, ut in juſtitia chriſtiana creſcamus. In adverſitatibus etiam debemus nos futurorum expectatione bonorum conſolari, & roborare, ſecundum illud Apoſtoli ad Rom. 5. *Gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. Non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus ſcientes, quod tribulatio patientiam operatur; patientia autem probationem, probatio vero ſpem, ſpes autem non confundit*; & cap. 12. *Spe gaudentes, in tribulatione patientes.* Spes rurſus excitanda eſt, cum oramus, quia fruſtra peteremus a Deo, quæ ab illo nos impetraturos non ſperaremus, & confideremur: *Sperantem* enim *in Domino miſericordia circumdabit.* Sed Pſal. 31. maxime in mortis articulo actus ſpei debemus elicere, cum diabolus peccatorum noſtrorum multitudinem, ac gravitatem nobis repræſentans, in deſperationem inducere nos tentat. Tunc in divinam miſericordiam ſpem noſtram conjicere debemus *Sicut anchoram animæ tutam, ac firmam*, ut loquitur Apoſtolus. Hebr. 6. Tunc dicat intimo pietatis affectu, in Deum Creatorem ſuum, Patrem ſuum, Redemptorem ſuum, in Chriſti paſſionem, vulnera pro ſe ſuſcepta, Sanguinem pro ſe etiam effuſum reſpiciens moribundus homo: *Domine Deus meus, in te ſperavi... Deus meus, adjutor meus & ſperabo in eum... In Domino ſperans non infirmabor... Fiat miſericordia tua, Domine, ſuper nos, quemadmodum ſperavimus in te... Mihi adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam... In te, Domine, ſperavi, non confundar in æternum.* Tunc diaboli tentationibus illud *S. Bernardi* in extremo agone poſiti objiciat: „ „ Fateor, indignus ſum regno cœlorum; ſed duplici jure obtinens illud Dominus meus, hæreditate Patris, & merito paſſionis, altero ipſe contentus alterum mihi donavit. Cujus beneficio illud mihi vindicare non erubeſco „ „. Gravia quidem ſunt, & innumera peccata mea: ſed *Apud Dominum miſeri-*

cordia, & copiosa apud eum redemptio... *Miserationes ejus super omnia opera ejus*... *& misericordiarum ejus non est numerus.* Non me fecit, ut me perderet; miserebitur figmenti sui, & operis manuum suarum. Pretium meum Sanguis Christi est; eo aspersus a maximis delictis emundabor. In vulneribus ejus tutus, tuas, Satan, insidias non pertimesco. *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum; si exurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo.* Reposita est hæc spes mea in sinu meo, ut pignus æternæ beatitudinis, ut clypeus fortitudinis, ut sertum exultationis.

REGULA II.

Contra spei præceptum lethaliter peccant, qui scelerum suorum multitudine, ac gravitate territi, veniam a Deo obtinere desperant.

Fratricidam enim Cain imitantur, qui voce fraterni sanguinis ad Dominum clamante, ait: *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear.* (Gen. 4.) Et Christi traditorem Judam, qui sanguinem justum tradendo se peccasse cum professus esset, *Abiens laqueo se suspendit.* De quo *S. August.* scribit Serm. 303. alias 27. inter Homilias quinquaginta. „„ Judam traditorem non tam scelus, quod commisit, quam indulgentiæ desperatio fecit penitus interire. Non erat dignus misericordia, ideo ei non fulsit lumen in corde, ut ad ejus indulgentiam concurreret, quem tradide- [redacted]

Non tam proditio Judam interire fecit quam desperatio.

ſed non ſperavit in miſericordia ipſius. „ „ Ergo ſic time Dominum, ut ſperes in miſericordia ejus. Si times latronem, ab alio ſperas auxilium, non ab eo, quem times; poſcis auxilium ab eo, quem non times, adverſus eum, quem times. Si ſic times Deum, & ideo times Deum, quia peccator es, a quo accepturus es auxilium adverſus Deum? Quo iturus es? Quid facturus? Vis ab illo fugere? Ad ipſum fuge. Vis fugere ab irato? Fuge ad placatum. Placabis autem eum, ſi ſperes in miſericordia ipſius; atque ita de cætero peccare caveas, ut de præteritis depreceris, ut tibi dimittantur a Domino „ „. Verba ſunt *S. Auguſt.* Enarratione in hunc Pſalmum.

A Deo irato ad ipſummet placatum fugiendum eſt.

REGULA III.

Contra ſpei præceptum lethaliter peccant, qui pravarum cupiditatum ſuarum vehementiam conſiderantes, ſuamque ad bene agendum imbecillitatem, ſuperare eam per Dei gratiam deſperant, interimque ſe ad omne ſcelus projiciunt.

De his ſcribit Apoſtolus ad Epheſios cap. 4. *Qui deſperantes tradiderunt ſemetipſos impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis.* Hi apud *Jeremiam* eos nomine Domini admonentem, ut revertatur unuſquique a via ſua mala, & dirigat vias ſuas, & ſtudia ſua, ajunt: *Deſperavimus, poſt cogitationes enim noſtras ibimus, & unuſquiſque pravitatem cordis ſui mali faciemus.* Jerem. 18.

REGULA IV.

Contra ſpei præceptum lethaliter peccant, qui, ſpectata magnitudine cœleſtis gloriæ, & conditionis humanæ vilitate, adeo degeneris, ac puſilli ſunt animi, ut ad æternam gloriam aſpirare non audeant.

Hos ſpectat illud Sapientis monitum, Eccl. 16. *Non dicas, a Deo abſcondar, & ex ſummo quis mei memorabitur? In populo magno non agnoſcar; quæ eſt enim anima mea in tam immenſa creatura?* Hi certe divinis promiſſis etiam juramento firmatis increduli vi-

dentur. *Homines per majorem sui jurant* (inquit Apostolus ad Hebræos 6.) *& omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est juramentum. In quo abundantius volens ostendere Deus pollicitationis hæredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum; ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem; quam sicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis; ubi præcursor pro nobis introivit Jesus.* In carne igitur ambulantes, non secundum carnem militare debemus, sed desiderio in cœlo esse, spem in terram illam felicitatis æternæ quasi anchoram præmittere, ne in isto mari turbati, naufragium faciamus. „ „ Quemadmodum ergo de navi, quæ in anchoris est, recte dicimus, quod jam in terra sit; adhuc enim fluctuat, sed in terra quodammodo educta est contra ventos, & contra tempestates; sic contra tentationes hujus peregrinationis nostræ, spes nostra fundata in illa civitate Jerusalem facit nos non abripi in saxa „ „. Verba sunt *S. August.* Enarratione in Psalm. 64. Si salutis arrhas consideremus, quibus Deus spem nostram erigit, manifestum erit grande esse peccatum illorum, qui spectata gloriæ cœlestis magnitudine, & conditionis humanæ vilitate, despondent animos, & ad eam aspirare non audent. Ea de re differentem *S. August.* audire præstat, Enar-

Spes anchora animæ tuta ac firma.

Quantas arrhas promissionum suarum, & salutis nostræ Deus nobis dedit ad foven-

[redacted]

hilo? Aut vero pro omnino habet Deus hominem, propter quem mori voluit Unicum suum? attendamus ad judicium dilectionis. Promissionis Dei tales arrhas accepimus; tenemus mortem Christi. Quis mortuus est? Unicus. Pro quibus mortuus est? utinam pro bonis, utinam pro justis. Sed quid? Etenim Christus (ait Apostolus) pro impiis mortuus est. Donavit impiis mortem suam, quid servat justis, nisi vitam suam? Erigat ergo se humana fragilitas, non desperet, non se collidat, non se avertat, non dicat: Non ero. Qui promisit, Deus est; & venit, ut promitteret; apparuit hominibus, venit suscipere mortem nostram, promittere vitam suam. Venit ad regionem peregrinationis nostræ, accipere hic, quod hic abundat, opprobria, flagella, colaphos, sputa in faciem, contumelias, spineam coronam, suspensionem in ligno, crucem, mortem. Hæc abundant in regione nostra. Ad talia commercia venit. Quid hic dedit, quid accepit? dedit exhortationem, dedit doctrinam, dedit remissionem peccatorum; accepit contumelias, mortem, crucem. Attulit nobis de illa regione bona, & in regione nostra pertulit mala. Promisit tamen nobis, quod ibi futuri simus, unde venit, & ait: *Pater volo, ut ubi ego sum, & ipsi sint mecum.* Joan. 17. Tanta præcessit dilectio. Quia ubi nos eramus, fuit nobiscum; ubi ipse est, erimus cum illo. Quid tibi promisit Deus, o homo mortalis? quia victurus es in æternum. Non credis? crede, crede. Plus est jam, quod fecit, quam quod promisit. Quid fecit? mortuus est pro te. Quid promisit? ut vivas cum illo. Incredibilius est, quod mortuus est æternus, quam ut in æternum vivat mortalis. Jam quod incredibilius est, tenemus. Si propter hominem mortuus est Deus, non est victurus homo cum Deo? non est victurus mortalis in æternum, propter quem mortuus est, qui vivit in æternum?... Accepit ex te, unde moreretur pro te. Non posset mori, nisi caro; non posset mori nisi mortale corpus; induit se, ubi pro te moreretur; induit te, ubi cum illo vivas. Ubi se

in-

induit morte? in virginitate matris. Ubi te induit vita? in æqualitate patris... Quiddam nostrum jam sursum est, quod hic accepit, ubi mortuus est, ubi crucifixus est. Jam quædam primitiæ tuæ præcesserunt, & dubitas, quia secuturus es „„?

REGULA V.

Contra spei præceptum peccant, qui ad orandum sunt pigriores, spemque abjiciunt, quod in longum differri videatur id, quod obtinere sperant.

Hi enim non attendentes, quod quædam a Deo non negantur, sed, ut congruo dentur tempore, differuntur (ut ait *S. August.* Tract. c. 3. in Joannem.) Moram Domini patienter non ferunt, nec Habac. 2. Prophetæ auscultant dicenti: *Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit.* Denique filios Abraham secundum spiritum se non esse ostendunt, qui *Longanimiter ferens, adeptus est repromissionem*, ut scribit Apostolus ad Hebræos 6.

REGULA VI.

Contra præceptum spei lethaliter peccant, qui in carne, & homine magis, quam in Dei auxilio confidunt.

Hanc Regulam Deus ipse tradit Jeremiæ 17. *Maledictus* (inquit) *homo, qui confidit in homine,* [redacted]

mis, & non sunt confisi super S. Israel, & Dominum non requisierunt. Tales sunt literarum studiosi, qui in labore suo, ac ingenii viribus ad scientiam comparandam magis confidunt, quam in Dei gubernatione, & lumine, qui *docet hominem scientiam*, qui *Scientiarum Dominus est.* Tales sunt maxime qui liberi arbitrii viribus sine singulari Dei auxilio, quod humili, fervente, & perseverante oratione ab illo petendum sit, legem Dei se impleturos, aut in gratia se perseveraturos confidunt, aut aliquid, propter quod a Deo suscipiantur, & adjuventur, ex se ipsis se præstare posse. Quisquis non sperat in Domino, miser est; scriptum est enim: *Beatus vir, qui sperat in eo.* Quis est, qui non sperat in Domino? *Qui in se sperat* (inquit *S. August.* Enarratione in Psalm. 33.) Igitur *Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus, & non respexit in vanitates, & insanias falsas.* Merito itaque *S. Gregor.* lib. 22. *Moralium*, cap. 5. „ „ Præsumptio (*inquit*) virtutis propriæ tanto gravius in desperatione est, quanto longius ab humilitate. Cumque vires sibi tribuit operis, ad adjutorium non recurrit auctoris; fitque, ut eo gravius peccator pereat, quo & ipsum hoc, quia est peccator, ignorat „ „.

Psal. 33. 9.

Psal. 39.

REGULA VII.

Desperatio peccatorum omnium periculosissimum est.

Angelici Doctoris effatum est, 2. 2. qu. 20. art. 3. „ „ Desperatio (*inquit*) est periculosior, quia per spem revocamur a malis, & inducimur ad bona prosequenda; & ideo sublata spe irrefrænate homines labuntur in vitia, & a bonis operibus retrahuntur „ „. Unde Glossa super illud Prov. 24. *Si desperaveris lassus in die angustiæ, minuetur fortitudo tua;* ait: „ Nihil est execrabilius desperatione, quam qui „ habet, & in generalibus hujus vitæ laboribus, & „ quod pejus est, in fidei certamine constantiam per„ dit „. Quæ Glossa ex venerabili *Beda* sumpta est, verbis aliquantulum immutatis. Hinc *S. Isidorus* lib. 2.

Sen-

Sententiarum, sive, *de Summo bono*, c. 14. ait: „ Con„temnere pœnitentiam, & permanere in culpa, de„scendere in infernum post mortem est. Ergo pec„care, ad mortem pertinet; desperare vero, est in „infernum descendere „. Quo mox etiam refert illud Prov. 18. *Impius, cum in profundum malorum venerit, contemnit.* Unde *S. Leo*, Sermone 3. *de Passione Domini*, ait: „ „ Christus sic ad omnium Redemptionem utebatur malitia persequentium, ut in mortis ejus, Resurrectionisque Sacramento, etiam interfectores sui possent salvi esse, si crederent. Unde scelestior omnibus, Juda, & infelicior extitisti; quem non pœnitentia revocavit ad Dominum, sed desperatio traxit ad laqueum „ „.

REGULA VIII.

Contra Spei christianæ præceptum lethaliter peccant, qui confidunt se permanentes in peccato misericordiam consecuturos; aut si vitam quandoque in melius mutare proponant, id nihilominus ita in dies differunt, ac si de dono pœnitentiæ accipiendo certi essent. Contra idem præceptum gravissime peccant, qui etsi crimina sua deserant, ad Ecclesiæ tamen Sacramenta non confugiunt, ut veniam consequantur, nec Deum placare satagunt satisfactoriis operibus.

[redacted]

obtinere ſine pœnitentia, vel gloriam ſine meritis. Hæc autem præſumptio eſt proprie ſpecies peccati in Spiritum ſanctum; quia per hujuſmodi præſumptionem tollitur, vel contemnitur adjutorium Spiritus ſancti, per quod homo revocatur a peccato „ „.

Et art. 2. reſponſione ad 3. „ Peccare cum propo„ ſito perſeverandi in peccato ſub ſpe veniæ, ad præ„ ſumptionem pertinet, & hoc non diminuit, ſed au„ get peccatum „.

Contra hujuſmodi præſumptores ait ſapiens (Eccl. 5.) *Ne ſequaris in fortitudine tua concupiſcentiam cordis tui; & ne dixeris: Quomodo potui? Aut quis me ſubjiciet propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit. Ne dixeris: Peccavi, & quid mihi accidit triſte? Altiſſimus enim eſt patiens redditor. De propitiato peccato noli eſſe ſine metu, neque adjicias peccatum ſuper peccatum. Et ne dicas: Miſeratio Domini magna eſt, multitudinis peccatorum meorum miſerebitur. Miſericordia enim, & ira ab illo cito proximant, & in peccatores reſpicit ira illius. Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te.* Eoſdem increpat Apoſtolus, ad Rom. 2. *Exiſtimas autem hoc, o homo, qui judicas eos, qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies judicium Dei? An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor theſaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis juſti judicii Dei, qui reddet unicuique ſecundum opera ejus.* Non enim modo ſic longanimis Deus in ſuſtinendo, ut nunquam juſtus in vindicando. Diſtribuit tempora, nunc vocat, nunc exhortatur peccatores, expectans donec reſipiſcant. *Miſericors, & miſerator Dominus, longanimis, & multum miſericors.* Pſal. 102. Miſericors in his, quibus veniam dedit; in his, quibus adhuc non dedit, longanimis; non damnans, ſed expectans, ipſa expectatione exclamans: *Convertimini ad me, & convertar ad vos.* Et Ezech. 33. nimia longanimitate; *Nolo* (inquit) *mortem impii, ſed ut*

ut convertatur impius a via sua, & vivat. Deus ergo dedit spem veniæ, ne desperando amplius pecces (inquit *S. August.* Enarratione in Psalm. 144.) „ „ Et spes, & desperatio timenda est in peccatis. Videte vocem desperantis ad augenda peccata; & videte vocem sperantis ad augenda peccata, & quomodo utrique voci occurrit providentia, & misericordia Dei. Audi vocem desperantis: Jam (*inquit*) damnandus sum; quare non facio, quidquid volo? Audi & vocem sperantis: Misericordia Domini magna est, quando me convertero, dimittet mihi omnia; quare non facio, quidquid volo? desperat, ut peccet; sperat, ut peccet. Utrumque metuendum est, utrumque periculosum; væ a desperatione, væ a perversa spe. Utrique huic periculo, & utrique malo quomodo occurrit misericordia Dei? Quid dicis tu, qui desperando volebas peccare? Jam damnandus sum; quare non facio, quidquid volo? audi Scripturam? *Nolo mortem impii, sed ut convertatur, & vivat.* Hac voce Dei reducitur in spem; sed timendus est alius laqueus, ne ipsa spe amplius peccet. Quid ergo & tu dicebas, qui spe magis peccas? Quando me convertero, omnia mihi Deus dimittet, faciam, quidquid volo. Audi & tu Scripturam: *Ne tardes converti ad Dominum; neque differas de die in diem; subito enim venit ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.* Noli ergo dicere, cras me convertam, cras Deo placebo, & omnia hodierna, & hesterna dimit-

[redacted]

Et spes, & desperatio timenda in peccatis.

Ezech. 33.

Eccl. 5.

vitam suam mundare a peccatis suis, & se omni gurgite flagitiorum demerserit, & ipse cadit... Audiamus vocem Dei dicentem nobis: Ne præsumas ad regnum de justitia tua; ne præsumas ad peccandum de misericordia Dei. Illuc si ascenderis, præcipitaberis: hac si lapsus fueris, demergeris „ „.

Hinc *S. Bernardus* Sermone 87. de Diversis: „ „ Cum primo (*inquit*) convertimur, pedes Domini osculamur. Duo autem sunt pedes Domini, Misericordia, & veritas. Hunc utrumque pedem Deus convertentium cordibus imprimit; & utrumque pedem peccatur quisque, si vere convertitur, amplectitur. Si enim solam misericordiam sine veritate reciperet, per præsumptionem caderet. Rursus si veritatem sine misericordia reciperet, nihilominus per desperationem periret. Sed ut fiat salvus, ad utrumque pedem humiliter provolvitur; ut per veritatem peccata damnet, & per misericordiam veniam speret „ „.

Peccator pœnitens utrumque pedem Domini amplecti debet, misericordiam, & justitiam.

ARTICULUS X.

Regulæ de dilectione Dei.

REGULA PRIMA.

Præceptum amoris Dei speciale est, non generale, cui per aliorum præceptorum adimpletionem satisfiat, adeoque non effectivus duntaxat; sed affectivus amor Dei præcipitur hominibus.

Hæc Regula nititur Christi Salvatoris nostri oraculo, Matth. 22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Hoc est maximum, & primum mandatum.* Primum porro, & maximum mandatum a cæteris distinctum est, specialemque actum, sive affectum imperat, non solum vetat, ne quis flagitiis, & facinoribus Deum offendat.

De dilectione Dei.

Propterea, dubium esse non potest, quin Deus principi hominis facultati, ejus nempe voluntati, legem præfixerit, ex cujus scilicet amore omnis morum bonitas pendet. Nam „ Mores nostri, non ex eo, quod

„ quiſque novit, ſed ex eo, quod diligit, dijudicari „ ſolent. Nec faciunt bonos, vel malos mores, niſi „ boni, vel mali amores „ (*inquit S. Auguſt.* Epiſtola 155. alias 52. ad *Macedonium.*) Quid enim abſurdius fingi poſſit, quam quod non curaverit Deus de prima hominis facultate, ex cujus bono, vel malo amore homo bonus, vel malus exiſtit; dum interim leges præſcripſit aliis facultatibus ac membris, quorum opera, ſiquidem ex ſe ipſis indifferentia ſint, non aliunde meritum, aut demeritum mutuantur, quam a recta, aut perverſa voluntate, a qua imperantur? Hoc ergo mandatum, *Diliges Dominum Deum tuum*, primam, ac præcipuam humani cordis operationem afficit, ac gubernat, nempe ejus amorem. Hæc autem Dei dilectio tam non poteſt eſſe ſine motu voluntatis, ſive cordis humani, quam cognitio, & recordatio Dei ſine actu intellectus, atque memoriæ eſſe non poſſunt. Præcipitur ergo humano cordi, quod ſine amore eſſe non poteſt, ſpecialis actus, ut ſcilicet Deum diligat amore cæteris omnibus ejus affectibus dominante. De quo *S. Auguſt.* Epiſtola mox indicata:

Amor Dei cæteris omnibus hominis affectibus dominari debet.

„ „ Quamquam (*inquit*) & in hac vita virtus non eſt, niſi diligere, quod diligendum eſt; id eligere, prudentia eſt; nullis inde averti moleſtiis, fortitudo eſt; nullis illecebris, temperantia eſt; nulla ſuperbia, juſtitia eſt. Quid autem eligamus, quod præcipue diligamus; niſi quo nihil melius invenimus? Hoc Deus [redacted]

si autem se propter se diligit, non se refert ad Deum, sed ad se ipsum conversus non ad incommutabile quid convertitur. Et propterea jam cum defectu aliquo se fruitur; quia melior est, cum totus hæret, atque constringitur incommutabili bono; quam cum inde vel ad se ipsum relaxatur. Si ergo te ipsum non propter te debes diligere, sed propter illum, ubi dilectionis tuæ rectissimus finis est, non succenseat alius homo, si etiam ipsum propter Deum diligis. Hæc enim regula dilectionis divinitus constituta est: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum; Deum vero ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente*; ut omnes cogitationes tuas, & omnem vitam & omnem intellectum in illum conferas, a quo habes ea ipsa, quæ confers. Cum autem ait: *Toto corde, tota anima, tota mente*, nullam vitæ nostræ partem relinquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, ut alia re velit frui, sed quidquid aliud venerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit. Quisquis ergo recte proximum diligit, hoc cum eo debet agere, ut etiam ipse toto corde, tota anima, tota mente diligat Deum. Sic enim eum diligens tanquam se ipsum, totam dilectionem sui, & illius refert in illam dilectionem Dei, quæ nullum a se rivulum duci extra patitur, cujus derivatione minuatur „ „.

Deut. 6. Matth. 22. Marc. 12. Luc. 10.

Dilectio Dei nullum a se rivulum duci extra patitur, cujus derivatione minuatur.

Primum illud humani cordis officium rursus explicat L. 1. *de Moribus Ecclesiæ catholicæ*, cap. 11. „„ Secutio Dei (*inquit*) beatitatis appetitus est; consecutio autem ipsa beatitas. At eum sequimur diligendo; consequimur vero, non cum hoc omnino efficimur, quod est ipse, sed ei proximi, eumque mirifico, & intelligibili modo contingentes, ejusque veritate, & sanctitate penitus illustrati. atque comprehensi. Ille namque ipsum lumen est, nobis autem ab eodem illuminari licet. *Maximum* ergo quod ad beatam vitam ducit, *primumque mandatum est, diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & anima, & mente: Diligentibus enim Deum, omnia procedunt in bonum.* Quamobrem paulo post idem Paulus: *Certus sum* (in-

Secutio Dei est beatitudinis appetitus.

Rom. 8.

(inquit) *quod neque mors, neque vita, neque Angeli, neque virtus, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia, poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.* Si igitur diligentibus Deum omnia procedunt in bonum; & summum bonum, quod etiam optimum dicitur, non modo diligendum esse nemo ambigit, sed ita diligendum, ut nihil amplius diligere debeamus; idque significatur, & exprimitur, quod dictum est: *Ex tota anima, & ex toto corde, & ex tota mente;* quis quæso dubitaverit, his omnibus constitutis, & firmissime creditis, nihil nobis aliud esse optimum, ad quod adipiscendum postpositis cæteris festinare oporteat, quam Deum? Item si nulla res ab ejus charitate nos separat, quid esse non solum melius, sed etiam certius hoc bono potest? Sed singula breviter attendamus; nemo nos inde separat, minando mortem; idipsum enim, quo diligimus Deum, mori non potest, nisi dum non diligit Deum, quod nihil est aliud, quam ei quidquam in diligendo, atque sequendo præponere. Nemo inde separat pollicendo vitam; nemo enim ab ipso fonte separat pollicendo aquam. Non separat Angelus; non enim est Angelus, cum inhæremus Deo, nostra mente potentior. Non separat virtus: nam si virtus hic illa nominata est, quæ aliquam potestatem in hoc mundo habet, toto mundo est omnino sublimior mens inhæ-

Nihil aliud nobis est optimum, ad quod, postpositis cæteris, festinare oporteat, quam Deus.

Nihil nos separat ab amore Dei quamdiu ipsum diligere volu-

[redacted]

ctrinam me ab eo separat, ut quasi depellat errorem; a quo nemo prorsus nisi separatus erraret. Si vero altitudine, & profundo superna, & inferna hujus mundi significantur; quis mihi cœlum polliceatur, ut a cœli fabricatore sejungar? Aut quis terreat infernus, ut Deum deseram, quem si nunquam deseruissem, inferna nescirem? Postremo quis me locus ab ejus charitate divellet, qui non ubique totus esset, si ullo contineretur loco? Non separat alia creatura „ „. Non satis fuit Apostolo dicere: *Non creatura*; sed dixit, *Non alia creatura*, ut animum ipsum, quo Deum diligimus, creaturam esse doceret. Alia ergo creatura corpus est, alia creatura est omne sensibile. Cavere ergo debet animus; „ „ Ne ab ipsius Dei charitate, qua sanctificatur, ut beatissimus maneat, alterius creaturæ, id est, hujus sensibilis mundi amore separetur. Non igitur separat nos alia creatura, siquidem & nos ipsi creatura sumus, a charitate Dei „ „.

In Deum itaque omnis amor noster colligendus, & referendus est; unde rursus idem *S. August.* lib. 10. *Confessionum*, cap. 19. ita Deum alloquitur: *Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat.* Totus amor noster in Deum colligendus.

Et Serm. 34. alias *de Diversis* 2. cap. 4. „ „ Audi, quid tibi dicat ex ore sapientiæ charitas: *Da mihi fili cor tuum.* Male erat, quando a te erat; quando tibi erat; per nugas enim, & amores lascivos, perniciososque trahebaris. Tolle inde. Ubi trahis? Ubi ponis? *Da mihi* (inquit) *cor tuum.* Sit mihi, & non perit tibi. Vide enim, si aliquid voluit dimittere in te, unde ames vel te, qui tibi dicit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; & ex tota anima tua, & ex tota mente tua.* Quid remanet de corde tuo, unde diligas te ipsum? Quid de anima tua? Quid de mente tua? Ex toto (*inquit*) totum exigit te, qui fecit te „ „. Non ergo nos, sed ipsum amemus; & ea, quæ sunt ejus, non ea, quæ sunt nostra, quæramus (inquit idem S. Doctor Tract. 123. in Joannem.) „ „ Nescio quo enim inexplicabili modo, quisquis se ipsum, non Deum amat, non se amat; & quisquis Deum, non se ipsum amat, ipse se amat. Prov. 23. Quisquis seipsum non Deum amat, non

 amat.

vere se amat.

amat. Qui enim non potest vivere de se, moritur utique amando se; non ergo se amat, qui, ne vivat, se amat. Cum vero ille diligitur, de quo vivitur, non se diligendo magis diligit, qui ideo non se diligit, ut eum diligat, de quo vivit „ „.

Deus amandus dulciter, prudenter, fortiter.

Ejusdem præcepti vim mirifice explicat *S. Bernard.* Sermone 20. in Cantica. „ „ Disce, o Christiane, a Christo, quemadmodum diligas Christum. Disce amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter; dulciter, ne illecti; prudenter, ne decepti; fortiter, ne oppressi, ab amore Domini avertamur. Ne mundi gloria, seu voluptatibus abducaris, dulcescat tibi præ his sapientia Christus; ne seducaris spiritu mendacii, & erroris, lucescat tibi veritas Christus; ne adversitatibus fatigeris, confortet te virtus Dei Christus. Zelum tuum inflammet charitas, informet scientia, firmet constantia. Sit fervidus, sit circumspectus, sit invictus. Et vide, ne forte tria ista tibi, & in lege tradita fuerint, dicente Deo: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua.* Mihi videtur amor quidem cordis ad zelum pertinere affectionis, animæ vero amor ad industriam, seu judicium rationis; virtutis autem dilectio ad animi posse referri constantiam, vel vigorem. Dilige ergo Dominum Deum tuum toto, & pleno cordis affectu; dilige tota rationis vigilantia, & circumspectione; dilige & tota virtute, ut nec mori pro ejus amore per-

Deut. 6.

[redacted]

Idem S. Doctor actum amoris primo præcepto mandatum, ab observatione aliorum præceptorum distinctum esse, diserte docet 2. 2. qu. 44. art. 1. „ „ Modus (*inquit*) dilectionis non cadit sub illis præceptis, quæ dantur de aliis actibus virtutum, puta, sub hoc præcepto: *Honora patrem tuum, & matrem tuam*, non cadit, quod hoc ex charitate fiat; cadit tamen actus dilectionis sub præceptis specialibus „ „.

Et 1. 2. q. 100. ar. 10. in responsione ad secundum, juberi nos asserit omnia referre in Deum; at negat hanc obligationem ex singulis præceptis exurgere, sed tantum ex vi hujus præcepti: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.*

Regulæ, quam explicamus, adversari *S. Bern.* quidam perperam objiciunt, duplicemque amorem distinguere, alterum affectivum, alterum effectivum; hunc nobis præceptum asserere, non primum. Hæc ejus verba proferunt ex Serm. 50. in Cantica. „ „ Est charitas in actu, & est in affectu; & de illa quidem, quæ operis est, puto datam esse legem hominibus, mandatumque formatum. Nam in affectu, quis ita habeat, ut mandatur? Ergo illa mandatur ad meritum, ista ad præmium „ „.

Verum *S. Bernardus* ab illa, quam vocat charitatem in actu, intentionem directam in Deum, verumque Dei affectum non removet; nec alium quam teneriorem, ardentiorem, & suaviorem amoris affectum excludit, cujus torrente Sanctos in patria inebriat Deus, & nunc in via quibusdam rivulis nonnunquam pias animas consolatur. „ „ Non hoc dico (*inquit S. Bernardus*) ut sine affectione simus, & solum moveamus manus ad opera; legi inter alia, quæ scribit Apostolus, magna, & gravia hominum mala, hoc quoque annumeratum, scilicet sine affectione. Sed est affectio, quam caro gignit, & est, quam ratio regit, & est, quam condit sapientia. Prima est, quam Apostolus dicit, legi Dei non esse subjectam, nec esse posse; secunda, quam perhibet e regione legi

Affectivum Dei amorem homini christiano præceptum S. Bernardus non negat.

Rom. 1. 31.

Rom. 8.

Dei consentientem, quoniam bona est. Longe vero tertia ab utraque, quæ gustat, & sapit, quoniam suavis est Dominus, primam eliminans, secundam remunerans. Nam prima quidem dulcis, sed turpis; secunda sicca, sed fortis; ultima pinguis, & suavis. Igitur per secundam opera fiunt, & in ipsa charitas; sed & non illa affectualis, quæ sale sapientiæ condita pinguescens, magnam menti importat multitudinem dulcedinis Domini; sed quædam potius actualis, quæ etsi nondum dulci illo amore suaviter reficit, amore tamen ipsius amoris vehementer accendit „„. Per charitatem igitur in effectu, verum, interiorem, & supernaturalem charitatis actum cum operibus conjunctum *S. Bernardus* intelligit; per charitatem in affectu, amorem eximio quodam lumine splendentem, & abundantia quadam suavitatis circumfluentem. Primum duntaxat, non secundum primo mandato præceptum esse docet.

In aliis mandatis non servatur manda tum de Deo diligendo, nisi illorum observatio prodeat ex radice charitatis.

Nec vero cum Regula, cujus in explicatione versamur, ullatenus pugnant hæc Christi Domini verba: *In his duobus mandatis universa lex pendet, & Prophetæ*; non enim hæc ideo dixit Salvator noster, quod duo illa præcepta nullam obligationem importent distinctam ab obligatione reliquorum præceptorum, sed quod eorum observatio pariat fidelem in cæteris mandatis servandis diligentiam, quasi divini amoris fructum. Unde Christus ait (Joan. 14.) *Si quis dili-*

[redacted]

lis parum grata est. „ Si *enim* forinsecus ea, quæ „ Deus jubet, manibus fiant, & in corde non fiant, „ nemo est tam insulsus, qui præcepta arbitretur im„ pleri „ (*inquit S. August.* qu. 54. in *Deuter.*) Non implentur (inquam) mandata Dei, sicut ea oportet impleri, dum fit, quod Deus præcipit, nec tamen fit propter id, propter quod fieri præcipit. Hinc idem S. Doctor in Ps. 118. „ Propter mercedem terrenam, „ atque carnalem (*inquit*) Dei mandata conabantur „ servare Judæi, neque faciebant, quia non ipsa, sed „ aliud diligebant „. In aliis itaque mandatis non servatur mandatum de diligendo Deo, nisi illorum observatio prodeat ex radice charitatis eam imperantis. Hinc *S. Greg.* Hom. 27. in Evangelia ait; „ „ Omne mandatum de sola dilectione esse, & omnia unum præceptum esse, quia, quidquid præcipitur, in sola charitate solidatur. Ut enim multi arboris rami ex una radice prodeunt, sic multæ virtutes ex una charitate generantur. Nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice charitatis. Præcepta ergo Dominica & multa sunt, & unum; multa per diversitatem operis, unum in radice charitatis „ „. Mandatum itaque primum, & maximum non servatur in aliis præceptis, dum forinsecus fiunt, sed potius in illo alia servantur, & adimplentur; quia amor Dei in corde regnans non permittit, ut agendo, vel omittendo dilectus offendatur. „ Nam „ fides, quæ per dilectionem operatur, etsi non sit, „ in quo exterius operetur, in corde tamen illa fer„ vens servatur „ (*inquit S. August.* Sermone 2. alias *De Tempore* 72.

Merito itaque sacra Facultas Parisiensis inter alias propositiones anno 1665. illam damnavit: „ Præce„ ptum amoris Dei, & proximi non est speciale, sed „ generale, cui per aliorum præceptorum adimple„ tionem satisfit „. Propositio damnata.

Hanc & generalis Cleri gallicani Conventus anno 1700. damnavit ut „ perniciosam, scandalosam, pia„ rum aurium offensivam, erroneam, impiam, pri-

„ mum, & summum mandatum irritum facientem, & „ evangelicæ legis spiritum extinguentem „.

REGULA II.

Sine actu amoris Dei non perficitur mandatum, quo Deum super omnia diligere jubemur.

Non habitus sed actus virtutum præcipiuntur.

Hæc Regula consectarium est præcedentis. Id ipsa primi, & maximi mandati verba significant; quibus dicitur diligendus Deus ex tota anima, & ex toto corde, & ex tota mente. Diligere autem agentis, & non cessantis est. De habituali igitur, otioso, & inerti amore minime agitur. Hinc *S. August.* lib. 3. *De Doctrina christiana*, cap. 10. ait: „ Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se, „ atque proximo propter Deum „. Motus igitur animi, sive vitalis actio præcipitur, non habitus, de quo præcepta non dantur. Non uno enim in loco docet *S. Thom.* præcepta non dari de habitibus, sed de actibus virtutum. Nec modo id generatim de certis præceptis, sed speciatim de præcepto amoris Dei tradit, 2, 2. qu. 44. art. 2. ad primum: „ Licet (*inquit*) charitas sit una virtus, habet tamen duos actus, quorum unus ordinatur ad alium, sicut ad finem. Præcepta autem dantur de actibus virtutum. Et ideo „ oportuit esse plura præcepta charitatis „. Neque enim vult Deus, ut eum habitibus cessantibus, & ad

[redacted]

de diligamus, tum jubet se diligi dilectione actuosa, non cessante; dilectione vigili, non sopita; dilectione attenta, non vero dilectione, quæ instar sopitorum habituum sine cogitatione, sine attentione, & sine actione reperiri existimatur.

Quamvis porro actus amoris divini a Deo præceptus sit, non tamen perrennitas hujus actus, qua totum semper cor ad Deum actu feratur; hæc enim perfectio Cœlitum propria est. Id unum vult *S. Thom.* Secunda secundæ, qu. 44. art. 4. in responsione ad secundum, cum ait: „„ Dupliciter contingit, ex toto corde Deum diligere. Uno quidem modo, in actu, id est, ut totum cor hominis semper actualis feratur in Deum, & ista perfectio est patriæ. Alio modo, ut habitualiter totum cor hominis in Deum feratur; ita scilicet, quod nihil contra Dei dilectionem cor hominis recipiat. Et hæc est perfectio viæ, cui non contrariatur peccatum veniale; quia non tollit habitum charitatis, sed solum impedit charitatis usum „„. Perennitas actus amoris divini non est a Deo præcepta.

Idem est alterius loci sensus, Articulo scilicet sexto ejusdem quæstionis, in responsione ad secundum. „„ Sicut (*inquit*) miles, qui legitime pugnat, non culpatur, nec pœnam meretur; ita etiam, qui in via hoc præceptum non implet, nihil contra divinam dilectionem agens, non peccat mortaliter „„. Hæc enim verba; *Qui in via præceptum non implet*, non significant eum a culpa esse immunem, qui actum amoris Dei in hac vita non elicit, sed tantum, qui ad perfectum amorem non pervenit. Præceptum scilicet charitatis dupliciter servari posse, docet *S. Thom.* Perfecte, quando pervenitur ad finem, quem Deus intendit, nempe, ut *totaliter*, cum ipso conjungamur, quod in cœlo demum fieri potest: Imperfecte, cum ad istam divini amoris perfectionem non pervenitur. Utitur exemplo Ducis, qui militibus jubet, ut pugnet. Ille enim (inquit) perfecte implet præceptum, qui pugnando vincit (is scilicet præcepti finis est.) Ille tantum imperfecte, qui pugnat, & non vincit; & hic tamen noxa caret, dum militiæ legibus pareat. Sed ut

miles, qui nunquam pugnat, nullo modo Ducis imperium exequitur; sic homo, qui actu nunquam diligit Deum, mandatum diligendi ne imperfecte quidem servat.

REGULA III.

In rigore præceptum est hominibus, ut Deum vero, & interiori affectu diligant; adeo ut ad salutem pervenire non possit, qui nullum divini amoris actum exercuerit.

Hanc Regulam disertis verbis tradit Christus Dominus Lucæ 10. *Ecce* (inquit Evangelista) *Legisperitus surrexit tentans illum, dicens; Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo?* Non quærit, quid ad vitam æternam utile sit, sed quid necessarium. Dixit Christus: *In lege, quid scriptum est? Quomodo legis?* Ille respondit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis & ex omni mente tua; & proximum tuum sicut te ipsum.* Quam ipsius responsionem, approbavit Dominus: *Recte* (inquit) *respondisti: Hoc fac, & vives.* Ad vitam igitur æternam necessarium est, ut Deum ex toto corde, interiore affectu diligamus.

Id confirmat Apostolus 1, ad Corinth. 16. *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit Anathema, Maram Atha.* Et dilectus discipulus, Epistolæ 1.

[redacted]

hiberi non potest. *Pietas cultus Dei est, nec colitur ille nisi amando* (inquit *S. August.* Epistola 140 alias 120. cap. 17.) Et Enarratione in Psalmum 77. „ „ Hoc colitur, quod diligitur. Unde quia Deus rebus omnibus major, & melior invenitur, plus omnibus diligendus est, ut colatur „„. In hoc cultu vera religio consistit, ex eoque vim, ac nomen suum mutuatur, ut *S. Augustinus* docet lib. 10. *De Civitate Dei*, cap. 3. „ „ Ipse (*inquit*) fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Hunc eligentes, vel potius religentes, amiseramus enim negligentes: Hunc ergo religentes, unde & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus, ut perveniendo quiescamus; ideo beati, quia illo fine perfecti. Bonum enim nostrum nullum est aliud, quam illi cohærere; cujus unius anima intellectualis incorporeo, si dici potest, amplexu, veris impletur, fœcundaturque virtutibus. Hoc bonum diligere in toto corde, in tota anima, & in tota virtute præcipimur. Ad hoc bonum debemus, & a quibus diligimur duci; & quos diligimus ducere. Sic complentur duo illa præcepta in quibus tota lex pendet & Prophetæ: *Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua; & diliges proximum tuum tanquam te ipsum.* Ut enim homo sese diligere nosset, constitutus est ei finis, quo referret omnia, quæ ageret, ut beatus esset. Non enim, qui se diligit, aliud esse vult, quam beatus. Hic autem finis est adhærere Deo. Jam igitur scienti diligere seipsum, cum mandatur de proximo diligendo sicut seipsum, quid aliud mandatur, nisi ut ei, quantum potest, commendet diligendum Deum? Hic est Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc tantum Deo debita servitus „„.

ritualis cultus Deo exhiberi non potest.

Matth. 22.

Magna Dei bonitas, qui se amari jubet a creatura sua: „ „ Quid tibi sum ipse (*inquit S. August. lib. 1. Confessionum, cap. 5.*) ut amari te jubeas a me, & nisi faciam, irascaris mihi, & mineris ingentes miserias? Parva ne ipsa est, si non amem te „ „? Magna certe miseria, Deum non amare, in cujus duntaxat amore

Magna Dei bonitas, qui se amari jubet a creatura sua.

Lib. 1. confess. cap. 1. lib. 4. cap. 10. & c. 11. lib. 13. c. 8.

re cor nostrum conquiescere potest, secundum illud ejusdem *Augustini* effatum: „„ Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te... Nam quoquoversum se verterit anima hominis, ad dolores figitur, alibi præter quam in te; tametsi figitur in pulchris extra te, & extra te... Eunt enim, quo ibant, ut non sint, & conscindunt eam desideriis pestilentiosis; quoniam ipsa esse vult, & requiescere amat in eis, quæ amat. In illis autem non est ubi, quia non stant, fugiunt... Noli esse vana, anima mea, & obsurdescere in aure cordis, tumultu vanitatis tuæ. Audi & tu: verbum ipsum clamat, ut videas; & ibi est locus quietis imperturbabilis, ubi non deseritur amor, si ipse non deserat... Da mihi te, Deus meus, redde te mihi, te enim amo; & si parum est; amem validius. Non possum metiri, ut sciam, quantum desit mihi amoris ad id, quod sat est, ut currat vita mea in amplexus tuos, nec avertatur, donec abscondatur in abscondito vultus tui. Hoc tantum scio, quia male mihi est præter te, non solum extra me, sed & in me ipso; & omnis mihi copia, quæ Deus meus non est, egestas est... Pondus meum amor meus, eo feror, quocunque feror. Dono tuo accendimur, & sursum ferimur. Inardescimus, & imus „„.

Dei amore nihil magis necessa-

Dei amore, ut nihil magis necessarium, ita nihil magis justum. Unde auctor Sermonis *De Baptismo Chri-*

[redacted]

Si comprehensor est, Deo debet, ob ejus præsentiam, amorem gaudentem. Variante statu, variatur amandi modus, immoto semper amandi officio. Hunc amoris censum perinde a paupere, quam divite Deus exigit, quia non ex arca, sed ex corde solvitur. Hoc onus tam infirmo, quam sano impositum, quia non deorsum premit, sed sursum levat. Hoc officium perinde feminis, quam viris præscriptum, quia non inde solvitur, ubi sexuum distinctio cum bestiis homini communis; sed inde penditur, ubi veritas intelligitur, & homo Angelis coæquatur. Huic officio si desit, erga Patrem est inhumanus, erga Liberatorem ingratus, adversus Ligislatorem suum perduellis, & contumax. „ Non præcipit *enim* Scriptura nisi charitatem; nec „ culpat nisi cupiditatem; & eo modo informat mo„ res hominum „ (*inquit S. August.* lib. 3. *De Doctrina christiana*, cap. 10.)

Merito igitur ab *Alexandro VIII.* Pontifice maximo die 24. Augusti anni millesimi sexcentesimi nonagesimi hæc Propositio damnata est: „ „ Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali; formalis vero in conformitate actus cum Regulis morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative „ „... Hunc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decurso vitæ suæ moralis. Hanc, inquam, Propositionem summus Pontifex declaravit *Hæreticam*, & uti talem damnavit, prohibuitque *sub Censuris, & pœnis contra hæreticos, & eorum fautores in jure expressis.*

Hæresis divini amoris necessitatem, & obligationem elevans, & imminuens a Sede apostolica damnata.

REGULA IV.

Divini amoris actum non semel tantum in vita, neque tunc solum debet justificari, sed sæpius, imo quam frequentissime potest, homo exercere tenetur.

Quod teneatur homo ad exercendum divini amoris actum, cum ad justificationem præparare se debet, sacra Synodus Tridentina docet Sessione 6. cap. 6 ubi adultos ad suam justificationem se disponere docet:

Actum amoris Dei elicere debet homo, cum se ad

Justificationem præparare tenetur.

cet: „ „ Cum Deum tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt. *Et Canone* 3. *cujus hæc sunt verba*: Si quis dexerit, sine præveniente Spiritus sancti inspiratione, atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur; anathema sit „ „. Hinc illud *S. Augustini* in Psalm. 19. „ „ Qui noluerit servire charitati, necesse est, ut serviat iniquitati. *Et Psalmi* 38. *de charitate loquens, qua Sponsa se vulneratam ait*: Qui hoc vulnere non fuerit vulneratus (*inquit*) ad veram sanitatem non potest pervenire. *Et Sermone* 27. *in Psalm.* 118. Quanto magis regnat in quocunque Dei charitas, tanto minus ei dominatur iniquitas: *Idem in Psalm.* 121. Quia ipsa charitas occidit, quod fuimus, ut simus, quod non eramus, facit in nobis quamdam mortem dilectio „ „. Ista morte mortuus erat, qui dicebat: *Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo*; Ista morte mortui erant, quibus dicebat: *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo*. Hinc Salomon *Canticorum* 8. ait: *Fortis est, ut mors dilectio*.

Galat. 6.
Coloss. 3.

Divini amoris actum exercere debet homo cum primum ratione uti in-

Tenetur insuper homo divini amoris actum exercere, cum primum incipit ratione uti, vitæque rationalis primitias offerre Creatori, ad ipsum se convertendo, ut ad finem ultimum omnis appetitionis suæ; secundum illud Zachariæ 1. *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos*, ut docet *S. Thomas*, prima secun-

[redacted]

Tenetur præterea homo divini amoris actum exercere, cum ingens aliquod beneficium a Deo accepit. Ingrati enim animi vitium est immane, si non redamaverit amantem, & prævenientem in benedictionibus dulcedinis, in misericordia, & miserationibus, nihilque aliud ab illo postulantem præter amorem. Item, cum ingens aliquod beneficium a Deo accepit.

Tertio, actum amoris elicere debemus, cum ad sacrosanctam Eucharistiam accedimus, quæ Sacramentum charitatis est, pignusque singulare amoris, quo Christus *Cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Ut corpori Domini communicemus, per amorem Dei de Christo, & in Christo vivere, in eoque manere debemus, ut ille in nobis. Cum ad S. Eucharistiam accedit. Joan. 13.

Quarto, cum gravi tentatione pulsamur, quatenus periculum est, ne separemur a charitate Christi; tunc enim *In charitate radicati, & fundati*, Deo adhærere debemus, firmumque non peccandi propositum habere. Ut enim arbores altis radicibus terræ hærentes, & domus profundo nixæ fundamento vix loco moveri possunt; ita illi, qui in charitate radicati sunt, & fundati, ab eo, quod charitas diligit, vix divelluntur; quia divelli nolunt. Hinc Apostolus suo, & eorum nomine (ad Romanos cap. 8.) *Quis ergo* (inquit) *nos separabit a charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius... Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia, poterit nos seperare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.* Sic affectis Deus auxilium largitur, quo tentationibus, vel gravissimis resistunt non modo, sed ex eis proficiunt, ut in divino sint amore firmiores, secundum illud 1. ad Corinth. 10. *Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis; sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.* Vere fidelis Cum gravi tentatione pulsatur. Ephes. 3.

Deus, qui dat potentiam, ne vincamur, gratiam, ut mereamur, constantiam, ut vincamus.

Cum de odio Dei tentatur.

Sed tunc maxime Dei amorem in nobis excitare tenemur, cum de odio Dei tentamur, quod incomparabile scelus est, & peccatum in Spiritum sanctum. In hoc prolabitur homo peccator, cum considerans Deo displicere peccata, quæ ipse amat, cuperet Deum non esse, aut peccata non punire sicque iniquum esse. De quo hominum impiorum genere *S. August.* ait, Tractatu 90. in Joannem: „ „ O miseros homines! qui cum esse volunt mali, nolunt esse veritatem, qua damnantur mali; nolunt enim eam esse, quod est, cum seipsos debeant nolle esse, quod sunt; ut ipsa manente mutentur, ne ipsa judicante damnentur „„.

Ejusdem criminis rei sunt, qui tanta nausea afficiuntur in spiritu, ut de eo ipso Deo tristitiam concipiant, ipsumque summum bonum apprehendant, ut sibi malum, aut ita in peccato suo sunt affecti, ut illorum, qui gloriam Dei dilatare student, & conantur, piam voluntatem, ac labores frustrari gaudeant. Adversus hujusmodi tentationes, si quando insurgant, munire se debet homo frequentibus, ac ferventibus divini amoris actibus.

Quoties aliquibus actibus religionis Deum peculiariter colere te-

Quinto; divini amoris actum exercere tenemur, quoties Deum peculiariter colere obligamur, aut volumus aliquibus actibus religionis, adoratione scilicet, Sacrificio, auditione Sacri, oratione, voto, si

[redacted]

quiruntur; primum ut in mente adorantis, nec falsus Deus, quemadmodum in animo gentilium; nec de vero Deo, quemadmodum in cogitatione Sanititanorum, falsa sit opinio. Secundo, ut quidquid cæremoniis, & verbis exprimitur; internis animi motibus vere respondeat. Qui porro manet in affectu peccati, Deum in veritate non adorat, dum sine desiderio adoptionis filiorum Dei, Deum tamen tanquam Patrem suum audet appellare; dum ait: *Sanctificetur nomen tuum*, nullo incensus odio peccati; quo Dei nomen inhonoratur, nec ullo ardens zelo; quo cultus ejus promovetur; dum frigidus ab æternæ vitæ desiderio, & præsentis vitæ, rerumque temporalium fervens amore dicit: *Adveniat regnum tuum*; dum voluntati divinæ rebellis, & contumax; ejusque mandata contemnens ait: *Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra*, tametsi in corde dicat Deo: *Recede a nobis; scientiam viarum tuarum nolumus*.. dum verbum Dei fastidiens, & Christi Corpus vix semel in anno sumere satagens, atque a Christi Spiritu alienus, ait: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*; dum odio, & vindictæ desiderio in proximum exæstuans ait: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*; dum tentationi cedens; peccandi occasiones amans, *labiis dolosis, in corde, & corde* dicit: *Et ne nos inducas in tentationem*; Hoccine est adorare Deum in spiritu, & veritate? Sincerus Dei cultus absque illius amore non consistit, ut sæpe repetit S. Augustinus: *Qui cultus ejus, nisi amor ejus* (inquit ille lib. 12. *De Trinitate*, cap. 4.) Sine charitate scilicet alia nihil prosunt, & si necessitas impediat, ne alia adhibeantur, sola sufficit. *Adde charitatem, prosunt omnia; detrahe charitatem; nihil prosunt cætera* (inquit idem S. Doctor Sermone 138. alias 50. *De Verbis Domini*.)

Matth. 6.

Job 21.

Sexto divini amoris actum elicere tenemur; cum Deum blasphemiis impeti, sacrilegiis inhonorari, contemni, aut gravi quopiam scelere offendi videmur; sicut affectus erat David, zelo Dei incensus, quod inimici

Quoties Dei ut gratis videt.

Psal. 118. mici sui divinæ legis obliti essent: *Tabescere* (inquit) *me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei.* Ad hoc enim flagrabat eos adducere, quod ipse flagrantissime diligebat (inquit *S. August.* Sermone 29. in illum Psalmum.) Zelum, qui habent, omnes sibi inimicos putant, qui sunt hostes Dei, quamvis patrem, fratres, sorores. *Nemo enim gravior hostis omnium, quam qui omnium lædit auctorem.* Insignia divini hujus ardoris, ac zeli exempla Scriptura sacra proponit in Phinee, Elia Ezechia, Prophetis omnibus, Mattathia, Christo ipso Salvatore, de quo scriptum est:
Joan. 2. *Zelus domus tuæ comedit me.*

Divini amoris actum exercere tenetur in mortis periculo.

Septimo divini amoris actum exercere tenetur homo in mortis periculo constitutus. Tunc scilicet totis viribus eniti debet, ut ad Deum per pœnitentiam convertatur. Nemo enim etsi nullius sceleris sibi conscius sit, committere debet, ut sine pœnitentia migret e vita (inquiebat *S. August.*) *Pœnitentiam autem certam non facit, nisi odium peccati, & amor Dei.* Tunc adversus graviores tentationes majorem in se charitatem excitare tenetur moribundus. Tunc ad Deum ferventius tendere, quomodo corpora centro suo propiora majori propensione, ac impetu in illud feruntur; tunc dolere, quod tam sero Deum amaverit, cum *S. August.* dicens: *Sero te amavi, pulchritudo tam magna, tam antiqua, sero te amavi*; tum ad æternam beatitudinem promerendam studium omne, omnesque

[redacted]

ba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, & dormiens, atque consurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque, & movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine, atque ostiis domus tuæ. -Non cessatio sedentis ab hoc amore debet cessare; non quies dormientis ab hoc amore quiescere; non vigiliæ consurgentis, neglecto hoc amore, aliis intendere, non labor itinerantis ab hoc amore discedere. Sive domi, sive foris, quocunque loco, quocunque tempore, quocunque in opere, homo Dei amator esse debet. Nec vero de habitu inerti, & otioso dilectionis loquitur Deus, sed de charitate in frequentes actus prorumpente. „„ Dilectio vacare non potest. Da mihi vacantem amorem, & nihil operantem (*inquit S. August. Præfatione in Psalm.* 31.) Habet omnis amor vim suam (*inquit idem S. Doctor in Psalm.* 121.) nec potest vacare amor in anima amantis; necesse est, ut ducat. Sed vis nosse, qualis amor sit? Vide, quo ducat. Non enim monemus, ut nil ametis, sed ne mundum ametis, ut eum, qui fecit mundum, libere ametis. Obligata enim anima amore terreno, quasi viscum habet in pennis, volare non potest. Mundata vero ab affectibus sordidissimis seculi, tanquam extensis pennis, & duabus alis resolutis ab omni impedimento, id est, duobus præceptis dilectionis Dei, & proximi volat. Quo, nisi ad Deum ascendens volando, quia ascendit amando? Quod antequam possit, gemit in terra, si jam inest ei volandi desiderium; & dicit: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam* „„?

exercere debemus. Deuter. 6.

Amor Dei vacare non potest.

Psal. 54. 7.

Describens idem S. Doctor amorem sui, & amorem Dei, utrique proprias actiones assignat, lib. 14. *De Civitate Dei.* cap. 28. Illi ædificare Babylonem, huic cœlestem Jerusalem; illi gloriari in seipso, huic gloriari in Domino; illi se ipsum, huic Deum suum exaltare, illi coæqualibus dominari, huic liberis affectibus proximo servire. „„ Fecerunt (*inquit*) civita-

Amoris Dei, & amoris proprii caracteres.

tes duas, amores duo; terrenam scilicet, amor sui usque ad contemptum Dei, cœlestem vero amor Dei usque ad contemptum sui. Denique illa in seipsa, hæc in Domino gloriatur; illa enim quærit ab hominibus gloriam; huic autem Deus conscientiæ testis maxima est gloria; illa in gloria sua exaltat caput suum; hæc
Psal. 3. 4. dicit Deo suo: *Gloria mea, & exaltans caput meum.* Illa in Principibus ejus, vel in eis, quas subjugat, nationibus dominandi libidine dominatur; in hac serviunt invicem in charitate, & Præpositi consulendo, & subditi obtemperando; illa in suis Potentibus dili-
Psalm. 17. git virtutem suam; hæc dicit Deo suo; *Diligam te, Domine virtus mea* „ „. Cum igitur toto vitæ hujus mortalis tempore præcipitur charitas, non illa motu, & actione carens præcipitur; sed quæ in actus amoris, quam fieri potest frequentissimos, prorumpat.

Totis viribus eniti debemus, ut in justitia christiana crescamus.

Operam certe dare tenemur, & totis viribus eniti, ut in justitia christiana crescamus. Siquidem *Justorum semita, quasi lux splendens, procedit, & crescit usque ad perfectam diem;* ut dicitur Prov. 4. *Et ibunt de virtute in virtutem*, donec *videatur Deus Deorum in*
Psalm. 83. *Sion.* Unde Apostolus ad Ephes. 4. ait: *Veritatem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus.* Et Apostolorum Princeps Epist. 2. cap. 3. *Crescite in gratia, & in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi.* Spirituale autem illud incrementum fit per actus frequentissimos charitatis; justi-

[redacted]

plena ſanitas, quando plena charitas; plenitudo enim legis charitas; tunc autem plena charitas, quando videbimus eum ſicuti eſt. Neque enim erit, quod addatur ad dilectionem, cum fides pervenerit ad viſionem „ „.

Quod autem homo in juſtitia ſemel accepta creſcere ſemper debeat, docet etiam ſacra Synodus Tridentina cap. 10. „ „ Sic ergo (*inquit*) juſtificati, & amici Dei facti, euntes de virtute in virtutem, renovantur (ut Apoſtolus ait) de die in diem; hoc eſt, mortificando membra carnis ſuæ, & exhibendo ea arma juſtitiæ in ſanctificationem, per obſervationem mandatorum Dei, & Eccleſiæ, in ipſa juſtitia per Chriſti gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, creſcunt, atque magis juſtificantur, ſicut ſcriptum eſt: *Qui juſtus eſt, juſtificetur adhuc.* Et iterum: *Ne verearis uſque ad mortem juſtificari.* Et rurſus: *Videtis, quoniam ex operibus juſtificatur homo & non ex fide tantum.* Hoc vero juſtitiæ incrementum petit ſancta Eccleſia, cum orat: *Da nobis*, Domine, fidei, ſpei, & charitatis augmentum „ „. Porro *Quanto magis regnum cupiditatis deſtruitur, tanto charitatis augetur* (inquit) *S. Auguſt.*

Apoc. ult.
Eccl. 8.
Jacob. 2.
Lib. 3. De Doctrina chriſtiana cap. 10.

Ex his omnibus compertum eſt inter alia corruptæ Moralis maleſana dogmata merito confixas fuiſſe ab *Innoc. XI.* Pontifice maximo ſequentes propoſitiones anno 1679.

Propoſitiones damnatæ.

5. *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei ſemel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.*

6. *Probabile eſt, ne ſingulis quidem rigoroſe quinquenniis per ſe obligare præceptum charitatis erga Deum.*

7. *Tunc ſolum obligat, quando tenemur juſtificari, & non habemus aliam viam, qua juſtificari poſſumus.*

Item a ſacra Facultate Pariſienſi merito fuiſſe damnatam illam Propoſitionem anno 1665. *Præceptum amoris Dei per ſe tantum obligat in articulo mortis.*

Generalis denique Cleri gallicani Conventus anno 1700. ſic de illis Propoſitionibus judicavit: „ „ Hæ propoſitiones ſunt ſcandaloſæ, pernicioſæ, piarum

aurium offensivæ, erroneæ, impiæ, primum, & summum mandatum irritum faciunt, atque evangelicæ legis spiritum extinguunt „ „.

REGULA V.

Deum non amat, sed primum, maximumque mandatum violat, qui alia re frui vult præter Deum.

Hanc Regulam præclare *S. August.* explicat lib. 1. *De Doctrina christiana*, triplicem rerum ordinem distinguens. Res aliæ sunt, quibus fruendum est, aliæ quibus utendum, aliæ quæ fruuntur, & utuntur. „ Illæ, quibus fruendum est, beatos nos „ faciunt. Istis, quibus utendum est tendentes ad bea„ titudinem adjuvamur, ut ad illas, quæ nos bea„ tos faciunt, pervenire, atque his inhærere possi„ mus. Nos vero, qui fruimur, & utimur, inter „ utrasque constituti, si eis, quibus utendum est, „ frui voluerimus, impeditur cursus noster, & ali„ quando etiam deflectitur, ut ab his rebus, quibus „ fruendum est, obtinendis vel retardemur, vel etiam Quid est frui? „ revocemur, inferiorum amore præpediti. *Frui enim* „ *est amore alicui rei inhærere propter se ipsam. Uti au*„ *tem, quod in usum venerit ad id, quod amas, obti*„ *nendum referre*; si tamen amandum est... Nam usus „ illicitus, abusus potius, vel abusio nominandus est. „ Quomodo ergo si essemus peregrini, qui beate vi-

[redacted]

„ esse possimus: *Utendum est hoc mundo, non fruendum;* ut invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellectu conspiciantur, hoc est, ut de corporalibus, temporalibusque rebus æterna, & spiritualia capiamus. "

Itaque solo Deo fruendum est, quia ei soli amore inhærere debemus propter ipsum; cætera vero omnia ad ejus amorem referre tenemur: „ „ Res, quibus fruendum est (*inquit S. Augustinus*) Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, eademque Trinitas, una quædam summa res, communisque omnibus fruentibus ea „ „. Nemine autem homine, quamvis amicissimo frui debemus, quia nemo homo propter se diligendus est. *Quod enim propter se diligendum est, in eo constituitur vita beata;* cujus etiam si nondum res, tamen spes ejus nos hoc tempore consolatur. *Maledictus* autem, *qui spem suam ponit in homine.* Sed nec seipso quisquam frui debet, quia nec seipsum debet propter seipsum diligere, sed propter illum, quo fruendum est. Rebus denique creatis debemus uti: „ „ Non quasi mansoria quadam dilectione, atque delectatione, sed transitoria potius, tanquam viæ, tanquam vehiculorum, vel aliorum quorumlibet instrumentorum, aut si quid congruentius dici potest; ut ea, quibus ferimur, propter illud, ad quod ferimur, diligamus „ „.

Solo Deo fruendum.

Jerem. 17.

Multo minus ergo bona quævis temporalia propter seipsa diligere debemus; sed ea possidere, vel in eis delectari debemus utentis modestia, non fruentis affectu, secundum illud Apostoli: *Qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur.* Illa diligere non debemus, quatenus etiam nobis a Deo donantur, nisi ut arrham sponsi, ut munera amici, ut beneficia domini. Sponsa porro magis sponsum amat, quam arrhas, si casta sit, & sapiens; amicus magis amat amicum, quam ejus munera, si verus sit, ac sincerus amicus; servus fidelis magis amat dominum, quam ejus beneficia. Temporalia quævis bona retinacula sunt spei nostræ, impedimenta itineris, cursusque nostri, quo ad Deum tendere continuo debemus. *Amor rerum terrenarum* vi-

1. Cor. 7.

viscum est spiritualium pennarum (inquit *S. August.* Serm. 112, alias 33. *De Verbis Domini.*)

REGULA VI.

Error est, & illusio pessima dæmonis, persuasum habere, quod amor Dei purissimus, & vitæ, quam Theologi mistici Unitivam vocant, proprius, curare non debeat observantiam mandatorum Dei, & Ecclesiæ, Sacramentorum frequentationem, usum Imaginum, & Indulgentiarum, pugnam contra tentationes, Orationem, seu vocalem, seu mentalem, jejunia, cæterasque carnis mortificationes, & quod a cæterarum virtutum operibus cessare debeat, qui Deum amat.

Quietistarum Hæresis.

Errorem dicens, parum dixi, hæresis est periculosissima novissimorum temporum, quam sub spiritualis vitæ larva *Molinos* Sectæ *Quietistarum* Auctor disseminavit in Italia, aliique nonnulli a dæmone impulsi homines; (2. Tim. 3.) *Voluptatum amatores magis, quam Dei, habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes*, docere ausi sunt, decipientes mulierculas onustas peccatis, quæ cum spiritu incœpissent, carne tandem sunt consummatæ. Hanc hæresim damnavit *Innocentius XI.* Pontifex maximus, Ecclesia execratur universa. Et merito quidem; amor enim Dei verus, & sincerus non est in eo, qui Dei mandata non ser-

Amor purus Dei non

[redacted]

30 in Evangelia.) exhibitio est operis... Vere etenim Deum diligimus, & mandata ejus custodimus, si nos a nostris voluptatibus coarctamus. Nam qui adhuc per illicita desideria difluit, profecto Deum non amat; quia ei in sua voluntate contradicit „„.

Ad hæc, Sacramentorum frequentatio documentum est amoris divini in corde nostro dominantis; si tamen illa cum debitis dispositionibus suscipiamus, & ex eorum frequentatione meliores evadamus. Deum vero non diligit, qui a Christo instituta humanæ infirmitatis remedia, & nostræ sanctificationis instrumenta negligit. Si quis enim sibi blanditur, quod Deum amet, & quod amoris unitivi gradum attigerit, sibique amare sufficiat, is certe sibi illudit. Si enim *dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate* (inquit *S. Joannes* Epist. 1. cap. 1.) Omnis vero peccator pœnitentiam agere debet, & ad Ecclesiæ Sacramenta confugere. Etsi enim cor nostrum nos non reprehendat, delicta tamen quis intelligit? Quot ignorantiæ peccata? Quot delicta occulta? Præterea, qui Deum diligit, illique intime adhæret, is vult in Christo manere, & manentem in se habere; is vult in Deo, & de Deo vivere; is Christo concorporalis esse cupit, & in eum feliciter mutari; quod Eucharistiæ frequentatione consequimur. Unde Sanctorum neminem Sacramenta non frequentasse videmus, cum ipsis licuit. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem* (inquit Salvator noster) *in me manet, & ego in illo.* Per amorem quidem in Deo manemus, & Deus in nobis; sed amorem accendit, ac fovet Eucharistiæ Sacramentum, quo verbum caro factum non spiritaliter solum, sed corporaliter nos reficit; & habitat in nobis; illoque igne divinæ charitatis corda nostra inflammat, quem venit mittere in terras, & quem vult in animis nostris ardere.

Sacramentorum pia frequentatio, puri amoris Dei in corde dominantis documentum est.

Joan. 6.

Usus

Usus imaginum, & indulgentiarum puro Dei amori non adversatur, imo illius adjumentum, & incentivum est.

Usus imaginum, & indulgentiarum, pietatis adjumentum, & incentivum est; indiciumque amoris, quo Christum, Deiparam Virginem, & Sanctos, diligimus. Illos patrem, matrem, fratrem, vel amicum sincere diligere nemo dixerit, qui illorum imaginem rejecerit, ac spreverit. Christi Crucifixi, Deiparæ Virginis, vel Sanctorum imagines domi habere, salutare, & coram ipsis Deum orare, Ecclesia in Conciliis congregata, & a Spiritu sancto edocta, christianæ pietatis tesseram esse censet.

Pugna adversus tentationes, vigilantia, & solicitudo christiana, puri amoris Dei caracteres sunt, & effectus.

Pugnam adversus tentationes, solicitudinem, ac vigilantiam, ne seducamur a sensibus carnis nostræ, ne a concupiscentiis nostris *abstracti*, & *illecti* in peccatum cadamus, ne a mundo, qui *Totus in maligno positus est*, fallente, blandiente, vel terrente superemur; sed potius, ut *Cum omnibus erroribus, amoribus, & terroribus suis* vincat eum fides nostra, Christus amoris magister, ejusdemque divini amoris præcones Apostoli præcipiunt & commendant. *Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem* (inquit Christus, Matth. 26.) Et Marci 13. *Videte, vigilate, & orate,.. Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate.*

Rom. 7. Condelectabatur Apostolus legi Dei *secundum interiorem hominem*. Carnis autem velut hostis domestici tentatione trahebatur ex adverso. Quid ille? An solicitus non erat de tentationis tam periculosæ exitu, de suo in Deum amore securus? Imo gratiam sup-

[redacted]

cum plenitudinem legis dilectionem esse docuisset subdit: *Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus; non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitiis, non in contentione, & æmulatione; sed induimini Dominum Jesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis.* Idem Apostolus, quamvis nihil sibi conscius esset, quamvis omnia propter Evangelium faceret, solicitus tamen erat de salute sua, pugnabat contra concupiscentiam, corpusque suum castigatione quotidiana continebat in officio. Atque sic faciendum omnibus ad bravium salutis æternæ currentibus, & fidem, quæ per dilectionem operatur, habentibus, docebat: (1. Cor. 9.) *Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet; & illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aerem verberans; sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo; ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.* Charitatem absque christiana vigilantia, & bonis operibus non esse, docet idem cap. 16. *Vigilate* (inquit) *state in fide, viriliter agite, & confortamini. Omnia vestra in charitate fiant.* Acceptam a Deo gratiam negligendam non esse; ipsique laboribus, vigiliis, jejuniis, aliisque bonis operibus a charitate imperatis, & continua pugna contra tentationes, fideliter esse cooperandum, docet 2. Corinth. cap. 6. *Exhortamur, ne in vacuum, gratiam Dei recipiatis... In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros... In laboribus, in vigiliis, in jejuniis... in castitate... in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ a dextris, & a sinistris.* Stimulus carnis, Angelus Satanæ S. Paulo infestus erat, id permittente Deo, ne magnitudo revelationum ipsum extolleret. Quid ille? An sufficere sibi Dei amorem existimabat, nec de tentatione expugnanda debere esse solicitum? imo humili, fervente, & perseverante oratione divinæ gratiæ auxilium invocabat (cap. 12.)

12.) *Propter quod ter Dominum rogavi, ut diſcederet a me; & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea.* Ad Epheſ. 6. Fideles armis ſpiritualibus inſtruit, ut adverſus diabolum pugnent, ejuſque tentationibus pro virili reſiſtant. *Induite vos armaturam Dei, ut poſſitis ſtare adverſus inſidias diaboli. Quoniam non eſt nobis colluctatio adverſus carnem, & ſanguinem; ſed adverſus Principes, & Poteſtates; adverſus mundi rectores tenebrarum harum; contra ſpiritualia nequitiæ, in cœleſtibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut poſſitis reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare. State ergo ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam juſtitiæ, & calceati pedes in præparationem Evangelii pacis; in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela Nequiſſimi ignea extinguere; & galeam ſalutis aſſumite; & gladium ſpiritus (quod eſt verbum Dei) per omnem orationem, & obſecrationem, orantes omni tempore in ſpiritu, & in ipſo vigilantes in omni inſtantia, & obſecratione.* Ad Philippenſes cap. 2. quos ad charitatem informavit, eoſdem hortatur, ut *cum metu, & tremore* ſalutem ſuam operentur. Coloſſenſes ad chriſtianæ vitæ normam informans cap. 3. Ep. ad illos ſcriptæ, hortatur imprimis, ut *Mortificent membra ſua, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & avaritiam, propter quæ venit ira Dei ſuper filios incredulitatis*, ut *Expolient ſe veterem hominem, cum actibus ſuis, & induant novum*; ut induant *Viſcera*

[redacted]

cap. 4. *Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus. Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes.* Cap. 5. *Omnes autem invicem humilitatem insinuate, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam... Sobrii estote, & vigilate; quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret; cui resistite fortes in fide.* Monet *Tanquam advenas, & peregrinos, abstinere a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam.* (Cap. 2.)

Puro Dei amore non flagrat qui crucem, & mortificationem Christi non amat.

Deum non amat; qui crucem, & mortificationem Christi non amat. Qui enim Christi vere discipulus est: *Abnegat semetipsum, tollit crucem suam*, & illum *sequitur*. Intrat per *angustam portam, & arctam viam, quæ ducit ad vitam; carnem suam crucifigit cum vitiis, & concupiscentiis;* Christi vestigiis insistit, & sicut ille ambulavit, ita ambulat, per crucem, mortificationem & Matth. 16.
austeriorum virtutum opera: *Quoniam sic oportuit* Matth. 7.
Christum pati, & ita intrare in gloriam suam: Et *si compa-* Galat. 5.
timur, & conglorificabimur; semper mortificationem Jesu in corpore suo circumfert: Christo confixus est cruci.
Non gloriatur *nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi,* Lucæ 24.
per quem mundus illi crucifixus est, & ille mundo: Ve- Rom. 8.
niens *in societatem passionum illius, configuratus morti* 2. Cor. 4. Galat. 6.
ejus: Exhibens corpus suum *Hostiam viventem, san-* Philip. 3.
ctam, Deo placentem: Exhibens *Membra sua servire ju-* Rom. 12.
stitiæ in sanctificationem: Continuam pœnitentiam Rom. 6.
agens, quia quotidie in multis offendit; in idque incumbens, ut faciat *Dignos fructus pœnitentiæ:* cer- Lucæ 3.
tus quod *Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt* Matth. 11.
illud; & quod Christianus in hoc vocatus est, ut Christi Passionibus communicet, quemadmodum loquitur S. Petrus Ep. 1. cap. 2. *In hoc enim vocati estis; quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.*

Inane est, & vacuum puri amoris nomen, quo glorio-

Denique inane est, & vacuum amoris nomen, quo gloriaris, qui a virtutum reliquarum exercitatione, bonisque operibus cessat, ut uni, de quo sibi superbe blanditur, amori vacet. Ait enim Christus Matth. 7.

Non

ur, qui a Virtutum reliquarum exercitatione, actibusque cessat.

Non omnis, qui dicit mihi; Domine, Domine; intrabit in regnum cælorum; sed qui facit voluntatem Patris mei; qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram; & descendit pluvia; & venerunt flumina, & flaverunt venti; & irruerunt in domum illam, & non cecidit; fundata enim erat super petram. Et omnis, qui audit verba mea hæc; & non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificavit domum suam super arenam; & descendit pluvia; & venerunt flumina; & flaverunt venti; & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna. Hinc Apostolus *Ephes.* 5. postquam Fideles hortatus est, ut *Ambulent in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis*; eos ambulare jubet, ut filios lucis. *Fructus enim lucis est in omni bonitate, & justitia, & veritate; probantes quid sit beneplacitum Deo; & nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.* S. Petrus Ep. 2. cap. 1. satagere nos jubet, ut per bona opera certam nostram vocationem faciamus: *Vos autem* (inquit) *curam omnem subinferentes, ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia abstinentiam, in abstinentia autem patientiam; in patientia autem pietatem; in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. Hæc enim si vobiscum adsint, & superent, non vacuos, nec sine fru-*

[redacted]

habeat....? Sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Fidem suam mortuam non esse, Quietistæ respondent, quia Deum amant; sed illusio ista est, siquidem verus amor Dei per bona opera se prodit; nec viva fides est, quæ amare se dicit; sed *Quæ per charitatem operatur* (ut ait Apostolus ad *Galatas* 5.) Quietistarum illusio.

Neque his favet, quod *Plenitudo legis dilectio* ab Apostolo dicta sit. Non enim eo sensu dicitur plenitudo legis, quod inerti, segni, & otioso amore lex impleatur, nec ulla bona opera, ullosque reliquarum virtutum actus exercere necesse sit; sed quod ex ipsius imperio bona opera fiant, eaque cæterarum virtutum actus ad finem ultimum dirigat, qui alias Deo grati non essent. Sane concipi non potest, quod Deus ex toto corde, ex tota animo, ex totis viribus diligatur, & tamen nihil agere, nihil pati velit propter Deum, qui sic diligit, non ipsi obsequi, non ejus gloriam amplificare, non exquirere, quid ipsi gratum sit, & acceptum, illudque operari, quantum potest; non ejus Ecclesiam diligere, ejusque utilitates promovere; non ejus amicos propter ipsum amare, ac satagere, ut omnes ejus amici fiant, ipsique pareant; non dolere, cum aliqua ipsi injuria irrogatur, non adversus ejus hostes ardenti zelo commoveri; non ipsi satisfacere, cum læsus est ejus amor; non suspirare, & gemere, quamdiu in hoc exilio peregrinantur a Domino, donec ipsum videat sicuti est, eoque fruatur. Amicusne censeretur hominis alter homo, si nullam quæreret occasionem ipsi placendi, ipsique gratificandi, ac serviendi, nec ultro oblatam amplecteretur, quamvis inani verborum sono suum in illum amorem significaret, identidem repetens: Diligo, diligo? *Amor operatur magna, si est; si autem non operatur, amor non est.*

ARTICULUS XI.

Regulæ de Dilectione Proximi.

REGULA PRIMA.

Proximum diligere tenemur sicut nos ipsos, & amore quidem affectivo, & interiori; adeo, ut per solos actus externos huic præcepto minime satisfiat.

De dilectione proximi.

Hoc alterum charitatis mandatum est; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Hoc est maximum, & primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus mandatis universa lex pendet, & Prophetæ.* (Matth. 22.) Idem Christi mandatum refertur *Marc.* 12. ubi & Scriba, qui ipsum interrogaverat, sapienter respondet: *Diligere proximum tanquam seipsum, majus est omnibus holocautomatibus, & sacrificiis.* Refertur & *Lucæ* 10. ubi Legisperito duplex illud præceptum recte recensenti, respondet Christus; *Hoc fac, & vives.* Mandatum dilectionis proximi Apostoli prædicaverunt, literisque suis commendaverunt. *Rom.* Cap. 13. *Qui enim diligit proximum, legem implevit. Nam non adulterabis, &c. & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur; Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Ad *Galat.* cap. 5. *Omnis enim lex in uno sermone impletur, diliges proximum tuum sicut te ipsum.* S. Jacobus Epistolæ catholicæ cap. 2. *Si tamen legem* [redacted]

Dilectio est actus voluntatis, motus, affectus, pondusque cordis; actum igitur interiorem præcipit Deus, cum jubet, ut proximum diligamus. Præterea, proximum diligere debemus, sicut Deus dilexit nos; Deus autem interno actu nos dilexit, & diligit: *In charitate perpetua*, ante constitutionem mundi ab æterno. Proximum diligimus ea charitate, qua diligimus Deum. Porro interni amoris affectu Deum diligere debemus, ut superius probatum est; igitur & proximum interno sinceri amoris affectu diligere tenemur. Diligere debemus proximum ea charitate, qua in Deo manemus, & Deus in nobis; & quæ fraternum odium excludat: sed actus externi, quibus proximo subvenitur, ab alia radice prodire possunt, & fraternum odium non excludunt; siquidem a superbia, & hypocrisi possunt imperari, aut certe ab humanitate quadam, generositate, & dilectione naturali, qua ipsi etiam Judæi, Mahometani, & gentiles se mutuo diligunt. Unde Apostolus 1. Corinth. 13. ait: *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas; & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Solis igitur actibus externis mandatum de proximi dilectione non impletur.

Hinc S. *August.* Tractatu 8. in Epistolam 1. *S. Joannis*, ait: „ Pascit misericordia, pascit & superbia. Hospitem suscipit misericordia; hospitem suscipit & superbia. Intercedit pro paupere misericordia, intercedit & superbia. Quid est hoc in operibus non discernimus. Audeo aliquid dicere, sed non ego; Paulus dixit, moritur charitas, id est, homo habens charitatem, confitetur nomen Christi; ducit Martyrium; confitetur & superbia, ducit Martyrium. Ille habet charitatem, ille non habet charitatem. Sed audiat ab Apostolo ille, qui non habet charitatem: *Si distribuero omnia mea in cibos pauperibus, & si tradidero corpus meum, ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Ergo Scriptura divina intro nos revocat a jactatione hujus faciei forinsecus, & ab ista super- 1. Cor. 13. 3.

perficie, quæ jactatur ante homines revocat nos intro. Redi ad conscientiam tuam, ipsam interroga. Noli attendere, quod floret foris; sed quæ radix est interna. Radicata est cupiditas; species potest esse bonorum factorum, vere opera bona esse non possunt. Radicata est charitas, securus esto, nihil mali procedere potest „ „.

Propositiones damnatæ.

Merito igitur *Innocent. XI.* Pontifex maximus inter alias 65 Moralis corruptæ Propositiones anno 1677. istas damnavit.

10. *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.*

11. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.*

REGULA II.

Præceptum de dilectione proximi non implet, nisi qui proximum ad Deum adducere conatur, ipsique æterna bona procurare nititur, & quæcunque auxilia ei præbere potest, ut facilius ad Deum perveniat.

Christi erga nos amor, nostri erga proximum amoris exemplar.

Hæc Regula nititur Christi verbis, Joannis 13. *Mandatum* (inquit) *novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos; ut & vos diligatis invicem.* Nos autem dilexit Christus, non ad mundi delicias, non ad opes caducas, non ad seculares dignitates, sed ut ju-

[redacted]

di, qui se invicem diligentes, non alia sibi invicem bona procurant, quam temporalia, visibilia, caduca, & peritura.

Fraternæ hujus dilectionis caracteres describit Ap. 1. ad Corinth. 13. *Charitas* (inquit) *patiens est, benigna est; charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit, quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate; congaudet autem veritati; omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Hæc nimirum, ut proximi salutem procuret, in ferendis ejus defectibus *Patiens est*; ut illum Christo lucretur, *benigna est.* Ejus æternam salutem sincere desiderans, ejus prosperitati non invidet, *non æmulatur.* Ne in via salutis illi impedimentum ponat *non agit perperam.* Ne illum contemnat, ob proprias dotes, bonaque, seu animæ, seu corporis, seu fortunæ, *non inflatur: Non est ambitiosa*, ut ei dominetur; verum ut ei pie serviat, *non quærit, quæ sua sunt.* Injuriis lacessita *non irritatur*, ut vindictam exposcat; & si quas pœnas malefacienti proximo infligat, *non* ejus *cogitat malum*, sed emendationem duntaxat quærit. Proximi peccata, ut sua lugens, *non gaudet super ejus iniquitate*, sed ejus virtutibus favet. quia *congaudet veritati.* Tandem *omnia suffert*, præ expectatione felicitatis æternæ: *Omnia credit*; præ revelatione Dei revelantis: *Omnia sperat*, præ fiducia in fidelitate, & potentia pollicentis: *Omnia sustinet*, præ desiderio liberationis æternæ. Hi caracteres charitatis, quæ *nunquam excidit*, & quæ fide, & spe major est: *Major autem horum est charitas.*

Fraternæ dilectionis caracteres.

Quam explicamus Regulam, pluribus in locis confirmat *S. August.* scilicet lib. *de Moribus Ecclesiæ catholicæ*, cap. 26 Fieri non potest (inquit) ut seipsum, qui Deum diligit, non diligat; imo vero „ „ Solus se novit diligere, qui Deum diligit. Si quidem ille se satis diligit, qui sedulo agit, ut summo, & vero perfruatur bono; quod si nihil est aliud, quam Deus, quis cunctari potest quin sese amet, qui amator est Dei? *Tum subdit*: Nullus certior gradus ad amorem Dei,

Seipsum salubriter diligit, qui plus Deum, quam seipsum diligit.

quam hominis erga hominem charitas... *Diliges proximum tuum tanquam te ipsum.* Te autem ipsum salubriter diligis; si plus, quam te, diligis Deum. Quod ergo agis tecum, id agendum cum proximo est, hoc est, ut ipse etiam perfecto amore diligat Deum. Non enim eum diligis tanquam te ipsum, si non ad id bonum, ad quod ipse tendis, adducere satagis. Illud est enim unum bonum, quod omnibus tecum tendentibus non fit angustum „„. Ex hoc præcepto nascuntur officia societatis humanæ in eo posita; Primo, ut benevoli simus, id est, nulla malitia, nullo dolo malo adversus hominem utamur; quod Apostolus his verbis exprimit: *Dilectio proximi malum non operatur.* Duobus namque modis in hominem peccatur: *Uno si lædatur, alio si cum potest non adjuvetur; quorum neutrum, qui diligit, facit.* Secundo, ut proximo benefaciamus, sive secundum corpus, sive secundum animam; ad corpus, quod pertinet, *Medicina* nominata est; ad animam autem, *Disciplina.* Medicinæ nomine in præsentiarum significatur, quidquid corporis tuetur, vel instaurat salutem; unde non solum morborum remedia, sive ministeria, quæ exhibentur infirmis, sed etiam cibum, & potum, tegmen, & tectum, defensionem denique omnem, atque munitionem complectitur, qua nostrum corpus adversus externos ictus, casusque servatur. Disciplina, quæ animi medicina est, in duo distribuitur, coercitionem, [redacted]

Ex præcepto amoris proximi nascuntur humanæ societatis officia.

Idem S Doctor lib. *De vera Religione*, cap. 46. egregie explicat, quid sit diligere proximum sicut seipsum. „„ Qui amat id solum, quod amanti eripi non potest, ille (*inquit*) indubitanter invictus est, nec ulla cruciatur invidia. Id enim diligit, ad quod diligendum, & percipiendum quanto plures venerint, tanto eis uberius gratulatur. Diligit enim Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & diligit proximum tanquam seipsum. Non ergo illi invidet, ut sit, quod ipse est; imo adjuvat etiam, quantum potest. *Et infra*: Si vel ipsum hominem homo dilexerit, non tanquam seipsum, sed tanquam jumentum, aut balneas, aut aviculam pictam, vel garrulam, id est, ut ex eo aliquid temporalis voluptatis, aut commodi capiat serviat, necesse est, non homini, sed quod est turpius, tam fœdo, & detestabili vitio, quo non amat hominem, sicut homo amandus est. Quo vitio dominante, usque ad extremam vitam, vel potius mortem perducitur „„. Sed nec ab homine homo diligendus est (inquit *S. August.*) ut diligantur carnales fratres, vel filii, vel conjuges, vel cognati quique, vel affines, aut cives. Nam & dilectio ista temporalis est. Unde præcipit Dominus (*Luc.* 9. & 14.) ut carnales istas necessitudines odio habeamus. Neque hoc cuiquam inhumanum videri debet. „„ Magis enim est inhumanum non amare in homine quod homo est, sed amare, quod filius est: hoc est enim non in eo amare illud, quod ad Deum pertinet, sed amare illud, quod ad se pertinet. Quid ergo mirum, si ad regnum non pervenit, qui non communem, sed privatam rem diligit? Imo utrumque, ait quispiam; imo illud unum dicit Deus; dicit enim verissime veritas: *Nemo potest duobus dominis servire.* Nemo enim potest perfecte diligere, quo vocamur, nisi oderit, unde revocamur; revocamur autem ab ejus dilectione, quam peccando meruimus. Quare oderimus oportet, unde, ut liberemur, optamus. Oderimus ergo temporales necessitudines, si æternitatis charitate flagramus. Diligat homo proximum tanquam seipsum. Certe enim sibi ipsi nemo est

Quid sit diligere proximum sicut seipsum.

Non carnales necessitudines in homine diligendæ, sed natura, quæ ad Deum pertinet, sive sit perficienda, sive perfecta.

Matth. 6.

pater, aut filius, aut affinis, aut aliquid hujusmodi, sed tantum homo. Qui ergo diligit aliquem tanquam seipsum, hoc in eo debet diligere, quod sibi ipse est. Corpora vero non sunt, quod nos sumus. Non ergo in homine corpus est expetendum, aut desiderandum... Ipsa igitur natura sine carnali conditione diligenda est, sive sit perficienda, sive perfecta. Omnes sub uno Deo patre cognati sunt, qui, eum diligunt, & faciunt voluntatem ipsius. Et invicem sibi sunt, & patres, cum sibi consulunt, & filii, cum sibi obtemperant, & fratres maxime, quia eos unus Pater testamento suo ad unam hæreditatem vocat „„. Nihil ergo in homine diligendum est præter hominem, id est, creaturam Dei ad ejus imaginem factam. Idem tractat argumentum Epist. 155. alias 52. ad Macedonium, & lib. 1. *De Doctrina christiana*, cap. 22.

Omnes sub uno Deo Patre cognati sunt, qui eum diligunt.

Nec minus luculenta sunt, & præclara, quæ de eodem argumento habet Tractatu 65. in *Joannem*, explicans hæc verba: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem*. Mandatum novum a Domino appellari observat, quamvis antiqua lege datum sit, *Lev.* 19. quia exuto vetere, induit nos hominem novum. Addidit autem Christus; *Sicut dilexi vos*, ut dilectionem istam a carnali dilectione distingueret. „„ Dilectio ista nos innovat, ut simus homines novi, hæredes Testamenti novi, cantatores cantici novi. Hæc dilectio antiquos justos. Patriarchas, & Prophetas, sicut po-

Cur præceptum de proximi dilectione mandatum novum dicatur.

[redacted]

sunt, & filii Altissimi omnes, ut sint filio ejus unico fratres, ea dilectione invicem diligentes, qua ipse dilexit eos, perducturus eos ad illum finem, qui sufficiat eis, ubi satietur in bonis desiderium eorum. Tunc enim aliquid desiderio non deerit, quando omnia in omnibus Deus erit „ „.

Et infra: „ „ Ipsa est dilectio ab omni mundana dilectione discreta, quam distinguendo addidit Dominus: *Sicut dilexi vos*. Quid enim nisi Deum dilexit in nobis? Non quod habebamus, sed ut haberemus; ut perducat nos, ubi sit Deus omnia in omnibus. *Sic etiam* Medicus recte dicitur ægros diligere; & quid in eis nisi salutem diligit, quam cupit utique revocare, non morbum, quem venit expellere? Sic ergo & nos invicem diligamus, ut quantum possumus invicem ad habendum in nobis Deum cura dilectionis attrahamus. Hanc donationem nobis donat ipse, qui ait; *Sicut dilexi vos*, ut & vos diligatis invicem. Ad hoc ergo nos dilexit, ut & nos diligamus invicem; hoc nobis conferens diligendo nos, ut mutua dilectione constringamur inter nos, & tam dulci vinculo connexis membris, corpus tanti capitis simus. *In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem*; tanquam diceret, alia munera mea habent vobiscum etiam non mei, non solum naturam, vitam, sensum, rationem; & eam salutem, quæ hominibus, pecoribusque communis est; verum etiam linguas, Sacramenta, Prophetiam, scientiam, fidem, distributionem rerum suarum pauperibus, & traditionem corporis sui, ut ardeant; sed quoniam charitatem non habent, ut cymbala concrepant, nihil sunt, nihil illis prodest. Non ergo in illis quamvis bonis muneribus meis, quæ habere possunt etiam non discipuli mei; sed in hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem „ „.

Quomodo proximum sicut seipsum diligere christianus homo teneatur, præclare *S. Thom.* explicat, 2. 2. qu. 44. art. 7. Proximum scilicet sicut seipsum dili- **Proximum sicut seipsum diligere.**

re debet homo tripliciter,

diligere debet tripliciter. Primo, ex parte finis, ut illum propter Deum diligat, sicut seipsum propter Deum diligere debet: *Ut sit dilectio proximi sancta.* Secundo, ex parte regulæ dilectionis; *Ut scilicet aliquis proximo non condescendat in aliquo malo; sed solum in bonis*, sicut & suæ voluntati satisfacere debet solum in bonis: *Ut sit dilectio proximi justa.* Tertio, ex parte rationis dilectionis, ut non diligat proximum propter utilitatem, vel delectationem propriam, sed propter ejus bonum: *Ut sit dilectio proximi vera.* Præclare *S. August.* Serm. 335. alias *de Tempore* 256. cap. 2. „ Ille (*inquit*) veraciter amat amicum, qui Deum „ amat in amico, aut quia est in illo, aut ut sit in illo „.

REGULA III.

Officium dilectionis erga proximum est, illius onera portare.

De dilectione proximi.

Hanc Regulam tradit Apostolus (ad *Galatas* cap. 6.) *Alter alterius onera portate* (inquit) *& sic adimplebitis legem Christi.* Hanc enim Christi legem dicere intelligitur, quia ipse Dominus præcipit, ut nos invicem diligamus, tantum in ea præcepti pondus

Joan. 13.

constituens, ut diceret: *In hoc cognoscetur, quoniam discipuli mei estis, si vos invicem diligatis.* Hujus „ „ autem dilectionis officium est, invicem onera nostra portare (*inquit S. Augustinus* lib. *De diversis Quæstionibus*

[redacted]

„ tat, tu illius pertinaciam charitate portare debes,
„ donec illud in te, & istud in illo vitium sanetur.
„ Neque ulla res, officiosum istum laborem ad portanda onera aliorum facit libenter impendi, nisi cum cogitamus, quanta pro nobis pertulerit Dominus.
„ Huic cogitationi etiam accedit alia cogitatio, quia ille suscepit hominem, nos autem homines sumus; & considerare debemus, quod ægritudinem, sive corporis, sive animi, quam in alio homine videmus, etiam nos habere potuimus, aut possumus. Hoc ergo exhibeamus illi, cujus infirmitatem portare volumus, quod ab illo nobis vellemus exhiberi, si forte nos in ea essemus, & ipse non esset. Ad hoc pertinet, quod Apostolus ait: *Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifaciam*: cogitando scilicet in eo vitio etiam se esse potuisse, unde cupiebat alium liberare. Deinde etiam illud cogitandum, nullum esse hominem, qui non possit habere aliquod bonum, quod tu nondum habes, etiamsi lateat, in quo possit te esse superior; quæ cogitatio ad contundendam, edomandamque superbiam valet, ne arbitreris, quoniam tua quædam bona eminent, & apparent, ideo alterum nulla habere, quæ lateant, & fortassis majoris ponderis bona, quibus te superat nescientem. Unde Apostolus ait: *Si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis; Implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, id ipsum sentientes; nihil per contentionem, neque per inanem gloriam; sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes, non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea, quæ aliorum. Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Jesu; qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens.* Istæ cogitationes deprimentes superbiam, & acuentes charitatem, faciunt onera fraterna invicem, non solum æquo animo, sed etiam libentissime sustineri.
„ „ Ipsa est ergo lex Christi, ut invicem onera no-

1. Cor. 9.

Philipp. 2.

stra portemus. Christum autem diligendo, facile sustinemus infirmitatem alterius, etiam quem nondum propter bona sua diligimus. Cogitamus enim, quia ille, quem diligimus, Dominus propter eum mortuus est. Quam charitatem Apostolus Paulus nobis
1. Cor. 8. ingessit, cum diceret; *Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est.* Ut si illum infirmum, propter vitium, quo infirmus est, minus diligimus, illum in eo consideremus, qui mortuus est propter illum. Christum autem non diligere, non infirmitas, sed mors est. Quapropter ingeniti cura, & implorata Dei misericordia cogitandum est, ne Christum negligamus propter infirmum, cum infirmum debeamus diligere propter Christum „ „. *Hæc S. August.*

REGULA IV.

Lethaliter peccat contra dilectionem proximi, qui de vita alicujus tristatur, & de morte illius naturali gaudet, aut illam desiderat inefficaci licet affectu, quamvis non ex displicentia personæ, sed propter aliquod temporale emolumentum.

Ille enim, qui proximum sicut seipsum non diligit, ille peccat contra mandatum novum, quo Christus præcipit, ut proximum diligamus, sicut ipse dilexit nos. Ille charitatem non habet, quæ *Patiens est*,

[redacted]

illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum „„.

Clerus etiam gallicanus in generalibus Comitiis anno 1700. sic istam Propositionem confixit. „ Hujus propositionis doctrina scandalosa, & perniciosa „ est, piarum aurium offensiva, & secundo charitatis „ tis præcepto contraria, hæretica „.

REGULA V.

Ordo in charitate servandus est.

Id probant verba cœlestis Sponsæ, Canticorum 2. *Ordinavit in me charitatem.* Deus ergo præ omnibus diligendus; deinde nos ipsi secundum Deum; tum proximus, cujus salus proprio corpore charior nobis esse debet; inter proximos vero, primum parentes, & consanguinei, quibus magis subvenire debemus in his, quæ pertinent ad naturam, scilicet *in provisione necessariorum*; tum amici, denique omnes homines, etiam inimici. Qua de re legi potest *S. Th.* 2. 2. qu. 26. Ordo charitatis.

Hanc Regulam egregie confirmat *S. August.* lib. 1. *De Doctrina christiana*, c. 27. „„ Ille autem juste, & sancte vivit, qui rerum integer æstimator est; ipse est autem, qui ordinatam dilectionem habet, ne aut diligat, quod non est diligendum, aut non diligat, quod est diligendum, aut amplius diligat, quod minus est diligendum, aut æque diligat, quod vel minus, vel amplius diligendum est, aut minus, vel amplius, quod æque diligendum est. Omnis peccator, in quantum peccator est, non est diligendus; & omnis homo, in quantum homo est, diligendus est propter Deum, Deus vero propter seipsum. Et si Deus omni homine amplius diligendus est, amplius quisque debet Deum diligere, quam seipsum. Item amplius alius homo diligendus est, quam corpus nostrum; quia propter Deum omnia ista diligenda sunt, & potest nobiscum alius homo Deo perfrui, quod non potest corpus; quia corpus per animam vivit, qua fruimur Deo.

Om-

Omnes autem æque diligendi sunt; sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum, & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus constrictius tibi quasi quadam sorte junguntur. Sicut enim si tibi abundaret aliquid, quod dari oporteret ei, qui non haberet, nec duobus dari posset, si tibi occurrerent duo; quorum neuter alium, vel indigentia, vel erga te aliqua necessitudine superaret; nihil justius faceres, quam ut sorte legeres, cui dandum esset, quod dari utrique non posset; sic in hominibus, quibus omnibus consulere nequeas, pro sorte habendum est, prout quisque tibi temporaliter colligatius adhærere potuerit „ „.

Idem confirmat *S. Bern.* Serm. 50. in Cantica. „„ Da mihi (*inquit*) hominem, qui ante omnia quidem ex toto se diligat Deum; se vero, & proximum in quantum diligunt ipsum; inimicum autem tanquam aliquando forsitan dilecturum; porro parentes carnis suæ germanius propter naturam, spirituales vero eruditores suos profusius propter gratiam; atque in hunc modum ad cætera quæque Dei ordinato intendant amore, despiciens terram, suspiciens coelum; utens hoc mundo tanquam non utens, & inter utenda, & fruendanda intimo quodam mentis sapore discernens, ut transitoria transitorie, & ad id duntaxat, quod opus, & prout opus est, curet; æterna desiderio amplectatur æterno; talem, inquam, da mihi hominem,

[redacted]

ſuperiora, ut docet *S. Bern.* Serm. 50. in Cantica. „ „ In bene affecta mente (*inquit*) non dubium, quin dilectioni hominis Dei dilectio præponatur, & in hominibus ipſis perfectiores infirmioribus, cœlum terræ, æternitas tempori, anima carni. Attamen in bene ordinata actione ſæpe, aut etiam ſemper ordo oppoſitus invenitur. Nam & circa proximi curam & plus urgemur, & pluries occupamur; & infirmioribus fratribus diligentiori ſedulitate aſſiſtimus; & paci terræ magis, quam cœli gloriæ jure humanitatis, & ipſa neceſſitate intendimus; & temporalium inquietudine curarum vix aliquid ſentire de æternis permittimur; & languoribus noſtri corporis poſtpoſita animæ cura pene continue inſervimus ... Orantem denique hominem cum Deo loqui quis dubitet? Quoties tamen inde charitate jubente abducimur, & avellimur propter eos, qui noſtra indigent opera, vel loquela? Quoties pie cedit negotiorum tumultibus quies? Quoties bona conſcientia ponitur codex, ut operi manuum inſudetur? Quoties pro adminiſtrandis terrenis, juſtiſſime ipſis ſuperſedemus celebrandis Miſſarum ſolemniis? Ordo præpoſterus, ſed neceſſitas non habet legem. Agit ergo ſuum actualis charitas ordinem juxta patrisfamilias juſſionem incipiens a noviſſimis. Pia certe, & juſta, quæ non ſit acceptrix perſonarum, nec pretia conſideret rerum, ſed hominum neceſſitates. At non ita affectualis, nam a primis ipſa ducit ordinem. Eſt enim ſapientia, per quam utique quæque res ſapiunt, prout ſunt; ut (verbi gratia) quæ pluris natura habet, pluris quoque ipſa affectio ſentiat, minora minus, minima minime. Et illum quidem ordinem charitatis veritas facit, hunc autem veritatis charitas vindicat ſibi. Nam & vera in hoc eſt charitas ut qui indigent amplius, accipiant prius; & rurſus in eo clara apparet veritas, ſi ordinem tenemus affectu, quem illa ratione „ „

K E.

REGULA VII.

Unusquisque tenetur proximo suo spiritualem necessitatem extremam patienti subvenire, etiam cum certo mortis periculo, si spes affulgeat, quod juvari possit.

Jubet enim Christus, ut diligamus invicem, sicut ipse dilexit nos; at Christus vitam suam pro nobis posuit, cum in extrema necessitate constituti essemus. *In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit; & nos debemus pro fratribus animas ponere* (inquit *S. Joannes* Epist. 1. cap. 3.)

Hanc Regulam confirmat *S. August.* lib. *De Mendacio*, cap. 6. „ „ Temporalem plane vitam suam (*inquit*) pro æterna vita proximi non dubitabit Christianus amittere; hoc enim præcessit exemplum, ut pro nobis Dominus ipse moreretur. Ad hoc enim &

Joan. 13. & 15. ait: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Majorem dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis.* Non enim quisquam est ita desipiens, ut dicat aliud, quam saluti sempiternæ hominum consuluisse Dominum, vel faciendo, quod præcepit, vel præcipiendo, quod fecit „ „.

Idem confirmat *S. Thomas*, 2. 2. qu. 26. art. 5. ad tertium: *Non est* (inquit) *de necessitate charitatis*,

[redacted]

perfectionem consilii „ „. Quoties igitur proximus in æternum periturus est, nisi ipsum adjuvemus, ut si infans Christianorum filius moriturus sit sine baptismo, vel adultus in peccato mortali e vita discessurus, nisi ipsi succurratur, vitam exponere debet, qui derelictum videt infantem illum, contagioso forte morbo laborantem; Sacerdos obvius exponere se debet periculo, ut Sacramentum pœnitentiæ adulto, de cujus morte timetur, Sacerdotem petenti ministret; illis absentibus, vel recusantibus, quibus ex officio incubuit.

REGULA VIII.

Episcopi, & Pastores tenentur cum vitæ suæ periculo suis ovibus succurrere, gravem necessitatem spiritualem patientibus.

Tenentur enim ex officio oves suas pascere tum Sacramentis, tum verbo Dei, præsertim cum ad illorum salutem id necessarium est. Præterea: *Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis: mercenarius autem, & qui non est pastor, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit.* Idque confirmat diserte *S. August.* Epist. 238. alias 180. ad *Honoratum*, scribens: „ „ Cum plebs manet, & ministri fugiunt, ministeriumque subtrahitur, quid erit nisi mercenariorum illa fuga damnabilis, quibus non est cura de ovibus? Veniet enim lupus, non homo, sed diabolus, qui plerumque fideles apostatas esse persuasit, quibus quotidianum ministerium dominici Corporis defuit; & peribit infirmus in tua non scientia, sed ignorantia, frater, propter quem Christus mortuus est. Quantum autem ad eos attinet, qui in hac re non falluntur errore, sed formidine superantur, quare non potius contra suum timorem Domino miserante, atque adjuvante fortiter dimicant, ne mala sine comparatione graviora, quæ multo amplius sunt tremenda, contingant? Fit hoc, ubi Dei charitas flagrat, non mundi cupiditas fumat. Chari-

Pastorum charitas.

Joan. 10.

1. Cor. 8.

2. Cor. 11. 29. tas enim dicit: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Sed charitas ex Deo est. Oremus ergo, ut ab illo detur, a quo jubetur. Et per hanc magis timeamus, ne oves Christi spiritualis nequitiæ gladio in corde, quam ne ferro in corpore trucidentur, ubi quandocunque quocunque mortis genere morituri sunt. Magis timeamus, ne, sensu interiori corrupto, pereat castitas fidei, quam ne feminæ violenter constuprentur in carne: quia violentia non violatur pudicitia, si mente servatur. Quoniam, nec in carne violatur, quando voluntas patientis sua turpiter carne non utitur, sed sine consensione tolerat, quod alius operatur. Magis timeamus, ne lapides vivi extinguantur, deserentibus nobis, quam ne lapides, & ligna terrenorum ædificiorum incendantur, præsentibus nobis. Magis timeamus, ne membra corporis Christi destituta spirituali victu necentur, quam ne membra corporis nostri oppressa hostili impetu torqueantur. Non quia ista non sunt vitanda, cum possunt, sed quia potius ferenda sunt, quando vitari sine impietate non possunt; nisi forte quisquam contenderit non esse ministrum impium, qui tunc subtrahit ministerium pietati necessarium, quando magis est necessarium „ „.

REGULA IX.

[redacted]

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos; & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos; ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super justos, & injustos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne & Ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est. Considerandа est auctoritas jubentis, exempla ad implendum præceptum invitantia, præmium obedientibus promissum. Deus jubet: *Ego autem dico vobis*: qui nos creavit, qui nos redemit, qui nos sanctificavit, cui omnia debemus, Conditor noster, Salvator noster, Dominus, Legislator, & Magister noster nobis præcipit, ut inimicos diligamus. Cum Jacob e domo Laban cum uxore sua, totaque familia, & gregibus, bonisque omnibus clam recessisset, Laban vehementer iratus fugientem persecutus est; verumtamen Dei auctoritate, qui in somnis illi apparuerat, deterritus, nullum Jacob malum intulit; imo fœdus cum ipso iniit: *Stulte* (inquit) *operatus es; & nunc quidem valet manus mea tibi reddere malum, sed Deus Patris vestri heri dixit mihi: Cave, ne loquaris contra Jacob quidquam durius.* Si tantum valuit apud ethnicum hominem auctoritas Dei, quem non cognoscebat, ut omne ultionis desiderium, omnemque odii motum in ejus corde extingueret; quanti ponderis esse debet apud Christianos auctoritas Dei, in quem credunt, quem adorant, cui serviunt, ad inimicorum dilectionem in eorum animis excitandam? Mortuo Jacob, filii ejus veriti, ne Joseph eorum frater memor esset injuriæ, quam ipsi olim intulerant, Patris auctoritate, ac mandato ipsum sibi propitium reddere conati sunt, dicentes: *Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur, ut hæc tibi verbis illius diceremus: Obsecro, ut obliviscaris sceleris fratrum tuorum, & peccati, atque malitiæ, quam exercuerunt in te; nos quoque oramus, ut servis Dei patris tui dimittas iniquitatem*

Auctoritas Dei jubentis.

Gen. 31.

Gen. ult.

tem hanc. Quibus auditis flevit Joseph, &c. Si Patris nomen atque mandatum Joseph propitium fratribus effecit, quidni Dei auctoritas Christianos inimicis benevolos reddet? Maxime cum exemplo Patris cœlestis, & exemplo Christi ad hanc dilectionem invitentur, magnumque præmium propositum sit tantum præceptum implentibus, dignitas nempe filiorum Dei, æternaque hæreditas filiis Dei promissa, & parata. Nam si filii, & hæredes: *Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* De magno illo dilectionis inimicorum mandato *S. August.* differens Serm. 317. alias 92. *De Diversis*, hæc habet: „ „ Grave præceptum, sed grande præmium: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui vos oderunt, & orate pro persequentibus vos.* Audisti opus, exspecta mercedem: *Ut sitis* (inquit) *filii Patris vestri, qui in cœlis est.* Nunquid dictum est nubibus, pluite super agros cultorum meorum, & recedite ab agris blasphematorum meorum? Nunquid dictum est soli, videant te, qui me colunt, non te videant, qui mihi maledicunt? Beneficia de cœlo, beneficia de terra; scatent fontes, agri pinguescunt, arbores fructibus onerantur Habent ista boni, habent & mali, habent grati, habent ingrati. Qui præstat tanta bonis, & malis, putamus nihil servat bonis? Hoc dat bonis, & malis, quod dedit, & lapidatoribus Stephani; hoc vero servat bonis, quod dedit Stephano „ „.

Præmium.

Rom. 8.

[redacted]

monuit. Undique enim Judæis frementibus, irascentibus, irridentibus, insultantibus, crucifigentibus, ait: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Cœcitas enim me crucifigit. Cœcitas crucifigebat; & Crucifixus eis de sanguine suo collyrium faciebat. Sed homines pigri ad præceptum, avidi ad præmium, qui non diligunt inimicos suos, sed de illis se vindicare affectant, nec attendunt Dominum, qui si vellet se vindicare de inimicis suis non remaneret, qui laudaret eum; quando audiunt locum istum Evangelii, quo Dominus in cruce dixit; *Pater, ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt*, dicunt sibi: Ipse hoc potuit, tanquam Filius Dei, tanquam unicus Patris; caro enim pendebat, sed Deus intus latebat. Nos autem, quid sumus, qui ista faciamus? Si multum ad te putas imitari Dominum tuum; attende Stephanum conservum tuum. Sic natus est, ut tu; inde natus est, unde & tu; ab eo renatus est, a quo & tu; tanti valet, quanti vales. Unum instrumentum nobis factum est. Evangelium instrumentum est, quia filii sumus, testamentum est. Ipsum attende, conservum attende... Nemo dicat, multum est ad me: homo erat, homo es. Sed non accepit a se. Nunquid accepit, & clausit tibi? Fons communis est; bibe, unde bibit. Beneficio Dei accepit; abundat, qui dedit; & tu pete, & accipe „„. Luc. 23.

Idem *S. August.* Tract 8. in Epistolam *S. Joannis*, quærit, cur dilectus discipulus in Epistola sua nihil commendet, nisi fraternam charitatem, de inimicorum vero dilectione prorsus taceat; cum tamen Christus jubeat, ut diligamus inimicos. Respondet vero S. Doctor: „„ In eo etiam, quod diligitis inimicos, fratres diligitis.. Quæro quare diligas inimicum; quare illum diligis? Ut sanus sit in hac vita? Quid si non illi expedit? Ut dives sit? Quid si ipsis divitiis excoecabitur? Ut uxorem ducat? Quid si amaram vitam inde patietur? Ut filios habeat? Quid si mali erunt? Incerta sunt ergo ista, quæ videris optare inimico tuo, quia diligis eum. Opta illi, ut habeat tecum vitam æternam: opta illi, ut sit frater tuus. Cum inimicos diligimus, fratres diligimus.

Si ergo hoc optas, cum diligis inimicum, ut sit frater tuus; cum eum diligis, fratrem diligis. Non enim amas in illo, quod est, sed quod vis, ut sit. Dixeram aliquando charitati vestræ: Robur est ligni positum ante oculos, faber optimus vidit lignum non dolatum, de silva præcisum, adamavit; nescio, quid inde vult facere. Non enim ad hoc amavit, ut semper sic maneat. In arte vidit, quod futurum est, non in amore, quod est; & amavit, quod inde facturus est, non illud, quod est. Sic & nos Deus amavit peccatores. Ait enim: *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus.* Nunquid ad hoc amavit peccatores, ut peccatores remaneremus? Quasi lignum de silva vidit nos faber, & cogitavit ædificium, quod inde facturus est, non silvam, quod erat. Sic & tu respicis inimicum tuum, adversantem, sævientem, mordentem verbis, exasperantem contumeliis, insectantem odiis; attendis ibi, quia homo est. Vides ista omnia, quæ adversa sunt ab homine facta; & vides in illo, quod a Deo factus est. Quod autem homo factus est, a Deo factus est. Quod autem te odit, ipse fecit; quod invidet, ipse fecit. Et quid dicis in animo tuo? Domine, propitius illi esto, dimitte illi peccata; incute illi terrorem, muta illum. Non amas in illo, quod est, sed quod vis, ut sit. Ergo cum inimicum amas, fratrem amas. Quapropter [redacted]

Matth. 9.

Et infra: „„ Sævit in te homo? Ille sævit, tu precare; ille odit; tu miserere. Febris animæ ipsius te odit; sanus erit, & gratias tibi aget. Quomodo medici diligunt ægrotos? Ad hoc diligunt, non ut ægroti remaneant, sed ut ex ægrotis sani fiant. Et quanta plerumque patiuntur a phreneticis? Quales contumelias verborum; plerumque, & percutiuntur. Persequitur ille febrem, ignoscit homini; & quid dicam, fratres? Amat inimicum suum? Imo odit inimicum suum morbum, & amat hominem, a quo percutitur; odit febrem; illud tollit, quod illi adversatur, ut remaneat illud, unde gratuletur. Sic & tu; si odit te inimicus tuus, & injuste te odit, noveris, quia cupiditas seculi in illo regnat, propterea te odit. Si odisti illum & tu; contra reddis malum pro malo. Unum ægrotum flebam, qui te oderat; jam duos plango, si & tu odisti. Sed persequitur rem tuam; tollit tibi, nescio quæ, quæ habes in terra; ideo illum odisti, quia angustias tibi facit in terra. Noli pati angustias, migra in cœlum sursum: cor ibi habebis; ubi latitudo est, ut nullas angustias patiaris in spe vitæ æternæ. Attende, quæ tibi tollit; nec ipsa tibi tolleret, nisi ille permitteret, qui flagellat omnem filium, quem recipit. Quodammodo ferramentum Dei est, quo saneris, ipse inimicus tuus. Si novit Deus utile tibi esse, ut expoliet te, permittit illum; si novit tibi utile esse, ut vapules, permittit illum, ut cædaris; de illo te curat, opta, ut ille sanetur „„.

Inimicos itaque diligere tenemur vi illius præcepti, quo fratres, & proximos tenemur diligere. Unde *Tertullianus* Apologetici, cap. 39. sic Paganos alloquitur: „„ Fratres autem etiam vestri sumus jure naturæ matris unius, etsi vos parum homines, quia mali fratres. At quanto dignius fratres & dicuntur, & habentur, qui unum patrem Deum agnoverunt, qui unum spiritum biberunt sanctitatis, qui de uno utero ignorantiæ ejusdem ad unam lucem expaverunt veritatis „„? Hinc ut idem ait: *Christianus nullius est hostis.*

Et hæc propria nota Chriſtianorum ; unde Pagani ſolebant dicere : *Videte, ut invicem ſe diligant, & ut pro alterutro mori ſint parati.*

Et *Minucius Felix*, in Octavio : „ „ Si nos non notaculo corporis, ut putatis, ſed innocentiæ, ac modeſtiæ ſigno facile dignoſcimus. Sic mutuo, quod doletis, amore diligimus, quoniam odiſſe non novimus ; ſic nos, quod invidetis, fratres vocamus, ut unius Dei parentis homines, ut conſortes fidei, ut ſpei cohæredes. Vos enim nec invicem agnoſcitis, & in mutua odia ſævitis ; nec vos fratres ſi ſane ad parricidium recognoſcitis „ „.

REGULA X.

Speciali dilectione erga inimicos affici, extra neceſſitatis articulum, minime neceſſe eſt, ſed ſolum in animi præparatione.

Hanc Regulam tradit *S. Thomas*, 2. 2. quæſt. 25. art. 8. „ „ Dilectio inimicorum (*inquit*) tripliciter poteſt conſiderari. Uno quidem modo, ut inimici diligantur, in quantum ſunt inimici ; & hoc eſt perverſum, charitati repugnans ; quia hoc eſt diligere malum alterius : unde S. Auguſtinus lib 19. *Contra Fauſtum*, cap. 24. Hæc regula eſt (*inquit*) qua & oderimus inimicum propter id, quod in eo malum eſt, id eſt iniquitatem ; & diligamus inimicum propter

[redacted]

ſitate charitatis, quia hoc eſſet impoſſibile. Eſt tamen de neceſſitate charitatis ſecundum præparationem animi, ut ſcilicet homo habeat animum paratum ad hoc, quod in ſingulari inimicum diligeret, ſi neceſſitas occurreret. Sed quod abſque articulo neceſſitatis homo etiam hoc actu impleat, ut diligat inimicum propter Deum, hoc pertinet ad perfectionem charitatis. Cum enim ex charitate diligatur proximus propter Deum; quanto aliquis magis diligit Deum, tanto etiam magis ad proximum dilectionem oſtendit, nulla inimicitia impediente. Sicut ſi aliquis multum diligeret aliquem hominem, amore ipſius filios ejus amaret, etiam inimicos ſibi „ „.

REGULA XI.

Ad exhibenda inimicis ſigna, & officia dilectionis, quæ proximis in communi exhibentur, neceſſario tenemur; alioquin charitatis præceptum violamus, & lethaliter peccamus.

Ita docet *S. Thom.* art. 9. quæſtionis mox indicatæ, „ „ Sunt (*inquit*) quædam ſigna, vel beneficia dilectionis, quæ exhibentur proximis in communi, puta, cum aliquis orat pro omnibus fidelibus, vel pro toto populo, aut cum aliquod beneficium impendit aliquis toti communitati. Et talia beneficia, vel dilectionis ſigna inimicis exhibere, eſt de neceſſitate præcepti. Si enim non exhiberentur inimicis, hoc pertineret ad livorem vindictæ; contra id, quod dicitur Levit. 19. *Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum.* Et: *Non oderis fratrem tuum in corde tuo* „ „.

REGULA XII.

Beneficia, vel ſigna dilectionis, quæ amicis ſpecialiter exhibemus, inimicis exhibere non tenemur, niſi ſecundum præparationem animi.

Ita docet ibidem S. Thomas: „ „ Alia vero ſunt beneficia, vel dilectionis ſigna, quæ quis exhibet parti-

ticulariter aliquibus perſonis. Et talia beneficia, vel dilectionis ſigna inimicis exhibere, non eſt de neceſſitate ſalutis, niſi ſecundum præparationem animi; ut ſcilicet ſubveniatur eis in articulo neceſſitatis, ſecundum illud Prov. 25. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitierit, potum da illi.* Sed quod præter articulum neceſſitatis hujuſmodi beneficia aliquis inimicis exhibeat, pertinet ad perfectionem charitatis, per quam aliquis non ſolum cavet *vinci a malo*, quod ne-
Rom. 12. ceſſitatis eſt; ſed etiam vult *In Bono vincere malum*, quod eſt perfectionis; dum ſcilicet non ſolum cavet propter injuriam ſibi illatam pertrahi ad odium, ſed etiam per ſua beneficia intendit inimicum pertrahere ad ſui amorem „„

REGULA XIII.

Specialia beneficia, vel ſigna dilectionis exhibenda ſunt inimicis in articulo neceſſitatis.

Cum enim inimicos diligere teneamur, eiſque certis in caſibus benefacere, & dilectionem, quæ ad eos etiam extenditur, ſignis quibuſdam promere; id maxime faciendum eſt in articulo neceſſitatis, ſecundum illud ex *Prov.* 25. jam adductum: *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum.* Et illud Exodi 23. *Si occurreris bovi inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum. Si videris aſinum odientis te jacere ſub onere, non*

[redacted]

REGULA XIV.

Salutationem, colloquium, speciales orationes inimicis exhibere tenemur, cum id necessarium est ad vincendum odium, in quod sumus propensi, vel ad scandalum avertendum; vel ad reconciliandum inimicum, ipsumque ad charitatem, & ad Deum reducendum.

Tenemur enim cavere, ne a malo vincamur, quod in illis circumstantiis facile continget, nisi salutatione, colloquio, specialibus orationibus vincamus in bono malum, ut Apostolus jubet, dicens: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.* Rom. 12. Hinc David, cum infestos inimicos pateretur, ad Deum confugiens, hunc in modum oravit: *Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum a voce inimici, & a tribulatione peccatoris; Exaudi, Deus, deprecationem meam, intende mihi, & exaudi me.* Psalm. 54. Quem locum explicans *S. August.* Enarratione in Psalm. 54. ait; „ Cum aliquid tale patitur Christianus, non debet facile velut odio ire in eum, a quo patitur, & velle ventum vincere; sed convertere se ad orationem, ne amittat dilectionem. Neque enim timendum est, ne aliquid faciat homo inimicus. Quid enim facturus est? Multa mala dicturus, opprobria jaculaturus, in conviciis sæviturus; sed quid tibi? *Gaudete* (inquit) *& exultate, quoniam merces vestra magna est in cælis.* Matth. 5. Ille in terra germinat convicia, tu in cœlo lucra. Sed sæviat amplius, possit & aliquid amplius; quid te securius, cui dictum est; *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere?* Matth. 10. 28. Quid est ergo timendum, quando pateris inimicum? Ne conturbetur tibi dilectio, qua diligis inimicum. Etenim inimicus ille homo, caro, & sanguis, quod videt in te, appetit. Alius autem inimicus occultus, rector harum tenebrarum, quas tu pateris in carne, & sanguine, alterum occultum tuum petit, thesauros tuos interiores deprædari, & vastari molitur. Duos ergo inimicos constitue tibi Duo inimici, unus ante

apertus, alter occultus, unus diligendus, alter cavendus.

ante oculos, unum apertum, & alterum occultum; apertum, hominem; occultum, diabolum. Homo ille hoc eſt, quod tu ſecundum naturam humanam, ſecundum fidem autem, & dilectionem nondum quod tu, ſed poterit eſſe, quod tu. Cum ergo ſint duo, unum vide, alterum intellige; unum dilige, alterum cave. Namque & inimicus ille, quem vides, hoc in te vult humiliare, unde vincitur. Verbi gr. ſi divitiis tuis vincitur, pauperem te vult facere; ſi honore tuo vincitur, humilem te vult facere; ſi viribus tuis vincitur, debilem te vult facere; ea ergo attendit in te, vel dejicere, vel auferre, quibus vincitur. Et ille occultus inimicus illud tibi vult tollere, unde vincitur; homo enim hominem vincis humana felicitate, diabolum autem vincis inimici dilectione. Quomodo ergo homo ambit auferre tibi, & detruncare, aut evertere felicitatem, qua vincitur; ſic & diabolus hominem vult vincere auferendo, unde vincitur. Sed cura in corde ſervare inimici dilectionem, qua diabolum vincis. Sæviat homo, quantum poteſt; auferat, quidquid poteſt; ſi diligitur aperte ſæviens, victus eſt occulte ſæviens „ „. Cum igitur totis viribus enitendum ſit, ne dilectionem amittamus, ſpecialem affectum, ſignaque particularia, & officia benevolentiæ inimicis exhibere debemus, cum id neceſſarium eſt ad vincendum odium, in quod ſumus propenſi. Ad id etiam tenemur, cum neceſſa-

[redacted]

mur, multo magis inimicum ipsum errantem reducere tenemur ad Deum, quod summum bonum est, ad quod debemus, & *a quibus diligimur duci, & quos diligimus ducere* (ut *S. August.* loquitur.)

REGULA XV.

Lethalis peccati reus est, qui grave malum optat, vel imprecatur inimico, aut de illus adversitate gaudet.

Hic enim divinum præceptum de inimicorum dilectione a Christo renovatum violat: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos.* Longe certe abest a dilectionis affectu, & ab animo benefaciendi, qui malum alteri optat, vel imprecatur, aut de illius adversitate gaudet. Unde Spiritus sanctus Prov. 24. 17. ait: *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina ejus ne exultet cor tuum; ne forte videat Dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam.* Istius peccati gravitatem eodem Spiritu afflatus *Job* indicat (cap. 31. 29. 30.) *Si gavisus sum* (inquit) *ad ruinam ejus, qui me oderat; & exultavi, quod invenisset eum malum. Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam ejus.* Si quis tamen vel inimico, vel alteri leve malum imprecatur, vel maledictionis verba profert *ex levi motu, vel ex ludo, aut ex surreptione aliqua*, ut frequenter accidit mulierculis, quæ maritis etiam, aut filiis, imo & sibi ipsis mortem imprecantur ex ira, aut mærore; cum tamen ita sint affectæ, ut de eorum morte dolerent, ejusque periculum ab ipsis avertere pro viribus niterentur, *veniale peccatum* est; *quia peccata verborum maxime ex affectu pensantur.* Ita docet *S. Thom.* 2. 2. qu. 76. art. 3 Sed optare alicui grave malum, *secundum se repugnat charitati, qua diligimus proximum, volentes bonum ipsius*; & ita *est peccatum mortale.*

REGULA XVI.

Inimicos a communibus orationibus nostris, quas pro aliis fundimus, excludere, aut contra illos Deum orare, lethale peccatum est.

Id enim directe adversatur præcepto Christi : *Orate pro persequentibus , & calumniantibus vos , ut sitis filii Patris vestri cœlestis.* Adversatur & orationis, quam nos Dominus docuit, petitioni : *Dimitte nobis debita nostra , sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Quamobrem illius oratio, qui ab orationibus suis inimicos excludit ; aut adversus ipsos Deum precatur non solum non delet peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum. „ „ Nullo modo tibi potest nocere sæviens inimicus, quantum tibi noces, si non diligis inimicum. Ille enim nocere potest aut villæ tuæ, aut pecori tuo, aut domui tuæ, aut servo tuo, aut ancillæ tuæ, aut filio tuo, aut conjugi tuæ ; aut ut multum, si illi data fuerit potestas, carni tuæ ; nunquid quomodo tu, animæ tuæ „ „ ? Debemus igitur inimicos diligere; diligere autem ex charitate non possumus, nisi spiritualia, & æterna bona ipsis optemus. Si autem hæc vere ipsis optamus, & pro ipsis a Deo illa supplices petimus. *Saulus* inimicus erat Ecclesiæ ; oratum est pro illo, factus est amicus. Non solum destitit esse persecutor, sed laboravit, ut esset adjutor. Et si verum quæras : „ „ Oratum est contra illum ; sed contra ejus malitiam, non naturam. Ora & tu contra malitiam inimici tui ; illa moriatur, & ille vivat. Si enim mortuus fuerit inimicus tuus, quasi inimico caruisti, sed nec amicum invenisti. Si autem mortua fuerit malitia ejus ; & inimicum amisisti, & amicum inveni-

Matth. 6.

[redacted]

nis reos *a proprio deponi gradu*, & tam ipsis, quam illis, qui ad talia peragenda ipsos incitaverint: *Exilii perpetui ergastulo relegatis, excepto in supremo vitæ curriculo, cunctis vitæ suæ diebus, sacræ Communionis denegari perceptionem* decernit.

Nec repugnant regulæ, quam explicamus, imprecationes adversus inimicos, quæ in Prophetis leguntur, ut illud Psalmi 68. *Fiat mensa eorum in laqueum;* & illud Psal. 108. *Fiant filii ejus orphani, & uxor ejus vidua*, &c. & quod Christus etiam Dominus maledixerit civitatibus, quæ verbum ejus non receperunt; & Apostolus de quodam dixerit: *Reddet illi Dominus secundum opera ejus.* 2. Tim. 4.

Hæc enim facile solvuntur, quia & Propheta per imprecationem, quid esset futurum cecinit: *Non optantis voto, sed spiritu prævidentis.* Ita & Dominus, ita & Apostolus; quamquam in horum etiam verbis non hoc invenitur, quod optaverint, sed quod prædixerint. Non enim, cum ait Dominus; *Væ tibi Capharnaum*, aliud sonat, nisi aliquid ei mali eventurum merito infidelitatis: *Quod futurum Dominus non malevolentia optabat, sed divinitate cernebat.* Et Apostolus non ait: *Reddat*, sed: *Reddet illis Dominus secundum opera ejus*; quod verbum *prænuntiantis est, non imprecantis.* Matth. 11. Lucæ 10.

Nec etiam repugnat clamor Martyrum, qui sanguinem suum adversus inimicos a Deo vindicari precantur Apocal. 6. Non enim contra ipsos homines, sed contra regnum peccati vindictam petere sunt intelligendi. „ „ Nam ipsa est sincera, & plena justitiæ, & misericordiæ vindicta Martyrum, ut evertatur regnum peccati, quo regnante tanta perpessi sunt... Destruitur autem, & evertitur peccati regnum, partim correctione hominum, ut caro spiritui subjiciatur; partim damnatione perseverantium in peccato, ut ita justitia ordinetur, ut justis cum Christo regnantibus; molesti esse non possint. Quis ergo convincit Martyres sanctos non talem suam vindictam a Domino esse deprecatos, cum etiam finem hujus seculi, in quo tan-

tanta exitia pertulerunt, ad suam vindictam potuerint licenter aptare? Quod qui orant, & pro inimicis suis orant, qui sanabiles sunt, & contra illos non orant; qui insanabiles esse voluerunt; quia Deus quoque puniendo illos, non est malevolus tortor, sed justissimus ordinator „ „. Sic respondet *S. August.* lib. 1. *De Sermone Domini in monte*, cap. 21. & 22.

Quamvis denique Scriptura sacra quædam esse fratrum peccata significet, pro quibus non est præceptum, ut oremus, 1. Joannis 5. *Est peccatum ad mortem, pro illo non dico, ut roget quis*; contra neminem tamen, quantumvis inimicum, orandum est. Generaliter enim dictum est: *Benedicite, & nolite maledicere*; & illud: *Nemini malum pro malo reddentes.* (Rom. 12.) „ „ Pro quo autem non oras, non etiam contra illum oras; potes enim videre certam ejus pœnam, & penitus desperatam salutem, & non quia odisti eum, ideo pro illo non oras: sed quia sentis nihil te posse proficere, & orationem tuam non vis repelli a justissimo Judice „ „. Verba sunt *S. August.* ibidem.

REGULA XVII.

Inimico etiam in odio pertinaci tenemur injuriam dimittere in præparatione animi, id est, odium, malevolentiam, & vindictæ appetitum deponere; alioqui lethalis peccati rei sumus.

[redacted]

giſcendo torporem; uni ſe cupit eſſe ſui debitoris exactorem, Dei ſe cogitet debitorem; qui erubeſcit petere, ut ſibi frater ignoſcat, vincat per bonum timorem malum pudorem „ „.

Et Sermone 210. alias De Diverſis 74. „„ Sit (*inquit*) in animo placabili, & humili miſericors ignoſcendi facilitas. Petat veniam, qui fecit injuriam; det veniam, qui accepit injuriam; ut non poſſideamur a Satana, cujus triumphus eſt diſſenſio Chriſtianorum „ „.

Et Sermone 211. alias 40. inter Homilias 50. cap. 6. eum, qui læſus eſt, non vult petere veniam ab eo, qui læſit, ſed animo paratum eſſe ad ignoſcendum. „„ Nolo mentiaris (*inquit*) nolo dicas, da mihi veniam, qui te noſti non peccaſſe in fratrem tuum. Quid enim prodeſt tibi, cum tu fueris tuus accuſator? Quid expectas tibi ignoſci ab eo, quem non læſiſti; aut in quem non peccaſti? Nihil tibi prodeſt, nolo facias: noſti, bene diſcuſſiſti, ſcis, quia in te peccavit, non tu in illum? Scio, inquit; in iſta tua ſcientia ſit tua conſcientia. Noli venire ad fratrem tuum, qui in te peccavit, & ultro ab illo petere veniam Debent inter vos eſſe alii pacifici, qui illum objurgent, ut a te prius veniam petat; tu tantum paratus eſto ignoſcere, prorſus paratus eſto ex corde dimittere. Si paratus es dimittere, jam dimiſiſti. Habes adhuc, quod ores: ora pro illo; ut petat a te veniam; quia ſcis ei nocere, ſi non petat, ora pro illo, ut petat „ „.

REGULA XVIII.

Inimico veniam petenti, non ſolum tenemur offenſam remittere, ſed etiam aliqua benevolentiæ, ſeu reconciliationis ſigna exhibere; & qui id omittit, lethalis peccati reus eſt.

Hæc enim omiſſio ſignum eſt odii in corde dominantis, ſcandalum parit, inimicum ad novum odium excitat; violatioque eſt dominici mandati, quod fratri in nos peccanti, ſed veniam precanti, igno-

ignosci jubet. Luc. 17. *Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum; & si pœnitentiam egerit, dimitte illi. Et si septies in die peccaverit in te, & septies in die conversus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me; dimitte illi.* Id confirmat *S. August.* Serm. 56. alias *De Diversis*.48. „„. Quando (*inquit*) inimicus veniam petit, continuo dimittatis. Et hoc multum ad vos? Multum ad te erat, inimicum diligere sævientem; multum est ad te, hominem diligere supplicantem? Quid dicis? Sæviebat, & oderas. Mallem nec tunc odisses; mallem tunc, cum sævientem patereris, Dominum re-
Lucæ 23. cordareris dicentem: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt.* Sed forte dicturus es, fecit ille, sed ut Dominus, quia Christus, quia Dei Filius, quia Unigenitus, quia Verbum Caro factum. Quid ego malus, & invalidus homo? Si multus est ad te Dominus tuus, cogitetur a te conservus tuus. Stephanus sanctus lapidabatur, & inter lapides genuflexo pro
Act. 7. 59. inimicis orabat, & ait: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Illi lapides mittebant, non veniam postulabant; & ille pro eis orabat. Talem te esse volo; extende te. Quid trahis semper cor in terra? Audi: *Sursum cor;* extende, dilige inimicos. Si non potes diligere sævientem, dilige vel petentem. Dilige hominem, qui tibi dicit, frater, peccavi, ignosce mihi. Tunc si non ignoveris, non dico, deles orationem de corde tuo; sed deleberis de libro Dei....

[redacted]

„ „ Diligere inimicos in generali eſt in præcepto (*inquit*) in ſpeciali autem, non eſt in præcepto, niſi ſecundum præparationem animi ; ut ſcilicet homo eſſet paratus etiam ſpecialiter inimicum diligere, & eum juvare in neceſſitatis articulo, vel ſi veniam peteret „ „.

Cæterum quamvis ſemper ſit ejuſmodi benevolentiæ ſignum inimico veniam petenti exhibendum, quod ſufficit ad depoſitionem odii ſignificandam, & charitatem comprobandam, non eadem tamen, nec eodem modo ſunt ab omnibus exigenda ; ſicut nec ab omnibus exigendum eſt, ut veniam rogent, cum quibuſdam ſatis ſit, ut vel ſalutationis officium, vel aliud benevolentiæ ſignum priores exhibeant. Alia enim debent filius patri, ſervus Domino, ſubditus Superiori, plebejus Nobili, quam pater filio, Dominus ſervo, Superior ſubdito, Nobilis plebejo : alia ſibi mutuo debent Nobiles, vel Clerici, aut Religioſi æquales. Nam pater, dominus, Superior, ita parcere tenetur filio, ſervo, aut ſubdito veniam petenti, & benevolentiæ demonſtrationem ita temperare, ut tamen correptionem, & diſciplinam, ſi neceſſe ſit, non remittat. Unde *S. Auguſt.* Serm. 5. alias 1. ex iis quos edidit *Sirmondus*, ait : „ „ Pater, quia non dimiſit ille, qui clamat ? Forte enim aliquando clamat aliquis, & jubet cædi hominem, & putas, quia non dimiſit. Quare ? Tu quando cædis filium tuum, tenes odium in corde tuo ? Ergo res in corde eſt ; ſolus Deus vidit, ſi dimiſſum eſt. Aliquando enim non cædit aliquis, videtur parcere manu, & ſævit in corde, & optat male homini intus, & vult eum necari ; tenet contra illum malam voluntatem, quamvis nihil illi corporaliter reddere videatur. Econtra ſunt, qui corporaliter quaſi videntur reddere ; ſed corporalis illa correptio, quaſi dilectio eſt ; ad bonam vitam vult illum pervenire, & tanto magis vult eum corripi, quanto magis illum amat. Sic & Deus nunquid non nos diligit ? Non ad hoc nos hortatur, ut diligamus inimicos noſtros,

ut, quomodo possumus, similes illi simus? Quanta dilectio est in Domino, quando pro peccatoribus, & impiis Christum crucifigendum misit, & pretio sanguinis ejus nos redemit, qui ei inimici eramus, amando ea, quæ fecit, pro eo, qui fecit? Cum ergo ista faceremus, misit Deus filium suum, & eum pro nobis impiis ab aliis impiis occidendum tradidit. Et si nondum fidelibus tantum munus datum est, quid ergo servatur fidelibus? Ecce quomodo Deus diligit homines. Attendamus, fratres, nunquid non illos flagellat? Nunquid non illos corripit? Si non illos corripit, unde fames, unde ægritudines, unde pestilentiæ, & morbi? Omnes enim istæ correptiones Dei sunt. Sicut ergo ille diligit, & tamen corripit, sic & tu, si habes aliquem in potestate, quamvis serves affectum dilectionis, noli tamen negare flagellum correptionis. Quia si negaveris, non tenebis dilectionem; quia ille moritur in peccatis, qui forte correptus ea relinqueret, & magis tibi imputatur verum odium „„.

Et Serm. 56. alias *De Diversis* 47. cap. 13. „„ Quid si ille, qui petit veniam, castigandus est a me? Fac quod vis; puto enim, quod filium tuum diligis, & quando cædis. Lacrymas vapulantis non curas, quia ei hæreditatem servas. Ego hoc dico, ut de corde dimittas odium, quando a te veniam petit inimicus „„.

REGULA XIX.

[redacted]

ſed vindictam, quatenus proximi malum eſt, optare, vel de illa delectari, charitati adverſatur, quam ad inimicos ipſos extendere debemus. Hanc Regulam tradit *S. Thomas*, 2. 2. qu. 108. art. 1. „ „ Vindicatio (*inquit*) fit per aliquod pœnale malum inflictum peccanti. Eſt ergo in vindicatione conſiderandus vindicantis animus. Si enim ejus intentio feratur principaliter in malum illius, de quo vindictam ſumit, & ibi quieſcat, eſt omnino illicitum; quia delectari in malo alterius pertinet ad odium, quod charitati repugnat, qua omnes homines debemus diligere. Nec aliquis excuſatur, ſi malum intendat illi, qui ſibi injuſte intulit malum, ſicut non excuſatur aliquis per hoc, quod odit ſe odientem. Non enim debet homo in alium peccare propter hoc, quod ille prius peccavit in ipſum; hoc enim eſt *Vinci a malo*, quod Apoſtolus prohibet ad Romanos 12. dicens: *Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum.* Si vero intentio vindicantis feratur principaliter ad aliquod bonum, ad quod pervenitur per pœnam peccantis, puta, ad emendationem peccantis, vel ſaltem ad cohibitionem ejus, & quietem aliorum, & ad juſtitiæ conſervationem, & ad Dei honorem, poteſt eſſe vindicatio licita, aliis debitis circumſtantiis ſervatis „ „; videlicet, ne gravior pœna exigatur, quam peccator meruerit, nec privata auctoritate infligatur. Neque enim politivo duntaxat, ſed naturali jure prohibitum eſt, ne quis privata auctoritate injurias ſuas ulciſcatur, quoniam qui hoc facit, uſurpat Dei auctoritatem, dicentis: *Mihi vindicta, & ego retribuam*: Per me ſcilicet, aut per miniſtros, qui *Non ſine cauſa gladium portant, vindices in iram eis, qui male agunt.* Deuter. 32. & Rom. 12. & 13.

Licet tamen is, qui ex animo parcit inimico, poſſit ab eo reſtitutionem honoris, famæ, aut bonorum externorum exigere; cavendum tamen eſt, ne cum nimio ſuo damno urgeatur, vel talis reſtitutio apud judicem poſtuletur, cum inimicus veniam poſtulat, & congruam bonorum, ac prudentum virorum arbitrio ſatisfactionem offert; quia difficile eſt in illis

cir-

circumstantiis, ut actio injuriarum in foro instituatur absque appetitu vindictæ. Quando vero agitur de pœna capitis, aut mutilatione membri, vel alia simili irroganda, ex qua nihil emolumenti provenit personæ læsæ, non est exigenda, nisi intuitu divini honoris, & publicæ quietis, zeloque justitiæ; & illam condonare expedit plerumque inimico veniam petenti, quia difficile est, ut exigatur absque ultionis libidine. Si tamen tale sit negotium, ut familia ejus, qui læsus est, maneret infamis, nisi is, qui læsit, secundum leges puniretur, pœnam hujusmodi exigere licet.

Dei, & proximorum injurias, vel etiam proprias, cum in Deum, & Ecclesiam redundant, dissimulare Christianus non debet.

Denique quamvis privatarum injuriarum ultionem, vel secundum ordinem juris, persequi periculosum sit, easque tolerare magis expediat Christiano, ne patientiæ merito fraudetur; injurias tamen Dei, & proximorum, vel etiam proprias, cum in Deum, aut Ecclesiam redundant, dissimulare non debet, sed earum ultionem zelo religionis, ac justitiæ persequi, ut docet *S. Thomas*, loco supra notato in responsione ad secundum: „ „ Mali (*inquit*) tolerantur a bonis in hoc, quod ab eis proprias injurias patienter sustinent, secundum quod oportet; non autem tolerant eos, ut sustineant injurias Dei, & proximorum „ „. Unde auctor Operis imperfecti in Matthæum Homilia 5. ait: „ In propriis injuriis esse quempiam „ patientem laudabile est; injurias autem Dei dissi-

[redacted]

bet eam tolerare patienter, si expediat. Hujusmodi enim præcepta patientiæ intelligenda sunt secundum præparationem animi, ut *S. August.* dicit lib. I. *De Sermone Domini in monte*, cap. 24. „„

Legere præstat *Tertullianum*, libro *De Patientia*, ubi inter alia præclara, hæc habet: „ „ Qui damni impatientia concitatur, terrena cœlestibus anteponendo, de proximo in Deum peccat. Spiritum enim, quem a Domino sumpsit, secularis rei gratia concutit. Libentes igitur terrena amittamus, cœlestia tueamur. Totum licet seculum pereat, dum patientiam lucrifaciam. Jam qui minutum sibi aliquid aut furto, aut vi, aut etiam ignavia non constanter sustinere constituit; nescio, an facile, vel ex animo ipse rei suæ manum inferre posset in causa eleemosynæ. Quis enim ab alio secari omnino non sustinens, ipse ferrum corpori suo ducit? Patientia in detrimentis exercitatio est largiendi, & communicandi. Non piget donare eum, qui non timet perdere. Alioquin quomodo duas habens tunicas, alteram earum nudo dabit, nisi idem fit, qui auferenti tunicam, etiam pallium offerre possit?... Absit a servo Christi tale inquinamentum, ut patientia majoribus tentationibus præparata in frivolis excidat, &c „ „.

Patientiæ christianæ officia.

Et infra: „ „ Est alius impatientiæ stimulus, ultionis libido, negotium curans aut gloriæ aut malitiæ. Sed & gloria utique vana, & malitia nunquam non Domino odiosa, hoc quidem loco maxime, eum alterius malitia provocata, superiorem se in exequenda ultione constituit, & remunerans nequam duplicat, quod semel factum est. Ultio penes errorem, solatium videtur doloris; penes veritatem, certe redarguitur malignitatis. Quid enim refert inter provocantem, & provocatum, nisi quod ille prior in maleficio deprehenditur, at ille posterior? Tamen uterque læsi hominis Dominus reus est „ „.

Charitatem gravis impatientia extinguit. „ „ Nam dilectio summum fidei Sacramentum, christiani nominis thesaurus, quam Apostolus totis viribus Spiri-

tus sancti commendat, cujus nisi patientiæ disciplinis eruditur? Dilectio (*inquit*) magnanimis est; ita patientiam sumit. Benefica est; malum patientia non facit. Non æmulatur; id quidem patientiæ proprium est. Nec protervum sapit; modestiam de patientia traxit. Non inflatur, non proterit; non enim ad patientiam pertinet. Nec sua requirit, si offert sua, dum alteri prosit; nec incitatur. Cæterum quid impatientiæ reliquisset? Ideo (*inquit*) dilectio omnia sustinet, omnia tolerat; utique quia patiens. Merito ergo nunquam excidet; nam cætera evacuabuntur, consummabuntur. Exhauriuntur linguæ, scientiæ, Prophetiæ; permanent fides, spes, dilectio. Fides, quam Christi patientia induxit; spes, quam hominis patientia exspectat; dilectio, quam Deo magistro patientia comitatur „„.

REGULA XX.

Paratus esse debet Christianus ad misericordiam in omnes homines exercendam.

Quamvis enim omnibus, & singulis benefacere non possit: „„ Charitas *tamen* requirit, ut etiamsi non actu aliquibus benefaciat, habeat in animi præparatione, ut benefaceret cuicunque, si tempus adesset. Aliquod *nihilominus* beneficium est, quod possumus omnibus impendere, si non in speciali, saltem in generali; sicut cum oramus pro omnibus fidelibus,

[redacted]

Idem docet *S. Ambrof.* lib. 1. *De Officiis*, cap. 39. „ „ Eſt illa probanda liberalitas (*inquit*) ut proximos ſanguinis tui non deſpicias, ſi egere cognoſcas. Melius eſt enim, ut ipſe ſubvenias tuis, quibus pudor eſt ab aliis ſumptum depoſcere „ „.

Ita docet *S. Auguſt.* lib. 1. *De Doctrina chriſtiána*, cap. 8. „ „ Cum omnibus prodeſſe non poſſis, his potiſſimum conſulendum eſt, qui pro locorum, & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus, conſtrictius tibi, quaſi quadam ſorte junguntur „ „.

Eamdem Regulam confirmat *S. Thomas*, 2. 2. qu. 31. art. 3. „ „ Secundum diverſas conjunctiones (*inquit*) ſunt diverſimode diverſa beneficia diſpenſanda. Nam unicuique eſt magis exhibendum beneficium pertinens ad illam rem, ſecundum quam eſt magis nobis conjunctus; tamen hoc poteſt variari ſecundum diverſitatem locorum, & temporum, & negotiorum. Nan in aliquo caſu eſt magis ſubveniendum extraneo, puta, ſi ſit in extrema neceſſitate, quam etiam patri, non tantam neceſſitatem patienti „ „.

Et in reſponſione ad primum, explicans hanc ſententiam Chriſti (Lucæ 14.) *Cum facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites; ne forte te & ipſi reinvitent, & fiat tibi retributio; ſed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos; & beatus eris; quia non habent retribuere tibi; retribuetur enim tibi in Reſurrectione juſtorum*, ait: „ „ Dicendum quod Dominus ſimpliciter, non prohibet vocare amicos, aut conſanguineos ad convivium; ſed vocare eos ea intentione, quod te ipſi reinvitent; hoc enim non erit charitatis, ſed cupiditatis. Poteſt tamen contingere, quod extranei ſint magis invitandi in aliquo caſu, propter majorem indigentiam. Intelligendum eſt enim, quod magis conjunctis, magis eſt (cæteris paribus) benefaciendum. Si autem duorum unus eſt magis conjunctus, & alter magis indigens; non poteſt univerſali regula determinari, cui ſit magis ſubveniendum; quia ſunt di-

diversi gradus, & indigentiæ, & propinquitatis; sed hoc requirit prudentis judicium „„.

Et in responsione ad tertium; „„ Nullius (*inquit*) benefactoris beneficium est tantum, sicut parentum; & ideo parentes in recompensandis beneficiis sunt omnibus aliis præferendi; nisi necessitas ex alia parte præponderaret, vel alia conditio, puta, communis utilitas Ecclesiæ, vel reipublicæ. In aliis autem est æstimatio habenda, & conjunctionis, & beneficii suscepti; quæ similiter non potest communi regula determinari „„.

In responsione ad quartum ait; „„ In necessitatis extremæ articulo magis licere deserere filios, quam parentes, quos nullo modo deserere licet, propter obligationem beneficiorum susceptorum „„.

Quæstione denique 32. art. 9. „„ Multo sanctiori magis indigentiam patienti, & magis utili ad commune bonum, est magis eleemosyna danda, quam personæ propinquiori, maxime si non sit multum conjuncta, cujus cura specialis nobis non immineat; & si magnam necessitatem non patiatur „„.

REGULA XXII.

Lethaliter peccat contra præceptum charitatis, qui pauperibus extremam, vel gravem, imo & communem necessitatem patientibus, eleemosynam, [redacted]

REGULA XXIII.

Non modo Christi præceptum, sed spirituales fructus ex eleemosyna provenientes, ad illam erogandam christianum hominem incitare debent.

Eleemosynis enim expiantur, ac redimuntur peccata, Deusque peccatoribus propitius redditur. Tob. 4. *Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere; ita enim fiet, ut nec a te avertatur facies Domini. Quomodo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis; quoniam eleemosyna ab omni peccato, & a morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna, omnibus facientibus eam.* Et cap. 12. Raphael Angelus ait: *Bona est oratio cum jejunio; & eleemosyna, magis quam thesauros auri recondere; quoniam eleemosyna a morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam, & vitam æternam.* Prov. 13. *Redemptio animæ viri divitiæ suæ.* Eccl. 3. 33. *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis; & Deus prospector est ejus, qui reddit gratiam; meminit ejus imposterum, & in tempore casus sui inveniet firmamentum.* Rursus Eccl. 29. *Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.* Dan. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Christus tandem ait (Lucæ 11. 41.) *Date eleemosynam; & ecce omnia munda sunt vobis.* Eleemosyna alter quodammodo baptismus est, ut *S. Cyprianus* lib. *de Opere, & Eleemosynis* docet. „ „ Sicut (*inquit*) lavacro aquæ salutaris gehenna ignis extinguitur, ita eleemosynis, atque operibus justis delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissio peccatorum datur, assidua, & jugis operatio, baptismi instar imitata, Dei rursus indulgentiam largitur. .. Remedia propitiando Deo ipsius Dei verbis data sunt; quid deberent facere peccantes, ma-

Eleemosyna a peccato, & a morte liberat.

Eleemosyna alter quodammodo baptismus.

giste-

gisteria divina docuerunt; operationibus justis Deo satisfieri, misericordiæ meritis peccata purgari „ „. Prov. 21. 13. Hinc sapiens ait: *Qui obturat aures, ne audiat imbecillum, & ipse invocabit Deum, & non erit, qui exaudiat eum.* „ „ Neque enim (*inquit S. Cyprianus*) promereri misericordiam Domini poterit, qui misericors ipse non fuerit, aut impetrabit de divina pietate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus „ „.

Nec mirum, quod ab æterna morte liberet eleemosyna, cum etiam eleemosynis corporis mortem depelli probaverit miraculum resurrectionis Tabithæ
Act. 9. 39. in actis Apostolorum commemoratum. Cum enim venisset S. Petrus, *Circumsteterunt eum Viduæ* flentes, & ostendentes ei tunicas, quas illis dederat; „ „ nec pro defuncta suis vocibus, sed suis operibus deprecantes. Sensit Petrus impetrari posse, quod sic petebatur; nec defuturum Christi auxilium viduis deprecantibus, quando esset in viduis ipse vestitus. Cum itaque genibus nixus orasset, viduarum, ac pauperum idoneus advocatus legatas sibi preces ad Dominum pertulisset „ „, conversus ad corpus ait: *Tabitha, surge in nomine Jesu Christi.* Nec defuit Petro, quo minus statim ferret auxilium, qui in Evangelio dari dixerat, quidquid fuisset ejus nomine postulatum. Mors itaque suspenditur, & spiritus redditur: „ „ Tantum potuerunt misericordiæ merita,

[redacted]

fecistis, mibi fecistis. Hinc *S. Cyprianus* ait: „ „ Præclara, & divina res salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati, res posita in potestate facientis, res grandis, & facilis; sine periculo persecutionis, corona pacis; verum Dei munus, & maximum, infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo Christianus adjutus perfert gratiam spiritualem, promeretur Christum judicem; Deum computat debitorem „ „. Non solum autem bona spiritualia, sed & temporalia, & cœleste regnum eleemosynis rependit. Unde Sapiens ait Eccl. 17. *Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conservabit, & postea resurget, & retribuet illis retributionem.* Et Christus ait: *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* (Lucæ 16. & Apost. 1. *ad Timoth.* cap. 6. Divitibus præcipit *bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.* Doceo lucrum (inquit *S. August.*) cum ostendo, *Thesaurizent sibi.* Non enim volo, ut pauperes remaneant. „ „ Non ut perdant, dico; sed quo migrent, ostendo... Apprehendenda est vera vita, migrandæ sunt facultates nostræ ad locum veræ vitæ; ut hoc ibi inveniamus, quod hic damus „ „.

Sibi faciunt debitorem. Matth. 5.

Sermone 61. alias 5. De verbis Domini.

Ob eam rationem SS. Patres eleemosynam fœnus appellant, & divitibus, qui pauperibus eleemosynas erogant, Deo fœnerari asserunt. „ „ Invenimus, quem fœneremus. Demus in usuram, sed Deo, non homini. Ei damus, qui abundat, ei damus, qui dedit, quod demus. Et pro modicis rebus, pro frivolis, pro mortalibus, pro putribilibus, pro terrenis, æterna, incorruptibilia, sine fine manentia; quid multa dicturus sum? Se promittit, qui promittit. Si amas illum, eme illum ab illo. Et ut noveris te ipsi dare, audi illum dicentem: *Esurivi, & dedistis mibi manducare, &c. Quod uni ex minimis meis fecistis, mibi feci-*

Deo fœnerantur, qui eleemosynam erogant.

Matth. 25.

fecistis. Dat de cœlo, accipit in terra. Ipse dat, ipse accipit. Quasi fœnus trajectitium facis. Hic das, ibi recipis; hic das res perituras, ibi recipis sine fine mansuras „ „. Verba sunt *S. August.* Serm. 42. alias 29. ex Homiliis quinquaginta.

Omnes homines quantumvis divites, Dei sunt mendici.

Et Sermone 123. alias 41. *De Verbis Domini*, cap. 5. „ „ Quantumcunque habeas, quicunque dives es, Dei mendicus es. Venitur ad horam orationis, & ibi te probo. Petis; quomodo non pauper es, qui petis? Plus addo, panem petis. An non es dicturus: *Panem nostrum quotidianum da nobis?* Qui panem quotidianum petis, pauper es, an dives? Et tamen Christus dicit tibi, da mihi ex eo, quod dedi tibi. Quid enim attulisti, quando huc venisti? Omnia, quæ creavi, creatus hic invenisti; nihil attulisti, nihil hinc tolles. De meo quare mihi non donas? De meo quæro, da, & reddo. Habuisti me largitorem, fac cito debitorem. Parum est, quod dixi, habeam te fœneratorem. Pauca mihi das, plura reddam. Terrena mihi das, cœlestia reddam. Temporalia mihi das, æterna restituam. Te ipsum tibi reddam, quando te mihi reddidero „ „.

Et Enarratione in Psalm. 102. „ „ Vide, quid emas, quando emas, quanti emas. Emis enim regnum cœlorum; & non est emendi tempus, nisi in hac vita. Et quam vili emas, attende. Tanti tibi valet, quantum habere potueris „ „.

Manus pauperis, thesaurus est cœli.

Eodem spectant hæc *S. Petri Chrysologi* verba, Serm. 8. „ „ Manus (*inquit*) pauperis, Abrahæ, sinus est; ubi, quidquid pauper acceperit, mox reponit. Thesaurus cœli est manus pauperis, quod suscipit, ne in terra pereat, reponit in cœlum. *Thesaurizate* (inquit) *vobis thesauros in cœlo.* Manus pauperis est gazophylacium Christi; quia quidquid pauper accipit, Christus acceptat. Da ergo homo pauperi terram, ut accipias cœlum. Da nummum, ut accipias regnum. Da micam, ut accipias totum. Da pauperi, ut det tibi; quia quidquid pauperi dederis, tu habebis; quod pauperi non dederis, habebit alter. Clamat Deus:

Matth. 6.

Mise-

Misericordiam volo; qui quod vult Deus, Deus negat, a Deo sibi, quod desiderat, vult negari. Homo, petit Deus; sed tibi, non sibi. Humanam misericordiam petit, ut largiatur divinam. Est in cœlis misericordia, ad quam per terrenas misericordias pervenitur. *Domine* (inquit) *in cælo misericordia tua.* Dicturus causam in judicio Dei, patronam tibi misericordiam, per quam liberari possis, assume. Qui de patrocinio misericordiæ certus est, de venia sit securus, de absolutione non dubitet „ „. Osee 6. 8. Ps. 35. 6.

Sed & *S. Ambros.* hoc sacri fœnoris genus exponit lib. *de Tobia*, cap. 16. „ „ Fœneratorum vox delectat, & usurarum vocabulum. Id non invideo. Docebo, quomodo boni fœneratores esse possitis, quomodo bonas quæratis usuras. Dicit Salomon: *Fœnera Domino, qui miseretur pauperis, secundum datum autem ejus retribuet ei.* Ecce bonum fœnus, de malo factum est; ecce irreprehensibilis fœnerator, ecce usura laudabilis. Putatis, quod hominem subtraham vobis debitorem? Deum provideo, Christum subrogo, illum demonstro, qui vos fraudare non possit. Fœnerate ergo Domino pecuniam vestram in manu pauperis. Ille adstringitur, & tenetur; ille scribit, quidquid egenus acceperit; Evangelium ejus cautio est; ille promittit pro omnibus indigentibus, ille dicit fidem, quid dubitatis dare? Si quis vobis dives hujus seculi offeratur, qui fide promittat sua pro aliquo debitore, statim numeratis pecuniam; pauper est vobis Dominus cœli, & conditor mundi hujus; & adhuc deliberatis, quem ditiorem quæratis fidejussorem „ „. Prov. 19.

Idem confirmat *S. Leo* Sermone 8. de Collectis, & Eleemosina 4. „ „ Misereantur (*inquit*) pauperum, qui sibi volunt parcere Christum. Faciles sint in alimenta miserorum, qui cupiunt ad societatem pervenire Fidelium. Non sit vilis homini homo, nec in quoquam despiciatur illa natura, quam rerum conditor suam fecit. Cui enim laborantium licet negare, quod Christus sibi profitetur impendi? Juvatur conservus, &

gra-

fecistis. Dat de cœlo, accipit in terra. Ipse dat, ipse accipit. Quasi fœnus trajectitium facis. Hic das, ibi recipis; hic das res perituras, ibi recipis sine fine mansuras „ „. Verba sunt *S. August.* Serm. 42. alias 29. ex Homiliis quinquaginta.

Omnes homines quantumvis divites, Dei sunt mendici.

Et Sermone 123. alias 41. *De Verbis Domini*, cap. 5. „ „ Quantumcunque habeas, quicunque dives es, Dei mendicus es. Venitur ad horam orationis, & ibi te probo. Petis; quomodo non pauper es, qui petis? Plus addo, panem petis. An non es dicturus: *Panem nostrum quotidianum da nobis?* Qui panem quotidianum petis, pauper es, an dives? Et tamen Christus dicit tibi, da mihi ex eo, quod dedi tibi. Quid enim attulisti, quando huc venisti? Omnia, quæ creavi, creatus hic invenisti; nihil attulisti, nihil hinc tolles. De meo quare mihi non donas? De meo quæro, da, & reddo. Habuisti me largitorem, fac cito debitorem. Parum est, quod dixi, habeam te fœneratorem. Pauca mihi das, plura reddam. Terrena mihi das, cœlestia reddam. Temporalia mihi das, æterna restituam. Te ipsum tibi reddam, quando te mihi reddidero „ „.

Et Enarratione in Psalm. 102. „ „ Vide, quid emas, quando emas, quanti emas. Emis enim regnum cœlorum; & non est emendi tempus, nisi in hac vita. Et quam vili emas, attende. Tanti tibi valet, quantum habere potueris „ „.

[redacted]

Misericordiam volo; qui quod vult Deus, Deus negat, a Deo sibi, quod desiderat, vult negari. Homo, petit Deus; sed tibi, non sibi. Humanam misericordiam petit, ut largiatur divinam. Est in cœlis misericordia, ad quam per terrenas misericordias pervenitur. *Domine* (inquit) *in cœlo misericordia tua*. Dicturus causam in judicio Dei, patronam tibi misericordiam, per quam liberari possis, assume. Qui de patrocinio misericordiæ certus est, de venia sit securus, de absolutione non dubitet „„. Osee 6. 8. Ps. 35. 6.

Sed & *S. Ambros.* hoc sacri fœnoris genus exponit lib. *de Tobia*, cap. 16. „„ Fœneratorum vox delectat, & usurarum vocabulum. Id non invideo. Docebo, quomodo boni fœneratores esse possitis, quomodo bonas quæratis usuras. Dicit Salomon: *Fœnera Domino, qui miseretur pauperis, secundum datum autem ejus retribuet ei.* Ecce bonum fœnus, de malo factum est; ecce irreprehensibilis fœnerator, ecce usura laudabilis. Putatis, quod hominem subtraham vobis debitorem? Deum provideo, Christum subrogo, illum demonstro, qui vos fraudare non possit. Fœnerate ergo Domino pecuniam vestram in manu pauperis. Ille adstringitur, & tenetur; ille scribit, quidquid egenus acceperit: Evangelium ejus cautio est; ille promittit pro omnibus indigentibus, ille dicit fidem, quid dubitatis dare? Si quis vobis dives hujus seculi offeratur, qui fide promittat sua pro aliquo debitore, statim numeratis pecuniam; pauper est vobis Dominus cœli, & conditor mundi hujus; & adhuc deliberatis, quem ditiorem quæratis fidejussorem „„. Prov. 19.

Idem confirmat *S. Leo* Sermone 8. de Collectis, & Eleemosina 4. „„ Misereantur (*inquit*) pauperum, qui sibi volunt parcere Christum. Faciles sint in alimenta miserorum, qui cupiunt ad societatem pervenire Fidelium. Non sit vilis homini homo, nec in quoquam despiciatur illa natura, quam rerum conditor suam fecit. Cui enim laborantium licet negare, quod Christus sibi profitetur impendi? Juvatur conservus, &

gra-

gratiam refert Dominus : cibus egeni, regni cœlestis est pretium ; & largitor temporalium, heres efficitur æternorum. Unde autem exigua ista impendia tanta æstimari taxatione meruerunt ? nisi quia pondera operum charitatis lance pensantur, & cum amatur ab homine, quod Deus diligit, merito in ejus ascenditur regnum, in cujus transitur affectum „ „.

Salviani Massiliensis Presbyteri præclarus est hac de re locus, lib. 4. *Ad Ecclesiam catholicam*, ubi cum dixisset, Deum quidem in seipso non egere, sed in multis ; non egere juxta Omnipotentiam, sed egere juxta misericordiam ; subdit, Christum non solum egere cum cæteris, sed multo plus quam cæteros. „ In omni etiam pauperum numero, non est universorum „ una paupertas. Sunt quidam, quibus etiamsi vesti„ menta desunt, alimenta non desunt ; multi sunt hospi„ tio egentes, vestimenta non egentes ; multi domo ca„ rentes, non substantia ; sunt denique, quibus etsi „ desunt multa, non desunt omnia. „ „ Christus tantummodo solus est, cui nihil est, quod in omni humano genere non desit. Nullus servorum suorum exultat, nullus frigore, ac nuditate torquetur, cum quo ille non algeat. Solus cum esurientibus esurit, solus cum sitientibus sitit. Et ideo quantum ad illius pietatem pertinet, plus quam cæteri eget ; solus tantummodo Christus est, qui in omnium pauperum universitate mendicet „ „.

Christus in omnium pauperum universitate mendicat.

[redacted]

labore quæsita sumptuosissimis apparatibus comparant, rebus suis vel obligatis in muneris comparatione, vel venditis; ac nisi editio honesta successerit, conviciis, ac sibilis ejiciuntur, & furore populari nonnunquam pene lapidantur. Tuos tales munerarios, Christe, demonstra, præceptis tuis monitos, & pro terrenis cœlestia recepturos, illos divites, illos copiosis opibus affluentes; an in Ecclesia præsidente, & spectante te ejusmodi munus edant, oppignoratis, vel distractis rebus suis, imo ad cœlestes thesauros mutata in melius possessione translatis? In istis muneribus meis caducis, atque terrenis nemo pascitur, nemo vestitur, & nemo cibi alicujus, aut potus solatio sustinetur; contra inter furorem edentis, & spectantis errorem, prodiga, & stulta voluptatum frustrantium vanitate depereunt. Illic in pauperibus tuis tu vestiris, & pasceris, tu æternam vitam operantibus polliceris; & vix tui meis pereuntibus adæquantur, qui a te divinis mercedibus, & præmiis cœlestibus honorantur. Quid ad hæc respondemus, Fratres charissimi? Sacrilega sterilitate, & quadam tenebrarum nocte coopertas divinum mentes, qua ratione defendimus? qua excusatione purgamus? Qui diaboli servis minores sumus, ut Christo pro pretio Passionis, & Sanguinis, vicem nec in modicis rependamus. Præcepta ille nobis dedit, quid facere servos suos oporteret, instruxit; operantibus præmium pollicitus, & supplicium sterilibus comminatus, sententiam suam protulit, quid judicaturus sit ante prædixit. Quæ potest excusatio esse cessanti? Quæ defensio sterili? Nisi quod non faciente servo, quod præcipitur, Dominus faciet, quod minatur „ „.

REGULA XXIV.

Pauperibus omnibus, etiam improbis, eroganda est eleemosyna, ita tamen, ut eorum non foveatur improbitas.

Hanc Regulam tradit Spiritus sanctus, Tobiæ 4. *Noli avertere faciem tuam ab ullo paupere; ita enim fiet,*

fiet, ut nec a te avertatur facies Domini. Confirmat Chriſtus Lucæ 6. *Omni petenti te tribue.* Et Apoſtolus ad Galatas 6. *Operemur bonum ad omnes.*

Hanc Regulam præclare *S. Auguſt.* explicat Enarratione in Pſalm. 102. „ „ Cum eſurierit neſcio quis, ſi habes, unde des, da; ſi vides dandum eſſe ad ſubveniendum, da. Ne pigreſcant in hoc viſcera miſericordiæ, quia tibi peccator occurrit. Tibi enim homo peccator occurrit. Cum dico, occurrit tibi homo peccator, duo nomina dixi; hæc duo nomina non ſuperflua ſunt; aliud quod homo, aliud quod peccator; quod homo, opus eſt Dei; quod peccator, opus hominis eſt; da operi Dei, noli operi hominis. Et quomodo (*inquis*) me prohibes dare operi hominis? Quid eſt dare operi hominis? Peccatori dare propter peccatum, placent tibi propter peccatum... Quare donat venatori? Hoc in illo amat, in quo nequiſſimus eſt, hoc in illo paſcit, hoc in illo veſtit, ipſam nequitiam publicam ſpectaculis omnium. Qui donat hiſtrionibus, qui donat aurigis, qui donat meretricibus, quare donat? Nunquid non & ipſi hominibus donant? Non tamen ibi attendunt naturam operis Dei, ſed nequitiam operis humani. Vis videre, quid honores in venatore, quando illum veſtis? Dicatur tibi, ſis talis; amas illum, gaudes ad illum, vis quodammodo exſpoliare te, & illum veſtire; noli cum injuria accipere, ſi tibi dicatur, tales ſint filii [redacted]

lis tibi sit, quia ei aliquid porrexisti; tam tu non dedisti justo, si sic dederis, quam ille non dedit homini, quando dedit venatori „„.

Et ante *S. Augustinum*, *S. Ambrosius*, lib. 1. *de Officiis ministrorum*, cap. 30. „„ Pulchrum est bene velle, & eo largiri consilio, ut prosis, non ut noceas. Nam si luxurioso ad luxuriæ effusionem, adultero ad mercedem adulterii largiendum putes; non est beneficentia ista, ubi nulla est benevolentia. Officere enim istud est, non prodesse alteri, si largiaris ei, qui conspiret adversus patriam, qui congregare cupiat tuo sumptu perditos, qui impugnent Ecclesiam. Non est hæc probabilis liberalitas, si adjuves eum, qui adversus viduam, & pupillos gravi decernit jurgio, aut vi aliqua possessiones eorum eripere conatur „„.

REGULA XXV.

Validis mendicantibus, ignavis, otiosis, qui laborare nolunt, cum possint, eleemosyna non est ita facile, & copiose eroganda.

Eorum enim ignavia, & otiositas, quæ vitiorum multorum mater est, foveretur, secundum illud Eccli. 33. *Servo malevolo tortura, & compedes, mitte illum in operationem, ne vacet; multam enim malitiam docuit otiositas;* & ordo justitiæ perverteretur; æquum enim est, ut qui non laborat, non manducet, ut Apostolus ait 2 ad Thess. 3. *Cum essemus* (inquit) *apud vos, hoc denuntiabamus vobis: Quoniam si quis non vult operari, nec manducet.* Hinc *S. August.* Epist. 93. alias 48. cap. 2. ait: „ Utilius esurienti panis tollitur, „ si de cibo securus justitiam negligat, quam esurienti „ panis frangitur, ut injustitiæ seductus acquiescat „. Hinc validis mendicantibus leges civiles laborandi necessitatem imponunt. L. *Cunctis*, tit. *De Mendicantibus validis*, Cod. lib. 11.

REGULA XXVI.

Severiori examine pauperes non sunt discutiendi, neo curiosius inquirendum, an pappertatem simulent. Modus tamen servandus est, ne profundatur in indignos, & minus indigentes, quod dignioribus, & magis indigentibus debebatur.

Præstat enim dare cuilibet in Christi nomine petenti, quam negare vere indigenti. Hanc Regulam *S. Joan. Chrysost.* disertis verbis explicat Hom. 11. in Epistolam ad Hebræos. „„ Protinus (*inquit*) accedentem accusas, Cur (*inquis*) non operatur? Cur otiosus alitur? Dic mihi, tu operansne habes, quæ habes, non autem accepta hereditate paterna? Quod si etiam operaris, propterea alii exprobras? Non au-
1. Thess. 3. 10. dis Paulum, postquam dixit: *Qui non operatur, nec manducet*, dicentem: *Vos autem bonum facientes, non deficiatis?* Sed quid dicis? Est impostor. Propter unum panem, & vestem, eum appellas impostorem? At statim id vendit (*inquis*) tu autem omnia tua recte administras? Quid vero? Omnesne sunt pauperes propter otium? Nemo propter naufragium, nemo propter judicium, nemo propter furtum, nemo propter pericula, nemo propter morbos, nemo propter alium casum? Sed habet (inquis) & simulat. Hæc est tui, non illius accusatio. Scit sibi rem esse cum crudelibus, cum belluis magis, quam cum ho-

[redacted]

borant omni genere vitii. Ita simus misericordes, & si egeat, ei fer opem. Si omnibus demus indiscriminatim, semper miserebimur; sin autem cœperimus esse curiosi, nunquam miserebimur. Cessemus ab hac importuna, satanica, & perniciosa curiositate. Nam si se in Clerum, quis dicat esse relatum, aut si se nominet Sacerdotem, diligenter inquire. Non est enim expers periculi, quæ citra examen illic fit communio. De rebus enim magnis est periculum. Non enim das, sed accipis. Sin autem egeat alimento, nihil scruteris. Exquire quomodo Abraham se exhiberet hospitalem in omnes, qui accedebant. Si de iis, qui ad ipsum confugiebant, curiose esset scrutatus, hospitio non excepisset Angelos. Fortasse enim non existimans eos esse Angelos, cum Angelis alios quoque expulisset. Sed quoniam omnes excipiebat, excepit etiam Angelos „ „.

Et Homilia 20. in Epist. ad Romanos: „ „ Neque tu pauperes curiose inquiras. Propter Christum enim illos suscipis. Quod si perpetuo curiose scrutaturus es pauperes, fiet, ut sæpe numero probatum coram Deo virum prætergrediare, mercedemque, quam ex eo habiturus eras, perdas „ „.

Eamdem Regulam confirmat *S. August.* Serm. 41. alias 11. ex editis a Sirmondo. „ „ Forte (*inquit*) de illo paupere, quem suscepisti in domum tuam, dubitat aliquantum, & hæsitat animus tuus, utrum verax homo sit, an forte fallax, simulator, hypocrita; titubat animus in facienda misericordia; quoniam cor inspicere non potes. Fac & cum malo, ut pervenias & ad bonum. Qui timet, ne bona sua semina in vias, in spinas, in lapides caderent, piget seminare hyeme, seminavit æstate „ „.

Quamquam cæcis, debilibus, claudis, pueris, senibus, destitutis, præcipue eroganda sit eleemosyna: „ „ Quid personas eligis? Quid membra inspicis? Pro homine tibi habendus est, quisquis ideo precatur, quia te hominem putet. Abjice umbras illas, imaginemque justitiæ, atque ipsam veram, & expressam tene.

tene. Largire coecis, debilibus, claudis, destitutis, quibus nisi largiare, moriendum est. Inutiles sunt hominibus, sed utiles Deo, qui eos vita, qui spiritu, qui luce dignatur. Fove, quantum in te est, & animas hominum, ne extinguantur, humanitate sustenta. Qui succurrere perituro potest, si non succurrerit, occidit „ „ (*inquit Lactantius*, lib. 6. *Divinarum Institutionum*; cap. 11.)

Christianæ patientiæ regulæ in eleemosynarum distributione sequendæ.

Modum servandum esse in largiendo, christianæque prudentiæ Regulas sequendas, *S. Ambrosius* docet libro 2. *de Officiis*, cap. 16. „ „ Liquet (*inquit*) debere esse liberalitatis modum, ne fiat inutilis largitas. Sobrietas retinenda est; maxime Sacerdotibus, ut non pro jactantia, sed pro justitia dispensent. Nusquam enim major aviditas petitionis. Veniunt validi, veniunt nullam causam nisi vagandi habentes, & volunt subsidia evacuare pauperum, exinanire sumptum; nec exiguo contenti, majora quærunt, ambitu vestium captantes petitionis suffragium, & natalium simulatione licitantes incrementa questuum. His si quis facile defecerat fidem, cito exhaurit pauperum alimoniis profutura compendia. Modus largiendi adsit, ut nec illi inanes recedant, neque transcribatur vita pauperum in spolia fraudulentorum. Ea ergo mensura sit, ut neque humanitas deseratur; nec destituatur necessitas. Plerique simulant debita. Sit veri examen. Exutos se per latrocinia deplorant;

[redacted]

affectus ægritudine mentem tuam personet, qui aures non potest „ „.

Et libro 1, cap. 30. „ „ Omnibus quidem debemus misericordiam; sed quia plerique fraude eam quærunt, & adfingunt ærumnam, ideo ubi causa manifestatur, persona cognoscitur, tempus urget, largius se debet profundere misericordia „ „.

REGULA XXVII.

Non obviis tantum pauperibus eroganda est eleemosyna, sed pauperes quærendi, & illis maxime subveniendum, qui præ verecundia petere non audent.

Hanc Regulam tradunt SS. Patres, scilicet *S. Joan. Chrysostomus*, Homil. 21. in Epist. ad Romanos, explicans hæc verba Apostoli: *Hospitalitatem Sectantes*. Observat enim, Apostolum hoc verbo uti, nos docentem: „ „ Ut non exspectemus egenos, donec ad nos veniant, sed ad ipsos curramus, & sectemur. Sic Loth fecit, sic Abraham. Totum namque diem in hoc consumebat, bonam expectans venationem; & si quando quempiam videbat, insiliebat, occurrebat, ad terram supplicando procidebat, dicens: *Si gratiam inveni in conspectu tuo, ne transeas servum tuum*. Non quemadmodum nos, qui cum peregrinum, aut pauperem videremus, supercilia attollimus, neque dignos æstimamus, quos alloquamur. Et si quando innumeris supplicationibus vix tandem molliti, modicum argenti per famulos dari jusserimus; universum, quod ad beneficentiam attineat, prope nos præstitisse putamus. Abraham vero non ita, sed sumptam famuli personam induit, tametsi ignoraret, quosnam suscepturus esset. Nos autem licet manifeste sciamus, quod in pauperibus Christum suscipiamus, neque sic tamen mansueti reddimur, sed cum ille obsecret, & supplicet, & procidat, nos accedentes conviciis obruimus. Et Abraham quidem omnia per seipsum, & uxorem adimplebat obsequia, nos vero neque per famulos „ „.

Eleemosynæ christianæ, conditiones.

Genes. 18.

S. Ambroſius, lib. 1. *De Officiis miniſtrorum*, cap. 30. „ „ Perfecta (*inquit*) liberalitas fide, cauſa, loco, tempore commendatur, ut primum opereris circa domeſticos fidei. Grandis culpa, ſi ſciente te Fidelis egeat; ſi ſcias eum ſine ſumptu eſſe, famem tolerare, ærumnam perpeti, qui præſertim egere erubeſcat, & non adjuves, *&c.* Conſideranda etiam in largiendo ætas, atque debilitas, nonnunquam etiam verecundia, quæ ingenuos prodit natales; ut ſenibus plus largiaris, qui ſine labore jam non queunt victum quærere. Similiter & debilitas corporis, & hæc juvanda promptius. Tum ſi quis ex divitiis cecidit in egeſtatem; & maxime ſi non vitio ſuo, ſed aut latrocinio, aut præſcriptione, aut calumniis, quæ habebat, amiſit „ „.

S. Auguſtinus, Enarratione in Pſal. 103. Sermone 3. „ „ Beatus, qui intelligit ſuper egenum, & pauperem, qui præoccupat vocem petituri. Curioſus eſto, & intellige ſuper egenum, & pauperem. Alius ad te venit, ut petat, alium præveni, ne petat. Sicut
Matth. 5. 41. enim de illo, qui te quærit, dictum eſt: *Omni petenti te, da*; ſic de illo, quem tu debes quærere, dictum eſt: *Sudet eleemoſyna in manu tua, donec invenias juſtum, cui eam tradas*... Nemo vobis dicat, præceptum eſt a Chriſto, ut ſervo Dei detur, mendico non detur; abſit prorſus, impius iſta loquitur. Da illi, ſed multo magis illi. Ille enim petit, & in voce

[redacted]

intelligendum, dilectissimi, solicita benignitate vigilandum est, ut quem modestia tegit, & verecundia præpedit, invenire possimus. Sunt enim, qui palam poscere ea, quibus indigent, erubescunt, & malunt miseria tacitæ egestatis affligi, quam publica petitione confundi. Intelligendi ergo isti sunt, & ab occulta necessitate sublevandi, ut hoc ipso amplius gaudeant, cum & paupertati eorum consultum fuerit, & pudori. Recte enim in egeno, & paupere ipsius Jesu Christi Domini nostri persona sentitur, qui cum esset dives, sicut dicit Apostolus, inops factus est, ut nos sua paupertate ditaret. Et ne deesse nobis sua præsentia videretur, ita humilitatis, & gloriæ suæ temperavit mysterium, ut quem Regem, & Dominum in majestate patris adoramus, eumdem in suis pauperibus pasceremus, liberandi ab hoc in die mala a damnatione perpetua, & pro intellecti pauperis causa regni cœlestis consortiis inserendi „„.

REGULA XXVIII.

Eleemosyna christiana liberalis, & copiosa esse debet juxta facultatum uniuscujusque rationem.

Pauperes enim ita sunt adjuvandi, ut aliqua inter eos, & divites constituatur æqualitas, ut Apostolus docet 2. ad Corinthios, cap. 8. *Nunc vero* (inquit) *& facto perficite, ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo, quod habetis. Si enim voluntas prompta est, secundum id, quod habet, accepta est, non secundum id, quod non habet. Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate; in præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat; ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est: Qui multum non abundavit; & qui modicum non minoravit.* Id est, in hoc seculo vestra temporalis abundantia suppleat illorum temporalem inopiam, ut vicissim aliquando, nimirum in futuro seculo, spiritualis illorum abundantia vestræ spiritua-

Debet esse liberalis, & copiosa.

Exod. 16.

Luc. 16. ·lis inopiæ supplementum fiat, & *Cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*, ut Dominus ait. Scri-
Prov. 22. 2. ptum est: *Dives, & pauper obviaverunt sibi.* Ambos fecit Dominus. „ „ Divitem, unde pauperem adjuvaret; pauperem, unde divitem probaret. Pro viribus suis quisque faciat. Non sic faciat., ut ipse patiatur angustias; non hoc dicimus. Superflua tua necessaria sunt aliis. Audistis, cum Evangelium legeretur:
Matth. 10. *Quicunque dederit calicem aquæ frigidæ uni ex minimis meis propter me, non perdet mercedem suam.* Regnum cœlorum venale proposuit, & pretium ejus calicem aquæ frigidæ esse voluit. Sed quando pauper est qui facit eleemosynas, tunc debent eleemosynæ ejus esse
Marci 12. calix aquæ frigidæ; qui plus habet, plus faciat „ „.
Luc. 19. Vidua illa de duobus minutis fecit: Zachæus dimidium rerum suarum dedit, & ad reddendas fraudes suas aliud dimidium reservavit: Pharisæi decimas omnium bonorum suorum dabant; copiosior itaque christianorum divitum eleemosyna esse debet, cum
Matth. 5. dicat Christus: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.*

Idem rursus docet Apostolus cap. 9. Epistolæ supra citatæ. *Necessarium* (inquit) *existimavi rogare fratres, ut perveniant ad vos, & præparent promissam benedictionem hanc paratam esse; sic quasi benedictionem, non tanquam avaritiam. Hoc autem dico, qui parce semi-*

[redacted]

Nec tamen eleemosynæ meritum illi deest, qui parum tribuit, quia tenues sunt ejus facultates, aut qui nihil erogat, quia nihil habet. „ „ Supplicium nullum spernas (*inquit S. August. Serm. 1. in Psal.* 103.) & cui dare non potes, quod petierit, non eum spernas; si potes dare, da; si non potes, affabilem te præsta. Coronat Deus intus voluntatem, ubi non invenit facultatem „ „. Hinc *S. Tobias* filium suum admonens cap. 4. ait: *Quomodo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude.* Hinc rursus *S. August.* Enarratione in Psal. 125. „ „ Unde (*inquit*) procedit eleemosyna? De corde. Si enim manu porrigas, nec in corde miserearis, nihil fecisti; si autem in corde miserearis, etiamsi non habeas, quod porrigas manu, acceptat Deus eleemosynam tuam „ „.

Deus coronat voluntatem, ubi non invenit facultatem.

Et infra: „ „ Quare desideratis latos fundos, ubi multa semina seminetis? Latior vobis non est, ubi seminetis, quam Christus, qui in se voluit seminari. Terra vestra Ecclesia est; seminate, quantum potestis. Sed parum habes, unde facias. Habes voluntatem? Quomodo nihil esset, quod habes, si non adesset bona voluntas; sic & quia non habes, noli esse tristis, si est tibi bona voluntas. Quid enim seminas? Misericordiam; & quid metes? Pacem. Nunquid autem dixerunt Angeli: *Pax in terra divitibus hominibus?* sed: *Pax in terra hominibus bonæ voluntatis.* In Zachæo magna voluntas, in Zachæo charitas magna. Suscepit Dominum hospitio, gaudens suscepit, & dimidium patrimonii sui pauperibus promisit se daturum, & si cui aliquid abstulerat, quadruplum redditurum; ut intelligas propterea sibi eum tenuisse dimidium, non ut haberet, quod possideret, sed ut haberet, unde debita redderet. Magna voluntas, multum dedit, multum seminavit. Ergo vidua illa, quæ duo minuta misit, parum seminavit? Imo tantum quantum Zachæus. Minores enim facultates ferebat, sed parem voluntatem habebat: misit duo mi-

nuta de tanta voluntate, de quanta Zachæus dimidium patrimonii ſui. Si attendas, quid dederunt, diverſa invenies; ſi attendas, unde dederunt, paria invenies; quidquid habuit, dedit illa; & quod habuit, dedit ille. Fac aliquem non habere vel duos nummos; eſt aliquid vilius, quod ſeminemus, ut metamus illam meſſem? Eſt; calicem aquæ frigidæ qui dederit diſcipulo, non perdet mercedem ſuam. Calix aquæ frigidæ non duobus nummis, ſed gratis conſtat; tamen aliquando ſic gratis conſtat, ut habeat illum alius, & alius non habeat; ſi ergo ille, qui illum habet, dederit illi, qui non habet, tantum dedit, ſi plena charitate dedit, quod dedit, quantum illa in duobus minutis, quantum Zachæus in dimidio rerum ſuarum. Non enim ſine cauſa addidit, *frigidæ*, ut pauperem oſtenderet. Ideo dixit, calicem aquæ frigidæ, ne quis vel inde cauſaretur, quod lignum non habuerit, unde calefaceret aquam. Calicem aquæ frigidæ qui dederit uni ex minimis, non perdet mercedem ſuam. Quid ſi nec hoc habeat? Securus ſit, pax in terra hominibus bonæ voluntatis; tantum illud timeat, ne habeat, & non faciat. Si enim habet, & non facit, intus gelavit; nondum ſoluta ſunt peccata ejus ſicut torrens in auſtro, quia voluntas frigida eſt. Quid valent tanta bona, quæ poſſidemus? Accedit voluntas fervens, jam ſoluta calore auſtri, & ſi nihil habeat, totum illi computatur. Quanta [redacted]

non habent pecuniam. In quo quiſque pauper eſt, ibi illum vide; quia forte tu in eo dives es, in quo ille pauper eſt, & habes, unde accommodes. Forte membra tua accommodas, & plus eſt, quam ſi pecuniam accommodares. Conſilio indiget, tu plenus es conſilio; in conſilio ille pauper, tu dives es. Ecce nec laboras, nec aliquid perdis; da conſilium, & præſtitiſti eleemoſynam „ „.

REGULA XXIX.

Eleemoſyna chriſtiana prompta eſſe debet.

Nititur hæc Regula divino illo Oraculo, Prov. 3. *Ne dicas amico tuo, vade, & revertere, cras dabo tibi, cum ſtatim poſſis dare.* Unde *Job.* 31. Sanctus ille vir ait: *Si negavi, quod volebant, pauperibus, & oculos Viduæ exſpectare feci.* Quem locum expendens *S. Gregorius* lib. 21. *Moralium*, cap. 11. ait: „ „ Petentem ſe viduam exſpectare noluit, ut non ſolum ex munere, ſed etiam ex celeritate muneris, bonorum operum merita augeret „ „. Eleemoſynæ chriſtianæ promptitudo.

REGULA XXX.

Eleemoſyna chriſtiana cum hilaritate fieri debet.

Ita docet Sapiens *Eccl.* cap. 35. *In omni dato* (inquit) *hilarem fac vultum tuum, & in exultatione ſanctifica decimas tuas.* Et Apoſt. 2. ad Cor. 9. *Unuſquiſque* (inquit) *prout deſtinavit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate; hilarem enim datorem diligit Deus.* Hilariter danda eleemoſyna.

Id confirmat *S. Joan. Chryſoſtomus*, Hom. 16. in Epiſt. 2. ad Corinthios. „ „ Magna res eſt (*inquit*) & magni pretii vir eleemoſynæ ſtudioſus. Major hæc gratia eſt, quam mortuos ad vitam revocare. Chriſtum enim fame laborantem alere, multo majus, ac præſtantius eſt, quam in Nomine Jeſu a morte ad vitam homines excitare. Illic enim Deo beneficium das; hic ille tibi. Porro non iis, qui beneficium accipiunt, ſed qui dant, merces eſt conſtituta. Etenim in miraculorum editione debitorem te Deus habet;

in

in eleemosyna autem, tu Deum tibi obstrictum habes. Eleemosyna vero tum demum est, cum tu prompto, atque alacri animo, cum large, & copiose tribuis; cum te ipsum non dare, sed accipere existimas; cum perinde ac beneficium accipiens, & quæstum faciens, ac non tanquam perdens largiris. Nam hoc alioqui ne beneficium quidem censendum fuerit. Qui enim misericordia ductus, inopiam alterius sublevat, is utique læto animo, non gravi, ac molesto esse debet. An non enim absurdum fuerit, si, cum alterius mœrorem discutias, mœreas ipse, ac discrucieris „ „ ?

Et Homilia 21. in Epistolam ad Romanos toto zelo invehitur in eos, qui pauperibus eleemosynam petentibus insultant, illosque duris, & acerbis sæpe verbis repellunt. „ „ Quomodo (*inquit*) ad Deum dicis: Miserere mei? Quomodo peccatorum tuorum veniam petis, qui eum conviciaris, qui tibi nihil peccaverit, pœnamque pro fame, tantaque necessitate exigis, quasvis bestias crudelitate superans. Illæ siquidem cogente ventre deputatum sibi cibum attingunt; tu vero nemine impellente fratrem tuum devoras, mordes, laceras, licet non dentibus, verbis tamen morsibus quibusvis gravioribus. Quomodo ergo sacram Oblationem sumes, qui linguam humano sanguine rubefecisti? Quomodo pacem das, ore bellis adeo referto? Quomodo sensibili etiam cibo

[redacted]

Psalm. 42. „ „ Ita jejuna (*inquit*) ut alio manducante, prandisse te gaudeas, propter orationes, ut exaudiaris. Ibi enim ait: *Adhuc loquente te dicam: Ecce adsum*: si fregeris ex animo esurienti panem. Quia plerumque fit a tristibus, & a murmurantibus, ut careant tædio interpellantis, non ut reficiant viscera indigentis. *Hilarem* autem *datorem diligit Deus*. Si panem dederis tristis, & panem, & meritum perdidisti „ „.

Isai. 58.

2. Cor. 9.

REGULA XXXI.

Eleemosyna christiana humilis esse debet.

Eleemosyna christiana cum humilitate fieri debet.

Id enim jubet Christus, *Matth.* 6. cap. *Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cælis est. Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in Synagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam, te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua; ut sit eleemosyna tua in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Sinistra secundum *S. August.* lib. 2. *de Sermone Domini in monte*, cap. 2. significat ipsam *delectationem laudis*: *Dextera vero* „ „ Intentionem implendi præcepta divina. Cum itaque conscientia facientis eleemosynam miscet se appetitio laudis humanæ, fit sinistra conscientia operis dexteræ. Nesciat ergo sinistra tua, quid faciat dextera tua; id est, non se misceat conscientiæ tuæ laudis humanæ appetitio, cum in eleemosyna facienda divinum præceptum contendis implere. Ut sit eleemosyna tua in abscondito. Quid est in abscondito, nisi in ipsa bona conscientia, quæ humanis oculis demonstrari non potest, nec verbis aperiri? Quandoquidem multi multa mentiuntur. Quapropter si dextera intrinsecus agit in abscondito, ad sinistram pertinent omnia exteriora, quæ sunt visibilia, & temporalia. Sit ergo eleemosyna tua in ipsa conscientia tua, ubi multi eleemosynam faciunt bona voluntate,

etiamsi pecuniam, vel aliquid aliud, quod inopi largiendum est, non habent. Multi autem foris faciunt, & intus non faciunt, qui vel ambitione, vel alicujus rei temporalis gratia volunt misericordes videri, in quibus sola sinistra operari ex.stimanda est. Item alii quasi medium inter utrosque locum tenent, ut & intentione, quæ in Deum est, eleemosynam faciant, & tamen inserat se huic optimæ voluntati nonnulla etiam laudis, vel cujusque rei fragilis, & temporalis cupiditas. Sed Dominus noster multo vehementius prohibet solam sinistram in nobis operari, quando etiam misceri eam vetat operibus dexteræ; ut scilicet non modo sola temporalium rerum cupiditate caveamus eleemosynam facere; sed nec ita in hoc opere attendamus Deum, ut sese misceat, vel adjungat exteriorum appetitio commodorum „ „. Non tamen prohibetur Christiano, ne eleemosynas palam faciat, sed ne gloriosæ, laudisque humanæ causa. Eleemosynas igitur in oculis etiam hominum eroget ad exemplum, & ut Deus laudetur, non ut ipse laudetur; sic duplicem eleemosynam erogabit Unus enim panem esurit, alter justitiam. Ille quærit, quod manducet, ille, quod imitetur. Illum pascit corporali cibo, hunc exemplo proposito. Qui sic eleemosynam erogat, Jesu Christo ministrat; quia porrigendo esurienti panem, de misericordia facit, non de jactantia, non aliud ibi quærit, quam opus bonum, nesciente [redacted]

S. August. Tract. 8. in 1. Epist. Joann.

ergo ſuperbiat, quando dat pauperi; non dicat in animo ſuo, ego do, ille accipit; ego ſuſcipio, ille indiget tecto. Forte, quo tu indiges, plus eſt. Forte quem ſuſcipis, juſtus eſt; ille indiget pane, tu veritate; ille indiget tecto, tu cœlo; ille indiget pecunia, tu juſtitia. Fœnerator eſto, eroga, quod recipias. Quid eſt fœnerare? Minus dare, & plus accipere. Ecce mihi da, dicit tibi Deus: ego accipio minus, & do plus. Quid? Centuplicia, & vitam æternam „„.

Idem confirmat *S. Gregorius*, lib. 21. *Moralium*, cap. 14. explicans hæc verba Job 31. *Si deſpexi prætereuntem, eo quod non habuerit indumentum, & abſque operimento pauperem.* Ubi enim præmiſit, quod erga indigentiam proximi humilitatem pietas, humilitas pietatem fulcire debet, & pauperes eſſe venerandos, non contemnendos, & verbis contumelioſis afficiendos; ſubdit: „ „ Dilectio namque noſtra ſemper exhibenda eſt & veneratione ſermonis & miniſterio largitatis. Multum vero ad edomandam dantis ſuperbiam valet, ſi cum terrena tribuit, verba ſolicite magiſtri cœleſtis penſet, qui ait: *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Si enim eorum amicitiis Lucæ 16.
æterna tabernacula acquirimus, dantes procul dubio penſare debemus, quia patronis potius munera offerimus, quam egenis dona largimur. Hinc per Paulum dicitur: *Veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, ut & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum.* 2. Cor. 8.
Ut videlicet ſolicite perpendamus, quia & eos, quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoque videbimus; & qui abundantes aſpicimur, ſi largiri negligimus, quandoque inopes erimus. Qui itaque nunc temporale ſubſidium pauperi tribuit, ab eo poſtmodum perpetua recepturus; ut ita dicam, quaſi ad frugem terram excolit, quæ, quod acceperit, uberius reddit. Reſtat ergo, ut nunquam elatio ſurgat ex munere, quando videlicet dives ex eo, quod pauperi tribuit, agit, ut in perpetuum pauper non ſit. *Et paulo poſt*: Quiſquis ſuper eum, cui aliquid tri-

buit, faſtu ſe elationis extollit, majorem culpam intrinſecus ſuperbiendo peragit, quam extrinſecus largiendo mercedem; fitque ipſe bonis interioribus nudus, cum nudum deſpicit veſtiens; eoque agit, ut ſe ipſo deterior fiat, quo ſe indigente proximo meliorem putat. Minus quippe inops eſt, qui veſtem non habet, quam qui humilitatem. Unde neceſſe eſt, ut cum naturæ noſtræ conſortes exteriora non habere conſpicimus, quam multa nobis deſint bona interiora penſemus; quatenus ſeſe ſuper inopes cogitatio noſtra non elevet, cum ſolerter videt, quia nos tanto verius, quanto & interius indigentes ſumus „ „.

REGULA XXXII.

Eleemoſyna chriſtiana juſta ſit, neceſſe eſt, bonis ſcilicet propriis, non ex alienis, & male partis.

Eleemoſyna chriſtiana fieri non debet ex bonis alienis, & male partis.

Hanc Regulam divina Oracula adſtruunt. Prov. 3. *Honora Dominum de tua ſubſtantia.* Tobiæ 4. *Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam.* Iſaiæ 61. *Ego Dominus diligens judicium, & odio habens rapinam in holocauſto.* Eccleſ. 34. *Dona iniquorum non probat Altiſſimus, nec reſpicit in oblationes iniquorum; nec in multitudine Sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Qui offert Sacrificium ex ſubſtantia pauperum, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris ſui.*

Id confirmant SS. Patres, præſertim *S. Ambr.* lib. I.

[redacted]

ftis laboribus facite eleemosynas; ex eo, quod recte habetis, date. Non enim corrupturi estis judicem Christum, ut non vos audiat cum pauperibus, quibus tollitis. Si enim deprædareris aliquem invalidum tu validior, & potentior, & veniret tecum ad judicem hominem, quemlibet in hac terra, habentem judicandi aliquam potestatem, velletque tecum caussam dicere, si tu de præda, & spoliatione illa inopis dares aliquid judici, ut pro te judicaret, Judex ille vel tibi placeret? Nempe pro te judicavit, & tamen tanta vis est justitiæ, ut & tibi displiceat. Noli tibi talem pingere Deum, noli collocare in templo cordis tui tale idolum... Noli te velle eleemosynas facere de fœnore, & usuris „„.

Et Serm. 178. alias 19. *De Verbis Apostoli*, cap. 4. „„ Sed ait mihi raptor rerum alienarum, ego similis illius divitis non sum. Agapes facio, vinctis in carcere victum mitto, nudos vestio, peregrinos suscipio. Dare te putas? Tollere noli, & dedisti. Cui dederis, gaudet; cui abstuleris, plorat; quem duorum istorum exauditurus est Dominus? Dicis ei, cui dederis, gratias age, quia accepisti. Sed alter tibi ex alia parte dicit, ego gemo, cui abstulisti. Et pene totum tenuisti, & exiguum illi dedisti. Si ergo, quod alteri abstulisti, egentibus dedisses, nec talia opera diligit Deus. Dicit tibi Deus: Stulte, jussi, ut dares, sed non de alieno. Si habes, da de tuo; si non habes, quod des de tuo, melius nulli dabis, quam alteros spoliabis „„.

S. Gregorius, par. 3. *Pastoralis curæ*, Admonitione 22. „„ Violenter (*inquit*) exquirunt, quæ misericorditer largiuntur. Sed aliud est pro peccatis misericordiam facere, aliud pro misericordia facienda peccare; quæ jam nequaquam misericordia nuncupari potest; quia ad dulcem fructum non proficit, quæ per virus pestiferæ radicis amarescit „„.

Eamdem regulam confirmat *S. Thomas*, 2. 2 qu. 32 art. 7. ubi observat, tripliciter aliquid esse illicite acquisitum. „„ Uno modo id illicite ab aliquo

acquiritur, quod debetur ei, a quo eſt acquiſitum, nec poteſt ab eo retineri, qui acquiſivit, ſicut contingit in rapina, & furto, & uſuris. Et de talibus, cum homo teneatur ad reſtitutionem, eleemoſyna fieri non poteſt. Alio modo aliquid eſt illicite acquiſitum, quia quidem ille, qui acquiſivit, retinere non poteſt, nec tamen debetur ei, a quo acquiſivit; quia ſcilicet contra juſtitiam accepit, & alter contra juſtitiam dedit; ſicut contingit in Simonia, in quo dans, & accipiens contra juſtitiam legis divinæ agit. Unde non debet fieri reſtitutio ei, qui dedit, ſed debet in eleemoſynas erogari. Et eadem eſt ratio in ſimilibus, in quibus datio, & acceptio eſt contra legem. Tertio modo eſt aliquid illicite acquiſitum, non quidem quia ipſa acquiſitio ſit illicita; ſed quia id, ex quo acquiritur, eſt illicitum, ſicut patet de eo, quod mulier acquirit per meretricium; & hoc proprie vocatur turpe lucrum. Quod enim mulier meretricium exerceat, turpiter agit, & contra legem Dei; ſed in eo quod accipit, non injuſte agit, nec contra legem. Unde quod ſic illicite acquiſitum eſt, retineri poteſt, & de eo eleemoſyna fieri „ „.

REGULA XXXIII.

Quicunque ſub alterius poteſtate conſtitutus eſt, de his, quorum dominium non habet, eleemoſynam erogare non poteſt, niſi cum ejus licentia, cujus

[redacted]

REGULA XXXIV.

Monachus, cui diſpenſatio, vel adminiſtratio bonorum monaſterii non eſt concredita, eleemoſynas ſine licentia Superioris, vel expreſſa, vel probabiliter præſumpta, facere non poteſt, niſi in articulo extremæ neceſſitatis.

Ita docet *S. Thomas*. Ratio eſt, quia proprium non habet, ac voto paupertatis obſtrictus, non ſolum eſt incapax dominii, ſed & legitimi uſus, niſi quatenus ipſi a Superiore conceditur. Unde nec de rebus a parentibus, aliiſve datis erogare eleemoſynam poteſt, niſi in extrema neceſſitate conſtitutis, aut abſente Superiore, *aliquid modicum*, *ſub ſpe ratihabitionis*.

Si vero adminiſtratio, vel diſpenſatio bonorum monaſterii ſit ipſi commiſſa, debitas, præſcriptas, vel ſolitas eleemoſynas facere poteſt. Item, ſi concedatur ei facultas aliquid expendendi in religioſos, & pios uſus pro ſua voluntate, ex iis, quorum uſus illi conceditur, erogare poteſt eleemoſynas, ſive ſit in monaſterio, ſive extra, ſtudiorum cauſa vel peregrinationis, aut gerendorum negotiorum Ex congiario (inquam) aut viatico, ſeu penſione ad victum, & veſtitum ſibi conceſſa, ſi quid reſiduum fuerit, ex hoc parſimoniæ ſuæ, frugalitatiſque fructu pauperes recreare poteſt; *Quia cum dantur ei expenſæ, committitur ei earum diſpenſatio*, ut loquitur *S. Thomas* in 4. *Sententiarum* diſt. 15. q. 2. art. 5. quæſtiunc. 4. Idemque confirmat quodlibeto 3. q. 6. art. 1. „„ Religioſi (*inquit*) quamvis proprium habere non poſſint, poſſunt tamen aliquarum rerum diſpenſationem habere, ſive de fructibus poſſeſſionum communium, ſive etiam de eleemoſynis, quæ particulariter eis conferuntur; nec refert, quantum ad propoſitum pertinet, utrum hujuſmodi diſpenſationem habeant auctoritate ſui ordinis, vel auctoritate alicujus ſuperioris Prælati. Hi ergo, quibus diſpenſatio commiſſa eſt, poſſunt meritorie eleemoſynam facere de bonis, quæ eorum diſpenſationi committuntur, ſecundum quod

quod eis committitur; & hujusmodi eleemosyna meritoria est, & eis, qui ministerium exequuntur, & illis, quorum usibus hujusmodi res deputatæ noscuntur; si vero aliquis religiosus sit, cui non sit hujusmodi rerum dispensatio commissa, ei non licet eleemosynam facere „ „.

Denique religiosus Parochus, aut alio beneficio ecclesiastico auctus, ex fructibus sui beneficii eleemosynas dare, & in alias pias causas erogare potest. Quamvis enim illorum non sit dominus, voto paupertatis repugnante, jure tamen eorum administrator est, ac dispensator.

REGULA XXXV.

Uxor ex bonis mariti, vel ex bonis communibus, quorum administratio ad ipsum pertinet, eleemosynas erogare absque ipsius consensu non potest, nisi forte modicas, quæ ab ejusdem conditionis mulieribus fieri consueverunt, aut in extremæ necessitatis articulo.

Hanc Regulam tradit *S. Augustinus*, Epist. 262. alias 199. ad *Ecdiciam*, quæ omnia, vel pene omnia, quæ habebat, nescio quibus duobus transeuntibus monachis tanquam pauperibus eroganda donaverat, inconsulto marito. „ „ Etiamsi (*inquit*) ad ipsas [redacted]

diam cogitans, ideo pauperibus res tuas erogare differres, ut scandalizatus maritus tuus Deo periret, uberiores tibi Deus eleemosynas imputaret?... Neque hoc ita dicimus, ut si quisquam scandalizatus fuerit de bonis operibus nostris, ab eis desistendum putemus; sed alia causa est alienarum, alia necessariarum in societate aliqua personarum; alia fidelis, alia infidelis; alia parentum erga filios, alia filiorum erga parentes; alia postremo ea, quæ in his rebus, vel maxime intuenda est viri, & uxoris. ubi mulierem conjugatam non licet dicere, facio, quod volo de meo; cum & ipsa non sit sua, sed capitis sui, hoc est, viri sui... Pariter ergo consilium de omnibus haberetis, pariter moderaremini, quid thesaurizandum esset in cœlo, quid ad vitæ hujus sufficientiam vobis, & vestris, vestroque filio relinquendum, ne aliis esset refectio, vobis autem angustia. Et in his disponendis, atque faciendis, si quid tibi forte melius videretur, suggereres viro reverenter, ejusdemque auctoritatem tanquam tui capitis sequereris obedienter; ut omnes, qui sanum sapiunt, ad quos possit hoc bonum vestrum fama perferre, de domus vestræ fructu, ac pace gauderent, & adversarius revereretur nihil habens de vobis dicere pravi... Indue itaque humilitatem mentis, & ut te Deus conservet perseverantem, noli maritum contemnere pereuntem. Funde pro illo pias, & assiduas orationes, sacrifica lacrymas tanquam vulnerati sanguinem cordis. Et scribe ad eum satisfactionem, petens veniam, quia in eum peccasti, quod præter ejus consilium, & voluntatem de rebus tuis fecisti, quod faciendum putasti; non ut te pœniteat tribuisse pauperibus, sed eum tui boni operis participem, & moderatorem habere noluisse „„. Si tamen maritus absens fuerit, vel mentis impos, aut rei familiaris administrationem uxori permiserit, aut ei certum quid ad ornamenta, & honestas expensas concesserit, aut si dotem sufficientem attulerit viro, & nihilominus arte, vel industria aliquid lucretur non deferendo familiæ curam, aut bona parapher-

 nalia

nalia habeat, id est, præter dotem ipsi a parentibus, aut aliis in suos usus donata, ex iis eleemosynas erogare licet uxori inconsulto marito, ut docet *S. Thom.* 2. 2. qu. 32. art. 8. in responsione ad secundum: „ „ Si uxor (*inquit*) habet alias res præter dotem, quæ ordinatur ad sustentanda onera matrimonii, vel ex proprio lucro, vel quocunque alio licito modo, potest dare eleemosynas etiam irrequisito assensu viri, moderatas tamen, ne ex earum superfluitate vir depauperetur. Alias autem non debet dare eleemosynas sine consensu viri, vel expresso, vel præsumpto, nisi in articulo necessitatis; sicut de monacho dictum est. Quamvis enim mulier sit æqualis viro in actu matrimonii; tamen in his, quæ ad dispositionem domus pertinent, *Vir caput est mulieris*, secundum Apost. 1. ad Corith. 11. „ „.

Hanc regulam confirmat, & explicat *S. Raymundus* lib. 2. tit. *De Furtis*, §. 9. „ „ Si uxor (*inquit*) habet res paraphernales, id est, proprias præter dotem, potest de illis etiam invito viro facere eleemosynam. (C. *de Pactis conventis.* L. *Hac lege*) De rebus autem viri, ut de pane, vino, & aliis, quæ bono, & approbato more solent ad dispensationem uxorum pertinere, potest, & debet facere eleemosynam, moderate tamen, secundum facultatem viri, & majorem, vel minorem multitudinem, vel necessitatem pauperum. Et debet semper sibi conformare con-

[redacted]

dicitur causa 3. qu. 3. can. *Quod Deo*. Hoc autem ultimum dico, nisi videret pauperem indigere ad mortem ; tunc enim deberet dare intrepide , alias peccaret „ „.

REGULA XXXVI.

Filiifamilias eleemosynam erogare non possunt absque licentia patris , nisi ex iis, quorum dispensatio ipsi a patre commissa est ; aut ex peculio castrensi , aut quasi castrensi.

Hanc Regulam tradit *S. Thomas* ibidem, in responsione ad tertium. „ „ Ea (*inquit*) quæ sunt filiifamilias, sunt patris ; & ideo non potest eleemosynam facere nisi forte modicam , de quo præsumere potest, quod patri placeat ; nisi alicujus rei esset sibi a patre dispensatio commissa „ „. Si tamen de consensu patris iter agat, si studiorum causa absit, si negotia parentum gerat absens ; eas eleemosynas erogare tuta conscientia potest, quas alii paris conditionis filiifamilias erogare solent , & generatim omnes illas, quas patri non ingratas fore bona fide existimat. Si etiam aliquid sibi subtrahit de his , quæ ad victum , vel ad honestos usus concessit pater, laudabilis parsimoniæ fructum pauperibus dare potest. Ex peculio etiam castrensi , & quasi castrensi, cujus dominium , & liberam administrationem habet , & filius eleemosynam erogare potest, etiam invito patre ; non autem ex peculio adventitio , cujus proprietatem quidem habet , non administrationem, quamdiu est sub potestate patris ; multo minus ex peculio profectitio , cujus proprietas est penes patrem.

Peculium castrense est , quod filiusfamilias militando acquirit.

Peculium quasi castrense est, quod acquirit ex officio publico, vel beneficio.

Peculium adventitium est , quod vel industria , vel dono ita acquirit , ut nullam ex bonis paternis ducat originem.

Peculium profectitium est, quod provenit a patre, vel quod ejus causa donatum est.

REGULA XXXVII.

Famuli, & ancillæ ex rebus dominorum suorum eleemosynam dare non possunt absque eorum consensu, nisi forte fragmenta quædam panis, aut quid simile.

Ita docet *S. Thom.* in 4. *Sententiarum*, dist. 15. qu. 2. art. 5. quæstiunc. 3. „ „ Dicendum (*inquit*) de servis, & ancillis, & etiam de famulis, quamvis sint liberæ conditionis, quod non possunt eleemosynas dare de rebus dominorum sine eorum consensu, nisi panem, & hujusmodi, quæ non inferunt sensibile nocumentum; quia etsi sit dispensator rerum, non tamen ponitur dispensator quasi potestatem aliquam in re domini habens, sed quasi tractans eam ad utilitatem domini. De pretio autem servitii sui constat, quod posset eleemosynam dare „ „.

REGULA XXXVIII.

Eleemosynam propria manu pauperibus erogare, majoris est meriti.

Docet enim *S. August.* Serm. 259. alias 19. ex editis a Sirmondo: „ „ Eum duplam misericordiam facere, qui pauperibus sic dat aliquid, ut ipse [redacted]

REGULA XXXIX.

Mortaliter peccat contra præceptum de dilectione proximi, qui proximum lethaliter peccantem non corripit, cum potest, & debet, spesque probabilis affulget emendationis.

Proximum enim vere, ac sincere non diligit, qui non vult ei bonum vitæ æternæ, & mala ipsum ab ejus consecutione prohibentia non removet ab eo, cum potest; qui autem lethaliter peccantem proximum non corripit, cum potest, & debet, cum scilicet non est in promptu alius modus ipsum eruendi a peccato, nec est alius, qui ipsum corripiat, & probabilis spes emendationis affulget, non vult efficaciter proximo bonum vitæ æternæ, cum illud ipsi pro viribus non procuret, neque mala ab eo removet, quibus a summi illius boni consecutione prohibetur; peccat itaque mortaliter contra præceptum de dilectione proximi. Fraternæ correptionis præceptum quando obliget.

Præterea, jure naturali tenemur subvenire proximo corporaliter indigenti; adeo ut lethaliter peccet, qui pauperem in articulo necessitatis extremæ non pascit, nec juvat pro viribus; multo magis igitur subvenire tenemur spiritualiter indigenti, adeoque lethalis peccati reus est, qui officium istud fraternæ charitatis omittit; *Ubi debet, quando debet, & secundum quod debet* (ut loquitur *S. Thomas.*) Cum enim fraternæ correptionis præceptum affirmativum sit, quovis loco, & tempore non obligat, sed solum in necessitatis articulo, & cum probabile est, salubrem, & utilem fore ad emendationem peccatoris. „„ Correctio fraterna ordinatur ad fratris emendationem (*inquit S. Thomas*, 2. 2. *qu.* 33. *art.* 2.) & ideo hoc modo cadit sub præcepto, secundum quod necessaria est ad istum finem; non autem ita, quod quolibet loco, vel tempore frater delinquens corrigatur „„.

Tertio, singulare de correptione fraterna præceptum tradidit Christus Dominus Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus* (inquit) *vade, & corripe eum*

inter

inter te, & ipsum solum... Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Quæ verba, *in te*, duplici sensu exponi possunt, primo, ut idem significent, quod *te sciente*, sive peccatum sit contra Deum, sive contra nos ipsos, sive contra quemvis alium. Qui enim altero sciente peccat, ipsum quasi testem, & approbatorem iniquitatis suæ facit, & scandalum illi præbet. Unde *S. Augustinus*, Serm. 82. alias 16. *De Verbis Domini*, cap. 7. „ „ Peccavit in te frater tuus; si tu solus nosti, tunc vere in te solum peccavit. Nam si multis audientibus tibi fecit injuriam, & in illos peccavit, quos testes suæ iniquitatis effecit... Quando me audiente, fratri meo quisque injuriam facit, absit, ut a me injuriam illam alienam putem. Prorsus & mihi fecit; imo & mihi plus fecit, cui putavit placere, quod fecit „ „. Alio modo hæc verba: *Si peccaverit in te*, exponi possunt, ut idem significent, ac *contra te*, id est, si frater tuus tibi fecerit injuriam, corripe illum. Qui proprius est sententiæ Christi sensus. Unde *S. Petrus* mox Dominum interrogavit: *Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei?* Et *Lucæ* 17. idem præceptum sic exprimitur: *Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum; & si pœnitentiam egerit, dimitte illi.* Atque ita exponunt *S. Jo. Chrysostomus*, *S. Ambrosius*, *S. Hieronymus*, & ipse *S. August.* Sermone mox laudato. Si autem ex præcepto Christi Domini tenemur corripere fratrem contra nos pec-

[redacted]

(inquit) *lucratus es fratrem tuum.* Ergo propter illum fac, ut lucreris illum. Si faciendo lucraris, nisi fecisses, perierat „ „. Cum ergo pereat multo magis, qui peccat in Deum, tenemur ipsum peccantem corripere; & si istud charitatis officium prætermittamus urgente necessitate, & tempore, ac loco opportunis, violamus præceptum de proximi dilectione. Unde rursus *S. August.* eodem Sermone: „ „ Si neglexeris (*inquit*) pejores. Ille injuriam faciendo gravi se ipsum vulnere percussit; tu vulnus fratris tui contemnis? tu eum vides perire, vel perisse, & negligis? Pejor es tacendo, quam ille convitiando. Quando ergo in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis, nam gloriosum est injurias oblivisci; sed obliviscere injuriam tuam, non vulnus fratris tui „ „.

REGULA XL.

Non solos Prælatos, sed omnes, & singulos Christianos obligat præceptum de correptione fraterna.

Omnes enim, & singuli tenentur diligere proximum, & bonum ejus spirituale, salutemque æternam pro viribus procurare. Deus *Mandavit unicuique de proximo suo*, ut dicitur *Eccles.* cap. 17. Præterea omnes unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Charitas porro, quæ mysticum illud corpus convertit, ac vivificat, facit, *Ut pro invicem solicita sint membra. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra* (ut ait Apostolus 1. ad Corinth. 12.) Proximo autem peccanti succurritur fraterna correptione; cujus proinde præcepto Christus omnes adstrinxit, dicens: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum.*

Id confirmat can. *Tam Sacerdotes*, causa 24. qu. 3. *Anacleti* Papæ nomine inscriptus. „ „ Tam Sacerdotes (*inquit*) quam reliqui Fideles omnes summam debent habere curam de his, qui pereunt, quatenus eorum redargutione, aut corrigantur a peccatis, aut si incorrigibiles apparent, ab Ecclesia separentur „ „.

Et

Et Canon, *Non putes*, causa 22. qu. 5. sumptus ex *S. Augustini* Tractatu 7. in Epist. 1. S. Joannis. „ „ Non putes (*inquit*) tunc te amare servum tuum, quando eum non cædis; aut tunc te amare filium tuum, quando ei non das disciplinam; aut tunc te amare vicinum tuum, quando eum non corripis; non est ista charitas, sed languor; ferveat charitas ad corrigendum, ad emendandum; sed si sunt boni mores, delectent; si sunt mali, emendentur, corrigantur. Noli in homine amare errorem, sed hominem; hominem enim Deus fecit, errorem ipse homo fecit. Ama illud, quod Deus fecit, noli amare, quod ipse homo fecit. Cum illud amas, illud tollis; cum illud diligis, illud emendas. Sed & si sævis aliquando, propter correctionis dilectionem. Præterea de columba demonstrata est charitas, quæ venit super Dominum. Species illa columbæ, in qua specie venit Spiritus sanctus, quo nobis charitas infunderetur. Quare hoc? Fel columba non habet; tamen rostro, & pennis pro nido pugnat, sine amaritudine sævit. Hoc facit & pater, quando filium castigat, ad disciplinam castigat... Tales estote ad omnes. Videte, Fratres, magnum documentum, magnam regulam. Unusquisque habet filios, aut habere vult; aut si omnino decrevit filios non habere carnaliter, vel spiritualiter cupit habere; quis est, qui non corrigit filium suum? quis est, cui non det disciplinam pater? Et tamen sævire videtur.

In homine non amandus error.

Amor sævit more columbino,

[redacted]

tes desistant. Et talis correctio pertinet ad solos Prælatos, qui non solum habent admonere, sed etiam corrigere puniendo „ „. Prælatorum porro nomine non solum Episcopos, Abbates, Parochos, & Regularium Superiores *S. Th.* intelligit, sed etiam maritos respectu uxorum, parentes respectu liberorum, Judices, & Reges respectu subditorum.

REGULA XLI.

Præceptum de correctione fraterna Prælatos gravius obstringit respectu subditorum.

Illi enim & ratione officii, & ratione charitatis, quam majorem subditis debent, majorem salutis eorum curam gerere tenentur. Unde *S. August.* lib. 1. *De Civitate Dei*, cap. 9. de correptionis officio loquens ait: „ „ Qua in re non utique parem, sed longe graviorem habent causam, quibus per Prophetam dicitur: *Ille quidem in suo peccato morietur, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.* Ad hoc enim speculatores, hoc est, populorum præpositi constituti sunt in Ecclesiis, ut non parcant objurgando peccata „ „. Ezech. 33.

Et Serm. 46. *De Pastoribus*, alias *De Tempore* 165. cap. 9. „ „ Audite (*inquit*) & discite oves Dei: a malis Pastoribus inquirit Deus oves suas, & de manibus eorum inquirit mortem earum; dicit enim in alio loco per eumdem Prophetam: *Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel; audies ex ore meo sermonem; & prænunciabis eis ex me. In eo cum dixero peccatori: Morte morieris, & non fueris locutus, ut caveat impius a via sua; ille facinorosus in suo facinore morietur, sanguinem autem ejus de manu tua exquiram. Tu autem si prænuntiaveris facinoroso viam ejus, ut avertatur ab ea, & non fuerit aversus a via sua, iste in facinore suo morietur, & tu animam tuam liberabis.* Videtis, quam sit tacere periculosum? Moritur ille, & recte moritur in impietate sua, & peccato suo moritur. Negligentia enim ejus occidit eum. Nam Pasto- Ezech. 33.

Pastorem inveniret viventem, qui ait: *Vivo ego, dicit Dominus*; sed cum fuerit negligens, non admonente illo, qui ad hoc est præpositus, & speculator, ut admoneat, & ille juste moritur, & iste juste damnatur „ „. Prælati ergo ob neglectum correctionis, tam fraternæ, quam judiciariæ officium, graviores pœnas dabunt, quia ideo Prælati a Deo constituti sunt, ut spirituali ovium utilitati consulant, errantes reducant, infirmos curent, debiles foveant. „„ Quod Christiani sumus (*inquit S. August.*) propter nos est; quod præpositi sumus, propter vos est. In eo, quod Christiani sumus, attenditur utilitas nostra; in eo, quod præpositi, nonnisi vestra. Sunt autem multi Christiani, & non præpositi, qui perveniunt ad Deum, faciliore fortasse itinere, & tanto forte expeditius ambulantes, quanto minorem sarcinam portant. Nos autem, excepto quod Christiani sumus, unde rationem reddemus Deo de vita nostra, sumus etiam præpositi, unde rationem reddemus Deo de dispensatione nostra „.

Prælati graviores pœnas dabunt ob neglectum correptionis officium.

Eamdem Regulam confirmat *S. Thomas*, articulo superius indicato in responsione ad primum: „„ In correptione fraterna (*inquit*) quæ ad omnes pertinet, gravior est cura Prælatorum. Sicut enim temporalia beneficia potius debet aliquis exhibere illis, quorum curam temporalem habet, ita etiam beneficia spiritualia, puta correctionem, doctrinam, &

[redacted]

nem pœnæ, non competit subdito respectu Prælati; sed correptio fraterna, quæ est actus charitatis, pertinet ad unumquemque respectu cujuslibet personæ, ad quam charitatem debet habere, si in ea aliquid corrigibile inveniatur... Sed in correctione, qua subditi corrigunt Prælatos, debet modus congruus adhiberi, ut scilicet non cum protervia, & duritia, sed cum mansuetudine, & reverentia corripiantur. Unde Apostolus 1. ad Timoth. 5. *Seniorem ne increpaveris; sed obsecra ut patrem* „ „. Hinc *Dionysius* Demophilum monachum reprehendit, quia Sacerdotem irreverenter correxerat, atque e templo ejecerat; ad ipsumque scribit: *Nefas est Sacerdotem a ministris, & monachis reprehendi*, publice scilicet, ac proterve. Quod *Innocent. III.* confirmat cap. *Cum ex injuncto*, Ext. *De hæreticis*; dicens: *Aliud esse* „ „ Fratrem in se peccantem occulte corripere, quod quisque tenetur efficere secundum regulam evangelicam; *& aliud esse*, patrem suum delinquentem reprehendere manifeste, quod utique nulli licet secundum evangelicam veritatem „ „.

Nec etiam quilibet e vulgo Superioris correptionem temere debet usurpare, sed personas digniores, ætate, pietate, prudentia, graviores, & insigniores, Prælatisque magis familiares admonere, quæ correptionis officium Prælatis impendere possint, ac velint. Cum autem aliquis Prælatum ex charitate monet, non propterea se majorem, aut meliorem existimat, sed auxilium impertitur ei, qui *Quanto in loco superiore, tanto in periculo majore versatur*, ut ait *S. August.* in regula.

REGULA XLIII.

Ubi periculum fidei immineret, Prælati a subditis etiam publice arguendi essent.

Verba sunt *S. Thomæ*, in responsione ad secundum, ubi id probat exemplo S. Pauli, tametsi S. Petro Apostolorum Principi subditus esset: *Propter imminens periculum scandali circa fidem Petrum publice arguit.*

Unde *S. August.* Ep. 83. alias 19. ait: „ „ Ipse vero Petrus, quod a Paulo fiebat utiliter libertate charitatis, sanctæ, ac benignæ pietate humilitatis accepit; atque ita rarius, & sanctius exemplum posteris præbuit, quo non dedignarentur, sicubi forte recti tramitem reliquissent, etiam a posterioribus corrigi; quam Paulus, quo confidenter auderent etiam minores majoribus pro defendenda evangelica veritate, salva fraterna charitate, resistere „ „.

REGULA XLIV.

Peccator fraternæ correctionis officium impendens alteri, non peccat; præcedente tamen peccato suo emendationi proximi impedimentum affert.

Non peccare peccatorem, qui alterum corripit, inde probat *S. Thom.* articulo 5. quod peccatum non tollat omnino rectum judicium rationis, secundum quod ad aliquem pertinet, ut alterum corrigere possit a recta ratione, Deique lege deviantem. Et certe peccatum neminem dispensat ab obligatione divinorum præceptorum; divinum autem est de correptione fraterna præceptum; quod proinde peccatorem obligat (sicut præceptum de eleemosyna corporali) urgente necessitate extrema proximi, cujus salus in discrimine forte versatur, nisi ipsum corripiat, sive quem tenetur ex officio corripere.

[redacted]

dalum, quod ex ea sequitur, si peccatum corripientis manifestum sit; quia videtur, quod ex charitate non corrigat, sed potius ad ostentationem.

Tertio, „„ propter superbiam corripientis, in quantum scilicet aliquis propria peccata parvipendens, seipsum proximo præfert in corde suo, peccata ejus austera severitate dijudicans, ac si ipse esset justus „„. Unde *S. August.* lib. 2. *de Sermone Domini in monte*, cap. 19. ait: „„ Accusare vitia, officium est bonorum virorum, & benevolorum; quod cum mali faciunt, alienas partes agunt. Et ideo pie, cauteque vigilandum est, ut, cum aliquem reprehendere, vel objurgare nos necessitas coegerit, primum cogitemus, utrum sit tale vitium, quod nunquam habuimus, vel quo jam caruimus; & si nunquam habuimus; cogitemus nos homines esse, & habere potuisse; si vero habuimus, & non habemus, tangat memoriam communis infirmitas, ut illam reprehensionem, aut objurgationem non odium, sed misericordia præcedat; ut sive ad correctionem ejus, propter quem id facimus, sive ad perversionem valuerit (nam incertus est exitus) nos tamen de simplicitate oculi nostri securi simus. Si autem cogitantes nosmetipsos invenerimus in eo esse vitio, in quo est ille, quem reprehendere parabamus, non reprehendamus, neque objurgemus; sed tamen congemiscamus, & non illum ad obtemperandum nobis, sed ad pariter conandum invitemus „„. Ex quibus colligit *S. Thomas*, *quod* „„ Si peccator cum humilitate corripiat delinquentem, non peccat, nec sibi novam condemnationem acquirit, licet per hoc vel in conscientia fratris, vel saltem in sua, pro peccato præterito condemnabilem se ostendat „„. Unde Apostolus ad *Rom.* cap. 2. ait: *In quo judicas alterum, te ipsum condemnas; eadem enim agis, quæ judicas.*

REGULA XLV.

Omissio correptionis fraternæ peccatum est, si quis illam omittit ex metu, vel cupiditate, cum ad illam tenetur ex officio, aut extrema necessitas proximi postulat tam salubre remedium.

Hanc Regulam tradit *S. Thom.* 2. 2. q. 33. art. 2. in responsione ad tertium: „ „ Prætermittitur (*inquit*) fraterna correctio cum peccato mortali, quando formidatur judicium vulgi, & carnis excruciatio vel peremptio, dum tamen hæc ita dominentur in animo, quod fraternæ charitati præponantur. Et hoc videtur contingere, quando aliquis probabiliter præsumit de aliquo delinquente, quod posset eum a peccato retrahere, & tamen propter timorem, vel cupiditatem prætermittit „ „.

Quam doctrinam hauserat *S. Thom.* ex *S. August.* lib. 1. *De Civitate Dei*, cap. 9. cujus hæc sunt verba: „ „ Illud est culpabile, quod hi, qui dissimiliter vivunt, & a malorum factis abhorrent, parcunt tamen peccatis alienis, quæ dedocere, aut objurgare deberent, cum eorum offensiones cavent, ne sibi noceant in his rebus, quibus licite boni, atque innocentes utuntur; sed cupidius quam oportebat eos, qui in hoc mundo peregrinantur, & spem supernæ patriæ præ se gerunt. Non solum quippe infirmio-

[redacted]

famæ, ac saluti consulentes, dum insidias, atque impetus malorum timent, ab eorum reprehensione sese abstinent. Et quamvis non in tantum eos metuant, ut ad similia perpetranda quibuslibet eorum terroribus, atque improbitatibus cedant; ea ipsa tamen, quæ cum eis non perpetrant, nolunt plerumque corripere, cum fortasse possint aliquos corripiendo corrigere, ne si non potuerint, sua salus, ac fama in periculum, exitiumque perveniat; nec ea consideratione, qua suam famam, ac salutem vident esse necessariam utilitati, erudiendorum hominum; sed ea potius infirmitate, qua delectat lingua blandiens, & humana dies, & reformidatur vulgi judicium, & carnis excruciatio, vel peremptio; hoc est, propter quædam cupiditatis vincula, non propter officia charitatis „ „.

REGULA XLVI.

Omissio correptionis fraternæ veniale peccatum est, cum timor, & cupiditas tardiorem faciunt hominem ad corripienda delicta fratris.

Verba sunt *S. Thom.* loco superius indicato; ubi tamen veniale peccatum esse docet, modo quis non ita sit affectus, ut: „ „ Si ei constaret, quod fratrem posset a peccato retrahere, propter timorem, vel cupiditatem omitteret, quibus in animo suo præponit charitatem fraternam. Et hoc modo quandoque viri sancti negligunt corrigere delinquentes „ „. De quibus *S. August.* lib. 1. *De Civitate Dei*, cap. 9. „ „ Plerumque (*inquit*) ab eis (*nempe flagitiosis*, & *impiis*) docendis, admonendis, aliquando etiam objurgandis, & corripiendis male dissimulatur; vel cum laboris piget, vel cum eorum os coram verecundamur offendere; vel cum inimicitias devitamus, ne impediant, & noceant in istis temporalibus rebus, sive quas adipisci adhuc appetit nostra cupiditas, sive quas amittere formidat infirmitas; ita ut quamvis bonis vita malorum displiceat, & ideo cum eis non inci-

incidant in illam damnationem, quæ post hanc vitam talibus præparatur; tamen quia propterea peccatis eorum damnabilibus parcunt, dum eos in suis licet levibus, & venialibus metuunt, jure cum eis temporaliter flagellentur, quamvis in æternum minime puniantur. Jure istam vitam, quando divinitus affliguntur cum eis, amaram sentiunt, cujus amando dulcedinem peccantibus eis amaram esse noluerunt. *Et infra*: Nec ideo tamen ab ejusmodi culpa penitus alienus est, qui licet præpositus non sit, in eis tamen, quibus vitæ hujus necessitate conjungitur, multa monenda, vel arguenda novit, & negligit, devitans eorum offensiones, propter illa, quibus in hac vita non, ut debuit, utitur, sed plusquam debuit, delectatur „ „.

REGULA XLVII.

Nemo tenetur peccatores quærere, quos corripiat, aut in aliorum vitam inquirere, sed præceptum correptionis fraternæ satis implet, si obvios, & coram se peccantes corripiat, Superiores tamen diligentius scrutari tenentur vitam subditorum, & inquirere, si quid in ea correptione dignum est.

Hanc Regulam rursus tradit *S. Thom.* in responsione ad quartum. „ „ Illud (*inquit*) quod debetur alicui determinatæ, & certæ personæ, sive sit bo-

[redacted]

dam forte habendum, ut Augustinus dicit lib. 1. De Doctrina christiana, cap. 8. „ „. Unde idem S. Doctor Serm. 82. alias 16. *De Verbis Domini*, cap. ait: „ „ Admonet nos Dominus noster non negligere invicem nostra peccata, non quærendo, quid reprehendas, sed videndo, quid corrigas. „ „. Alioquin efficeremur exploratores vitæ aliorum, contra id, quod dicitur Prov. 24. *Ne quæras impietatem in domo justi, & non vastes requiem ejus.*

REGULA XLVIII.

Cum de nullius emendatione desperandum sit, quamdiu in hac mortali vita constitutus est, nemini quantumvis obdurato negandum est fraternæ correptionis officium.

Ita docet *S. August.* lib. *De Correptione, & Gratia*, cap. 15. „ „ Nescientes (*inquit*) quis pertineat ad Prædestinatorum numerum, quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu, ut omnes velimus salvos fieri. Hoc quippe fit, cum singulos quosque, ut occurrerint, cum quibus id agere valeamus, ad hoc conamur adducere, ut justificati ex fide pacem habeant ad Deum... Ac per hoc quia, & corripiendo nihil aliud debemus agere, nisi ut ab ista pace, quæ est ad Deum, non recedatur, ut ad eam, qui recesserat, revertatur, nos agamus sine desperatione, quod agimus. Si filius pacis est, quem corripimus, requiescet super eum pax nostra; sin autem, ad nos revertetur. *Et paulo post*: Proinde quantum ad nos pertinet, qui prædestinatos a non prædestinatis discernere non valemus, & ob hoc omnes salvos fieri velle debemus; omnibus, ne pereant, vel ne alios perdant, adhibenda est a nobis medicinaliter severa correptio: Dei est autem illis eam facere utilem, quos ipse præscivit, & prædestinavit conformes imaginis Filii sui. Si enim aliquando timore non corripimus, ne aliquis inde pereat; cur non etiam timore corripimus, ne aliquis inde plus pereat? Neque etiam dilectionis visce-

viscera majora gestamus, quam beatus Apostolus,
1. Thess. 5. qui dicit: *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes: Videte ne quis malum pro malo alicui reddat*, ubi intelligendum est, tunc potius malum pro malo reddi, si corripiendus non corripitur, sed prava dissimulatione negligitur „„. Juste autem corripiuntur, qui non obediunt Deo, tametsi absque ejus gratia obedire non possint. Hinc *S. August.* cap. 6. ejusdem *libri*: „„ Corripiatur (*inquit*) origo damnabilis, ut ex dolore correptionis voluntas regenerationis oriatur; si tamen, qui corripitur, filius est promissionis, ut strepitu correptionis forinsecus insonante, ac flagellante, Deus in illo intrinsecus occulta inspiratione operetur & velle. Si autem jam regeneratus, & justificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certe iste non potest dicere: Non accepi; quia acceptam gratiam Dei suo in malum libero amisit arbitrio. Qui si correptione compunctus salubriter ingemit, & ad similia bona opera, vel etiam meliora revertitur; nempe hic apertissime utilitas correptionis apparet. Sed per hominem correptio sive charitate sit, sive non sit, tamen ut correptio prosit, nonnisi per Deum fit „„.

REGULA XLIX.

Omittenda est fraterna correptio, si probabile sit illi, [redacted]

arguere derisorem, ne oderit te. Quæ verba *S. Gregor.* lib. 8. *Moralium*, cap. 24. sic explicat: „ Neque enim „ justo timendum est, ne derisor, cum corripitur, „ contumelias inferat, sed ne tractus ad odium pe- „ jor fiat „.

REGULA L.

Omittenda non est correptio judiciaria, seu quæ vim habet cogendi, & pertinet ad Prælatos, etsi probabile sit non profuturam ei, qui corrigitur.

Hanc Regulam tradit *S. Thomas*, ibidem. „ „ Correctio (*inquit*) pertinens ad Prælatos, quæ ordinatur ad bonum commune, & habet vim coactivam, non est dimittenda propter turbationem ejus, qui corripitur; tum quia si propria sponte emendari nolit, cogendus est per pœnas, ut peccare desistat; tum etiam quia si incorrigibilis sit, bono communi per hoc providetur, dum servatur ordo justitiæ, & unius exemplo alii deterrentur. Unde judex non prætermittit ferre sententiam condemnationis in peccantem propter timorem turbationis ipsius, vel etiam amicorum ejus „ „.

Idem confirmat Canon, *Ipsa pietas*, causa 23. q. 4. sumptus ex *S. August.* cujus hæc sunt verba: „ „ Molestus est & medicus furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio; ille ligando, iste cædendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant, & perire permittant, ista potius mansuetudo falsa crudelis est „ „. Epist. 185. alias 50.

Et Canon, *Quid faciat*, ex ejusdem verbis contextus: „ „ Quid faciat Ecclesiæ medicina, salutem omnium materna charitate conquirens, tanquam inter phreneticos, & lethargicos æstuans? Nunquid contemnere, nunquid desistere vel debet, vel potest? Utrisque sit necesse est molesta, quia neutris est inimica. Nam & phrenetici nolunt ligari, & lethargici nolunt excitari; sed perseverat diligentia charitatis, phreneticum castigare, lethargicum stimulare, ambos amare. Ambo offenduntur, sed ambo diligun- Epist. 241. alias 62.

tur; ambo molestati, quamdiu ægri sunt indignantur, sed ambo sanati gratulantur „ „.

Idem confirmatur ex Canone, *Ea vindicta*, qui ex *S. August.* pariter descriptus est, lib. 1. *De Sermone Domini in monte*, cap. 20. „ „ Neque (*inquit*) ea vindicta prohibetur, quæ ad correctionem valet; etiam ipsa enim pertinet ad misericordiam; nec impedit illud propositum, quo quisque paratus est ab eo, quem correctum esse vult, plura perferre. Sed huic vindictæ referendæ non est idoneus, nisi qui odium, quo solent flagrare, qui se vindicare desiderant, dilectionis magnitudine superaverit. Non enim metuendum est, ne odisse parvulum filium parentes videantur, cum ab eis vapulat peccans, ne peccet ulterius. Et certe perfectio dilectionis ipsius Dei Patris imitatione nobis proponitur, cum in sequenti-
Matth. 5. bus dicitur: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos;* & tamen de ipso dicitur per Pro-
Prov. 3. phetam: *Quem enim diligit Dominus corripit, flagellat autem omnem filium, quem recipit..*, Non ergo quæritur, nisi ut & ille vindicet, cui rerum ordine potestas data est; & ea voluntate vindicet, qua pater in parvulum filium, quem per ætatem odisse non potest. Hinc enim aptissimum exemplum ducitur, quo satis appareat peccatum amore potius vindicari, quam impunitum relinqui, ut illum, in quem vindicat, non pœna miserum, sed correctione bea-

[redacted]

Elias multos morte affecit, & propria manu, & igne divinitus impetrato; quod & alii multi magni, & divini viri eodem spiritu consulendi rebus humanis non temere fecerunt. De quo Elia cum exemplum dedissent discipuli, Domino commemorantes, quod ab eo factum sit, ut etiam ipsis daret potestatem petendi de cœlo ignem ad consumendum eos, qui sibi hospitium non præberent, reprehendit in eis Dominus non exemplum Prophetæ sancti, sed ignorantiam vindicandi, quæ adhuc erat in rudibus, animadvertens eos non amare correctionem, sed odio desiderare vindictam „ „.

REGULA LI.

Quamvis probabile sit, correptionem non statim profuturam, sed odiosam, & ingratam fore, si tamen aliquando utilem fore spes sit, nequaquam omittenda est.

Hanc Regulam tradit *S. August.* Ep. 210. alias 87. „ „ Dissensiones (*inquit*) nunquam debent amari; sed aliquando tamen, aut a charitate nascuntur, aut charitatem probant. Quis enim facile invenitur, qui velit reprehendi? & ubi est ille sapiens, de quo dictum est: *Corripe sapientem, & amabit te?* Nunquid tamen ideo non debemus reprehendere, & corripere fratrem, ne securus tendat in mortem? Solet enim fieri, & frequenter accidit, ut ad horam contristetur, cum reprehendit, & resistat, & contendat; & tamen postea consideret secum in silentio, ubi nemo est nisi Deus, & ipse, nec timet displicere hominibus, quia corripitur; sed timet displicere Deo, quia non corrigitur, & deinceps non faciat illud, in quo juste reprehensus est, & quantum odit peccatum suum, tantum diligat fratrem, quem sentit hostem peccati sui. Si autem de illo numero est, de quo dictum est; *Corripe stultum, & adjiciet, ut oderit te;* non de charitate illius dissensio nascitur, sed tamen charitatem reprehensoris sui exercet, & probat; quia

Prov. 9.

Ibidem.

non ei reprehenditur odium, sed dilectio, quæ cogit reprehendere, imperturbata perdurat, etiam cum ille, qui reprehensus est, odit „ „. Atque id significare videtur Apostol. ad *Timoth.* scribens Ep. 2. cap. 4. *Insta opportune, importune; argue, obsecra, increpa, in omni patientia, & doctrina.* Quam Apostoli sententiam *S. August.* in cap. 4. Epistolæ ad *Gal.* sic exponit: „ „ Insta opportune; quod si hoc modo non proficis, importune; ita ut tu opportunitatem omnino non deseras, & sic accipias, quod dictum est, *importune*, ut illi videaris importunus, qui non libenter audit, quæ dicuntur in eum; tu tamen scias hoc illi esse opportunum, & dilectionem, curamque sanitatis ejus animo teneas mansueto, modesto, & fraterno. Multi enim postea cogitantes, quæ audierint, & quam justa audierint, ipsi se gravius, & severius arguerunt; & quamvis perturbatiores a medico viderentur abscedere, paulatim verbi vigore in medullas penetrante, sanati sunt; quod non fieret, si semper expectaremus periclitantem putrescentibus membris, quando eum liberet, aut uri, aut secari. Quod nec ipsi corporis medici attendunt, qui terrenæ mercedis intuitu curant. Quotus enim quisque reperitur, qui ferrum eorum, aut ignem non ligatus expertus sit? Cum & illi rariores sint, qui volentes ligati fuerint? Plures enim resistentes, & mori se malle clamantes, quam illo curari modo, vix lingua ipsa eorum relicta libera

[redacted]

REGULA LII.

Cum peccatum occultum, & ſoli peccanti, ac ei, in quem peccatur, noxium eſt, ſecreta admonitio denuntiationi præmitti neceſſario debet.

Sic enim præcipit Chriſtus, Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quod ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ.* Hic eſt ordo fraternæ correptionis a Chriſto præſcriptus, qui proinde perverti ſine gravi peccato non poteſt. Cujus quidem ordinis duplex ratio eſt, prima, ut honori, ac famæ proximi peccantis conſulatur; altera, ne correptio ſit ipſi occaſio ruinæ potius, quam ſtimulus ad emendationem. Hinc *S. Hieron.* commentatio in cap. 18. S. Matthæi, ait: „ Corripiendus eſt „frater ſeorſum, ne ſi ſemel pudorem, ac verecundiam amiſerit, remaneat in peccato „.

Eamdem Regulam confirmat *S. Auguſt.* Serm. 82. alias 16. *De Verbis Domini*, cap. 4. „„ Corripe eum (*inquis*) inter te, & ipſum ſolum; intendens correctioni, parcens pudori. Forte enim præ verecundia incipit defendere peccatum ſuum, & quem vis facere correctiorem, facis pejorem. *Et cap.* 7. Quia ſecretum fuit; quando in te peccavit, ſecretum quære, cum corrigis, quod peccavit. Nam ſi ſolus noſti, quia peccavit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, ſed proditor. Attende, quemadmodum vir juſtus Joſeph, tanto flagitio, quod de uxore fuerat ſuſpicatus, tanta benignitate pepercit, antequam ſciret, unde illa conceperat; quia gravidam ſenſerat & ſe ad illam non acceſſiſſe noverat. Reſtabat itaque certa adulterii ſuſpicio; & tamen, quia ipſe ſolus ſenſerat, ipſe ſolus ſciebat, quod de illo ait Evangelium: *Joſeph autem cum eſſet vir juſtus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam.* „ Sic agamus, & ſic agendum eſt non ſolum, quando in nos peccaMatth. 1.

tur,

tur, sed quando peccatur ab aliquo, ut ab altero nesciatur. In secreto debemus corripere, in secreto arguere; ne volentes publice arguere, prodamus hominem „ „.

Idem confirmat *S. Thomas*, 2. 2. quæst. 33. art. 7. 6. „ Quædam sunt peccata (*inquit*) quæ solum sunt in malum peccantis, & ejus, in quem peccatur; quia a peccante solus læditur, saltem ex notitia; & tunc ad hoc solum tenendum est, ut fratri peccanti subveniatur; & sicut medicus corporalis sanitatem ægroto confert, si potest, sine alicujus membri abscissione; si autem non potest, abscindit membrum minus necessarium, ut vita totius conservetur; ita etiam ille, qui studet emendationi fratris, debet, si potest, sic emendare fratrem, quantum ad conscientiam, ut fama ejus conservetur; quæ quidem est utilis ipsi peccanti, non solum in temporalibus, in quibus quantum ad multa homo patitur detrimentum, amissa fama; sed etiam quantum ad spiritualia, quia præ timore infamiæ multi a peccato retrahuntur. Unde quando se infamatos conspiciunt, irrefrænate peccant. Sed quia conscientia præferenda est famæ; voluit Dominus, ut saltem cum dispendio famæ fratris conscientia per publicam denuntiationem a peccato liberetur; *Si nimirum privata admonitio non profuerit.* Unde patet, de necessitate præcepti esse, quod secreta admonitio publicam denuntiationem præcedat „ „.

[redacted]

reticus privatim homines a fide avertat; & quia ille, qui sic occulte peccat, non solum in te peccat, sed etiam in alios, oportet statim procedere ad denuntiationem, ut hujusmodi nocumentum impediatur; nisi forte aliquis firmiter existimaret, quod statim per secretam admonitionem posset hujusmodi mala impedire „„. Sed ubi de crimine hæreseos, aut læsæ Majestatis agitur, vix fieri potest, ut certo, & absque periculo erroris existimetur, mala hinc imminentia per secretam admonitionem averti posse. Cum enim hæretici pertinaces sint, nec Ecclesiam audire parati, quomodo privatim monentem ita audient, ut emendentur? Deinde *Sermo eorum, ut cancer serpit* (inquit Apostolus 2. ad *Timoth.* 2.) Atque (ut ait *S. Leo* Sermone 15. sive quinto de jejunio decimi mensis) *Humiliter irrepunt, blande capiunt, molliter ligant, latenter occidunt.* Quam ob rem statim Episcopis, vel inquisitoribus (ubi viget hæreticæ pravitatis inquisitio) nulla prævia monitione sunt denuntiandi. Unde *S. Leo* ibidem ait: „„ Illud quoque vos, dilectissimi, obsecrans moneo, ut si cui vestrum innotuerit, ubi habitent, ubi doceant, quos frequentent, & in quorum societate requiescant, nostræ sollicitudini fideliter indicetis; quia parum prodest unicuique, quod protegente Spiritu sancto ab istis ipse non capitur, si, cum alios capi intelligit, non movetur. Contra communes hostes pro salute communi una omnium debet esse vigilantia; ne de alicujus membri vulnere etiam alia possint membra corrumpi; & qui tales non prodendos putant, in judicio Christi inveniuntur rei de silentio, etiamsi non contaminantur assensu „„. Denuntiandi sunt pariter sine prævia monitione magi, sortilegi, venefici, læsæ majestatis rei; unde *S. Thomas*, loco mox indicato, in responsione ad tertium ait: „„ Quando imminet periculum multitudinis, non habent ibi locum hæc verba Domini: *Corripe illum inter te, & ipsum solum*; quia tunc frater peccans non peccat in te tantum „„. Et in Quæstionibus disputatis, quæstione *De Corre-*

ptio-

ptione fraterna, art. 2. in responsione ad septimum: „ „ Non in omni peccato debet homo procedere ad accusationem (*inquit*) sed solum in illis peccatis, ex quibus in promptu est, ut proveniat periculum multitudini, vel spirituale, vel corporale. Tunc enim potest homo ad accusationem procedere monitione non præcedente, si hoc exigat utilitas communis; quia bonum commune præferendum est bono privato „ „. Eoque spectat illud Tertulliani: *Contra publicos hostes, & majestatis reos, omnis homo miles est.*

Et in responsione ad decimum: „ „ In talibus, in quibus mora denuntiationis est periculosa; non oportet expectare admonitionem, sed statim procedere ad denuntiationem. Nec hoc est contra præceptum Christi, propter duo; primo quidem, quia peccatum istud, quod vergit in periculum multorum, non est solum in te, sed est in multos; Dominus autem dicit: *Si peccaverit in te frater tuus*; Secundo, quia Dominus non loquitur de culpa futura cavenda, sed de culpa præterita jam commissa „ „.

Et quodlibeto 11. qu. 10. art. 1. „ „ Oportet ordinem fraternæ correptionis sumere secundum ordinem charitatis; ordo autem charitatis est, ut quis bono proximi præferat commune bonum; item ut velit bonum proximi, & conscientiæ, & famæ, & in his magis velit bonum conscientiæ, quando utrumque haberi non potest. Et ideo his consideratis, [redacted]

REGULA LIV.

Contra fraternæ correptionis ordinem non peccat, qui peccatum occultum fratris denuntiat Prælato, non quidem ut judici, sed ut patri, ad officium charitatis majori quadam efficacia exequendum, priusquam testes adhibeat.

Hanc Regulam adstruit *S. August.* in regula. „„ Nec vos (*inquit*) judicetis esse malevolas, quando hoc indicatis. Magis quippe innocentes non estis, si sorores vestras, quas indicando corrigere potestis, tacendo perire permittitis. Si enim soror tua vulnus haberet in corpore, quod vellet occultari, dum timeret secari, nonne crudeliter abs te sileretur, & misericorditer indicaretur? Quanto ergo potius eam debes manifestare, ne perniciosius putrescat in corde? Sed antequam aliis demonstretur, per quas convincenda est, si negaverit, Præpositæ debet ostendi, si admonita neglexerit corrigi; ne forte possit secretius correpta non innotescere cæteris. Si autem negaverit, tunc neganti adhibendæ sunt aliæ, ut jam coram omnibus possit, non ab una teste argui, sed a duabus, tribusve convinci „„.

Eamdem Regulam confirmat *S. Thomas*, quodlibeto 11. qu. 10. art. 2. „„ Utrum (*inquit*) statim, cum quis scit fratrem suum peccasse, debeat denuntiare Prælato, dico, quod in his distinguendum est de conditionibus subditi, & Prælati. Nam si ego scio, quod frater per me corrigetur, tunc non debeo hoc denuntiare Prælato; si autem videtur, quod hoc melius fiat per Prælatum, & Prælatus nihilominus sit pius, discretus, & spiritualis, non habens rancorem, seu odium adversus illum subditum, tunc licite potest hoc denuntiare ipsi; & tunc non dicit Ecclesiæ, quia non dicit ei sicut Prælato, sed sicut personæ proficienti ad correctionem proximi, & emendam. Sed quia propter diversas conditiones Prælatorum, & subditorum non potest in hoc dari generale judicium (quia aliquando, vel Prælatus movetur ad odium adversus subditum,

vel ſubditus non bene ferret verba Prælati) ideo tenendum eſt hoc pro regula, quod omnibus iſtis ſemper ſervanda eſt charitas, & quod melius, & magis expedire videtur; & ſi hoc intendat (ſcilicet emendam proximi) ac ſervet, quantum poteſt, bonum charitatis: tunc denuntiando non peccat; ſi vero denuntiet cuicunque perſonæ hoc ex malitia, & ut proximus confundatur, vel deprimatur, tunc denuntians, ſive accuſans peccat mortaliter „ „.

Et in reſponſione ad primum: „ „ Si ſtatim aliquis referat Prælato (*præmiſſa tamen admonitione fraterna*) & adhibens debitas circumſtantias, & conſiderans magis expedire, non facit contra præceptum Evangelii; quia non dicit hoc Eccleſiæ, ſed perſonæ proficienti; & ideo non peccat mortaliter „ „

REGULA LV.

Prælato in Viſitatione præcipienti, ut qui certorum criminum reos noverit, illos denuntiet, ubi nullus eſt accuſator, nec publica præceſſit infamia, quæ inquiſitioni det locum, ſubditi parere non tenentur contra fraternæ correptionis ordinem.

Magis enim obedire oportet Deo, quam hominibus, nec obligat Superioris præceptum contra jus naturale, & Evangelium. Unde *S. Thom.* 2. 2. qu. 33. art. 7. in reſponſione ad quintum, ait: „ „ Prælato [redacted]

statem præcipiendi aliquid super occultis, nisi in quantum per aliqua indicia manifestantur, puta, per infamiam, vel per aliquas suspiciones, in quibus casibus potest Prælatus præcipere eodem modo, sicut & judex secularis, vel ecclesiasticus potest exigere juramentum de veritate dicenda „„.

Idem uberius explicat angelicus Doctor, quodlibeto 1. qu. 8. art. 2. „„ Religiosus Prælatus (*inquit*) in capitulo præest sicut judex ecclesiasticus in foro judiciali; unde ad ea potest ex præcepto subditos obligare, ut ei pandantur, propter quæ potest judex ecclesiasticus in foro judiciali juramentum exigere. Est ergo sciendum, quod in criminibus triplex est modus procedendi; unus per denuntiationem, alius per inquisitionem, alius per accusationem. In via ergo denuntiationis intenditur correctio delinquentis. Et ideo secundum præceptum Domini, *Matthæi* 18. debet præcedere fraterna correctio; ut scilicet corripiat eum inter se, & ipsum solum; quod si non audierit, coram duobus, vel tribus testibus; & ultimo dicatur Ecclesiæ; charitatis enim est, ut aliquis parcat fratri, quantum potest; unde prius debet niti, ut corrigat conscientiam fratris servata fama, solitarie admonendo, & postmodum coram duobus, vel tribus; tandem negligenda est fama, ut emendetur conscientia, & dicendum est Ecclesiæ, in quo etiam processu consuletur conscientiæ; nam peccator, si a principio videret se publicatum, amitteret verecundiam, & obstinatior fieret ad peccandum. In inquisitione vero debet præcedere infamia. In accusatione vero debet præcedere inscriptio, per quam ipse obligat se ad talionem. In inquisitione autem, & accusatione intenditur pœna peccantis propter multitudinis bonum. Si ergo appareat accusator in capitulo, qui se obliget ad talionem, potest Prælatus præcepto veritatis confessionem exigere, sicut & judex ecclesiasticus juramento; & similiter si præcedat infamia, potest Prælatus præcepto veritatem exquirere & subditi tenentur obedire. Si autem proce-

datur per viam simplicis denuntiationis, non tenetur religiosus Prælato præcipienti culpam fratris revelare, nisi præcedente monitione, cum viderit incorrectum; imo magis peccaret, si ad præceptum Prælati revelaret, quia plus tenetur obedire Evangelio, quam Prælato; & multo magis Prælatus peccaret, si subditum induceret ad pervertendum ordinem Evangelii „ „.

REGULA LVI.

Peccata publica publice sunt corripienda, nec eorum denuntiationi privata admonitio præmittenda est.

In eorum enim correptione, ut *S. Thom.* observat. „ Non est tantum adhibendum remedium ei, qui „ peccavit, ut melior fiat, sed etiam aliis, in quo„rum notitiam devenit, ut non scandalizentur „. Unde Apost. 1. ad Tim. 5. ait: *Peccantes coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant.* Quod intelligitur de peccatis publicis, ut *S. August.* notat Sermone 82. alias 16. *De Verbis Domini*, cap. 7. „ Ipsa „ corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur „ coram omnibus; ipsa corripienda sunt secretius, „ quæ peccantur secretius „.

REGULA LVII.

Correptio fraterna cum humilitate, & charitate, & mansuetudine exercenda est.

[redacted]

ſi adhuc ille per te ſanari poſſe videbitur, nihil reſpondeas · donec ſaneris prior; ne forte carnalibus motibus tuis ad nocendum conſentias, & exhibeas linguam tuam arma iniquitatis peccato ad reddendum malum pro malo, aut maledictum pro maledicto. Quidquid enim lacerato animo dixeris, punientis eſt impetus, non charitas corrigentis. Dilige, & dic, quod voles; nullo modo maledictum erit, quod ſpeciem maledicti ſonuerit, ſi memineris, ſenſeriſque te in gladio verbi Dei liberatorem hominis eſſe velle ab obſidione vitiorum. Quod ſi forte, ut plerumque accidit, dilectione quidem talem ſuſcipis actionem, & ad eam corde dilectionis accedis, ſed inter agendum ſubrepſerit aliquid, dum tibi reſiſtitur, quod te auferat ab hominis vitio percutiendo, & ipſi homini faciat infeſtum; poſtea te lacrymis lavantem hujuſmodi pulverem, multo ſalubrius meminiſſe oportebit, quam non debeamus ſuper aliorum ſuperbire peccata, quando in ipſa eorum objurgatione peccamus, cum facilius nos ira peccantis iratos, quam miſeria miſericordes facit „ „. Manſuetudo.

Id rurſus confirmant Apoſtoli verba 2. ad *Timoth.* cap. 2. *Servum Domini non oportet litigare; ſed manſuetum eſſe ad omnes, docibilem, patientem, cum modeſtia corripientem eos, qui reſiſtunt veritati; ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipſius voluntatem.* Quem locum expendens *S. Auguſt.* Sermone 88. alias 18. *De Verbis Domini*, cap. 18. ait: „ „ In ipſa correctione, vel coercitione alienorum peccatorum cavendum eſt, ne ſe extollat, qui alterum corripit, & apoſtolica illa cogitanda ſententia eſt: *Quapropter, qui ſe putat ſtare, videat, ne cadat.* Foris terribiliter perſonet increpatio, intus lenitatis teneatur dilectio. . . Neque ergo conſentientes ſitis malis, ut approbetis; neque negligentes, ut non arguatis; neque ſuperbientes, ut inſultanter arguatis „ „. 1. Cor. 10.

Eamdem Regulam confirmat *S. Gregorius*, lib. 24.

Moralium, cap. 10. „ „ Justi (*inquit*) cum severe corrigunt, internæ dulcedinis gratiam non amittunt. Nam sæpe pro inquietudine refrænanda pravorum, duritiam districti rigoris assumunt, sed intus charitatis igne liquefiunt, atque eorum amore ardent, in quos aspera correptione sæviunt, seque etiam eis intrinsecus in secreto cordis humiliant, quos foris duris animadversionum stimulis, quasi despiciendo castigant. Plerumque autem & non despiciendo despiciunt, & non desperando desperant; ut tanto eos celerius a culpa reviviscere, ac resilire faciant; quanto jam quasi vicinius mortis foveam ostentant. Sæpe etiam quodam decenti moderamine suas culpas coram discipulis indicant, ut illi audientes discant, quomodo semetipsos de suis actionibus subtiliter reprehendant. Tanta autem dispensatione se temperant, ut neque cum se erigunt, intrinsecus rigidi sint; neque rursum cum se humiliant, extrinsecus remissi; quia & in disciplina humilitatem custodiunt, & in humilitate disciplinam... Sed cum arrogantes viri eos imitari appetunt, sumunt ab eis aspera verba correptionis, & sumere ab eis veraciter nesciunt preces humilitatis. Magis enim terribiles volunt esse, quam mites; & idcirco discunt, unde se erigant, & discere negligunt, ut animum submittant. Cumque admonere delinquentes placide nesciunt, nimio rigoris usu per invectionis iracundiam etiam contra recte agen-

[redacted]

ſunt, quos emendare curamus; ne cor noſtrum forte ſuperbiat, & de ipſa innocentia prius ruat, quorum mala corrigimus, alia eorum bona nobis ante oculos revocemus. Quæ ſi omnino nulla ſunt, ad occulta Dei judicia recurramus; quia ſicut nos meritis nullis hoc ipſum bonum, quod habemus, accepimus; ita illis quoque poteſt gratiam ſupernæ virtutis infundere, ut excitati poſterius etiam ipſi poſſint bona, quæ nos ante accepimus, prævenire. Quis enim crederet, quod per Apoſtolatus meritum Saulus lapidatum Stephanum præceſſurus erat, qui in morte ejus lapidantium veſtimenta ſervabat? His ergo primum cogitationibus humiliari cor debet, & tunc demum delinquentium iniquitas increpari „ „.

S. Bernardus, Sermone I. ex iis, quos habuit tempore Paſchali, tria in ejus animo requirit, qui fraternam correptionem exercet; primo, compaſſionis affectum; ſecundo, zelum juſtitiæ; tertio, diſcretionis ſpiritum. „ „ Quoties enim (*inquit*) peccantem videris fratrem, continuo procedere debet compaſſionis affectus, tanquam cognatus humanitati, quippe quem concipis ex te ipſo: *Vos* (inquit Apoſtolus) *qui ſpirituales eſtis, inſtruite hujuſmodi in ſpiritu lenitatis, conſiderans te ipſum, ne & tu tenteris.* Et cum exiret Dominus bajulans ſibi crucem, & plangerent ſuper eum, nondum quidem omnes tribus terræ, ſed mulieres paucæ, converſus ad eas: *Filiæ* (inquit) *Jeruſalem, nolite flere ſuper me; ſed ſuper vos ipſas flete, & ſuper filios veſtros.* Ordinem diligenter attende: *Super vos* (inquit primo; deinde) *ſuper filios veſtros.* Temetipſum attende, ut alii noveris compati, ut arguas in ſpiritu lenitatis. Te ipſum conſidera, ne & tu tenteris. Sed quia exemplum efficacius perſuadet, & altius imprimit animo, mitto vos ad ſanctum illum Senem qui cum audiſſet peccaſſe unum ex fratribus, amariſſime flebat, inquiens: *Ille hodie, & ego cras.* Qui ſic flebat ſuper ſe, putas, quia non compaſſus ſit fratris? Hic itaque compaſſionis affectus multis quidem prodeſt, quia animus libe-

Tria neceſſaria illi, qui fraternam correptionem exercet.

Gal. 6.

In animo compaſſionis affectus, juſtitiæ zelus, diſcretionis ſpiritus.

Lucæ 23.

In vitis Patrum.

liberalis contriſtare, quem pro ſe viderit anxium, erubeſcit. Sed quid agimus, quod nonnulli dura cervice, & attrita ſunt fronte, ut quo magis eis compatimur, tanto magis noſtra, & compaſſione, & patientia abutantur? Nonne ſicut compatiebamur fratri, ita ipſi juſtitiæ compatiendum eſt, quam videmus tam impudenter abjici, tam imprudenter provocare? Scio, quia ſi qua in nobis eſt charitas, contemptum hunc Dei ferre æquanimiter non poſſumus. Hic eſt zelus juſtitiæ, quo adverſus delinquentes accendimur, tanquam pietate ducti erga eam, quam contemni videmus, juſtitiam Dei. Verumtamen oportet, ut priora ſibi vindicet compaſſionis affectus; alioquin ſpiritu vehementi conterimus naves Tharſis, conterimus quaſſatum calamum, extinguimus lychnum fumigans. Sed cum uterque aderit, videlicet compaſſionis affectus, & zelus juſtitiæ, neceſſe eſt, ut adſit ſpiritus diſcretionis, ne forte cum oporteat hunc exhiberi, ille procedat, & indiſcretio ipſa confundat univerſa. Habeat itaque mens noſtra ſpiritum diſcretionis, ut miſcens apte temporibus tempora opportune æmulari, & nihilominus ignoſcere ſciat. Samaritanus ſit, cuſtodiens, & obſervans, quando oleum miſericordiæ, quando vinum fervoris exhibeat. Et ne forte meum putetis inventum, Prophetam audite in Pſalmo hæc eadem, & eodem ordine poſtulantem: *Bonitatem* (inquit) *&* [redacted]

tis, ac more phrenetici non solum repellens, sed & mordere tentans medici manum. Multis quoque non suppetit verborum copia, sed præ sermonis inopia linguam suam palato adhærescere sentiunt, quod & ipsum interdum solet audientibus obesse non parum. Aliis vero ad manum est abundantia multa sermonis; sed quæ dicunt, minus sapiunt, minus acceptantur; & quia gratiam non habent, minus efficacia sunt, quæ loquuntur. Vides ergo, quam necesse sit emere ab eo, a quo omne bonum est, a quo omnis scientia, modestiam in increpando, copiam in exhortando, efficaciam in persuadendo „ „.

ARTICULUS XII.

Regulæ Praxim spectantes circa Vota.

REGULA PRIMA.

Quæ secundum se, ac semper bona sunt, congrua sunt voti materia.

Ita docet *S. Thom.* 2. 2. qu. 88. art. 2. in responsione ad secundum: „ Quædam sunt (*inquit*) quæ in „ omnem eventum sunt bona, sicut opera virtutis; & „ talia bona possunt absolute cadere sub voto „. De Voto.

REGULA II.

Quæ secundum se peccata sunt, non possunt esse materia voti.

Hanc Regulam tradit *S. Thom.* ibid. „ Quædam „ (*inquit*) in omnem eventum sunt mala, sicut „ ea, quæ secundum se sunt peccata; & hæc nullo „ modo possunt sub voto cadere „.

REGULA III.

Quæ secundum se bona sunt, & tamen malum eventum possunt habere, sunt quidem legitima voti materia; sed tamen hujusmodi votum non est observandum, quando malum eventum habet.

Tunc enim deest materia legitima voti, adeoque votum ex eventu irritum est. Exemplum affert *S. Thom.*

Thom. loco mox indicato, de voto *Jephte*; qui, ut refertur *Judicum* 11. votum vovit Domino dicens: *Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicunque primus egressus fuerit de foribus domus meæ, mihique occurrerit revertenti in pace, eum offeram holocaustum Domino.* Id autem poterat malum eventum habere, si occurreret ei aliquod animal non immolandum, sicut asinus, vel homo, quod revera accidit, siquidem occurrit ei filia. Unde *S. Hieron.* in cap. 7. *Jeremiæ* ait: „ „ Quod si Jephte obtulit filiam suam virginem Deo, non sacrificium placet, sed animus offerentis; neque enim si canis, asinus, aut immundum quodlibet animal primum occurrisset, illud offerre Deo debuerat „ „.

REGULA IV.

Vota de immoderatis vigiliis, jejuniis, aliisque corporis macerationibus secundum arbitrium Superioris servanda sunt, vel remittenda.

Hanc Regulam tradit *S. Thom.* quæstione, & articulo mox indicatis, in responsione ad tertium: „ „ Maceratio (*inquit*) proprii corporis per vigilias, & jejunia non est Deo accepta, nisi in quantum est opus virtutis; quod quidem est, in quantum cum debita discretione fit, ut scilicet concupiscentia refræ-

[redacted]

REGULA V.

Vota de rebus vanis, & inutilibus sunt magis deridenda, quam servanda.

Ipsis *S. Thom.* verbis hæc Regula concepta est; quam *S. Antoninus* confirmat p. 2. tit. 11. cap. 1. Talia essent vota (inquit) de capite animalium non comedendo ob honorem S. Joannis Baptistæ decollati; de pannis non abluendis, aut non nendo Feria sexta, aut Sabbato; de pane non comedendo die Dominica. Ratio est, quia *Displicet Domino stulta promissio.* Eccles. 5. Hinc can. *Non pejerabis*, causa 22. qu. 4. dicitur; *Stulta vota frangenda sunt*; & *S. Isidor.* lib. 2. *Synonim.* ait: „ In turpi voto muta decretum. Quod incaute „ vovisti, ne facias; impia enim est promissio, quæ „ scelere adimpletur „.

REGULA VI.

Violatio voti lethale ex genere suo peccatum est.

Violatio enim est fidei, justitiæ, religionis, ac reverentiæ Deo debitarum. Unde Scriptura sacra votorum observantiam non semel præcipit iis, qui ipsa emiserunt. Deut 23. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere; quia requiret illud Dominus Deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, & facies, sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore tuo locutus es.* Et Psalm. 75. *Vovete, & reddite Domino Deo vestro.* Vovere, consilium est, reddere, præceptum. Eccl. 5. *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere; displicet enim ei infidelis, & stulta promissio; sed quodcunque voveris, redde; multoque melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere.* Hinc Apostolus de Viduis voto castitatis obstrictis, & tamen nubentibus, ait, 1. ad Timoth. 5. *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.*

Eamdem Regulam SS. Patres confirmant. Unus sit in-

instar omnium *S. Augustinus*, Epist. 127. alias 45. ad *Armentarium*, & *Paulinam* ejus uxorem, qui continentiam voverant. „ „ Quia (*inquit*) jam vovisti, jam te obstrinxisti, aliud tibi facere non licet. Priusquam esses voti reus, liberum fuit, quo esses inferior; quamvis non sit gratulanda libertas, qua fit, ut non debeatur, quod cum lucro redditur. Nunc vero quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam justitiam invito; sed a magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris, quod vovisti, qualis mansisses, si nihil tale vovisses; minor enim tunc esses, non pejor. Modo autem tanto, quod absit, miserior, si fidem Deo fregeris, quanto beatior, si persolveris. Nec ideo te vovisse pœniteat, immo gaude jam tibi non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis; ipse adjuvabit, qui vota tua expetit. Felix est necessitas, quæ in meliora compellit „ „. *Et libro De Bono Viduitatis*, *cap.* 11. „ „ Plane non dubitaverim dicere, lapsus, & ruinas a castitate sanctiore, quæ vovetur Domino, adulteriis esse pejores. Si enim, quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cum membrum ejus fidem non servat marito; quanto gravius offenditur, cum illi ipsi non servatur fides in eo, quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Cum enim quisque non reddit, quod non imperio compulsus, sed con-

[redacted]

que vivente viro alteri nupserit, habeatur adultera, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia concedatur, nisi unus ex eis fuerit defunctus; quanto, & illa magis tenenda est, quæ ante immortali se Sponso conjunxerat, & postea ad humanas nuptias transmigravit „ „.

Et cap. 13. de iis, quæ simplici duntaxat voto se obstrinxerant, hæc habet: „ „ Hæ vero, quæ necdum sacro Velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper manere promiserant, licet velatæ non sint, si forte nupserint, his agenda aliquando tempore pœnitentia est, quia sponsio earum a Deo tenebatur. Nam si inter homines solet bonæ fidei contractus nonnulla ratione dissolvi, quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigerit virgo, solvi sine vindicta non debet? Nam si Apostolus Paulus, quæ a proposito viduitatis discesserunt, dixit eas habere condemnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, quanto magis virgines, quæ prioris promissionis fidem frangere sunt visæ „ „?

His consonat *Innocentii III.* responsum, cap. *Licet*, Extra, *De Voto, & Voti redemptione*, cujus hæc sunt verba: „ Licet universis liberum sit arbitrium in vovendo, usque adeo tamen solutio necessaria est post votum, ut sine proprio salutis dispendio alicui non liceat resilire „ „. Id confirmat *S. Thomas, in 4. Sententiarum*, dist. 38. qu. 1. art. 2. quæstiuncula 1. „ „ Votum (*inquit*) est quidam promissionis contractus inter Deum, & hominem; unde cum contractus bonæ fidei inter homines factus obliget ad necessariam observationem, multo fortius votum, quo homo Deo aliquid promittit, in his duntaxat, ad quæ votum se extendit; in illis autem, ad quæ votum non se extendit, obligatio voti non habet locum. Et ideo qui votum rite factum prætermittit, mortaliter peccat, quia fidem, quam cum Deo iniit, frangit „ „. Interdum tamen contingit, ut violatio voti veniale duntaxat peccatum sit ob materiæ levitatem, si contemptus absit.

REGULA VII.

Votum abſolutum abſque mora implendum eſt; votum autem conditionatum, aut ad certum tempus emiſſum, impleta conditione, ac ſtato tempore ſolvi debet. Unde mora in reddendo voto, cum illud impleri commode poteſt, grave peccatum eſt.

Hæc Regula Scripturæ ſacræ verbis, & *S. Thomæ* doctrina nititur, 2. 2. qu. 88. art. 3. ad tertium. ,, Obligatio voti (*inquit*) ex propria voluntate, & intentione cauſatur. Unde dicitur Deut. 23. *Quod ſemel egreſſum eſt de labiis tuis, obſervabis; & facies, ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore tuo locutus es. Et ideo*: Si in intentione, & voluntate voventis eſt obligare ſe ad ſtatim ſolvendum, tenetur ſtatim ſolvere; ſi autem ad certum tempus, vel ſub certa conditione, non ſtatim tenetur ſolvere; ſed nec debet tardare ultra quam intendit ſe obligare. Dicitur enim ibidem: *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere; quia requiret illud Dominus Deus tuus. Et ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum* ,, ,,.

Id rurſus confirmat *S. Thomas*, in 4. *Sententiarum*, diſt. 38. qu. 1. art. 2. quæſtiunc. 1. ad ſeptimum: ,, Si quando (*inquit*) quis vovit, puta, ſe intraturum religionem, intendebat ſe ad ſtatim obligare, [redacted]

pus, cum tamen commode possint, & memores sint voti nuncupati; nimia autem mora fit, ut e memoria excidat, vel impotentes reddantur ad votum solvendum, ut senes ad longam peregrinationem. Ut autem voti redditio legitime differatur, ad Superioris auctoritatem confugiendum est. Debet autem Superior, id est summus Pontifex, vel Episcopus, attendere ad impedimenti causam, an illa temporalis sit, an perpetua. Et iis quidem, qui perpetuam impedimenti causam creduntur habere, est *Redemptio injungenda*, seu commutatio, aut dispensatio concedenda. Illis vero, qui temporalem, *indulgenda est dilatio*, ut respondet *Innocentius III.* cap. *Quod super his*, Extra, *De Voto, & voti redemptione.*

REGULA VIII.

Qui ad votum implendum factus est impotens, facere debet, quod potest; alioqui lethaliter peccat, quoties agit contra votum in eo, quod potest implere.

Hanc Regulam tradit *S. Thomas*, 2. 2. qu. 88. art. 3. in responsione ad secundum: „ „ Si illud, quod quis vovit, ex quacunque alia causa impossibile reddatur, debet hoc facere, quod in se est, ut saltem habeat promptam voluntatem faciendi quod potest. Unde ille, qui vovit monasterium aliquod intrare, debet dare operam, quantum potest, ut ibi recipiatur. Et si quidem intentio ejus fuit se obligare ad religionis ingressum principaliter, & ex consequenti elegit hanc religionem, vel hunc locum, quasi sibi magis congruentem, tenetur, si non potest ibi recipi, aliam religionem intrare. Si autem principaliter intendit se obligare ad hanc religionem, vel ad hunc locum, propter specialem complacentiam hujus religionis, vel loci, non tenetur alibi religionem intrare, si eum illi recipere nolunt. Si vero incidit in impossibilitatem implendi votum ex propria culpa tenetur insuper de propria culpa præterita pœniten-

nitentiam agere. Sicut mulier, quæ vovit virginitatem, si postea corrumpatur, non solum debet servare, quod potest; scilicet perpetuam continentiam; sed etiam de eo, quod admisit, peccato pœnitere „ „. Sic dives qui vovit se uberes eleemosynas erogaturum, ad paupertatem postea redactus eleemosynam erogare debet; quam potest, pro rei familiaris angustia. Et qui plura, & diuturna jejunia vovit sanus, & robustus, si debilis, & infirmus evadat; jejunare, aut sibi temperare debet a cibo, & potu pro viribus. Atque in similibus casibus ad Superioris arbitrium; & auctoritatem recurrendum, S. *Antoninus* docet. Sic qui abstinentiam a vino; aut a certis cibis in perpetuum vovit, si vinum biberit, aut cibos illos attigerit semel aliqua die, tenetur nihilominus reliqua die a cibis illis, & vino abstinere; & toties peccat mortaliter, quoties cibos illos attingit, aut vinum bibit. Si certa die abstinentiam illam se observaturum vovit, ut feria sexta, vel sabbato, violato semel voto per ciborum degustationem, aut per vini potationem; tenetur etiam reliqua die temperare, & toties peccatum mortale committit, quoties cibos illos comedit, aut vinum bibit. Si vero ad certum diem votum suum non determinaverit, sed semel, aut bis se jejunaturum; aut a vino temperaturum voverit; si ea die, qua votum implere decreverat, semel vinum bibit, aut cibos jejunii diebus vetitos attigit, votum vio-

[redacted]

forme judicium habere non possunt; nec tamen si contingit aliquid in aliquo casu esse malum, propter hoc judicandum est esse simpliciter illicitum; posset ergo contingere aliquis casus, in quo aliquem adolescentem ad religionem obligare, vel etiam recipere, illicitum esset; puta, si constaret, vel probabiliter timeretur de ejus inconstantia; vel si quid aliud esset hujusmodi, quæ diligenter considerantur in religionibus bene institutis. Dicere autem, quod malum est recipere adolescentes ad religiones, est diabolicum „ „. Addit, id esse *contra Christi præceptum*. Dicitur enim Matth. 19. quod *Oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, & oraret*: Discipuli autem increpabant eos: Jesus autem ait: *Sinite parvulos, & nolite prohibere eos venire ad me*. At secundum diversam conditionem juvenum in eo negotio procedendum *S. Thomas* docet. „ „ Si enim essent adeo firmi, quod non timerent a religionis proposito resilire, non esset necessarium eos juramento, vel voto obligare; & similiter si essent adeo mobiles, quod nec etiam crederentur juramento, vel voto posse firmari; sed ut plurimum contingit, quod simplex propositum de facili mutant, obligationem autem voti, vel juramenti omnino servant. Unde cum voto, vel juramento ad frugem melioris vitæ obligantur, magnum beneficium eis præstatur „ „.

Addidi, non esse inducendos ad statum religiosum amplectendum, nisi servatis debitis circumstantiis; quia nec ante annum probationis omnino elapsum, & completum admittendi sunt, nec ante annum ætatis decimum sextum completum, alioqui professio eorum, ac vota irrita essent, secundum *Innocentii* Sess. 25. *IV*. aliorumque Pontificum, & Concilii Trid. Decre- cap. 15. ta. Non sunt etiam cogendi, aut malis artibus, falsisve rationibus, aut blanditiis pertrahendi, sive decipiendi, ut monasterium ingrediantur; gravis enim peccati rei sunt, qui id faciunt, sive parentes, ut familias suas exonerent, aliosque filios, aut filias melius collocent, ac opibus augeant; sive monachi aut

moniales, ut parentum cupiditati gratificentur, rebusque suis consulant. Qui autem aliquam mulierem, seu virginem, seu viduam, vi, aut metu coegerint ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscunque Religionis, vel ad emittendam professionem; quique consilium, auxilium, vel favorem dederint, quique scientes eam non sponte ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quovis modo eidem actui, vel præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerit, sacræ Synodi Tridentinæ Decreto anathemati subjiciuntur, cujuscunque conditionis fuerint, tam Clerici, quam Laici, Seculares, vel Regulares etiam qualibet dignitate fulgentes.

Cap 18. Sess. 25.

Hanc moralis christianæ regulam, in cujus explicatione versamur, iterum explicat *S. Thom.* 2. 2. qu. 89. art. 9. „ „ Inducentes alios ad religionem (*inquit*) non solum non peccant, sed magnum præmium merentur. Dicitur enim Jacobi ultimo: *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, & operit multitudinem peccatorum.* Et Danielis 12. dicitur: *Qui ad justitiam erudiunt plurimos, erunt quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Posset tamen contingere circa hujusmodi inductionem triplex inordinatio. Primo quidem, si violenter aliquis alium ad religionem cogeret. Secundo, si quis simoniace alium ad religionem tra-

[redacted]

REGULA X.

Qui voto, vel juramento adulta ætate, sponteque emisso, ad statum religiosum amplectendum se obstrinxerint, illum amplecti, seu monasterium ingredi, ac religiosum habitum suscipere tenentur.

Ita docet *S. Thomas*, eodem Quodlib. quæst. 5. art. 2. „ „ Dicere (*inquit*) quod illi, qui voto, vel juramento sunt obligati ad intrandam religionem, non teneantur intrare, est manifesto hæreticum. Quicunque enim dicit non esse peccatum id, quod est contra præceptum Dei, hæreticus judicatur; sicut hæreticus judicaretur, quicunque diceret, quod fornicatio simplex non sit peccatum mortale; est enim contra hoc præceptum: *Non mæchaberis*, ut Sancti exponunt... Sunt autem excellentiora præcepta primæ tabulæ, quæ ordinantur ad dilectionem Dei, quam præcepta secundæ tabulæ, quæ ordinantur ad dilectionem proximi; unde quicunque dicit, quod sine peccato præteriri possit aliquid pertinens ad præcepta primæ tabulæ, est manifeste hæreticus; cum autem impletio voti pertineat ad latriam, manifestum est, quod quicunque dicit votum non esse implendum, loquitur contra primum præceptum primæ tabulæ, quod est de cultu latriæ soli Deo exhibendo. Qui vero dicit, juramentum non esse implendum, loquitur contra secundum præceptum primæ tabulæ; unde quicunque dicit, quod ille, qui est obligatus voto, vel juramento ad intrandam religionem, potest absque peccato in seculo remanere, est manifeste hæreticus; si tamen in hoc pertinaciter perseveret „ „. Est autem hæresis illa inter errores *Vigilantii* damnata, quam *S. Hieron.* libro adversus illum edito sic refellit: „ „ Quod autem asserit: Eos melius facere, qui utuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionum pauperibus dividunt, quam illos, qui possessionibus venumdatis simul omnia largiuntur, non a me ei, sed a Domino respondebitur: *Si vis esse perfectus, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus,* Matth. 19

peribus, & veni sequere me. Iste, quem tu laudas, secundus, aut tertius gradus est, quem & nos recipimus, dummodo sciamus prima secundis, & tertiis præferenda „ „.

REGULA XI.

Peccatoribus religiosæ vitæ professionem imperare, aut pœnitentiam imponere non licet; ad id tamen vitæ genus ipsos invitare, & adhortari, licitum, ac laudabile est.

Hanc Regulam tradit *S. Thom.* Quodlibeto 3. qu. 5. art. 3. „ „ Maxime (*inquit*) utile est peccatoribus, ut ad religionem transeant. Peccatoribus enim duo sunt necessaria ad salutem; primo quidem, ut de peccatis præteritis pœnitentiam agant; secundo, ut de cætero a peccatis abstineant; ad utrumque autem horum maxime operatur religio. Primo enim status religionis est status perfectæ pœnitentiæ; & nulla satisfactio adæquari potest pœnitentiæ Religiosorum, qui se & sua totaliter Deo dant. Unde pro nullo peccato imponi potest homini pro pœnitentia, ut Religionem intret; & in commutationem satisfactionis, quantumcunque gravis, consulitur tantum religionis ingressus; ut patet 33. qu. 2. cap. *Admonere*, ubi Stephanus Papa quemdam, qui uxorem interfecerat, inducit, ut ingrediatur monasterium, & humiliatus sub manu Abbatis cuncta observet, quæ sibi fuerint imperata; alioquin injungit ei gravissimam pœnitentiam, si eligit in seculo remanere.. Similiter etiam ad vitanda peccata plurimum valet religionis status; difficile enim est, quod in seculo commorantes a rebus mundi non alliciantur... Unde manifestum est, quod non peccant, sed laudandi sunt, qui peccatores ad religionem trahunt. Nam & Dominus de seipso dicit: *Non veni vocare justos, sed peccatores, ad pœnitentiam.* „ „. Et *Matthæum* Publicanum ad statum perfectionis vocavit. Omnis autem Christi actio nostra est instructio: ergo etiam & nos,

Matth. 9.

pec-

peccatores ad vitæ religiosæ professionem hortari possumus, ac debemus.

REGULA XII.

Lethalis peccati reus est, qui aliquem juramento adstringit, ne vitam religiosam profiteatur, aut ab ingressu monasterii, & religiosæ vitæ professione, positis debitis circumstantiis, facienda prohibet, vel avertit.

Hanc moralis christianæ regulam tradit *S. Joan. Chrysost.* lib. 3 *adversus Vituperatores vitæ monasticæ*, cap. 19. parentes reprehendens, qui filios a religiosæ vitæ professione avertunt, & vitæ seculari implicant „ „ Et si (*inquit*) domi remorantes possibile esset non penitus corrumpi, & perire, sed vel inter extremam electorum sortem numerari, ne sic quidem supplicia evadere possemus; cum & his, qui ad diligentioris delectum vitæ properant, impedimento fuissemus, & eos mundanis rebus obligatos teneamus, qui ad cœlum evolare cupiunt, atque in auras veræ libertatis emergere. Cum vero de extremis periculum immineat, quam tandem veniam, quam excusationem habebimus, qui non modo nostrorum peccatorum, sed eorum etiam, quæ postea filii peccaverint, pœnas in nosmetipsos acerbissimas attrahimus? Neque enim eos ita punitum iri existimo pro his, quæ deliquerint ad mundanos fluctus violenter attracti, ut vos, qui hanc invitis illis, & renitentibus necessitatem imposuistis. Nam si ei, qui unum scandalizat, cum mola in mare præcipitari expedit; quæ tandem pœna, qui cruciatus illis satis erunt, qui sævitiam tantam, & immanitatem in liberos proprios ostendunt? Neque dicere debetis: Cum videremus eos ad finem pervenire non posse, istud prohibuimus. Etiamsi enim hoc apertissime novisses, nec esset ista fallax conjectura, ne sic quidem illum ab instituto retrahere debueras. Neque enim si quem cadere incipientem, anticipantes lapsum ipsi præcipitaremus; id nobis ad excusa- Matth. 18.

 tionem

tionem satis esset, sed ipsum hoc nos in primis condemnaret. Ut quid enim tu non permisisti illius magis negligentia ruinam illam contingere, sed præveniens alterius peccatum rapuisti, cunctaque in tuum caput conjecisti? Quin imo ne permittere quidem, ut ea ruina contingeret, debebas. Cur enim non omnia fecisti, ne rueret filius tuus? Itaque idcirco maxima animadversione dignus es, quod sciebas ruiturum. Qui enim ruinam præsciebas, non illam dejicere, sed manum porrigere debueras, studiumque maximum ostendere, ut is, qui ruiturus videbatur, fortiter persisteret, sive ille postea fortiter stare duraret, sive non. Nos enim cuncta partium nostrarum munera exequi, atque implere convenit, etiamsi nihil ex nostra diligentia, & studio fuerint lucrati; ut non jam adversum nos Deus sententiam ferat, sed adversus illos. Quod & ipse eum, qui talento accepto nihil operatus fuerat, criminatus dicebat; *Oportebat te pecuniam meam deponere ad nummularios, & ego veniens cum fœnore exegissem illam.* Obtemperemus igitur ista monita edenti, ut cruciatus, quos ille comminatus est, effugere possimus. Neque enim sane Deum cum hominibus ludere putaverimus, qui ubique salutis filiorum reos parentes constituit. Nam si is, qui pecuniam deponere neglexit, tanta severitate punitus est; quid ille patietur, qui deponere volentibus impedimento fuit? Non solum enim si ad mundi

Matth. 25.

[redacted]

Ab Angelico Doctore hæc Regula confirmatur loco mox indicato, art. 4. „ „ In actibus humanis (*inquit*) non est aliquid simpliciter judicandum licitum, vel illicitum, propter id, quod accidit in aliquo particulari casu, sed propter id, quod est, ut in pluribus. Contingit autem in aliquo casu, quod absque peccato aliquis potest adstringere aliquem juramento ad hoc, quod Religionem non intret, puta, si esset matrimonio ligatus, & vellet absque consensu uxoris Religionem intrare, vel in casibus similibus. Simpliciter autem loquendo inducere aliquem ad jurandum, quod Religionem non intret, grave est peccatum. Si enim aliquis vellet Religionem intrare, & immineret opportunitas temporis, & omnes circumstantiæ convenirent, graviter peccaret, qui eum ab ingressu Religionis prohiberet. Unde Dominus *Matth.* 23. ait; *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia clauditis regnum cælorum ante homines; vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare.* Cum autem aliquis facit aliquem jurare, quod Religionem non intrabit, impedit eum, quantum in se est, ab ingressu Religionis secundum quodcunque tempus, & secundum quamcunque circumstantiam opportunam; quia in universali includuntur omnia particularia; unde manifestum est, quod graviter peccat „ „.

Præterea: „ „ Propositum intrandi Religionem a Spiritu sancto est, ut habetur causa 19. qu. 2. Can. *Duæ*; Sed resistere Spiritui sancto est grave peccatum; de quo Stephanus reprehendit Judæos, Actuum 7. dicens: *Vos semper Spiritui sancto resistitis.* Ergo ille, qui aliquem juramento adstringit ad non intrandam Religionem graviter peccat „ „. Hinc sacra Synodus Tridentina Sess. 25. cap. 18. „ Anathemati subjicit eos, „ qui sanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi quoquo modo sine justa causa impedierint „. Qui vero alterum ab ingressu, vel professione Religionis avocat ex justa causa, non peccat; nempe si conjugatus consummato matrimonio velit monasticam vitam am-

amplecti sine consensu conjugis; si quis non videtur a Deo vocatus, & ad hoc vitæ institutum idoneus, si in monasterio, in quo vult recipi, non servatur regularis disciplina; si Reipublicæ, vel parentum necessitas postulet, ut in seculo maneat.

Sed nec alicui jurare licet, se nunquam religiosam vitam amplexurum, aut votum castitatis emissurum; & hujusmodi juramenta non solum illicita, sed & irriti sunt, ut docet ibidem *S. Thom*, objectioni respondens: „„ Quamvis (*inquit*) licitum sit ab aliquo bono opere abstinere, tamen illicitum est, vel sibi, vel alii impedimentum apponere, quo minus in illud bonum opus procedere possit; sicut licitum est non dare eleemosynam huic pauperi, illicitum tamen est se, vel alium juramento adstringere ad hoc, quod alicui eleemosyna non detur. Cujus ratio est; quia prætermittere actum virtutis potest aliquis absque peccato (eo quod præcepta affirmativa, quæ sunt de actibus virtutum, non obligant ad semper) sed impedimentum boni operis directe virtuti contrariatur; & ideo cadit sub prohibitione præcepti negativi, quod obligat ad semper, unde omnia talia juramenta sunt illicita, nec sunt observanda; & illi, qui hoc jurant, jurando perjuri fiunt, quia juramentum hominem obligare non potest contra charitatem Dei, & proximi. Unde quamvis licitum sit alicui Religionem non intrare; illicitum tamen est impedimentum juramenti

[redacted]

causa proxima damnorum hinc emergentium, non secus, ac ille, qui vi, aut dolo spoliaret Ecclesiam bonis ad eam verisimiliter accessuris. Ad compensationem itaque tenetur secundum æstimationem, & judicium viri prudentis; sicut ille, qui injuste; „ „ Impedit, ne Præbenda detur digno, consulens, quod non detur, antequam sit firmatum, quod ei detur, tenetur ad aliquam compensationem, pensatis conditionibus personarum, & negotii „ „, ut docet *S. Thom.* 2. 2. qu. 62. art. 2. Qui & generalem hanc Regulam tradit art. 4. „ „ Si quis damnificet aliquem impediendo, ne adipiscatur, quod erat in via habendi... tenetur aliquam compensationem facere secundum conditionem personarum, & negotiorum „„. Ad compensationem autem illam necesse non est, ut ipse monasterium ingrediatur, vitamque religiosam profiteatur; sed vel alium æque idoneum opportunitate data, servatisque debitis circumstantiis, invitare debet, atque adducere, ut in eodem ordine, ac monasterio se Deo devoveat, vel fundatione aliqua, eleemosynis, vel officiis illatum damnum compensare, si homini, quem ab habitus religiosi susceptione, aut professione abduxit, reditum suadere non valet.

REGULA XIV.

Qui religiosam vitam professus est in monasterio, ubi regulæ strictior observantia non viget, ad id duntaxat vitæ genus se obligare volens, quod ibi agitur; nihilominus tenetur ea, quæ substantiam regulæ, seu tria vota præcipua spectant, ad amussim observare. Ad alias vero observantias non obligatur, quamdiu Superiorum dissimulatione relaxatio disciplinæ toleratur in iis, quæ regula, vel Constitutiones non præcipiunt.

Votum enim solemne religionis positum est in professione regulæ a Sede apostolica approbatæ: Sedes autem apostolica nusquam approbat, imo nec tolerat disciplinæ regularis relaxationem, quoad

ea, quæ trium votorum observantiam spectant: „ Quia „ abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis „ adeo est annexa regulæ monachali, ut contra eam „ nec summus Pontifex possit licentiam indulgere „; ut declarat *Innocent. III.* cap. *Cum ad monasterium*, Ext. *De statu monachorum*: idemque confirmat sacra Synodus Tridentina Sess. 25. *De Regularibus*, cap. 1. „ „ Sancta Synodus præcipit, ut omnes regulares, tam viri, quam mulieres, ad regulæ, quam professi sunt, præscriptum vitam instituant, & componant, atque imprimis, quæ ad suæ professionis perfectionem, ut obedientiæ, paupertatis, & castitatis, & si quæ alia sunt alicujus regulæ, & ordinis peculiaria vota, & præcepta, ad eorum respective essentiam, nec non ad communem vitam, victum, & vestitum, observanda pertinentia, fideliter observent; omnisque cura, & diligentia a Superioribus adhibeatur tam in capitilis Generalibus, & Provincialibus, quam in eorum Visitationibus, quæ suis temporibus facere non prætermittant, ut ab illis non recedatur; cum compertum sit, ab eis non posse ea, quæ ad substantiam regularis vitæ pertinent, relaxari; si enim illa, quæ bases sunt, & fundamenta totius regularis disciplinæ exacte non fuerint conservata, totum corruat ædificium necesse est „ „.

Idem confirmat *S. Thom.* in 4. *Sententiarum*, dist. 38. qu. 1. art. 2. quæstiuncula 1. in responsione ad

[redacted]

& religiose servandam tenentur, cum ab Episcopis, aliisve Superioribus legitimis imperatur, & imponitur; in lethalis alioquin peccati reatum incurrunt.

Hæc Regula nititur Constitutione *Bonifacii VIII.* quæ incipit *Periculoso*, in Sexto, tit. 16. „„ Præsenti (*inquit*) Constitutione perpetuo irrefragabiliter valitura, sancimus, universas, & singulas moniales præsentes, atque futuras, cujuscunque Religionis sint, vel Ordinis, in quibuslibet mundi partibus existentes, sub perpetua in suis monasteriis debere de cætero permanere Clausura; ita quod nulli earum Religionem tacite, vel expresse professæ sit, vel esse valeat, quacunque ratione, vel causa (nisi forte tanto, & tali morbo evidenter earum aliquam laborare constaret, quod non posset cum aliis absque gravi periculo, seu scandalo commorari) monasteria ipsa deinceps egrediendi facultas; nullique aliquatenus inhonestæ personæ, nec etiam honestæ (nisi rationalis, & manifesta causa existat, ac de illius, ad quem pertinuerit, speciali licentia) ingressus, vel accessus pateat ad easdem; ut sic a publicis, & mundanis conspectibus separatæ, omnino servire Deo valeant liberius, & lasciviendi opportunitate sublata, eidem corda sua, & corpora in omni sanctimonia diligentius custodire... Et quoniam parum esset condere jura, nisi essent, qui ea executioni debitæ demandarent, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, & Episcopis universis districte in virtute sanctæ obedientiæ sub obtestatione divini judicii, & interminatione maledictionis æternæ præcipiendo mandamus, quatenus eorum quilibet in civitate, ac diœcesi propria, in monasteriis monialium sibi ordinario jure subjectis, sua, in iis vero, quæ ad Romanam immediate spectant Ecclesiam, Sedis apostolicæ auctoritate: Abbates vero, & alii tam exempti, quam non exempti Prælati Ecclesiarum, Monasteriorum, & Ordinum quorumcunque in monasteriis hujusmodi sibi subjectis, de Clausura convenienti, ubi non est, ipsorum

De Clausura Monialium.

Monasteriorum expensis, & fidelium eleemosynis, quas ad hoc procurent diligentius faciendas, & de ipsis monialibus includendis, quamprimum commode poterunt, providere procurent, si divinæ, & nostræ indignationis voluerint acrimoniam evitare; contradictores, atque rebelles per Censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo; invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis „ „.

Hanc *Bonifacii VIII.* Constitutionem confirmat Concilium Tridentinum Sess. 25. *De Regularibus*, cap. 5. „„ Bonifacii VIII. Constitutionem (*inquit*) quæ incipit, *Periculoso*, renovans sancta Synodus, universis Episcopis, sub obtestatione divini judicii, & interminatione maledictionis æternæ præcipit, ut in omnibus monasteriis sibi subjectis, ordinaria, in aliis vero Sedis apostolicæ auctoritate, Clausuram monialium, ubi violata fuerit, diligenter restitui, & ubi inviolata est, conservari maxime procurent; inobedientes, atque contradictores per Censuras ecclesiasticas, aliasque pœnas, quacunque appellatione seposita, compescentes, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis. Quod auxilium ut præbeatur, omnes christianos Principes hortatur sancta Synodus, & sub excommunicationis pœna, ipso facto incurrenda, omnibus magistratibus fecularibus injungit. Nemini autem Sanctimonialium liceat post professionem exire e monasterio, etiam ad breve

[redacted]

quæ incipit, *Decori, & honestati*, data die prima Februarii anni 1570. & *Gregor. XIII.* Constitutione, quæ incipit, *Deo sacris*, data die 30. Decembris. anni 1572. Concilia, provincialia, quæ secundum Concilii Tridentini Decretum, & Pontificias Constitutiones mox laudatas Clausuræ observantiam monialibus imperarunt, recensere minime opus est Rothomagense anno 1581. sub Cardinale Borbonio Archiepiscopo celebratum, dubium istud summo Pontifici *Gregorio XIII.* proposuit: „„ Circa Decretum de Clausura monialium, sunt, quæ ex fundatione dicunt liberum sibi relinqui exitum, & introitum monasterii; aliæ prætexunt se non emisisse votum Clausuræ, nec unquam ingressuras monasterium, si audissent ullam fuisse clausuræ obligationem; pleræque minantur se potius reversuras ad seculum, quam patiantur eamdem clausuram, & per parentes nobiles necem etiam Episcopis intentant, si ausi fuerint ingressum prohibere. In his perplextiatibus supplicatur, quid agendum, maxime ubi timetur, ne per Clausuram aliquid deterius contingat, & Magistratus secularis non adjuvet. *Respondit Pontifex*: Executioni demandentur Decreta Concilii Tridentini, & Bullæ summorum Pontificum, quibus sublata sunt omnia privilegia, & fundationes „„.

REGULA XVI.

Qui dubitat, an votum emiserit, illud implere tenetur.

Hanc Regulam approbat *S. Thom.* in 4. Sententiarum, dist. 38. qu. 1. art. 2. quæstiunc. 1. in responsione ad sextam objectionem: „ Si autem dubitet „ (*inquit*) quomodo se in vovendo habuerit, debet „ tutiorem viam eligere, ne se discrimini committat „. Sed tamen de hujusmodi votis, etiam si sint in materia reservata, dispensare potest Episcopus; sola enim vota certa, & indubitata in materia reservata summi Pontificis dispensatione indigent.

RE-

REGULA XVII.

Qui dubitat, an actus aliquis voto a se facto repugnet, ab illo tenetur abstinere; alioqui lethaliter peccat.

Exponit enim se sciens volens periculo peccati mortalis. *Qui* autem *amat periculum, in illo perribit.* Idque *S. Antoninus* confirmat P. 2. tit. 11. cap. 2. §. 10. „ „ Existens (*inquit*) in dubio an transgrediatur votum, & per consequens peccet mortaliter, tenetur se ponere in tuto, ut scilicet votum non transgrediatur „ „. Unde qui certa jejunia vovit, & dubitat an illa observare possit sine periculo gravis infirmitatis, tenetur illa protrahere in alium diem, vel in alia pietatis opera commutare auctoritate Superioris; (inquit idem S. Archipræsul.)

REGULA XVIII.

Religiosa professio tam virorum, quam mulierum ante decimum sextum ætatis annum expletum, & annum probationis pariter continuum pariterque completum facta, irrita est.

Ita statuit Concilii Tridentini. Sessione 25. *De Regularibus*, cap. 15. Idemque Regia Constitutione Blesis edito art. 28. sancitum est. Unde si, vel pauce desint horæ ad anni complementum, quamvis ultima

[redacted]

dit, ut anni complementum omni ex parte requiratur, nimirum, ut Ordo religiosus probet mores Novitii, hic vero austeritatem, sive observantias religiosi Ordinis. Favor (inquam) est Novitii, ut deliberandi libertas, seque jugo monastico alligandi duret ad ultimum usque temporis articulum, quod sacris Canonibus præscriptum est. Favor etiam est religiosorum ordinum, quorum interest spontaneos habere milites, quique solido anno deliberantes, firmo proposito illis tandem se devoveant: *Ne quis eorum aut non sit contentus eo, quod vovit, aut ratum non habeat, quod elegit*, ut dicitur Canone *Monasteriis*, causa 19. qu. 3. ex *S. Greg.* Ut enim habetur cap. *Nos solum*, tit. *De Regularibus*, in sexto; „ Decet, & expedit, ut conscientiæ puritati non desit judicium rationis; ne unde spiritualis profectus quæritur, salutis dispendium subsequatur „.

Etsi vero *S. Pii V.* Privilegio Dominicanis monialibus indultum sit, ut Novitias in mortis articulo constitutas ad professionem admittant, modo legitimæ sint ætatis, nondum completo probationis anno; ut habetur in Diplomate, quod incipit, *Summi Sacerdotis cura*; atque sic Professæ Indulgentias, aliasque gratias spirituales consequantur; illud tamen indultum a *Gregorio XIII.* ad terminos juris communis redactum est. Constitutione, quæ incipit, *In tanta*; ac proinde si Novitia sic professa convalescat, non censebitur alligata religioni, nisi completo probationis anno solemnem professionem rursus emittat.

REGULA XIX.

Vota simplicia ante pubertatis annos emissa, irrita sunt, nisi rationis usus pubertatem præcesserit, parentesque, vel tutores promiserint, aut certe de voto certiores facti, non repugnaverint.

Ut enim docet *S. Thom.* 2. 2 qu. 88. art. 9. „ „ Votum simplex efficaciam habet ex deliberatione animi, qua quis se obligare intendit. Quod autem talis

his obligatio robur non habeat, dupliciter potest contingere; uno quidem modo propter defectum rationis sicut patet in furiosis, & amentibus, qui se voto non possunt obligare ad aliquid, dum sunt in furia, vel amentia; alio modo, quia ille, qui vovet, est alterius potestati subjectus. Et ista duo concurrunt in pueris ante annos pubertatis, quia & patiuntur rationis defectum, ut in pluribus; & sunt naturaliter sub cura parentum, vel tutorum, qui sunt eis loco parentum; & ideo eorum vota ex duplici causa robur non habent. Contingit tamen propter naturæ dispositionem, quæ legibus humanis non subditur, in aliquibus, licet paucis, accelerari rationis usum, qui ob hoc dicuntur doli capaces. Nec tamen propter hoc in aliquo eximuntur a cura parentum, quæ subjacet legi humanæ, respicienti ad id, quod frequentius accidit. Est ergo dicendum, quod si puer, vel puella ante pubertatis annos nondum habeat usum rationis, nullo modo potest ad aliquid se voto obligare. Si vero ante pubertatis annos attigit usum rationis, potest quidem, quantum in ipso est, se obligare; sed votum ejus potest irritari per parentes, quorum curæ remanet adhuc subjectus. Quantumcunque tamen sit doli capax, ante annos pubertatis non potest obligari voto solemni religionis, propter Ecclesiæ statutum, quod respicit id, quod in pluribus accidit. Post annos autem pubertatis pos-

[redacted]

REGULA XX.

Vota fine plena libertate, ac deliberatione facta, nullatenus obligant; sed penitus irrita sunt.

Nititur hæc regula non solum ipsa definitione voti, quod est deliberata promissio, sed *Cælestini III.* responso, cap. *Cum simus*, Ext. *De Regularibus*. Homo quidam obtulerat se monasterio cum bonis suis, & filio impubere; sed filius monasticæ vitæ pertæsus; cum ad annos pubertatis pervenisset, e monasterio exivit, paternaque bona postulavit. Rogatus Pontifex quid facto esset opus; respondit: „ „ Si dictus puer ad annos discretionis pervenerit, & habitum retinere noluerit monachalem; si ad hoc induci nequiverit, non est ullatenus compellendus; quia tunc liberum sibi erit eum dimittere, & bona paterna, quæ ipsi ex successione proveniunt, postulare „ „.

Id confirmat *Innoc. III.* cap. *Sicut tenor*, sub eodem tit. „ „ Si (*inquit*) eodem tempore, quo Sacerdos lator præsentium, positus extra mentem asseritur, indutus fuit habitu monachali; cum alienatus non sentiat, ac per hoc non valeat consentire, eum denuntietis ab observatione monastici Ordinis absolutum, nisi postquam mentis suæ factus est compos, spontanea voluntate professionem fecerit monachalem „ „.

Quocirca Concilium Tridentinum Sess. 25. *De Regularibus*, cap. 17. „ „ Libertati professionis virginum Deo dicandarum prospiciens, *statuit, ac decernit*, *ut* si puella, quæ habitum regularem suscipere voluerit, major duodecim annis sit, non ante eum suscipiat, nec postea ipsa vel alia professionem emittat, quam exploraverit Episcopus, vel eo absente, vel impedito, ejus vicarius, aut aliquis eorum sumptibus ab eis deputatus, virginis voluntatem diligenter, an coacta, an seducta sit, an sciat, quid agat: & si voluntas ejus pia, ac libera cognita fuerit, habueritque conditiones requisitas juxta monasterii il-

lius, & Ordinis regulam, nec non monaſterium fuerit idoneum, libere ei profiteri liceat „ „.

Quamvis porro Canonibus quibuſdam ſancitum ſit, ut pueri a parentibus monaſterio oblati, & religioſo habitu induti, in eo perſeverent, ipſiſque reditus ad ſeculum interdicatur, ut conſtat ex Canone 48. Concilii Toletani 4. ex Canone 55. ejuſdem, & ex Concilio Toletano 10. Canone 6. ſubintelligenda tamen eſt in illis Canonibus conditio, ſi nimirum pueri illi adulta ætate paternæ devotioni conſenſum præbuerint, & profeſſionem vitæ religioſæ libere fecerint. Quem conſenſum & in iis, quos voluntas parentum a primis infantiæ annis Clero mancipaverat, ex Eccleſiæ diſciplina expeditum fuiſſe, conſtat ex Concilii Toletani ſecundi, Canone primo. Eamdemque diſciplinam quoad ſacrarum virginum profeſſionem præſcripſit *S. Baſilius*, Epiſtolæ ad *Amphilochium* c. 18. Hinc *S. Leo* puellas, quæ ſuſcepto virginitatis habitu nuptias elegerint, ita demum violati voti reas pronuntiat, ſi *Non coactæ parentum imperio, ſed ſpontaneo judicio virginitatis propoſitum*, atque habitum ſuſceperunt. Idque confirmat Synodus habita ab *Eugenio II.* Pontifice maximo, Canone 22. & relato Canone *Sicut*, cauſa 20. qu. 2. „ „ Sicut (*inquit*) qui monaſteria elegerunt, a monaſteriis egredi non permittuntur: ita hi, qui inviti ſine juſtæ offenſionis cauſa ſunt intromiſſi, niſi volentes, non tenean- [redacted]

Epiſtola ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum.

rentibus monasterio tradita, habitum religionis induens, benedictionem accepit; & exiens postmodum se cuidam militi copulavit, ad monasterium redire cogatur; Respondet: *Quod*, „ Cum juxta Concilii Toletani censuram, monachum aut paterna devotio, aut propria professio faciat; quidquid horum fuerit alligatum, tenebit, revertendi ad seculum aditu penitus interdicto. Non enim videtur illa monasticae professionis a se posse jugum excutere, cum eam non constet evidenter contradixisse, cum benedictionem accepit, quam nonnisi in aetate discretionis recipiunt, quae velantur; praesertim si ratihabitione secuta (etsi eam quandoque contradixisse constiterit) quod ante gestum fuerat, roboratur. Nec obloquitur, quod de Praedecessoris nostri Leonis Papae Constitutione per contrarium sensum sumitur; ut puellae, quae coactae parentum imperio virginitatis habitum susceperunt, ipsum possent sine praevaricatione deserere; cum de ea recte possit intelligi, quae in aetate nubili noscitur constituta. Tunc enim, quia liberum habet arbitrium in electione propositi, sequi parentum non cogitur voluntatem „.

REGULA XXI.

Vota ex metu a causa extrinseca, & libera illato, atque in virum constantem cadente facta, ipso jure irrita sunt, si metus ad extorquendum votum incussus fuerit.

Ubicunque enim requiritur liber consensus, non valet actus, si metus intercesserit; in voto autem liber consensus necessarius est, cum res sit consilii, non praecepti. Unde *Alexander III*, cap. *Perlatum*, Ext. *De iis, quae vi, metusve causa fiunt*; de muliere quadam, quae metu mortis a militibus ex mariti imperio inferendae velum susceperat, viroque defuncto de monasterio egressa alteri nupserat, hunc in modum respondet: „ Si legitime probatum fuerit, non timore mortis praedictam mulierem religionem intrasse, aut, quod fecit, postmodum ratum ha-

buisse, ipsam ad monasterium redire, & habitum depositum reassumere Censura ecclesiastica compellatis „„. Hanc exceptionem addidi; si metus ad extorquendum votum incussus fuerit; alias enim non influit in votum, nec libertatem consensus impedit. Unde si quis, ut evadat ultimum supplicium ob conscientiam scelerum commissorum, aut mortem sibi timens ab inimicis, religiosam professionem emittat, rata ejus professio est, nisi aliud obstiterit, quamvis alias professionem emissurus non fuisset, ut olim declaravit sacra Congregatio Concilii, teste *Fagnano* in cap. *Si quis*, tit. *De Regularibus*, lib. 3. Decretalium. Si vero metus a causa naturali, vel interna fuerit incussus, nempe ex morbo, vel tempestate, vel ex consideratione criminum, quæ quis commisit; vota ex hujusmodi metu facta nihilominus rata sunt, quia libertatem non tollit. Idque confirmat *Innocentius III.* cap. *Sicut nobis*, Ext. *De Regularibus, & transeuntibus ad religionem*, cujus hæc sunt verba: „„ Quidam Clericus cum ægritudine nimia laboraret, quasi de morte securus, & de recuperanda sanitate desperans, habitum Canonicorum regularium petiit, & accepit; sed nec ad Ecclesiam transivit, nec bonis suis uti cessavit, videntibus, & ferentibus Episcopo, & Canonicis, a quibus habitum susceperat regularem... Fraternitati tuæ respondemus: Quod si regularem habitum se postulante suscepit, & ad ob-

[redacted]

dimittere non possunt tuta conscientia, nisi servata forma in Concilio Tridentino præscripta, & infra quinquennium a die professionis reclamaverint.

In foro enim conscientiæ, & sub mortalis peccati reatu obligat lex illa a sacra Synodo Tridentina lata Sess. 25. *De Regularibus*, cap. 19. „ „ Quicunque regularis prætendat, se per vim, & metum ingressum esse religionem, aut etiam dicat, ante ætatem debitam professum fuisse, aut quid simile, velitque habitum dimittere quacunque de causa, aut etiam cum habitu discedere sine licentia Superiorum; non audiatur, nisi intra quinquennium tantum a die professionis, & tunc non aliter, nisi causas quas prætenderit, deduxerit coram Superiore suo, & Ordinario. Quod si antea habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandam quamcunque causam admittatur; sed ad monasterium redire cogatur, & tanquam apostata puniatur, interim vero nullo privilegio suæ religionis juvetur „ „. Cujus quidem legis finis pax est, & obedientia in monasteriis, & ordinibus religiosis conservanda. Cum enim inter Prælatos regulares, & subditos occasione professionis irritæ perpetua dissidia vigerent, & subditi existimantes professionem suam nullam esse, Prælatorum mandata contemnerent, ac regularem disciplinam non servarent; sacra Synodus pacis, & obedientiæ bono consulens, statuit, ut ex causa professionis irritæ nemini fas esset regularem habitum deserere, nisi infra quinquennium, & causis coram Superiore, & Ordinario probatis. Transgressio porro legis, etiam secluso contemptu, sub peccati mortalis reatu obligat, quando impeditur finis legis, ut docet *S. Thom.* 2. 2. qu. 147. art. 3. ad secundum. Præterea, eos, qui cum intra quinquennium non reclamaverint, & contra formam præscriptam dimisso habitu regulari ad seculum redierint, sacra Synodus puniendos statuit tanquam apostatas; pœna autem apostatarum præcipua, si habitum

De Regularium professione, & votis.

bitum dimiserint, est excommunicatio, quæ propter lethale duntaxat peccatum ferri potest.

At (inquies) hujusmodi vota coram Deo irrita sunt, proindeque in foro conscientiæ non obligant. Id etsi concesserimus, non sequitur, eos, qui vota hujusmodi emiserunt, habitum religiosum dimittere posse, & ad seculum redire tuta conscientia, si intra quinquennium non reclamaverint, cum ipsis liberum esset reclamare, vi, metuque sublatis, aut adversus lapsum quinquennii restitutionem non obtinuerint a summo Pontifice; non sequitur etiam, eos, sponte jugum excutere posse, causa non acta coram Superiore regulari, & Episcopo; quia Ecclesia ratihabitam ab ipsis præsumit professionem, ex quo per quinquennium in ordine religioso perseverarunt. Unde, ad vitandum scandalum vota implere tenentur, quamvis per se irrita, cum Ecclesiæ judicio rata merito præsumantur. Rejicienda itaque est *Navarri*, & *Sanchez* opinio, asserentium, eum, cujus irrita, & nulla professio est, etiam elapso quinquennio, fugere posse e monasterio, habitumque regularem dimittere, & uxorem ducere tuta conscientia; cum probabilior longe sit opinio contraria, quam propugnant Cardinalis *Cajetanus*, & *Dominicus Soto*, & novissime *Prosper Fagnanus* vir juris Canonici consultissimus, eaque sola tuta sit.

Navarrus Consil. 87. & 89. Sanchez lib. 7. de Matr. Disp. 37. Num. 9. Cajetanus 2. 2. qu. 88. art. 1. Soto lib. 7. De Justitia, & jure qu. 1. art. 2. Fagnanus in c. Si quis, Ext. De regularibus.

[redacted]

luntatem, an seducta sit; id enim tantum innuit, nefas esse puellas seducere, ut religiosam professionem emittant; sed tamen hinc non sequitur, seductas non obligari ex professione; cum præsertim omissio explorationis voluntatis professionem irritam non faciat; ut sacra Congregatio declaravit. Recte autem sancitum est, ut bona sic professorum non acquirantur monasterio, tum quia nemo ex dolo suo, & fraude commodum reportare debet; tum quia oblatio bonorum professioni conjuncta contractus quidam est bonæ fidei; contractus autem bonæ fidei ipso jure irriti sunt propter dolum contrahentis, qui contractus causa fit.

Hanc Regulam confirmat Canon *Constituit*, qui Concilii Cabilonensis secundi septimus est, quamvis Moguntino *Gratianus* tribuat; cujus hæc sunt verba: „ „ Constituit sane sacer iste conventus, ut Episcopi, sive Abbates, qui non in fructum animarum, sed in avaritiam & turpe lucrum inhiantes, quoslibet homines circumveniendo totonderunt, & res eorum tali persuasione surripuerunt, pœnitentiæ canonicæ, utpote turpis lucri sectatores, subjaceant. Hi vero, qui illecti comam deposuerunt, in eo, quod cœperunt, perseverare cogantur; res vero eorum hæredibus reddantur „ „.

REGULA XXIV.

Quicunque sunt alterius potestati subjecti, vota firma emittere non possunt sine illius consensu, in his, in quibus illi subjiciuntur.

Hæc Regula nititur verbo Domini, Numerorum 30. *Mulier* (inquit) *si quidpiam voverit, & se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari; si cognoverit pater votum, quod pollicita est, & juramentum, quo obligavit animam suam, & tacuerit, voti rea erit; quidquid pollicita est, & juravit, opere complebit. Sin autem statim, ut audierit, contradixerit pater; & vota, & juramenta ejus irrita*

ta erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater. Si maritum habuerit, & voverit aliquid, & semel de ore ejus verbum egrediens animam ejus obligaverit juramento; quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetque, quodcunque promiserat. Sin autem audiens statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes ejus, verbaque, quibus obstrinxerat animam suam; propitius erit ei Dominus... Uxor in domo viri, cum se voto constrinxerit, & juramento, si audierit vir, & tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet, quodcunque promiserat; sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea, quia maritus contradixit, & Dominus ei propitius erit. Si voverit, & juramento se constrinxerit, ut per jejunium, vel cæterarum rerum abstinentiam affligat animam suam, in arbitrio viri erit, ut faciat, sive non faciat. Quod si audiens vir tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam; quidquid voverat, atque promiserat, reddet; quia statim ut audivit, tacuit. Sin autem contradixerit, postquam rescivit, portabit ipse iniquitatem ejus. Eadem autem ratio est de aliis personis alterius potestati subjectis. Non tamen competit patri adeo indefinita potestas circa vota filiæ, qualis illo capite sancitur, ut infra explicabitur. Lex enim illa ex parte cæremonialis erat, & ad solam pertinens Synagogam.

Eamdem regulam confirmat *S. Thomas*, 2. 2. qu. 88. art. 8. „ „ Votum (*inquit*) est promissio quædam

[redacted]

pati, ac sui juris, ipsorum vota in irritum mitti possunt a patre, vel tutore, si talia sint, quæ domesticæ gubernationi, ac juri patriæ potestatis officiant; non autem si personam duntaxat spectent voventium. Unde vota religionis, aut perpetuæ castitatis, certarumve precum recitandarum, emittere possunt absque consensu parentum, nec ea pater, vel tutor irrita facere potest; sed tamen vota jejunandi bis, aut ter in hebdomada, eundi singulis noctibus ad matutinas, certas eleemosynas erogandi de bonis paternis, aut familiæ, a patre, vel tutore irrita fieri, ac declarari possunt. Vir similiter vota uxoris, sibi, aut familiæ noxia, vel incommoda, in irritum potest mittere, v. g. vota de jejuniis, humi cubationibus, peregrinationibus, eleemosynis ex rebus ad familiam pertinentibus, & præsertim continentiæ votum; non autem vota de certis precibus recitandis, de superfluo, & dissoluto ornatu rejiciendo, de abstinendo a spectaculis, & choreis; de pauperibus juvandis labore, & operibus manuum suarum, quibus familia non indiget; de secundis Nuptiis vitandis; de ingressu monasterii, si viro superstes fuerit. Uxor pariter irrita facere potest mariti vota, quæ sibi incommoda sunt, aut familiæ, qualia sunt vota continentiæ, abstinentiarum immodicarum, vel diuturnarum peregrinationum, & quarumcunque rerum, quibus impotens ad debitum conjugale reddendum fieret. Vota etiam servorum irrita facere potest Dominus, quæ ipsius obsequium impediunt, non alia. Vota denique religiosorum subditorum irrita facere potest Prælatus regularis; qui tamen si de voto certior factus, vel tacite consentiat, sive non repugnet, subditus voto ligatur, & illud observare tenetur, quamdiu Superior non repugnaverit, seu consensum suum non revocaverit. *S. Thomæ* suffragio hæc omnia confirmantur quæstione, & titulo mox indicatis; in responsione ad secundam objectionem: „ „ Ex quo (*inquit*) homo venit ad annos pubertatis, si sit liberæ conditionis, est suæ potestatis quantum ad ea, quæ pertinent ad

ſuam perſonam, puta, quod obliget ſe religioni per votum, vel quod matrimonium contrahat. Non autem eſt ſuæ poteſtatis quantum ad diſpoſitionem domeſticam; unde circa hoc non poteſt aliquid vovere, quod ſit ratum, ſine conſenſu patris. Servus autem quia eſt in poteſtate Domini etiam quantum ad perſonales operationes, non poteſt ſe voto obligare ad religionem, per quam ab obſequio Domini ſui abſtraheretur „ „.

Et in reſponſione ad tertiam objectionem; „ „ Religioſus (*inquit*) ſubditus eſt Prælato quantum ad ſuas operationes, ſecundum profeſſionem regulæ. Et ideo, etiamſi aliquis ad horam aliquid facere poſſit, quando ad alia non occupatur a Prælato; quia tamen nullum tempus eſt exceptum, in quo Prælatus non poſſit eum circa aliquid occupare, nullum votum religioſi eſt firmum, niſi ſit de conſenſu Prælati; ſicut nec votum puellæ exiſtentis in domo, niſi de conſenſu patris, nec uxoris, niſi ſit de conſenſu viri „ „.

REGULA XXV.

Vovendo non peccant, qui ſunt alterius poteſtati ſubditi.

Ita docet *S. Thomas*, ibidem in reſponſione ad quartam objectionem. „ „ Licet (*inquit*) Votum eorum, qui ſunt alterius poteſtati ſubditi, non ſit firmum ſine conſenſu eorum, quibus ſubjiciuntur; non tamen peccant vovendo, quia in eorum voto intelligitur debita conditio; ſcilicet, ſi ſuis Superioribus placuerit, vel non renitantur „ „.

REGULA XXVI.

Religioſa profeſſione abſolvitur homo a votis omnibus in ſeculo factis.

Hæc regula nititur *Alexandri III.* Decretali, cap. *Scripturæ*, Ext. *De voto, & voti redemptione*, & *S. Thom.* doctrina 2. 2. qu. 88. art. 12. in reſponſione ad primam

primam objectionem. „„ Omnia alia vota (*inquit*) sunt quorumdam particularium operum, sed per religionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat. Particulare autem in universali includitur; & ideo Decretalis dicit, quod *Reus voti fracti non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam religionis observantiam commutat.* Nec tamen religionem ingrediens tenetur implere vota, vel jejuniorum, vel orationum, vel aliorum hujusmodi, quæ existens in seculo fecit, quia religionem ingrediens moritur priori vitæ. Et etiam singulares observantiæ religioni non competunt, & religionis onus satis hominem onerat, ut alia superaddere non oporteat „„.

REGULA XXVII.

Dispensatio in votis auctoritate Ecclesiæ concedi, aut eorum commutatio fieri potest.

Id constat ex responsis *Alexandri III.* cap. *de peregrinationis*, & cap. *Venientis*; & *Innocentii III.* cap. *Non est*, cap. *Magnæ*, cap. *Quod super*, & cap. *Ex multa*, Ext. *De voto, & voti redemptione.* De voti dispensatione, & commutatione.

Id confirmat *S. Thom.* 2. 2. qu. 88. art. 10. „„ Qui vovit (*inquit*) quodammodo sibi statuit legem, obligans se ad aliquid, quod est secundum se, & ut in pluribus bonum. Potest tamen contingere, quod in alioque casu sit vel simpliciter malum, vel inutile, vel majoris boni impeditivum, quod est contra rationem ejus, quod cadit sub voto. Et ideo necesse est, quod determinetur in tali casu votum non esse servandum. Et si quidem absolute determinetur votum aliquod non esse servandum, dicitur dispensatio voti; si autem pro hoc, quod servandum erat, aliquid aliud imponatur, dicitur commutatio voti. Unde minus est votum commutare, quam in voto dispensare. Utrumque tamen in potestate Ecclesiæ consistit „„.

REGULA XXVIII.

Ad dispensationem, aut commutationem voti requiritur Prælati auctoritas.

Votum enim est promissio Deo facta de aliquo, quod illi sit acceptum. Quid sit autem in aliqua promissione acceptum ei, cui promittitur, ex ejus pendet arbitrio. Prælatus autem in Ecclesia gerit vicem Dei; & ideo in commutatione, vel dispensatione votorum requiritur Prælati auctoritas, qui in persona Dei determinat, quid sit Deo acceptum, secundum illud 2. ad Corinthios, cap. 2. *Nam, & ego, quod donavi, si quid donavi, propter vos, in persona Christi.* Ita ratiocinatur *S. Thom.* 2. 2. quæst. 88. art. 12.

REGULA XXIX.

Summus Pontifex in Ecclesia universa dispensare potest in votis quibuscunque, quorum dispensatio Ecclesiæ commissa est.

„ Summus *enim* Pontifex (*inquit S. Thom. in responsione ad tertiam objectionem*) gerit plenarie „ vicem Christi in tota Ecclesia: *ideoque* ipse habet „ plenitudinem potestatis dispensandi in omnibus di- „ spensabilibus votis „.

REGULA XXX.

[redacted]

„ subditorum adstrinxit, Episcopatum suscipiens„ (*inquit S. Thomas*, 2. 2. qu. 185. art. 4.) *Unde Innocentius III.* cap. *Nisi cum pridem*, Ext. *De Renuntiatione*, ad Episcopum quemdam scribit: „„ Et si pennas habeas, quibus satagas in solitudinem avolare, tamen adstrictæ sunt nexibus præceptorum, ut liberum non habeas absque nostra permissione volatum „„.

REGULA XXXI.

In minoribus, communibusque votis dispensare possunt Episcopi, & Prælati regulares ordinum, & monasteriorum exemptorum cum suis duntaxat subditis.

Id constat ex cap. *De peregrinationis*, Ext. *De voto, & voti redemptione*: ex Ecclesiæ consuetudine, & ex S. Thoma: „„ Aliis autem inferioribus Prælatis (*inquit*) committitur dispensatio in votis, quæ communiter fiunt, & indigent frequenti dispensatione, ut habeant de facili homines, ad quem recurrant, sicut sunt vota peregrinationum, & jejuniorum, & aliorum hujusmodi „„. Dispensare itaque possunt Episcopi in votis omnibus suorum Dioecesanorum, & Prælati regulares exempti in votis suorum subditorum regularium summo Pontifici non reservatis. Dispensare (inquam) possunt etiam in voto castitatis ad tempus servandæ, in voto non nubendi, non petendi debitum; non in voto virginitatis, quod perpetuæ continentiæ obligationem per se imponit. Dispensare etiam possunt in voto suscipiendi sacros Ordines. Quamvis enim illis annexum sit votum continentiæ ex Ecclesiæ instituto; votum tamen de illis suscipiendis non est votum continentiæ perpetuæ; unde si Clericus secularis nondum in Sacris constitutus in fornicationem incidat, lethaliter peccabit contra legem Decalogi, non contra religionem voti, nec sacrilegii reus erit.

Dispensare quoque possunt Episcopi in votis conditionatis, quorum materia romano Pontifici reservata

vata est, modo nondum sit impleta conditio; ut cum filius, aut filia perpetuam voverunt continentiam, si pater ex bello redeat incolumis. Ita censent omnes Casuum arbitri. Ratio est, quia absoluta, & diserte concepta esse vota convenit, ut summo Pontifici reservata censeantur; idque necesse esse compertum est ob gravia animarum pericula, quibus se plurimos implicare videmus ex nimia facilitate, & præcipiti fervore se votis inconsiderate adstringendi. At si conditio impleta sit, ad romanum Pontificem confugiendum est in quinque votis recensitis; ut impetretur dispensatio.

Item si votum circa materiam reservatam romano Pontifici sit accessorium, non principale, in eo dispensare potest Episcopus, ex unanimi Doctorum sententia: Si quis, v. g. voverit se nunquam alea lusurum; aut si luserit, religionem ingressurum, religionis ingressum remittere potest Episcopus. Item, si quis arctioris vitæ, & strictioris disciplinæ Ordinem se ingressurum vovit, dispensare potest Episcopus, ut ad laxiorem transeat; non autem, ut in seculo maneat, ex *S. Antonino* P. 2. tit. 11. cap. 2. §. 6. Denique, ubi dubitatur, utrum votum summo Pontifici reservatum cum sufficienti deliberatione sit emissum, vel an revera emissum fuerit, dispensare potest Episcopus; in dubiis enim benigniori parti favendum est.

[redacted]

REGULA XXXII.

In votis dispensare absque causa legitima Prælatus non potest, vel ea commutare.

Alioqui graviter peccaret, quia potestate in ædificationem a Deo sibi data, in destructionem abuteretur. Id confirmat *Alexander III.* cap. *De peregrinationis.* Ext. *de voto, & voti redemptione*, cujus hæc sunt verba: „ „ Ab ejus, qui præsidet, pendet arbitrio, ut consideret diligentius qualitatem personæ, & causam commutationis; scilicet, an ex infirmitate, seu affluentia divitiarum, an alia causa probabili, peregrinatio, an recompensatio melior fuerit, & Deo magis accepta; & secundum hoc habet exinde dispensare „ „.

Item confirmat *S. Thom.* 2. 2. qu. 88. art. 12. „ „ Omnis (*inquit*) dispensatio petita a Prælato, debet fieri in honorem Christi, in cujus persona dispensat, & ad utilitatem Ecclesiæ, quæ est ejus corpus „ „.

Et in responsione ad secundam objectionem: „ „ Cum (*inquit*) potestas Prælati spiritualis, qui non est dominus, sed dispensator, in ædificationem sit data, & non in destructionem, *ut patet 2. Corinth.* 10. Sicut Prælatus non potest imperare ea, quæ secundum se Deo displicent, scilicet peccata; ita non potest prohibere ea, quæ secundum se Deo placent, scilicet virtutis opera. Et ideo absolute potest homo ea vovere. Ad Prælatum tamen pertinet dijudicare, quid sit magis virtuosum, & Deo magis acceptum. Et ideo in manifestis dispensatio Prælati non excusaret a culpa; puta, si Prælatus dispensaret cum aliquo super voto de ingressu religionis, nulla apparenti causa obstante. Si autem esset causa apparens, per quam saltem in dubium verteretur, posset stare judicio Prælati dispensantis, vel commutantis, non tamen judicio proprio, quia ipse non gerit vicem Dei; nisi forte in casu, in quo id, quod vovit, esset manifeste illicitum, & non posset opportune ad Superiorem recurrere „ „.

Idem

Idem docet *S. Antoninus*, P. 2. tit. 11. cap. 2. §. 6. „ „ Est (*inquit*) differentia inter irritationem, & dispensationem. Nam irritatio potest fieri sine causa, & ad libitum irritantis, sicut vir ad libitum irritat votum conjugis; ita quod nec ipse peccat irritando, quia nemini facit injuriam, qui utitur jure suo, nec illa votum omittendo, cum fuerit inefficax a principio. Sed dispensatio in voto non fit propter inefficaciam voti, sed propter aliam causam; unde requiritur non solum auctoritas in dispensante, sed etiam causa ex parte dispensati, scilicet necessitas, vel utilitas ejus, vel Reipublicæ, in omni genere dispensationis, & in omni dispensante, etiam Papa; quia nec Petro, nec alteri commissa est auctoritas, seu potestas in destructionem, sed in ædificationem „ „.

Et infra *in positivis* (inquit) sive in his, quæ jure duntaxat positivo præcepta aut prohibita sunt: „ „ Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas; quia quod principi placuit, legis habet vigorem; sed in his, quæ sunt juris divini secus, *Ext.* De voto, cap. *Non est.* Et debent considerari tria, *ut in cap. Magnæ.* Quid licet, quid decet, quid expedit. Debet autem esse talis causa, quod melius sit recedere a jure communi; aliter erit dissipatio, & peccat uterque, scilicet dispensans, etiam Papa, & is, cum quo dispensatur, si sciant. Unde Hostiensis; peccat Papa, si sine causa in votis dispensat, nec est ei obediendum, si manifeste liqueat, quod sit contra Domini voluntatem; alias in dubio obediendum est „ „.

Justa autem dispensandi causa est, quando voti solutio propter circumstantias interea mutatas, vel repente occurrentes, mala, vel inutilis, aut majoris boni impedimentum esset; item cum dubitatur, an talis futura sit; item, cum dubium est, an votum fuerit emissum; aut emissum quidem esse certum est, sed ex levitate, perturbatione, metu, mærore, aut valde difficilis foret ejus observatio; aut grave periculum offensæ Dei, vel scandali immineat. Sic dispensare potest Episcopus cum illo, qui voto perpetuæ

petuæ castitatis obstrictus matrimonio se alligavit, ut debitum conjugale reddat, sed illo tamem casu voti obligationem duntaxat suspendit, non perimit, quia soluto per conjugis mortem matrimonio, tenetur pristino voto, nisi Pontifex, cui jus, & consuetudo Ecclesiæ dispensationem in voto perpetuæ castitatis reservarunt, illum voti vinculo penitus solvat.

REGULA XXXIII.

Votum de dispensatione voti non petenda imprudens est, nec semper obligat voventem.

Materia enim voti non solum debet esse licita, sed etiam utilis ad salutem; sed nunquam petere dispensationem non est semper utile ad salutem; imo quandoque expedit animæ voventis, ut cum illo dispensetur in voto; propter grave transgressionis periculum. Votum igitur de dispensatione non petenda „„ non est universaliter obligatorium (*inquit S. Antoninus.*) In casu tamem, in quo esset utilius animæ voventis non petere dispensationem, quam petere, obligatus esset ad non petendum „„.

ARTICULUS XIII.

De peccatis religioni oppositis.

Quatuor præsertim peccata religioni opponuntur, scilicet *Superstitio*, *Sacrilegium*, *Impietas*, & *Tentatio Dei*.

Superstitio est vitium religioni oppositum secundum excessum; ut definit *S. Thom.* 2. 2. quæst. 92. art. 1. „„ Non quia (*inquit*) plus exhibeat in cultum divinum, quam vera religio, sed quia exhibet cultum divinum, vel cui non debet, vel eo modo, quo non debet „„. Cum enim solus Deus docere potuerit, quemadmodum se coli vellet, qui alio modo Deum colit, quam se colendum ipse dixerit, non utique Deum colit, sed quod sibi ipse confinxit, idolum videlicet mentis, & phantasmatis sui. Hoc Quid sit superstitio.

principio *S. August.* utitur lib. 1. *De consensu Evangelistarum*, cap. 18. „ „ Socratis (*inquit*) sententia est, unumquemque Deum sic coli oportere, quomodo se ipse colendum esse præceperit. Proinde istis (*nimirum Romanis*) summa necessitas facta est non colendi Deum Hebræorum; quia si alio modo eum colere vellent, quam se colendum ipse dixisset, non utique illum colerent, sed quod ipsi finxissent „ „.

Superstitionem paulo aliter definit *Lactantius*, lib. 4. Divinarum institutionem, cap. 28. *Religio* (inquit) *veri cultus est superstitio falsi.*

Multiplex superstitionis genus. Quatuor sunt species superstitionis, scilicet *Veri Dei cultus indebitus, aut superfluus, Idololatria, Divinatio, & Vana observatio.*

Cultus indebitus. *Cultus indebitus est superstitio, qua vero Deo falsus, ac fallax cultus* exhibetur; de quo *S. Thom.* 2. 2. qu. 93. art. 1. *Si per cultum exteriorem aliquid falsum significetur, erit cultus perniciosus.* Talis est cultus, quem Judæi post legis Evangelicæ promulgationem Deo exhibent. In hoc superstitionis genus incidunt, quicunque falsas Reliquias colendas proponunt, quicunque Sanctos nondum vindicatos, sive a romano Pontifice solemni Beatificationis, aut Canonizationis ritu in Sanctorum album relatos, publice colere, invocare, aut colendos, vel invocandos proponere audent; qui falsa Miracula, vel falsas Revelationes, studiose prædicant, aut scriptis commendant; qui falsas, aut dubias Reliquias, & a romano Pontifice non approbatas, ab Episcopis non recognitas, ut Canone *Cum ex eo*, Ext. *De Reliquiis, & veneratione Sanctorum*, & in Concilio Tridentino sancitum est, venerantur, aut Fidelium venerationi exponunt, circumferunt, aut venditant. Cujus superstitionis rea fuit *Lucilla* matrona nobilis, quæ Donatistarum Schismati occasionem dedit, quod *Cæciliani* Carthaginensis Archidiaconi reprehensionem impatienter ferret. Is scilicet mulierem illam objurgaverat, quod ante sacram communionem os cujusdam hominis mortui, etsi Martyris, sed nondum vindicati, & ab Ecclesia agniti,

agniti, superstitiosis osculis veneraretur; ut referunt *Optatus Milevitanus* lib. 1. contra *Parmenianum*, & S. *August.* lib. *De hæresibus*. Talis superstitionis rei erant monachi illi gyrovagi; seu hypocritæ sub habitu monachorum circumeuntes provincias, nusquam missi, nusquam fixi, nusquam stantes, nusquam sedentes, *Qui membra Martyrum, si tamen Martyrum, venditabant*, ut S. *August.* ait in libro *De Opere monachorum*, cap. 28. Ejusdem criminis rei erant duo illi Pseudo-monachi, qui ad Divionensem *sancti Benigni* Martyris Basilicam quædam veluti cujusdam Sancti ossa detulerant, quæ se vel ex urbe Roma, vel ex nescio quibus Italiæ locis sustulisse affirmabant, cujus tamen Sancti nomen e memoria sua excidisse ajebant. De quibus *Amolonis Lugdunensis Episcopi* Epistola extat ad *Theoboldum* Lingonensem Episcopum. Hujus superstitionis rei erant Africani illi homines, qui Altaria passim per agros, aut vias tamquam memorias Martyrum constituebant, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ Martyrum conditæ probabantur, quæ propterea ab Episcopis, si fieri potest, everti jubet Concilium Carthaginense 5. Canone 14. „ „ Si autem hoc propter tumultus populares non sinitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent, ut qui recta sapiunt, nulla ibi superstitione devincti teneantur. Et omnino nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur, nisi aut ibi corpus, aut aliquæ certæ Reliquiæ sint, aut ubi origo alicujus habitationis, vel passionis fidelissima origine traditur. Nam quæ per somnia, & per inanes quasi revelationes quorumlibet hominum ubique constituuntur Altaria, omnimode reprobentur „ „. Ad hoc superstitionis genus eliminandum Laodicena Synodus Canone 34. Anathemate confixit eos, *Qui ad Pseudo-Martyres accesserint*. Sanctus Martinus Turonensis Archiepiscopus altare in memoriam latronis cujusdam a rudi plebe erectum subverti jussit, atque *Populum illius superstitionis absolvit errore*, teste *Sulpitio Severo* in ejus vita. Hujus generis superstitione quidam

obcœcati, hominem quemdam in potatione, & ebrietate occisum, quasi Sanctum venerabantur tempore *Alexandri III.* quos ille emendavit cap. *Audivimus*, Ext. *De Reliquiis, & veneratione Sanctorum.* Sic Abbatem quemdam, qui ebrietate madens in puteum inciderat, sub nomine *S. Pyronis* a superstitiosa plebe invocatum, refert *Guibertus* Novigentinus Abbas, libro 1. *De Pignoribus Sanctorum*, cap. 1. Ad idem superstitionis genus pertinet, quod monachi nonnulli dentem Salvatoris, & ejus umbilicum, alii lactis beatæ Virginis portionem aliquam habere se jactabant, & Fidelium venerationi exponebant, quos idem Auctor sugillat, & insectatur lib. 4. Hoc pariter superstitionis genere implicati erant, *Clemens*, & *Adelbertus* Hæretici in Concilio romano sub Zacharia Pontifice maximo damnati anno septingentesimo quadragesimo quinto, qui sacrilega orationis formula edita *Urielem*, aliosque dæmones, quasi Angelos sanctos invocabant. Qua relecta, summus Pontifex, & Episcopi, ac Presbyteri conclamarunt: „ „ Quid aliud agendum est, nisi ut omnia, quæ nobis relecta sunt, igne concrementur, Auctores vero eorum anathemate percellantur? Non enim nomina Angelorum, præter nomen Michaelis, sed nomina dæmonum sunt, quæ in suis Orationibus invocavit ad præstandum auxilium sibi. Nos autem, ut a vestro Apostolatu edocemur, & divina tradit auctoritas, non plus, quam trium Angelorum nomina cognoscimus, id est, Michael, Gabriel, Raphael; alioqui de mysterio, sub obtentu Angelorum, dæmonum nomina introduxit „ „. Hac superstitione laborant, quicunque Litanias, Orationes, devotiones ab Ecclesia non probatas usurpant, qui falsi dogmatis Imagines in Ecclesia colendas proponunt, qui falsas prædicant Indulgentias, &c.

Alios Angelos nominatim invocare non licet præter SS. Michaelem, Gabrielem, & Raphaelem.

Cultus superfluus.

Cultus superfluus est superstitio, qua in Dei cultu aliquid usurpatur præter Dei, & Ecclesiæ institutionem, communemque consuetudinem. Quidquid enim fini divini cultus non congruit, superfluum in eo censendum

dum est. „ „ Finis autem divini cultus est, ut homo det gloriam Deo, & ei se subjiciat mente, & corpore. Et ideo, quid homo faciat, quod pertinet ad Dei gloriam, & ad hoc, quod mens hominis Deo subjiciatur, & etiam corpus per moderatam refrænationem concupiscentiarum, secundum Dei, & Ecclesiæ ordinationem, & consuetudinem eorum, quibus convivit, non est superfluum in divino cultu. Si autem aliquid sit, quod, quantum est de se, non pertinet ad Dei gloriam, neque ad hoc, quod mens hominis feratur in Deum, aut quod carnis concupiscentiæ inordinatæ refrænentur, aut etiam si sit præter Dei, & Ecclesiæ institutionem, vel contra consuetudinem communem, quæ secundum Augustinum pro lege habenda est, totum hoc reputandum est superfluum, & superstitiosum, quia in exterioribus solum consistens, ad interiorem Dei cultum non pertinet. Unde Augustinus, libro *De vera Religione cap.* 3. inducit, quod dicitur Luc. 17. *Regnum Dei intra vos est*, contra superstitiosos, qui scilicet exterioribus principalem curam impendunt „ „. Ad cultum superfluum pertinet, si in ecclesiasticis officiis certus numerus cereorum, vel orationum, certus color, certus situs, præter Ecclesiæ præscriptum, vel consuetudinem observetur; si neglectis Rubricis, alias quis adhibeat, sive superaddat pro arbitraria devotione Cæremonias, sive in Missæ Sacrificio, sive in Horis Canonicis; si *Gloria in excelsis*, *Credo*, *Alleluja*, dicat, cum dicendum non est, si in *Memento*, vel ante communionem diutius hæreat, privatasque orationes dicat; si benedictiones multiplicet præter numerum constitutum, si duas Hostias in sacra Communione sumat, vel porrigat devotis mulierculis id affectantibus, &c.

S. August. Epist. 36. alias 86. ad Casularis.

III. *Idololatria est superstitio, qua cultus soli Deo debitus, ei, qui non est Deus, exhibetur*, sive idolis, sive quibuslibet creaturis, sive per sacrificia, sive per ludos, sive per quælibet alia sensibilia signa. De quo superstitionis genere *S. Paulus* stans in medio Areopagi dixit: *Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiosiores vos video.*

Idololatri

Act. 17.

 IV.

Divinatio. IV. *Divinatio est superstitio, qua fit, ut dæmonum opera expresso, vel tacito pacto invocata, homines cognoscant res futuras, aut alioquin occultas.* Nam ut docet *S. Thom.* 2. 2. qu. 95. art. 3. „„ Omnis divinatio ex operatione dæmonum provenit, vel quia expresse dæmones invocantur ad futura manifestanda; vel quia dæmones ingerunt se vanis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum implicent vanitate, de qua dicitur Psalm. 39. *Non respexit in vanitates, & insanias falsas.* Vana autem inquisitio futurorum est, quando aliquis futurum prænoscere tentat, unde prænosci non potest. Manifestum ergo, quod divinatio est species superstitionis „„.

Varia divinationis genera. Triplex est divinationis genus. Primum fit manifesta, & expressa dæmonum invocatione, cum scilicet dæmon expresse invocatur, ut quidpiam hominibus occultum patefaciat. Hujus sunt diversæ species, vel modi.

Prima est *Præstigium*, quo oculi hominum, vel aures præstringuntur, quando præstigiosis quibusdam apparitionibus ipsorum aspectui, & auditui dæmon se ingerit ad prænuntiandum futura; vel alia occulta manifestandum.

Altera species est *Divinatio somniorum*, cum dæmon phantasiam hominis immutans, ei somnia procurat, & phantasmata objicit eorum, quæ vult ipsi significare, aut aliter ipsi dormienti occulta patefacit.

Tertia est *Necromantia*, cum mortuorum apparitione, vel locutione dæmon futura prænuntiat, sive quando quibusdam præcantationibus adhibito sanguine, quasi suscitati mortui videntur divinare, & ad interrogata respondere, ut ait *S. Isidorus* lib. 8. *Originum* cap. 9.

Quarta est, quæ fit per *Pythones*, cum dæmon alicujus seu viri, seu feminæ corpus occupans, vocesque per ipsius ventrem formans, futura prænuntiat, seu occulta aperit. De Pythonissis frequens in sacris Literis mentio occurrit Lev. 20. Deut. 18. 1. Paralip. 15. collato cum 1. Reg. cap. 28. Actuum denique 16.

Quinta

Quinta species est *Geomantia*, cum dæmon in aliquo corpore terrestri, scilicet ligno, ferro, vel lapide polito, aut speculo, signa, vel figuras exhibet, ex quibus futura, vel occulta quævis noscuntur. Ad hanc pertinet *Onychomantia*, quæ in ungue impolluti pueri oleo illito, & versus solem obverso, certis verbis prolatis occulta divinat.

Sexta, *Hidromantia*, cum hujusmodi figuras exhibet in aqua.

Septima, *Aeromantia*, cum illas in aere apparere facit. Octava, *Pyromantia*, cum in igne.

Nona est *Aruspicium*, quando dæmon interrogatus respondet per signa quædam sensibilia, quæ in extis animalium occisorum, præsertimque idolis immolatorum apparere facit.

Alterum divinationis genus est, quo dæmon non quidem expresse invocatur, sed tamen ad cognoscendum occulta homo aliqua considerat in dispositionibus, & motibus rerum, quæ ad eam cognitionem nihil conducunt.

Hujus tres sunt species, scilicet *Astrologia judiciaria*, quæ ex consideratione situs, & motus siderum superstitiosus Mathematicus, sive Genethliacus, futura contingentia prænoscere conatur, & quasi certo futura prædicit.

Augurium, sive *Auspicium*, cum ex garritu, aut inspectione avium; aut ex motibus, seu vocibus quorumcunque animalium; aut sternutationibus hominum, cognitio futurorum, aut rei cujuslibet occultæ quæritur; aut etiam ex verbis hominum longe alia intentione prolatis, quam quo illa detorqueat divinator, quod ab ethnicis *Omen* vocabatur.

Dactilomantia, quæ divinat annulis ad certam coeli posituram constructis, vel incantatis, & super tripodem ad certa verba motis.

Coscbynomantia, quæ divinat per cribri motum præmissis verbis conceptis, & prolatis eorum nominibus, de quibus suspicio est eos furtum, vel aliud occultum crimen patrasse.

Chiromantia, quæ ex lineis manuum futura prædicit.

Tertium divinationis genus communi nomine dicitur *Sortilegium*, quando abſque expreſſa dæmonis invocatione cognoſcere tentamus aliquod occultum ex noſtro ipſorum opere, vel actione ſerio facta, nihil ad hoc conferente; ſive protractione punctorum, quod pertinet ad artem *Geomantiæ*; ſive ex conſideratione figurarum, quæ ex plumbo liquefacto in aquam projecto proveniunt; ſive ex quibuſdam ſchedulis ſcriptis, vel non ſcriptis in occulto repoſitis, dum ſuperſtitioſe obſervatur, quam quis accipiat; vel etiam ex feſtucis inæqualibus propoſitis, cui major, vel minor obveniat, vel taxillorum projectione, quis plura puncta vertat; vel etiam dum conſideratur, quid aperienti librum primo occurrat.

Sortilegii nomen latius acceptum uſu populari, *Magiam*, & *Maleficium* complectitur.

Magia univerſim ſumpta *Ars, ſive facultas, vi creata, & non ſupernaturali mira quædam, & inſolida efficiens, quorum ratio ſenſum, & communem hominum captum ſuperat.*

Dividitur in *Naturalem*, *Artificioſam*, & *Diabolicam*, quia cuncti effectus ejus adſcribendi ſunt vel inſitæ rebus naturæ, vel humanæ induſtriæ, vel cacodæmonis malitiæ.

Naturalis Magia licita eſt, cum nihil aliud ſit, quam reconditior arcanorum naturæ cognitio, quæ cœlo-

[redacted]

vitrea, & in Syracusarum obsidione navium per specula combustiones. Archytæ Columba lignea volans, Leonis Imperatoris aviculæ aureæ cantillantes, & Boetii æreæ volantes, & cantillantes, serpentes ex eodem metallo sibilantes, Alberti magni vocale caput, ut fertur, arte fabrefactum, & similia multis narrata. Præstigiatrix, seu ludrica, & deceptoria est illa, cujus effectus non sunt quales, aut qui videntur. Ad eam pertinent pleraque, quæ a circulatoribus, agyreis, & funambulis creduntur patrari incantationibus, cum agilitate pedum, & manuum fiant.

Magia Mathematica, quæ & *Taumaturgica* nuncupatur a quibusdem, per se bona est, & licita, ut omnes artes per se sunt bonæ, sed per accidens fit illicita. Primo, quando in malum finem refertur. Secundo, quando scandalum oritur, eo quod hæc fieri putentur dæmonum opera. Tertio, si quod inde spirituale damnum, vel temporale corporis, aut animæ, immineat ipsi circulatori, vel spectatoribus. Idem esto de Magia præstigiatrice judicium, si sola dexteritate, & arte fiant, quæ præstigiis similia videntur. Si autem, nec arte, nec actu humano, nec vi naturæ fieri possint, opera dæmonum intercedere colligitur. Quod cum sæpe contingat, christianissimi Reges S. Ludovicus, Philippus Augustinus, & Henricus III. Circulatores, & Joculatores regno exulare sanciverunt.

Magia diabolica.

Magia diabolica est facultas, sive ars, qua vi pacti cum dæmonibus initi, mira quædam, & communem hominum captum superantia, efficiuntur. Omnis scilicet vis Magiæ hujus pacto tacito, vel expresso cum dæmonibus nititur. Hanc Magiæ speciem *Tacitam idololatriam* Theologi vocant. Unde inter Parisiensium Theologorum Articulos apud *Gersonem* hic legitur: „ „ Quod inire pactum cum dæmonibus tacitum, vel expressum, non sit idololatria, vel species idololatriæ: Error. Et intendimus esse pactum implicitum in omni observatione superstitiosa, cujus effectus non debet a Deo, vel natura rationabiliter exspectari „ „. Hinc illud, *Isaiæ* 28. a *S. Thom.* & summis Pontificibus *Joan.* 20.

Pactum cum dæmone tacitum vel expressum.

in Constitutione, quæ incipit, *Super specula*, & *Sixto V.* in Constitutione contra Astrologiæ judiciariæ Professores edita, magis accommodatur: *Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.*

Isai. 28. 15.

Pacti expressi triplex modus est. Primus fit solemnitate varia, & ipsi Cacodæmoni visibiliter in forma corporea apparenti coram testibus fidelitas, & dominium promittitur. Aliquando id fit per libellum supplicem diabolo oblatum, & eorum, qui se illius servituti devovent ex conditione, ut eorum votis satisfaciat, subscriptione munitum. Alius modus est, cum sine testibus impii se dæmoni addicunt. Tertius, cum pactio illa per vicarium initur, Magum videlicet, vel tertium aliquem; cum paciscens dæmonis aspectum, vel colloquium reformidat. His pactis communis est fidei, christiani nominis, Baptismi, Confirmationisque ejuratio, abnegatio Dei, & Christi, Blasphemiæ in beatam Virginem, Sanctosque reliquos, juramento de abstinendo in perpetuum a christianis Sacramentis, & Sacramentalibus, & signo crucis. His sacrosanctæ Eucharistiæ, Chrismatisque profanatio, ut plurimum adjuncta.

Pactum tacitum duplex est; primum quando quis sciens volens signis superstitiosis utitur, quibus uti solent Magi, & Sortilegi; quæ quidem ex libris, aut sermonibus eorum, vel aliorum acceperit. Secundum pacti taciti genus est, quando quis ignorans Magicis

[redacted]

bus dedicatæ, aut caracteribus, & figuris peregrinis, seu barbaris nominibus insculptæ, effectus admirabiles, & naturæ vim superantes producere creduntur, cum totam vim habeant a dæmone; siquidem figura, & caracteres ad hos effectus nihil suapte vi conferre possunt. Idem esto judicium de Talismanis, seu figuris constellationum, lapide, vel metallo sympathico insculptis.

Maleficium est Magiæ species, qua quis ope dæmonis alteri damnum parat. Maleficium.

Triplex est maleficii genus: Primum *Soporiferum*, cum Magi, vel sortilegi, & sagæ aliquem potione, malo carmine, & certis ritibus soporant, ut interea ei venenum infundant, vel infantulos rapiant, aut necent; vel furto quid subtrahant, vel stupro, adulteriove contaminent. Alterum est *Amatorium*, quod *Philtrum* vulgo dicitur, quo aliquis in amorem impudicum sui, vel alterius, quempiam incendit, & ad parendum libidini suæ inflectit. De quo maleficii genere intelligendum videtur illud *Nahum.* cap. 3. *Propter multitudinem fornicationum meretricis speciosæ, & gratæ, & habentis maleficia.* Et illud *Baruch* 6. cap. *Mulieres autem circumdatæ funibus in viis sedent, succendentes ossa olivarum. Cum autem aliqua ex ipsis, attracta ab aliquo transeunte, dormierit cum eo, proximam suam exprobrat, quod ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis ejus diruptus sit.* Tertium est *Maleficium hostile*, quo Magus, aut Sortilegus bonis animi, corporis, aut fortunæ damnum infert, vel inferre conatur; hujus multiplices sunt species, aut modi; scilicet *Fascinum*, quæ qualitas est perniciosa dæmonum arte illata ob tacitum, vel expressum hominis pactum cum dæmone. Sortilegi enim, & sagæ pacisci solent, ut quos ex iracundia, vel livore aspexerint, iis dæmon perniciem inferat. *Veneficium*, quo homines, vel pecora morbis gravissimis, & insolitis, aut morte afficiunt, aut abortum, partus difficultatem, lactis exsiccationem mulieribus, aut pecudibus, recondito certis in locis maleficii instrumento, ex pa-

Triplex maleficii genus.

cto cum dæmone procurant; aut quasdam fabricantur imagines, quas vel acubus pungunt, vel igne liquant, vel confringunt, & sic certum iis, quos tales imagines designant, interitum, tabe, vel alio mortis genere afferunt. Unde *Ovidius de Medea* saga insigni canit.

Devovet absentes, simulacraque cerea fingit,
Et miserum tenues in jecur urget acus.

Et *Cornelius Tacitus* lib. 2 Annalium de scelere *Pisonis*, & morte *Germanici* loquens: „ „ Reperiebantur (*inquit*) solo, & parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, & devotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semiusti cineres, & tabe obliti, aliaque maleficia, queis creditur animas Numinibus infernis sacrari „ „.

Aliud est *Maleficium votivum*, quo dæmones a magis, & strigibus in hominum corpora, permittente Deo, immittuntur; cujus maleficii exemplum refert *S. Hieronymus*, in vita *S. Hilarionis*. Est propterea *Maleficium ligaminis*, quo sortilegi, & sagæ hominem frigidum, & maleficiatum, & ad actum conjugii impotentem reddunt; seu ligulam, certis verbis prolatis nectunt, aut conjugem alterum alteri reddunt odiosum, vel invicem odiosum faciunt per calumniam, suspicionemve, aut morbi alicujus immissionem, aut impediunt, ne conjuges se mutuo contingere possint. Est denique aliud hostilis maleficii genus, quo homi-

[redacted]

cam, sive *Artem Spirituum*; alii *Artem Paulinam*, quam & *Salomoni*, & *S. Paulo* in extasi constituto a Deo infusam, & posteris ab ipsis traditam mentiuntur. Est autem superstitiosa ratio adipiscendi scientiam sine humano labore per inspectionem quarumdam figurarum, aut prolationem quorumdam verborum, certis etiam jejuniis, & orationibus adhibitis. Adhibentur etiam observationes vanæ ad corporum immutationem, sive ad morbos curandos, ad mitigandos dolores, ad sistendum sanguinem, ad avertenda, vel sananda vulnera; cum scilicet caracteres, figuræ, nomina, certi ritus, aut aliæ res, neque ex vi naturæ, neque ex Dei, aut Ecclesiæ instituto vim ullam ad hos effectus habentes, vel seorsim usurpantur, vel naturalibus remediis admiscentur; velut cum coronæ ex herbis compactæ certo numero, certaque proportione capiti applicantur; cum cingulum ex iis compingitur in panno certi coloris; cum herbæ certis diebus, vel horis, aut certis aliquibus verbis adhibitis collectæ eliguntur, quasi ad curandum magis valeant; cum certæ precum formulæ ab Ecclesia non probatæ in eumdem finem usurpantur, quæ dicitur *Observantia sanitatum*. Adhibentur præterea vanæ observationes ad futuros eventus prosperos, vel adversos cognoscendos, quædam ex occursu fortuito certorum hominum, vel animalium; aliæ ex offensione pedum in limine domus, aliæ ex sternutatione, aliæ ex fortuitis aliorum verbis, quæ omnia omnium vocabulo significantur. Ad hoc pariter superstitionis genus pertinet observatio temporum, scilicet, annorum, mensium, dierum, & horarum, quasi quædam fausta sint, vel infausta. Ad hanc denique pertinet *Observantia sacrorum*, quæ est adhibitio rei sacræ, ut Reliquiarum, Evangelii, schedularum, in quibus delineatæ cruces, aut sacra verba inscripta sunt, &c. ad consequendum effectum, cujus producendi non habent efficaciam naturalem, divinam, aut ecclesiasticam.

LX.

Omne superstitionis genus homini christiano fugiendum.

IX. De omnibus his superstitionum generibus præclarus est *S. Augustini* locus, lib. 3. *De doctrina christiana*, cap. 20. „ „ Superstitiosum est (*inquit*) quidquid institutum ab hominibus ad facienda, & colenda idola pertinens, vel ad colendam sicut Deum creaturam, partemve ullam creaturæ; vel ad consultationes, & pacta quædam significationum, cum dæmonibus placita, atque fœderata, qualia sunt molimina magicarum artium, quæ quidem commonere potius, quam docere assolent Poetæ. Ex quo genere sunt, sed quasi licentiore vanitate, haruspicum, & augurum libri. Ad hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ, atque remedia, quæ medicorum quoque disciplina condemnat, sive in præcantationibus, sive in quibusdam notis, quos caracteres vocant, sive in quibusque rebus suspendendis, atque illigandis, vel etiam aptandis quodammodo, non ad contemporationem corporum, sed ad quasdam significationes, aut occultas, aut etiam manifestas, quæ mitiore nomine Physica vocant, ut quasi non superstitione implicare, sed natura prodesse videantur; sicut sunt inaures in summo aurium singularum, aut de structionum ossibus ansulæ in digitis, aut cum tibi dicitur singultienti, ut dextera manu sinistrum pollicem teneas. His adjunguntur millia inanissimarum observationum, si membrum aliquod salierit, si junctim ambulantibus amicis lapis, aut canis, aut puer me-

[redacted]

cedens offenderit ; cum vestis a soricibus roditur, plus tremere suspicione futuri mali, quam præsens malum dolere. Unde illud eleganter dictum est Catonis, qui cum esset consultus a quodam, qui sibi a soricibus erosas caligas diceret, respondit : Non esse illud monstrum, sed vere monstrum habendum fuisse, si sorices a caligis roderentur... Neque illi ab hoc genere perniciosæ superstitionis segregandi sunt, qui Genethliaci propter natalium dierum considerationes, nunc autem vulgo Mathematici vocantur.... Omnes igitur artes hujusmodi, vel nugatoriæ, vel noxiæ superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum, & dæmonum, quasi pacta quædam infidelis, & dolosæ amicitiæ constituta, penitus sunt repudianda, & fugienda Christiano. *Non quia idolum sit aliquid* (inquit Apostolus) *sed quia, quæ immolant, dæmoniis immolant, & non Deo; nolo autem vos socios dæmoniorum fieri.* Quod autem de idolis, & de immolationibus, quæ honori eorum exhibentur, dixit Apostolus, hoc de omnibus imaginariis signis sentiendum est, quæ vel ad cultum idolorum, vel ad creaturam, ejusque partes tanquam Deum colendas trahunt, vel ad remediorum, aliarumque observationum curam pertinent; quæ non sunt divinitus ad dilectionem Dei, & proximi tanquam publice constituta, sed per privatas appetitiones rerum temporalium corda dissipant miserorum. In omnibus ergo istis doctrinis societas dæmonum formidanda, atque vitanda est, qui nihil cum principe suo diabolo, nisi reditum nostrum claudere, atque obserare conantur. Sicut autem de stellis, quas condidit, & ordinavit Deus, humanæ ac deceptoriæ conjecturæ ab hominibus institutæ sunt; sic etiam de quibusque nascentibus, vel quoquo modo divinæ providentiæ administratione existentibus rebus multi multa humanis suspicionibus quasi regulariter conjectata literis mandaverunt, si forte insolite acciderint. tanquam si mula pariat, aut fulmine aliquid percutiatur. Quæ omnia tantum valent, quantum præsumptione ani-

1. Cor. 10.

animorum

morum quasi communi quadam lingua cum dæmonibus fœderata sunt. Quæ tamen plena sunt omnia pestiferæ curiositatis, cruciantis solicitudinis, mortiferæ servitutis. Non enim quia valebant, animadversa sunt, sed animadvertendo, atque signando factum est, ut valerent. Et ideo diversis diversa proveniunt secundum cogitationes, & præsumptiones suas. Illi enim Spiritus, qui decipere volunt, talia procurant cuique, qualibus eum irretitum per suspiciones, & consensiones ejus vident... Quod manifestissime ostendit ritus augurum, qui & antequam observent, & postea quam observata signa tenuerint, id agunt, ne videant volatus, aut audiant voces avium; quia nulla ista signa sunt, nisi consensus observantis accedat „ „.

S. August. lib. 2. De doctrina Christiana cap. 24.

Sacrilegium.

X. Post superstitionem, inter vitia religioni opposita sequitur *Sacrilegium*, quod definitur, *Sacræ rei violatio*, id est, impia tractatio, & dehonestatio. Cum enim aliquid sacrum dicatur, quia ad cultum divinum refertur, eoque nomine debeatur illi reverentia; ideo omnis in res, aut personas sacras irreverentia in Dei redundat injuriam, & peccati genus est religioni oppositum. Quamvis enim cum aliis peccatis sæpe concurrat, scilicet furto, homicidio, stupro, fornicatione, adulterio, &c. novam tamen deformitatem his addit criminibus, eaque ad aliud genus trahit.

Tres sacrilegii species.

Tres sunt sacrilegii species, sicut tria rerum sacrarum genera, quarum sanctitas violari potest. Primum committitur contra personam sacram; secundum contra locum sacrum; tertium contra rem sacram, sumpto rei nomine in significatione strictiori, prout a persona, & loco distinguitur. Ad primum sacrilegii genus pertinent Clerici, Monachi, aut Monialis percussio, ut habetur Canone: *Si quis suadente*, causa 17. qu. 4. & personæ sacris Ordinibus initiatæ, aut religiosa professione Deo consecratæ, seu voto castitatis alias obstrictæ fornicatio, aut alia quævis impudicitia, non solum opere consummata, sed volita duntaxat, vel deliberate cum morosa delectatione cogitata; necnon fornicatio, aut aliud carnalis peccati genus etiam

a

a seculari persona cum sacris, & religiosis hominibus, vel monialibus, aut mulieribus castitatis voto alias obstrictis perpetratum.

Ad alterum sacrilegii genus pertinent quæcunque contra reverentiam loco sacro debitam committuntur, ut effractio, vel incendium Ecclesiæ, eversio Altaris, homicidium, atque injuriosa sanguinis, necnon voluntaria seminis effusio, ut habetur Canone *Ecclesiis*, dist. 1. *De Consecratione*, & cap. *Proposuisti*, Ext. *de Consecratione Ecclesiæ, vel Altaris*. Item infidelis, aut excommunicati, qui sit publice denuntiatus, aut notorius Clerici percussor, in loco sacro sepultura, ut constat ex Canone *Ecclesiis*, mox citato, & cap. *Consuluisti*, Ext. *De Consecratione Ecclesiæ*, *vel Altaris*.

Ad eamdem classem pertinet violatio immunitatis Ecclesiæ, ut patet ex variis Pontificum responsis, Ext. *De Immunitate Ecclesiæ*; cum scilicet persona, quæ ad locum sacrum quasi ad asylum confugerat, inde armata manu, & vi illata extrahitur, licet eorum criminum rea non sit, quorum auctoribus, vel conscii jus asyli vel ecclesiasticis Decretis, vel consuetudine denegatum est. Ad hoc denique genus pertinet furtum rei sive sacræ, sive profanæ in loco sacro, ut constat ex Canone *Quisquis*, causa 17. qu. 4.

Ad hanc pariter speciem revocantur mercatus, deambulationes, judicia, confabulationes præsertim impudicæ, quæ in Templis fiunt, larvæ, ludi, quibus omnibus loci sanctitas violatur, & quæ pro irreverentiæ gravitate, & ratione scandali, vel perturbationis divinorum officiorum, vel contemptus, ac pertinaciæ, ad peccati mortalis gravitatem pertingere possunt. De quibus extat luculentum *Gregorii IX.* in Generali Concilio Lugdunensi Decretum, cap. *Decet*, tit. *De Immunitate Ecclesiarum*, in Sexto, relatum, cujus hæc sunt verba: „ „ Decet domum Domini sanctitudo, decet, ut cujus in pace factus est locus, ejus cultus sit cum debita veneratione pacificus. Sit itaque ad Ecclesias humilis, & devotus ingressus, sit in eis quieta conversatio, Deo grata,

inſpicientibus placita, quæ conſiderantes non ſolum inſtruat, ſed & reficiat... Et quod generaliter ſcribitur: *Ut in nomine Jeſu omne genu flectatur*, ſinguli ſingulariter in ſe ipſis implentes, gloriosum illud Nomen quandocunque recolitur, flectant genua cordis ſui, quod vel capitis inclinatione teſtentur. Attenduntur in locis eiſdem intentis præcordiis ſacra Solemnia, devotis orationibus inſiſtatur; nullus in locis eiſdem, in quibus cum pace, ac quiete vota convenit celebrare, ſeditionem excitet, conclamationem moveat, impetumve committat. Ceſſent in locis illis univerſitatum, & ſocietatum quarumlibet concilia, conciones, & publica Parlamenta. Ceſſent vana, & multo fortius fœda, & profana colloquia. Ceſſent confabulationes quælibet. Sint poſtremo quæcunque alia, quæ divinum poſſunt turbare officium, aut oculos divinæ Majeſtatis offendere, ab ipſis prorſus extranea; ne ubi peccatorum eſt venia poſtulanda, ibi peccandi detur occaſio, aut deprehendatur peccata committi. Ceſſent in Eccleſiis, earumque Cœmeteriis negotiationes, & præcipue nundinarum, ac fori cujuſcunque tumultus; omnis in eis ſecularium judiciorum ſtrepitus conquieſcat, nulla inibi cauſa per laicos, criminalis maxime agitetur; ſint loca eadem a laicorum cognitionibus aliena. Ordinarii locorum hoc faciant obſervari, ſuadenda ſuadeant, interdicta hujus Canonis auctoritate compeſcant „ „.

Philip. 2. 10.

[redacted]

cræ, quo etiam in ordine recensenda sunt Corporalia. Proinde Calice consecrato uti ad potandum, sacrilegii crimen est longe gravius crimine *Balthassaris* Babyloniæ Regis, qui divinam expertus ultionem est, quod in vasis Templi Hierosolymitani Babylonem a Nabuchodonosore translatis, bibisset ipse, & optimates ejus, uxores, & concubinæ ejus, ut habetur *Danielis* 5. Quamobrem Episcopi, & Clerici, qui vasis sacris ad communes, & profanos usus abusi fuerint, Degradatione; monachi, & laici, excommunicatione plectuntur; Canone inter apostolicos 73. Septimæ Synodi generalis Decreto, Actione 7. in Definitione fidei, & Concilii Bracarensis 3. Canone 2. Sacrilegii etiam rei sunt, qui sacra vasa tractare, seu tangere non verentur, cum Sacris initiati non sint, nec licentiam habeant. Tertium inter res sacras locum tenent Sanctorum Reliquiæ; Crux, Evangelii codex, totum Scripturæ sacræ corpus, cujus *Adoranda verba*; imagines Christi, & Sanctorum, quarum proinde dissipatio, confractio, dehonestatio lethale etiam sacrilegium est, ut ex septima Synodo generali constat, & Iconomachorum, ac Petrobusianorum hæreticorum damnatione. Quartum inter res sacras locum tenent sacræ vestes ministrorum, & Ecclesiæ, vel Altarium ornamenta. Quæ proinde ad profanos usus adhiberi absque sacrilegii crimine non possunt. Quamobrem sacri Canones vetant, ne palla Altaris, aut velo, aliisve ornamentis, quæ divino ministerio inserviunt, defunctorum corpora involvantur; scilicet Canon *Altaris*, & Canon *Nemo*, 39. & 40. dist. 1. *De Consecratione*, Concilii Avernensis Canon 1 Antisiodorensis Canon 12 & Bituricensis Lemovicensi inserti Canon 13. Rationem reddit Avernense Concilium: „ Quia sacro velamine usibus suis reddito, dum ho„ norantur corpora, Altaria polluuntur „. Et Canone, *Ne ad nuptiarum*, dist 1. *De Consecratione*, qui Avernensis Concilii septimus est, prohibetur: „ „ Ne ad nuptiarum ornamentum ministeria divina præstentur; ne dum probrorum contactu, pompaque se-

cularis luxuriæ polluuntur, ad officium sacri Mysterii videantur indigna „ „. Ad hunc ordinem revocantur sacramentalia quæque, ut aqua benedicta, panis benedictus, &c. Item signa sacra, & tesseræ pietatis ab Ecclesia approbatæ, ut Rosarium, Scapulare. &c. Item religiosæ vestes, velum sacrarum virginum, &c. Quibus si quis ad profanos usus abutatur, ut si panem benedictum canibus manducandum tradat, si religiosis vestibus in theatro, aut ad larvas utatur, si eas contumeliose laceret, conspurcet, vel ad ludibrium adhibeat, lethalis sacrilegii reus est. Quintum denique locum in rerum sacrarum ordine tenent Ecclesiæ bona, sive mobilia, sive immobilia, quorum proinde usurpatio, detentio, vel gravamen, sacrilegium est. „ Quicunque contra quodcunque prædictorum peccat, sacrilegii crimen incurrit „ (*inquit S. Thomas* 2, 2. qu. 99. art. 3.)

De Sacrilegorum pœnis. Sacrilegos pœnis gravissimis Deus afficit. Duos filios Aaron *Nadab*, & *Abjud*, qui *ignem alienum* Domino obtulerant, *A Domino egressus ignis devoravit.* (Lev. 10.) Duo filii Heli *Ophni*, & *Phinees* uno die occisi, & familia ejus eversa, propterea quod sacrificia populi non secundum legem administrabant. Bethsamitæ a Deo percussi, quod curiosius contra Dei mandatum intuiti essent ea, quæ erant in Arca Domini. (1. *Reg.* 6.) Percussus & *Oza*, qui metuens, ne eadem Arca e plaustro decideret, inconsiderata quadam devotione eam temere tetigerat. (2. *Reg.* 6.) Occisus & Balthassar Rex, quod vasa domus Domini ad usus profanos usurpasset. (*Dan.* 5.) Christus mansuetissimus flagello sacrilegos e Templo ejecit (*Joan.* 2.) S. Paulus plurimos propter indignam Communionem non solum æterna damnatione plecti, sed multos factos esse infirmos & debiles, & corporali morte punitos testatur. (1. *Corinth.* 11.) Denique in omni sacrilegio locum habet illud *Heli* filios suos corripientis, 1. Reg. 2. *Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus; si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo?*

XI.

XI. *Impietas* secundum communem nominis acceptionem est injuria quaelibet Deo illata; secundum strictiorem significationem, est rerum coelestium, & ad animae salutem pertinentium negligentia. Unde *S. Gregorius*, lib. 25. *Moralium*, cap. 10. *Impius* (inquit) *proprie dicitur*, *qui a Religionis pietate separatur*. De his scriptum est Job. 34. *Quasi impios percussit eos in loco videntium*. Ibi quippe stabant, ubi Deum videre videbantur. Ibi tenebras dilexerunt, ubi lumen veritatis aspicitur. „ „ Et quamvis apertos habuerunt oculos in fide, tenuerunt tamen eos clausos in opere. Unde bene & de Judaea dicitur: *Speculatores ejus caeci*; quia videlicet non videbant opere, quod professione cernebant. Unde etiam de Balaam scriptum est: *Qui cadens apertos habet oculos*. Cadens quippe in opere, apertos tenuit oculos in contemplatione. Ita ergo hi etiam oculos aperientes in fide, & non videntes in opere, intra Ecclesiam positi pia specie, extra Ecclesiam inventi sunt impia conversatione. De quibus alias bene scriptum est: *Vidi impios sepultos*, *qui cum adhuc viverent*, *in loco sancto erant*; *& laudabantur in civitate*, *quasi justorum*. Multos enim peste propriae pravitatis obsessos, sub christiano nomine ipsa tranquillitas ecclesiasticae pacis abscondit. Quos tamen si levis persecutionis aura pulsaverit, mox extra aream, velut paleas, tollit. Quidam vero idcirco christianitatis vocatione signantur, quia Christi nomine sublimiter exaltato, pene omnes jam videri fideles aspiciunt; & pro eo quod hoc videri alios cernunt, ipsi non videri fideles erubescunt; sed esse negligunt, quod dici gloriantur. Rem enim virtutis intimae ad decorem sumunt visionis externae; & qui ante supernum judicem nudi conscientiae infidelitate consistunt, ante humanos oculos professione sancta verbotenus palliantur. Nonnulli autem fidem medullitus tenent, sed vivere fideliter nullatenus curant. Insequuntur enim moribus, quod credulitate venerantur. Quibus divino judicio saepe contingit, ut per hoc quod nequiter vivunt, & illud perdant, quod salubri-

Isai. 56. Num. 24. Eccl. 8.

lubriter credunt. Incessanter namque se pravis actionibus polluunt, & super hoc vindictam justi judicii retribui posse diffidunt; & sæpe cum bene vivere negligunt, etiam persequente nullo usque ad perfidiam dilabuntur. Nam, qui imminere districtum judicium non credunt, qui inulte se peccare suspicantur, quo pacto vel esse, vel dici fideles possunt? Fidem quippe perdidisse est, incorrectis malis operibus, digna supplicia reddi posse non credere. Quia ergo digna fidei opera servare contemnunt, etiam fidem perdunt, quam tenere videbantur; super quos bene per Prophetam sub Jerusalem specie, inimicorum destruentium verba memorantur, a quibus scilicet dicitur: *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.* (Psalm. 136.) Paulus quippe ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus.* (1. Cor. 3.) Inimici ergo destruentes, usque ad fundamentum Jerusalem exinaniunt, quando perversi Spiritus a corde fidelium, destructo prius ædificio boni operis, soliditatem quoque exhauriunt religionis. Sicut enim supra fundamentum fabricæ, sic super fidem opera constituuntur. Usque ad fundamentum ergo exinanisse, est everso bene vivendi opere, etiam robur fidei dissipasse „„. Impios vivis coloribus depingit idem sanctus Doctor, illa verba *Job.* 11. explicans: *Oculi impiorum deficient, & effugium peribit ab eis*, lib. 10. *Moralium*, cap. 13. „„ Oculi (*inquit*) impiorum, intentiones sunt in eis carnalium desideriorum. Qui idcirco deficiunt, quia æterna negligunt, & sola semper transitoria præstolantur. Adipisci quippe terrenam gloriam cogitant. multiplicari rebus temporalibus exoptant, ad mortem quotidie cursu rerum labentium tendunt, sed cogitare mortalia mortaliter nesciunt. Carnis vita per momenta deficit, & tamen carnale desiderium crescit. Res habita instanti fine corripitur, & habendi anxietas non finitur. Sed cum mors impios subtrahit, eorum profecto desideria cum vita terminantur. Quorum scilicet oculi tunc superna ultione deficiunt, quia suo hic judicio a terrena defi-

cere delectatione noluerunt. Hos illorum oculos a jucunditate pristina claudi Psalmista conspexerat, cum dicebat; *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum*; quia æterna mala nunquam cogitata repe- Psalm. 145. riunt, & subito amittunt bona temporalia, quæ diu tractando tenuerunt. A quibus & omne effugium perit, quia eorum malitia ab animadversione districti judicis, quo se valeat occultare, non invenit. Nam nunc iniqui, cum tristia aliqua, vel adversa patiuntur, effugii latebras inveniunt, quia ad voluptatem protinus desideriorum carnalium recurrunt. Ne enim paupertas cruciet, divitiis animum demulcent; ne despectus proximorum deprimat, sese dignitatibus exaltant. Si fastidio corpus atteritur, antepositis epularum diversitatibus nutritur. Si quo animus mœstitiæ impulsu dejicitur, mox per interposita jocorum blandimenta relevatur. Tot ergo hic habent effugia, quot sibi præparant delectamenta. Sed quandoque ab eis effugium perit; quia eorum mens, amissis omnibus, se solummodo, & judicem conspicit. Tunc voluptas subtrahitur, sed voluptatis culpa servatur; & repente miseri pereundo discunt, quia peritura tenuerunt „ „.

XII. *Tentatio Dei*, quæ postremo loco inter peccata religioni opposita numerata est, *est peccatum, quo aliquid dicitur, vel agitur ad explorandum, quid possit, vel sciat Deus, aut quam bonus, & pius sit*. Tentatur enimvero Deus cum verbis, tum factis, idque vel expresse, vel interpretative. Ille verbis expresse Deum tentat, qui „ „ Ea intentione aliquid a Deo postulat, ut exploret Dei scientiam, potestatem, vel voluntatem. *Factis autem expresse aliquis Deum tentat*, quando per ea, quæ facit, intendit experimentum sumere divinæ potestatis, sive pietatis, aut scientiæ. *Is interpretative Deum tentat*, qui etsi non intendat experimentum de Deo sumere, aliquid tamen petit, vel facit ad nihil aliud utile, nisi ad probandam Dei potestatem, vel bonitatem, vel cognitionem. Quando ergo post aliquam necessitatem, seu utilitatem committit se aliquis divino auxilio in suis petitionibus, vel factis hoc non est Deum

Tentatio Dei.

tentare. Dicitur enim 2. Paralipom. c. 20. *Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.* Quando vero hoc agitur absque necessitate, & utilitate, hoc est interpretative tentare Deum „ „ (*inquit S. Thom.* 2. 2. qu. 97. art. 1.) Grave peccatum est contra reverentiam Deo debitam. „ „ Omnis enim tentatio ex aliqua ignorantia, vel dubitatione procedit. Ignorare autem, vel dubitare de his, quæ pertinent ad Dei perfectionem, est peccatum. Unde manifestum est, quod tentare Deum ad hoc, quod tentans cognoscat Dei virtutem, est peccatum „ „ (*inquit S. Thom.* art. 2.) Est autem prohibitum Deuter. 6. his verbis: *Non tentabis Dominum Deum tuum*; quæ Christus Dominus usurpavit ad Satanæ tentationem reprimendam, a quo, ut se deorsum mitteret, præsumptione auxilii divini urgebatur; *Scriptum est* (inquit) *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Matth. 4.

Lethale peccatum esse minime dubium est tentationem Dei expressam, si sit plene deliberata; & interpretativam, si ex crassa ignorantia, & dubitatione de potentia, bonitate, misericordia, vel justitia Dei, quas nosse, seu credere oportet ad salutem, oriatur; vel si conjuncta sit cum periculo vitæ, aut gravis læsionis; ut si quis e loco excelso, rejecta scala, se præcipitem daret, aut in morbo periculoso humana remedia respueret. Vel si ex curiositate miracula petantur a Deo; vel tandem ratione scandali. Extra hos casus tentatio Dei interpretativa veniale duntaxat peccatum est.

Hujus peccati rei fuere Israelitæ quando murmuraverunt contra Moysen dicentes: *Cur fecisti nos exire de Ægypto, ut occideres nos, & liberos nostros, ac jumenta siti?* Quasi Dominus non satis ostendisset, se curam eorum gerere, propter quos tot, & tantis plagis afflixerat Ægyptios, demumque submerserat in mari rubro; quos præcedebat die in columna nubis, & nocte in columna ignis; quos siccis vestigiis per mare traduxerat; quibus pluebat Exodi 17

man-

manna de cœlo. *Vocavit ergo Moyses nomen loci illius, Tentatio propter jurgium filiorum Israel, & quia tentaverunt Dominum, dicentes: Estne Dominus in nobis, an non?* de quibus iterum Psalm. 77. dicitur: *Tentaverunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis. Et male locuti sunt de Deo, dixerunt: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto? quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes innundaverant; numquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?* Frustra vero timebat *Achaz* Rex, ne Deum tentaret signum petendo ab illo, quia Deus volebat signum dare, non pro ipso duntaxat, sed pro totius populi instructione: & ideo reprehenditur, quasi bono communi, publicæque omnium saluti obicem poneret, nolendo petere signum a Deo (*Isaia* 7.) an vero *Gedeon* ex debilitate fidei, signum petierit (*Judicum 6.*) an desiderio gloriæ Dei manifestandæ, & discutiendi ex animo suo causam omnem dubitationis, haut ita certum est. „ „ Nescio utrum non transgressus fuerit præceptum, quo scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum (*inquit S. August.* qu. 49. *in lib. Judic.*) *Et infra*: Posteaquam tentavit Dominum, quod utique peccatum fuit. *Et mox*: Iram Dei timebat, quia noverat se tentando peccare „ „. Peccavit etiam *Zacharias*, cum Angelo futuram Joannis Baptistæ Nativitatem ipsi nuntianti respondit: *Unde hoc sciam?* ut refertur *Lucæ* 1.

ARTICULUS XIV.

Regulæ morales circa peccata religioni opposita.

REGULA PRIMA.

Indebitus Dei cultus lethale ex genere suo peccatum est.

„ Mendacium *enim* maxime perniciosum est, quod „ fit in his, quæ ad christianam religionem pertinent „; ut *S. August. docet.* „ „ Est autem menda- Libro contra Mendacium.

 cium,

cium, cum aliquis significat contrarium veritati. Sicut autem significatur aliquid verbo, ita etiam significatur aliquid facto: & in tali significatione facti consistit exterior religionis cultus. Et ideo si per cultum exteriorem aliquid falsum significetur, erit cultus perniciosus. Hoc autem contingit dupliciter. Uno quidem modo ex parte rei significatæ, a qua discordat significatio cultus; & hoc modo tempore novæ legis, peractis jam Christi mysteriis, perniciosum est uti cæremoniis veteris legis, quibus Christi mysteria figurabantur futura; sicut etiam perniciosum esset, si quis verbo confiteretur Christum esse passurum. Alio modo potest contingere falsitas in exteriori cultu, ex parte colentis, & hoc præcipue in cultu communi, qui per ministros exhibetur in persona totius Ecclesiæ. Sicut enim falsarius esset, qui aliqua proponeret ex parte alicujus, quæ non essent ei commissa, ita vitium falsitatis incurrit, qui ex parte Ecclesiæ cultum exhibet Deo contra modum divina auctoritate ab Ecclesia constitutum, & in Ecclesia consuetum. Unde Ambrosius (seu potius auctor Commentarii in Epistolas S. Pauli, inter S. Ambrosii opera editus, in cap. 11. Epist. 1. ad Corinth.) dicit: Indignus est, qui aliter celebrat mysterium, quam Christus tradidit. Et propter hoc *Glossa dicit in* cap. 2. *Epistolæ ad Coloss.* 2. Superstitio est, quando traditioni humanæ religionis nomen applicatur „ „. Ita hanc [redacted]

ſcribus acceptas, & in Eccleſia univerſa, vel in ea, in qua vivit, uſurpatas in adminiſtrandis, conficiendiſve Sacramentis, aut in divinis Officiis adhibere ſtudioſe omittat, perniciosa falſitate cultum Dei commaculat, adeoque lethale peccatum committit. Ejuſdem peccati rei eſſent Eccleſiæ Paſtores, ſi hanc ſuperſtitionem non cohiberent.

Quantum porro divino deroget honori cultus indebitus, & quam grave ſit peccatum, docet etiam *Guibertus* Novigentinus Abbas, lib. 3. *De Pignoribus Sanctorum*, c. 1. „„ Penes Deum, & Sanctos ejus (*inquit*) omnimodis eſt approbanda devotio, ſed cum ſibi tantum devotio arrogat, quantum nullatenus religionis ratio ſubminiſtrat, unde pius quilibet divinorum cultor præmium opperiri potuerat, fit miſerabile quiddam, ut inde pœnam nequiſſimi erroris inſumat. Cum enim de Deo aut colitur, aut dicitur aliquod, quod ipſius veritatis teſtimoniis haut dubie obluctetur, nimirum accidit, ut tanto deterius, quanto incorrigibilius mens exerrare probetur, dum ſub pietatis colore peccatur. Nil enim pejus quam mala agere, & hæc ipſa, quæ inconſulte geruntur, pro exercitio boni operis æſtimare. Unde ergo, & quando error iſte corrigetur, qui non ſolum error non creditur, ſed etiam divinæ dignationis prærogativa putatur „„? Ad iſtud ſuperſtitionis genus evellendum Concilium Mechlinienſe anno 1570. monet fideles. „ „ Ne circumforaneis quibuſdam, aut etiam cum privilegio impreſſis libellis temere fidem adhibeant, qui ex levibus, aut ſuperſtitioſis cauſis incertiſque revelationibus immodicas, & plus æquo exorbitantes pollicentur Indulgentias, potiſſimum ſi promiſſiones contineant certorum effectuum, periculorum ſcilicet evitationem, a gladiis, a tormentis, ab aquis, a peſte; aut liberationem certam a Purgatorio; quemadmodum & Miſſis quibuſdam, & precibus certo numero recitandis affixas, alicubi videre licet „ „.

REGULA II.

Incertæ Reliquiæ in atrio, aut sub parietibus Templorum, aut circa ipsa, sepeliendæ sunt, ne populus christianus indebiti cultus superstitione polluatur.

Hanc Regulam a Patribus acceptam sequutus est
De incertis Reliquiis. *Amolo* Lugdunensis Episcopus, & *Theoboldo* Lingonensi Episcopo tradidit, cum de Reliquiis incertis, a nescio quibus monachis delatis in Basilicam Divionensem sancti Benigni Martyris interrogatus esset. „ „ Videtur nobis (*inquit*) ut ossa illa, quæ nulla ratione, nulla auctoritate, nescio cujus Sancti esse dicuntur, unde primum prurigo hujus curiositatis exorta esse videtur, omnino de sacris adytis, & de loco celebri tollantur, & nequaquam intra Ecclesiam, sed foris in atrio, aut certe sub pariete, vel circa ipsam, vel, quod utilius existimamus, circa aliam secreto in loco apto, & mundo sub paucorum conscientia sepeliantur; ut quoniam & sancta esse dicuntur, aliquid eis reverentiæ deferatur; & quia esse penitus nesciuntur, nequaquam rudibus populis occasio erroris, & superstitionis existant. Nec metuere debemus, ne forte ex hac diligentia aliquam offensionem incurramus. Vult enim omnipotens Deus nos in rebus suis cautos esse, atque discretos, juxta
1. Thessal. præceptum Apostoli dicentis: *Omnia probate, quod*

[redacted]

eo abstinuit, nec auctoritatem suam vulgi opinioni accommodare ullatenus voluit, donec rei veritate divinitus sibi patefacta, etiam populum superstitionis illius absolvit errore. Invenimus etiam in Decretis B. Papæ Gelasii graviter notari Episcopos, & pene alienos a Christianitatis affectu designari, qui in quocunque nomine defunctorum, & fortassis nec omnino fidelium, ædificatas sacris professionibus audacter instituere præsumunt Ecclesias. Sed & quorumdam venerabilium valde Sanctorum corpora novimus », vel inter agrorum sepulturas, vel in angulo Ecclesiæ annis plurimis jacuisse, donec se dignis revelationibus manifestarent. Quapropter juxta Apostolicam, atque Evangelicam auctoritatem, & venerabilia sanctorum Patrum exempla, atque instituta, removeatur de medio, & congruenti modo habeatur, unde tanta pullulavit occasio superstitionis, & nulla probatur existere utilitas salutis »».

REGULA III.

Reliquias unius Sancti pro alterius Reliquiis colendas ex industria proponere, ubi comperta falsitas, vel dubia res est, lethale peccatum est indebiti cultus.

Hæc Regula firmatur verbis venerabilis Guiberti Novigentini Abbatis, lib. I. *De Pignoribus Sanctorum*, cap. 3. ubi de contentione Constantinopolitanorum, & Angeriacensium monachorum Caput *S. Joan. Baptistæ* habere se jactantium, hæc habet: »» Cum constet id, quod nusquam geminari potuerit, alterutros habere non posse, perspicuum est hos, vel illos plurimæ falsitati succumbere. Quod si in hac re, quæ tota pietati commilitat, mutua ad se versum arrogantia, mendacioque confligunt, pro divinis dæmoniaca agunt. Alterutri ergo, qui decipiuntur, atque decipiunt, idipsum profecto, quo se jactitant, indebite colunt. Quod si indignum aliquid ab eis colitur, ecce quanto discrimini series ei obsequentium universa addicitur, quod si Joannis Baptistæ

non est, alicujus vero Sancti est, non mediocre tamen mendacii malum est „ „.

REGULA IV.

Nullius peccati rei sunt, qui Reliquias unius Sancti pro Reliquiis alterius bona fide colunt.

Ita docet venerabilis *Guibertus* Abbas Novigentinus cap. 4. ejusdem libri §. 2. „ „ Quæritur quoque ab aliquibus, utrum eorum Reliquiæ, cum alteræ pro alteris honorantur, & non sint ejus, cujus esse putantur, aliquid perniciosum colentibus importare credantur. Quod ego non æstimo; cum enim Dominus de eis
Joan. 17. dicat: *Ut sint unum, sicut & nos unum sumus*, cum ipsorum universitas sub Christo capite sit, quasi quædam identitas corporis, & unus cum Deo sit spiritus ipsi adhærens, inter eorum ossa, qui Sancti sunt, non est error, si alia pro aliis excolantur, qui commembres in sui auctoris corpore dignoscuntur. A quo sensu non discrepare videtur, quod Quatuor Coronatorum Festivitas sub aliarum quinque Martyrum nominibus ex Romana auctoritate recolitur „ „.

REGULA V.

Nullius peccati reus est, qui bona fide illum invocat, quem Sanctum esse certo credit, quamvis revera Sanctus non sit.

„ „ Quia (*inquit Guibertus Abbas*) sicut Deum, qui eum, de quo est incertus, exposcit, irritat; ita eum, si fideliter Sanctum illum credens, qui non est Sanctus, exoret, placat. Verbi gratia, ponamus aliquem, qui eleemosynam putet esse peccatum; si ergo is scienter eleemosynam faciat, profecto ex conscientiæ intuitu peccat, cum tamen aliorsum vere sit bonum, quod faciat. Ita plane si Sanctum quis æstimet, quem Sanctum quidem dici audiat, Sanctum vero esse non constet; si eum præcordialiter, & secundum fidem interpellet, apud Deum, qui causa,

&

& fructus est orationis, intentio tota defigitur, quocunque modo animus per simplicitatem super suo intercessore errare videatur; & quod sub spe boni honoratur, nunquam a boni remuneratione cessatur „ „. Qui tamen publice aliquem invocaret, & coleret ut Sanctum, cujus sanctitas a romano Pontifice ritu solemni vindicata non esset, lethalis peccati reus foret.

REGULA VI.

Ritus alios, & preces in Missarum celebratione adhibere, præter eas, quæ ab Ecclesia receptæ sunt, aut quarumdam Missarum, & candelarum certum numerum observare, superflui cultus superstitio est.

Id constat ex Concilio Tridentino, Sess. 22. in Decreto de observandis, & evitandis in celebratione Missæ. „ „ Postremo (*inquit*) ne superstitioni locus aliquis detur, edicto, & pœnis propositis caveant Episcopi, ne Sacerdotes aliis, quam debitis horis celebrent, neve ritus alios, aut alias ceremonias, præter eas, quæ ab Ecclesia probatæ, ac frequenti, & laudabili usu receptæ fuerint. Quarumdam vero Missarum, & candelarum certum numerum, qui magis a superstitioso cultu, quam a vera religione inventus est, omnino ab Ecclesia removeant „ „. Cultus superfluus.

Id confirmat Concilium Mechliniense tit. *De Superstitione*, docens: „ „ Omnem illum rerum usum esse superstitiosum, qui sine verbo Dei, & Ecclesiæ doctrina fit, præscriptis aliquibus ritibus, & observantiis, quarum rationabilis causa reddi non potest, & fiducia in eis collocatur certo exspectandi aliquem eventum, qui sine illis ritibus ex Sanctorum intercessione non speraretur, aut quæ in cultu Sanctorum ex temeritate, aut quadam levitate potius, quam pietate, & vera in Deum religione, fieri videntur „ „.

REGULA VII.

Idololatria peccatorum omnium gravissimum est.

Idololatria principale crimen generis humani.

Ita docet *S. Thom.* 2. 2. qu. 94. art. 3. „ „ Sicut enim in terrena republica gravissimum esse videtur, quod aliquis honorem regium alteri impendat, quam vero Regi (quia, quantum in se est, totum reipublicæ perturbat ordinem) ita in peccatis, quæ contra Deum committuntur (quæ tamen sunt maxima) gravissimum esse videtur, quod aliquis honorem divinum creaturæ impendat; quia quantum est in se, facit alium Deum in mundo, minuendo principatum divinum „ „. Hinc a *Tertulliano*, lib. *De idololatria*, cap. 1. vocatur: „ Principale crimen generis humani, „ summus seculi reatus, tota causa judicii „; quod nimirum omnia crimina complectatur, quæ in judicium venient; a *S. Gregorio Nazianzeno*, Oratione 38. *Extremum, & primum malorum*; a *Lactantio* lib. 1. *Instit.* cap. 18. *Scelus inexpiabile*; a Concilio Iliberitano Canone 1. *Crimen capitale*.

Quamvis autem idololatria duntaxat exterior, qua aliquis exterius idola colit, fidem in mente servans, minus peccatum sit idololatria completa, quæ interiorem simul, & exteriorem latriæ cultum alteri a vero Deo exhibet; illa nihilominus superstitio lethalis est. „ „ Nam cum exterior cultus sit signum interioris, sicut est perniciosum mendacium, si quis

[redacted]

in theatro, sed imitaretur in templo; eo damnabilius, quo illa, quæ mendaciter agebat, sic ageret, ut eum populus veraciter agere existimaret „ „.

REGULA VIII.

Lethalis peccati gravissimi rei sunt, non solum qui divinationem, magiam, aut sortilegia exercent, sed & qui ariolos, magos, sortilegos, sive maleficos consulunt, eorumve opera utuntur.

Ariolos magos, sortilegos consulere, quam grave peccatum.

Id enim divina lege prohibitum cum gravissimæ pœnæ interminatione. Lev. 19. *Non declinetis ad magos, nec ab ariolis sciscitemini, ut polluamini per eos.* Et cap. 20. *Anima, quæ declinaverit ad magos, & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam eam de medio populi sui... Vir, sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte morietur.* Deut. 18. *Non inveniatur in te, qui ariolos sciscitetur, nec qui pythones consulat, nec divinos, nec quærat a mortuis veritatem: Omnia enim hæc abominatur Dominus.* Isai. 44. *Ego sum Dominus, irrita faciens signa divinorum, & ariolos in furorem vertens.* Eccl. 34. *Divinatio erroris, & auguria, mendacia, & somnia malefacientium, vanitas est.* Divinationem scilicet operatione dæmonum fieri, & ex pacto cum illis inito, docent *Origenes* Hom. 16. in Num. „ „ Est quædam (*inquit*) operatio dæmonum in ministerio præscientiæ, quæ artibus quibusdam ab his, qui se dæmonibus mancipaverunt, nunc per sortes, nunc per auguria, nunc ex contemplatione umbrarum, comprehendi videtur. Hæc autem omnia operatione dæmonum fieri non dubito „ „. Et *S. Cyrillus Hierosolymitanus*, Catechesi Mystagogica prima: „ „ Auguria (*inquit*) divinationes, omina, aut amuleta, aut inscriptiones in foliis, aut aliæ malæ artes, & cætera hujusmodi, cultus diaboli sunt. Cave itaque ista, nam si post renuntiationem diaboli, & Christi militiæ professionem, in eadem rursus incideris, tyrannum senties acerbiorem „ „. Id confir-

mat *S. August.* lib. 2. *De doctrina christiana*, cap. 24. quem locum superiori articulo exhibuimus: Idem libro *De vera religione*, cap. 55. *ait*: „„ Non sit nobis religio cultus dæmonum, quia omnis superstitio, cum sit magna pœna hominum, & periculosissima turpitudo, honor est, ac triumphus illorum „„.

Idem confirmat *S. Eligius Episcopus* Novionensis in Sermone ad populum, quem ejus vitæ lib. 2. cap. 15. refert *S. Audoenus* Rothomagensis Episcopus. „„ Ante omnia (*inquit*) illud denuntio, atque contestor, ut nullas Paganorum sacrilegas consuetudines observetis; non charagos, non divinos, non sortilegos, non præcantatores; nec pro ulla causa, vel infirmitate eos consulere, vel interrogare præsumatis, quia qui facit hoc malum, statim perdit Baptismi Sacramentum „„.

Quamobrem Concilium Ancyranum eos: *Qui divinationes expetunt*, publicæ pœnitentiæ per quinquennium addicit, ut habetur Canone *Qui divinationes*, causa 26. qu. 5. Concilium Agathense Canone 42. ab Ecclesia extraneos haberi decernit, qui ipsos consulunt. Idem statuit Concilium Aurelianense 1. Can. 30. Concilium Toletanum 4. Can. 29. Clericos hujus superstitionis reos gradu dejicit, & in monasterium ad perpetuam pœnitentiam detrudit. Concilium Trullanum Can. 61. sexennii excommunicatione, & pœnitentia plectit eos, qui ariolos interrogaverint. Sy-

[redacted]

Anima, quæ declinaverit ad magos, & ariolos, & veneficos terræ, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui. Et alibi: *Magos, & ariolos, & maleficos terræ vivere ne patiamini.* Dubium etenim non est, ficut multis est notum, quod a quibusdam præstigiis, atque diabolicis illusionibus, ita mentes quorumdam inficiuntur poculis amatoriis, cibis, phylacteriis, ut in insaniam versi a plerisque judicentur, dum proprias non sentiunt contumelias. Ferunt enim suis maleficiis aera posse conturbare, & grandines immittere, futura prædicere, & fructus, & lac auferre, aliisque dare, & innumera a talibus fieri dicuntur. Qui ut fuerint hujusmodi comperti, viri, seu feminæ, in tantum disciplina, & vigore principis acrius corrigendi sunt, in quantum manifestius ausu nefando, & temerario servire diabolo metuunt „„. Concilium Trevirense anno 1548 celebratum, Canone 6 & Augustense, Canone 19. eos „ „ Qui auguria, & sortes tractant, aut divinationibus, & incantamentis vacant, quibus studiis Dei cultus deseritur, & ad dæmonum, fallaciumque spirituum præstigias confugitur; *non solum anathemate feriri, sed in vincula conjici jubent*, quousque dæmonum, magistrorum videlicet suorum susurris, ac illusionibus liberentur „ „. Concilium Mediolanense 1. P. 1. cap. 10. Episcopos pœnas sumere jubet, non solum de magis, sed etiam in eos severe animadvertere: „ „ Qui hujusmodi divinatores, sortilegos, conjectores, ariolos, & cujusvis generis magos de aliqua re consuluerint, vel ut consulerentur, cuique auctores, adjutores, hortatoresque fuerint, vel eis fidem adhibuerint „ „. Concilium Burdigalense anno 1583. cap. 7. Pastoribus præcipit, ut frequentissime admoneant: „ „ Scelus execrandum eos committere, necnon a communione fidelium avulsos esse, qui magicas artes, & divinationes exercent, vel qui ejus generis ariolis fidem adhibent „ „. Concilium Mexicanum anno 1585 lib. 5. tit. 6. eum, qui sortilegos, veneficos, incantatoresque

Lev. 20.

Exod. 22.

resque adierit, ut eorum maleficiis utatur, solemnem agere jubet pœnitentiam die festivo, dum Missa parochialis celebratur, detecto capite, sine pallio, & nudis pedibus stare, fune præcinctum, candelamque gestantem publice sententiam in eum latam audire.

Denique *S. Thom.* 2. 2. qu. 95. art. 2. „ „ Ad superstitionem (*inquit*) pertinet, non solum cum sacrificium dæmonibus offertur per idololatriam; sed etiam cum aliquis assumit auxilium dæmonum ad aliquid faciendum, vel cognoscendum. Omnis autem divinatio ex operatione dæmonum provenit, vel quia expresse dæmones invocantur ad futura manifestanda; vel quia dæmones ingerunt se vanis inquisitionibus futuorum, ut mentes hominum implicent vanitate. *Et in Responsione ad secundum*: Divinatio (*inquit*) pertinet ad cultum dæmonum, in quantum aliquis utitur, quodam pacto tacito, vel expresso cum dæmonibus „ „.

REGULA IX.

Quantumlibet gravis rei temporalis jactura facta fuerit, quantumvis grande periculum timeatur, quantacunque speretur utilitas, sive recuperandæ sanitatis, sive res amissas detecto fure inveniendi, ariolos, & divinatrices adire non licet, nec propterea minus peccatum est.

Ut enim ait *S. Thom.* art. 3. in responsione ad tertiam objectionem: „ „ Nulla utilitas temporalis potest comparari detrimento spiritualis salutis, quod imminet ex inquisitione occultorum per dæmonum invocationem „ „.

Hinc Presbyterum, qui ad privatum locum accesserat: *Ut inspectione Astrolabii furtum cujusdam Ecclesiæ posset recuperari*, quamvis *ex bono zelo, & simplicitate* id se fecisse affirmaret, *non modicam tamen inde peccati maculam contraxisse* judicavit *Alexander III.* & per annum ab Altaris ministerio suspendi jussit, aut

etiam

etiam diutius, si Episcopo videretur. (Cap. *Ex tuarum*, Ext. *De Sortilegis.*)

Idem confirmatur ex Decreto Facultatis Theologicæ Parisiensis de erroribus circa artem magicam. Art. 15. „ „ Quod ideo artes præfatæ bonæ sunt, & a Deo, quod licet eas observare, quia per eos quandoque, vel sæpe evenit, sicut utentes eis quærunt, vel prædicunt, vel quia bonum quandoque provenit ex eis. *Error.* „ „.

Nec refert, quod dæmon aliquando vera prædicat, permittente Deo. Cum enim intendat perditionem hominum: „ „ Ex hujusmodi suis responsis, etiamsi aliquando vera dicat, intendit homines assuefacere ad hoc, quod ei credatur, & sic intendit perducere in aliquid, quod sit homini nocivum „ „ (*inquit S. Thom.* art. 4. mox citato.)

REGULA X.

Lethalis peccati rei sunt, non solum qui Astrologiam judiciariam profitentur, & fortuitos eventus, aut futura hominum opera, prosperamque, vel adversam fortunam prænuntiant; verum etiam qui Astrologos, seu Genethliacos consulunt, & suos, vel aliorum Horoscopos confici curant, ut ab eis bonam, vel malam fortunam, & omnia sibi eventura perdiscant, si prædictionem futurorum ex astrorum inspectione repetitam, non meræ conjecturæ, sed certæ præscientiæ rationem habere existiment, & veluti certam suarum actionum regulam constituant.

Hæc Regula nititur sacræ Scripturæ oraculis, testimoniis SS. Patrum, Decretis Conciliorum, Constitutionibus Pontificum, Responsis Theologorum. *A signis cœli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt* (inquit Dominus *Jer.* 10.) Et Isaiæ 47. sic Babylonem alloquitur: *Defecisti in multitudine consiliorum tuorum; stent, & salvent te augures cœli, qui contemplabantur sidera, & supputabant menses, ut ex eis annuntiarent ventura tibi.* SS. Patres hujus

artis vanitatem ostendunt , dæmonum inventionem esse demonstrant ; hujus professores diabolo societatem habere ; impiam illam esse , nefariam , Fidei christianæ , divinæ providentiæ, ac gratiæ , humanæque libertati injuriosam. Vide *Tertullianum* , lib. *De idololatria* , cap. 9. *Eusebium* , lib. 6. *De Præparatione Evangelica* , cap. 9. ubi egregiam *Origenis* locum profert ; *S. Basilium* Hom. 6. in Hexameron ; *S. Ambrosium* , lib. 4. ejusdem argumenti , cap. 4. *S. Augustinum* , lib. 4. *Confessionum* , cap. 3. & lib. 2. *De doctrina christiana* , cap. 21. 22. & 23. ubi occulto quodam judicio divino fieri ait , ut cupidi malarum rerum homines tradantur illudendi , & decipiendi pro meritis voluntatum suarum : „ „ Illudentibus eos , atque decipientibus prævaricatoribus Angelis , quibus ista mundi pars infima secundum pulcherrimum ordinem rerum divinæ Providentiæ lege subjecta est. Quibus illusionibus , & deceptionibus evenit , ut istis superstitiosis , & perniciosis divinationum generibus multa præterita , & futura dicantur , nec aliter accidant , quam dicuntur ; multaque observantibus secundum observationes suas eveniant , quibus implicati curiosiores fiant , & sese magis magisque inserant laqueis perniciosissimi erroris. Hoc genus fornicationis animæ salubriter divina Scriptura non tacuit , neque ab ea sic deterruit animam , ut propterea talia negaret esse sectanda , quia falsa dicuntur a professoribus earum , sed :

[redacted]

amicitiæ constituta, penitus sunt repudianda, & fugienda a christiano „ „. Legi potest de eodem argumento, & liber secundus ejusdem sancti Doctoris *De Genesi ad literam*, cap. 16. lib. 5. *De civitate Dei*, totis octo primis capitibus, & Tractatus in Psalm. 61. *S. Gregorius* Hom. 10. in Evangelia, *S. Eligius* in Sermone ad populum suum, quem ejus vitæ inseruit *S. Audoenus*, &c.

Sacris etiam Canonibus damnata est Astrologia judiciaria, scilicet Concilii Ancyrani Canone 24. Bracarensis 2. Can. 8. Agathensis Can. 42. Narbonensis Can. 14. Antisidorensis Can. 4. Toletani 4. Can. 28. Trullani Can. 61. Parisiensis 6. Decreto lib. 3. cap. 2. Mediolanensis 1. P. 1. tit. 10. Remensis 1583. jubentis excommunicari *Genethliacos, & qui divinationibus, seu prædictionibus ad artem judiciariam pertinentibus utuntur, vel eisdem fidem adhibent*. Burdigalensis eodem anno celebrati, tit. 7. Tolosani anno 1590. cap. 12. Narbonensis anno 1609. *Sixtus V.* Constitutione, quæ incipit, *Cæli, & terræ*, data die 7. Januarii anno 1586. statuit, & præcipit, ut Episcopi contra Astrologos, & alios quoscunque dictæ judiciariæ artem exercentes; *Etiamsi id non se certo affirmare asserant, aut protestentur*, inquirant, & animadvertant: quam Constitutionem confirmavit *Urbanus VIII.* Diplomate, quod incipit: *Inscrutabilis*, dato die 21. Martii 1631. Concilium denique Tridentinum Regula nona de libris prohibitis, reprobat libros omnes Geomantiæ, Hydromantiæ, aeromantiæ, Pyromantiæ, Onomantiæ, Chyromantiæ, Necromantiæ, sive in quibus continentur veneficia, sortilegia, auguria, auspicia, incantationes, artes magicæ. Episcopos autem invigilare jubet, ne Astrologiæ judiciariæ libri, tractatus, indices legantur, vel habeantur, qui de futuris contingentibus, fortuitisve casibus, aut actionibus humanis certum aliquid affirmare audent. Edicto etiam Aurelianensi *Caroli IX.* & Blesensi *Henrici III.* Regum christianissimorum sancitum est, ne Ephemerides, seu Almanachi (ut vulgo vocantur) edantur in lucem, absque revisione,

Astrologiæ judiciariæ execranda vanitas.

& approbatione Epiſcoporum ; aut eorum, quibus id curæ commiſerint, & abſque magiſtratus licentia. Recte ergo ſcribit *S. Thomas*, 2. 2. qu. 95. art. 5. „ „ Si quis conſideratione aſtrorum utatur ad præcognoſcendos futuros caſuales, vel fortuitos eventus ; aut etiam ad cognoſcendum per certitudinem futura opera hominum, procedit hoc ex falſa, & vana opinione, & ſic operatio dæmonis ſe immiſcet. Unde erit divinatio ſuperſtitioſa, & illicita „ „.

Ars Chiromantiæ damnata. Aſtrologiæ judiciariæ pars eſt Chiromantia, unde lethalis pariter peccati rei ſunt, qui ſuperſtitioſam illam artem exercent, & qui palmam manus ipſis expandunt, ut ex areolis, colliculis, & lineis in illa exaratis ediſcant futuros eventus, proſperamque, & adverſam fortunam. Hujus artis vanitatem oſtendit *Joannes Sarisberienſis*, lib. 2. *De Nugis Curialium*, cap. 27. „ „ Chiromantici (*inquit*) vera, quæ in rugis manuum latent, ſe noſſe gloriantur, quorum errorem, quia ratione non nititur, non neceſſe eſt rationibus impugnare, licet eo ipſo illos expugnet ratio, quod deficiunt ratione. *Et infra* : Iſti ſua vanitate meruerunt, ne ulterius conſulerentur „ „. Chiromantiam, & Aſtrologiam judiciariam eadem Conſtitutione damnat *Sixtus V*, quæ incipit, *Cæli*, *&* *terræ*, docetque : „ „ Cum futuros eventus in ſe ipſis conſiderare, antequam fiant, ſit Dei proprium, illud neceſſario conſequitur, ut Aſtrologi, & alii prædicti, qui hujuſmo-

[redacted]

REGULA XI.

Divinatio per auguria, omina, occursus, & alias hujusmodi rerum exteriorum observationes, si extendatur ultra illud, ad quod pertingere potest secundum naturæ, aut divinæ providentiæ ordinem; & ex iis eventus fortuiti, & ab hominis libertate pendentes prænuntientur, resque prosperæ, vel adversæ; aut illis ita credatur, ut auguria illa, vel omina velut actionum suarum regulam homo constituat, perniciosa superstitio est, & lethale peccatum.

Divinatio per auguria, omina, occursus, &c. perniciosa, & mortifera superstitio.

Cum enim auguria hæc, & omina nec suapte vi, ac natura, nec Dei institutione, futura contingentia, quæ præsertim ex hominis libertate pendent, eventaque prospera, vel adversa significent, colligitur, quod ea significare non possint, nisi ex dæmonis institutione, & disciplina, ut docet *S. Thom.* 2. 2. qu. 115. art. 7 Hæc enim „ „ Tantum valent, quantum præsumptione animorum quasi communi quadam lingua cum dæmonibus fœderata sunt. Quæ tamen plena sunt pestiferæ curiositatis, cruciantis solicitudinis, mortiferæ servitutis „ „ (*ut loquitur S. August.* lib. 1. *De doctrina christiana*, cap. 24.) Existimare itaque infaustum aliquid significari, si quis domo exiens in limine offenderit; si Sacerdos, monachus, virgo, lepus, bufo, aut serpens primum occurrerit; si simul ambulantibus amicis lapis inter eos ceciderit, aut canis intervenerit; si corvus supra domum crocitaverit, aut pica ad sinistram nostram volitaverit; si discumbentibus in mensa sal effusum fuerit, si quis caligam, aut calceum dextro pedi primum aptaverit; si corrigia fuerit abrupta; si in itinere aliquis interroget, quo proficiscamur; si occurrerit monoculus homo, vel claudus; si dextra auris sponte tintinnet, amicum; si sinistra, inimicum nostri esse memorem; moriturum ægrum, si sal in ejus manu positum colliquescat; valetudinem recuperaturum, si integrum maneat; & aliis hujusmodi vanis observationi-

bus inhærere, fidem adhibere, ex iisque futuros eventus divinare, lethale peccatum est; nisi forte rusticana simplicitas, & ignorantia invincibilis veniale faciant. Prohibuit nempe Deus illud quoque superstitionis genus Deut. 18. *Non inveniatur in te, qui observet auguria.* In divinationem hujusmodi acriter etiam invehuntur sancti Patres.

S. Basilius in cap 2. Isaiæ: „„ Vides (*inquit*) quantum mali importet auguratio? Qui huic incumbit, studiumque adhibet, Dei providentia, ac solicitudine distituitur. Plerique autem Christianorum susque deque habent talibus commentis aures accommodare, & illinc aucupari famam, nec pudet isti ominosæ superstitioni, ac signis intentos esse. Sternutavit quispiam me loquente, nimirum hoc aliquid designat. Me aliquis a tergo revocavit; hinc etiam aliquid impedimenti incidit. Pes impegit egredientis, vestimentum detentum est. Tum quidam valde clari, ac celebres quique præstolantur effuturum e cœlo judicem, in hæc tam noxia ad exteremum nullo delectu devolvuntur... Olim Mosaica lege istiusmodi auguria, divinationes, ominationes, atque auspicia infamia notabantur, tanquam inventa dæmonum.

Deut. 18. Ait enim Scriptura: *Non ariolabimini, neque captabitis auguria; Gentes enim, quas Deus disperdet a facie sua, hi divinationes, & vaticinia exaudient. Tibi autem non sic dedit Dominus Deus tuus.* A morum probitate est alienum prorsus, eum, qui penes se habet consultationem de Dei justificationibus ad decernendum de rebus agendis, sibi in consiliarios adhibere brutos animantes, imo ne quidem tanquam consiliariis uti, sed ut doctoribus, & legum latoribus. Quando ipsa avis periculum sibi ob oculos impendens non novit, quanam ratione hæc tibi, quod futurum est, prædicet? Quod si operatione dæmonum circumvolant ad te circumveniendum fraude, ne tu inhians talibus imposturis, mihi acquiescito. Atqui ne quæso te dedas, & eloces istiusmodi diabolicis operibus. Diabolus enim mox, ut animam sic ductilem, & procli-

vem

vem acceperit ad perditionem, modis omnibus abutens ea, nihil illi indulget, nec remittit impetum; sed & corvi illi vociferantes, & tristes aquilæ propter inopiam prædæ, superstitiosam animam perterrefaciunt. Tanta proinde est, tamque petulans inimici adversus hominem protervia, ut si vel felis appareat, vel canis caput exerat, vel occurrat homo quamvis ex maxime amicis, cui vel oculus, vel dextrum crus oblæsum sit, resiliat, & a via deflectat, plerumque etiam oculos obtegat. Quid hoc genere vivendi est usquam infelicius? Nihil non suspectum habet, ad omnia pertimescens, & ab omnibus impeditur, cum deberet undequaque animam suam reducere ad Deum „„.

S. Joan. Chrysostomus, Hom. 21. ad populum Antiochenum: „„ Pompa satanica (*inquit*) sunt theatra, circenses, & omne peccatum, & dierum observatio, & præsagia, & omina. Et quid tandem sunt omina? Sæpe domum quis suam egressus, hominem videt monoculum, vel claudum, & ominatus est. Hæc est pompa satanica; non enim hominis occursus malum facit esse diem, sed in peccatis vivere. Cum igitur exieris, unum solum custodi, ne occurrat tibi peccatum; hoc enim est, quod supplantat, præter hoc vero, nec ipse diabolus nos quippiam lædere poterit. Quid dicis? Hominem cernis, & ominaris, nec cernis laqueum diabolicum, quomodo te illi, qui te nulla affecit injuria, reddit inimicum? Et Deus quidem, vel inimicum amare nos jussit; tu autem nil lædentem aversaris, nec cogitas, quantus risus, quantum dedecus, imo vero quantum periculum? Dicamne & aliud ridiculosius? Si virgo (*inquit*) occurrerit, sterilis dies erit; si vero meretrix, dextera, & bona, & multa mercatione plena. Occultamini, & frontem percutitis, & ad terram inclinatis; sed non nunc dum dicuntur verba, sed cum fiunt opera, erubescendum erat. Vide nempe quomodo & hic diabolus dolum abscondit, ut modestam quidem aversemur, impudicam vero gratam ha-

habeamus, & amemus. Quoniam enim audivit Christum dicentem: Quod aspiciens mulierem ad concupiscendum, jam moechatus est eam, & vidit multos lasciviam vincere, volens rursum per alias vias ipsos in peccatum impellere, per hanc observationem meretriciis mulieribus libenter oculos intendere persuasit „ „.

In eamdem auguriorum, & ominum superstitionem invehuntur. *S. Eligius* in Sermone ad plebem. *Petrus Blesensis* Epist. 65. *Joannes Sarisberiensis* lib. 1. *De Nugis Curialium*, cap. 13. Concilium Carthaginense 4. Canone octogesimo nono: *Auguriis, vel incantationibus servientem a conventu Ecclesiæ separandum* statuit. Concilium Mediolanense primum P. 1. tit. 10. Episcopos animadvertere jubet in eos omnes; „ „ Qui in itineris susceptione, aut cujusvis rei institutione, vel progessione dies, tempora, & momenta observantes, quadrupedum voces, avium volatum, aut garritum notantes, ex occursu etiam hominum, vel pecudum, suscipiendi operis, felicitatem augurantur „ „. Idem statuit Concil. Burdigalense anno 1583. tit. 7.

REGULA XII.

Lethalis superstitionis rei sunt, qui adhibito certæ cujusdam arboris ramo, seu baculo certæ figuræ, cer- [redacted]

cap. 20. & lib. 21. *De civitate Dei*, cap. 6. & *S. Thomæ*, 2. 2. qu. 96. art. 3. Et forte expressa etiam dæmonum invocatio in hoc tenebrarum negotio intercedit. Certe cum pecuniam ubicunque in domo absconditam se detecturos arte sua hujusmodi circulatores spondeant, videtur id ad divinationem per sortes, aut ad magiam pertinere. „ Pactum saltem implicitum est in „ omni observatione superstitiosa, cujus effectus non „ debet a Deo, vel a natura rationabiliter exspectari „ (inquit sacra Facultas Parisiensis in Decreto contra artem magicam edito die 19. Septembris anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo.)

Præterea, thesaurorum indagatores per artes magicas, plerosque misere interiisse, metu, & horrore ex formis terrificis subito exanimatos, a diabolo præfocatos, ex auctoribus probatæ fidei refert *Delrio*, lib. 2. *Disquisitionum magicarum*, qu. 12. §. 10.

Tertio, quamvis compertum non esset id fieri arte magica, & superstitiosa divinatione, pactoque saltem tacito cum dæmone; re tamen dubia, hujusmodi arte, & arcano uti, vel eorum opera, qui thesauri occulti inventionem ignotis artibus, aut suspectis mediis pollicentur, lethale peccatum est. Siquidem auri sacra fames impellit hominem, ut volens exponat se periculo societatis occultæ cum dæmone, Deo spargente pœnales cœcitates super illicitas cupiditates, ut loquitur *S. Augustinus*.

REGULA XIII.

Divinatio per somnia, si ad ea extendatur, ad quæ non potest pertingere, vana, & superstitiosa est, tacitumque pactum cum dæmone involvit, adeoque est lethale peccatum.

Hanc Regulam tradit *S. Thom.* 2. 2. qu. 115. art. 6. „ „ Si quis (*inquit*) utatur somniis ad præcognoscenda futura, secundum quod somnia procedunt ex revelatione divina, vel ex causa naturali intrinseca, sive extrinseca, quantum se potest virtus talis causæ ex-

extendere, non erit illicita divinatio. Si autem hujuſmodi divinatio cauſetur ex revelatione dæmonum, cum quibus pacta habentur expreſſa, quia ad hoc invocantur, vel tacita; quia hujuſmodi divinatio extenditur, ad quod ſe non poteſt extendere, erit divinatio illicita, & ſuperſtitioſa „ „.

Somniorum cauſæ. Id ut plene intelligatur, obſervandum eſt, ſomniorum cauſam duplicem eſſe, internam, & externam. Interna duplex eſt; una animalis, cum hominis phantaſiæ ea in ſomniis occurrant, circa quæ vigilantis cogitatio & affectio verſari conſueverunt. Nam qui amant, amores ſuos ſomniant; qui timent, turbidis phantaſmatibus agitantur. Sic venatoris ſomnia de campis, canibus, & feris ſunt; piſcatoris, de retibus, fluminibus, & piſcibus; militis, de armis, cædibus, & ſanguine. Altera corporalis dicitur, cum ex interna corporis diſpoſitione aliquis motus ipſi conveniens in phantaſia efficitur, qua ratione illi, in quibus ſanguineus humor dominatur, hortos, convivia, cantus ſomniant; phlegmatici imbres, lacus, fluvios, navigationes, ſubmerſiones; billoſi rixas, certamina, incendia; melancholici tenebras, ſpectra funera, & horribilia viſu. Atque huc pertinent, quæ de inſomniis, eorumque præſagiis, *Hippocrates*, & *Galenus* ſcripſerunt. Externa quoque ſomniorum cauſa duplex eſt, corporalis, & ſpiritualis. Corporalis aerem continentem, vel impreſſionem cœleſtium corporum;

[redacted]

phetas. Sed & ipse Dominus Aaroni, & Mariæ sorori ejus dixit: *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnia loquar ad illum.* Joel denique novi Testamenti gratiam prævidens, & prædicans cap. 2. ait: *Prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ; senes vestri somnia somniabunt, & juvenes vestri visiones videbunt.* Nec desunt exempla ex sacris item Literis petita. Deus enim Abimelech Regem Geraræ per somnium admonuit, ne tangeret uxorem Abrahæ. Jacob in somniis mysticam scalam vidit, & Angelos per eam ascendentes, & descendentes. Deus in somniis apparuit Laban, præcipiens illi, ne quidquam durius contra Jacob loqueretur. Notissima sunt somnia Joseph, futuræ dominationis præsagia, quæ odii, atque invidiæ fomitem fratribus ministrarunt. Somnia item Pharaonis, septem annorum sterilitatem significantia, quæ Joseph divino afflatus Spiritu interpretatus est. Salomoni per somnium Deus largitus est sapientiam. In libro Danielis somnium legimus Nabuchodonosor, & alterum ipsius Prophetæ, per quod quatuor Regna designata sunt. Judas Machabæus vidit in somniis Jeremiam Prophetam, a quo gladium aureum accepit, ut adversarios populi Israel in eo dejiceret. Josepho Dei Genitricis Sponso apparuit Angelus in somniis dicens: Ne timeret accipere *Mariam* conjugem suam; & rursum in somniis monuit eum, ut fugeret in Ægyptum cum Puero, & ut defuncto Herode in terram Israel reverteretur. Magi quoque admoniti sunt in somniis, ne redirent ad Herodem. Certissimum igitur est, a Deo immitti somnia, aliquando quidem aperta, & per se clara, aliquando obscura, & ænigmatibus involuta, quibus humana mens, vel ad rerum supernaturalium intelligentiam evehitur, vel de agendis edocetur, vel de futuris eventis admonetur. Habet quoque diabolus Prophetas suos, & somniatores, quorum ipse phantasiam commovet, multaque illis repræsentat, & suggerit, & occulta quandoque revelat, implens animum noxia superstitione, & perniciosis illusionibus decipiens.

Num. 12.

Genes. 28. 31. 37. 41.

2. Reg. 3. Dan. 2. 7. 2. Mach. 15.

Matth. 2.

Som-

Somniis a Deo immissis fides adhibenda est, cum semper vera sint; sed ea discernere haud facile est. Rara certe sunt, præsertim quæ futura præsagiunt, & nonnisi ob aliquam insignem causam, & publicam utilitatem spectet, immitti solent; quorum significationes, cum a solo Dei consilio, & voluntate institutæ sint, ejus duntaxat revelatione innotescere hominibus possunt. *Quæ enim Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei* (inquit Apostolus 1. ad Corinth. cap. 2.) Hinc *S. Greg. Nyssenus* libro *De Opificio Hominis*, cap. 13. ait: „ Cum vis imaginandi per somnium omni„bus æque ac sine discrimine a natura sit indita, „ pauci ex universorum cœtu sunt, quibus diviniora „ se somniorum visa offerunt „. Ideo facile non esse somniis credendum, *Antiochus* monachus ostendit Homilia 84. quamvis cœlitus immissa videri possint. „ Nisi adsit discretio spirituum, certa, nec fallax in„terpres rei visæ „. Idque confirmat Scholiastes *S. Joannis Climaci*, ad Gradum 15. „ „ Magna (*inquit*) prudentia adhibenda est in iis, quæ in somno usu veniunt. Quin potius, quia inconstans est eorum ratio, omnino negligenda est; paucorum enim illorum dijudicatio „ „; eorum videlicet, qui gratiam discretionis spirituum a Deo acceperunt.

Divinationis per somnia vanitas damnata.

Somnia, quæ inutilia, superstitiosa, & vana suggerunt, quæ tetra, horrenda, vel obscœna repræsentant, vel ad malum quocunque modo provocant; [redacted]

cognoſcendum, vel operandum, vel omittendum aliquid circa vitæ chriſtianæ, aut civilis officia, aut circa futura contingentia. His enim diabolica ſe immiſcet illuſio, & ſic in tacitam cum dæmonibus ſocietatem inciditur. Hinc ſacræ Literæ nullam ſomniorum habendam eſſe rationem præcipiunt, ipſorum obſervatores, & conjectores acriter reprehendunt. Lev. 19. *Non augurabimini, nec obſervabitis ſomnia.* Deut. 18. *Nec inveniatur in te, qui obſervet ſomnia.* Eccleſ. 5. *Multas curas ſequuntur ſomnia.* Eccl. 34. *Somnia extollunt imprudentes. Quaſi qui apprehendit umbram, & perſequitur ventum; ſic & qui attendit ad viſa mendacia. Hoc ſecundum hoc viſio ſomniorum... Divinatio erroris, & auguria, mendacia, & ſomnia malefacientium, vanitas eſt... Niſi ab Altiſſimo fuerit emiſſa viſitatio, ne dederis in illis cor tuum. Multos enim errare fecerunt ſomnia, & exciderunt ſperantes in illis.*

De his *S. Gregorius magnus*, lib. 8. *Moralium*, cap. 13. „„ Somnia (*inquit*) niſi plerumque ab occulto hoſte per illuſionem fierent, nequaquam hoc vir Sapiens indicaret, dicens: *Multos errare fecerunt ſomnia, & illuſiones vanæ*: Vel certe: *Non augurabimini, nec obſervabitis ſomnia.* Quibus profecto verbis, cujus ſint deteſtationis, oſtenditur, quæ auguriis conjunguntur. *Et infra*: Sed nimirum cum ſomnia tot rerum qualitatibus alternent, tanto eis credi difficilius debet, quanto, & ex quo impulſu veniant, facilius non elucet. Sæpe namque malignus Spiritus his, quos amore vitæ præſentis vigilantes intercipit, proſpera etiam dormientibus promittit; & quos formidare adverſa conſiderat, eis hæc durius ſomnii imaginibus inventat, quatenus indiſcretam mentem diverſa qualitate afficiat, eamque aut ſpe ſublevans, aut deprimens timore, confundat. Sæpe autem etiam Sanctorum corda afficere ſomniis nititur, ut ab intentione cogitationis ſolidæ ad tempus ſaltem, momentumque deriventur, quamvis ipſi protinus animum ab illuſionis imaginatione diſcutiant. Sed hoſtis inſidians, quo eos vigilantes minime ſuperat, eo dormientes gra-

Eccl. 34. Levit. 19.

gravius impugnat, quem tamen hæc maligne agere superna dispensatio benigne permittit, ne in electorum cordibus ipse saltem a passionis præmio somnus vacet „ „.

Divinationem ex somniis vanam esse, ac perniciosam, ostendit & *Joannes Sarisberiensis* libro 2. *De Nugis Curialium*, cap. 17. „ „ Quisquis (*inquit*) somniorum sequitur vanitatem, parum in lege Dei vigilans est, & dum fidei facit dispendium, perniciosissime dormit... Quisquis credulitatem suam significationibus alligat somniorum, planum est, quia tam a sinceritate fidei, quam a tramite rationis exorbitat „ „.

Et *Petrus Blesensis*, Epistola 65. „ „ Ut fidem (*inquit*) habeam somniis, nulla somnia me inducent. Non inficior, quin anima frequenter ex reliquiis cogitationis, aut ex innata sibi perspicacia, quasdam futurorum præfiguret imagines, sed crebro dicipitur. Nam sicut per experientiam didici, ex ea visione, quæ mihi gaudium quandoque nuntiaverat, postea contrarium reportavi. Somnia igitur ne cures, amice charissime „ „.

Denique conjectores, & interpretes somniorum, & qui illa observant, seu fidem illis adhibent, graviter reprehendunt *Greg. II.* Pontifex maximus in capitulari, cap. 8. Concilium Parisiense Sextum lib. 3. cap. 2. & Concilium Mediolanense 1. part. 1. tit. 10.

[redacted]

rò superstitionem vanam, ac perniciosam esse constat. Neque enim ex rerum natura, neque ex Dei, vel Ecclesiæ institutione vim habent ullam significandi res contingenter futuras, aut alioquin occultas. A solo igitur dæmone, expresse, vel tacite invocato, expectatur ejusmodi sortium directio, effectusque, qui futurus ex sortibus divinatur, procuratio. De quo genere sortium intelligitur illud Ezechielis 21. *Stetit Rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum divinationem quærens; commiscens sagittas, interrogavit idola, exta consuluit. Ad dexteram ejus facta est divinatio super Jerusalem.* Et Oseæ 4. *Populus meus in ligno interrogavit, & baculus ejus annuntiavit ei.* Quo de ritu superstitiosæ divinationis legendi *S. Hieronymus*, & *Theophylactus* in Commentariis. Sors divinatoria sacris Canonibus damnatur, præsertim can. *Sortes*, causa 26. qu. 5. ex Decreto *Leonis IV.* ad Episcopos Britanniæ. „ „ Sortes, quibus cuncta vos in vestris discriminatis judiciis, quas Patres damnaverunt, nihil aliud quam divinationes, & maleficia decernimus. Quamobrem volumus illas omnino damnari, & ultra inter christianos nolumus nominari, & ne exerceantur, sub anathematis interdicto prohibemus „ „.

REGULA XV.

Divisoriis sortibus uti, modo sortium moderatio, ac directio a Deo expectetur, & debitæ conditiones concurrant, nullum est peccatum.

Sortes enim *mittuntur in sinum, & a Domino temperantur*, ut dicitur Prov. 6. *Nec sors aliquid mali est* sic accepta (inquit *S. August.* in Psalm. 30.) Idque confirmatur can. *Sors*, causa 26.

Potest tamen in his quadrupliciter peccatum contingere (inquit *S. Thom.* 2. 2. qu. 95. art. 8.) Primo quidem: „ Si absque ulla necessitate ad sortes re„ curratur. Hoc enim videtur ad tentationem Dei „ pertinere „. Unde *S. Ambrosius*, libro 5. in *Lucam* ait: „ Qui sorte eligitur, humano judicio non comprehenditur „.

 Se-

Secundo, *Si quis*, etiam urgente neceſſitate, *abſque reverentia Dei, ſortibus utatur.* Unde venerab. *Beda* in c. 1. Act. Apoſtol. ſcribit: „ „ Si qui neceſſitate aliqua compulſi, Deum putant ſortibus, exemplo Apoſtolorum, eſſe conſulendum, videant, hoc ipſos Apoſtolos, nonniſi collecto Fratrum coetu, & precibus ad Deum fuſis egiſſe „ „.

Tertio, *Si divina Oracula ad terrena negotia convertantur.* Unde *S. Auguſt.* 55. alias 119. ad *Januarium*, c. 20. ſcribit: „ „ Hi vero, qui de paginis Evangelicis ſortes legunt, etſi optandum eſt, ut hoc potius faciant, quam ad dæmonia conſulenda concurrant; tamen etiam iſta mihi diſplicet conſuetudo, ad negotia ſecularia, & ad vitæ hujus vanitatem, propter aliam vitam loquentia Oracula divina velle convertere „ „.

Quarto, *Si in Electionibus eccleſiaſticis, quæ ex Spiritus ſancti inſpiratione fieri debent, aliquis ſortibus utatur.* Unde venerab. *Beda* loco ſupra indicato ſcribit: „ „ Donec veritas compleretur, figuram licuit exerceri. Inde eſt, quod Matthias, qui ante Pentecoſten ordinatur, ſorte quæritur; ne Apoſtoli electio a mandato diſcrepare Veteris legis videretur, ubi ſummus Sacerdos ſorte quæri jubebatur, ſicut de Zacharia dicitur. Septem vero Diaconi poſtea nequaquam ſortis agitatione, ſed diſcipulorum tantum electione, Apoſtolorum autem oratione, & ma-

[redacted]

æque digni competitores, contentionem forte dirimere licebit, secundum illud Prov. 27. *Contradictiones comprimit sors.*

Si vero necessitas immineat, in aliis etiam nonnullis casibus licitum est cum debita reverentia sortibus divinum judicium implorare. Unde *S. August.* Epist. 228. alias 180. ad *Honoratum* scribit: „ „ Si inter Dei ministros sit disceptatio (*tempore scilicet persecutionis*) qui eorum maneant, ne fuga sit omnium, & qui eorum fugiant, ne morte omnium deseratur Ecclesia. Tale quippe certamen erit inter eos, ubi utrique ferveant charitate, & utrique placeant charitati. Quæ disceptatio si aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant, sorte legendi sunt „ „. Et lib. 1. *De doctrina christiana*, cap. 28. scribit: „ „ Si tibi abundaret aliquid, quod dari oporteret ei, qui non haberet, nec duobus dari posset, si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel erga te aliqua necessitudine superaret, nihil justius faceres, quam ut sorte legeres, cui dandum esset, quod utrique dari non posset „ „.

Superstitiosum est futuros eventus ex Scripturis sacris, aut quibuslibet libris inquirere, ducto ex verbis, quæ sorte occurrerint, augurio. Unde Concilium Agathense anno 506. can. 42. hunc usum expressis verbis damnat. „ „ Ac ne id fortasse videatur omissum, quod maxime fidem catholicæ religionis infestat, quod aliquanti Clerici, sive laici student auguriis, & sub nomine fictæ religionis per eas, quas Sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque Scripturarum inspectione futura promittunt; hoc quicunque Clericus, aut laicus detectus fuerit vel consulere, vel docere, ab Ecclesia habeatur extraneus „ „. Eumdem usum sub pœna excommunicationis prohibuit Concilium Aurelianense 1. Canone 30. Idem Caroli magni capitularia vetant anno 789. his verbis: *Ut nullus in Psalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus sor-*

vire præsumat, *neque divinationes aliquas observare*,

REGULA XVI.

Ars notoria penitus illicita, & superstitiosa est, eaque uti, lethale est peccatum.

Hanc Regulam non aliis explicare, ac firmare verbis, necesse est, quam *S. Thomæ*, 2. 2. qu. 96. art. 1. „ „ Ars notoria (*inquit*) est illicita, & inefficax. Illicita quidem est, quia utitur quibusdam ad scientiam acquirendam, quæ non habent secundum se virtutem causandi scientiam; sicut inspectione quarumdam figurarum, & prolatione quorumdam ignotorum verborum, & aliis hujusmodi. Et ideo hujusmodi ars non utitur his, ut causis, sed ut signis. Non autem ut signis divinitus institutis, sicut sunt sacramentalia signa; unde relinquitur, quod sint supervacua signa, & per consequens pertinentia „ „ ad pacta quædam significationum cum dæmonibus placita, atque fœderata. *Et ideo Ars notoria* penitus est repudianda, & fugienda christiano; *sicut & aliæ* artes nugatoriæ vel noxiæ superstitionis, ut *S. August. dicit* lib. 2. *De doctrina christiana*, cap. 24. „ „ Et etiam hujusmodi ars inefficax ad scientiam acquirendam. Cum enim per hujusmodi artem non intendatur acquisitio scientiæ per modum hominis connaturalem, scilicet adinveniendo, vel addiscendo, con-

Ars notoria.

[redacted]

que idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Ad dæmones autem non pertinet illuminare intellectum. Acquisitio autem scientiæ, & sapientiæ fit per illuminationem intellectus; & ideo nullus unquam per dæmones scientiam acquisivit „ „. Solet autem dæmon per eos loqui, quos hac arte deludit, sibique mancipat, ipsorum phantasiam turbans, & linguam movens ad quædam illis incognita, & arcana proferendum. Unde cum illos dæmon deserit ad tempus, vel omnino cessante pacto, aut illorum pœnitentiam in irritum misso, vel Ecclesiæ exorcismis, precibusque coactus, nihil illis scientiæ per artem notoriam, Angelicam, vel Paulinam acquisitæ manet, & ne illorum quidem, quæ paulo ante dixerant, meminerunt. Eamdem regulam confirmat. *S. Antoninus*, p. 2. tit. 12. num. 10. Hujus superstitionis reus est, qui certas orationes, vel jejunia adhibet, ut requirat scientiam aliquorum occultorum, vel eorum, quæ non sunt sibi, aut statui suo competentia.

REGULA XVII.

Observatio dierum, mensium, & annorum, ad fortuitos eventus, vel ad directionem humanorum negotiorum, & actionum, quæ nullatenus pendent a siderum influxu, ita ut dies aliqui fausti, vel infausti habeantur, & propterea suspendantur, aut retardentur, vel penitus omittantur humana negotia, vel actiones, quæ alias fierent; aut quædam fiant, quæ alias omitterentur, superstitio est, & lethale peccatum, nisi rustica simplicitas, & ignorantia invincibilis excuset.

Superstitio observatio temporum.

Hæc Regula nititur Apostoli verbis, Epistola ad Galatas cap. 4. *Dies observatis* (inquit) *& menses, & tempora, & annos. Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.* Nempe (inquit *S. Joan. Chrysost.* Homilia in eos, qui Novilunia observant) „ „ Extremæ hoc est amentiæ, propter unum diem, si au-

ſpicatus fuerit, per univerſum hoc exſpectare annum; neque amentiæ ſolum, ſed diabolicæ cujuſdam efficentiæ indicium eſt, non proprio ſtudio, & alacritati, ſed quibuſdam dierum circuitionibus vitam noſtram commendare. Dies enim bonus, & malus eſt, non ſua quadam, & propria natura (nihil enim dies a die differt) ſed noſtra vel diligentia, vel ignavia. Si juſtitiam feceris, bonus tibi dies erit; ſi peccatum, malus, & ſupplicii plenus „ „.

Idem confirmat *S. Auguſtinus*, Epiſtola 55. alias 119. ad *Januarium*, cap. 7. „ „ Non itaque (*inquit*) dies obſervemus, & annos, & menſes, & tempora, ne au-
Galat. 4. diamus ab Apoſtolo: *Timeo vos, ne forte ſine cauſa laboraverim in vobis.* Eos enim culpat, qui dicunt: Non proficiſcar hodie, quia poſterus dies eſt, aut quia luna ſic fertur; vel proficiſcar, ut proſpera cedant, quia ita ſe habet poſitio ſiderum. Non agam hoc menſe commercium, quia illa ſtella mihi agit menſem. Non plantem hoc anno vineam, quia biſſextus eſt. Non autem quiſquam ſapiens arbitretur obſervatores temporum reprehendendos, qui dicunt; non proficiſcar hodie, quia tempeſtas exorta eſt; aut non navigem, quia adhuc ſunt hybernæ; aut, tempus ſeminandi eſt, quia imbribus autumnalibus terra ſatiata eſt; vel ſi qui forte alii naturales effectus circa motum aeris, & humores ad variandas temporum qualitates in ſiderum ordinatiſſima con-

[redacted]

more Apostoli pensaremus, qui talibus ait: *Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis* „ „. Galat. 4.

In Expositione denique Epistolæ ad Galatas, cap. 4. ubi duplicem retulit sententiam, unam eorum, qui de gentibus, alteram eorum, qui de Judæis hunc locum Apostoli interpretantur, subdit: „ „ Ergo eligat lector utram volet sententiam, dummodo intelligat, ad tantum periculum animæ pertinere superstitiosas temporum observationes, ut huic loco subjecerit Apostolus: *Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.* Quod cum tanta celebritate, atque auctoritate per orbem terrarum in Ecclesiis legatur, plena sunt conventicula nostra hominibus, qui tempora rerum agendarum a Mathematicis accipiunt. Jam vero ne aliquid inchoetur, aut ædificiorum, aut quorumlibet hujusmodi operum, diebus, quos Ægyptiacos vocant, sæpe etiam nos monere non dubitant, nescientes, ut dicitur, ubi ambulant. Quod si locus iste de Judæorum superstitiosa observatione intelligendus est, quam spem habent, cum christianos se dici velint, ex Ephemeridis vitam naufragam gubernantes, quando de divinis libris, quos Deus adhuc carnali populo dedit, si more Judæorum tempora observarent, diceret eis Apostolus: *Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis?* Et tamen si deprehendatur quisque vel Catechumenus judaico ritu Sabbatum observans, tumultuatur Ecclesia. Nunc autem innumerabiles de numero Fidelium cum magna confidentia in faciem nobis dicunt: Die post Kalendas non proficiscor. Et vox lente ista prohibemus arridentes, ne irascentur, & timentes ne quasi novum aliquid minentur. Væ peccatis hominum, quæ sola insitata exhorrescimus; usitata vero, pro quibus abluendis Filii Dei Sanguis effusus est, quamlibet magna sint, & omnino claudi contra se faciat regnum Dei, sæpe videndo omnia tolerare, sæpe tolerando nonnulla etiam facere cogimur; atque utinam, o Domine, non omnia, quæ non potuerimus prohibere, faciamus „ „. Unde in classe magnorum

Dies Ægyptiaci, id est, acri, & infausti.

peccatorum, quæ contra se omnino claudi faciunt regnum Dei, superstitiosam faustorum, infaustorumque dierum observationem recensendam diserte significant.

Eamdem regulam confirmant auctor Commentarii in Epistolas S. Pauli in opera *S. Ambrosii*, & sub ejus nomine olim editi, in cap. 4. Epistolæ ad Galatas; *S. Eligius* Noviomensis Episcopus in Sermone ad plebem, & *S. Thomas*, 2. 2. quæst. 96. art. 3. hæc observari asserens: „ „ Non ut signa a Deo tradita, cum non sint introducta ex auctoritate divina, sed magis ex vanitate humana, cooperante dæmonum malitia, qui nituntur animos hominum hujusmodi vanitatibus implicare. Et ideo manifestum est, omnes hujusmodi observationes superstitiosas esse, & illicitas. Et videntur esse quædam reliquiæ idololatriæ, secundum quam observabantur auguria, & quidam dies fausti, vel infausti; quod quodammodo pertinet ad divinationem, quæ fit per astra, secundum quæ diversificantur dies; nisi quod hujusmodi observationes sint sine ratione, & arte, unde sunt magis vanæ, & superstitiosæ „ „. Legatur ejusdem Commentarius in Epistolam ad Galatas, cap. 4. Lectione 4.

Pontificum etiam, Conciliorumque Decretis hæc damnata superstitio. *Nicolai I.* in Responsis ad Consulta Bulgarorum, cap. 35. „ „ Diei (*inquit*) & horæ observationes, atque auguria, operationes diabo-

[redacted]

servant, ut dies faustos, vel infaustos ad iter, aut rem aliquam inchoandam, dies festos S. Joannis S. Jacobi majoris, S. Magdalenæ, S. Martialis, sanctorum Innocentium & Translationem S. Martini; qui die Mercurii, aut mense Majo, vel Augusto infausta fore matrimonia putant, ideoque his mensibus, & diebus nubere nolunt; qui nolunt ungues præscindere, aut crines pectinare die Veneris, neque diebus Jovis, vel Sabbati; qui lixivium facere, seu linea abluere nolunt, quatuor temporum diebus, triduo ante Sabbatum Paschæ, a Natali Domini usque ad Epiphaniam, per Octavas Corporis Christi, aut diebus Veneris, ne quid infausti contingat; qui colligunt herbas die S. Joannis Baptistæ, aut prima die Maji, ante solis ortum, ad certos quosdam effectus credentes eo die vim habere majorem; vel inserunt arbores ipso die Annuntiationis B. Mariæ Virginis; vel diem *S. Stephani* faustum putant minuendo sanguini equorum. Item qui credunt panem coctum in Vigilia Natalis Domini annos decem incorruptum manere posse, eoque pastas vaccas a morbis plurimis servari. Hujus item generis superstitio est infantes die sacro Parásceves ablactare, ne tabescant; equos e stabulo die *S. Eligio* sacra educere nolle; credere, quod effosso sepulchro die Dominica, plurimi eadem hebdomada in parochia sint morituri; quod Festo *S. Agathæ* noctu pulsandæ sint campanæ ad expellendas sagas ea nocte (ut ajunt) discurrentes. Hujus pariter superstitionis rei sunt, qui certis diebus olera scopis tangunt, ne ciniphes, erucæ, vel alia insecta noceant; qui credunt majorem inesse vim Aquæ benedictæ Dominicis post Quatuor Tempora, quam aliis, ad singulares quosdam effectus; qui ova, quæ gallinæ pariunt die Parasceves, toto asservant anno, credentes ea vim habere ad extinguenda incendia, si in ignem mittantur. Item qui observant certas Festivitates, ut Conversionis *S. Pauli*, *S. Vincentii*, *S. Urbani*, vel aliorum Sanctorum, quibus si pluat, vel serenum sit coelum, sibi spondent serenitatem, fertilitatem, vini copiam, aut continuatam per tot dies pluviam. Unde superstitiosi illi versus: Cla-

Clara dies Pauli bona tempora denotat anni,
Si fuerint nebulæ, pereunt animalia quæque;
Si fuerint venti, deſignant prælia genti;
Si nix, & pluvia, deſignant tempora cara.

Item illi;

Vincenti Feſto ſi ſol radiet, memor eſto,
Para tuas cuppas, quia multas colligis uvas.

Ad eamdem ſuperſtitionem pertinet credere, quod tota fere pluet hebdomada, cum Evangelium ſecundum Marcum Dominica die in Eccleſia legitur: Dominicis, Feſtiſque diebus ab illis ipſis operibus abſtinere, quæ neceſſitas exigit, aut charitas imperat, &c. Salem die prima Aprilis in quatuor paſcuorum angulis ponere, ut pecora ſerventur a maleficio; & alia id genus innumera.

Nullius autem ſuperſtitionis rei ſunt, qui dies, menſes, annos, & tempora obſervant ad cognoſcendos, vel procurandos effectus naturales, quos ex influxu corporum cœleſtium pendere nemo dubitat. Sic dies obſervant medici in morborum curatione; agricolæ, vinitores, hortulani in agricultura. Sic herbæ certis temporibus colligi, vel ligna cædi, pro ædificiis, vel navibus, abſque ſuperſtitione poſſunt, ſi id fiat ſola obſervatione motus, & influxus cœleſtis; certis enim temporibus vis herbarum efficacior eſt; ligna quoque minus obnoxia ſunt corruptioni, & aptiora ad uſum. Sed ſuperſtitio foret, ſi obſer-

[redacted]

Adventum, Quadragesimam, Dominicam, Festosque dies observant. Vana enim observantia dici non potest, quæ ab Ecclesia ex Spiritus sancti doctrina, & directione imperatur. Nec tempora serviliter observamus, ut Judæi, sed ea potius, quæ temporibus significantur, ut docet *S. Augustinus* lib. *Contra Adimantum*, cap. 16. „ „ Ea (*inquit*) serviliter observabant, non intelligentes ad quarum rerum significationes, & prænuntiationes pertinerent. Hoc in eis culpat Apostolus, & in omnibus, qui serviunt creaturæ potius, quam Creatori. Nam nos quoque & Dominicam diem, & Pascha solemniter celebramus, & quaslibet alias christianas dierum Festivitates; sed quia intelligimus, quo pertineant, non tempora observamus, sed quæ significantur temporibus „ „.

REGULA XVIII.

Observantia sanitatum, qua media inania, inutilia, inefficacia, & superstitiosa ad sanandos morbos hominum, vel animalium adhibentur, vel ad eos avertendos usurpantur, lethale peccatum est.

Cum enim phylacteriis, amuletis, figuris, numeris, verbis, aut vanis ritibus hæc observantia constet; sive illa sola adhibeantur, sive herbis, aliisve remediis naturalibus admisceantur; nec vim habeant ullam sanandi, aut avertendi morbos suapte natura, aut Dei institutione; ad pacta tacita cum dæmonibus pertinent, quibuscum societas omnis vetita est homini christiano 1. Corinth. 10. *Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum.* Observantia superstitiosa sanitatum.

Ad pacta saltem tacita cum dæmonibus hanc observantiam pertinere, docent SS. Patres. *Amuleta cultum diaboli* vocat *S. Cyrillus Hierosolymitanus* Catechesi Mystagogica 1. Hominibus a diabolo hanc observantiam suggeri, eoque pertinere, ut cultus uni Deo debitus illi tribuatur, docet *S. Gregorius Nazianzenus* Oratione in S. Baptisma: „ „ Infans tibi est (*inquit*) ne occasionem improbitas arripiat, ab infantia sanctificetur, Amuleta.

ctificetur, ab ipſis unguiculis Spiritui conſecretur. . . Nihil tibi amuletis, nec incantamentis opus eſt, cum quibus pravus ille in leviorum hominum animos ſimul irrepit, venerationem Deo debitam furtim ad ſe transferens. Trinitatem ipſi da; magnum illud, & pulchrum amuletum „ „.

S. Baſilius, Homilia in Pſalm. 45. damnat eos, qui caracteres, & figuras puerorum collo circumligant ad procurandam illis ſanitatem. „ „ Multorum (*inquit*) eſt dicere: *Deus noſter refugium*; ſed eodem quo Propheta noſter affectu dicere, nimis quam paucorum eſt . . . Etenim cum tribulatione quapiam afflictamur, ad omnia potius, quam ad ipſum Deum noſtrum recurrimus. Puer tibi ægrotat? Quaquaverſum circumfers oculos, requirens incantatorem, aut certe eum, qui ſupervacaneos, vanoſque caracteres, ſeu figuras puerorum innocentium collum circumliget; vel ad poſtremum, ad medicum venis, & medicinas, eo interim contemptim omiſſo, qui reſtituere poteſt ſoſpitati „ „.

S. Joan. Chryſoſtomus Homilia 8. in Epiſtolam ad Coloſſenſes, de muliere chriſtiana loquens, cujus filius periculoſe ægrotat: „ „ Infans (*inquit*) ægrotavit; non fecit amuleta, reputatur ei Martyrium, mente enim ſacrificavit filium. Quid enim ſi illa nihil proſunt, ſed ſunt impoſturæ, & ludibria? Sunt tamen, qui ſuadent ea prodeſſe. Et maluit infantem

[redacted]

Et post pauca: „ „ Alii autem rursus applicant nomina fluviorum, & alia audent innumerabilia. Ecce dico, & prædico vobis omnibus, quod si quispiam fuerit deprehensus, non parcam iterum, sive amuletum, sive incantationem, sive hujus artis aliquid aliud faciat. Quid vero? Morietur (*inquit*) infans. Si sic vixerit, tunc morietur. Sin autem absque illis mortuus fuerit, tunc vivit. Si videris filium versantem cum meretricibus, optas eum in terra infossum, & dicis: Quid ei prodest vivere? Videns autem eum venire in periculum salutis, vis videre eum vivum? Non audivisti Christum dicentem: *Qui perdit animam suam, inveniet eam; qui autem invenit, perdit eam?* Si quis dixerit: Duc in templum idolorum, & vivet, patieris? Non (inquit) Quare? quia cogit colere idola: Hic autem non est idololatria, sed solum (inquit) incantatio. Hæc est cogitatio satanica, hæc sunt diabolicæ insidiæ; tegere imposturam, & in melle dare venenum. Quoniam novit se illa non persuadere, hac via est ingressus ad amuleta, & aniles fabulas. Et crux quidem affecta est ignominia, literæ autem in majori honore sunt habitæ. Christus fuit ejectus, & introducitur anus ebria, & delirans. Conculcatum est nostrum mysterium, & choros ducit fraus diaboli „ „. Lege ejusdem Homiliam 21. ad populum Antiochenum.

Matth. 10. 39.

Observantiam sanitatum superstitionem esse diabolicam docet quoque *S. August.* lib. 2. *De doctrina christiana*, cap. 20. „ „ Superstitiosum est (*inquit*) quidquid institutum est ab hominibus ad facienda, & colenda idola pertinens, vel ad colendam, sicut Deum, creaturam, partemve ullam creaturæ, vel ad consultationes, & pacta quædam significationum cum dæmonibus placita, atque fœderata, qualia sunt molimina magicarum artium... Ad hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ, atque remedia, quæ medicorum quoque disciplina commendat, sive in præcantationibus, sive in quibusdam notis, quos caracteres vocant, sive in quibusque rebus suspendendis, at-

que

que illigandis, vel etiam aptandis quodam modo, non ad temperationem corporum, sed ad quasdam significationes, aut occultas, aut etiam manifestas; quæ mitiore nomine Physica vocant, ut quasi non superstitione implicare, sed natura prodesse videantur „„.

Subdit infra *S. August.* cap. scilicet vigesimo nono, non quidquid intus sumptum naturaliter juvat, idem etiam collo, aut alteri corporis parti appensum juvare, ideoque majori cautione in hujusmodi suspensione opus esse, quia in hanc facilius irrepit superstitio: „„ Aliud est enim dicere (*inquit*) tritam istam herbam si biberis, venter non dolebit; & aliud est dicere, istam herbam collo si suspenderis, venter non dolebit. Ibi enim probatur contemperatio salubris, hic significatio superstitiosa damnatur „„. Quibus verbis docet, prius esse naturalis remedii, posterius vero signum pacti. Sic e converso non quidquid a natura efficax est appensum, ut quidam Indici lapides contra dolorem renum, lienis, &c. id etiam est efficax tritum, & intus sumptum. Pergit S. Augustinus: „„ Quamquam ubi præcantationes, & invocationes, & caracteres non sunt, plerumque dubium est, utrum res, quæ alligatur, aut quoquo modo adjungitur sanando corpori, vi naturæ valeat, quod libere adhibendum est; an significativa quadam obligatione proveniat, quod tanto

[redacted]

& res vi a natura insita prodesse putetur , tunc suspendi posse de corpore , alligari , si putatur suapte vi, ac natura non prodesse, ut causa, sed duntaxat ut signum futuræ sanationis, tunc omnino abstinendum ; quia prudentia christiana vetat, ne remedium usurpetur, cujus usus superstitiosus est, cujus effectus ex pacto, & societate cum dæmone dependet. Quarto , si res dubia sit , nec adsint medici, aut viri alias periti, quorum consilium rogetur, tunc animum, & intentionem appendentis herbam, aut lapidem, seu aliquod aliud corpus naturale, rem bonam, vel malam facere; bonam, si facit opinione priore; malam, si posterius credat; id est, insontem esse, si vi a natura insita prodesse putet; reum vero, si duntaxat ut signum prodesse existimat.

Et Sermone 286. alias *De Diversis* 39. habito in Natali SS. Martyrum Protasii, & Gervasii, „ „ Multi (*inquit*) ducunt Martyrium in lecto ; prorsus multi. Est quædam persecutio satanæ occultior, & astutior, quam tunc fuit. Jacet fidelis in lecto, torquetur doloribus, orat, non exauditur ; sed probatur, sed exercetur, sed ut recipiatur filius, flagellatur. Ergo cum torquetur doloribus , venit linguæ tentatio, accedit ad lectum aut muliercula aliqua, aut vir, si vir dicendus est ; & dicit ægroto: Fac illam ligaturam, & sanus eris; adhibeatur illa præcantatio , & sanus eris. Ille, & ille , ille, & ille, interroga , sani inde facti sunt. Non cedit, non obtemperat, non cor inclinat; certat tamen. Vires non habet , & diabolum vincit. Fit Martyr in lecto, coronante illo, qui pro illo pependit de ligno „ „

Et Sermone I. *in Psalm* 70. „ „ Quando filius caput dolet, malæ, & infideles matres ligaturas sacrilegas, & incantationes quærunt „ „.

S. Augustino concinit *S. Cæsarius Arelatensis* Sermone *De Auguriis*, inter Augustinianos olim de tempore 241. nunc in Appendice 278. „ „ Ego (*inquit*) me apud Deum absolvo, dum iterum, atque iterum admoneo pariter, & contestor, ut nullus ex vobis choragos,

ragos, vel divinos, vel sortilegos requirat, nec de qualibet eos aut causa, aut infirmitate interroget. Nullus sibi præcantatores adhibeat; quia quicunque fecerit hoc malum, statim peribit baptismi Sacramentum, continuo sacrilegus, & paganus efficitur; & nisi grandi eleemosyna, dura, & prolixa pœnitentia subvenerit, statim in æternum peribit. *Et paulo post*: Toto corde nostro ad Dei misericordiam eamus, & sacrilegas observationes fideliter relinquentes, de illius adjutorio semper præsumamus. Nam qui prædictis malis, id est, choragis, & divinis, aruspicibus, vel phylacteriis, & aliis quibuslibet auguriis crediderit; etsi jejunet, etsi jugiter ad Ecclesiam currat, etsi largas eleemosynas faciat, etsi corpusculum in omni afflictione suum cruciaverit, nihil ei proderit, quamdiu illa sacrilegia non reliquerit; quia impia illa sacrilegii observatio ista omnia bona obruit, & evertit „ „.

Et *S. Eligius* Noviomensis Episcopus, Sermone ad plebem, quem ejus vitæ inseruit *Audoenus* lib. 2. cap. 15. „ „ Nullus (*inquit*) ad colla vel hominis, vel cujuslibet animalis ligamina dependere præsumat, etiamsi a Clericis fiant, etsi dicatur, quod res sancta sit, & lectiones divinas contineat, quia non est in eis remedium Christi, sed venenum diaboli „ „.

Concilium Laodicenum can. 36. Phylacteriorum artifices ex Ecclesia ejici jubet; cui concinit Concil. Agathense, can. 68. *Zacharias* Pontifex maximus Epist. 1. ad *Bonifacium* Moguntinum Archiepiscopum, *Phylacteria, quæ gentili more observantur, omnibus christianis detestabilia, & perniciosa* esse asserit. Conc. Romanum sub *Gelasio I.* anno 494 Phylacteria damnat ceu *Dæmonum arte conscripta*. S. Gregorius magnus in Synodo romana can. 12. anathemate ferit eum, *qui phylacteriis usus fuerit*. Conc. Trullanum can. 61. sexennio a communione removet, ac pœnitentiæ subjicit eos: *Qui amuleta præbent*; eos autem, qui hoc in crimine persistunt, *Ecclesia omnino exturbandos* decernit.

Nicolaus I. in Responsis ad Consulta Bulgarorum artic.

artic. 79. „ „ Ligaturas, & phylacteria diabolicis inventa versutiis, & animarum esse vincula, *asserit*: Ac ideo (*inquit*) his utentes anathemate apostolica Decreta percussos ab Ecclesia pelli præcipiunt „ „.

Concil. Rothomagense regnante *Clodovæo Juniore* celebratum, & in Synodico Rothomagensis Ecclesiæ editum, perscrutandum statuit: „ „ Si aliquis subulcus, vel bubulcus, sive venator, vel cæteri hujusmodi, dicat diabolica carmina super panem, aut super herbas, aut super quædam nefaria ligamenta, & hæc aut in arbore abscondat, aut in bivio, aut in trivio projiciat, ut sua animalia liberet a peste, & clade, & alterius perdat; quæ omnia idololatriam esse, nulli fideli dubium est „ „.

Concilium Turonense 3. anno 813. can. 52. Fideles a Sacerdotibus admoneri jubet: „ „ Ut noverint magicas artes, incantationesque quibuslibet infirmitatibus hominum nihil posse remedii conferre, non animalibus languentibus, claudicantibusve, vel etiam moribundis quidquam mederi, non ligaturas ossium, vel herbarum cuiquam mortalium adhibitas prodesse; sed hæc esse laqueos, & insidias antiqui hostis, quibus ille perfidus genus humanum decipere nititur „ „. Eumdem Canonem repetit, & confirmat Concilium alterum Turonense anno 1583. Annulorum magicorum, phylacteriorum, schedularum, & caracterum benedictiones Sacerdotibus sub pœna *depositionis*; Laicis vero eorumdem usum prohibet sub *Excommunicationis pœna*.

Concilium Rhemense anno 1583. vetat, ne quis „ „ Utatur superstitiosis signis occultum, vel expressum cum dæmone pactum præ se ferentibus, ut ligaturis, & caracteribus, quamvis ex aliquo eventu salubria esse forte quisquam sibi persuaserit „ „.

Concilium Burdigalense 1682. ipsis S. *Augustini* verbis lib. 2. *De doctrina christiana*, cap. 20. vitandas esse christiano, & omni prorsus execratione repudiandas, atque damnandas pronuntiat „ „ Ligaturas execrabilium remediorum, quæ ars non commendat medicorum, seu in precationibus, seu in quibusdam

notis, quas caracteres vocant, five in quibusdam rebus suspendendis, atque illigandis; in quibus omnibus superstitio, & ars dæmonum est, ex quadam pestifera societate hominum, & Angelorum malorum exortæ „ „.

Concilium Narbonense 1609. omnes, & singulos „ „ Cum dæmonibus fœdera, & pacta tacite, vel expresse habentes, morbos imprecationibus, verbis, ligaturis, aut actionibus superstitiose sanare intendentes, *excommunicat* ipso facto, uti eos sacra Decreta excommunicarunt. Quos dum parochi tales agnoverint, & post trinam monitionem testibus adhibitis, si ab eisdem cessare noluerint, excommunicatos nominatim publice denuntient, & ab Ecclesiis arceant, & ejiciant „ „.

Concilium Mexicanum anno 1585. statuit, „ „ Ut nemo in posterum eorum officium exerceat, qui per verba, aut per benedictiones mederi morbis dicuntur, hispanice *Saludadores; Ensalmadores, o Sancti gaudores* nuncupati, nec preces, aut orationes publice in plateis, & in Ecclesiis recitet; nisi prius ab Episcopo examinatus facultatem obtineat; aliter juxta juris formam punietur, ut permultæ superstitiones exterminentur, quæ ab hujusmodi hominum genere in his exercendis permisceri solent „ „.

S. Thomæ verbis hujus regulæ explicationem absolvo, scribentis secunda secundæ, qu. 96. art. 2. „ „ In his, quæ fiunt ad aliquos effectus particulares inducendos, considerandum est, utrum naturaliter videantur posse tales effectus causare; sic enim non erit illicitum; licet enim causas naturales adhibere ad proprios effectus. Unde si naturaliter non videantur posse tales effectus causare, consequens est, quod nec adhibeantur ad hos effectus causandos tanquam causæ, sed solum quasi signa. Et sic pertinent ad pacta significationum cum dæmonibus inita „ „. Unde *S. Augustinus* lib. 21. *De civit. Dei*, cap. 6. scribit: „ „ Illiciuntur dæmones ad inhabitandum per creaturas, quas non ipsi, sed Deus condidit, delectabilibus pro sua diversitate diversis, non ut animalia cibis, sed ut

Spiri-

Spiritus signis, quæ cujusque delectationi congruunt, per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum. Ut autem illiciantur ab hominibus, prius eos ipsi astutissima calliditate seducunt. vel iuspirando eorum cordibus virus occultum, vel etiam fallacibus amicitiis apparendo, eorumque paucos discipulos suos faciunt, plurimorumque doctores. Neque enim potuit, nisi primum ipsis docentibus, disci, quid quisque illorum appetat, quid exhorreat, quo invitetur nomine, quo cogatur; unde magicæ artes, earumque artifices extiterunt. Maxime autem possident corda mortalium, qua potissimum professione gloriantur, cum se transfigurant in Angelos lucis. Sunt ergo facta eorum plurima, quæ quanto magis mirabilia confitemur, tanto cautius vitare debemus „ „.

Doctor idem Angelicus in Responsione ad primam objectionem id pressius explicat. „ „ Si simpliciter (*inquit*) adhibeantur res naturales ad aliquos effectus producendos, ad quos putantur naturalem habere virtutem, non est superstitiosum, vel illicitum; si vero adjungantur vel caracteres aliqui, vel aliqua nomina, vel aliæ quæcunque variæ observationes, quæ manifestum est naturaliter efficaciam non habere, erit superstitiosum, & illicitum „ „. Lib. 5. tit. 6. §. 3.

Quamquam vero observantia sanitatum veniale duntaxat peccatum sit, cum personæ ignorantia, & rudi simplicitate accidit, si tamen admonita fuerit de vanitate, vel levi dubio conscientia ejus pulsetur, utrum id licitum sit, & peritos consulere negligat; vel sua prorsus culpa id ignoret, quia Catecheses, & familiares instructiones Pastorum frequentare contempsit, aut neglexit, lethale peccatum est. Unde Concilium Mechliniense anno 1607. tit. 15. cap. 3. ait: „ „ Quoniam rudis populus sæpe ex ignorantia superstitionibus inquinatur, parochi subditos suos diligenter de illis doceant, & inter cætera, superstitiosum esse exspectare quemcunque effectum a quacunque re, quem res illa nec ex sua natura, nec ex

 in-

institutione divina, nec ex ordinatione, vel approbatione Ecclesiæ producere potest „ „.

REGULA XIX.

Usus quorumvis verborum, precum, conjurationum ad morbos curandos, quæ ab Ecclesia non sunt approbatæ, superstitiosus, & perniciosus est, quamvis nihil nisi pium præ se ferre videantur.

Nulla enim vis illorum est neque ex natura, nec ex Dei, aut Ecclesiæ institutione. Quamobrem omnino rejicienda sunt. Ut enim ait *S. Hilarius*, illa verba Psalmi 64. *Te decet hymnus, Deus, in Sion, & tibi reddetur votum in Jerusalem*, explicans: „ Vota „ tantum ecclesiasticæ religionis utilia sunt, quæ cum „ & dignis Deo cantionibus, & propositæ in Ecclesia „ observantiæ studio probantur, tum digni erimus, „ pro quibus Deum sanctus Spiritus interpellet „.

Hinc Bituricense Concilium anno 1584. tit. 11. can. 3. Episcopos invigilare jubet, *Ne prætextu pietatis ulli Exorcismi fiant, nisi qui ab Ecclesia probati sint.* Idem statuit Concilium Tolosanum anno 1590. p. 4. cap. 12. & Mechliniense anno 1607. tit. 15. cap. 4. Illi autem duntaxat Exorcismi, illæ benedictionum, aut precum formulæ sunt extra omnem superstitionis suspicionem, quas Rituale romanum a summo Pontifice approbatum, usuque Ecclesiæ receptum, & Ritualia, vel Missalia privatarum Ecclesiarum ab Episcopis recognita, & approbata exhibent. Denique Synodus Augustensis anno 1548. Communionem negandam statuit iis: „ „ Qui superstitioni dediti sunt, & certis quibusdam, ac singularibus, nec approbatis, utuntur benedictionibus, nisi pro sui confessoris consilio ejuscemodi superstitionibus prorsus renuntiaverint, & pro admissis pœnitentiæ mulctam susceperint „ „.

Sed & romani Principes hanc, & superiorem regulam suis Constitutionibus confirmarunt. Constantius enim Imperator pœnam capitis in eos decrevit, qui

qui per incantationes, & amuleta morbis mederentur; & Valentinianus „ „ Anum quamdam simplicem intervallatis febribus mederi leni carmine consuetam, occidi jussit. Et visus adolescens in balneis admovere marmori manus utriusque digitos alternatim, & pectori, septemque vocales literas numerasse, ad stomachi remedia prodesse arbitratus, percussus gladio est „ „. Refert Ammianus Marcellinus lib. 16. 19. 29. & Leo Imperator dictus Philosophus Novella 65. decrevit, ut „ „ Si quis præstigiatoria arte uti deprehensus fuerit, sive corporis medelæ prætextu, sive avertendæ a fratribus noxæ, extremum luat supplicium apostatarum pœnam subiens „ „.

REGULA XX.

Imagines astronomicæ vanæ sunt, ac superstitiosæ; & qui illas cudunt, aut illis utuntur, lethalis peccati rei sunt.

Corporum enim artefactorum formæ procedunt ex mente artificis; & cum nihil aliud sint, quam compositio, ordo, & figura, vim naturalem ad agendum habere non possunt. Ideoque ex impressione, & influxu cœlestium corporum vim omnino nullam sortiuntur, quatenus artefacta sunt, sed ratione duntaxat materiæ naturalis. Falsum ergo est, quod *Porphyrio* videbatur, ut *S. Augustinus* refert lib. 10. *De civit. Dei*, cap. 11. „ „ Herbis, & lapidibus, & animantibus, & sonis certis quibusdam, ac vocibus, & figurationibus, atque figmentis, quibusdam etiam observatis in cœli conversione motibus siderum, fabricari in terra ab hominibus potestates idoneas variis siderum effectibus exequendi „ „; quasi effectus magicarum artium ex virtute cœlestium corporum provenirent. Sed (sicut *S. Augustinus* ibidem subdit,) *Totum hoc ad dæmones pertinet ludificatores animarum sibi subditarum.* Unde etiam (inquit) *S. Thomas*, 2. 2. qu. 96. art. 2. in Responsione ad secundam objectionem) „ „ Imagines, quas astronomicas vocant, ex operatione dæ-

 monum

monum habent effectum. Cujus signum est, quod necesse est eis inscribi quosdam caracteres, qui naturaliter ad nihil operantur; non enim est figura actionis naturalis principium. Sed in hoc distant Astronomicæ imagines a Necromanticis, quod in Necromanticis fiunt expresse invocationes, & præstigia quædam; unde pertinent ad expressa pacta cum dæmonibus inita; sed in aliis imaginibus sunt quædam tacita pacta per quædam figurarum, seu caracterum signa „ „.

Hanc regulam confirmat Decretum sacræ Facultatis Parisiensis circa artem magicam anno 1498. die 19. Septembris editum, quo inter alios articulos hi damnantur: *Articulus* 20. „ „ Quod imagines de ære, vel de plumbo, vel auro, vel de cera alba, vel rubea; vel de alia materia, baptizatæ, & exorcizatæ, consecratæ, sed potius execratæ secundum prædictas artes, & sub diebus certis, habeant virtutes mirabiles, quæ in libris talium artium recitantur. Error in fide, in philosophia naturali, & astrologia vera.

Articulus 21. Quod utitalibus, & fidem dare, non sit idololatria, & infidelitas. Error „ „.

Idem confirmat venerabilis *Gersonius* in Tractatu contra doctrinam cujusdam medici Montispessulani, sculpentis in numismate figuram leonis cum certis caracteribus pro curatione renum.

REGULA XXI.

Observantia sacrorum superstitiosa est, & illicita.

Observantia sacrorum.

Cum sit enim adhibitio rei sacræ ad consequendum effectum, cujus producendi non habent efficaciam naturalem, divinam, vel ecclesiasticam, non est absque vitio superstitionis, ut docet *S. Thomas*, 2. 2 qu. 96. art. 4. „ „ In omnibus incantationibus, & scripturis suspensis duo cavenda videntur. Primo quidem, quid sit quod profertur, vel scribitur; quia si est aliquid ad invocationes dæmonum pertinens, manifeste est superstitiosum, & illicitum. Similiter etiam videtur esse cavendum, si contineat ignota nomina, ne sub illis aliquid illicitum lateat. Est etiam cavendum,

dum, ne aliquid falsitatis contineat; quia sic ejus effectus non posset expectari a Deo, qui non est testis falsitatis. Deinde cavendum est, ne cum verbis sacris contineantur aliqua vana, puta, aliqui caracteres inscripti, præter signum Crucis; aut si spes habeatur in modo scribendi, aut ligandi, aut in quacunque hujusmodi vanitate, quæ ad divinam reverentiam non pertineat; quia hoc judicaretur superstitiosum „ „.

Dubium igitur non est, quin superstitio lethalis sit gestare mensuram vulneris, quod Christus excepit in latere, si credatur ex ea mensura effectus illos omnes consequi, quos spondet damnatus libellus, cujus titulus est, *Manuale precationum*, cujus hæc sunt verba: „ „ Hæc est mensura plagæ, quæ erat in latere Christi, delata Constantinopolim ad Imperatorem Carolum magnum in quadam capsula aurea, ut Reliquiæ pretiosissimæ, ne ullus hostis posset nocere ei. Ejus autem tanta est virtus, ut nec ignis, nec aqua, nec ventus, nec tempestas, nec lancea, nec ensis, nec diabolus possint nocere ei, qui vel ipse leget, vel legi jubebit, vel secum feret. Præterea mulier dolore partus non morietur, quo die eam viderit, sed subito, & facile liberabitur. Deinde quicunque eam mensuram secum geret, de suis inimicis victoriam reportabit, neque injuriam, aut detrimentum pati poterit. Denique eo die, quo quis eam legerit, improvisa morte non delebitur „ „. Illos certe effectus cum illa mensura non producat suapte natura, nec ex divina institutione, ex pacto saltem tacito cum dæmone exspectantur.

Superstitio pariter lethalis est, si barbara, & incognita nomina rerum sacrarum gestationi admisceantur, qualia sunt ista, *Astrono*, *Noxio*, *Boy*, *Gloy*, *Apen*, de quibus impius idem libellus: „ „ Hæc sunt nomina omnipotentis Domini nostri Jesu Christi, quæ extracta sunt ex aliis ejusdem nominibus. Quisquis ea super se portaverit, sciat se omne negotium suum felix habiturum esse, nec unquam fieri posse, ut proditione capiatur. Item si collo appensa ab ali-

quo portabuntur, ille ab omnibus diligetur „ „.

Lethalis item superstitio est, si quis hanc Orationis formulam, *Leoni* Papæ falso adscriptam, *Crux Christi, quam semper adoro, &c.* ferat, huic execrandæ præfationi fidem adhibens: „ „ Hæc sunt verba, quæ Leo Papa Carolo magno Regi ac Imperatori misit, quorum virtus est probata. Quæcunque igitur persona ea supra se portaverit, aut legerit, seu legi fecerit, eo die evadet pericula malæ mortis, neque ignis, neque aquæ offensionem ullam patietur, sed in honore, & senectute morietur, & omnem honorem erit consecuturus. Et si quæ mulier gravida portaverit super se dicta verba, quæ parturire non poterat, cito pariet, & non poterit ire in perditionem „ „.

REGULA XXII.

Reliquias, figuram Crucis, aliquos versiculos Psalmorum, Evangelium S. Joannis, imagines Christi, Deiparæ virginis, vel Sanctorum, pietatis signa ab Ecclesia approbata, ut Rosarium, & Scapulare, ad collum suspensa gerere licet, modo pio animo, nullisque vanis circumstantiis adjunctis gerantur.

Ita docet *S. Thomas*, Articulo mox indicato, in Responsione ad tertiam objectionem „ „ Eadem etiam ratio est (*inquit*) de portatione Reliquiarum; quia si portentur ex fiducia Dei, & Sanctorum, quo-

[redacted]

caracteribus, & figuris spes magis poneretur, quam in sensu verborum sacrorum. Unde auctor Operis imperfecti in *Matthæum* inter Opera *S. Joan. Chrysostomi* olim editi, ait Hom. 43. „„ Quidam aliquam partem Evangelii scriptam circa collum portant. Sed nonne quotidie Evangelium in Ecclesia legitur, & auditur ab omnibus? Cui ergo in auribus posita Evangelia nihil prosunt, quomodo possunt eum circa collum suspensa salvare? Deinde, ubi est virtus Evangelii, in figuris literarum, an in intellectu sensuum? Si in figuris, bene circa collum suspenditur. Si in intellectu; ergo melius in corde posita prosunt, quam circa collum suspensa „„.

Et *S. Augustinus* Tractatu 7. in Evangelium S. Joannis; „„ Cum (*inquit*) caput tibi dolet, laudamus, si Evangelium ad caput tibi posueris, & non ad ligaturam cucurreris. Ad hoc enim perducta est infirmitas hominum, & ita plangendi sunt homines, qui currunt ad ligaturas, ut gaudeamus, quando videamus hominem in lecto suo constitutum jactari febribus, & doloribus, nec alicubi spem posuisse, nisi ut sibi Evangelium ad caput poneret; non quia ad hoc factum est, sed quia prælatum est Evangelium ligaturis. Si ergo ad caput ponitur, ut quiescat dolor capitis, ad cor non ponitur, ut sanetur a peccatis? Fiat ergo. Ponatur ad cor, sanetur cor „„.

Superstitiosa pariter erit Rosarii, vel Scapularis, aut sacrorum hujusmodi pietatis instrumentorum, signorumque gestatio, si ea credulitate gerantur, quod nunquam damnabuntur, qui ea ferunt; vel quod in mortis articulo Sacramentis Ecclesiæ certissime procurabuntur, & sinceram pœnitentiam agent, quantumvis id toto vitæ curriculo negligant, & signis illis pietatis contenti, veritatem pietatis abnegent. Quocirca fideles recte monet Concil. Cameracense anno 1565. „„ Abominandam esse eorum vanitatem, ac superstitionem, qui certo pollicentur non ex hac vita migraturos sine pœnitentia, & Sacramentis illos, qui hunc, illumve ex Divis coluerint,

rint, qui securitatem in rebus gerendis, fortunæ certum, ac optatum eventum iisdem promittunt; & si qua alia hujusmodi proferantur, & credantur; veluti & illud quoque plane reprobandum est, si quis certo numero, præscriptaque Missarum forma aliqua, aut precum, affirmat certas, designatasque animas e purgatorio semper liberari „„. Denique de observationibus Sacrorum plerisque a crassiori illa lethali superstitione alienis, non tamen ab omni labe purgatis, quales plerumque a rudi plebecula usurpantur, præclara sunt verba venerabilis *Gersonis*, Tractatu *De Erroribus circa artem magicam*, §. 3. „„ Fateor (*inquit*) abnegare non possumus, multa inter christianos simplices sub specie religionis introducta esse, quorum sanctior esset omissio. Tolerantur tamen, quia nequeunt funditus erui, & quia fides simplicium, quamquam minus in aliquibus bene sapiat, regulariter tamen, & quodammodo rectificatur, salvaturque in fide majorum; quam fidem generali saltem intentione in omnibus suis observationibus præsupponunt, si pie, & humiliter, hoc est, christiane sapiunt, & si ad ostensam veritatis normam obedire parati sunt. Hæc autem est intentio, ut talia suscipiantur, aut fiant, non tanquam necessario efficaci aut tanquam spes principaliter in tabulis posita sit, Deo postposito; sed quod pietas fidei per ista nutritur, & augetur, & exaudiri meretur. Secus ubi fides læditur, & divina lex violatur. Vane igitur, & proterve sumitur in hac re, vel exemplum, vel argumentum ex his, quæ vulgus indoctum, non quæ cœtus Theologorum, & Sapientum docet, observatque „„.

REGULA XXIII.

Signa maleficii tollere, & abolere licet.

Signa maleficii, qua ratione tollere liceat.

Signa maleficii vocantur ollæ, ligamina, plumæ, lebetes, & similia, quæ ex pacto cum dæmone inito magus, aut sortilegus adhibuit, ut aliquis maleficio

leficio lædatur. Pactum vero esse solet, ut quamdiu ligula sic nodata fuerit, vel tale quid sub limine defossum, vel sera clausa manserit, tamdiu talis persona sit maleficiata; aut moriantur, vel morbo laborent homines, vel pecudes, quæ in tali loco erunt, aut illuc ingredientur, vel inde exibunt. Hæc vero signa maleficii tollere pertinet ad odium, & execrationem facinoris, quo maleficus ea adhibuit, certoque loco posuit veluti tesseram pacti sui cum dæmone. Pertinet enim ad contemptum, ac detestationem tum magicæ superstitionis, tum ipsius diaboli, cujus utpote inimici Dei, ac nostri, artes contemnere, & opera destruere licet. Idque confirmat Rituale romanum tit. *De Exorcizandis obsessis a dæmonio*, sic Exorcistam monens: „„ Jubeat dæmonem dicere, an detineatur in illo corpore ob aliquam operam magicam, aut maleficii signa, vel instrumenta, quæ si obsessus ore sumpserit, evomat; vel si alibi extra corpus fuerint, ea revelet, & inventa comburantur „„.

REGULA XXIV.

Signa maleficii quærere, & inventa removere, ac destruere licet spe cessationis nocumenti, & pristinæ valetudinis recuperandæ.

Communis hæc est opinio Theologorum, *Hesselio* licet, ac *Sylvio* repugnantibus; praximque virorum peritorum, ac proborum sic maleficiatos sanantium Ecclesia non damnavit usquam; imo cœlum videtur approbasse miraculo, cujus testem se fuisse narravit pius æque, ac eruditus Cardinalis *Bellarminus* cum Lovanii sententiam *Hesselii* in publicis Prælectionibus refelleret. Ejus verba refert P. *Delrio* lib. 6. *Disquisitionum magicarum*, cap. 2. Sect. 1. qu. 3. „„ Concionator quidam Prædicatorum, quod me puerum vidisse memini, in monte Politiano, in Quadragesima, cum vellet concionari, loqui non potuit. Accidit id secundo, & tertio. Videns id non

esse

os pugno obturare. Si per scripturam, caracteres, annulos, figuras id conetur, fas erit hæc dissipare, conscindere, igni tradere; quidni ergo liceat amovere signa, quæ similiter dæmonem ad nocendum pelliciunt?

Huic vero regulæ frustra quis opponet *S. Hilarionis* factum, ad quem cum adducta esset puella a dæmone obsessa, & dæmon clamaret se invitum in puellam ingressum fuisse, utpote vi maleficiorum coactum; nec posse illam relinquere, nisi prius ablatis signis subter limen positis: „ „ Noluit Sanctus, antequam purgaret virginem, signa jubere perquiri; ne aut solitis incantationibus recessisse dæmon videretur, aut ipsi sermoni ejus accommodasse fidem, asserens fallaces esse dæmones, & ad simulandum magis callidos; & magis reddita sanitate increpuit virginem, cur fecisset talia, per quæ dæmon intrare potuisset „ „. Ita refert *S. Hieronymus* in ejus vita. Nihil (inquam) ex hoc *S. Hilarionis* facto adversus regulam nostram colligi potest. Non enim metuebat *S. Hilarion*, ne dæmon solitis incantationibus recederet, si maleficii signa prius inquiri, & amoveri jussisset, quam illum expelleret, sed ne solitis incantationibus recessisse videretur populo; vel ne videretur ipse verbis diaboli fidem adhibuisse, qui negabat aliter se expelli posse, nisi signo prius ablato. Quod falsum erat, quia sponte ingressus, sponte remanebat, nec vim ullam ipsum cogendi magica illa signa obtinebant. Igitur S. Abbas, qui miraculorum dono pollebat, consultius duxit, & ad Dei gloriam, populique salutem, & ædificationem conducibilius, miraculo dæmonem expellere, quam amotione signorum sub limine domus absconditorum puellam curare; sed inde non sequitur, illos, qui *Hilarioni* nec sanctimonia, nec miraculorum gratia pares sunt, eodem modo se gerere debere, & remedium innoxium, ac superstitionis expers, quod ad manum est, scilicet amotionem, & destructionem signorum maleficii negligere. Hanc (ut dixi) Rituale romanum præscribit; & *Franciscus Zammarinus*

La-

Lateranensis Ecclesiæ Canonicus in *Thesauro Sacerdotali*, quem Romæ edidit, p. 1. tit. *De Exorcismis*, cap. 2. ex Ecclesiæ romanæ ritu, & consuetudine signa maleficii amovenda, & igni tradenda esse docet: „ „ Illa ossa (*inquit*) & pennæ insertæ una in alia, & multa, & quasi infinita talia, quæ in lectis inveniuntur a dæmone deportata, sicut clare fuit deprehensum, sunt extrahenda, & igne comburenda, dum dicit Psalmus *Exurgat*: nec sequenda est illa superstitio, quam vulgus ponit, de mittendis talibus rebus inventis ad fluvium currentem, &c „ „.

REGULA XXV.

Maleficium altero maleficio tollere, aut maleficos adire, ac eorum uti opera, ut hoc modo tollant, vel sic tollere volentibus consensum præbere, nusquam licet, sed lethale semper peccatum est.

Nititur hæc Regula Dei verbo, *Levitici*, c. 19. 31. *Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos. Ego Dominus Deus vester.* Et c. 20. 6. *Anima, quæ declinaverit ad magos, & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui.* Et S. Paulus ad *Romanos* 3. 8. justam damnationem comminatur illis, qui ipsi affingebant eum mala facere, ut bona evenirent: *Et non (sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidam nos dicere) faciamus mala, ut veniant bona: quorum damnatio justa est.* Quibus verbis significat, grave peccatum esse mala facere in bonum finem, quod tamen faciunt, qui maleficorum opera ad morbos pellendos abutuntur, & maleficia aliis dissipant, ac destruunt. Id vero semper improbavit Ecclesia, quæ ad remedia duntaxat divina, & ecclesiastica, scilicet pœnitentiam, eleemosynas, orationes, jejunia, Exorcismos, aquam benedictam, cæteraque Sacramentalia confugiendum docet, ubi maleficium tolli humana opera non potest, can. *Si per sortiarias*, causa 33. qu. 1.

ex *Hincmaro* Archiepiscopo Rhemensi. „ „ Si per sortiarias (*inquit*) atque maleficas occulto, sed nunquam injusto Dei judicio permittente, & diabolo præparante, concubitus non sequitur, hortandi sunt, quibus ista eveniunt, ut corde contrito, & spiritu humiliato, Deo, & Sacerdoti de omnibus peccatis suis puram confessionem faciant, & profusis lacrimis, & largioribus eleemosynis, & orationibus, atque jejuniis Domino satisfaciant, & per Exorcismos, ac cætera ecclesiasticæ medicinæ munia; ministri Ecclesiæ tales, quantum Dominus annuerit, qui Abimelech, ac domum ejus Abrahæ orationibus sanavit, sanare procurent „ „.

Idem confirmat Rituale romanum tit. *De exorcizandis obsessis a dæmone*, ita præscribens: „ „ Aliqui ostendunt factum maleficium, & a quibus sit factum, & modum ad illud dissipandum; sed caveant, ne ob hoc ad magos, vel ad sagas vel ad alios, quam ad Ecclesiæ ministros confugiant, aut alia superstitione, aut alio modo illicito utantur „ „.

Nec refert, an paratus sit maleficus, ut maleficium maleficio tollat. Non licet enim præbere consensum peccato alterius. *Digni sunt morte* (inquit Apostolus, ad *Romanos* cap. 1.) *non solum qui talia faciunt, sed & qui consentiunt facientibus.* Secundo, licet ad peccandum paratus sit, utpote addictus dæmoni; hoc tamen peccatum, & isto tempore non perpetraret, nisi inductus. Tertio, ut opus per se malum nemo unquam licite facit; ita nec ad illud licite induci potest. Quarto, uti maleficis ad maleficium alio maleficio tollendum paratis, pertinet ad *Pacta cum dæmonibus fœderata, quæ penitus repudianda, & fugienda sunt christiano* (ut loquitur S. Augustinus, libro 2. *De doctrina christiana*, cap. 24.)

Verum (inquies) licitum est ab usurario parato usuras petere in summa necessitate; licitum est Sacramenta petere a Sacerdote in peccato mortali constituto, & ad conferendum parato; licitum est deferre jusjurandum idololatræ, quem scimus per

falsos

falsos Deos juraturum; quidni ergo liceat petere a malefico parato, ut maleficium alio maleficio amoveat?

Respondetur: Longe dissimilem esse rationem. Illi enim inducuntur ad id, quod sine peccato facere possunt, si velint. Nam & Sacerdos contritionis actum elicere potest, & si per tempus liceat, peccata sua confiteri, antequam Sacramenta conferat; usurarius mutuum dare potest simpliciter, nihil exigens ultra sortem; idololatra per Deum verum jurare potest; sed amotio maleficii per aliud maleficium est intrinsece mala, nec sine peccato fieri potest; ideoque nec peti. Itaque si certus sim, maleficium non posse tolli nisi altero maleficio, non possum a mago, aut saga petere, ut illud amoveat. Si etiam moraliter mihi constet, maleficum non sublaturum sine maleficio, quamvis absque maleficio tolli possit, non licet petere, ut tollat, aut tollere volenti consentire. Id autem præsertim evenit, cum ille ad tollendum maleficium quæritur, aut occurrens, & paratus adhibetur, qui non est auctor maleficii, nec locum, & modum maleficii ab ipso auctore intellexit. Hunc enim sine maleficio novo, & dæmonis cooperatione illud tollere non posse certum est; quamobrem nefarii pacti, & societatis cum diabolo particeps est, qui illius opera utitur ad maleficium tollendum.

Novum robur huic Regulæ confert auctoritas *S. Thomæ* in 4. *Sententiarum* dist. 34. art. 3. in Responsione ad tertiam objectionem. „ „ Maleficium (*inquit*) est ita perpetuum, quod non potest habere remedium ex humano opere, quamvis Deus posset remedium præstare dæmonem cogendo; vel etiam dæmon, desistendo. Non enim oportet semper, ut id, quod per maleficium factum est, possit per maleficium aliud destrui, ut ipsi malefici confitentur. Et tamen si posset per maleficium remedium adhiberi, nihilominus perpetuum reputaretur; quia nullo modo debet aliquis dæmonis auxilium per maleficia invocare „ „.

At (inquies) morietur homo, qui maleficio vexatur, nisi vocetur maleficus, & quovis tandem modo cogatur maleficium amoliri.

Respondetur: Totum esse divinæ providentiæ committendum, & melius esse, ut moriatur homo, quam ut maleficium tollatur alio maleficio, dæmonisque opera per magum, aut sortilegum ad hoc invocetur, aut ipsi permittatur, ut quo modo voluerit, ægro ferat opem, ut docet *S. Joannes Chrysostomus*, Homilia 7. in Epistolam ad Colossenses. Id confirmat *S. Augustinus*, Tractatu 51. in Joannem: „ „ Cum ergo (*inquit*) causæ articulus venerit, ut hæc conditio proponatur, aut faciendum esse contra Dei præceptum, aut ex hac vita emigrandum, quorum duorum homo cogatur alterum eligere; ibi eligat Deo dilecto mori, quam offenso vivere; ibi oderit in hoc mundo animam suam, ut in vitam æternam custodiat eam „ „.

Huc referendum illud *S. Leonis*, Sermone 19. *De Passione Domini*, cap. 5. „ „ Malignorum Spirituum adversus Sanctos insidiæ non quiescunt, & sive occulto dolo, sive aperto prælio, in omnibus fidelibus propositum bonæ voluntatis infestant. Et cum eis nihil in quemquam amplius liceat, quam justitia divina permiserit, quæ dignatur suos, aut corripere disciplina, aut exercere patientia, agunt tamen versutissima arte fallaciæ, ut ex arbitrio propriæ potestatis, aut lædere videantur, aut parcere; & multis, quod dolendum est, ita per nequitiam simulationis illudunt, ut quidam illos & timeant pati infensos, & velint habere placatos. cum beneficia dæmonum omnibus sint nocentiora vulneribus; quia tutius est homini inimicitia diaboli meruisse, quam pacem „ „.

Regulam denique, cujus in explicatione versamur, confirmat Decretum sacræ Facultatis Parisiensis anno 1498. contra artes magicas editum.

„ „ Articulus 5. Quod licitum sit magicis artibus, vel aliis quibusdam superstitionibus a Deo, aut

ab

ab Ecclesia prohibitis aliqua facere pro quocunque bono fine. Error, quia secundum Apostolum: Non sunt facienda mala, ut eveniant bona.

Articulus 6. Quod licitum sit, etiam permittendum maleficiis repellere. Error.

Articulus 7. Quod aliquis cum aliquo possit dispensare in quocunque casu, ut licite talibus utatur. Error „ „.

REGULA XXVI.

Cum a malefico petitur, ut maleficium tollat, expresse protestari debet, qui petit, se nihil commune cum diabolo habere velle, nolleque ejus opera sanitatem consequi, & omni pacto renuntiare.

Omni enim cautione vitanda sunt christiano ea, de quibus suspicio est societatis, & pacti cum dæmone. Id confirmat exemplum *Beatæ Godolenæ*, cui cum *Bertulfus* ejus maritus dixisset, suæ in eam ferociæ causam esse dæmonem, & ex maleficio natum dissidium, addidissetque se nosse feminam, quæ jactabat se posse illos mutuo amore adeo connectere, ut non possint conjuges amare se ardentius: respondit sancta mulier: „ „ Christi ancilla sum; illi ego omnia mea commendo; si tamen absque sceleris alicujus commixtione id fieri potest, quod dicis, non refragor „ „. Refert *Drogo Gestellensis* in ejus vita apud *Surium*, die 6. Julii. Cum ergo is, qui maleficii auctor esse creditur, compellitur, aut rogatur, ut maleficium tollat, aut ipse, vel alius ad sanandum maleficiarium paratus occurrit, ab eo quærendum est, quo remedio sit usurus. Si dicere nolit, non est utendum ejus opera; quia hoc ipso satis indicat se usurum remedio illicito. Si vero indicet remedium, consideret, qui petit, si satis prudens, ac doctus est, an sit licitum, necne; si non sit idoneus judex, peritiores interroget; si dubitet, an sit remedium divinum, quærat a Theologis. Si sacrum remedium esse dicant vir, aut mulier, qui sa-

nitatem ægro ex maleficio pollicentur, respondeat, satis esse, ut a Sacerdote applicetur, si revera sacrum sit, & ab Ecclesia probatum; si dicant, non profuturum, nisi ipsi adhibuerint, indicium est adhibituros ex pacto convento. Illud itaque christianus repudiet, ac rejiciat: ea autem cautione eo magis opus est, quod malefici, ut plurimum, sunt homines idiotæ, qui alia quam superstitiosa remedia ignorant.

REGULA XXVII.

Summa cautione se gerat Sacerdos in eorum Absolutione, qui superstitionis peccata confitentur.

Cautio Sacerdotum in eorum Absolutione, qui superstitionis peccata confitentur.

Licet in omnium peccatorum examine, & Absolutione maxima sit prudentia confessario necessaria, tum maxime singulari opus est, cum apud ipsum peccata deponunt homines variis superstitionibus implicati. Debet imprimis inquirere, an pactum expressum habuerit pœnitens cum dæmone, ipsumque invocaverit; & utrum in isto dicto intercesserit error aliquis contra fidem, videlicet an crediderit Sacramenta, quibus forte ad magicas artes, aut maleficia abusus est, non esse sancta; dæmoni, cui se devovit aliquam reverentiam deberi; illum habere potestatem in hominum voluntatem, vel in res alias, nisi Deus permiserit. Si hæc, aut alia hujusmodi catholicæ fidei adversa crediderit, hisque erroribus pertinaciter adhæserit, cum eo ceu cum hæretico agendum est, ejusque absolutio Episcopo reservanda, ut de hæreticis in Concilio Tridentino statutum est.

Secundo, inquirere debet confessarius, utrum ille, qui magicis artibus deditus est, aut maleficiis, aliisve superstitionibus contaminatus, & pactum iniit cum dæmone, Baptismo, Fideique se renuntiare professus sit schedula suo sanguine, aut alio quovis modo subscripta; quod si fecerit, obligatus est ad revocandum, & rescindendum protinus [illegible] illud nefarium,

re-

renovando promissiones Christo factas in baptismate, & abrenuntiationes factas diabolo, dicendoque ex animo contrito: *Abrenuntio tibi satana, & adjungo me tibi, Christe.* Si reus schedulam ipsam habet, vel ejus transumptum, ipsam frangat, igneque comburat coram confessario cum detestatione pacti: si penes magum aliquem, vel maleficorum principem deposuerit, omnem adhibeat operam confessarius, ut illam recipiat, remque Deo precibus ferventissimis, & jejuniis commendare jubeat; nec tamen media humana negligat, minisque, & terroribus prudenter utatur. Quamquam si schedulam, & syngrapham recuperare non possit, monendus est, ne despondeat animum, siquidem pactum sincera pœnitentia rescissum est, nec ipsi nocere potest chirographum, quod Christi Sanguis in Sacramento pœnitentiæ ipsi applicatus delevit.

Tertio, magos, ariolos, incantatores, maleficos, excommunicatos esse nosse debet, excommunicatione Episcopo reservata, ad quem proinde, vel ad ejus pœnitentiarium ipsos remittat, nisi potestatem habeat absolvendi a casibus reservatis. In plerisque etiam diœcesibus peccatum eorum, qui ariolos consulunt, aut maleficorum opera quovis modo utuntur, Episcopo reservatum est. Videat ergo confessarius, ne jurisdictionis suæ, ac potestatis fines transiliat, atque disciplinæ ecclesiasticæ ordinem servet.

Quarto, maleficiorum auctores, nec non eos, qui illorum opera usi sunt ad nocendum aliis, non ante absolvat, quam resarciant damna illata, sive corpori, sive honori, & famæ, sive rebus, restituendo quantum fieri potest, quia *Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.*

Quinto, maleficos obliget ad amovenda maleficii signa, igneque cum execratione pacti comburenda.

Sexto, magos, sortilegos, maleficos, ariolos astrologiæ judiciariæ professores, & omnibus quibusvis superstitionibus, aut vanis observantiis implicatos non ante absolvat, quam ipsorum pœnitentiam pro-

baverit; quam ab his se abstenturos promiserint, occasiones omnes procul removerint, ac deseruerint; libros de his tractantes, conjurationum magicarum, aut vanarum observantiarum, ac superstitiosarum precationum formulas, imagines astronomicas & magicas, annulos, talismanos, figuras, caracteres, omnia superstitionis instrumenta igni tradiderint. Quod exegisse S. Paulum Apostolum ab iis, qui similibus criminibus dediti ad meliorem frugem convertebantur, constat ex his verbis S. Lucæ Actuum 19. *Multique credentium veniebant confitentes, & annuntiantes actus suos. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus.* Sic egit cum mathematico pœnitente *S. August.* ut constat Enarratione illius in Psalm. 61. „„ Pœnitens est (*inquit*) non quærit nisi solam misericordiam. Commendandus est ergo & oculis, & cordibus vestris. Eum, quem videtis, cordibus amate, oculis custodite. Videte illum, scitote illum, & quacunque ille transierit, fratribus cæteris, qui modo hic non sunt, ostendite illum; & ista diligentia misericordia est, ne ille seductor retrahat cor, & oppugnet. Custodite vos, non vos lateat conversationis ejus, via ejus; ut testimonio vestro nobis confirmetur, vere illum ad Dominum esse conversum. Non enim silebit fama de vita ejus, quando sic vobis & videndus, & miserandus offertur. Nostis in actibus Apostolorum esse scriptum; quia multi perditi, id est, talium artium homines, & doctrinarum nefariarum sectatores, omnes codices suos ad Apostolos attulerunt, & incensi sunt libri tam multi, ut pertineret ad scriptorem æstimationem eorum facere, & summam pretii conscribere. Hoc utique propter gloriam Dei, ne tales etiam perditi desperarentur ab illo; qui novit quærere, quod perierat. Perierat ergo iste, nunc quæsitus, inventus, adductus est; portat secum codices incendendos, per quos fuerat incendendus, ut illis in ignem missis, ipse in refrigerium transeat. Sciatis eum tamen, Fratres, olim pulsare ad Ecclesiam ante

Pa-

Paſcha; ante Paſcha enim cœpit petere de Eccleſia Chriſti medicinam. Sed quia talis eſt ars, in qua exercitatus erat, quæ ſuſpecta eſſet de mendacio, atque fallacia, delatus eſt, ne tentaret, & aliquando tamen admiſſus eſt, ne periculoſius tentaretur „ „. Sic egit cum *Theodoro* malefico *S. Theodorus Siceota*, Archimandrita Cænobiorum in Galatia, & Epiſcopus Anaſtaſiopolitanus. Cum enim maleficus ille reſipiſcens, ſuas in eum inſidias, dæmonum reſponſa, artificiumque diaboli, quod in multarum animarum perniciem exercuerat, expoſuiſſet, oraretque, ut ſe a tali nequitia liberaret, & ſanctiſſimum ſibi Baptiſmum impertiret, reſpondit S. Theodorus: „ „ Si vis a Deo veniam impetrare, primum omnia peccata tua confitere, & ſi quos habes libros maleficos, in medium profer; & quoſcunque homines, aut domos, aut animalia maleficiis tuis obſtrinxiſti, diſſolve, nec amplius ea in quemquam exerce; ſed pœnitentiam age; & ego Deum, qui vult omnes homines ſalvos fieri, & ad cognitionem veritatis venire, precabor, ut ea tibi, quæ hactenus admiſiſti, condonet; hæc ille omnia cum ſe perfecturum jurejurando promiſiſſet, omnes libros maleficos protulit, & coram illo combuſſit. Sanctus autem Theodorus eum prius in religione inſtituit, & jejuniis, atque eleemoſynis purgavit, poſtea ad ſalutare lavacrum admiſit „ „ Ita refert *Georgius* Presbyter, & Hegumenus, ejuſdemque *S. Theodori* diſcipulus, in ejus vita, apud *Bollandi* Continuatores inter acta Sanctorum menſis Aprilis, Tomo 3. ad diem vigeſimam ſecundam.

REGULA XXVIII.

Sacrilegium lethale ex genere ſuo peccatum eſt tanto gravius, quanto res ſacra, in quam peccatur, majorem habet ſanctitatem.

„ „ Peccatum *enim* ſacrilegii in hoc conſiſtit, quod aliquis irreverenter ſe habet ad rem ſacram. Debetur autem reverentia rei ſacræ ratione ſanctitatis; & ideo ſe- Sacrilegium.

cundum diversam rationem sanctitatis rerum sacrarum, quibus irreverentia exhibetur, necesse est, quod sacrilegii species distinguantur. Tanto enim sacrilegium est gravius, quanto res sacra, in quam peccatur, majorem obtinet sanctitatem. Attribuitur autem sanctitas & personis sacris, id est divino cultui dedicatis, & locis sacris, & rebus quibusdam aliis sacris. Sanctitas autem loci ordinatur ad sanctitatem hominis, qui in loco sacro cultum Deo exhibet. Dicitur enim 2. Machab. 5. *Non propter locum gentem, sed propter gentem locum Deus elegit.* Et ideo gravius peccatum est sacrilegium, quo peccatur contra personam sacram, quam quo peccatur contra locum sacrum. Sunt tamen in utraque sacrilegii specie diversi gradus, secundum differentiam personarum, & locorum sacrorum; similiter etiam, & tertia species sacrilegii, quæ circa alias res sacras committitur, diversos habet gradus secundum differentiam rerum sacrarum; inter quas summum locum obtinent Sacramenta, quibus homo sanctificatur, quorum præcipuum est Eucharistiæ Sacramentum, quod continet ipsum Christum. Et ideo sacrilegium, quod contra hoc Sacramentum committitur gravissimum est inter omnia „ „. *Verba sunt S. Thomæ*, 2. 2. qu. 99. art. 3. „ Conveniens *porro* pœna sacrilegi, qui sacris injuriam infert, est excommunicatio, per quam a sacris arcetur „ (*inquit idem S. Doctor* art. 4.)

Dixi, sacrilegium lethale ex genere suo peccatum esse, quia propter materiæ levitatem contingere potest, ut veniale tantum sit, aut etiam propter deliberationis defectum.

REGULA XXIX.

Scripturæ sacræ, aut officiorum ecclesiasticorum verbis ad superstitiones, ad scurrilia, & vana colloquia, ad detractiones, & libellos famosos, ad adulationes abuti, lethale sacrilegium est.

Hanc Regulam tradit sacra Synodus Tridentina sess. 4. cujus hæc sunt verba: „ „ Sacrosancta Synodus

dus temeritatem illam reprimere volens, qua ad profana quæque convertuntur, & torquentur verba, & sententiæ sacræ Scripturæ, quæ ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones impias, & diabolicas incantationes, divinationes, sortes, libellos etiam famosos; mandat, & præcipit, ad tollendam hujusmodi irreverentiam, & contemptum, ne de cætero quisquam quomodolibet verba Scripturæ sacræ ad hæc, & similia audeat usurpare; sed omnes hujus generis homines, temeratores, & violatores verbi Dei juris, & arbitrii pœnis per Episcopos coerceantur „ „.

Profanarum etiam cantilenarum inflexio ad Cantus ecclesiastici modulos sacrilegium est. „ „ Omne *enim illud*, quod ad irreverentiam rerum sacrarum pertinet, ad injuriam Dei pertinet, & habet sacrilegii rationem (*inquit S. Thom.* 2. 2. qu. 99. art. 1.)

REGULA XXX.

Omne peccatum a sacra persona, vel in personam sacram commissum, sacrilegium non est proprie dictum.

Illud enim duntaxat sacrilegium est, quod directe committitur contra sanctitatem personæ. Sic sacrilegium est, si persona sacra fornicetur, non autem si inebrietur, si irascatur, si superbiat. Et si quis contra Clericum irascatur nolens tamen illum verberare, aut si furtim ab ejus domo aliquid surripiat, non est sacrilegium. Unde *S. Thomas* quæstione mox indicata art. 3. in Responsione ad tertiam objectionem, ait: „ „ Omne peccatum, quod sacra persona committit, materialiter quidem, & quasi per accidens est sacrilegium. Formaliter autem, & proprie illud solum peccatum sacræ personæ sacrilegium est, quod agitur directe contra ejus sanctitatem; puta si virgo Deo dicata fornicetur. Et eadem ratio est in aliis „ „. Peccata tamen Clericorum, & Religiosornm virorum, sacrarumque virginum, cæteris paribus, graviora

viora sunt, quia status illorum majorem exigit sanctitatem, & scandalum gravius ex eorum peccatis nascitur, quam ex peccatis secularium hominum. Quamobrem latiori, & minus propria significatione sacrilegia dici possunt, non quidem absolute, sed cum secularium peccatis comparata. Quo sensu *S. Bernardus*, lib. 2. *De Consideratione*, cap. 13. ait: „ Inter seculares nugæ, nugæ sunt; in ore Sacerdo„ tis, blasphemiæ... Consecrasti os tuum Evangelio; „ talibus jam aperire illicitum, assuescere sacrilegum „ est „.

REGULA XXXI.

Deum tentat, quisquis humanis, & ordinariis mediis non destitutus, ea sine causa omittit, & negligit, seque periculo exponit.

Dei tentatio. Hanc Regulam explicat *S. Augustinus*, lib. 22. *Contra Faustum*, cap. 36. „ „ Pertinet (*inquit*) ad sanam doctrinam, quando habet, quod faciat homo, non tentare Dominum Deum suum. Neque enim & ipse Salvator non poterat tueri discipulos suos, quibus tamen ait; *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam.* Cujus rei prior exemplum præbuit: nam cum potestatem haberet ponendi animam suam, nec eam poneret, nisi cum vellet, in Ægyptum tamen infans portantibus parentibus fugit; & ad diem festum non evidenter, sed latenter ascendit, cum alias palam loqueretur Judæis irascentibus, & inimicissimo animo audientibus, nec tamen valentibus in eum mittere manus, quia nondum venerat hora ejus; non cujus horæ necessitate cogeretur mori, sed cujus horæ opportunitate dignaretur occidi. Qui ergo palam docendo, & arguendo, & tamen inimicorum rabiem valere in se aliquid non sinendo, Dei demonstrabat potestatem, idem tamen fugiendo, & latendo hominis instruebat infirmitatem, ne Deum tentare audeat, quando habeat, quod faciat, ut quod cavere oportet, evadat. Neque enim & Apostolus Paulus desperaverat adjutorium,

Matth. 10.

torium „protectionemque divinam, fidemque perdiderat, quando per murum in sporta submissus est, ut inimicorum manus effugeret. Non ergo in Deum non credendo sic fugit; sed Deum tentando sic fugere noluisset, cum sic fugere potuisset „„.

Et lib. *De opere Monachorum*, cap. 27. „„ Dei servis (*inquit*) vacantibus, & valentibus exemplo, & præcepto apostolico manibus suis victum transigere, si quis ex Evangelio moverit quæstionem de volatilibus cœli, quæ non seminant, neque metunt, neque congregant in apothecas, & de liliis agri, quia non laborant, neque nent, facile respondebunt; si & nos per aliquam vel infirmitatem, vel occupationem non possimus operari, sic ille nos pascet, & vestiet, quemadmodum aves, & lilia, quæ nihil operantur hujuscemodi; cum autem possumus, non debemus tentare Deum nostrum, quia & hoc, quod possumus, ejus munere possumus; & cum hinc vivimus, illo largiente vivimus, qui largitus est, ut possimus „„.

Idem confirmat *S. Thomas*, 2. 2. qu. 97. art. 1. in Responsione ad tertiam objectionem. „„ Prædicatores regni Dei (*inquit*) ex magna necessitate, & utilitate subsidia temporalia prætermittunt, ut verbo Dei expeditius vacent. Et ideo, si soli Deo innitantur, non ex hoc tentant Deum; sed si absque utilitate vel necessitate humana subsidia desererent, tentarent Deum „„.

REGULA XXXII.

Ad Dei tentationem pertinet medicina uti nolle, cum morbos patimur, ex quibus sine remediorum naturalium subsidio evadere, aut convalescere non possumus.

Hæc Regula connexa est superiori, ac iisdem fundamentis nititur, illoque præterea Sapientis oraculo Ecclesi. 38. *Honora medicum propter necessitatem, etenim illum creavit Altissimus. A Deo est enim* om- **Cura valetudinis.**

omnis medela... Altissimus creavit de terra medicamenta & vir prudens non abhorrebit illa... Fili in tua infirmitate ne despicias teipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te. Quæ sententia duo utilia præcepta
„ complectitur, ut annotat *Estius*. Unum est, ut ho-
„ mo implicatus morbo corporali non se ipsum de-
„ spiciat, id est, valetudinem sui corporis parvifa-
„ ciat, quasi hoc ad perfectionem pertineat, sanita-
„ tem corporis negligere; cum illud potius sit inor-
„ dinatæ, & præposteræ pietatis: *Nemo enim* (inquit
„ Apostolus Ephes. 5.) *carnem suam odio habuit, sed*
„ *nutrit, & fovet eam;* non ad delicias, sed ad neces-
„ sariam servitutem animæ. Ac præterea tenetur quis-
„ que diligere proximum sicut se ipsum; atqui pro-
„ ximo ægrotanti succurrere tenetur, juxta illud
„ Matth. 25. *Infirmus fui, & visitastis me*: Igitur
„ eamdem curam quoque sibi ipsi debet. Porro alte-
„ rum quod hic Sapiens docet, est, non repugnare,
„ ut sanitatis recuperatio simul expectetur a Deo, &
„ a medico; sed a Deo principaliter, qui etiam sine
„ medico curare potest, a medico vero tanquam mi-
„ nistro ordinario, per cujus artem Deus plerumque
„ sanitatem restituit. Unde nec tentandus est Deus,
„ ut quando medici copia est, a Deo immediate sani-
„ tas expectetur.

Hinc *S. August.* christianam, piamque viduam instituens Epistola 130. alias 121. cap. 4. „ „ Deliciæ (*inquit*) si adfluant, ne apponas cor. Non ideo te magnipendas, quod non desunt, quod affatim suppetunt, quod velut ex fonte largissimo terrenæ felicitatis fluunt. Omnino hæc in te despice, atque contemne, nec in iis quidquam requiras præter integram corporis valetudinem. Hæc enim contemnenda non est propter necessarios usus vitæ, antequam mortale hoc induatur immortalitate, hoc est vera, perfecta, & perpetua sanitate, quæ non terrena deficiens infirmitate, corruptibili voluptate reficitur, sed cœlesti firmitate persistens, æterna incorruptione
Rom. 13. vegetatur. Nam & ipse Apostolus: *Carnis* (inquit) *cu-*

ram

ram ne feceritis in desideriis ; quia gerimus curam carnis , sed ad necessitatem salutis. *Nemo enim unquam carnem suam odio habuit* sicut itidem ipse dicit. Hinc est enim , quod & Timotheum nimium , sicut apparet , corporis castigatorem admonet , ut modico vino utatur , propter stomachum , & frequentes suas infirmitates „ „.

Ephes. 5.

1. Tim. 5.

Quamquam viros perfectionis amantes , & qui ex religiosi status obligatione mortificationem Jesu in corpore suo ferre singulari quodam modo tenentur , medicis observationibus , & praescriptis ita addictos esse minime deceat , & valetudinis suae nimio , ac praepostero studio officia sua , Regularem disciplinam negligere , a communis vitae ratione decedere ; sed ubi valetudo affecta est , ubi morbus urget , valetudinem suam remediis Dei beneficio nobis provisis procurare tenentur ; alioquin Deum tentant , quod peccatum est religioni oppositum , cum ad irreverentiam Dei pertineat. Nimium duntaxat & praeposterum valetudinis studium , quod a vitae christianae , Religiosae , aut Pastoralis officiis hominem avertat SS. Patres improbarunt , ac reprehenderunt , scilicet *S. Basilius* , in Regulis fusius disputatis , cap. 55. „ „ Neque (*inquit*) sectiones , neque ustiones , neque cruciatus , quae acerba asperaque medicamenta afferre secum solita sunt , neque medias , neque arctissimas in victus observatione regulas , neque declinationem a rebus , quae obsunt , repudianda esse nobis recta ratio demonstrat , salvo tamen proposito animae utilitate , quippe cui in medicina corpori admovenda formula quaedam proponitur , quam in sui ipsius curatione ipsam conveniat imitari. *Et infra* : Neque igitur fugienda penitus ars ista est , neque rursus omnis in ea salutis nostrae fiducia collocanda ; sed quemadmodum licet agriculturae usum acceperimus , frugum proventum tamen postulamus a Deo ; & quamvis gubernatori clavium committamus , Deum tamen , ut nos ex alto incolumes conservet , oramus ; sic nihilominus etiam medicum adhibemus , idque ratio fieri concedit ,

Nimium duntaxat , & praeposterum valetudinis studium christianae , vel religiosae perfectioni repugnat.

dit, neutiquam a ſpe illius erga nos bonitatis debemus diſcedere „ „.

S. Ambroſius, in Pſal. 118. Sermone 22. illum Verſum, *Concupivi ſalutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea eſt*, explicans: „ „ Alius (*inquit*) longævitate vitæ iſtius delectatur, concupiſcit uſque ad depoſitæ ſenectutis finem corporis hujus vitam producere. Alii franguntur ægritudinis infirmitate, de quibus nemo poteſt dicere: *Cum infirmor, tunc potens ſum*. Beatos ſe putant, ſi inoffenſa valetudinis commoditate potiantur, quibus non eſt infirmitas ad ſalutem. Horum quoque nemo poteſt dicere: *Concupivi ſalutare tuum, Domine*; ſuam enim magis ſalutem, quam ſalutare Dei quærunt, medicis potius quam Scripturis obedientes. Contraria autem ſtudioſis divinæ cogitationis præcepta ſunt medicinæ. A jejunio revocant, lucubrare non ſinunt, ab omni intentione meditationis abducunt. Itaque, qui ſe medicis dederit, ſe ipſum ſibi abnegat: qui autem quærit ſalutare Dei, Chriſtum ſequitur, qui dicitur ſalus Dei: non quæ corporis, ſed quæ æterna ſunt quærens, cum hoc in corpore converſetur. Qui autem legem Dei quærit, die utique, & nocte meditatur in lege. Jugis illi meditatio eſt divinorum Decretorum, neque aliqua cura corporis hujus avertitur a ſtudio diſciplinæ „ „. Ex parte refertur can. *Contraria* diſt. 5. *De Conſecratione*.

2. Cor. 12.

S. Bernardus Epiſtola 321. ad Fratres de S. Anaſtaſio: „ „ Minime (*inquit*) competit religioni veſtræ medicinas quærere corporales, ſed nec expedit ſaluti. Nam de vilibus quidem herbis, & quæ pauperes deceant, interdum aliquid ſumere, tolerabile eſt, & hoc aliquando ſolet fieri. At vero ſpecies emere, & quærere medicos, accipere potiones, religioni indecens eſt, & contrarium puritati, maximeque ordinis noſtri, nec honeſtati congruit, nec puritati. Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scimus autem, quia qui in carne vivunt, Deo placere non poſſunt „ „. Et Sermone 1. in *Cantica*, in illa verba:

Qui

Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam, sic loquitur: „ „ Quid nunc vos dicitis, observatores ciborum, morum neglectores? Hippocrates, & sequaces ejus docent animas salvas facere in hoc mundo: Christus, & ejus discipuli, perdere. Quemnam vos e duobus sequi magistrum eligitis? At manifestum se facit, qui sic disputat Hoc oculis, hoc capiti, & illud pectori, vel stomacho nocet, &c „ „

Has Regulas secutus *S. Carolus Borromæus*, a medicorum præscriptis ne latum quidem unguem discedebat, cum ægrotaret, alias etiam eorum consilia requirebat; sed ea semper sequi, eorumque observationibus addictum se præstare, id vitæ Episcopi minime consentaneum judicabat, dicereque solebat: „ Nullum Episcopum muneri suo posse satisfacere, si „ valetudini parcat, & earum rerum observationibus „ teneatur, quæ nocere corpori, prodesseve possunt „.

Multa exempla gesta Sanctorum, ac vitæ suppeditant, quod nimia valetudinis cura non sit habenda iis, qui christianæ perfectionis studio exardescunt; sed quod penitus abjicienda non sit cura sanitatis, & pharmaca sumenda sint, cum opus est, medicisque parendum; & vitæ austeritas remittenda, quantum necesse est corporis incolumitati, docet *Macedonii* Anachoretæ sanctissimi exemplum, apud Theodoretum, *Religiosæ historiæ*, cap. 13. „ „ Cibus illi (*inquit Theodoretus*) non panis, nec legumina, sed hordeum contusum, aqua sola madefactum; atque hunc illi cibum mater mea, postquam familiaris ei facta est, longissimo tempore suppeditavit. Et cum ad ægrotantem illam aliquando venisset, didicissetque adduci non posse, ut congruentem morbo cibum sumeret (monasticam enim & ipsa quoque vitam erat amplexa) hortatus est, ut medicis cederet, ac pharmacum esse hunc cibum putaret, ut quem non deliciarum, sed necessitatis gratia usurparet. Non & ego (*inquit*) qui per annos quadraginta hordeo solo vixi, ut nosti, cum hesterna die infirmitas me quædam invasisset, contubernali meo parvum mihi panem quæ-

rete, & afferre jussi. Sic enim mecum reputabam, apud æquum judicem me, si moreret, rationem mortis redditurum, quasi certamina refugerem, & servitutis laborem declinarem; ut qui, cum exiguo cibo prohiberi mors posset, atque in hac vita laboribus, & ærumnis exercitum manere, & paratas inde opes congerere liceret, inedia mori, quam ex Philosophia vivere maluerim. Quare hoc metu perculsus, cogitationisque aculeos retundere cupiens, & peti panem jussi, & allatum comedi; tibique præcipio, ne mihi amplius hordeum, sed panem præbeas „ „.

Regulæ, quam explicamus, sanctæ virginis, & Martyris *Agatha* non repugnat exemplum quæ corporalem medicinam repudiavit. „ „ Experta *enim* erat erga se divinam benevolentiam, ut vel infirmitatis non pateretur, pro quibus corporali medicina indigeret, vel statim sentiret divinæ sanationis effectum „ „. Unde Apostolo *Petro* in specie medici illi conspicuo respondisse, acta ejus testantur; „ „ Medicinam carnalem corpori meo nunquam exhibui, sed habeo Dominum Jesum Christum, qui solo sermone restaurat universa „ „. Ita respondet *S. Thomas*, 2. 2. qu. 97. art. 1. ad tertium. Addi potest, ipsam sic loqui, quia cum mamillæ abscissionem propter Christi confessionem passa esset, ac in procinctu esset plura propter ejusdem nomen vulnera patiendi, curationem illius respuere poterat, ut Martyrium suum [redacted]

REGULA XXXIII.

Ille Deum tentat, qui ad orationem se non præparat, & postulat a Deo remissionem peccatorum, non condonans aliis injurias sibi illatas.

Ait enim Spiritus sanctus *Ecclef.* 18. c. *Ante orationem præpara animam tuam; & noli esse quasi homo, qui tentat Deum.* In quo autem hæc præparatio posita sit, docet Christus Marci 11. 25. *Cum stabitis* (inquit) *ad orandum, dimittite, si quid habetis adversus aliquem, ut & Pater vester dimittat vobis peccata vestra.* In quem locum *Rabanus* ait: „„ Ille homo Deum videtur tentare, qui ita orat, ut docuit, & tamen non hoc agit, quod jussit „„.

Hanc Regulam confirmat *S. Thom.* 2. 2. q. 97. art. 3. in Responsione ad secundam objectionem: „„ Ille (*inquit*) qui ante orationem animam suam non præparat, dimittendo si quid adversum aliquem habet, vel alias ad devotionem se non disponendo, non facit, quod in se est, ut exaudiatur a Deo: & ideo quasi interpretative tentat Deum. Et quamvis hujusmodi interpretativa tentatio videatur ex præsumptione, seu indiscretione provenire; tamen hoc ipsum ad irreverentiam Dei pertinet, quod homo præsumptuose, & sine debita diligentia se habet in his, quæ ad Deum pertinent. Dicitur enim 1. Petri 5. *Humiliamini sub potenti manu Dei.* Et 2. ad Tim. 2. *Solicite cura te ipsum probabilem exhibere Deo.* Unde etiam hujusmodi tentatio irreligiositatis species est „„.

REGULA XXXIV.

In religione Deus tentatur, cum signa, & prodigia flagitantur, non ad aliquam salutem, sed ad solam experientiam desiderata.

Hanc Regulam iisdem verbis tradit *S. Augustinus*, lib. 10. Confessionum, cap. 35.

Ad Dei tentationem pertinebant probationes ignis, ferri candentis, aquæ ferventis, vel frigidæ, qui-

bus olim rei vel insontes criminum rudioribus seculis probabantur; duellum etiam ad hunc finem usurpatum. Consuetudines illas ex Ripuariorum, Frisonum, Longobardorum, aliarumque nationum legibus, & moribus in Gallias octavo seculo derivatas Agobardus Lugdunensis Archiepiscopus Deo, ac religioni injuriosas esse probavit edito Tractatu *Contra damnabilem opinionem putantium divini judicii veritatem igne, vel aquis, vel conflictu armorum patefieri.*

Has superstitiones *Stephanus V.* damnavit Epistola Decretali ad Lambertum Moguntinum Episcopum scripta. „„ Ferri candentis (*inquit*) vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet, sacri non censuerunt Canones, & quod SS. Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est præsumendum. Spontanea enim confessione, vel testium approbatione publica delicta, habito præ oculis Dei timore, commissa sunt regimini judicare; occulta vero, & incognita illius sunt judicio relinquendi, qui solus novit corda filiorum hominum „„.

Easdem probationes damnavit *Alexander II.* cujus Decretum refertum causa 2. qu. 4. & *S. Gregorio magno* perperam a Gratiano tribuitur. „„ Vulgarum (*inquit*) ac nulla canonica Sanctione fultam legem, ferventis scilicet sive frigidæ aquæ, ignitique ferri contactum, aut cujuslibet popularis inventionis (quia fabricante hæc sunt omnino ficta invidia) nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te volumus postulare, imo Apostolica auctoritate prohibemus firmissime „„. Plures Epistolas adversus pravos illos usus scripsit sanctus Episcopus Yvo Carnotensis, septuagesimam quartam, ducentesimam quintam, & ducentesimam quinquagesimam secundam. Ludovicus Pius Imperator ex quatuor Synodorum anno 229. jussu suo celebratarum sententia. Moguntinæ sc. Parisiensis, Lugdunensis, & Tolosanæ, probationem per aquam frigidam fieri prohibuit lege lata, quæ in ejus capitulari habetur his verbis: „ Ut examen aquæ frigidæ,

„ quod

„ quod hactenus faciebant, a Missis nostris omni-
„ bus interdicatur, ne ulterius fiat „.

Probationes hujusmodi *Cœlestinus III. Innocent. III.* & *Honorius III.* iteratis Decretis prohibuerunt, ac damnarunt, quæ leguntur quinto Decretalium, tit. 35. *De Purgatione vulgari.*

Lethalis itaque superstitionis rei sunt judices, qui maleficos, sive sortilegos, & sagas immersione in aquam frigidam examinant, persuasum habentes submergi innocentes, supernatare reos, manibus licet, pedibusque ligatis projiciantur in aquam. Id certe ad Dei tentationem pertinet, cum expectetur miraculum a Deo non ad aliquam salutem, sed ad solam experientiam, & ubi media suppetunt ordinaria ad explorandam facti veritatem, & personarum accusatarum innocentiam, vel crimina detegenda. Et si qui sic in aquam projecti, & ligati supernatent, id naturalibus ex causis non contingere compertum est, nec miraculo, nec præstigiis, & operatione dæmonis corpora super aquam sustentantis, ne mergantur, ut superstitionem foveat, ac magistratus, populumque in errorem inducat, interdumque ad innocentes damnandos, absolvendosque reos impellat. Reos namque aliquando demersos, insontes vero, qui se demergendos præsumebant, supernatasse, infelicibus experimentis compertum est. Quibus omnibus mature consideratis supremus Senatus Parisiensis maleficorum, sive sortilegorum examen per immersionem in aquam frigidam subalternis judicibus prohibuit solemni Senatus consulto in rerum capitalium Camera edito 1. Decembris anni millesimi sexcentesimi primi, perorante D. Servino Advocato catholico.

REGULA XXXV.

Qui Deum testem invocat, illum non tentat.

Ita docet *S. Thomas*, 2. 2. qu. 89. art. 2. in Responsione ad tertium. „ „ Ille, qui jurat (*inquit*) non tentat Deum; quia non implorat divinum auxilium

absque utilitate, & necessitate. Et præterea non exponit se alicui periculo, si Deus testimonium adhibere noluerit in præsenti. Adhibebit autem pro certo testimonium in futuro, quando *Illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*, ut dicitur 1. ad Corinth. 4. Et illud testimonium nulli juranti deficiet, vel pro eo, vel contra eum » ».

CAPUT IV.

De secundo Decalogi præcepto.

ARTICULUS PRIMUS.

Exod. 20. *Quis sit hujus præcepti sensus*: Non assumes nomen Dei tui in vanum; nec enim insontem habebit Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra.

Primum divinæ legis præceptum, quo Deum pie, sancteque colere jubemur, illud necessario consequitur. Qui enim diligit, & colit aliquem, non meminit illius nisi cum summa reverentia, de illo non loquitur, nisi cum quadam etiam honoris præfatione. Cum itaque præ cunctis aliis diligere nos, & colere Deum oporteat, committere non debemus, quin & ipsi summa cum reverentia nomen ejus usurpemus; neque id in alios, quam tantam Majestatem decet, usus conferamus. Hinc Dominus ait Malachiæ 1. *Filius honorat patrem, & servus dominum suum; si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus?*

Hoc præceptum aliquid præcipit, aliquid vetat. Præcipit, ut Dei nomen honoretur, ac per illud sancte juretur, prohibet ne divinum nomen quis contemnat, ne illud in vanum assumat, ne per ipsum, aut falso, aut frustra, aut temere juret; ne illud impie blasphemet.

Nomen autem Dei hic pro sola, & nuda voce non accipitur, qua Deum significamus; hæc enim res creata est; sed pro re significata, pro omnipotenti, ac sempiter-

piterna Majestate unius in essentia, trinique in personis Dei. Unde inanis erat nonnullorum Judæorum superstitio, qui Dei nomen, quod scribere non verebantur, pronuntiare tamen non audebant, quasi in quatuor illis literis, non in re, divina vis esset. Cum autem multa Deo imposita sint nomina, ut Domini, Omnipotentis, Regis Regum, Fortis, & alia id genus, quæ in Scripturis sacris leguntur, ea pari veneratione prosequi necesse est; cum Deum ipsum, vel Dei attributa significent.

Dei nomen multipliciter laudatur.

Dei porro nomen multipliciter laudatur, ut explicat Concilii Tridentini Catechismus. Primum, cum in omnium conspectum Deum, ac Dominum nostrum confitemur, Christumque salutis nostræ auctorem quemadmodum agnoscimus, ita etiam prædicamus, ut ab illius confessione neque blanditiis, neque tormentis, dimoveri possimus. De qua confessione Christus dixit, Matth. 10. *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est.* Hinc *Tertullianus* in Apologetico cap. 2. „ „ Omne malum (*inquit*) aut timore, aut pudore natura perfudit. Denique malefici gestiunt latere, trepitant deprehensi, negant accusati, ne torti quidem facile, aut semper confitentur, certe damnati mœrent. Christianus vero quid simile? Neminem pudet, neminem pœnitet, nisi plane retro non fuisse. Si denotatur, gloriatur; si accusatur, non defendit; interrogatus vel ultro confitetur; damnatus gratias agit. Quid hoc mali est, cujus reus gaudet? cujus accusatio votum est, & pœna felicitas „ „?

Secundo: Dei nomen laudamus, cum verbo Dei, quo voluntas ejus enuntiatur, sancte, & diligenter operam damus, in ejus meditatione assidue versamur; studiose illud addiscimus, perlegendo, non audiendo, prout cujusque personæ, statui, ac muneri aptum, & consentaneum est; cum in lege Domini meditamur die, ac nocte, cum privatim, & publice pro viribus nostris, ac professione verbum Dei prædica-

Psalm. 48. extra Deum quærunt, de quibus ait Propheta: *Vocaverunt nomina sua in terris suis.*

Quarto: Dei nomen honore prosequimur, cum illud pro veritatis, quæ alioquin periclitaretur, confirmatione, seu ob publicam utilitatem adhibemus. De quo dictum est Deut. 6, *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen illius jurabis.*

At si Dei nomen aliter usurpamus, absque necessitate, absque reverentia, secundum præceptum violamus. Qua de re *S. Joan. Chrysostomus*, Hom. 10. in Acta præclare scribit: „ „ Nullus cum reverentia memor est nominis Dei. Et tu quidem si dilexeris quempiam, ad nomen illius excitatus efficeris. Deum autem sic continuo vocas, quasi nihil. Voca illum, ut benefacias inimico, voca illum in salutem tuæ animæ, tunc aderit, tunc lætificas illum; nunc autem exacerbas. Voca illum, sicut vocavit Stephanus, dicens:
Act. 7. 59. *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Voca illum, ut vocavit uxor Elcanæ, cum lacrymis, cum lamentis, cum oratione. Voca illum, sicut vocavit Moyses, & clamabat orans pro illis, qui ipsum in fugam egerant. Et tu quidem si alicujus viri reverendi memores sine reverentia, contumeliam putas: Deum autem circumferens, non solum sine reverentia, sed etiam intempestive, nihilne facis rem illam? Et quanto supplicio dignus eris? Non prohibeo Deum perpetuo habere in animo. Hoc enim orarim, & velim, sed non

[redacted]

omnibus rebus tam proſperis, quam adverſis illi ſin-
gulares gratias agimus, dicentes cum Propheta: *Be-* Pſalm. 10
*nedic anima mea Domino, & noli oblivisci retributio-
nes ejus*; cum in calamitatibus, animique, & cor-
poris doloribus, quibus nos Deus tanquam filios fla-
gellat, tanquam reos plectit, tanquam amicos pro-
bat, ſtatim ad Deum laudandum omne ſtudium, &
animi noſtri vires convertimus, cum *B. Job* dicen-
tes: *Sit nomen Domini benedictum*: Et cum Davide: Job. 1.
Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus ejus Pſalm. 3
*in ore meo. Magnificate Dominum mecum; & exalte-
mus nomen ejus in idipſum. Exquiſivi Dominum, & ex-
audivit me, & ex omnibus tribulationibus eripuit me.*
Dei nomen ſancte colimus, cum ipſius auxilium po-
ſtulamus, & expetimus, ut actus noſtros in viam
mandatorum ſuorum dirigat, orantes cum David:
Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, ut non moveantur Pſalm. 1
veſtigia mea. Deduc me in ſemitam mandanorum tuo- Pſalm. 11
rum. Inclina cor meum in teſtimonia tua. Item, cum
viribus noſtris diffidentes, ſoli Deo omnium operum,
& negotiorum noſtrorum exordia, progreſſum, &
finem tribuimus, cum eodem Propheta dicentes: *Non* Pſalm. 4
*in arcu meo ſperabo, & gladius meus non ſalvabit me;
ſed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vul-
tus tui.* Cum denique ejus opem fidenter implora-
mus, ut nos a malis, quibus premimur, liberet, aut
ad ea fortiter perferendæ conſtantiam, roburque lar-
giatur. Hunc enim ſui nominis cultum a nobis po-
ſtulat Dominus: *Invoca me* (inquit) *in die tribulatio-* Pſalm. 4
nis, eruam te, & honorificabis me. Ad hanc multi-
plicem laudandi nominis divini rationem nos horta-
tur Propheta Pſalmo 104. cum ait: *Confitemini Do-
mino, & invocate nomen ejus, annuntiate inter gentes
opera ejus. Cantate ei, & pſallite ei, narrate omnia mi-
rabilia ejus. Laudamini in nomine ſancto ejus, lætetur
cor quærentium Dominum. Quærite Dominum, & con-
firmamini, quærite faciem ejus ſemper.* Sic nomen Dei
non colunt, qui non in Domino, ſed in ſe ipſis
gloriantur; qui ſibi nomen ſapientiæ, aut virtutis

saltatrici caput *Joan. Baptistæ* tanquam saltationis præmium dedit. Tale juramentum Judæorum, qui seipsos ea conditione devoverunt nihil gustaturos, donec *S. Paulum* occidissent, ut in Actis Apostolorum refertur. Ita juramenti conditiones explicat Concilii Tridentini Catechismus.

Act. 23.

Sic vero *S. Thomas*, 2. 2. qu. 89. art. 3. „ „ Juramentum non est bonum, nisi ei, qui bene utitur juramento. Ad bonum autem usum juramenti duo requiruntur. Primo quidem, quod aliquis non leviter, sed ex necessaria causa, & discrete juret; & quantum ad hoc requiritur judicium ex parte jurantis. Secundo, quantum ad id, quod per juramentum confirmatur, ut scilicet neque sit falsum, neque illicitum; & quantum ad hoc requiritur veritas, per quam aliquis juramento confirmat, quod est; & justitia, per quam confirmat, quod licitum est. Judicio caret juramentum incautum; veritate juramentum mendax; justitia juramentum iniquum, sive illicitum „ „. Si ista defuerint, *nequaquam erit juramentum; sed perjurium*, ut dicitur Canone *Animadvertendum*, ex *S. Hieronymo*.

Quid sit perjurium.

Sed primo quidem, & præcipue perjurium est, cum deest veritas. Unde perjurium definitur, *Mendacium juramento firmatum*. Secundario autem, cum deest justitia. Quocunque enim modo quis juret rem illicitam, hoc ipso falsitatem incurrit; quia obligatus

[redacted]

S. August. libro *De Moribus Manichaeorum*, cap. 11. ait: „ „ Est blasphemia, cum aliqua mala dicuntur de bonis. Itaque jam vulgo blasphemia non accipitur, nisi mala verba de Deo dicere; de hominibus namque dubitari potest. Deus vero sine controversia bonus est „ „. Quicunque ergo de Deo negat aliquid, quod illi convenit, vel ei imponit aliquid, quod ipsi non convenit, derogat illius bonitati, & excellentiæ, ejusque honorem imminuit; quod sive fiat verbis indicativi, sive imperativi, sive optativi modi, blasphemia est; ut si quis Deum esse injustum, improvidum, crudelem, auctorem peccati affirmet, vel optet, eum res humanas non curare, peccata nostra ignorare, non prohibere, non punire. Fit aliquando per modum execrationis, ut si quis diceret: Sit maledictus Deus, Pereat Deus; aliquando per modum dubitantis, ut si diceret: Si est Deus, si justus est Deus, & similia; aliquando per modum irrisionis, ut qui dicebant: *Vah, qui destruis templum Dei, & in tribus diebus reædificas illud*; vel cum Deo quidem tribuitur, quod ipsi revera convenit; sed cum irrisione, & contemptu. Sic qui per corpus, & sanguinem Dei, per caput Dei jurat, vel alia membra Christi nominat cum irrisione, & contemptu, blasphemiam committit; quia etsi membra illa Deo incarnato conveniant, illa tamen tanquam vilia, & contemptu, ac vituperatione digna Deo tribuit, quod convitium est Deo illatum, & divinæ Excellentiæ immutatio attentata. Matth. 27. 40.

Blasphemia quædam est imperfecta, qua mens interius loquitur, & conceptus suos contra Deum exprimit, non ex odio, vel detestatione Dei, sed ex aliqua animi perturbatione; alia perfecta, quæ cum detestatione quadam divinæ Majestatis conjuncta est. Quæ si in corde maneat, est *cordis blasphemia*, qualis est divinæ justitiæ detestatio a damnatis. Si verbis exprimatur, est *oris blasphemia*. Unde Christus ait, Matth. 15. *De corde exeunt cogitationnes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemia.*

Item

Idem, blasphemia quædam expressa est, & formalis, alia implicita, & virtualis. Prima committitur, cum expresse, & aperte conceptisque verbis Deo convitium infertur, auferendo ei bonum, quod habet, vel affigendo malum, quod non habet. Altera fit, cum non expressa verbis, sed tamen tacite, & ex affectu, vel modo loquendi innuit aliquid Deo convenire, quod illius excellentia indignum est; ut si quis diceret: Velit, nolit Deus, hoc faciam, tacite significaret, Deum non esse omnipotentem.

Rursus blasphemia quædam est cum hæresi conjuncta, alia sine hæresi. Qui assentitur intellectu his, quæ corde, vel ore dicit, hæreticus simul est, & blasphemus, & in censuras incurrit in hæreticos jure latas. Si vero non ita credit, blasphemiæ tantum reus est.

Dei vindictis in perjuros animadversio.

VI. Secundo præcepto Decalogi minæ adhibentur, ut homines ad perjurium proni, propter juramenti frequentiam, ab hoc crimine timore pœnarum deterreantur. *Nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra.* Quibus verbis & peccati gravitas, & summa in nos Dei benignitus agnoscitur; qui cum hominum perditione non delectetur, ne ipsius iram, & offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirum ut illum benevolum potius, quam iratum experiamur. Nullum autem certum supplicium a Deo constitutum est, sed tantum universe minatur, non impune laturum, quicunque nomen Dei frustra assumpserit, quicunque pejeraverit, aut nomen Dei sanctum blasphemaverit; id est, acerbis pœnis non solum in futuro, sed & in isto seculo obnoxium fore. Quam severe perjuros interdum plectat hoc in seculo Deus, nonnulla ex Scripturis sacris petita demonstrant exempla. *Facta est fames in diebus David tribus annis jugiter*, propter perjurium, quia scilicet *Saul* voluerat *percutere* Gabaonitas *zelo, quasi pro filiis Israel, & Juda*, quibus olim juraverant filii Israel ex ignorantia, quod non occiderent eos (*Josue* 9. & 2. *Regem* 21.) Jussit autem David, ut Dei iram placaret,

caret, utque Gabaonitis satisfieret, septem filios *Saul* ipsis tradi in monte crucifigendos coram Domino. *Sedeciæ* Regis perjurium, qui violato fœdere cum Nabuchodonosor inito, & jurisjurandi religione firmato, ad Regem Ægypti transfugerat, ultus est Deus; tradendo ipsum in manus Nabuchodonosor, a quo Babylonem deportatus, ibique mortuus est, ut comminatus fuerat Dominus (Ezech. 17.) *Numquid prosperabitur, vel consequetur salutem, qui fecit hæc? Et qui dissolvit pactum, numquid effugiet? Vivo ego, dicit Dominus Deus; quoniam in loco Regis, qui constituit eum Regem, cujus fecit irritum juramentum, & solvit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur. Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharao prælium; in jactu aggeris, & in extructione vallorum, ut interficiat animas multas. Spreverat enim juramentum, ut solveret fœdus, & ecce dedit manum suam; cum omnia hæc fecerit, non effugiet. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Vivo ego, quoniam juramentum, quod sprevit, & fœdus, quod prævaricatus est, ponam in caput ejus. Et expandam super eum rete meum, & comprehendetur in sagena mea, & adducam eum in Babylonem, & judicabo eum ibi in prævaricatione, qua despexit me.*

VII. Quam severis porro suppliciis Deus in blasphemos animadvertat, constat ex Lev. 24. ubi blasphemum Dei jussu lapidatum legimus extra castra, & hanc populo Israel sancitam legem: *Homo, qui maledixerit Deo suo portabit peccatum suum; & qui blasphemaverit nomen Domini, morte morietur: Lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis sive peregrinus fuerit.*

Dei animadversio in blasphemos.

Idem probat exemplum *Benadad* Syriæ Regis, de quo Dominus ait per Prophetam Regi Israel Achab (3. *Regum*, cap. 20.) *Quia dixerunt Syri: Deus montium est Dominus, & non est Deus vallium; dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua, & scietis, quia ego sum Dominus.* Hinc, Deo duce, *Percusserunt filii Israel de Syris centum millia peditum in die una.*

Fu-

Fugerunt autem, qui remanserant in Aphec, in civitatem; & cecidit murus super viginti septem millia hominum, qui remanserant. Animadvertit autem Dominus in Achab, quod blasphemum Syriæ Regem vivum dimisisset. *Hæc dicit Dominus: Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, & populus tuus pro populo ejus.* Idem quoque demonstrat exemplum *Sennacherib* Regis Assyriorum; de quo dicitur 4. *Regum*, cap. 19. *Cui exprobrasti, & quem blasphemasti? Contra quem exaltasti vocem tuam, & elevasti in excelsum oculos tuos? Contra S. Israel.* Idcirco eadem nocte *Venit Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia.* Ipseque *Sennacherib* a filiis suis cæsus est, cum in templo *Nesroch* Deum suum adoraret. Tempore denique novi Testamenti *S. Paulus* blasphemos *tradidit satanæ*, ut ipse testatur 1. *ad Tim.* 1. 20.

ARTICULUS II.

Quid sit juramentum; Quotuplex: Et utrum secundo præcepto Decalogi sit prohibitum.

§. 1. *Quid sit jusjurandum.*

De jurejurando.

Juramentum est assumptio, seu imploratio divini testimonii ad aliquid confirmandum. Sive ut definit *S. Antoninus* p. 2. tit. 10. cap. 5. *Juramentum est affirmatio, vel negatio de aliquo, scilicet de facto, vel faciendo, sacræ rei attestatione firmato.* Quacunque ergo verborum formula Deus testis invocetur, juramentum est. Nam & testis est mihi Deus, & per Deum, idem sunt. Est etiam illud jusjurandum, quod per execrationem profertur, & execratorium appellatur, quale est illud S. Pauli: *Ego testem Deum invoco in animam meam.* Duplex enim est jurandi modus, inquit *S. Thom.* 2. 2. qu. 89. art. 1. in Responsione ad tertiam objectionem: *Unus quidem* per simplicem Dei contestationem; sicut cum aliquis dicit: „ „ Est mihi Deus testis; vel, coram Deo loquor; vel, per Deum; quod idem

idem est. Alius modus jurandi est per execrationem; dum scilicet aliquis se, vel aliquid ad se pertinens ad pœnam obligat, nisi sit verum, quod dicitur „ „. Id paulo uberius explicat *S. August.* Sermone 180. alias 28. *De verbis Apostoli*, cap. 6, „ „ Non vos fallant (*inquit*) qui nescio quomodo volentes ipsas jurationes discernere, vel potius non intelligere dicunt: Non esse jurationem, quando dicit homo: Scit Deus, Testis est Deus, Invoco Deum super animam meam, verum me dicere. Invocavit (*inquit*) Deum, testem fecit Deum, nunquid juravit? Qui hæc dicunt, nihil aliud volunt nisi invocato Deo teste mentiri. Itane vero quisquis es pravi cordis, & perversi cordis, si dicas, per Deum, juras; si dicas, testis est Deus, non juras? Quid est enim per Deum; nisi, testis est Deus? Aut quid est, testis est Deus? nisi per Deum? Quid est autem jurare, nisi jus Deo reddere, quando per Deum juras; jus saluti tuæ reddere, quando per salutem tuam juras; jus filiis tuis reddere, quando per filios tuos juras? Quod autem jus debemus saluti nostræ, filiis nostris, Deo nostro, nisi charitatis, veritatis, & non falsitatis? Maxime autem per Deum cum fit, ipsa est vera juratio; quia cum dicit quisque: Per meam salutem, salutem suam Deo obligat; quando dicit: Per filios meos, oppignorat Deo filios suos, ut hoc veniat in caput eorum, quod exit de ore ipsius, si verum verum; si falsum falsum „ „.

Est & illud vere jusjurandum, cum ad faciendam fidem per res creatas juramus; ut per sacra Dei Evangelia, per Crucem, per Sanctorum Reliquias, & nomen, & cætera id genus; neque enim hæc ipsa per se jurijurando auctoritatem, aut robur aliquod tribuunt, sed Deus ipse hoc præstat, cujus divinæ Majestatis splendor illis in rebus elucescit (inquit Concilii Tridentini Catechismus) Ex quo sequitur, ut per Evangelium jurantes per Deum ipsum jurent, cujus veritas in Evangelio continetur, & declaratur; similiter & per Sanctos, qui templa Dei sunt, quique Evangelicæ veritati crediderunt, eamque omni observantia co-

 luerunt,

luerunt, & per gentes & nationes latissime dissemina-runt. Id ex *S. Thomâ* sumptum, 2. 2. qu. 89. art. 6. Jurare vero per creaturas non prohibuit absolute Dominus, cum ait Matth. 5. *Nolite jurare omnino, neque per cælum, neque per terram, neque per Hierosolymam, neque per caput tuum.* Sed ita per creaturas jurare vetuit, ut eis reverentia divina exhibeatur, vel ut pro Diis habeantur, quomodo Israelitæ jurabant per vitulos aureos, quos in Regno Samariæ exstruxerat *Jeroboam*, & dicebant: *Vivit Deus tuus Dan*, ut refertur *Amos* 8. Juramentum etiam per creaturas prohibitum est, ita ut creaturæ secundum se spectatæ vocentur in testimonium, & in eis sistatur; non autem si spectentur cum relatione ad Deum, & quatenus in eis divina veritas promicat. *Judæi* porro per *Angelos, & urbem Jerusalem, & Templum, & elementa jurantes, creaturas, resque carnales venerabantur honore, & obsequio Dei* (inquit *S. Hieronymus* in Matth. cap. 6.) Hinc *per Genios Cæsarum* jurare nefas ducebant christiani, quia Genios dæmones censebant, quos ut minores Deos ethnici venerabantur. Unde *S. Polycarpus* jubenti Proconsuli, ut *per Cæsaris Genium* juraret, constanter respondit: *Christianus sum*, ut refert *Eusebius*, lib. 4. *Histor. Ecclesiast.* cap. 15. Sed *per salutem Imperatorum* jurare non verebantur, si quando id necessitas postularet, ut *Tertullianus* refert. Hinc Ephesina Synodus actione 6. Quartodecimanis, ad Ecclesiam redeuntibus jusjurandum indixit *per Sanctam, & consubstantialem Trinitatem, & per P. Theodosii, & P. Valentiniani christianissimorum Imperatorum pietatem, ac victoriam.* Et *Marcellinus* Comes in Collatione Carthaginensi cum Donatistis, juravit *per admirabile Mysterium Trinitatis, per Dominicæ Incarnationis Sacramentum, per salutem Principum*, se juste judicaturum. Et *S. Gregorius magnus* Episcopis a Schismate redeuntibus juramentum præscripsit, *Per Deum omnipotentem, per sancta Evangelia, & salutem, Geniumque illustrium Dominorum nostrorum Rempublicam gubernantium.* Lib. 10. Epist. 31.) Genii nomine aliud lon-

Qua ratione juramentum per creaturas prohibitum.

ge intelligebant tunc temporis christiani, quam primorum feculorum homines, cum pagana superstitio vigebat. Angelos scilicet Custodes intelligebant S. Gregorius, & Episcopi. *Clericum per Creaturas jurantem accerrime objurgandum; si perstiterit in vitio, excommunicandum*, decrevit Concilium Carthaginense 4. can. 61. Non quod jusjurandum per creaturas absolute illicitum censeret; sed ut Clericos a quotidianis, temerariisque juramentis revocaret. Donatistas Episcopos reprehendit *Optatus Milevitanus*, lib. 2. quod per ipsos schismatici illorum discipuli jurarent, ob scandalum, & ob fastum, & quod ethnici jusjurandum hujusmodi ita interpretari possent, quasi pro Diis Episcopi illi a suis haberentur. „ „ Per vos jurant (*inquit*) & personas vestras jam pro Deo habere noscuntur. Solet Deus ad probandam fidem, in juratione ab hominibus nominari. Sed cum per vos juratur, jam apud vestros de Deo, & Christo silentium est „ „.

§. II. *Quotuplex jusjurandum.*

II. Jurisjurandi duo sunt genera; primum quidem, quod *Assertorium* appellatur; nimirum cum aliquid de re præsenti, aut prætertia religiose affirmamus, ut Apostolus ad *Galatas* cap. 1. *Ecce coram Deo, quia non mentior.* Alterum vero *Promissorium* dicitur (ad quod etiam comminationes referuntur) futurum tempus spectans, cum aliquid ita fore pro certo pollicemur, & confirmamus. Cujusmodi est illud Davidis, qui Betsabeæ conjugi jurans per Dominum Deum suum, promisit Salomonem ejus filium regni heredem fore c. 3. *Regum* 1.)

§. III. *Juramentum debitis conditionibus munitum, licitum est; tantum abest, ut secundo præcepto Decalogi adversetur.*

III. Id multis argumentis probatur. Primo, lex Domini, quæ immaculata est, & sancta, juramentum approbat, Deut 6. *Dominum Deum tuum timebis,*

& illi soli servies; ac per nomen illius jurabis. Quod non ita intelligendum est, quasi Deus jurare jusserit, sed in alterius alicujus Dei nomine jurare prohibuit, ut explicat *S. August.* qu. 2. *in Deuteron.* Et a David scriptum est, Psalm. 62. *Laudabuntur omnes, qui jurant in eo.* Et *Isaiæ* 19. necnon *Jer.* 12. prædictum est, quod populus christianus inter reliqua pietatis officia rebus ita exigentibus, per nomen Dei juraturus esset.

Præterea, Apostolos nonnunquam jurejurando usos esse, constat ex sacris Literis, ad *Rom.* 1. 9. ad *Corinthios* 1. 23. ad *Philippenses* 1 8.

Tertio, *Apocalypsis* 10. scriptum est: *Angelus levavit manum suam ad cælum, & juravit per Viventem in secula seculorum.*

Quarto, Deus ipse Angelorum Dominus in veteri Testamento multis in locis promissiones suas jurejurando confirmat, *Gen.* 22. 16. *Psalm.* 109. Ubi David Rex de Dei jurejurando ait: *Juravit Dominus, & non pænitebit eum: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Et Apostolus ad Hebr. 6. *Abrahæ* (inquit) *promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per semetipsum, dicens: Nisi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te... Homines enim per majorem sui jurant, & omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem est juramentum. In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis heredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum; ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem.*

Quinto, SS. Patres id confirmant, quorum testimonia congerere non est opus. Sufficiat illud *S. August.* Serm. 180 alias 28 *De verbis Apostoli*, cap. 4. „ „ Si peccatum esset juratio, nec in veteri lege diceretur: *Non perjurabis, reddes autem Domino jus-*
Lev. 19. 12. *jurandum tuum.* Non enim peccatum præciperetur nobis. Sed ait tibi Deus tuus, si juraveris, non damnabo; si verum juraveris, non damnabo. Sed numquid

si non juraveris, damnabo? Duo sunt (*inquit*) quae non damno unquam, veram jurationem, & nullam jurationem; damno autem falsam jurationem. *Et cap.* 5. Ut noveritis, verum jurare non esse peccatum, invenimus & Apostolum Paulum jurasse: *Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.* Per vestram gloriam, juratio est „„. 1. Cor. 15.

Sexto, a Conciliis, & summis Pontificibus approbatum, & in quibusdam negotiis indictum jusjurandum est Canone *Omne*, causa 22. quaest. 1. ex Concilio Toletano 8. & cap. *Nimis*, Ext. *De jurejurando*, ex Concilio Lateranensi sub *Innocentio III.* Et ex usu totius Ecclesiae catholicae id confirmatur. Unde in Concilio Constantiensi Sessione 8. inter *Joannis Wiclef* articulos, quorum alii notorie dicuntur haeretici, alii erronei, alii scandalosi, & blasphemi, alii piarum aurium offensivi, alii temerarii, & seditiosi, quadragesimus tertius hic damnatur: *Juramenta illicita sunt, quae fiunt ad roborandum humanos contractus, & commercia civilia.*

Denique idem confirmat ratio ex origine, & fine juramenti petita. Jusjurandum cum originem habeat ex fide, qua homines credunt Deum esse primam, & summam veritatem, quae nec falli unquam possit, nec fallere, cujus oculis nuda sunt omnia, & aperta; qui renes, & corda scrutatur; qui rebus humanis universis admirabili providentia consulit, mundumque administrat. Hac (inquam) fide homines imbuti Deum veritatis testem invocant, cui fidem non habere, impium, ac nefarium sit. Finis vero juramenti est probatio justitiae, & innocentiae hominis, & finis controversiarum (ut Apostolus docet ad *Hebr. 6*) Jusjurandum ergo laudabile est sive ejus originem, sive finem spectemus, modo debitis conditionibus muniatur, & veritatem, judicium & justitiam comites habeat, ut superius explicui.

IV. Huic sententiae repugnare verba Salvatoris *Matthaei* 5. aliquis objiciet. Ait enim Christus: *Audistis, quia dictum est antiquis: Non perjurabis; reddes au-* Respondetur objectioni ex Christi ver-

his petitæ contra religionem juramenti.

tem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, Non jurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum ejus; neque per Jerosolymam, quia civitas est magni Regis; neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem sermo vester; Est, est: Non, non: quod autem his abundantius est, a malo est.

Verum hanc objectionem facile diluemus. His enim verbis jusjurandum generatim, universeque non damnat Dominus, sed perversum Judæorum judicium redarguit, qui sibi in animum induxerant, nihil in juramento cavendum esse præter mendacium. Unde in rebus levissimis, & nullius momenti, & ipsi jurabant sæpissime, & ab aliis jusjurandum exigebant. Pessimum hunc morem Salvator noster reprehendit, docetque omnino a jurejurando temperandum esse, nisi gravis necessitas nos jurare compellat. Cum enim jusjurandum propter humanam imbecillitatem sit institutum, *a malo* revera provenit, quia aut jurantis inconstantiam, & levitatem indicat; aut illius, cujus causa juramus, contumaciam, qui ut credat, aliter adduci non potest. Sed tamen jurandi necessitas excusationem habet. Et quidem cum inquit Salvator; *Sit sermo vester, est, est: Non, non;* satis declarat hac loquendi formula, se jurandi consuetudinem in colloquiis familiaribus, & ubi levibus de rebus agitur, prohibere, ne nimia ad jurandum propensio, pravaque consuetudo, ad perjurium facile pertrahat incautos. Christi verba sic exponit Concilii Tridentini Catechismus. Quam expositionem hausit ex *S. Basilio* in illa verba Psalmi 14. *Qui jurat proximo suo, & non decipit*, & ex *S. August.* pluribus in locis, sed præsertim lib. *De Mendacio*, cap. 15. ubi hæc habet: „„ Juravit ipse Apostolus in Epistolis suis. Et sic ostendit, quomodo accipiendum esset, quod dictum est: *Dico vobis non jurare omnino.* Ne scilicet jurando ad facilitatem jurandi veniatur, ex facilitate ad consuetudinem, atque

que ita ex consuetudine in perjurium decidatur. Et ideo non invenitur jurasse nisi scribens, ubi consideratio cautior non habet linguam præcipitem. Et hoc utique a malo, sicut dictum est: *Quod autem amplius est, a malo est;* non tamen suo, sed eorum infirmitatis, quibus etiam sic fidem facere conabatur. Nam quod loquens jurasset, dum non scriberet, nescio utrum aliqua de illo Scriptura narraverit. Et tamen Dominus ait: *Omnino non jurare;* non enim concessit, ut id liceret scribentibus. Sed quia præcepti violati reum Paulum, præsertim in Epistolis conscriptis, atque editis ad spiritualem vitam, salutemque populorum nefas est dicere; intelligendum est illud, quod positum est, *omnino*, ad hoc positum, ut quantum in te est, non affectes, non ames, non quasi pro bono cum aliqua delectatione appetas jusjurandum „ „. *Et lib.* 19. *Contra Faustum*, cap. 23. „ „ Quia (*inquit*) pejerare grave peccatum est; non jurare autem, sicut verum jurare, nullum peccatum est; sed longius remotus est a falsum jurando, qui nec jurare consuevit, quam qui verum jurare proclivis est; maluit nos Dominus, & non jurantes non recedere a vero, quam verum jurantes propinquare perjurio. Itaque & Apostolus in sermonibus, quos habuisse narratur, nunquam juravit, ne jurandi consuetudine aliquando, vel nescius in perjurium laberetur. In scriptis autem, ubi est consideratio major atque propensior, pluribus locis jurasse invenitur, ne quisquam putaret etiam verum jurando peccari, sed potius intelligeret humanæ fragilitatis corda non jurando tutius a perjurio conservari „ „.

Et in Commentario Epistolæ ad Galatas: „ Non „ est contra præceptum juratio, quæ a malo est, „ non jurantis, sed incredulitatis ejus, cui jurare „ cogitur „.

Alium præterea Scribarum, & Pharisæorum errorem redarguit Dominus, qui juramenta per creaturas facta non obligare putabant, illorumque viola-

tionem perjurium non esse. Excipiebant tamen creaturas quasdam avaritiæ suæ servientes, nempe aurum templi, & dona Deo oblata, quæ in Sacerdotum usum, ac emolumentum cedebant. Hunc errorem eis improperat Matthæi 23. *Væ vobis* (inquit) *duces cæci, qui dicitis: Quicunque juraverit per templum, nihil est; qui autem juraverit in auro templi, debet. Stulti, & cæci! quid enim majus est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum? Et quicunque juraverit in altari, nihil est; quicunque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet. Cæci! Quid enim majus est, donum, an altare, quod sanctificat donum?* Ostendit autem Dominus, tum hoc loco, tum *Matthæi* 5, juramenti per creaturas facti vinculo non minus homines stringi, quam si expresso Dei nomine jurassent, quia in creaturis summa Dei veritas elucescit, & ad Deum relationem habet quævis creatura, maxime autem creaturæ nobiliores. *Qui jurat in altari* (inquit) *jurat & in eo, & in omnibus, quæ super illud sunt; & quicunque juraverit in templo, jurat in illo, & in eo, qui habitat in ipso; & qui jurat in cælo, jurat in throno Dei, & in eo, qui sedet super eum.* Hanc explicationem confirmat *S. August.* lib. 1, *De Sermone Domini in monte*; cap. 17. Omne igitur juramentum non prohibet Dominus: „ „ Sed ita intelligitur præcepisse, ne juretur, ne quisquam sicut bonum appetat jusjurandum, & assiduitate jurandi ad perjurium per consuetudinem delabatur. Quapropter, qui intelligit, non in bonis, sed in necessariis jurationem habendam, refrænet se, quantum potest, ut non ea utatur, nisi necessitate, cum videt pigros esse homines ad credendum, quod eis utile est credere, nisi juratione firmetur. Ad hoc itaque pertinet, quod sic dicitur: *Sit autem sermo vester, est, est; non, non.* Hoc bonum est, & appetendum. *Quod autem amplius est, a malo est*: Id-est si jurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum, quibus aliquid suades; quæ infirmitas utique malum est, unde nos quotidie liberari de-

deprecamur, cum dicimus: *Libera nos a malo.* Itaque non dixit, quod autem amplius est, malum est; tu enim non malum facis, qui bene uteris juratione, quæ etsi non bona, tamen necessaria est, ut alteri persuadeas, quod utiliter suades; sed *a malo est* illius, cujus infirmitate jurare cogeris „ „.

Eamdem explicationem confirmat *Innocentius III.* cap. *Etsi Christus*, Ext. *De jurejurando.* Idem est sensus verborum *S. Jacobi*, Epistolæ catholicæ cap. 5. scribentis; *Ante omnia autem, fratres mei, nolite jurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque juramentum. Sit autem sermo vester, Est, est; Non, non, ut non sub judicio decidatis.*

S. Chrysostomi contra juramenta sententiæ explicantur.

S. Joan. Chrysostom. ut pravam jurandi consuetudinem apud Antiochenos regnantem radicitus evelleret, toto eloquentiæ sacræ fervore in juramenta declamans, de jurejurando sæpe loquitur, ut de re mala, & diabolica, non quod malum jusjurandum esse existimaret, veritate, justitia, & judicio munitum; nam, & illo præsente Antiochenos super Evangelia jurare compulsos, ubi causæ necessitas exigeret, certum est ex Homilia ipsius 15. ad populum Antiochenum. Sed juramenti frequentationem (& ut ita loquar) affectationem velut rei per se bonæ, expetendæ, laudabilis, malum esse docet; vel jurandi necessitatem ex peccato profectam, quia hominum infirmitas, & incredulitas, propter quam juramento interdum uti necesse est, ex peccato originem habet. Ita enim Homilia 9. in acta Apostolorum: „ „ Unde (*inquit*) ingressum est juramentum? Quando mala creverunt; quando omnia simul sursum, ac deorsum facta sunt, quando ad idololatriam declinarunt; tunc sane quando infideles apparuerunt. Deum vocabant testem, quasi fidejussorem dantes, dictis satisfacturum. Juramentum enim est fidejussio, ubi mores fidem non habent; unde primum taxatur is, qui jurat, si ei fides non habeatur absque fidejussore, & fidejussore maximo; & quia tam parum homines sibi mutuo credunt, non hominem

Juramenti frequentatio mala.

quærunt fidejussorem, sed Deum. Secundo, idem crimen est ejus, qui juramentum recipit, si pro contractibus Deum ad fidejussionem trahat, & dicat non se crediturum, nisi illum accipiat „ „. Id improbat, quod pro levibus rebus juramentum exigatur, & perjurii periculo proximus exponatur. „ „ Rapis ad juramentum? Quid exspectas? Num, quod pejeret? Sed hoc extremæ insipientiæ. In tuum enim caput pœna convertetur. Melius erat opes perire, quam illum perire. Quare cum tuo damno hoc facis, & cum contumelia Dei? Bestiæ est talis anima, & viri impii. Sed expecto, quod non pejeret. Igitur, & absque juramento crede. Sed sunt multi, ajunt, qui absque juramento audent fraudem facere, qui cum juramento non item faciunt. Decipis te ipsum. Homo furari qui didicerit, & hominem injuria afficere, vellet etiam juramentum calcare sæpius. Si autem reverentiam habet in jurando, multo magis in juste faciendo „ „. Juramenta temeraria, levibusque de causis, & nulla urgente necessitate indicta, vel emissa reprehendit, utpote quæ perjuriis occasionem præbeant. Homilia 19. „ „ Audisti Christi sententiam dicentem, quod non pejerare tantum, verum & jurare quomodocunque diabolicum est, & tota maligni machinatio? Audisti, quod ubique juramenta sequuntur perjuria? hæc omnia congregans, inscribe corde tuo. *Et Homilia 60.* Est jurandi peccatum, non solum cum de rebus frivolis, sed etiam cum de majoribus celebratur. Nos autem, & cum vilia comparamus, & cum de uno nummo contendimus, & cum adversus servulum commovemur, Deum ubique testem invocamus. Et hominis quidem ingenui, & aliqua exigua dignitate muniti, in publico ad hujusmodi res non audemus testimonium postulare, ne & injuriarum contra nos vindicta procedat. Deum autem cœlorum Regem, Angelorum Dominum, & cum contrahis, & cum loqueris, & cum quibuslibet sermonibus delectaris, advocas testem „ „?

Juramenta levibus de causis nulla urgente necessitate facta merito reprehenduntur.

Idem

Idem Homil. 15. „ „ Gemo, & lacrymis prosequor, & horresco, cum video quempiam prope mensam hanc venientem, & Evangeliis jurantem attactis. De pecuniis dubitas, & animam occidis? Quid tantum lucraris, quantum animam tuam, & proximum lædis? Si enim credis, quod verax sit homo, ne juramenti necessitatem adducas. Si vero nosti, quod mentitur, ne pejerare cogas „ „. Jurandi necessitatem prætexi non patitur, cum jusjurandum exigitur ab iis, qui exigendi auctoritatem non habent, & levibus de caussis; sed superflua, & temeraria juramenta maxime insectatur Homilia 16. „ „ Nec mihi dicas, quid autem si quis jurandi necessitatem imponat? quid autem, si non credat? Maxime vero ubi lex violanda, necessitatis meminisse non oportet. Una est enim inevitabilis necessitas Deum non offendere. Verumtamen interim illud præsta, superflua recide juramenta, temere, & sine necessitate domi cum amicis, cum servis prolata. Si hæc sustuleris, in illis mei nihil amplius indigebis; ipsum os jurandi frequentiam timere, & fugere meditatum, neque si quis millies coegerit, in illam amplius cadere consuetudinem admittet. *Et infra*: Sed sicut venenum quodpiam nunquam gustare quis eligeret, neque instante necessitate; sic neque juramenta admittere „ „. Fictitiam, & simulatam necessitatem intelligit, qualem prætexit hominum vulgus in quotidiano commercio, pro rebus levissimis, nulla ratione, aut consilio, sed prava consuetudine jurantium.

Ex facto *S. Basilidis* Martyris nemo inferat juramentum per se malum esse, Christianisque prohibitum: „ Qui cum a contubernalibus suis sacramen„ to adigeretur, nefas sibi esse affirmavit omnino „ jurare; quippe Christianum se esse, idque palam „ profiteri „, ut refert *Eusebius* lib. 6. *Historiæ ecclesiasticæ*, cap. 5.

Est enim in promptu Responsio, *Basilidem* militem christianum nondum fuisse præceptis Evangelicis ple-

ne institutum; & quia christiani solicite a juramento abstinebant, ne temere jurarent, ipse existimavit non licere christianis jusjurandum. Ad hæc, nulla jurandi necessitate premebatur, cum a contubernalibus duntaxat, non a principe, aut magistratu, indiceretur illi jusjurandum. Denique verisimile est rogatum fuisse, ut juraret per falsa Numina, quod christiano non licet. Exodi enim cap. 23. præcipit Dominus: *Omnia, quæ præcepi vobis, custodite, & per nomen Deorum externorum non jurabitis.*

ARTICULUS III.

Regulæ morales de juramentis, & perjuriis.

REGULA PRIMA.

Perjurium omne lethale peccatum est.

Perjurium peccatum est contrarium religioni.

Qui enim falsum jurat, insignem Deo injuriam facit, quippe qui aut illi inscitiæ notam inurit, dum ipsum alicujus rei veritatem latere arbitratur, aut certe improbitatis, & pravi affectus, qui mendacium testimonio confirmare velit. „ Et ideo perjurium manifeste est peccatum religioni contrarium, „ cujus est Deo reverentiam exhibere „ ; (*inquit S. Thomas*, 2. 2. qu. 98. art. 2.) Hinc *Lev.* 19. 12. qui in nomine Dei pejerat, polluere dicitur nomen Dei: *Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui: Ego Dominus.* Proinde perjurium severissime Deus punit, ut constat ex *Zacharia* cap. 5. ubi scriptum est: *Hæc est maledictio, quæ egreditur super faciem omnis terræ; quia omnis fur judicabitur; & omnis jurans ex hoc similiter judicabitur.* (Jurantis nomine pejerantem notat.) *Educam illud, dicit Dominus exercituum; & veniet ad domum furis, & ad domum jurantis in nomine meo mendaciter; & commorabitur in medio domus ejus, & consumet eam, & ligna ejus, & lapides ejus.* Hinc rursus *S. Thomas*, art. 3. ejusdem quæst. „ Quidquid (*inquit*) pertinet ad contemptum Dei, est peccatum „ mortale; perjurium autem, *ex se* importat contemptum Dei, unde perjurium est peccatum mortale „.

Hanc

Hanc veritatem confirmat *S. August.* Serm. 180. alias 38. *De verbis Apostoli*, cap. 6. & 7. „„ Cum filios suos, vel caput suum, vel salutem suam quisque in juratione nominans, quidquid nominat, obligat Deo, quanto magis, quando pejerat per ipsum Deum? Timet enim fallum jurare per filium suum, & non timet falsum jurare per Deum suum? Fortassis hoc dicens in animo suo: Timeo per filium meum falsum jurare, ne moriatur; Deo autem, qui non moritur, etsi falsum per eum juretur, quid mali contingit? Bene quidem dicis, nihil mali contingit Deo, quando fallum juras per Deum; sed contingit mali multum tibi, qui fallis proximum, cui testem adhibes Deum. Si aliquid teste filio tuo faceres, & amico, vel proximo tuo, vel cuilibet homini diceres, non feci, & tangeres filio tuo caput, quo teste fecisti, & diceres: Per hujus salutem, quia non feci; exclamaret forte filius sub paterna manu tremens, nec tamen paternam manum, sed divinam tremens: Noli pater, non tibi vilis sit salus mea; Deum super me invocasti, ego te vidi, fecisti, noli pejerare; te quidem habeo genitorem, sed plus, & tuum, & meum timeo Creatorem. Sed quia Deus, quando per eum jurat, non tibi dicit: Ego te vidi, noli jurare, fecisti; sed times, ne te iste occidat, tu te ante occidis. Quia ergo non dicit: Ego te vidi, putas quia non vidit? Et ubi est, quod dicit: *Tacui, tacui, nunquid semper tacebo?* Isa. 42. Et tamen plerumque dicit, ego te vidi; sed aliter, quando vindicat in perjurium. Sed non in omnes vindicat; ideo homines ædificantur ad exemplum. Ego scio, ille mihi falsum juravit, & vivit; ille tibi falsum juravit, & vivit? Tu falleris. Si tu oculos haberes, unde mortem hujus videres; si & tu in eo, quod est mori, & non mori, non fallereris, videres hujus mortem. Et modo intende Scripturam; & ibi invenies jacentem, quem putas viventem. Quia pedibus ambulat, quia manibus contrectat, quia oculis videt, & audit auribus, officiis cæteris membrorum satis utitur, viventem putas. Vivit, sed corpus ejus; mor-

tua

tua est autem anima ejus, mortuum est, quod melius ejus „ „.

REGULA II.

Reus est perjurii non solum, qui jurat tanquam verum, quod falsum esse novit; sed & qui temere, & inconsiderate jurat, quod verum esse putat; & tamen falsum est; & qui jurat, quod falsum esse putat, & forte verum est.

Hanc Regulam tradit Concilii Tridentini Catechismus. „ „ Jurat falso (*inquit*) non is solum, qui, quod falsum scit, verum esse jurando affirmat, sed ille etiam, qui jurejurando id asserit, quod cum verum sit, tamen ipse falsum putat. Nam cum mendacium ea re mendacium sit, quod contra mentem, & animi sententiam profertur; perspicuum est, hunc plane mentiri, & perjurum esse. Simili quoque ratione pejerat, qui id jurat, quod verum existimat, & tamen revera falsum est; nisi quantum potuit, curam, & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet „ „.

Hanc doctrinam Catechismi auctores ex *S. August.* hauserunt Sermone mox laudato. „ „ Homines (*inquit*) falsum jurant, vel cum fallunt, vel cum falluntur; aut enim putat homo verum esse, quod falsum est, & temere jurat, aut scit, aut putat falsum esse, & tamen pro vero jurat, & nihilominus cum scelere jurat. Distant autem ista perjuria, quæ duo commemoravi. Fac illum jurare, qui verum putat esse, pro quo jurat; verum putat esse, & tamen falsum est. Non ex animo iste perjurat, fallitur, hoc pro vero habet, quod falsum est, non pro re falsa sciens jurationem interponit. Da alium, qui scit falsum esse, & dicit verum esse; & jurat tanquam verum sit, quod scit falsum esse. Videtis quam ista detestanda sit bellua, & de rebus humanis exterminanda? Quis etiam hoc fieri velit? Omnes homines talia detestantur. Fac alium, putat falsum esse, & jurat tanquam verum

sit, & forte verum est. Verbi gratia, ut intelligatis, pluit in illo loco; interrogas hominem, & putat non pluisse, & ad negotium ipsius competit, ut dicat, pluit; sed putat non pluisse; dicitur ei, vere pluit? Vere, & jurat; & tamen pluit ibi, sed ille nescit, & putat non pluisse, perjurus est. Interest, quemadmodum verbum procedat ex animo. Ream linguam non facit nisi mens rea. Quis est autem, qui non fallatur, etsi noluit fallere? Quis est homo, cui non subrepat fallacia? Et tamen juratio ab ore non discedit, frequentatur; plura sunt plerumque juramenta, quam verba. Si discutiat homo, quoties juret per totum diem, quoties se vulneret, quoties gladio linguæ se feriat, & transfigat, quis in illo locus invenitur sanus? Quia ergo grave peccatum est pejerare, compendium tibi dedit Scriptura, *Noli jurare* „ „. Refertur ex parte hic *S. August.* locus Canone *Homines*, causa 22. qu. 2. „ Non tamen ita est perjurus ille, qui „ falsum jurat, quod putat esse verum, sicut ille qui verum jurat, quod putat esse falsum „ (*inquit S. Thomas*, 2. 2. qu. 108. art. 1. in Responsione ad tertiam objectionem.) Quæ Responsio consona est *S. August.* menti Sermone 308. alias 11. ex additis a Parisiensibus, qui est in Decollatione S. Joannis Baptistæ. „ „ Aliquando (*inquit*) & nolens homo perjurat, cum verum putat esse, quod jurat. Non est quidem tantum peccatum, quantum ejus, qui scit falsum esse, & tamen jurat „ „.

REGULA III.

Perjurii sunt, qui promissum juramento confirmant cum proposito non implendi, quod promittunt, aut illud revera non implent, cum res promissa possibilis, & licita est, nec melioris boni est impedimentum.

Qui enim jurat id, quod est in sua potestate, & quod bonum, atque licitum est, nec boni melioris impedimentum, pro viribus efficere tenetur, ut verum sit, quod juravit; alioquin deest veritas juramen-

tamento; & quidem si propositum habeat non implendi promissum, quod jurejurando confirmat, Deum testem appellat falsitatis; si vero non impleat, cum potest, & debet, si jusjurandum negligit, quo nullum vinculum ad stringendam fidem arctius est, pariter reus est perjurii; quod enim ex animi tui sententia juraveris, sicut verbis concipitur more nostro, id non facere, perjurum est. Hinc *S. Thomas*, 2. 2. q. 89. art. 7. ait: „ „ Quicunque jurat aliquid se facturum, obligatur ad id faciendum, ad hoc, quod veritas impleatur. Si tamen alii duo comites adsint, scilicet judicium, & justitia „ „. Lex enim Dei est: Exod. 20. & Matth. 5. *Non perjurabis; reddes autem Domino juramenta tua.*

Hanc Regulam confirmat *S. Raymundus*, lib. 1. Summæ tit. *De juramento, & perjurio*. pag. 92. col. 2. Quærit utrum necessitas in juramento promissorio excuset a perjurio; verbi gr. juravit debitor se soluturum stata die, impeditus non potest solvere. Respondet: „ „ Si tunc quando jurabat, credebat se non posse solvere, vel credebat, quod posset, sed fatue, quia non habebat causam credendi; tunc in utroque casu pejerabat; quia in primo casu deerat veritas in conscientia; in secundo judicium. Si vero ab initio credebat se posse solvere, & probabiliter, non pejerabat quantum ad hoc; sed postea si fecit posse suum in utroque casu, & non potuit persolvere in termino, non est perjurus ex hac causa. Multo magis excusatur, si misit tempore debito, sed casu fuit amissa in via pecunia, *ut colligitur ex cap.* Querela, *Ext.* De juramento, *ex Canone* Si nulla, *Causa* 23. *qu.* 8. *& Canone* Sicut, *dist.* 1. *De consecratione*. Si tamen elapso termino posset, & non persolveret, esset perjurus, lapsus enim termini non sustulit obligationem juramenti, *ut colligitur ex cap.* Cum dilecti, *Ext.* De Dolo, & contumacia „ „.

Eamdem confirmat venerabilis Gersonius in expositione præceptorum Decalogi. „ Quantum ad ju-„ ramentum de futuris (*inquit*) persona statim per-

ju-

„ jurat tunc, cum habet voluntatem firmam non im-
„ plendi, vel quia non implet de facto „.

REGULA IV.

Reus est perjurii, qui promittit aliquid, quod non est in ejus potestate, nec probabiliter futurum est si promissum imprudens juramento confirmat.

Deest enim jurijurando consideratio, & judicium, ut ait *S. Thomas* art. 7. supra laudato. „ „ Si est (*inquit*) talis res, quæ in ejus potestate non fuit, deest juramento discretionis judicium; nisi forte, quod erat ei possibile, quando juravit, reddatur ei impossibile per aliquem eventum. Puta, cum aliquis jurat se pecuniam soluturum, quæ ei postmodum vi, vel furto subtrahitur. Tunc enim videtur excusatus esse a faciendo, quod juravit, licet teneatur facere, quod in se est „ „.

REGULA V.

Reus est perjurii, qui jurat aliquid per se malum, aut quod melioris boni impedimentum est; & si juramentum servet, cum res est per se mala, perjurium novo scelere cumulat.

Hanc Regulam *S. August.* & Canonum auctoritate fultam tradit *S. Thomas*, 2. 2. qu. 89. art. 7. „ „ Si vero (*inquit*) sit quidem possibile fieri, sed fieri non debeat, vel quia est per se malum, vel quia est boni impeditivum, tunc juramento deest justitia. Et ideo juramentum non est servandum in eo casu, quo est peccatum, vel boni impeditivum. Secundum enim S. Augustinum, utrumque horum vergit in deteriorem exitum „ „. Ait nempe *S. August.* lib. *De Bono Conjugali*, cap. 4. „ „ Cum ad peccatum admittendum adhibetur fides, mirum si fides appellanda est; verumtamen qualiscunque sit, si contra ipsum fit, pejus fit; nisi cum propterea deseritur, ut ad veram fidem, ac legitimam redeatur, id est, ut peccatum emendetur, voluntatis pravitate correcta „ „. Verbi

gr. cum datam fidem adultero rescindit adultera, ut ad fidem conjugalem redeat, quam marito violavit. Refertur Canone *Si ad peccatum*, causa 22. q. 4. & Canone *Mulier.* Ratio est, quia *Juramentum non ob hoc fuit institutum, ut esset vinculum iniquitatis*, ut dicitur Canone *Inter catera*, ibidem; occasione cujusdam, qui se matri, & fratribus necessaria non ministraturum juraverat. Et ibidem subditur: „ „ Sacramentum ad hoc non debere fieri, ut injusta juratio suorum bonorum sit injuste jurantibus exspoliatio, & accipienti æterna damnatio. Perjurii namque percutitur pœna, & velut homicida in extremo examine a justo judice degrandinabitur, per quem sacrosanctum Evangelium ad injustum, & illicitum, quasi testimonium justæ, & humanæ petitionis adducitur „ „. Hinc Regula juris in sexto: *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.*

Eamdem Regulam explicat *S. Thomas*, quæstione, & articulo mox indicatis, in responsione ad secundam objectionem. „ „ Juramentum (*inquit*) potest vergere in deteriorem exitum dupliciter. Uno modo, quia ab ipso principio habet pejorem exitum; vel quia est secundum se malum, sicut cum aliquis jurat se perpetraturum adulterium. Sive quia est majoris boni impeditivum; puta, cum aliquis jurat se non intraturum religionem, vel quod non fiet Clericus, aut quod non accipiet prælationem in casu, in quo expedit eum accipere, vel si quid aliud est hujusmodi „ „. Istius namque generis juramenta a principio sunt illicita, cum aliquo tamen discrimine: „ „ Quia si quis juret se facturum aliquod peccatum; & peccavit jurando, & peccat juramentum servando. Si quis autem jurat se non facturum aliquod melius bonum, quod tamen facere non tenetur; peccat quidem jurando, in quantum ponit obicem Spiritui sancto, qui est boni propositi inspirator; non tamen peccat juramentum servando, sed multo melius facit, si non servet „ „.

„ „ Alio

„ „ Alio modo vergit in deteriorem exitum propter aliquid, quod de novo emerserit, quod fuit impræmeditatum, sicut patet in juramento Herodis, qui juravit puellæ saltanti se daturum, quod petiisset. Hoc enim juramentum poterat esse a principio licitum, intellecta debita conditione; scilicet si peteret, quod dare liceret „ „. Unde *S. Basilius*, Epist. 2. *ad Amphilochium*, cap. 29. scribit. „ „ Id quoque jurare Principes, quod subjectis male facturi sint, magna medicina opus habet. Medela autem eorum est duplex; una quidem, ut ipsi doceantur non facile jurare. Altera autem, ne in malis indiciis persistant. Quare, qui se alteri male facturum jurare anticipavit, quod ad jurandum nimium facilis fuerit, se pœnitere ostendat; non autem pietatis prætextu suam improbitatem confirmet. Neque enim Herodi jurare profuit, qui, ne pejeraret, Prophetam occidit. Semel enim jusjurandum est prohibitum; multo autem magis consentaneum est, id esse condemnatum, quod propter malum juratum est „ „.

Et *S. Ambrosius* lib. 1. *De Officiis ministrorum*; cap. 50. ait: „ „ Est etiam contra officium nonnunquam solvere promissum, sacramentum custodire; ut Herodes, qui juravit, quoniam quidquid petitum esset, daret filiæ Herodiadis; & necem Joannis præstitit, ne promissum negaret. *Et lib. 3. cap.* 12. Purum igitur, ac sincerum oportet esse affectum, ut unusquisque simplicem sermonem proferat, vas suum in sanctitate possideat, ne fratrem circumscriptione verborum inducat, nihil promittat inhonestum; ac si promiserit, tolerabilius est promissum non facere, quam facere, quod turpe sit. Sæpe plerique constringunt se ipsos jurisjurandi sacramento; & cum ipsi cognoverint promittendum non fuisse, sacramenti tamen contemplatione faciunt, quod spoponderunt; sicut de Herode supra scripsimus, qui saltatrici præmium turpiter promisit, crudeliter solvit. Turpe, quod regnum pro saltatione promittitur; crudele, quod mors Prophetæ pro jurisjurandi religio-

ligione donatur. Quanto tolerabilius tali fuisset perjurium sacramento? si tamen perjurium posset dici, quod ebrius inter vina juraverat, quod eviratus inter saltantium choros promiserat. Infertur disco Prophetæ caput, & hoc æstimatum est fidei esse, quod amentiæ fuit „ „. Quod temerarium juramentum de re malâ impleri non debeat, docet etiam *S. August.* Sermone 308. alias 11. ex additis a Parisiensibus, qui secundus est in Decollatione S. Joannis Baptistæ, cap. 2.

In hujusmodi juramenta, imo potius perjuria, quibus aliquid mali juratur, vehementer invehitur *Salvianus* lib. 4. De Gubernatione Dei. „ „ Multi (*inquit*) non otiosas tantummodo res, & aniles, sed etiam scelera quædam se jurant per Christi nomen esse facturos. Hic enim loquendi usus est talibus: Per Christum, quia tollo illud. Per Christum, quia cædo illum; per Christum, quia occido illum. Ad hoc res recidit, ut cum per Christi nomen juraverint, putent se scelera etiam religiose facturos... Quis unquam crederet usque in hanc contumeliam Dei progressuram esse humanæ cupiditatis audaciam, ut idipsum, in quo Christo injuriam faciunt, dicant se ob Christi nomen esse facturos? O inæstimabile facinus, & prodigiosum! Quid non ausæ sunt improbæ mentes? Armant se ad latrocinandum per Christi nomen, auctorem quodammodo sui sceleris

[redacted]

Et Concilium *Ilerdense* Canone 7. „ „ Qui sacramento (*inquit*) se obligaverit, ut litigans cum quolibet ad pacem nullo modo redeat, pro perjurio uno anno a Communione Corporis, & Sanguinis Domini segregetur, reatum suum eleemosynis, & fletibus, & quantis potuerit jejuniis absolvat. Ad charitatem vero, quæ operit multitudinem peccatorum, celeriter venire festinet „ „.

Concilium denique *Troslejanum*, cap. 11. „ „ Cum propter cavendum perjurium, necesse sit, si forte contigerit, servare jusjurandum; illud tamen volumus omnibus esse notum, quoddam juramentum nullo modo a Christianis observandum; videlicet, quo malum aliquod incaute, vel etiam scienter, jurando promittitur, velut si quispiam adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur; aut, si quis, ne ad pacem redeat, vel ut aliquod flagitium committat, se sacramento constrinxerit. Tolerabilius est denique non implere sacramentum, quam in illo, quod male spopondit, permanere, vel quod decrevit perficere flagitium „ „. Idque confirmat prolato Canone mox laudato Concilii Ilerdensis.

Id rursus confirmat *S. Thomas*, qu. 98. art. 2. in responsione ad primum: „ „ Ille, qui jurat se facturum aliquid illicitum, jurejurando incurrit perjurium, propter defectum justitiæ; sed si non impleat, quod juravit, in hoc perjurium non incurrit, quia hoc non erat tale quid, quod sub juramento cadere posset „ „.

Et in responsione ad secundum: „ „ Ille (*inquit*) qui jurat se non intraturum religionem, vel daturum eleemosynam, vel aliquid hujusmodi, jurando perjurium incurrit, propter defectum judicii. Et ideo quando facit id, quod melius est, non est perjurium, sed perjurio contrarium; contrarium enim ejus, quod facit, sub juramentum cadere non poterat „ „.

REGULA VI.

Perjurium, vel in re levi, & joco prolatum, lethale nihilominus peccatum est.

Ita docet *S. Thomas*, 2. 2. qu. mox indicata, art. 3. in responsione ad secundam objectionem, cujus hæc sunt verba: „ „ Ille, qui jocose perjurat, non evitat divinam irreverentiam, sed quantum ad aliquid magis auget; & ideo non excusatur a peccato mortali „ „.

Propositio damnata. Hinc inter alios perversæ moralis errores hæc Propositio 24. ab *Innocentio XI.* Pontifice maximo merito damnata est anno 1679. „ Vocare Deum in te„ stem mendacii levis, non est tanta irreverentia, „ propter quam velit, aut possit damnare hominem „.

REGULA VII.

Qui ex lapsu linguæ falsum jurat, si considerate, & ex deliberatione juret, perspectamque habeat falsitatem, quam jurat, lethalis perjurii reus est. Si autem non advertat, nec jurandi intentionem habeat, venialis duntaxat peccati labem incurrit.

Hanc Regulam tradit ibidem *S. Thomas*: „ „ Ille autem (*inquit*) qui ex lapsu linguæ falsum jurat; si quidem advertat se jurare, & falsum esse, quod jurat, non excusatur a peccato mortali, sicut nec a Dei contemptu; si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem jurandi; & ideo a crimine perjurii excusatur. Est ergo gravius peccatum, si quis solemniter jurat per Evangelium, quam si per Deum in communi sermone juret, tum propter scandalum, tum propter majorem deliberationem Quibus æqualiter hinc inde pensatis, gravius est, si quis per Deum jurans perjuret, quam si perjuret jurans per Evangelium „ „.

Nec alius est *S. Raymundi* sensus, cum a peccato mortali excusare videtur perjuria, quæ fiunt in juramentis quotidianis, ex lapsu linguæ, ex quadam le-

vita-

vitate, & mala consuetudine, atque etiam in juramentis jocosis. Intelligendus enim est de illis juramentis, quibus deest consideratio, & plena deliberatio, intentioque jurandi. Non enim pravam consuetudinem excusare S. *Raymundus* existimasset: *Cum tanto graviora sint peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam*, ut habetur in Collectione Decretalium ab ipso adornata, cap. *Cum tanto*, tit. *De Consuetudine*. Nec perjurium ex joco venia dignum sensisse, cum Deum testem falsitatis quocunque modo appellare, gravis sit divinae majestati, & veritati injuria, scriptumque sit: *Nolite errare; Deus non irridetur*. Haec porro sunt S. *Raymundi* verba. „„ Circa juramentum promissorium similiter sunt tres modi perjurii. Primus, cum jurat se facturum, vel dicturum aliquod illicitum, vel inhonestum. Secundus, cum jurat se facturum, vel dicturum aliquod licitum; & hoc cum solemnitate, sed absque necessitate, & indiscrete. Tertius in juramentis quotidianis, quae fiunt sine solemnitate, & in cursu verborum ex quadam levitate, & consuetudine mala, de re tamen licita; ut: Per Deum cras ibo ad Ecclesiam, vel comedam carnes, vel jejunabo, vel aliquid simile; vel etiam cum fiunt hujusmodi juramenta jocosa. In his tribus, statim cum jurat, pejerat 22. *qu*. 4. *Qui Sacramento*. Primum juramentum est mortale, & nullo modo servandum 22. *qu*. 4. *In malis*. Secundum similiter mortale, sed minus, & omnino servandum, ex quo servari potest sine interitu salutis aeternae 22. *qu*. 4. *Si aliquid*. Tertium veniale, & si fieri potest, etiam istud servandum est „„.

Galat. 6.

REGULA VIII.

Quaecunque juramenta vergunt in pejorem exitum servanda non sunt, nec reus est perjurii, qui illa violaverit.

Ita docet *S. Thom*. 2. 2. qu. 89. art 7. & nititur haec Regula Canone *In malis*, causa 22. qu. 4 ex S.

Isidoro, in Synonymis, *In malis promissis* (inquit) *rescinde fidem*. Et Canone *Si aliquid*, ibidem. (ex venerabili Beda) „„ Si aliquid forte incautius nos jurasse contigerit, quod observatum pejorem vergat in exitum, illud consilio salubriore mutandum noverimus „„.

Quamvis autem superius, in expositione Regulæ 5. S. *Thomæ* verbis explicuerimus, quibus modis juramentum in deteriorem exitum vergat, utile tamen erit id paulo uberius explicare ex *S. Antonino* P. 2. tit. 10. cap. 6. & ex *Joannis de Friburgo* Commentariis in Summa S. Raymundi. „„ Juramentum (*inquit*) vergit in pejorem exitum sex modis. Primo, cum juratur, quod est mortale in se. Secundo, cum juratur, quod est veniale in se. Tertio, cum juratur indifferens aliquid, quod ex circumstantia efficitur veniale, vel mortale. Quarto, cum juramentum excludit opus ex charitate faciendum, ut quando jurat aliquis, quod nihil dabit isti ex charitate, vel, quod non colet Deum. Quinto, cum excludit opus de genere bonorum; ut cum quis jurat, quod nunquam erit Episcopus, Monachus, vel Canonicus; vel, quod non celebrabit usque ad mensem; vel quod non jejunabit pro Deo, vel pro peccatis suis in pane, & aqua, si non præcipitur ei; vel quod non dicet Psalterium, vel septem Psalmos; vel quod non juvabit illum in licitis, & honestis usque ad certum tempus. Sexto, cum excludit opus indifferens, pia intentione pro Deo, aut proximo faciendum, ut si quis juret, quod non loquetur Martino, vel non intrabit domum ejus; vel non coquet ad furnum ejus vel molet ad molendinum, vel quod talia non faciet ei; vel quod non vendet ei rem minori pretio, quam tali; vel non comedet ad eamdem mensam cum eo, aut si juret aliquid hujusmodi indifferens; credo, quod propter hujusmodi juramentum non debeat declinare a talibus, si ea velit facere pia intentione, & propter Deum, & salutem animæ suæ, & propter tollendum scandalum proximi, contra quem sic juravit.

vit. In primis autem tribus modis, credo, quod posset quilibet sic jurans auctoritate propria venire contra; sed imponenda est ei pœnitentia de temerario juramento. In reliquis tribus, quamvis hujusmodi juramenta non sint obligatoria, nec imponenda sit pœnitentia pro transgressione eorum, tanquam pro mortali; non expedit tamen propria auctoritate contravenire, nisi propter urgentem necessitatem, tum propter reverentiam juramenti; tum propter scandalum simplicium, qui putant sic incurri perjurium. Unde petenda est Absolutio a Superiore, qui hujusmodi juramenta debet facile relaxare, vel potius ostendere sic jurantes non fuisse obligatos, & imponere pœnitentiam de temerario juramento „ „.

Sic *Dracontium* monachum, qui juraverat se non mansurum in Ecclesia sua, si constitueretur Episcopus, sed latebras quæsiturum, juramento illo non teneri *S. Athanasius* docuit scripta ad illum Epistola.

Sic illos, qui juraverant sacram ordinationem se non suscepturos, illo juramento non teneri, Canon antiquus decreverat; sanctus vero *Basilius*, formam, verba, causam, & circumstantias jurisjurandi examinari voluit accurate, ut videretur, an conveniens esset remittere illius obligationem, seu vinculum solvere. Hæc sunt ejus verba, Epistolæ ad Amphilochium Canone 10. „ „ Qui jurant se ordinationem non admittere, ejurent se, non cogantur pejerare. Et si enim videatur esse aliquis Canon, qui eis concedit; experientia tamen cognovimus, eos, qui pejerarunt, non recta via ingredi. Consideranda autem sunt & forma, & verba jurisjurandi, & actio, & res, pro qua jurarunt, & quæ subtiliter in verbis facta sunt additamenta. Nam si nulla sit penitus excusatio, ii sunt omnino dimittendi „ „.

Sic *Theodosium* Imperatorem non teneri juramento, quo restaurationem Synagogæ Judæorum ab Episcopo castri Callinici faciendam; & monachos, qui fanum Valentinianorum hæreticorum ab iis contumelia provocati incenderant, supplicio afficiendos

juraverat, *S. Ambrosius* declaravit Epist. 40. ad ipsum *Theodosium* data. „ „ Integra (*inquit*) adhuc tibi sunt omnia. In hoc me ego Deo nostro pro te obligo, nec verearis sacramentum. Nunquid Deo displicere poterit, quod pro ejus emendatur honorificentia? Nihil mutaveris certe in illa Epistola, sive missa, sive nondum missa est; dictari jube aliam, quæ plena fidei, plena pietatis sit. Tibi integrum est emendare, mihi non est integrum dissimulare „ „.

Sic Toletana Synodus 8. juramentum olim editum de transfugis, ac desertoribus nusquam in gratiam recipiendis moderata est, quod misericordiæ obicem posuisse videretur. „ „ Verum (*inquit Canone* 2.) ne juramenta, quæ data sunt, videantur in nos ita penitus miserationum conclusisse præcordia, ut nullam de pietatis affectu animæ viscera concipiant indulgentiam paritura; sic stabilitis contractibus juramenti, sinum misericordiæ aperimus, atque ita cuncti Deo placita devotione censemus, ut nos, nec juramentis teneat cautio reos, nec inhumanitas faciat execrandos... Hujus sane promissionis incautæ crudam, cruentamque temperare sententiam illa, quam maxime compellimur causa, quod hæc duo mala licet sint omnino cautissime præcavenda; tamen si periculi necessitas ex his unum temerare compulerit, id debemus resolvere, quod minori nexu noscitur obligare... Restat ergo, ut eo nostra pergat sententia, quo misericordiæ patuerit via, quæ ita Domino probatur accepta, ut plus eam cupiat, quam sacrificia veneranda, dicente ipso: *Misericordiam volo, & non sacrificium.* Ac indulgentiæ concessa licentia, miserationis ipsius opus in gloriosi Principis potestate redigimus; ut quia Deus illi miserendi aditum patefecit, remedia pietatis ipse quoque non deneget; quæ ita principali discretione moderata persistunt, ut & illis sit aliquatenus misericordia contributa; & nusquam gens, aut patria per eosdem, aut periculum quodcunque perferat, aut jacturam, hæc miserationis obtentu temperasse sufficit „ „.

Matth. 9.

Sic

Sic *Urbanus III.* cap. *Cum quidam*, Ext. *De Jurejurando*, Pisano Archiepiscopo respondet: „„ Illi vero, qui jurant non loqui patri, vel matri, sorori, vel fratri, aut illis humanitatis subsidium non exhibere; absolvendi sunt ab illius observantia juramenti, cum illicitum sit, & contrarium rationi: injuncta tamen eis, de hoc, quod male juraverant, pœnitentia competenti „ „.

Idem Pontifex jusjurandum monachi, qui iracundia succensus, juraverat se in monasterio, cui professionis voto erat adstrictus, cum altero monacho non mansurum, temerarium esse respondit, quia fidem professionis illius frangebat, & stabilitatis propositum evacuabat, cap. *Sicut ex literis*, eodem titulo.

REGULA IX.

Juramentum gravi metu extortum obligat; perjuriique lethalis reus est illius violator, nisi vinculo illius a romano Pontifice, aut Episcopo solutus fuerit.

Nititur hæc Regula summorum Pontificum responsis, scilicet *Alexandri III.* cap. *Debitores*, Ext. *De jurejurando*, ubi eos, qui se ad solvendas usuras simplici promissione obstrinxerunt, ad cogendum solvi non debere decernit. „„ Si vero de ipsarum solutione juraverint, cogendi sunt Domino reddere juramentum. Et cum usuræ solutæ fuerint, creditores ad eas restituendas sunt ecclesiastica severitate, si necesse fuerit, compellendi „ „.

Et cap. *Si vero*, ibidem: „„ Si vero aliquis quemquam gravissimo metu, sub religione juramenti suum jus refutare coegerit, ipsumque sibi retinuerit; quia nos consulere voluisti, duximus tibi respondendum, quod non est tutum quemlibet contra juramentum suum venire, nisi tale sit, quod servatum vergat in interitum salutis æternæ; nec nos alicui dare materiam volumus veniendi contra juramentum proprium, ne auctores perjurii videamur „ „.

Item *Cœlestini III.* qui interrogatus de illis, qui jusjurandum *inviti pro vita, & rebus servandis*, emiserunt, respondet, se nihil aliud arbitrari, quam quod Antecessores sui romani Pontifices arbitrati fuisse noscuntur: *Qui tales a juramenti nexibus absolverunt.* Vinculo itaque juramenti, per vim licet, ac metum extorti, obstricti erant, antequam pontificia auctoritate solverentur. Addit Pontifex: „ „ Cæterum, ut agatur consultius, & auferatur materia pejerandi, non eis ita expresse dicatur, ut juramenta non servent; sed si non ea attenderint, non ob hoc sunt tanquam pro mortali crimine puniendi „ „. Itaque perjuri sunt, qui a juramento per vim, ac metum extorto non absoluti illud non servant. Quamvis autem lethalis criminis labem incurrant hujusmodi juramenti violatione; in foro tamen exteriori non sunt puniendi, ut perjuri. Ita enim statuit Ecclesia, tum in detestationem facinoris illius, qui injuriam intulit, tum ex illius commiseratione, qui passus injuriam est.

Clementis III. cap. *Ad aures*, Ext. *De iis, quæ vi, metusve causa fiunt*, cujus hæc sunt verba. „ „ Tuæ discretioni præsentibus innotescat, quod renuntiatio facta ad terrorem Laicorum (nisi forte juramento, vel fide interposita sit confirmata) non impedit, quominus is, qui renuntiavit Ecclesiæ, ad cujus regimen prius erat electus, præficiatur eidem „ „. Ex hac exceptione: *Nisi forte juramento*, Glossa colligit: „ „ Ergo si juramentum intervenisset, vel fides interposita fuisset, quod ulterius non repeteret; non potest eam repetere, juramento, vel fide obstante, quod potest servari sine interitu salutis æternæ „ „.

Sed & *Innocentius III.* de quodam Clerico interrogatus, qui cum Ecclesiam canonice adeptus fuisset, & aliquandiu pacifice possedisset, *gravissimo tandem Regis metu, quod eam resignaret, jurare coactus*, eam in eorum, ad quos pertinebat, manibus resignavit; Respondit hunc in modum: „ „ Quia vero, quæ vi, metusve causa fiunt, carere debent robore firmitatis; mandamus; quatenus si, eumdem ad resignationem

constiterit vobis per talem metum fuisse coactum, qui potuerit, & debuerit cadere in virum constantem; non obstante juramento prædicto, quo non ad repetendum, sed ad resignandum solummodo tenebatur, præfatam Ecclesiam ei restitui faciatis „ „. (Cap. *Ad audientiam*, Ext. *de iis, quæ vi, metusve causa fiunt.*)

Sed nihil luculentius ad hujus Regulæ confirmationem afferri potest iis, quæ *S. August.* de rebus Hippone circa *Pinianum* gestis ad *Alypium* scripsit Ep. 125. alias 224. Cum *Hipponem* ad invisendum *Augustinum* venisset *Pinianus*, ibique rei sacræ interesset, subito populi tumultu ad Sacerdotium postulatus fuit, nec evadere permissus, donec jurasset non se Hippone discessurum; & si quando consensum præberet, ut in Clerum cooptaretur, nonnisi in ipsa Hipponensi Ecclesia Ordinationem suscepturum. Conquesti sunt *Albina*, filiique ipsius, Hipponenses pecuniæ cupiditate virum prædivitem vindicare sibi sategisse, nullamque vim esse juramenti, quod vi, metuque fuisset extortum. His querelis respondens *S. August.* docet, qua religione sit exsolvendum juramentum, etiamsi vi, & metu extortum fuisset. „ „ Si (*inquit*) certa mors intentaretur, ut aliquid illicitum, ac nefarium servus Dei se juraret esse facturum, mori malle, quam jurare debuerat, ne jurationem scelere impleret. Nunc vero cum tantummodo populi perseverantissimus clamor, ad nullum nefas hominem cogeret, sed ad id, quod si fieret, licite fieret; cumque metueretur quidem, ne aliqui perditi, qui multitudini etiam bonorum plerumque miscentur, occasione seditionis, & quasi justæ indignationis inventa, in aliquam vim sceleratam rapinarum cupiditate prorumperent, sed tamen illud metuebatur esse incertum; quis censeat propter incerta non dico damna, & quaslibet injurias corporales, sed propter ipsam mortem cavendam, certum perjurium debere committi? Nescio quis ille Regulus nihil in Scripturis sanctis de impietate falsæ jurationis audierat, nihil de Zachariæ falce didicerat, & nimirum Carthaginensibus non per Sacramenta Chri- Zacharias 5. [illegible]

sti,

dum versionem 70. interpretum. Ego video falcem volantem, &c. Omnis fur ex hoc usque ad mortem punietur, & omnis perjurus ex hoc cruciabitur.

sti, sed per dæmonum inquinamenta juraverat; & tamen certissimos cruciatus, & horrendi exempli mortem, non ut juraret necessitate pertimuit, sed libera voluntate quia juraverat, ne pejeraret, excepit. Et Romana tunc illa censura noluit habere, non in numero Sanctorum, sed in numero Senatorum, nec in cœlesti gloria, sed in terrestri Curia, non solum eos, qui metu mortis, crudeliumque pœnarum apertissime pejerare, quam ad immanes hostes remeare maluerunt; sed etiam illum, qui reatu perjurii se putaverat absolutum, quia post jurationem ficta nescio qua necessitate redierat. Ita non attenderunt, qui eum Senatu depulerunt, quid ipse jurando cogitasset, sed quid ab illo; quibus juraverat, exspectaretur. Nec legerant, quod nos usquequaque cantamus, *qui jurat proximo suo, & non decipit*. Solemus hæc, quamvis in hominibus a Christi gratia, & nomine alienis, cum ingenti admiratione laudare; & adhuc in libris divinis inquirendum putamus; utrum aliquando licite pejeremus, ubi nobis, ne jurandi facilitate in perjurium prolabamur, etiam præceptum est, ne juremus „ „. Legatur & Epistola ejusdem 126. alias 225. ad *Albin-m*, data.

Eamdem Regulam confirmat *S. Thom.* 2. 2. qu. 89. art. 7. in responsione ad tertiam objectionem: „ „ In juramento (*inquit*) quod quis coactus facit, duplex est obligatio. Una quidem, qua obligatur homini, cui aliquid promittit; & talis obligatio tollitur per coactionem; quia ille, qui vim intulit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur. Alia autem est obligatio, qua quis Deo obligatur, ut impleat, quod per nomen ejus promisit; & talis obligatio non tollitur in foro conscientiæ, quia magis debet damnum temporale sustinere, quam juramentum violare. Potest tamen repetere in judicio, quod solvit, vel Prælato denuntiare, non obstante, quod contrarium juravit; quia tale juramentum vergeret in deteriorem exitum, esset enim contra justitiam publicam. Romani autem Pontifices ab hujusmodi juramentis

homi-

homines absolverunt, non quasi decernentes hujusmodi juramenta non esse obligatoria, sed quasi hujusmodi obligationes ex justa causa relaxantes „„. Idem docet *S. Raymundus*, in Summa tit. *De Juramento*, *&* *perjurio*.

REGULA X.

Juramentum extortum dolo, vel errore, quæ causa est promissionis, vel contractus, irritum est; si vero dolus non sit causa promissionis, vel contractus, firmum est juramenti vinculum.

De juramentis dolo, vel errore extortis.

Nullum enim est juramenti vinculum, ubi nullus est consensus; at ubi dolus causa est promissionis, vel contractus, nullus est consensus; cessante scilicet dolo se non obligasset, qui juravit. Sic mulier, quæ dolo fratrum circumventa renuntiavit hereditati paternæ, dotem longe excedenti, cessionemque confirmavit juramento, illius juramenti vinculo non ligatur, quia cessante dolo, nec cessisset, nec jurasset. Ita censet *S. Antoninus* P. 2. tit. 10. cap. 6. Idque confirmat ex *Innocentio III.* cap. *Cum contingat*, Ext. *De Jurejurando*, ubi respondet; mulieres non audiendas in judicio contra alienationem rei dotalis, cui sponte consenserant, & ne ulterius contravenirent proprio sacramento firmaverant. „„ Nos (*inquit*) fraternitati tuæ taliter respondemus, quod etsi mulierum consensus in talibus non videatur obligatorius secundum legitimas sanctiones; ne tali tamen prætextu viam contingat perjuriis aperiri, mulieres ipsæ servare debent hujusmodi juramenta, sive vi, & dolo sponte præstita, cum in alterius præjudicium non redundent, nec observata vergant in dispendium salutis æternæ „ „. Ex quo recte colligitur a contrario, si hujusmodi juramenta vi, & dolo ita extorta fuerint, ut præstita non fuissent vi, & dolo cessantibus, mulieres illorum vinculo non ligari; sicut nec illorum, quæ in alterius damnum redundant, aut observata vergunt in dispen-

spendium salutis æternæ. Id confirmatur ex cap. *Licet*, eodem tit. in sexto. *In his tamen casibus tutius erit, si petatur absolutio, ut sentiunt multi Doctores* (inquit *S. Antoninus.*) Jurijurando scilicet etiam dolo extorto reverentiam religiosas mentes habere decet, ut probat exemplum Josue, & Principum Israel, qui Gabaonitarum, de terra longinqua se venire simulantium, dolo circumventi, pacem ipsis, & incolumitatem jurarunt. Compertoque paulo post dolo, qui causa fuerat concessæ pacis, & fœderis juramento firmati, cum in civitates eorum venissent: *Non percusserunt eos, eo quod jurassent eis Principes multitudinis in nomine Domini Dei Israel.* Hanc ob causam vulgus contra Principes Israel murmuravit, & oblocutum est. *Qui responderunt eis: Juravimus illis in nomine Domini Dei Israel, & idcirco non possumus eos contingere. Sed hoc faciemus eis: Reserventur quidem, ut vivant, ne contra nos ira Domini concitetur, si pejeraverimus; sed sic vivant, ut in usus universæ multitudinis ligna cædant, aquasque comportent.*

Josue 9.

REGULA XI.

Lethalis perjurii reus est, quicunque dolose jurat, jurisjurandi verba proferens absque animo jurandi, aut fidem suam obligandi. Qui restrictiones mentales, & æquivocationes jurando adhibent, lethale perjurium committunt.

Perjurium est mendacium juramento firmatum; illos vero mentiri compertum est, qui juramenti verba proferunt, & jurare, vel obligare se nolunt: aut qui restrictiones mentales, & æquivocationem jurando adhibent; siquidem verbis significant, quod in mente non habent, contra finem, propter quem institutæ sunt voces, ut videlicet sint signa conceptuum; vel aliud volunt, quam verba significent secundum se, & secundum communem loquendi morem, & personarum, ac negotiorum circumstantias; atque ita verbis ad societatem fovendam institutis ab-

abutuntur. Quod Dei verbo prohiberi quis dubitet, dicente Propheta, Ps. 14. *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo?... Qui loquitur veritatem in corde suo; qui non egit dolum in lingua sua... Qui jurat proximo suo, & non decipit.* Et Psalm. 23. *Quis ascendet in montem Domini; aut quis stabit in loco sancto ejus? Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec juravit in dolo proximo suo.* In montem igitur Domini non ascendent, nec stabunt in loco sancto ejus, id est, ab æterna beatitudine repellentur, qui dolosis juramentis proximum suum decipiunt. Ille porro „ In dolo jurat, qui aliter facturus est, quam promittit, cum perjurium sit nequiter decipere credentem „ ; ut habetur Canone *In dolo*, causa 22. quæst. 2.

Præterea: *Qui sophistice loquitur, odibilis est* (inquit Siracides *Eccles.* 37.) Multo magis, qui sophisticam locutionem, & ad decipiendum compositam jurejurando confirmat. „ „ Justa, & digna præscriptio est in omni quæstione, ad propositum interrogationis pertinere debere sensum responsionis. Cæterum aliud consulenti aliud respondere, dementis est „ „ ; *ait Tertullianus* lib. 4. *Contra Marcionem*, cap. 38.

Eamdem Regulam confirmat *S. August.* Epist. 125. alias 224. ad *Alypium* data. „ „ Illud sane (*inquit*) rectissime dici non ambigo, non secundum verba jurantis, sed secundum exspectationem illius, cui juratur, quam novit ille, qui jurat, fidem jurationis impleri. Nam verba difficillime comprehendunt, maxime breviter, sententiam, cujus a jurante fides exigitur. Unde perjuri sunt, qui servatis verbis, exspectationem eorum, quibus juratum est, deceperunt; & perjuri non sunt, qui etiam verbis non servatis, illud, quod ab eis, cum jurarent, exspectatum est, impleverunt. Proinde quia Hipponenses sanctum Pinianum non sicut damnatum, sed sicut charissimum inhabitatorem suæ civitatis habere voluerunt, etsi verbis ejus non satis comprehendi potuit, usque adeo tamen in promptu est, quid ab illo exspectaverint,

ut, quod nunc per jurationem absens est, neminem moveat eorum, qui audire potuerunt, certa eum causa profecturum esse, cum voluntate redeundi. Ac per hoc perjurus nec erit, nec ab eis putabitur, nisi eorum exspectationem deceperit. Non autem decipiet, nisi aut voluntatem mutaverit apud eos habitandi, aut aliquando discesserit sine dispositione redeundi. Quod absit ab ejus moribus, & fide, quam Christo, & Ecclesiæ debitam servat. Nam ut omittam, quod mecum nosti, quam sit tremendum de perjurio divinum judicium; illud certe scio, nulli nos deinceps succensere debere, qui nobis jurantibus non crediderit, si talis viri perjurium non modo æquo animo ferendum, verum etiam defendendum putabimus. Quod & a nobis, & ab illo avertat illius misericordia, qui eruit a tentatione sperantes in se. Sicut ergo in Commonitorio rescripsisti, impleat promissum, quo ita se promisit ab Hippone non recessurum, quemadmodum ego, vel ipsi Hipponenses non recedimus, quibus tamen & abeundi, & redeundi facultas est libera; nisi quod his, qui juratione non detinentur, etiam omnino & migrandi, & non redeundi sine perjurii reatu potestas est „ „.

Et Epistola 126. alias 225. „ Exspectationem eo- „ rum, quibus juratur, quisquis deceperit, non potest „ esse non perjurus „.

Idem libro *Contra Mendacium*, cap. 18. artem diabolicam excusandi perjuria adhibito restrictionum mentalium usu gravissimis verbis insectatur. „ „ Et sunt in eis docti (*inquit*) qui etiam regulas figant, finesque constituant, quando debeat, quando non debeat pejerari. O ubi estis fontes lacrymarum? Et quid faciemus? Quo ibimus? Ubi nos occultabimus ab ira veritatis, si non solum negligimus cavere mendacia, sed audemus insuper docere perjuria „ „?

Idem confirmat *S. Prosper*, cujus præclaros versus *Hincmarus* Archiepiscopus Rhemensis refert libro *De Divortio Lotharii, & Tetbergæ.*

At

At si jurandi te causa perurget, & arctat,
Id puris verbis, id gere mente pia.
Nec verbi arte putes te fallere posse Tonantem,
Cui nihil abstrusum est, cui tua corda patent.
Qui non ut juras, sed ut is jurasse putavit
Cui juras, audit, sicque es utrique reus.
Nempe Deo, in vanum cujus vis sumere nomen,
Seu socio, quem atra fallere fraude paras.

Idem docet *S. Isidorus Hispalensis*, lib. 2. *Sententiarum*, cap. 31. „„ Quacunque (*inquit*) arte verborum quisque juret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit. Dupliciter autem reus fit, qui & Dei nomen in vanum assumit, & proximum dolo capit „ „. Refertur Canone *Quacunque arte*, causa 22. qu. 5.

Id argumentum tractat *Hincmarus* in Opusculo *De vitiis cavendis, & virtutibus exercendis*, ad *Carolum Calvum* Regem christianissimum, cap. 5. „ „ Sunt nonnulli (*inquit*) qui arte per dolum jurantes, ut decipiant eum, erga quem jurant, non se putant reos esse perjurii, contradicente Dei Spiritu per Prophetam: *Quis ascendet in montem Domini, & stabit in loco sancto ejus? Qui non juravit in dolo proximo suo.* Per dolum itaque jurat, quisquis aliter facturus est, quam promittit, credens perjurium non esse decepisse nequiter credentis errorem. Jurare enim dictum est, quasi jure orare, id est, juste loqui. Tunc enim quispiam juste loquitur, quando ea, quæ promittit, implentur. Multi enim sunt, qui dolose jurant, ut decipiant proximum; quod abominatur Pater luminum Dominus, dicente Petro: *Non es mentitus hominibus, sed Deo.* Qua in re hoc quoque oportet intendi, quod mendaces fabricatores mendacii dicuntur. Sicut enim ædificium lapidibus, ita mendacium sermonibus fabricatur. Ubi enim non dolosa locutio, sed sensus est veritatis, quasi munita moles non ex fabrica, sed ex natura consurgit. Unde scriptum est: *Qui loquitur veritatem in corde suo, & non egit dolum in lingua sua* „ „.

Psalm. 23.

Act. 5.

Ex paulo post observat, Prophetam conjunxisse virum dolosum cum homicida, Psalm. 5: *Virum sanguinum, & dolosum abominabitur Dominus.*„ „ Pertimescere igitur debent jurantes (*inquit*) imo perjurantes dolosi in nomine Christi, & Sanctorum ejus, quia abominabuntur a Domino, ut viri sanguinum, id est, qui humano cruore polluuntur; quoniam sicut illi occidunt, ita & isti decipiunt viventes „ „.

Concilium Troslejanum anno Christi nongentesimo nono, Canone 11. mentalium restrictionum usum in juramentis damnat: „ „ Quid vero (*inquit*) de his dicendum est, qui, ut alios fallant, mentiuntur, vel quacunque verborum arte se potius, quam alium decipiendo pejerant. Dominus namque, qui testis est conscientiæ, ita hoc accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit... Hi miseri heu! quantis rei tenentur criminibus, prævaricatores totius sacræ Legis veteris, & novæ proditi, quia loquuntur mendacium, quia assumunt nomen Dei sui in vanum, quia proximum dolo capiunt, insuper & perjurant. Tales nisi condignam egerint pœnitentiam, adhuc in vivis corporibus mortuas gestare videntur miseras animas „ „.

Suffragatur eidem Moralis christianæ dogmati *S. Thom.* 2. 2. qu. 89. art. 7. in responsione ad quartam objectionem: „ „ Quando (*inquit*) non est eadem jurantis intentio, & ejus, cui jurat, si hoc proveniat ex dolo jurantis, debet juramentum servari secundum sanum intellectum ejus, cui juramentum præstatur. Si autem jurans dolum non adhibeat; obligatur secundum intentionem jurantis „ „. *Unde S. Gregorius lib. 26. Moralium, cap. 7. ait*: „ „ Humanæ aures verba nostra talia judicant, qualia foris sonant: divina vero judicia talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Apud homines cor ex verbis, apud Deum vero verba pensantur ex corde „ „.

Propositiones damnatæ.

Quamobrem *Innocentius XI.* Pontifex maximus has Propositiones merito damnavit die 2. Martii 1679.

„ „ Qui mediante commendatione, vel munere, ad ma-

magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit, cum restrictione mentali praestare juramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum „ „.

„ „ Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus „ „.

„ Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis „.

Easdem propositiones confixit Clerus gallicanus in generalibus Comitiis anni 1700. Prima quidem hac censura: „ Hæc propositio scandalosa est, perniciosa, patrocinatur humanæ ambitioni, perjuria excusat, publicæ potestati contra Dei mandatum adversatur „.

Alteram hunc in modum damnavit: „ „ Hæc propositio temeraria est, scandalosa, perniciosa, illusoria, erronea, mendaciis, fraudibus, & perjuriis viam aperit, & sacris Scripturis adversatur „ „.

Tertiam judicavit, „ temerariam, scandalosam, perniciosam, bonæ fidei illudentem, & Decalogo contrariam „.

REGULA XII.

Hostes etiam publicos doloso juramento, & mentali restrictione, vel æquivocatione fucato, fallere non licet. Qui id fecerit, vel tentaverit, lethalis perjurii reus est.

Hanc Regulam iisdem fundamentis innixam, quibus præcedens, confirmat *Ferrandus* Carthaginensis Ecclesiæ Diaconus in Parænetico ad *Reginum* comitem. „ „ In hoc (*inquit*) maxime agnosceris humanis divina præponere, quando nulli fallaciter ju-

juras, nec ſubdolo ſacramento decipis aliquem. Licet hoſtis ſit antiquus, licet immania reipublicæ vulnera infixerit viſceribus, non videtur falſa juratione fallendus; etiamſi vita ejus impediat, mors proficiat paci, ne ſic quidem, Dux optime, compellaris falſum jurare. Sic uni homini, ſic populo, ſic plurimis gentibus, cum quibus bella gerenda ſuſceperis, aut ſine juramento perſeverans, aſſume certamen; aut nullatenus audeas violati ſacramenti facinore perpetrato, rempublicam liberare, vel adjuvare. Quid enim prodeſt ei vincere, quem diabolus vicit, ut victoriæ ſpe falſum juraret?... Nemo autem putet, hoſtem, cui jurat, non debere proximum deputari; propter hoc enim juratur, ut proximus reputetur. Ex quo igitur vult amicus effici, legemque pacis amplectitur, jam proximus eſt; & jam, qui ei fideliter jurat, proximo ſuo jurat, & non decipit... Peſſimum nefas falſa juratio, & ſi paulo altius conſideres, inutilis ſemper, maxime exercitum gubernantibus. Mutabilia enim juvenum corda ſacramenti vinculo frequenter ligantur, ut fide ſtabili bella ſuſcipiant; & tunc firma ſit ſecuritas Ducibus, ſi religionis timor jurare falſum non ſinat milites. Quam grave itaque, & quam pernicioſum, ut videant, vel ſentiant ſolvi facile ſacramentum, Duciſque ſui invitentur exemplo, leve æſtimare perjurium? Quidquid proinde juramento intercedente confirmas, ratum ſemper obſerva, ſive inimico gratiam, ſive veniam reo, ſive laborantibus tecum præmia pollicearis; & hoc adhibita invocatione nominis Dei, credibile facias operando, nullius utilitatis conſideratione, nullius periculi formidine debes irritum facere. Fixus ſit, & immutabilis ſermo, cujus fidei eſt adhibitus Deus „„.

REGULA XIII.

Nec pro vitæ propriæ, vel alterius conſervatione, nec in favorem fidei commiſſum perjurium a lethalis peccati labe immune eſt.

Hæc

Haec Regula Concilii Constantiensis, & *Martini V.* Pontificis maximi auctoritate firmata est. Illos enim omnes, qui in suspicionem errorum *Joannis Wiclef*, & *Joannis Hus* venerint inter alia interrogari jubet; „ „ Utrum credant, quod perjurium scienter commissum, ex quacunque causa, vel occasione, pro conservatione vitae corporalis propriae, vel alterius, etiam in favorem fidei, sit mortale peccatum „ „.

Eamdem Regulam confirmat venerabilis *Gersonius in* Tractatu *De erroribus circa fidem, & contra praeceptum:* Non occides. „ „ Literalis intellectus (*inquit*) planus apud omnes, istius praecepti: *Non perjurabis*, est. Omne juramentum deliberate, & licite factum tenendum est, etiam usque ad praejudicium mortis temporalis; quoniam plus tenetur observare fidem suam, quae est quaedam integritas, & virginitas animae, quam corpus proprium, vel alienum; & est ordo rectus charitatis „ „.

Robertus Pullus S. R. E. Cardinalis P. 6. *Sententiarum*, cap. 53. Reum vitam suam perjurio redimere non posse docet. „ „ Nihil ergo (*inquit*) aliud reo consulendum; nisi ut abhorrens perjurium, poenam potius a judice temporali temporalem suscipiat, quam ea paulisper dilata, ab aeterno mereatur aeternam, sciens, quod non judicabit Deus his in idipsum. Quippe, qui inspiciens anteactam vitam suam, corde conteritur, & humiliatur, is si poenam qualibet pro culpa sibi oblatam patienter suscipit, futuram eamdem de culpa effugit „ „.

REGULA XIV.

Quamvis per falsos Deos jurare sit impium, reus tamen est perjurii, qui tale juramentum non servat.

Nititur haec Regula Scripturae sacrae oraculo; *Sapientiae*, cap. 14. *Infandorum idolorum cultura* (inquit) *omnis mali causa est, & initium, & finis. Aut enim, dum laetantur, insaniunt; aut certe vaticinantur falsa; aut vivunt injuste, aut pejerant cito. Dum*

enim confidunt in idolis, quæ sine anima sunt, male jurantes nocere se non sperant. Utraque ergo illis evenient digne, quoniam male senserunt de Deo attendentes idolis, & juraverunt injuste, in dolo contemnentes justitiam. Non enim juratorum virtus (id est, potentia falsorum Deorum, per quos juratur) *sed peccantium pœna perambulat semper injustorum prævaricationem.*

Hanc Regulam confirmat *S. August.* Serm. 180. alias 28. *De verbis Apostoli*, cap. 12. „ „ Ecce (*inquit*) dico charitati vestræ, & qui per lapidem falsum jurat, perjurus est. Unde hoc dico? Quia multi & in hoc falluntur, & putant, quia nihil est, per quod jurant, non se crimine teneri perjurii. Prorsus perjurus es, quia per id, quod sanctum putas, falsum juras. Sed ego illud sanctum non puto. Sanctum putat, cui juras. Non enim quando juras, tibi juras, aut lapidi juras, sed proximo juras. Homini juras ante lapidem; sed nunquid non ante Deum? Non te audit lapis loquentem; sed punit te Deus fallentem „ „.

Et Epist. 47. alias 154. ad *Publicolam* data : „ „ Te volo considerare (*inquit*) utrum si quispiam per Deos falsos juraverit se fidem servaturum, & eam non servaverit, non tibi videatur bis peccasse? Si enim tali juratione promissam custodiret fidem, ideo tantum peccasse judicaretur, quia per tales Deos juravit; illud autem nemo recte reprehenderet, quia fidem servavit. Nunc vero, quia & juravit, per quos non debuit, & contra policitam fidem fecit, quod non debuit, bis utique peccavit „ „.

Idem confirmat *S. Raymundus*, lib. 1. pag. 86. col. 2.

REGULA XV.

Suscipere potest Christianus juramentum illius, qui per falsos Deos juraturus est, eoque uti, imo & jusjurandum ab eo exigere, quem ita juraturum non dubitat.

Cum enim urget necessitas, seu causa justa, & legitima postulat, hoc ab aliquo exigere licet, quod

quod per se malum non est, & quod bene facere potest, si velit; at justæ, & necessariæ causæ occurrere, & urgere possunt, propter quas jusjurandum exigere liceat ab eo, qui per falsos Deos noscitur juraturus, si nempe publica pax, vel magni momenti contractus aliter firmari non possit; cum ergo jusjurandum per se malum non sit, & bene fieri possit, videlicet per Deum verum, licet ab eo juramentum exigere, qui noscitur per falsos Deos juraturus. Non enim invitatur ad crimen, quia non compellitur ad jurandum per falsos Deos, sed ad jurandum simpliciter; nec ei datur occasio peccandi, quia sic jurare paratus est; sicut non subministrat occasionem peccandi usurario, qui solvit usuras, ut pignus suum recipiat, & qui latroni pecuniam suam coactus tradit.

Verum (inquies) exigere non licet juramentum ab eo, quem pejeraturum esse novimus; non licet itaque juramentum exigere ab eo, qui per falsos Deos est juraturus. Par enim utrobique ratio videtur.

Respondetur, longe disparem esse rationem. Cum enim juramentum exigitur ab eo, qui per falsos Deos est juraturus, haberi potest bonum fidei, seu fidelitatis, ipseque finis, propter quem juramentum institutum est, scilicet confirmatio veritatis, ac proinde juramento illius vir christianus justis de causis uti potest. At cum ab eo, quem novit pejeraturum, nihilominus jusjurandum exigit, non potest haberi finis juramenti, neque aliquod bonum inde exspectari potest, propter quod alterius mala voluntate uti liceat. Ita respondet *S. Thomas*, 2. 2. qu. 98. art. 4. in responsione ad quartam objectionem.

Hanc Regulam confirmat *S. Augustinus*, Epistola ad *Publicolam*, superius laudata. „„ Qui (*inquit*) utitur fide illius, quem constat jurasse per Deos falsos, & utitur non ad malum, sed ad licitum, & bonum, non peccato ejus se sociat, quo per dæmonia juravit, sed bono pacto ejus, quo fidem servavit. Neque hic eam fidem dico servari, qua fideles vocantur, qui baptizantur in Christo. Illa enim

longe alia est, longeque discreta a fide humanorum placitorum, atque pactorum. Verumtamen sine ulla dubitatione minus malum est per Deum falsum jurare veraciter, quam per Deum verum fallaciter. Quanto enim, per quod juratur, magis est sanctum, tanto magis est pœnale perjurium „ „.

REGULA XVI.

Reus non est perjurii, qui ob justam, & legitimam causam juramentum non implet.

Hanc Regulam explicat *S. Raymundus*, lib. 1. tit. *De juramento, & perjurio*, his verbis: „ „ Non intelligitur pejerare, qui ex licita causa deserit juramentum. V. gr. promisimus, & firmavimus nobis invicem fidem, & pacem; fregisti mihi, non teneor postea servare tibi „ „. Id confirmat ex cap. *Pervenit* 2. Ext. *De Jurejurando*, quod *S. Gregorio* tribuitur: „ „ Nec tu ei, etiamsi promissum tuum juramento, vel fidei obligatione, interposita conditione firmasses, aliquatenus teneris, si constat eum conditioni minime paruisse „ „. Et ex cap. *Sicut*, 3. eod. tit. quod *Innocentii III.* responsum est: „ „ Juramentum autem (*inquit*) quod J. se asserit præstitisse, si de assensu factum est utriusque, eum non ligat, qui præstitit, dum ille, cui præstitum fuerat, servare negligit, quod promisit „ „. Nec obstat Canon *Noli*, causa 23. qu. 1. ubi ex *S. August.* Epistola ad *Bonifacium* comitem dicitur: „ Fides hosti „ servanda est, contra quem bellum geritur, quan„ to magis amico, pro quo pugnatur „ ? Intelligitur enim fidem hosti servandam, cum ipse *servat fidem*; ut interpretatur *S. Raymundus*. Subdit idem sanctus Pœnitentiarius: „ „ Item deposuisti penes me gladium, juravi, quod restituerem, quando repeteres; factus postea furiosus repetis; non teneor, imo nec debeo reddere gladium, nisi restituta tibi sanitate, ne forte occidas te, vel alium, 22. *qu.* 2. *Ne quis*. Item generaliter tibi juravi, quod starem omnibus

man-

mandatis tuis propter injuriam, quam tibi feceram; tu præcipis mihi aliquid inhonestum, vel importabile, vel adeo durum, vel asperum, quod si mihi fuisset specificatum, nullo modo illud jurassem; talia enim semper tacite subintelliguntur in generalibus juramentis „ „; ut colligitur ex cap. *Veniens*, & cap. *Quintavallis*, Ext. *De Jurejurando*. Et ex cap. *Ad nostram*, 3. sub eod. tit. ubi *Innocentius III*. respondet Neapolitano Archiepiscopo, qui quasi per extorsionem juraverat, se in omni causa judiciarium ordinem observaturum, illum observare non teneri in notoriis, in quibus subtilitatem ordinis judiciarii non servari ipsa ratio juris postulat. „ „ Quamquam (*inquit*) & secundum approbatum intellectum recte possit intelligi, quod jurasti, ut in omnibus causis ordinem judiciarium observares, in illis videlicet, in quibus est ordo judiciarius observandus. Sic ergo faciens & juramenti tenorem, & instituta Canonica non omittes „ „. Debent tamen, qui hujusmodi juramentis obstricti sunt, relaxationem juramenti petere ab Ecclesia *Ad cautelam, & ne detur eis occasio pejerandi* (inquit *S. Raymundus*.)

REGULA XVII.

Jusjurandum, quo quis jurat se servaturum statuta alicujus Capituli, Universitatis, Collegii, aut Societatis cujuslibet, intelligendum est duntaxat de statutis honestis, licitis, quæ contraria consuetudine minime sunt abrogata, & de iis, quæ condita sunt, non de illis, quæ in futurum condentur; nisi forma juramenti id exprimat, vel jurans id intendat.

Juramentum enim strictissimi juris, & interpretationis est, tum ob perjurii periculum, tum ob detrimentum quod inde sequi potest; ideoque non debet latius porrigi ejus obligatio, quam verba significent.

Hanc Regulam *S. Thom.* approbat, 2. 2. qu. 98. art. 2. in responsione ad quartam objectionem. „ „ Ju-

ramentum (*inquit*) eſt actio perſonalis. *Ideo* ille, qui de novo fit civis alicujus civitatis non obligatur quaſi juramento, ad ſervanda illa, quæ civitas ſe ſervaturam juravit; tamen tenetur ex quadam fidelitate, ex qua obligatur, ut ſicut ſocius bonorum civitatis, ita etiam fiat particeps onerum. Canonicus vero, qui jurat ſe ſervaturum ſtatuta edita in aliquo Collegio, non tenetur ex juramento ad ſervandum futura, niſi intenderit ſe obligare ad omnia ſtatuta præterita, & futura; tenetur tamen ea ſervare ex ipſa vi ſtatutorum, quæ habent coactivam virtutem „„. Idem docet *S. Raymundus* lib. 1. tit. *De juramento, & perjurio*, pag. 93. col. 2. Idque confirmat ex cap. *Clericus*, Ext. *De jurejurando*, quod *Gregorii IX.* reſponſum eſt, his verbis conceptum: „„ Clericus, qui juravit ſe ſtatuta in Eccleſia ſua edita ſervaturum, promittens per idem juramentum, ſtatutum, quod poſtmodum ſubſecutum eſt, fideliter obſervare; licet tranſgredi non debuerat, quod promiſit, non tenetur ad illius obſervantiam ex debito præſtiti juramenti „„. Eamdem Regulam confirmat venerabilis *Gerſonius* libro *De vita Spirituali animæ*, Lectione 4. & Lectione 6.

REGULA XVIII.

Juramentum præſtitum contra jus Superioris irritum eſt.

Id conſtat ex cap. *Venientes*, Ext. *De jurejurando*, quod *Innocentii III.* reſponſum eſt, declarantis, Conſules, qui jurarunt intra certum tempus ſententias exequi, ab illarum executione ſuperſedere debere non obſtante juramento, ſi appellatione ſint ſuſpenſæ, præſertim ad Sedem apoſtolicam interjecta. „„ Mandamus (*inquit*) quatenus appellationibus ad nos interpoſitis deferatis; cum prædictum juramentum vos excuſare non poſſit, in quo debet intelligi jus Superioris exceptum. Cum ergo poſtquam lator præſentium ad Sedem apoſtolicam a ſententia judicis

dicis appellavit, sententiam ipsam duxeritis executioni mandandam, in possessionem rerum, de quibus quæstio vertebatur, appellantis adversarium inducentes, volumus, & mandamus, ut possessionem ipsam restituatis eidem; alioquin noveritis; nos Episcopo Nucerino mandasse, ut vos ad id ecclesiastica Censura compellat „ „.

REGULA XIX.

Juramenta contra utilitatem Ecclesiæ præstita nullius sunt roboris.

Hæc Regula nititur ejusdem Pontificis responso, cap. *Sicut nostris*, Ext. *De jurejurando*. Vacante Ecclesia Tudertina, Canonici, antequam de Episcopi electione ageretur, pactiones quasdam in damnum jurium Episcopalium fecerunt, & juramento firmarunt. Postmodum unus ex illis in Episcopum electus, & consecratus, a Pontifice quæsivit, num hujusmodi juramenta servare tenerentur: Summus Pontifex, imposita Episcopo pœnitentia congruente pro juratione incauta, hunc in modum respondit: „ „ Quia non juramenta, sed perjuria potius sunt dicenda, quæ contra utilitatem ecclesiasticam attentantur, mandamus, quatenus ab ipsis Canonicis inquiras super præmissis diligentius veritatem; & si ea inveneris esse vera; quod in damnum Episcopalis juris repereris taliter attentatum, in statum debitum, appellatione remota, reducas „ „.

REGULA XX.

Qui doctrinam alicujus experimenti, sive salubris, & singularis remedii accepit, ac interposito jurejurando promisit id se nemini communicaturum, juramentum illud servare non semper tenetur, sed in certis duntaxat rerum circumstantiis.

Hanc Regulam explicat *S. Thom.* Quodlibeto 12. qu. 14. art. 2. „ „ Simpliciter loquendo (*inquit*) non tenetur, sed male fecit jurando. Juramentum

enim

enim non solum amittit vim, quando est illicitum; sed etiam quando jurando pejeratur; quia juramentum obligans debet habere judicium, justitiam, & veritatem. Sed etsi juro quandoque aliquid, quod licet mihi non facere (puta; non ire ad Ecclesiam) non licet tamen jurare; quia licet mihi licitum sit pro aliquo tempore tacere, vel dimittere hujusmodi bonum, quod est ad Ecclesiam ire, non tamen licet mihi juramentum interponere, & animum obfirmare ad aliquod bonum non faciendum; quia hoc est facere contra Spiritum sanctum. Et ideo juramentum contra omne id, quod est de genere bonorum, est illicitum, & non servandum „ „. Cum itaque salubris remedii communicatio non minimum bonum sit; jusjurandum, quo se aliquis adstringit, ut nusquam illud communicet: „ „ Est contra charitatem. Id tamen in casu servare tenetur; puta, si ille, vel alius sufficiens medicus præsens esset, & paratus esset curare, & uti illo experimento in salutem corporalem aliorum „ „.

REGULA XXI.

Lethalis peccati reus est, qui pro seipso juramentum exigit, vel recipit ab eo, quem pejeraturum esse novit, aut merito suspicatur.

Ita docet *S. August.* Serm. 180. alias 28. *De verbis*

[redacted]

urgentur ad jurandum. Et quamvis haberent, tali tamen juramenti exactor, vel receptor causa est, ut ipso externo opere perjurii nomen Dei polluatur.

Id confirmat *S. August.* Serm. 308. alias 11. ex additis a Parisiensibus, qui est secundus in Decollatione S. Joannis Baptistæ cap. 4. „ „ Ille (*inquit*) qui hominem provocavit ad jurationem, & scit eum falsum esse juraturum, vincit homicidam. Quia homicida corpus occisurus est, ille animam; imo duas animas, & ejus, quem jurare provocavit, & suam. Scis verum esse, quod dicis, & falsum esse, quod ille dicit, & jurare compellis? Ecce jurat, ecce pejerat, ecce perit; tu quid invenisti? Imo & tu periisti, qui de illius morte te satiare voluisti „ „. *Narrat subinde civis cujusdam Hipponensis historiam, ob hoc peccatum divina correptione flagellati.* „ „ Fuit hic homo quidam simplex, innocens, bene fidelis a multis vestris, id est, Hipponensibus, imo ab omnibus cognitus, Tutuslymeni vocatus. Tutumlymeni quis vestrum non novit, qui cives estis? Ab illo audivi, quod dico. Nescio quis negavit ei, vel quod commendaverat, vel quid ei debebatur; & hominis fidei se commisit. Commotus provocavit eum ad jusjurandum. Juravit ille, iste perdidit; sed isto perdente, ille penitus periit. Dicebat ergo iste Tutuslymeni homo gravis, & fidelis, ipsa nocte exhibitum se fuisse ad judicem, & cum magno impetu, atque terrore se pervenisse ad præsidentem excelsum quemdam, & admirabilem virum, cui parebat officium similiter excelsorum, jussum fuisse perturbatum retro revocari, & interrogatum fuisse his verbis: Quare provocasti hominem ad jurationem, quem sciebas falsum esse juraturum? Respondit ille, negavit mihi rem meam. Responsum est illi: Et nonne melius erat, ut rem tuam, quam exigebas, perderes, quam animam hominis istius falsa juratione perimeres? Prostratus jussus est cædi. Cæsus est tam graviter, ut in dorso evigilantis vestigia plagarum apparerent. Sed dictum est illi, postquam emendatus

est;

est: Parcitur innocentiæ tuæ, de cætero cave; ne facias. Fecit quidem ille grave peccatum, & emendatus est; sed multo gravius peccatum faciet, qui post istum meum sermonem, & istam meam admonitionem, & exhortationem tale aliquid fecerit „ „.

Eamdem Regulam confirmat *S. Thomas*, 2. 2. qu. 98. art. 4. Idem docet *S. Raymundus* lib. 1. tit. *De juramento, & perjurio*, pag. 89. col. 1. idque probat ex Can. *Ille qui*, & Can. *Qui exigit*, causa 22. q. 5. qui ex *S. August.* Sermonibus mox laudatis deprompti sunt, necnon ex Canone *Si quis pejeraverit*, qui *Gelasio* Papæ tribuitur, cujus hæc sunt verba: „ „ Si quis pejeraverit, & alios sciens in perjurium duxerit, quadraginta dies pœniteat in pane, & aqua, & septem sequentes annos, & nunquam sit sine pœnitentia; & alii, si conscii fuerint, similiter pœniteant „ „.

REGULA XXII.

Judici licet exigere jusjurandum secundum ordinem juris, ad petitionem alterius, ab eo, quem pejeraturum esse novit, vel merito suspicatur.

Ita docet *S. Thomas*, 2. 2. qu. 98. art. 4. „ „ Si aliquis (*inquit*) exigat juramentum tanquam persona publica, secundum quod exigit ordo juris ad petitionem alterius, non videtur esse in culpa, si ipse juramentum exigat, sive sciat eum falsum jurare, sive

[redacted]

si accusator in probatione deficiat, sed iste pœnam talionis luere debet, secundum Canonem, *Qui crimen*, causa 2. qu. 8.

Addit *S. Raymundus*, in causis criminalibus, ubi judex testes animadvertit ad falsum testimonium ferendum contra reum, & ad pejerandum paratos, niti illum debere ex officio, etiamsi reus taceat, ad repellendum illos a testimonio ferendo, vel quia sunt ignoti, vel infames, vel gravis opinionis, vel opponendo eis similem causam, ut colligitur ex Canone *Quærendum*, causa 2. qu. 7. Si vero non prævideat, quid sint responsuri, juramentum eorum recipere potest; & si in narratione facti eos cognoverit a vero deviare, omnem adhibere debet operam, ac diligentiam in examine, ut causam inveniat eos repellendi, ut fecit *Daniel* in causa *Susannæ*; si autem nulla ratione repellere illos potest, judicare licet secundum allegata, & probata, contra privatam scientiam, ut *S. Thomæ*, & plerisque Theologis, & juris canonici Doctoribus placet. Consultius tamen causam delegabit alteri, si fieri potest, sin autem, remittet ad Superiorem; ut *S. Raymundus* auctor est.

Quæcunque vero causa agatur, juramentum ab utraque parte exigere judici non licet, ut constat ex Concilio Valentino III. anno 455. Can. 11. cujus hæc sunt verba. „ „ Quia impia, & Deo inimica, & christianæ religioni nimis contraria, ex iniquissima, ac detestabili Constitutione quarumdam secularium legum consuetudo invaluit, ut in forensi judicio litigantes ex utraque parte contendentium æqualiter juramentum dare cogantur, ubi sine dubio duobus contra se jurantibus unus perjurus efficitur; tanti sceleris immanitatem, & animarum perditionem dolentes, statuimus, ut quicunque uno juramento legitime dato, quod secundum legem divinam omnis humanæ controversiæ finis esse debet, alterum e contrario juramentum opponere præsumpserit, ab ipsis liminibus Ecclesiæ, quæ sua impietate profanavit, exclusus, omnium Christianorum consortio, atque con-

convivio reddatur extraneus; nisi se continuo admonitus ad agendam pœnitentiam tanti reatus humili satisfactione inclinaverit „ „.

REGULA XXIII.

In juramento dispensari potest.

De juramenti dispensatione.

Cum enim in voto dispensari possit, cujus strictius est vinculum, pari ratione potest in juramento dispensari. Et certe necessitas dispensationis tam in lege, quam in voto inde repetitur, quod res, quæ universim considerata est honesta, & utilis, secundum aliquem particularem eventum potest esse inhonesta, & noxia, adeo ut nec legis, nec voti materia esse possit. Idem autem de juramento dicendum est, cujus materia, si sit aliquid inhonestum, repugnat justitiæ; si aliquid noxium, repugnat judicio; quibus conditionibus jusjurandum instructum esse debet. Eadem itaque ratione dispensari potest in juramento. Sic differit *S. Thom.* 2. 2. q. 89. art. 9.

REGULA XXIV.

Cum res jurata manifeste repugnat justitiæ, dispensatione, seu absolutione a juramento non est opus; nullum siquidem jurisjurandi vinculum est.

Ita docet *S. Thom.* loco mox indicato, in responsione ad tertiam objectionem: „ „ Quandoque (*inquit*) illud, quod cadit sub juramento promissorio, est manifeste repugnans justitiæ; vel quia est peccatum; sicut cum aliquis jurat se facturum homicidium; vel quia est majoris boni impeditivum, sicut cum aliquis jurat se non intraturum religionem. Et tale juramentum dispensatione non indiget; sed in primo casu tenetur aliquis tale juramentum non servare, in secundo autem casu licitum est, & servare, & non servare „ „.

Hanc Regulam confirmat *Alexander III.* cap. 4 Ext. *De jurejurando*, Aragonum Regi rescribens, qui se a juramento postulabat absolvi, quo monetam jussu

Pa-

Patris sui causam se conservaturum juraverat, quamvis legitimo pondere destituta esset. „ Diligens (*inquit*) indagator potuisset facile intueri, quod non „ tam erat absolutio necessaria, quam interpretatio „ requirenda „ ; quia nempe juramentum illicitum observandum non esse certum est.

REGULA XXV.

Cum dubitatur, utrum id, quod juramento promissorio firmatum est, sit licitum, vel illicitum, utile, vel noxium, dispensatio petenda est ab Episcopo, aut a summo Pontifice.

Hanc Regulam statuit *S. Thomas*, ibidem. „ „ Quandoque (*inquit*) aliquid sub juramento promittitur, de quo dubium est, utrum sit licitum, vel illicitum, proficuum, vel nocivum, aut simpliciter, aut in aliquo casu; & in hoc potest quilibet Episcopus dispensare „ „.

REGULA XXVI.

Cum id, quod juramento promissum est, honestum est, & utile, dispensatio, vel commutatio justa de causa peti potest, quam solus Pontifex romanus concedere potest in juramentis ex Ecclesiæ disciplina Sedi apostolicæ reservatis; Episcopi etiam in reliquis.

In primis, juramenta, sicut & vota in melius posse commutari Prælatorum auctoritate certum est. Posse etiam in iis dispensari justis de causis, Ecclesiæ usus demonstrat. Justa autem causa censetur, si res juramento promissa sit valde ardua, & difficilis; si quid melius occurrat faciendum; si res illa prius videbatur magnam utilitatem allatura, nunc vero nullam, vel exiguam; si jusjurandum vi, dolo, aut gravi metu incusso extortum est; si ex ignorantia, errore, præcipitis animi levitate; si stante vinculo juramenti varia sint pericula peccati, quæ removeri operæ pretium sit ad salutem ejus, qui jurejurando

obstrictus est. Illorum porro juramentorum solutio uni Pontifici romano reservata est, quorum materia, si Deo voveretur, vota essent Sedi apostolicæ reservata; videlicet de castitate servanda, de religionis ingressu, de peregrinatione Hierosolymitana, ad limina Apostolorum, vel ad S. Jacobi compostellani: Item in juramentis super statutis Ecclesiarum, & Academiarum, aut quæ bonorum Ecclesiasticorum dispensationem extraordinariam spectant, vel quæ a Regibus, Principibus viris, & Episcopis fiunt, vel de rebus maxime arduis sunt emissa, dispensationem a summo duntaxat Pontifice postulari mos est. In cæteris dispensare possunt Episcopi, aut id, quod juratum est, in melius commutare, in suis duntaxat Dioecesibus; romanus Pontifex in toto orbe christiano, cum plenitudinem habeat potestatis, sive summam in tota Ecclesia ligandi, solvendique potestatem, ut docet *S. Thom.* 2. 2. qu. 89. art. 9. in responsione ad tertiam objectionem. „ „ Quandoque (*inquit*) sub juramento promittitur aliquid; quod est manifeste licitum, & utile; & in tali juramento non videtur habere locum dispensatio, vel commutatio, nisi aliquid melius occurrat ad communem utilitatem faciendum; quod maxime videtur pertinere ad potestatem Papæ, qui habet curam universalis Ecclesiæ; vel etiam absoluta relaxatio, quod etiam ad Papam pertinet in omnibus generaliter, quæ ad dispensationem rerum ecclesiasticarum pertinent, super quas habet plenitudinem potestatis „ „.

Hanc Regulam confirmat *S. Antoninus* P. 2. tit. 10. cap. 6. „ „ Si subest justa causa (*inquit*) Papa potest absolvere, ut in cap. *Si vero*, Ext. *De jurejurando*. Et est justa causa, si turpitudinem continet juramentum ex parte recipientis, puta, si juraverit solvere usuras. Est etiam justa causa, propter scandalum vitandum, ut notat Glossa Innocentii; vel etiam cum major utilitas imminet in commutatione, sicut etiam dicitur de voto. Et non solum Papa in his casibus, sed etiam Episcopus poterit absolvere, sicut & votum

com-

commutare, ut dicit Innocentius in cap. *Debitores*, eodem titulo. Sed in hoc est differentia inter Papam. & Diœcesanum, quia in factis magnarum personarum, vel multum dubiis, debet recurri ad Papam, & sic potest intelligi cap. *Venerabilem*, Sed in aliis poterit Episcopus respectu solius suæ Diœcesis, Papa autem respectu totius orbis potest vel commutare, vel absolvere. Alius citra Episcopum non potest, qui non habet episcopalem jurisdictionem „„.

REGULA XXVII.

Jusjurandum in suum favorem, & utilitatem præcipue factum, privatus quisque remittere potest.

Sic respondet *S. Thom.* 2. 2. qu. 89. art. 9. ad secundum: „„ Homo (*inquit*) potest aliquid alteri promittere sub juramento dupliciter. Uno modo, quando promittit aliquid pertinens ad utilitatem ipsius: puta, si sub juramento promittat se serviturum ei, vel pecuniam daturum; & a tali promissione potest absolvere ille, cui promissio facta est; intelligitur enim jam ei solvisse promissum, quando facit de eo secundum ejus voluntatem. Alio modo promittit aliquis alteri, quod pertinet ad honorem Dei, vel utilitatem aliorum: puta, si aliquis sub juramento promittat alicui, se intraturum religionem, vel aliquod opus pietatis facturum. Et tunc ille, cui promittitur, non potest absolvere promittentem; quia promissio non est ei facta principaliter, sed Deo; nisi forte sit interposita conditio, ratione cujus possit, scilicet, si illi videtur, cui promittitur, vel aliquid aliud tale „„. Idem censet *S. Antoninus*, idque confirmat ex cap. *Ex administrationis* Ext. *De jurejurando*, quod *Gregorii II.* responsum est; „ Mandamus (*inquit*) quatenus creditores ad juramenta super usuris sibi solvendis præstita relaxanda, ecclesiastica districtione cogatis „. Et ex cap. *Præterea*, Ext. *De Sponsalibus*, quod est *Innocentii III.* Exoniensi Episcopo rescribentis: „„. Hi, qui

De juramenti remissione.

de matrimonio contrahendo pure, & sine omni conditione fidem dederunt, commonendi sunt, & modis omnibus inducendi, ut præstitam fidem observent. Si autem se ad invicem admittere noluerint; ne forte deterius inde contingat, ut talem scilicet ducat, quam odio habet; videtur, quod ad instar eorum, qui societatem interpositione fidei contrahunt, & postea eamdem sibi remittunt, hoc possit in patientia tolerari „ „.

REGULA XXVIII.

Superior quilibet subditorum suorum juramenta irrita facere potest, circa ea, quæ ipsius potestati subduntur.

Sic pater juramenta filiæ, vir uxoris, tutor impuberum, irrita facere potest, ut constat ex *Num.* 30. cap. Vers. 4. & de votis dictum est. Ita *S. Thom.* cæterique Theologi; non possunt tamen tutores minorum juramenta irrita declarare, si pubertatis annos excesserint, ut sancitum est L. *Si minor*, Cod. tit. 28 cujus hæc sunt verba: „ „ Si minor annis vigintiquinque emptori prædii cavisti, nullam de cætero te esse controversiam facturum, idque etiam jurejurando corporaliter præstito servare confirmasti, neque perfidiæ, neque perjurii me auctorem tibi futurum sperare debuisti „ „. Idem nova Constitutione *Friderici* cautum est, cujus hæc sunt verba: „ „ Sa„ cramenta puberum sponte facta super contractibus „ rerum suarum non retractandis, inviolabiliter cu„ stodiantur „.

REGULA XXIX.

Gravis peccati rei sunt, qui leviter, temere, absque necessitate, aut justa utilitate, ex prava consuetudine jurant.

Leviter, ac temere jurandi consuetudo,

Quamvis enim verum jurent, certique omnino sint rem ita se habere, nec proximum jurejurando fallere, aut alicui nocere velint, adeoque jurent

rent *in veritate*, *&* *justitia*, non tamen *in judicio*; cujus unius conditionis defectus jusjurandum illicitum, & quodam modo *perjurium est*, ut *S. Hieronymus* docet in cap. 4. *Jeremiæ*. Deest scilicet hujusmodi juramentis prudentia, cum absque necessitate, & utilitate frequententur. Deest pietas, & reverentia erga Deum, cum passim testis appelletur in rebus levissimi momenti; in perjurii denique periculum incurritur, cum jurandi consuetudo, linguæ lapsus, humani ingenii tenebræ, quod res plerumque dubias veras esse putat, efficiunt, ut facile pejeret, qui jurare consuevit. grave peccatum.

Hanc Regulam Scripturæ sacræ verbis, Patrumque testimoniis fulcire operæ pretium est. *Jurationi non assuescat os tuum* (inquit Spiritus sanctus *Eccles.* cap. 23.) *Multi enim casus in illa. Nominatio vero Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus Sanctorum non admiscearis, quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim servus interrogatus assidue a livore non minuitur; sic omnis jurans, & nominans, in toto a peccato non purgabitur. Vir multum jurans implebitur iniquitate, & non discedet a domo illius plaga. Et si frustraverit*, a *delictum illius super ipsum erit; & si dissimulaverit*, b *delinquit dupliciter; & si in vacuum* c *juraverit, non justificabitur: Replebitur enim retributione domus illius*. Et cap. 27 15. *Loquela multum jurans, horripilationem capiti statuet; & irreverentia ipsius obturatio aurium.*

a Id est detexerit.
b Quasi per simulationem jurando falsum.
c Id est sine debita causa, & necessitate.

Eamdem Regulam pluribus in locis confirmat *S. August.* scilicet Epistol. 157. alias 89. cap. 5. „ „ Jurationem (*inquit*) cave, quantum potes. Melius quippe, nec verum juratur, quam jurandi consuetudine, & in perjurium sæpe caditur, & semper perjurio propinquatur „ „.

Et lib. 1. *De Sermone Domini in monte*, cap. 17 „ „ Ita intelligitur præcepisse Dominum, ne juretur, ne quisquam sicut bonum appetat jusjurandum, & assiduitate jurandi ad perjurium per consuetudinem delabatur. Quapropter, qui intelligit, non in bo-

nis, sed in necessariis jurationem habendam, refrænet-se, quantum potest, ut non ea utatur, nisi necessitate, cum videt pigros esse homines ad credendum, quod eis utile est credere, nisi juratione firmetur „„.

Jacobi 5. Item Serm. 180. alias 28. *De verbis Apostoli*, cap. 9. tractans hæc verba Apostoli Jacobi: *Ante omnia, nolite jurare*, hæc ab Apostolo dicta ait, ut Christianos ad frænandam jurandi consuetudinem excitaret. „„ Quid est: *Ante omnia?* Ante omnia vigila, ante omnia intentus esto. Juravimus & nos passim, habuimus istam teterrimam consuetudinem, & mortiferam. Dico charitati vestræ, ex quo Deo servire cœpimus, & quantum malum sit in perjurio vidimus, timuimus vehementer, & veternosissimam consuetudinem timore frænavimus. Frænata restringitur, restricta languescit, languescens emoritur, & malæ consuetudini bona succedit. *Ait Christus, sit in ore vestro, est, est; Non, non; quod autem amplius est, a malo est.* Sed tamen aliud habeat humana pessima consuetudo. Et cum tibi creditur, juras, & cum nemo exigit, juras; & horrentibus hominibus juras; non taces jurando, vix es sanus non pejerando... Istam ergo consuetudinem quotidianam, crebram, sine causa, nullo extorquente, nullo de tuis verbis dubitante, jurandi avertite a vobis, amputate a linguis vestris, circumcidite ab ore vestro... Quid

Prava jurandi consuetudo quomodo frænanda.

[redacted]

non fuerit, minus laborat, qui cuſtodit, adjuvatur enim conſuetudine ſuperioris diei „ „.

Idem confirmat *S. Ambroſius*, lib. *De Exhortatione virginitatis*, cap. 11. „ „ Quid nos Scriptura admoneat, conſideremus. Non jurandum facile, quia plerumque multi caſus accidunt, ut non poſſimus implere, quod juraverimus. Qui autem non jurat, utique non pejerat; qui autem jurat, aliquando neceſſe eſt, incidat in perjurium, quia omnis homo mendax. Noli ergo jurare, ne incipias pejerare „ „.

Quantæ ſit irreverentiæ, & impietatis Dei nomen paſſim uſurpare, & abſque juſta neceſſitate, vel utilitate jurare, docet etiam *Theodoretus* Interrogatione 41. *in Exod.* ſenſum hujus præcepti; *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum*, explicans. „ „ Quidam (*inquit*) prohiberi dicunt, ne quis res vanas, hoc eſt, idola nomine Dei vocet; alii, ne quis jurando mentiatur. Ego autem puto, divinam legem ſtatuere, ne quis nomen Dei pronuntiet ſine aliqua ratione aut docendi, aut orandi, aut neceſſariæ cujuſpiam occaſionis. Solent enim nonnulli, etiam ludentes, & ridentes, ut inciderit, reverendum Dei nomen lingua proferre. Hoc arbitror divina lege prohiberi; ſi enim conſueverunt multi pretioſiorem veſtem diebus feſtis reſervare; multo magis divinum nomen precibus, atque docendi officio æquum eſt conſecrare „ „.

In pravam illam jurandi conſuetudinem acriter invehitur *Salvianus*, lib. 4. De Gubernatione Dei. „ „ Quis eſt (*inquit*) omnino hominum ſecularium præter paucos, qui non ad hoc ſemper Chriſti nomen in ore habeat, ut pejeret? Unde etiam pervulgatum hoc fere & apud nobiles, & apud ignobiles Sacramentum eſt: Per Chriſtum, quia hoc facio: Per Chriſtum, quia hoc ago: Per Chriſtum, quia nihil aliud dicturus ſum: Per Chriſtum, quia nihil aliud acturus ſum. Et quid plura? In id penitus deducta res eſt, ut ſicut de paganis barbaris prius diximus, Chriſti nomen non videatur jam Sacramentum eſſe, ſed ſermo. Nam in tantum apud plurimos nomen hoc parvi pen-

ditur, ut nunquam minus cogitent quippiam facere, quam cum se jurant per Christum esse facturos „ „.

Pessimam illam consuetudinem jurandi in vulgaribus, & familiaribus colloquiis penitus evellere, summi Pontifices, & Concilia Decretis suis studuerunt; scilicet Concilium Turonense 3. anno 813. Can. 43. „ „ Omnes (*inquit*) homines admonemus, ne per singula verba, quasi ad confirmationem suæ assertionis, nomen Domini in vanum assumant; quod ipse Dominus interdicit faciendum, ubi ait: *Ne assumas nomen Dei tui in vanum.* In vanum etenim nomen Dei assumitur, quando aliquis ad singula verba, quibus vult, ut sibi ab alio credatur, Deum omnipotentem testem rei, de qua ait, invocat, eumque sibi ita esse adjutorem, sicut ea vera sunt; quæ loquitur. Nam & ipse Dominus in Evangelio, hoc modo prohibens omne genus juramenti: *Nolite* (inquit) *omnino jurare, neque per cælum, neque per terram, neque per caput tuum*, &c „ „.

Concilium Troslejanum anno 909. Can. 11. „ „ Cohibeantur (*inquit*) perjuria, non solum quæ alicujus fictionis fiunt commento, vel fallendi, aliosque decipiendi studio; sed & ea, quæ ex ipsa prava consuetudine jam veluti inolita, pene per singula admittuntur verba ab eis, quibus æque falsa constat jurare, ac vera. Cum, si forte propter eos, qui pigri sunt ad credendum, neque moventur ad fidem verbi, qui & in hoc graviter delinquunt, quod sibi loquentes jurare cogunt, necesse fuerit proferre jusjurandum; hos comites habere debeat jusjurandum, veritatem, judicium, & justitiam; dicente Domino per Prophetam Jeremiam: *Et jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Si enim ista defuerint, nequaquam erit juramentum, sed perjurium. *Et infra*: Ille nomen Dei sui in vanum assumit, qui in qualibet frivola re, & in dolo jurans proximo suo, aliquando in causa non necessaria, vel in verbo otioso nomen sanctum ejus in tali vanitate assumere non pavescit. In novo autem Testamento

ipse

ipse Dominus dicit: *Audistis, quia dictum est antiquis, non perjurabis. Ego autem dico vobis, non jurare omnino, &c.* Ergo evangelica veritas non recipit juramentum, cum omnis sermo fidelis pro jurejurando sit „ „.

Innocentius III. cap. *Etsi Christus*, Ext. *De jurejurando*, explicans, qua ratione licitum sit, vel prohibitum juramentum: „ „ Quædam (*inquit*) prohibentur, quia per se mala sunt, ut furtum, adulterium, & hujusmodi, quæ non sunt aliquatenus facienda. Quædam vero prohibentur ex causa, non quia per se mala sunt, sed quia, si fiant frequenter, & multum, ex his mala sequuntur; ut vinum per se malum non est, & tamen prohibet Apostolus dicens: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*: quoniam ex frequenti, & immoderata vini potatione luxuria generatur. Sic & juramentum per se quidem malum non est, cum sit confirmatio veritatis; sed tamen prohibetur ex causa, quoniam ex frequenti incauta juratione perjurium sæpe contingit „ „. Ad Eph. 5.

Concilium Bituricense anno 1584. tit. 29. Can. 2. „ „ Scriptum erat antiquis: *Non pejerabis, sed reddes Domino sacramenta tua.* Christus autem suos docuit non jurare omnino, ne temere homines nomen Dei assumant, & ex jurandi consuetudine via perjuriis aperiatur. Prohibet ergo hæc Synodus omne jusjurandum, nisi quod ad eliciendam veritatem in judicio requiritur. Si quis temere juraverit, & monitus in idem peccatum reciderit, excommunicetur „ „. Lev. 9. Exod 20. Deut. 5. Matth. 5.

Eamdem Regulam confirmat *S. Thom.* 2. 2. qu. 89. art. 5. ubi juramentum non esse per se appetendum, & frequentandum probat his verbis: „ „ Quod non quæritur nisi ad subveniendum infirmitati, vel defectui, non numeratur inter ea, quæ sunt per se appetenda, sed inter ea, quæ sunt necessaria; sicut patet de medicina, quæ quæritur ad subveniendum infirmitati. Juramentum autem quæritur ad subveniendum alicui defectui; quod scilicet unus homo al-

teri

teri discredit. Et ideo juramentum est habendum non inter ea, quæ sunt per se appetenda, sed inter ea, quæ sunt huic vitæ necessaria; quibus indebite utitur, quicunque eis utitur ultra terminos necessitatis „„.

Concilii denique Tridentini Catechismus hanc Regulam tradit. „ „ Neque (*inquit*) jusjurandum temere, & inconsiderate, sed consulto, & cogitato adhiberi debet. Itaque juraturus primo quidem consideret, utrum necessitate cogatur, necne, remque totam accurate expendat, an ejusmodi sit, ut jurejurando indigere videatur. Tempus præterea spectet, locum attendat, aliaque permulta, quæ rebus adjuncta sunt, circumspiciat; non odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, sed ipsius rei vi, ac necessitate. Etenim nisi hæc consideratio, ac diligens animadversio antecesserit, sane jusjurandum præceps, ac temerarium erit; cujusmodi est illorum irreligiosa affirmatio, qui in re levissima, & inani, nulla ratione, aut consilio, sed prava quadam consuetudine jurant. Id vero passim quotidie a venditoribus, & emptoribus fieri videmus; nam illi, ut quamplurimo vendant, hi rursus, ut quam minimo emant, res venales, vel laudare, vel vituperare jurejurando non dubitant „ „.

Quomodo gerere se debeat Confessa-

Ex his colligitur, Sacerdotem, qui a Confessionibus est, absolutionem his, qui jurandi consuetudine implicantur, impendere non debere, donec pravam

enim amat periculum, in illo peribit. Revocanda rursus in memoria præclara illa *S. August.* Sententia Serm. 180. alias 28. *De verbis Apostoli* cap. 2. „ „ Quia grave peccatum est pejerare, compendium tibi dedit Scriptura: Noli jurare. Quid tibi dicturus sum, homo, Verum jura? Ecce verum jura, non peccas; si verum juras, non peccas. Sed homo inter tentationes positus, carne involutus, calcans terram sub terra, dum corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, inter ista multa tua cogitata incerta, volatica, conjecturas humanas, quando non subrepit tibi, quod falsum est, posito in regione falsitatis? Vis ergo longe esse a perjurio? Jurare noli. Qui enim jurat, aliquando verum jurare potest, qui autem non jurat, mendacium jurare nunquam potest. Juret ergo Deus, qui jurat securus, quem nihil fallit, quem nihil latet, qui omnino fallere ignorat, quia nec falli potest. Cum enim jurat, se adhibet testem. Quomodo tu cum juras, Deum adhibes testem; sic ipse cum jurat, se testem adhibet. Tu quando illum adhibes testem, forte supra mendacium tuum, accipis in vanum nomen Domini Dei tui. Ne ergo mendacium jures, noli jurare. Ipsa est angustia, perjurium, præcipitium. Qui jurat, juxta est; qui non jurat, longe est. Peccat & graviter, qui falsum jurat; non peccat, qui verum jurat; sed nec ille peccat, qui omnino non jurat. Sed qui non jurat, & non peccat, longe est a peccato; qui autem verum jurat, non peccat, sed prope est ad peccatum. Fac te ambulare in aliquo loco, ubi a parte dextera spatiosa sit terra, nec usquam angustias patiaris, a sinistra præceps locus est. Ubi eligis ambulare? Super finem terræ in labio præcipiti, an inde longe? Puto, quia inde longe. Sic & qui jurat, in fine ambulat, & ambulat pedibus infirmis, quia humanis. Si offenderis, deorsum is; si lapsus fueris, deorsum is. Et quid te excipit? Perjurii pœna. Ergo volebas verum jurare; audi consilium Dei: Noli jurare. . . Falsa juratio, exitiosa est; vera juratio, periculosa est; nulla

Præclara S. Augustini sententia contra jurandi consuetudinem.

Perjurio proximus est, qui frequenter jurat.

la juratio, secura est „ „. Qua autem ratione gerere se debeat Sacerdos, qui a confessionibus est erga eos, qui in proxima peccandi occasione versantur, & periculum amant, vel ex consuetudine, & habitu peccant, in Tract. de pœnitentia dictum est.

REGULA XXX.

Qui per fidem suam passim, crebro, & sine causa jurant, temerarii juramenti rei sunt.

Sive enim fides illa superior intelligatur, qua fideles dicimur, qua in Deum credimus, qua Christiani, & Catholici sumus; sive ea, quæ vulgo etiam fides dicitur, quæ societatis humanæ vinculum est, quam & Deus imperat, ne cuiquam fraudem faciamus, ut fidem quisque servet in negotio, ut fidem servet uxori in lecto; quam exigimus a servo, & in illo amamus, quam non videmus oculis carnis, sed oculis cordis; Deum testem appellari certum est, cujus veritas, quæ non est aliud quam ipse, in utraque fide, modo licet diverso, promicat. Unde sicut illos, qui *Per veritatem*, aut *per charitatem*, quippiam asserendo, vel negando, se jurare non putabant, temerarii juramenti reos esse declaravit *Carolus magnus* in Capitulari ab Episcopis approbato, si absque necessitate, aut justa causa, has asserendi, vel promittendi formulas usurparent; reos vero perjurii, si fal-

[redacted]

mo nono, c. 62. „„ Habemus in lege Domini præcipiente: *Non perjurabis in nomine meo, nec pol-* Lev. 19.
lues nomen Dei tui, neque aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Ideo omnino admonendi ſunt omnes diligenter, ut caveant perjurium, non ſolum in ſancto Evangelio, vel in Altari, ſeu in Sanctorum Reliquiis, ſed in communi loquela; quia ſunt aliqui, qui per charitatem, & veritatem jurant, & cavent ſe a juramento nominis Dei, & neſciunt, quod idem eſt Deus, quod charitas, & veritas, dicente Joanne Apoſtolo, quia *Deus charitas eſt.* Item ipſe Domi- 1. Joan. 4.
nus in Evangelio: *Ego ſum via, & veritas.* Ideo, Joann. 14.
qui in veritate, & charitate jurat, in Deo jurat „„.

Præterea, qui per fidem ſuam, & veritatem aliquid aſſerit paſſim, & abſque neceſſitate, Chriſti mandatum tranſgreditur (Matth. 5.) *Sit autem* (inquit) *ſermo veſter, eſt, eſt: Non, non; quod autem his abundantius eſt, a malo eſt.* Hinc *S. Clemens Alexandrinus* lib. 7. *Stromatum* perfectum Chriſtianum deſcribens, ait: „„ Propter ſeipſum autem multo minus mentietur, aut pejerabit, ſiquidem nunquam ſua ſponte in ſeipſum injuſtus invenietur. Sed neque jurat, ut qui in affirmatione quidem: Ita, vel, eſt; in negatione autem, Non, uſurpare conſtituerit. Jurare enim eſt jusjurandum, vel tanquam jusjurandum mente conceptum proferre affirmative. Sufficit ergo ei, vel affirmationi, vel negationi addere illud: Vere dico, ut fidem eis faciat, qui reſponſi ejus non perſpiciunt ſtabilitatem. Oportet enim eum habere apud externos quidem vitam fide dignam, ne poſtuletur quidem ab eo jusjurandum; apud ſeipſum autem, & qui cum eo converſantur, animi æquitatem, quæ eſt juſtitia voluntaria... Qui ne jurat quidem, multum abeſt, ut ſit pejeraturus; qui autem nihil tranſgreditur, ex iis, quæ pacta, & conventa ſunt, is nunquam juraverit, cum tranſgreſſionis, & perfectæ obſervationis in factis alia ſit ei confirmatio; ſicut certe mentiri, & pejerare in dicendo, & jurando, eſt præter officium. Qui autem juſte vivit, nihil ex

iis,

iis, quæ decet, fieri transiliens, ubi examinatur judicium veritatis, is factis vere, & sancte jurat. Est ergo ei superfluum linguæ testimonium „ „.

REGULA XXXI.

Blasphemia crimen est perjurio gravius.

Blasphemiæ crimen quam grave.

Colligitur ex *S. August.* lib. *Contra Mendacium*, cap. 19. „ „ Ideo autem pejus est blasphemare, quam pejerare, quoniam pejerando falsæ rei adhibetur testis Deus, blasphemando autem de ipso falsa dicuntur Deo. Tanto est autem quisque inexcusabilior, sive perjurus, sive blasphemus, quanto magis ea, quæ pejerando, vel blasphemando asserunt, falsa noverunt esse, vel credunt „ „. De hoc crimine ait Sapiens, *Eccles.* 23. 15. postquam de assidua juratione locutus est: *Est & alia loquela contraria morti* (hoc est, maxime mortifera) *Non inveniatur in hereditate Jacob.* Usque enim adeo atrox, & immane est, ut sacræ literæ hanc loquelam vocent *contrariam morti*, & *benedictionem Dei*, verbis scilicet contraria significantibus. 3. Reg. 21. *Benedixit Naboth Deum, & Regem*, id est, blasphemavit. Job. 1. *Si non in faciem benedixerit tibi*; id est, palam, & imprudenter blasphemaverit. Job 2. *Benedic Deo, & morere*; id est, blasphemiis Deum appete, ut ab ipso percussus moriaris, & ita malorum finem accipias.

REGULA XXXII.

Blasphemiæ reus est, quisquis cogitato, & deliberate verba in Deum, aut Sanctos contumeliosa profert, eorum significationem advertens; quamvis actualem blasphemandi intentionem non habeat.

Blasphemiæ gravitas.

Si enim blasphemiæ reus est, qui ignorans blasphemat, secundum illud Apostoli 1. ad *Timoth.* cap. 1. *Prius blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus; sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate*; multo magis blasphemiæ reus est, qui sciens verba convitii, & contumeliæ, in Deum, virginem Deiparam, aut Sanctos profert.

Hanc

Hanc Regulam confirmat *S. Thomas*, 2. 2. qu. 13. art. 2. in responsione ad tertiam objectionem. „ „ Blasphemia (*inquit*) potest absque deliberatione ex surreptione procedere dupliciter. Uno modo, quod aliquis non advertat hoc, quod dicit esse blasphemiam; quod potest contingere, cum aliquis subito ex aliqua passione in verba imaginata prorumpit, quorum significationem non considerat; & tunc est peccatum veniale; & non habet proprie rationem blasphemiæ. Alio modo, quando advertit hoc esse blasphemiam, considerans significata verborum; & tunc non excusatur a peccato mortali, sicut nec ille, qui ex subito motu iræ aliquem occidit juxta se sedentem „ „. Et ille ergo blasphemiæ reus est, sceletisque atrocis, & immanis, qui ex subito motu iræ verba contumeliæ, convitii, & improprii in Deum, & Sanctos profert; quamvis in ea ex consuetudine prorumpat. Imo tanto gravius crimen est, quanto diutius infelicem animam detinet alligatam; nec refert, quod inconsiderate blasphemet, quia inconsideratio illa ex illius prava voluntate ortum habet; quam malam consuetudinem emendare negligit. Quinquennem puerum, in quo malitia diabolica prævenerat ætatem; & qui *Mox, ut ejus animo aliquid obstitisset, Majestatem Dei blasphemare consueverat*, consuetudo prava non excusavit a lethali peccato, nec immunem fecit ab æterna damnatione. Imo puer ex consuetudine blasphemans in articulo mortis, dæmonibus sub horrifica maurorum hominum forma ipsi conspicuis traditus est, ut refert *S. Greg.* lib. 4. *Dialogorum*, cap. 18.

Hujus peccati gravitatem *S. Antoninus* ostendit, P. 2. tit. 7. cap. 5. Maledicere Deum (inquit) est imprecare ei malum, ac si esset creatura; quod tamen ei non potest convenire; & sic continet blasphemiam. „ „ Hoc autem semper est mortale, cum perpendit se maledicere, nec excusatur, quod ex subita ira hoc facit, vel ex more; sicut nec excusaretur ab homicidio, & consequenter a pœna mortis, si quis ex impetu iræ hoc ageret. *Psalm.* 26. *Maledicentes autem ei*

(scilicet Deo) *disperibunt*, id est diversis modis peribunt, quia quoad animam, morte gehennæ in alia vita, & præsenti variis pœnis corporeis. *Lev.* 25. *Qui maledixerit Deum suum, morte morietur*, scilicet corporali „„. Hujus autem peccati gravitatem ex triplici capite demostrat S. Archipræsul. Primo ex eo, quod viri pii crimen istud vel nominare horreant, contrarioque benedictionis nomine significent, *Job* 1. & 3 *Reg.* 21. Quod Judæi blasphemiam audientes, vestimenta sua in signum horroris lacerarent, ut ex cap. 26. *S. Matthæi* colligitur. Quod ex odio Dei procedere blasphemia videatur, quod certe peccatorum omnium gravissimum est. Secundo gravitatem hujus criminis ostendit ex severitate legum scelus illud vindicantium: Lex vetus pœnam mortis in blasphemos decernit. Unde populo Dei iter agente per desertum ad terram promissionis, blasphemum quemdam hominem Dominus lapidari jussit (*Lev.* 24.) Lex canonica hujus criminis reis severam pœnitentiam imponit. In omni etiam civitate bene constituta blasphemi mulctis pecuniariis, aliisve secundum leges, & statuta puniuntur. *Et Officiales in talibus locis, qui omittunt ex negligentia tales punire, graviter peccant.* Tertio gravitatem hujus criminis *S. Antoninus* ostendit, quia damnatorum occupatio est. „ „ Non aliud opus (*inquit*) in inferno exercent, nisi blasphemare Deum, & maledicere, *ut de illis ait* S. Joannes Apocalypsi 16. *Commanducaverunt linguas suas præ dolore; & blasphemaverunt Deum cæli præ doloribus, & vulneribus suis, & non egerunt pænitentiam ex operibus suis.* Qui ergo hoc vitio detinetur, ostendit se pertinere ad statum damnatorum, ex quo exercet artem eorum „„.

REGULA XXXIII.

Blasphemiæ reus est, quisquis Dei nomen, aut attributum aliquod incommunicabile creaturæ tribuit. Ejusdem criminis reus est qui sibi tribui patitur.

Illi enim divinæ derogant excellentiæ, & quod ipsi debitum est, detrahunt. Hujus peccati rei sunt pro-

profani illi, & libidinosi amatores, qui mulierculas, quarum illecebris capti sunt, Deas appellare non erubescunt. Nec dicat aliquis ad crimen levandum, amatorio joco id, & similia proferri. In his enim, quæ Deum spectant nullus est joco locus. *Nolite errare* (inquit Apostolus) *Deus non irridetur*. Blasphemiæ reus esset, qui Principem virum omnipotentem aut immortalem appellaret. Blasphemiæ reus fuit Herodes Agrippa, qui Tyriis, & Sidoniis pacem postulantibus, cum eorum oratoribus responderet, populusque dicenti acclamaret, *Dei voces, & non hominis*, blasphemam illam adulationem lætus excepit. Unde *confestim percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo; & consumptus a vermibus, expiravit*; ut habetur in actis Apostolorum, cap. 12. Gal. 6.

REGULA XXXIV.

In foro conscientiæ nemo blasphemiæ reus absque gravissima pœnitentia absolvendus est.

Gravioribus enim criminibus gravior pœnitentia imponi debet; blasphemia autem gravissimum peccatum est, cum infidelitate quandoque conjunctum, semper ipsi affine, utpote confessioni fidei oppositum; homicidio gravius. „„ Quia *enim* in gravitate culpæ magis attenditur intentio voluntatis perversæ, quam effectus operis; ideo cum blasphemus intendat nocumentum inferre honori divino, simpliciter loquendo gravius peccat, quam homicida „„; (*inquit S. Thom.* 2. 2. qu. 13. art. 3.) Blasphemorum pœnæ.

Hanc Regulam confirmat *Leo X.* Pontifex maximus approbante Lateranensi Concilio Sess. 9. „„ In foro autem conscientiæ (*inquit*) nemo blasphemiæ reus absque gravissima pœnitentia severi Confessoris arbitrio injuncta, possit absolvi „„. Pœnas præterea graves pro ratione sceleris idem Pontifex, Conciliumque in blasphemos decernunt, forum exterius spectantes. Hanc *Leonis X.* & Lateranensis Concilii Constitutionem *S. Pius V.* confirmavit. Secundum hanc in blasphemos agendum decrevit Concilium S. Pius V. in Constit.

quæ incipit: Ut primum.

Mediolanense 1. sub *S. Carolo Borromæo*, P. 1. tit. De Blasphemia : „ „ Blasphemiæ (*inquit*) impudentia, & impietas eo prolapsa est, ut in ea coercenda vix satis diligentiæ adhiberi posse videatur. Itaque sacris Canonibus, & Pontificum Decretis, maxime vero iis, quæ Leo X. in Lateranensi Concilio decrevit, innixi, hæc mandamus: Ut quicunque Deo palam, seu publice maledixerit, contumeliosisque, aut obscœnis verbis Dominum nostrum Jesum Christum, vel gloriosam Virginem Mariam ejus matrem, expresse blasphemaverit; si Clericus sit, primum fructibus unius anni beneficiorum ecclesiasticorum, quæcunque habuerit, mulctetur. Si iterum in eo peccarit, eo beneficio, quod habet, privetur; & si plura obtineat, eo privetur, quo Ordinarius privandum censuerit. Si tertio blasphemaverit, dignitates, ac beneficia omnia, quæcunque habuerit, eo ipso amittat, ad eaque deinceps retinenda, aut obtinenda inhabilis sit. Si vero Laicus fuerit, primum, aut etiam secundo pecunia mulctetur, ex præscripta in eodem Concilio ratione. Tertio, gravem pœnitentiam publice agat, eo modo, quo a sacris Canonibus præscriptum est. Qui vero Sanctos blasphemavit, aut in Deum, & gloriosam Virginem maledicta, non tamen palam, aut publice contulerit, mitius aliquanto judicis arbitrio puniatur. In foro autem conscientiæ, ei, qui blasphemiæ reus fuerit, gravem pro modo

[redacted]

pulum Parochi, hoc Confessarii, hoc Concionatores sæpissime docebunt „ „.

Concilium Avenionense anno 1594. tit 58. *Leonis X.* & *Pii V.* Constitutiones adversus blasphemos promulgat, & observari jubet: „ „ In execrabili (*inquit*) blasphemiæ scelere, quod ad hæresim, quæ summa blasphemia est, proxime accedit, radicitus convellendo non minorem curam, studiumque ponere debet Episcopus, quippe quo justa ira Dei contra nos accenditur, ac incitatur. Quare Episcopus contra hujusmodi detestabiles homines, qui tale crimen committunt, ex sacrorum Canonum jure, tum præsertim ex sanctione Leonis X. in Concilio Lateranensi edita, & S. Pii V. Constitutione, quo adeo nefarium scelus non modo compescatur, sed plane tollatur, severissime animadvertat „ „.

Concilium Narbonense anno 1609. cap. 8. statuit, *ut* „ „ Si quis ore impuro blasphemarit; si Clericus sit, excommunicetur, & arbitrio Ordinarii puniatur; sin vero Laicus, & monitus pro prima, secunda, & tertia vice, adhibitis duobus saltem testibus non destiterit; a Catholicorum cœtu expulsus, publice excommunicatus per Parochum declaretur „ „.

Eamdem Regulam confirmat Synodus Trecensis anno 1427. ita statuens: „ „ Sunt nonnulli tam laici, quam ecclesiastici viri qui Redemptorem suum turpiter inhonorantes, detestabilia in ejus blasphemiam faciunt juramenta, puta, per carnem suam, per sanguinem, per mortem, per plagas, per caput, per viscera, vel aliud concernens ejus humanitatem jurantes, & ipsum Redemptorem nostrum pro nobis omnibus in cruce mortem passum, iterum crucifigunt. Propter quod districte prohibemus, sub pœna quadraginta solidorum in usus pios convertendorum talia fieri de cætero juramenta, cum in non modicam ejusdem Domini nostri sonent blasphemiam. Si quis autem talia sit assuetus facere juramenta, pro quarta vice volumus ad nos, aut pœnitentiarios nostros remitti absolvendum. Si quis vero Deum negaverit, vel despi-

caverit; pro prima vice duos dies, pro secunda quatuor in pane, & aqua jejunare compelletur, pro tertia autem in scala (ut moris est) reponetur, ut ipse, qui Deum blasphemavit, a populo merito infametur „„:

Sed & olim christianissimi Imperatores lib. 6. Capitularium blasphemos in carcerem detrudi, & *Publica pœnitentia mulctari*, edixerunt.

Publica blasphemorum pœnitentia.

Gregorius IX. cap. *Statuimus*, Ext. *De Maledicis*, blasphemum septem diebus Dominicis præ foribus templi stare decernit, dum *Missarum solemnia* celebrantur; ultimo dierum illorum absque pallio, & calceamentis, ligatum corrigia circa collum Exomologesim facere; septem præcedentibus sextis Feriis in pane, & aqua jejunare, tres, aut duos pauperes, aut unum saltem reficere; ab Ecclesiæ aditu illis diebus abstinere. Quam pœnitentiam subire, & peragere si renuat, *Ecclesiæ interdicatur ingressu, & in obitu ecclesiastica careat sepultura.*

Vetus pœnitentiale Romanum eum, qui per capillum Dei, aut caput ejus juraverit; aut alia blasphemiæ verba protulerit, si semel nesciens, id est, inconsiderate, & præcipiti linguæ motu id fecerit, septem dies pœnitentiæ in pane, & aqua; si secundo vel tertio increpatus id commiserit, dies quindecim in pane pariter, & aqua pœnitere statuit.

[redacted]

si plures dictum blasphemantem simul audiverint, singuli eum accusare teneantur, nisi forte omnes convenerint, ut unus pro cunctis tali fungatur officio „ „. Id confirmavit *S. Pius V.* Idem sanxerunt Concilium Mediolanense primum, Avenionense cap. 58. Tolosanum cap. 13. & ut prava jurandi, blasphemandique consuetudo facilius, aut tollatur, aut minuatur, Sodalitates nominis Dei ex iis, qui divini cultus studiosissimi, religionisque amantissimi fuerint, hominibus conflatas, institui decreverunt, hisque Regulas illas, & indulgentias tribui, quæ *Pii IV.* & *S. Pii V.* summorum Pontificum diplomatibus continentur. Iis autem, qui blasphemos denuntiaverint, decem annorum Indulgentiam *Leo X.* concessit.

REGULA XXXVI.

Gravis peccati rei sunt judices, qui blasphemos secundum leges non plectunt.

Si enim rei sunt perfidiæ in Regem, cum crimen læsæ Majestatis dissimulant, rei sunt perfidiæ in Deum, cum ipsi irrogatas a blasphemis contumelias non vindicant. Quam ob rem *Leo X.* cum Lateranensi Concilio statuit. „ „ Ut seculares judices, qui contra tales blasphemiæ convictos non animadverterint, eosque justis pœnis minime affecerint, quantum in eis fuerit, quasi eidem sceleri obnoxii, eisdem quoque pœnis subjiciantur. Qui vero in illis inquirendis, puniendisque diligentes, & severi fuerint, pro qualibet vice decem annorum Indulgentiam consequantur, &c. „ „ Id a *S. Pio V.* Concilio Mediolanensi primo, Tolosano, Avenionensi, confirmatum. Clerus gallicanus in Conventu Melodunensi anno 1579. Judices per Deum ipsum obtestatur, ut gravibus pœnis blasphemos, & temere jurantes plectant, ad flagitia illa e medio tollenda. „ „ Et quoniam (*inquit*) non multo meliores sunt hæreticis ipsi blasphemi, & publice, temere, & impudenter jurantes; utrosque & Pastores, & Principes, ac Magistratus humiliter ob- Blasphemorum punitio.

ſecramus, & per ipſiſſimum Deum obteſtamur, ut utroque gladio, & ſpiritali, hoc eſt eccleſiaſtico, & materiali, civili ſcilicet, nitantur tam impia ſcelera, & flagitia e medio tollere. Quod ſi vir multum jurans cenſetur repletus iniquitate, & plaga nuſquam diſceſſura eſt de domo illius; quis non veretur tantam vitiorum cohortem ex eadem radice prodiiſſe, & plagas nuſquam e medio nationis noſtræ diſceſſuras, niſi ſublata prius temere, & impudenter, ne dicam impune jurandi, & blaſphemandi licentia? Quod ſi in laicos tam grave piaculum gravi pœna expiandum eſt; in Clericos, ſi qui hujus generis inventi fuerint, graviſſima diluendum eſt, juxta veteres Canones, & chriſtianiſſimorum Principum leges, & Conſtitutiones „„. Legendæ Conſtitutiones S. Ludovici, Philippi Valeſii, Caroli VII. Ludovici XI. Henrici II. Caroli IX. in Comitiis Aurelianenſibus art. 23. & Molinenſibus, art. 86. Henrici III. in Comitiis Bleſenſibus art. 35. & 4. Decembris 1581. Ludovici XIII. & Ludovici magni contra blaſphemos editæ, & Pariſienſis ſupremæ Curiæ Senatus-conſulta, quibus hujus criminis reos, pro blaſphemiarum atrocitate, mulctis pecuniariis, exilio, virgis, ferri candentis in utroque labio inuſtione, & linguæ perforatione, proſcriptione bonorum, mulcta honoraria, ſeu publica veniæ deprecatione ante Eccleſiæ fores, nudis capite, & pedibus, accenſa manibus face, fune e collo pendente, pœna denique capitis ſæpe damnarunt. Conſtitutiones illas Regum chriſtianiſſimorum, & æquiſſima Senatus conſulta legere eſt Tomo 1. Commentariorum Cleri gallicani, cap. 21.

Sed & *Juſtinianus* Imperator Auth. Collatione 6. tit. 6. c. 1. blaſphemos ultimo ſupplicio affici jubet, „„ Quoniam (*inquit*) quidam blaſphema verba, & ſacramenta de Deo jurant, Deum ad iracundiam provocantes; illis injungimus abſtinere ab hujuſmodi, & aliis blaſphemis verbis, & non jurare per capillos, & caput, & his proxima verba. Si enim contra homines factæ blaſphemiæ impunitæ non relinquuntur, multo ma-

gis

gis qui ipsum Deum blasphemant, digni sunt supplicia sustinere... Propter talia delicta, & fames, & terræ motus, & pestilentiæ fiunt. Et propterea admonemus abstinere ab hujusmodi illicitis; ut non suas perdant animas... Præcipimus Præfecto civitatis permanentes in prædictis illicitis, & impiis actibus post hanc admonitionem nostram comprehendere, & ultimis subdere suppliciis „ „.

Denique legibus Canones consentiunt, seu leges Canonibus, ut constat ex Canone *Si quis*, qui *Pio* Papæ tribuitur, causa 22. qu. 1. cujus hæc sunt verba: „ „ Si quis per capillum Dei, vel caput juraverit, vel alio modo blasphemia contra Deum usus fuerit, si in ecclesiastico Ordine est, deponatur; si laicus anathematizetur... Si quis autem talem hominem non manifestaverit, non est dubium, quin divina condemnatione coerceatur. Sed si Episcopus ista emendare neglexerit, acerrime corripiatur „ „.

CAPUT V.

De tertio Decalogi præcepto.

Præclaro sibi cohærent ordine tria ista primæ tabulæ præcepta, quæ ad Dei cultum referuntur. Primum enim præceptum interiorem Dei cultum præcipue spectat, qui in fide, spe, & charitate positus est. Verum cum ex abundantia cordis os loquatur, & fieri non possit, quin lingua animi nostri interprete id significemus, quod mente sumus complexi, secundum præceptum convenienter sequitur, quo docemur, quomodo de Deo loqui debeamus. Jam vero tertium, cujus explicationem aggredimur, amborum illorum consummatio est, quo exterior Dei cultus præscribitur, ac determinatur his verbis: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est; non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, & servus tuus,* Exod. 20.

& ancilla tua, jumentum tuum, & advena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis sunt, & requievit die septimo, idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificavit eum.

ARTICULUS PRIMUS.

Quis sit hujus præcepti sensus.

Sabbatum, Hebraicum nomen, latine *cessatio* dicitur, sive *requies*. Idcirco dies septimus Sabbati nomen apud Hebræos obtinuit, quoniam absoluta, perfectaque mundi universitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requievit, Exod. 35. *Septimus dies erit vobis sanctus, Sabbatum, & requies Domini.* Postea vero non solum septimus dies, sed ob ejus dignitatem ipsa etiam hebdomada eo nomine appellata est. Unde Pharisæus Lucæ 18. ajebat: *Jejuno bis in Sabbato.*

II. Initio hujus præcepti populus ad illius recordationem excitatur hoc verbo, *Memento*; cujus rei tres rationes tradit Concilii Tridentini Catechismus. Prima hæc est, quia etsi naturæ lex aliquo tempore Deum religionis ritu colendum esse doceat, hoc tamen, quo potissimum die fieri debeat, non præscribit.

Secunda est, quia homines tota hebdomada opus ita facere convenit, ut diem Festum semper in mente habeant, quo operum suorum Deo quodam modo reddere debent rationem; sic enim ea duntaxat efficient opera, quæ Dei judicio non repudientur, & eo animo, ac modo, quo ipsi grata, & accepta fore confidant.

Tertia est, quia defuturæ non erant occasiones, quibus apud homines carnales hujus præcepti surreperet oblivio; nec desunt etiamnum, per quas ab illius observantia, quatenus Christianos spectat, avocemur, partim aliorum, qui illud negligunt, exemplo, partim spectaculorum, ludorumque studio, quibus

bus humana curiositas, & libido illicitur, ac delectatur. Ideo Deus homines hujus præcepti memores esse jubet: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices.*

III. Sanctificatio porro Sabbati cessatio est a corporis laboribus, & negotiis, quod significant hæc præcepti verba: *Non facies omne opus in eo.* Est prætérea exercitatio in pietatis, & religionis officiis, quod significat hoc verbum, *Sanctifices.* Verus itaque, ac proprius hujus præcepti sensus eo spectat, ut homo statuto aliquo tempore a negotiis, corporisque laboribus feriatus, Deum corpore, & animo pie colat, ac veneretur. Requies igitur ab omni opere servili hoc præcepto jubetur, id est, ab eo corporali opere, ad quod servi, & jumenta adhibentur. Imo illicitum erat Judæis die Sabbati coquere cibos, aut iter agere, *Exod.* 16. Et quia feria sexta parabantur, quæ vitæ usui necessaria erant in crastinum, dicebatur illa *Parasceve*, id est, præparatio. Illicitum etiam erat eis vendere, & emere (2. *Esdræ* 13. 15.) At prohibitum non erat necessitatem corporis sui, vel aliorum sublevare, damnum subitum avertere, in operibus Dei cultum spectantibus occupari. Unde, qui Sabbato comedebat, medebatur homini, pecora adaquabat, ovem, aut jumentum e fovea educebat, Sabbati violator minime censendus erat; similiter nec Sacerdotes in Templo iis vacantes operibus, quæ Sacrificia spectabant, ut explicat Christus, *Matth.* 12. Nec etiam violati Sabbati rei fuerunt Machabæi ea die bello se defendentes (*Machab.* 11. 41.) Rationem affert Christus, *Marci* 2. 27. Quia *Sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter Sabbatum.* Id est, non ob cæremonias temporales, cultumque externum religionis conditus est homo; sed illæ in bonum, & salutem hominis sunt institutæ. Quamobrem inter cætera præcepta potissimum est præceptum charitatis, ad quam velut ad finem cætera debent referri, & illius etiam intuitu prætermitti, si aliqua detur occasio, ubi cum illo simul observari non possint. Unde & ipsum Sacrificium missæ

ricordiæ postposuit Deus Osee 6. *Misericordiam volo* (inquit) *& non Sacrificium.* Id est, Sacrificium nolo, si misericordiæ, & charitatis opus impediat, quod excellentius omnino, mihique gratius sacrificium est.

IV. Certus dies divino cultui dicatus est, quia rudi populo minus expediebat habere facultatem temporis arbitratu suo deligendi, ne forte Ægyptiorum sacra imitaretur, eorumque superstitionibus se contaminaret. Dies autem septimus ad Deum colendum institutus est ad Mysterii unius significationem. Unde Dominus Exodi 31. Signum vocat; *Videte* (inquit) *ut Sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me, & vos in generationibus vestris, ut sciatis, quia ego Dominus, qui sanctifico vos.*

Et Ezech. 20. 12. *Insuper & Sabbata mea dedi eis, ut essent signum inter me, & eos; & scirent, quia ego Dominus sanctificans eos.* Signum autem fuit imprimis, quod homines Deo se dedicare debebant, cum dies etiam illi dicatus sit, qui Sanctus appellatur, quia tum præcipue sanctitatem, & religionem colere hominibus incumbit. Secundo, signum est, & quasi monumentum conditæ a Deo universitatis, Exod. 31. 17. *Pactum est sempiternum inter me, & filios Israel, signumque perpetuum. Sex enim diebus fecit Dominus cælum, & terram, & in septimo ab opere cessavit.* Tertio signum fuit Israelitarum memoriæ commendatum, quo admoniti, se Dei beneficio singulari ex durissimo servitutis Ægyptiacæ jugo liberatos meminissent, & liberatori suo gratias agerent immortales. Deut. 5. 15. *Memento* (inquit Dominus) *quod & ipse servieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento. Idcirco præcepit tibi, ut observares diem Sabbati.*

ARTICULUS II.

Utrum præceptum de sanctificatione Sabbati Christianos etiam spectet.

Est in hoc præcepto quiddam, quod ad cæremoniam; est, quod ad mores pertineat. Quod spti-

ptimus dies quieti, & vacationi a servilibus operibus assignatus fuit, erat cæremonia; quod autem in contemplandis Dei beneficiis, in hymnis, precationibus, sacrificiis, aliisque pietatis operibus dies ille consumebatur, morale fuit. Sublata cæremonia, remansit, quod ad mores pertinet. Id enim discriminis inter istud præceptum, & reliqua Decalogi præcepta intercedere, Concilii Tridentini Catechismus observat, quod illa naturalia sint, & perpetua, neque mutari ulla ratione possint; unde populum christianum non minus spectant, quam Israeliticum; quamvis illa Christiani observent, non quia lege mosaica tradita sunt, sed quia naturæ lege omnium animis inscripta ad illorum observantiam impelluntur. Hoc autem de cultu Sabbati præceptum, si statutum tempus spectetur, non fixum, & constans est, sed mutabile; neque ad mores, sed ad cæremonias pertinet; neque naturale est, quoniam non a natura ad id edocti, aut instituti sumus, ut illo die potius quam alio externum cultum Deo tribuamus; sed ex eo tempore, quo populus Israel a servitute Pharaonis liberatus est, diem sabbati colere cœpit. Cultus autem ille temporarius erat, ut reliquæ legis cæremoniæ, quæ figuræ erant, & quasi adumbratæ imagines lucis, & veritatis, quæ est Christus Jesus; cujus adventu, & morte antiquandæ erant, & abrogandæ. Hinc S. Paulus ad Galatas scribens, mosaici ritus cultores, & judaicarum Feriarum observatores his verbis reprehendit: *Dies observatis, & menses, & tempora, & annos; timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.* Aliquid tamen habet tertium istud præceptum, quod ad mores, naturæque jus attineat. Nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, naturæ jure existit; cum illud naturæ lex, quæ apud homines universos una est, postulet, ac præscribat, ut aliqua temporis parte in his, quæ ad Dei cultum pertinent, versemur; & quemadmodum curando corpori, sic menti in Dei contemplationem reficiendæ aliquid etiam temporis Gal. 4.
tri-

tribuamus. Unde apud nationes omnes ſtatas quasdam ferias, easque publicas fuiſſe nemo neſcit, quæ ſacris rebus, ac divinis obeundis erant conſecratæ.

Cæremonialis Sabbati celebratio solos Judæos ſpectabat.

Externi itaque, literalis, & cæremonialis Sabbati obſervantia Judæos duntaxat ſpectabat; ſed ſpirituale, & cœleſte Sabbatum ad Chriſtianos etiam pertinet. „ Spirituale autem Sabbatum (inquit Concilii Tri- „ dentini Catechiſmus) in ſancta quadam, & myſtica „ quiete conſiſtit; nimirum cum vetus homo Chriſto „ conſepultus ad vitam renovatur, atque in actioni- „ bus, quæ chriſtianæ pietati conveniunt, ſtudioſe „ ſe exercet Debent enim, qui aliquando erant te- „ nebræ, nunc autem lux in Domino, ut filii lucis „ ambulare, in omni bonitate, & juſtitia, & veritate, „ neque communicare operibus infructuoſis tenebra- „ rum. Spiritale itaque Sabbatum celebrat homo, „ cum a pravis ſuis operibus quieſcit „. Unde S. Paulus ſcribit ad *Hebræos* 4. cap. *Qui ingreſſus eſt in requiem ejus, etiam ipſe requievit ab operibus ſuis, ſicut & a ſuis Deus.* Quies illa peccatoris eſt quies Dei; tum quia Dei quietem in ſe ipſo poſt opera ſex dierum quieſcentis imitatur; tum quia Dei donum eſt, qui gratiam deinceps non peccandi largitur. *Non peccare* enim *ſanctificationis eſt, id eſt, muneris Dei per Spiritum ſanctum* (inquit *S. Auguſt.* lib. *De Spiritu, & litera*, cap. 16.) Spirituale Sabbatum celebrant juſti, cum Dei cultui, pietatiſque operibus vacantes,

Spirituale Sabbatum Juſtorum.

[redacted]

ſcunt, quia converſatio eorum in cœlis eſt, ubi Deus nos a morte peccati per gratiam ſuam ſuſcitatos *conſedere fecit in Chriſto Jeſu*, ut loquitur Apoſtolus ad Epheſ. 2. Creaturas itaque nonniſi *tranſitoria*, & ad Deum ordinata, Deum ſolum *manſoria dilectione* proſecuti, ad cœleſte Sabbatum feſtinant, quæ eſt illa vita, qua omnibus bonis cum Chriſto viventes fruemur, peccato, & cupiditatibus omnibus radicitus extirpatis, ſecundum illud Iſaiæ 35. *Non erit ibi leo, & mala beſtia non aſcendet per eam... Sed via ſancta vocabitur... Et redempti a Domino venient in Sion cum laude; & lætitia ſempiterna ſuper caput eorum: Gaudium, & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor, & gemitus.* De cœleſti illo Sabbato Apoſtolus ſcribit ad Hebræos 4. *Timeamus ergo, ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, exiſtimetur aliquis ex vobis deeſſe... Ingrediemur enim in requiem, qui credidimus; quemadmodum dixit: Sicut juravi in ira mea, ſi introibunt in requiem meam; & quidem operibus ab inſtitutione mundi perfectis. Dixit enim in quodam loco de die ſeptima ſic: Et requievit Deus die ſeptima ab omnibus operibus ſuis. Et in iſto rurſum: Si introibunt in requiem meam. Quoniam ergo ſupereſt introire quoſdam in illam, & ii, quibus prioribus annuntiatum eſt, non introjerunt propter incredulitatem; iterum terminat diem quemdam, hodie, in David dicendo, poſt tantum temporis ſicut ſupra dictum eſt: Hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda veſtra. Nam ſi eis Jeſus requiem præſtitiſſet, nunquam de alia loqueretur poſthac die. Itaque relinquitur Sabbatiſmus populo Dei; qui enim ingreſſus eſt in requiem ejus; etiam ipſe requievit ab operibus ſuis, ſicut a ſuis Deus. Feſtinemus ergo ingredi in illam requiem.*

Nobis quidem nulla die, nulla hora, nullo temporis momento vacandum non eſſet divinorum beneficiorum contemplationi, ad quam ipſe nos invitat, dicens: *Vacate, & videte, quoniam ego ſum Deus*: Pſ. 45. 11. Vacate a curis, & ſeculi negotiis, & in ſancto otio, & quiete videte, quod ego ſum, qui creavi vos: Ego

ſum,

sum, qui, ne cum vitio vestro periissetis, Filio meo pro vobis morti tradito, denuo per eum vos quasi creavi, ut sitis nova in Christo creatura; & sicut portastis quondam imaginem terreni, ita nunc portetis imaginem cœlestis hominis, neque jam sitis deinceps Adæ filii, sed Dei, fratres autem, & cohæredes Christi. Hæc tanta beneficia recogitate; mihique uni, cui omnia debetis, ex toto corde diligendo, colendo vacate. Quod igitur a nobis exigit ipse Dominus, qui nos etiam laborantes, & oneratos ad se venire jubet, quod in eo simus animabus nostris requiem inventuri, hoc nobis semper faciendum esset. Cæterum tale Sabbatum celebrare, sic totos Dei, & beneficiorum ejus contemplationi vacare, non est hujus seculi, non est hujus corporis; quod corrumpitur; quod aggravat animam, quod deprimit sensum ea, quæ sursum sunt, cogitare volentem. Sabbatismus hic, sive requies, non est hujus peregrinationis, sed cœlestis erit illius patriæ, manentisque civitatis, quam futuram inquirimus; ubi vacabimus, & videbimus, amabimus, & laudabimus absque ullo fastidio, absque ulla defatigatione, eum, qui desideriorum nostrorum omnium finis est, Dominum Deum nostrum; qui erit omnia in omnibus, & inter eos numerabimur; de quibus dicitur Psalm. 83. *Beati, qui habitant in domo tua, Domine, in secula seculorum laudabunt te.* Perpetuum illud Sabbatum demonstratur potius nobis, ut

[redacted]

illa requie non desidiosa segnitia, sed quædam ineffabilis tranquillitas actionis otiosæ. Scio enim, ab hujus vitæ operibus in fine requiescitur, ut in alterius vitæ actione gaudeatur. Sed quia talis actio in Dei laude agitur, sine labore membrorum, sine angore curarum, non ad eam sic transitur per quietem, ut ipsi labor succedat, id est, non sic esse actio incipit, ut esse desinat quies; neque enim reditur ad labores, & curas, sed permanetur in actione, quod ad quietem pertinet, nec in opere laborare; nec in cogitatione fluctuare. Quia ergo per requiem ad primam vitam reditur, unde anima lapsa est in peccatum, propterea Sabbato requies significatur „ „. Hæc quidem ille de Sabbato cœlesti, & sempiterno. tas actionis otiosæ.

De spirituali vero Sabbato paulo post sic loquitur: „ „ Sabbatum tamen commendatum est priori populo in otio corporaliter celebrandum, ut figura esset sanctificationis in requie Spiritus sancti. Nusquam enim legimus in Genesi sanctificationem per omnes priores dies, sed de solo Sabbato dictum est: *Et sanctificavit Deus diem septimum.* Amant enim requiem sive piæ animæ, sive iniquæ; sed qua perveniant ad illud, quod amant, plurimæ nesciunt; nec aliquid appetunt etiam ipsa corpora ponderibus suis, nisi quod animæ amoribus suis. Nam sicut corpus tamdiu nititur pondere, sive deorsum versus, sive sursum versus, donec ad locum, quo nititur, veniens conquiescat.. . Sic animæ ad ea, quæ amant, propterea nituntur, ut perveniendo requiescant. Et multa quidem per corpus delectant, sed non est in eis æterna requies, nec saltem diuturna, & propterea magis sordidant animam, & aggravant potius, ut sincerum ejus pondus, quo in superna fertur, impediant. Cum ergo anima se ipsa delectatur, nondum re incommutabili delectatur, & ideo adhuc superba est, quia se pro summo habet, cum superior sit Deus. Nec in tali peccato impunita relinquitur, quia *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Cum autem Deo delectatur, ibi veram, certam, æternam invenit requiem. Animæ delectatio, & quies in Deo. Jacob. 4.

quiem, quam in aliis quærebat, nec inveniebat. Pro-
Psalm. 36. inde admonetur in Psalmo: *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui* „„.

Rom. 5. „„ Quia ergo *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*, ideo sanctificatio in septimo die commemorata est, ubi requies commendatur. Quia vero nec bene operari possumus, nisi dono ejus adjuti, sicut dicit Aposto-
Philip. 2. lus: *Deus enim est, qui operatur in nobis & velle, & operari pro bona voluntate*; nec requiescere poterimus post omnia bona opera nostra, quæ in hac vita gerimus, nisi ejus dono ad æternitatem sanctificati, atque perfecti; propterea de ipso Deo dicitur, quia
Gen. 2. *Cum fecisset omnia opera valde bona, septimo die requievit ab omnibus operibus suis, quæ fecit.* Futuram enim requiem significabat, quam post bona opera daturus erat nobis hominibus. Sicut enim cum bene operamur, ipse dicitur operari in nobis, cujus munere bene operamur; ita cum requiescimus, ipse requiescere dicitur, quo donante requiescimus „„.

„„ Hinc est, quod in tribus primis præceptis Decalogi, quæ ad Deum pertinent, tertium ibi de observatione sabbati positum est, ut in primo præcepto Patrem intelligamus, ubi prohibetur coli in figmentis hominum aliqua Dei similitudo; non quia non habet imaginem Deus, sed quia nulla imago ejus coli debet, nisi illa, quæ hoc est, quod ipse,

[redacted]

præcepto legis insinuatur, quod scriptum est de observatione sabbati; non ut jam in ista vita nos quiescere existimemus, sed ut omnia, quæ bene operamur, non habeant intentionem, nisi in futuram requiem sempiternam „ „.

„ „ Ad ipsum autem ignem amoris nutriendum, & flandum quodammodo, quo tanquam pondere sursum, vel introrsum referantur ad requiem, ista omnia pertinent, quæ nobis figurate insinuantur... Ideoque inter omnia illa decem præcepta solum ibi, quod de sabbato positum est, figurate observandum præcipitur; quam figuram nos intelligendam, non etiam per otium corporale celebrandam suscepimus. Cum enim Sabbato significetur spiritalis requies, de qua dictum est in Psalmo: *Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus*; & quo vocantur homines ab ipso Domino dicente: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam; tollite jugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde; & invenietis requiem animabus vestris*: Cætera tamen ibi præcepta proprie sicut præcepta sunt, sine ulla figurata significatione observamus. Nam & idola non colere manifeste didicimus; & non accipere in vanum nomen Domini Dei nostri, & honorare patrem, & matrem, & non mæchari, non occidere, non furari, non falsum testimonium dicere, non concupiscere uxorem proximi, non concupiscere ullam rem proximi, non figurate aliud prætendunt, & mystice aliud significant; sed sic observantur, ut sonant. Observare tamen diem sabbati non ad literam jubemur, secundum otium ab opere corporali, sicut observant Judæi; & ipsa eorum observatio, quæ ita præcepta est, nisi aliam quamdam spiritalem requiem significet, ridenda judicatur. Unde non inconvenienter intelligimus, ad amorem excitandum, quo ad requiem tendimus, valere omnia, quæ figurate in Scripturis dicuntur; quandoquidem id solum in Decalogo figurate præcipitur, ubi requies commendatur, quæ ubique amatur, sed in solo

Psalm. 45.

Matth. 11.

Ad amorem excitandum quo ad requiem tendimus, quæ in solo Deo certa invenitur, valet præceptum typi de observando sabbato.

Deo certa, & sancta invenitur „„. Idem tractat argumentum lib. 4. *De Genesi ad literam*, cap. 11. & sequentibus.

Judæi carnaliter sabbatum observabant, signis duntaxat, non rebus significatis inhærentes; & sabbato non ad quietem animi in Deo comparandam, sed ad externam tantum, & corporalem quietem abusi. Unde illorum sabbata se odisse Dominus ait Isaiæ 1. *Neomeniam* (inquit) *& Sabbatum, & festivitates alias non feram, iniqui sunt cœtus vestri: Calendas vestras, & solemnitates vestras odivit anima mea; facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens. Et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis; & cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam: Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis; quiescite agere perverse, discite benefacere.* In cessatione igitur a peccatis, & in bonis operibus, vera, & Deo grata Sabbati observatio posita erat, ut rursus docet Dominus Isaiæ 58. *Si averteris a Sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo, & vocaveris Sabbatum delicatum, & sanctum Domini gloriosum, dum non facis vias tuas, & non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem; tunc delectaberis super Domino, & sustollam te super altitudines terræ, & cibabo te hereditate Jacob patris tui.* Hinc *S. Joan. Chrysostomus* Hom. 1. *De Lazaro*, ait: „„ Judæi putant sibi Sabbatum otii gratia fuisse datum. Verum non ista est causa, sed potius ut abducti a curis rerum temporalium, otium omne consumerent in spiritualibus. Quod enim Sabbatum non otii, sed spiritualis actionis materia sit, dilucidum est ex ipsis rebus. Nam Sacerdos ea die duplum facit operis; qui quotidie nonnisi unicam hostiam offerre solitus, Sabbato jubetur offerre geminam. Quod si prorsus esset otii dies, oportebat Sacerdotem omnium maxime otium agere. Quoniam igitur Judæi corporalium rerum curis liberati non vacabant spiritualibus, ut puta sobrietati, modestiæ, & audiendis divinis sermo-

mo-

monibus, sed e contrario servientes ventris, indulgentes ebrietati, distenti cibis, deliciantes, audi, quomodo eos reprehendat Propheta, &c „Q. Christiani vero non signis, sed rebus significatis inhærentes; nec tempore observantes, sed quæ illis significantur temporibus, spiritale præsertim Sabbatum observant illis diebus, qui non jam divino jure, sed Ecclesiæ institutione, ac lege, divino cultui sunt consecrati. His scilicet diebus vi tertii præcepti se adstrictos esse norunt, ut a seculi curis, profanisque operibus liberi, toti divino cultui vacent, hoc est, orent ardentius, & copiosius, de reformandis suis, & suorum moribus serio cogitent; seque, suamque familiam ad Dei laudem, ad divinum verbum audiendum, ad piorum librorum lectionem, & ad alia pietatis, & charitatis opera incitent, ac provocent.

ARTICULUS III.

Cur Sabbati celebritas in Dominicam diem translata sit.

Cum ipso naturæ jure aliqua temporis pars esse debeat, quo res divinæ colantur, cultusque Deo debitus tribuatur, & eatenus præceptum de sanctificatione Sabbati ad mores pertineat, Apostoli ex septem hebdomadæ diebus, eum qui primus est, divino cultui consecrarunt, quem Dominicam diem dixere, cum dies solis ab Ethnicis diceretur. Diei Dominicæ meminit *S. Joannes* Apocalypsi 1. Apostolus 1. *Corinth.* 16. Collectas ad sublevandum pauperes christianos *Per unam Sabbati* fieri jubet, id est prima hebdomadæ die, qua scilicet sacri conventus Christianorum fiebant in ipsis Ecclesiæ exordiis: *Ad frangendum panem*, id est, ad Corpus Christi sumendum, ut testatur S. Lucas *Act.* 20. Legatur *S. Justinus* Apologia 2.

Mutatio autem facta est diei Sabbati in Dominicam diem; primo, quia eo die mundi creatio initium habuit. Secundo, quia eo die Christus resurrexit ad vitam immortalem, & judaico Sabbato abrogato, Sabbati in Dominicam diem mutatio.

Sabbatum evangelicum, quod Scriptura sacra juge appellat, nobis commendavit; ideoque is dies *Dominicus* dicitur, de quo Ecclesia canit: *Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea.* Tertio, quia ea die Spiritus sanctus Apostolis datus est. Quarto, ne quid Christiani cum Judæis commune habere viderentur. Has rationes ex parte profert *S. Justinus* loco mox indicato, omnesque pene colligit *S. Leo* Epist. 11. alias 81. ad *Dioscorum* Alexandrinum Episcopum, cap. 1. ubi hac die, quam *Diem Resurrectionis Dominicæ* vocat, sacras Ordinationes celebrandas docet: „ „ Quæ tantis divinarum dispositionum Mysteriis est consecrata, ut quidquid est a Domino insignius constitutum, in hujus diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium. In hac per Resurrectionem Christi, & mors interitum, & vita accepit initium. In hac Apostoli a Domino prædicandi omnibus gentibus Evangelii tubam sumunt, & inferendum universo mundo Sacramentum regenerationis accipiunt. In hac, sicut B Joan. Evangelista testatur, congregatis in unum discipulis, januis clausis, cum ad eos Dominus introisset, insufflavit, & dixit: *Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta erunt.* In hac denique promissus a Domino Apostolis Spiritus sanctus advenit; ut cœlesti quadam regula insinuatum, & traditum noverimus, in illa die celebranda nobis esse Mysteria sacerdotalium Benedictionum, in quo collata sunt omnia dona gratiarum „ „. Dominicam diem ob easdem rationes divino cultui ab Apostolis consecratam confirmat Concilium Parisiense 6. lib. 1. Canone quinquagesimo. Addit, eo die Manna Judæis pluere cœpisse, ut a quibusdam Doctoribus traditur. Scilicet, non Sabbato Judæorum, sed Christianorum solemnitate, seu die, quem fecit Dominus, gratia Dei, panisque cœlestis ad homines descendit, ut observat *Origenes*, Hom. 7. in *Exodum*.

Psal. 117.

Joan. 20.

A R-

ARTICULUS IV.

De Festorum dierum Observatione.

De Festis.

Sicut populus Judaicus præter Sabbatum alios etiam festos, & sacros dies habuit divina lege constitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria renovabatur; ita christianus populus alios præter Dominicam dies festos, & solemnes habet ab Apostolis in ipso Ecclesiæ exordio, & consequtis deinde temporibus ab Apostolorum Successoribus institutos, ut pie, & sancte beneficiorum Dei memoriam colamus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob religionis nostræ Mysteria religioni consecrati sunt; scilicet Paschatis, seu Resurrectionis Domini, Ascensionis Dominicæ, Pentecostes, Trinitatis, Corporis Christi, Natalis Domini, Circumcisionis, Epiphaniæ. Deinde qui sanctissimæ Virgini *Mariæ*, Dei matri; tum qui Apostolis, & Martyribus, cæterisque Sanctis cum Christo regnantibus, seu potius Deo in illorum memoriam dicantur; in quibus Deo gratiæ aguntur ob dona illis collata; Dei bonitas, & potentia laudatur, cujus munere hunc mundum cum omnibus suis erroribus, amoribus, & terroribus vicerunt; de hoste humani generis mirabiliter triumpharunt; & depositis mortalitatis exuviis felicius in cœlis ad vitam immortalem sunt renati. Unde dies, quo objerunt, *Natalis* illorum ecclesiastico loquendi more appellatur. Ipsis debiti honores illis diebus tribuuntur, dum in divinis officiis, & ad Altare Domini memoria eorum agitur, & laudatur Deus in Sanctis suis; ad eorum denique imitationem fidelis populus incitatur, quoniam *Solemnitates Martyrum, exhortationes sunt Martyriorum* (inquit *S. August.*)

Ad quos pertineat festorum dierum institutio.

Festorum dierum institutio Apostolis, eorum Successoribus a Christo concessa, sed præsertim S. Petri in Ecclesiæ universæ regimine Successoribus romanis Pontificibus & generalibus Conciliis, quorum auctoritate Festi dies toti Ecclesiæ præscribi possunt; cum a cæteris Episcopis in eorum duntaxat Diœcesibus,

a Conciliis provincialibus, & nationalibus in Provinciis, & Regnis, ex quibus congregata sunt, institui valeant. Sic dies festos Passionis, Resurrectionis, Ascensionis Domini, & Pentecostes, Apostolos instituisse non dubitamus, de quibus *S. August.* Epist. 54. alias 118. ad *Januarium*, cap. 1. „„ Illa autem (*inquit*) quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel a plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata, atque statuta retineri, sicut quod Domini Passio, & Resurrectio, & Ascensio in cœlum, & Adventus de cœlo Spiritus sancti, anniversaria solemnitate celebrantur, & si quid aliud tale occurrit, quod servatur ab universa, quacunque se diffundit, Ecclesia „„. Festum diem Natalis Domini *S. August.* Epistola sequenti commemorat, & ad eumdem anni diem semper redire testatur. Constitutionum apostolicarum lib. 8. cap. 33. Festum Epiphaniæ, Festi dies Apostolorum, S. Stephani Protomartyris, aliorum etiam SS. Martyrum notantur.

Festi quidam dies ab Apostolis instituti.

Natales Martyrum dies primis Ecclesiæ seculis celebres.

Natales Martyrum dies primis Ecclesiæ seculis celebres extitisse, Ecclesiæ Smyrnensis Epistola de Martyrio *S. Polycarpi*, apud *Eusebium* lib. 4. *Historiæ ecclesiasticæ*, cap. 15. testatur. „„ Ossa illius (*inquiunt*) gemmis pretiosissimis, & quovis auro puriora colligentes, ubi decebat, condidimus. Quo etiam in loco nobis, si fieri poterit, convenientibus, concedat Deus Natalem ipsius Martyris diem cum hilaritate, & gaudio celebrare; tum in memoriam eorum, qui glorioso certamine perfuncti sunt, tum ad posteros hujusmodi exemplo instruendos, & confirmandos „„.

Passiones, & dies Martyrum anniversaria commemoratione celebrari, *S. Cyprianus* testatur Epist. 34. & dies, quibus excedunt, annotari jubet, Epist. 37. „„ Ut commemorationes eorum (*inquit*) inter memorias Martyrum celebrare possimus. Quamquam Tertullus fidelissimus, & devotissimus frater noster significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres no-

nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt, & celebrentur hic a nobis Oblationes, & Sacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito vobiscum, Domino protegente, celebrabimus „ „. De *Constantino* Imperatore scribit *Eusebius* in ejus vita, L. 4. missam ab eo legem ad Præsides provinciarum: *Ut diem Dominicam etiam ipsi venerarentur*, eosdemque Festos *Martyrum dies* jussu Principis observasse, & *Ecclesiasticarum Festivitatum tempora* honore debito fuisse prosecutos. Martyrum Natalitia quadragesimali tempestate celebrari probibuit Synodus Laodicena, can. 51. eorumque memorias Sabbatis tantum, & Dominicis eo tempore celebrari permisit. S. Joan. Chrysostomi Homiliæ, S. Augustini, & S. Leonis Sermones, monumenta sunt certissima. ex quibus Festos dies Mysteriis Domini, & victoriis Martyrum commemorandis, & celebrandis consecratos fuisse constat.

Idem confirmat vetus Kalendarium Carthaginensis Ecclesiæ, quo non solum primaria hæc Africæ Sedes, sed tota quanta fuit Africana ipsa Ecclesia usa est ante annos fere mille ducentos editum a Domino *Mabillonio* Tomo 3. *Veterum Analectorum*. In eo præter Natale Domini, & Festa Apostolorum *Petri*, *&* *Pauli*, *Andreæ*, *Jacobi*, *Lucæ Evangelistæ*, Nativitatem *S. Joan. Baptistæ*, Festum *SS. Innocentium*, *S. Stephani*, *S. Laurentii*, *SS. Macbabæorum*, *SS. Gervasii*, *&* *Protasii*, & plurimorum Martyrum, qui africanam Ecclesiam illustrarunt, Festa etiam SS. Episcoporum Africanorum *Grati*, *Genetlii*, *Aurelii*, *Capreoli*, *Restituti*, *Augustini*, *Quodvultdei*, *Deogratias*, & *Eugenii* adscribuntur.

Concil. Agathense anno sexto supra quingentesimum, can. 22. de Festorum religiosa celebratione ita sanxit: „ „ Si quis extra parochias, in quibus legitimus est, ordinariusque conventus, Oratorium in agro habere voluerit, reliquis Festivitatibus, ut ibi Missas teneat, propter fatigationem familiæ, justa ordinatione permittimus. Pascha vero, Natale Domi- Anno 512.

ni, Epiphaniam, Ascensionem Domini, Pentecosten, & Natalem S. Joan. Baptistæ, vel si qui maximi dies in Festivitatibus habeantur, nonnisi in civitatibus, aut Parochiis teneant. Clerici vero, si qui in Festivitatibus, quas supra diximus, in Oratoriis, nisi jubente Episcopo, Missas facere, aut tenere voluerint, a Communione pellantur „ „.

De religioso Festorum cultu non absimilia Decreta ediderunt Concil. Aurelianse 1. Can. 25. & 17. Turonense 2. anno 567. Can. 17. 18. & 22. Circumcisionis Festi, S. Martini, & Cathedræ S. Petri mentionem faciens. Cabilonense anno 650. Can. 19. *Childebertus* Rex christianissimus in Constitutione *De abolendis reliquiis idololatriæ, & sacrorum dierum Festivitatibus caste celebrandis.*

Concilium Moguntinum anno 813. celebratum, can. 36. Festos dies per annum celebrandos statuit, scilicet, *Diem dominicam Paschæ*, cum tota hebdomada Paschali; *Diem Ascensionis Domini; Pentecosten*, cum tota pariter hebdomada; *Natale Apostolorum Petri & Pauli, Nativitatem S. Joan. Baptistæ, Assumptionem beatæ Mariæ, Dedicationem S. Michaelis, Natale S. Remigii, S. Martini, S. Andreæ. In natali Domini dies quatuor; Octavas Domini*, id est, *Circumcisionem, Epiphaniam Domini, Purificationem S. Mariæ, & illas festivitates Martyrum, vel Confessorum, quorum in unaquaque Parochia sancta corpora requiescunt; similiter etiam Dedicationem templi.* His adde indiculos Festivitatum lib. 1. *Capitularium*, cap. 169. & lib. 6. c. 186. descriptos; *Herardi* Turonensis Archiepiscopi Capitulare, cap. 61. capitulare *Abytonis* Basileensis Episcopi cap. 8. Tom. 6. *Spicilegii* editum, Responsum *Nicolai I.* ad Consulta Bulgarorum, cap. 11. *Photii* Nomocanonem tit. 7. cap. 1. Concilium Salegunstadiense anno vigesimo secundo supra millesimum, can. 1. *Gregorii noni* Decretum cap. *Conquestus*, Ext. *De Feriis*, ubi judicialem strepitum conquiescere jubet diebus Festis *Natalis Domini, S. Stephani, Joannis Evangelistæ, Innocentium, S. Sylvestri,*

Circumcisionis, Epiphaniæ, septem diebus Dominicæ Passionis, Resurrectionis cum septem sequentibus, Ascensionis, Pentecostes cum duobus, qui sequuntur, Nativitatis S. Joan. Baptistæ, Festivitatum omnium Virginis Gloriosæ, duodecim Apostolorum, & præcipue Petri, & Pauli, B. Laurentii, Dedicationis B. Michaelis, Solemnitatis omnium Sanctorum, ac diebus Dominicis, cæterisque Solemnitatibus, quas singuli Episcopi in suis Diœcesibus cum Clero, & populo duxerint solemniter venerandas. Hanc *Gregorii noni* Constitutionem confirmavit *Urban. VIII.* Constitutione, quæ incipit, *Universa*, edita 1642. Concilium tandem Tridentinum sess. 25. cap. 12. statuit; *Ut dies festi, quos in Diœcesi sua servandos Episcopus præceperit, ab Exemptis omnibus, etiam Regularibus, serventur.*

ARTICULUS. V.

De jejuniis Ecclesiasticis.

§. I. *Quid sit jejunium; Quis ejus finis: Quæ utilitas.*

Jejunium ecclesiasticum est *Abstinentia a certo ciborum genere, pluribusque refectionibus, secundum modum ab Ecclesia institutum, & propter finem pietati congruentem.* Quoniam vero Festis jejunia ex Ecclesiæ instituto præmittuntur, congrue hic de jejunio agemus. Definitio jejunii.

Finis jejunii est carnis mortificatio, & concupiscentiæ compressio; mentis ad rerum divinarum contemplationem, & ad orationem purgatio, atque præparatio; satisfactio pro peccatis, & beneficiorum divinorum impetratio. Jejunium assumitur, vel indicitur ad carnem domandam, & ad frænandam concupiscentiam, ut qui sunt Christi, *carnem suam cum vitiis, & concupiscentiis* crucifigant, corpusque suum *in servitutem* redigant; quo pertinet illud Apostoli 2. ad Corinth. 6. *In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in vigiliis, in jejuniis, in castitate.* Secundo, assumi potest, vel indici ad mentis purgationem, ut a terrenæ concretionis labe defæcata, ad Finis jejunii. Gal. 5. 1. Cor. 9.

rerum divinarum contemplationem magis idonea sit. Hoc animo *Moyses*, *Elias*, *Daniel*, jejunarunt, ut sacris Literis proditum est. Hoc animo jejunium assumunt, qui jejunant, ut liberius, purius, ac devotius orent. Quo sensu Tobiæ 12. dicitur; *Bona est oratio cum jejunio, & eleemosyna;* vel ut dæmones pellant, victoriamque de illorum tentationibus donante Deo reportent. Unde Christus *Matth.* 17. ait; *Hoc genus non ejicitur nisi per orationem, & jejunium;* vel ad Deum promerendum, & colendum, quemadmodum Anna Prophetissa *Non discedebat de Templo, jejuniis, & obsecrationibus serviens nocte, & die*, ut refertur Lucæ cap. 2. Eoque pertinet etiam, quod in Actibus Apostolorum, cap. 13. narratur; *Ministrantibus illis Domino, & jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus; Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc jejunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.* Assumi tandem potest jejunium ad Deum placandum, & ad satisfaciendum pro peccatis in ejus Majestatem commissis atque ad ejus beneficia impetranda. Joel 2. *Convertimini ad me* (inquit Deus) *in toto corde vestro, in jejunio, & in fletu, & planctu.* Jonæ 3. *Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum, & prædicaverunt jejunium, & vestiti sunt saccis a majore usque ad minorem.* Ammonitis, Moabitis, ac Syris congregatis, ut pugnarent contra *Josaphat*, illum- [redacted]

bus in Susan commorantibus indici jussit, ipsaque cum ancillis suis similiter jejunare decrevit. (*Esther* 4)

Jejunium ob aliquem hujusmodi finem susceptum, Deo gratum esse nemo dubitaverit, qui ad Christi verba, Matth. 6. attenderit: *Tu autem* (inquit) *cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, sed Patri tuo, qui est in abscondito; & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.*

III Jam vero quæ sint jejuniorum utilitates, Patres exponunt in libris, & Sermonibus eo de argumento conscriptis. *Tertullianus* libro *De jejuniis* ostendit, Moysen quadragenario jejunio præparatum ad Dei visionem. „ Merito (*inquit*) etiam in carne se „ ei Dominus ostendit collegæ jejuniorum suorum „. Eliam quadraginta diebus, & noctibus vacuo ventre, arido ore, pervenisse in montem Dei Horeb, ibique familiari Dei congressu exceptum: „ „ Quid tu, Elia, hic? Multo amicior ista vox, quam: *Adam ubi es?* Illa enim pasto homini minabatur, ista jejuno blandiebatur. Tanta est circumscripti victus prærogativa, ut Deum præstet homini contubernalem parem revera pari. Si enim Deus æternus non esuriet, hoc erit tempus, quo homo Deo adæquetur, cum sine pabulo vivit. *Jejunium* iratum Deum homini reconciliat „ „. Israelitæ in Maspha Deum deprecati, seque in jejuniis humiliantes, Philisthæos vicerunt. „ „ Cæciderunt pastos impasti, armatos inermes. Hæc erunt vires jejunantium Deo. Cœlum pro ejusmodi militat. Habes formam præsidii etiam spiritualibus bellis necessariam „ „. Ninive peccatrix illa civitas per jejunium de exitio prædicato liberata est. *Sodoma quoque, & Gomorrha evasissent, si jejunassent.* Achab ultionem Dei jejunio avertit. „ „ Jejunium reverentiæ in Deum opus est, per quod Anna uxor Helcanæ retro sterilis impetravit facile a Deo inanem cibo ventrem filio implere, & quidem Propheta „ „. Mysteriorum agnitionem jejunia a Deo mereri Danielis probat exemplum, & Annæ Prophetissæ, quæ &

Utilitas jejunii.

1. Reg. 17.

3. Reg. 21.

1. Reg. 1.

& infantem Dominum agnovit, & multa de eo prædicavit exspectantibus redemptionem Iſraelis. Ex quo conſtat: „ „ A nullis magis intelligi Chriſtum, quam ſemel nuptis, & ſæpe jejunis. *Ipſe mox Dominus* Baptiſma ſuum, & in ſuo omnium jejunia dedicavit, imo novum hominem in veteris ſugillationem virtute faſtidiendi cibi initiabat; ut eum diabolo rurſus per eſcam tentare quærenti, fortiorem fame tota oſtentaret. *Docuit etiam* adverſus diriora dæmonia jejuniis præliandum „ „.

S. Ambroſius lib. *De Elia, & Jejunio*, jejunii excellentiam, & utilitatem magnifice prædicat. Hæc inter alias cap. 1. & 2. habet. „ „ Certamen noſtrum jejunium eſt, jejunavit Salvator, & ſic tentator ad eum acceſſit. Et primum gulæ direxit ſpiculum dicens: *Si filius Dei es, dic lapidi huic, ut panis fiat.*

Matth. 4. 3.

Ille cibum velut eſcam laquei prætendit; Dominus jejunium prætulit, ut laqueos tentatoris, ut vincula diſſolveret... Magna virtus eſt jejunii. Tam ſpecioſa ejus militia eſt, ut jejunare delectaret & Chriſtum; tam valida, ut ad cœlum homines erigeret... Elias jejunus filium viduæ ab inferis reſuſcitavit; jejunus pluvias ore depoſuit; jejunus ignem de cœlo eduxit; & quadraginta dierum jejunio divinam acquiſivit præſentiam. Tunc denique plus meruit, quando plus jejunavit: divino ore ſtatuit fluenta Jordanis, & redundantem fluminis alveum repente ſiccatum pulverulento tranſmiſit veſtigio. Merito illum dignum cœlo divina judicavit ſententia, ut cum ipſo raperetur corpore; quoniam cœleſtem vitam vivebat in corpore, ac ſupernæ uſum converſationis exhibebat in terris. Quid eſt enim jejunium, niſi ſubſtantia, & imago cœleſtis? Jejunium infectio animæ, cibus mentis, vita Angelorum, culpæ mors, excidium delictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, fundamentum eſt caſtitatis. Hoc ad Deum gradu citius pervenitur; hoc gradu Elias aſcendit antequam curru. Hanc hereditatem ſobrietatis, & abſtinentiæ ad cœlum abiens diſcipulo dereliquit. In hac virtute,

& spiritu Eliæ venit Joannes. Et quia vitæ humanæ possibilitatem continentia supergressus fuerat, non homo, sed Angelus æstimatus est „ „.

S. August. Sermone *De utilitate jejunii*, cap. 1. Jejunium virtutem esse hominum docet, non Angelorum; hominum, inquam sursum cor habentium, & ad Angelorum societatem suspirantium. *Nam* „ „ Caro in terram vergit, mens sursum tendit; rapitur amore, sed tardatur pondere. De hac re scriptura ita loquitur: *Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Sap. 9. Si ergo caro in terram vergens onus est animæ, & sarcina prægravans volantem; quantum quisque delectatur superiore vita sua, tantum deponit de terrena sarcina sua. Ecce quod agimus jejunantes „ „. Non videatur ergo levis res, aut superflua, ne quisquam forte hoc faciens *Ecclesiæ consuetudine* cogitet apud se, aut suggerentem intrinsecus audiat tentatorem: Quid tibi ipsi ingeris poenam, tuus ipse tortor, & cruciator existis? Deo ergo places, quia te crucias? Ergo crudelis est, qui delectatur poenis tuis. Responde hujusmodi tentatori: „ „ Excrucio me plane, ut ille parcat; do de me poenas, ut ille subveniat, ut placeam oculis ejus, ut delectem suavitatem ejus. Nam & victima excruciatur, ut in Aram imponatur. Minus premet mentem meam caro mea. Si jumento forte insideres, qui te gestiendo posset præcipitare, nonne, ut securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares, quem fræno non posses? Caro mea jumentum meum est, iter ago in Jerusalem, plerumque me rapit, & de via conatur excludere; via autem mea Christus est, ita exultantem non cohibebo jejunio „ „?

S. Leo Sermone 4. De jejunio decimi mensis, jejunium ad tentationes vincendas utilissimum esse docet. „ „ Qui jam regenerati filii lucis effecti sunt, quamdiu tamen in hoc mundo, qui totus in maligno positus est, detinentur; quamdiu infirmitati car-

nis corruptibilia, & temporalia blandiuntur, non possunt istos dies sine tentatione transire. Non facile cuiquam provenit tam incruenta victoria, ut inter multos hostes, frequentesque conflictus, etiamsi sit liber a morte, sit quoque immunis a vulnere. Curandis igitur læsionibus, in quas sæpe incidunt, qui cum invisibili hoste confligunt, trium maxime remediorum est adhibenda medicina. In orationis instantia, in castigatione jejunii, in eleemosynæ largitate; quæ cum pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur. Et iis quidem præsidiis semper fidelis anima debet accingi, sed tunc studiosius præparari, cum ii adsunt dies, qui proprie sunt ad hæc pietatis officia præstituti „ „.

Et paulo post: „ „ Jejuniorum (*inquit*) utilitatem novi Testamenti gratia non removit; & continentiam corpori, atque animæ semper profuturam pia observatione suscepit. Quoniam sicut permanet apud intelligentiam christianam: *Dominum tuum adorabis, & illi soli soli servies*: Et, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*; & cætera talium mandatorum; ita quod in eisdem libris de jejuniorum sanctificatione, & curatione præceptum est, nulla interpretatione vacuatur. In omni enim tempore, omnibusque diebus vitæ hujus seculi jejunia nos faciunt contra peccata fortiores, jejunia concupiscentias vincunt, tentationes repellunt, superbiam inclinant, iram mitigant,

Matth. 4.

[redacted]

August. Epiſtola 36. alias 86. *ad Caſulanum* Presbyterum data.) Verum etſi nullum hujuſmodi præceptum in novo Teſtamento ſcriptum extet, jejunium tamen quadrageſimale ex Apoſtolorum traditione ſervavit ſemper, & a Fidelibus obſervari juſſit Eccleſia; illud exemplo ſuo Chriſtus conſecravit. Diſcipulos ſuos poſt mortem, Reſurrectionemque ſuam jejunaturos prædixit, Matth. 9. *Nunquid poſſunt filii Sponſi lugere, quamdiu cum illis eſt Sponſus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis Sponſus, & tunc jejunabunt.* Quin id religioſe præſtiterint, & Chriſtianis commendaverint, minime dubitandum. Quadrageſimalis jejunii diſciplinam ab Apoſtolis inſtitutam, & traditam *S. Hieronymus* Epiſtola 54. ad *Marcellam* docet. „„ Nos (*inquit*) unam Quadrageſimam ſecundum Traditionem Apoſtolorum, toto anno, tempore nobis congruo jejunamus: illi (*Montaniſtæ nempe hæretici*) tres in anno faciunt Quadrageſimas, quaſi tres paſſi ſint Salvatores. Non quod & per totum annum, excepta Pentecoſte jejunare non liceat, ſed quod aliud ſit neceſſitate, aliud voluntate munus offerre „„. *Certe* „„ Quod univerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, nonniſi auctoritate Apoſtolica traditum rectiſſime creditur (*inquit S. Auguſt.* lib. 4. *De Baptiſmo contra Donatiſtas*, cap. 24.) Et Epiſt 54. alias 118. ad *Januarium* idem repetit. Quadrageſimale porro jejunium univerſa tenet, ſemperque retinuit Eccleſia, nec in aliquo inſtitutum Concilio eſt, nec illius initium poteſt oſtendi; ab Apoſtolis igitur traditum merito aſſeritur.

Quadrageſimale jejunium.

II. Quadrageſimalis jejunii meminerunt quarti, & quinti ſeculi Patres, velut obſervantiæ generalis, cujus lege Chriſtiani omnes tenentur, nec ſua primum ætate, ſed retroactis ſeculis inſtitutum fuiſſe, ac univerſim in Eccleſia obſervatum ſupponunt. Concil. Nicænum can. 5. Quadrageſimæ, tanquam rei in omnibus chriſtiani orbis provinciis cognitæ, atque obſervatæ meminit, cum in ejus initium unam ex iis Synodis indicit, quas quotannis duas in unaquaque

provincia celebrari jubet. Synodus Laodicena Quadragesimam supponit non recentis esse institutionis, sed antiquæ traditionis, cum decernit can. 50. „ „ Quod non oportet in Quadragesima, in ultimæ septimanæ quinta Feria jejunium solvere, totamque Quadragesimam sine veneratione transire, magisque conveniat omnem Quadragesimam districto venerari jejunio „ „.

Quadragesimalis jejunii pariter meminerunt *S. Athanasius* in Epistola ad Orthodoxos, & alibi; *Cyrillus Hierosolymitanus* Catechesi prima, *S. Basilius* Hom. 2. *De jejunio*, quæ in Quadragesima habita est, ubi *Per universum terrarum orbem jejunii edictum denuntiari*, ait; *S. Greg. Nazianzenus* Oratione 40. *S. Epiphanius* in Expositione fidei catholicæ, *S. Greg. Nyssenus* Homilia in principium jejuniorum; *S. Joan. Chrysostomus* Hom. 16. ad populum Antiochenum; item Hom. 22. & Hom. 1. in Genesim; *S. Gregorius* lib. *De Elia, & jejunio*, cap. 10. *S. August.* Epist. 55. alias 119. ad *Januarium* scribens: „ „ Quadragesima habet jejuniorum auctoritatem, & in veteribus libris ex jejunio Moysi, & Eliæ, & ex Evangelio, quia totidem diebus Dominus jejunavit, demonstrans Evangelium non dissentire a lege, & Prophetis „ „. Idem confirmant Sermones illius, *De Quadragesima*. Et lib. *De hæresibus* inter Arianorum Hæreticorum errores hunc recenset, quod pertinaciter assererent: „ Nec statuta

[redacted]

III. Præter quadragesimale jejunium, solemnia sunt ex Ecclesiæ præcepto *Quatuor Temporum jejunia*, quæ ab universa Ecclesia religiose observata fuisse seculo quinto, *S. Leonis* Sermones *De jejunio Pentecostes*, necnon *De Jejunio septimi*, *&* *decimi Mensis*, fidem faciunt. Sermone 8. De Jejunio decimi Mensis, Quatuor Temporum jejunia ex doctrina Spiritus sancti instituta esse, docet: „„ Hujus observantiæ utilitas (*inquit*) in ecclesiasticis præcipue est constituta jejuniis, quæ ex doctrina sancti Spiritus ita per totum anni circulum distributa sunt, ut lex abstinentiæ omnibus sit adscripta temporibus. Siquidem jejunium vernum in Quadragesima, æstivum in Pentecoste, autumnale in mense septimo, Hyemale in hoc, qui est decimus, celebramus „„. Adde, quod quatuor anni temporibus ex Ecclesiæ consuetudine Ordines sacri conferuntur, ad quorum susceptionem oportet per jejunium præparari, & eos, qui ordinant, & eos, qui ordinantur, & totum populum, pro cujus utilitate ordinantur. Unde etiam legimus Lucæ 6 quod Dominus ante discipulorum electionem exivit in montem orare. Hæc jejunia etiam instituta sunt, ut nullum sit anni tempus a jejuniis vacuum; tum etiam ne inferior esset Christianorum abstinentia, & justitia, quam Judæorum; ut denique Ecclesia partim Deo supplicet pro terræ frugibus, partim gratias agat pro fructibus perceptis, ut intelligi potest ex Sermonibus *S. Leonis* mox indicatis.

Jejunia quatuor Temporum.

IV. Quædam etiam præcipuarum Solemnitatum Vigiliæ, scilicet Natalis Domini. Pentecostes, Assumptionis B. Mariæ Virginis, Nativitatis S. Joann. Baptistæ, omnium Sanctorum, Apostolorum, & Martyrum quorumdam, jejunio consecratæ sunt ex Ecclesiæ præcepto, ut constat ex cap. *Concilium*; & cap. *Ex parte*, Extra, *De Observatione jejuniorum*. In his autem Ecclesiæ quisque suæ disciplinam, & morem sequi tenetur. Indicta sunt autem illa Vigiliarum jejunia, ut a vitiis expiati, & carne mortificati,

Vigiliarum jejunia.

cati, ad Festa religiose, ac devote celebranda præparemur.

Religiosa abstinentia sextæ Feriæ & Sabbati.

V. Sextis Feriis, & Sabbatis abstinentia a carnibus universalis Ecclesiæ more, ac præcepto sancita est, qui dies olim jejunio etiam nonnullis in Ecclesiis dicati erant. Dies etiam rogationum, & Festum S. Marci in quibusdam Ecclesiis abstinentiam habent a carnibus ex præcepto observandam. „„ Qua in re disciplina nulla est melior gravi, prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quam forte devenerit „„ (*inquit S. August.* Epist. 54. alias 118. ad *Januarium.*) Hinc *S. Ambrosius* eidem *Augustino* de jejunio Sabbati interroganti respondit: „„ Cum Romam venio, jejuno Sabbato; cum hic sum, non jejuno. Sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi „„. Hoc cum matri *Monicæ* renuntiasset, libenter amplexa est. Ipse vero *August.* hanc sententiam semper habuit, tanquam eam *cœlesti oraculo* accepisset; ut ipse ibidem refert.

Ecclesiæ auctoritas in statuendis jejunii legibus.

VI. Ecclesiam auctoritatem habere ferendi leges de abstinentia, & jejuniis, quibus parere Christianus quilibet teneatur, nemo nisi hæreticus negaverit; siquidem auctoritas ferendarum legum pro christiani populi regimine, in ordine ad salutem æternam, Ecclesiæ a Christo sponso tradita est, Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus.* Et Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.* Et Act. 15. De S. Paulo dicitur: *Perambulabat Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.* Sic Apostoli in Concilio Hierosolymitano legem de abstinentia a sanguine, & suffocato tulerunt, afflante Spiritu sancto: *Visum est Spiritui sancto, & nobis, &c.* Constat etiam ex moribus Ecclesiæ primitivæ, Episcopos jejunia indicere solitos pro emergentibus rei christianæ periculis, & publicis causis, *Tertulliano* teste lib. *De jejuniis*, cap. 13. „„ Bene au-

autem (*inquit*) quod & Episcopi universæ plebi mandare jejunia assolent, non dico de industria stipium conferendarum, ut vestræ capturæ est, sed interdum, & ex aliqua solicitudinis ecclesiasticæ causa „ „. Quod si Ecclesia pro emergentibus rei christianæ negotiis, ac necessitatibus potestatem habet abstinentiam, ac jejunia statis diebus indicendi; proculdubio habet etiam auctoritatem stata in perpetuum jejunia præcipiendi publica lege, si causæ perpetuæ sint, & certis vicibus recurrentes. Causæ autem jejuniorum, quæ in Ecclesia statis temporibus, & diebus observantur, perpetuæ sunt. Jejunia enim, & certorum dierum abstinentia, instituta sunt ad expiationem peccatorum, ad concupiscentiam carnis edomandam, ad Deum per pœnitentiæ opera promerendum; abstinentia Sextæ feriæ, & Sabbati in honorem Dominicæ Passionis, & Sepulturæ: Quadragesimale jejunium, ut totum Ecclesiæ corpus simul pœnitentiam agat, maculasque totius anni decursu contractas eluat; ut omnes, ac singuli Christiani carnis mortificatione, & castigatione Christo quadantenus commoriantur; ut ad Paschalem solemnitatem, & ad Eucharistiam ea die percipiendam se præparent; ut totius anni quasi decimas Deo per jejunium consecremus; ut denique Christi Salvatoris nostri jejunium pro modulo nostro imitemur, ac honoremus.

§. III. *Quadragesimalis jejunii causæ explicantur.*

Has Quadragesimalis jejunii causas Patres afferunt, & exponunt. Unum, & alterum duntaxat *S. S. Augustini*, & *Leonis* locum hic exscribere satis erit. Jejunii quadragesimalis rationes.

S. Augustinus Sermone ducentesimo quinto, alias *De diversis* sexagesimo octavo, Quadragesimam institutam esse docet, ut eo tempore crucem castigandi corporis per jejunium assumamus. „ „ Congruit (*inquit*) nostræ devotioni, ut qui Domini crucifixi Passionem jam propinquantem celebraturi sumus, reprimendarum carnalium voluptatum crucem nobis ipsi etiam faciamus, sicut dicit Apostolus: *Qui autem* Galat. 5.

tem Jesu Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum passionibus, & concupiscentiis. In hac quidem cruce per totam istam vitam, quæ in mediis tentationibus ducitur, perpetuo debet pendere Christianus. Non enim est in hac vita tempus evellendi clavos, de quibus in Psalmo dicitur: *Confige clavis a timore tuo carnes meas.* Carnes sunt carnales concupiscentiæ, clavi sunt præcepta justitiæ; his illas timor Domini configit, qui nos illi acceptabilem hostiam crucifigit. Crux ergo ista, in qua Dei servus non solum non confunditur, sed etiam gloriatur, non quadraginta dierum est, sed totius hujus vitæ, quæ mystico numero quadraginta istorum significatur dierum... Unde Moyses, & Elias, & ipse Dominus quadraginta diebus jejunaverunt; ut insinuaretur nobis, & in Moyse, & in Elia, & in ipso Christo, hoc est, in lege, & Prophetis, & in ipso Evangelio, id nobiscum agi, ne conformemur, & hæreamus huic seculo, sed crucifigamus hominem veterem... Sic semper hic vive, Christiane, si terreno limo gressus non vis immergere, noli de ista cruce descendere. Si autem hoc faciendum est per hanc totam vitam, quanto magis per istos Quadragesimæ dies, quibus non solum agitur, verum etiam significatur hæc vita „ „.

Psal. 118.

S. Leo Sermone 42. in Quadragesima quinto. „ Quia (*inquit*) paucorum est tam solida fortitudo, ut nulla inæqualitatum perturbatione quatiantur, & multos Fidelium non adversa tantum, sed etiam secunda corrumpant; sanandis vulneribus, quibus humana infirmitas sauciatur, diligens est adhibenda curatio... Quando autem opportunius ad remedia divina decurrimus, quam cum ipsa nobis Sacramenta redemptionis nostræ temporum lege referuntur? Quæ ut dignius celebremus, saluberrime nos quadraginta dierum jejunio præparemus. Non enim ii tantum, qui per mortis Christi, Resurrectionisque Mysterium in novam vitam Baptismo sunt regenerandi, sed etiam omnes populi Renatorum utiliter sibi, & necessario præsidium hujus sanctificationis assumunt;

munt : illi, ut quæ nondum habent, accipiant; isti ut accepta custodiant. Dicente namque Apostolo: *Qui stat, videat, ne cadat;* nemo est tanta firmitate suffultus, ut de stabilitate sua debeat esse securus. Utamur igitur saluberrimi temporis venerabilibus institutis, & solicitiore cura cordis nostri specula tergamus. Quantumlibet enim caste, & sobrie mortalis hæc vita ducatur, quodam tamen pulvere terrenæ conversationis aspergitur, & nitor mentium ad Dei imaginem conditarum non ita a fumo totius vanitatis alienus est, ut nulla possit sorde fuscari, & non semper indigeat expoliri. Quod si etiam cautissimis animis necessarium est, quanto illis amplius est expetendum, qui tota forte anni spatia, aut securius, aut negligentius transierunt „ „? 1. Cor. 10.

Idem Serm. 46. De Quadragesima nono: „ „ Devotionem nostram (*inquit*) præsentes vel maxime dies exigunt, quos illi sublimissimo divinæ misericordiæ Sacramento scimus esse contiguos. In quibus merito a sanctis Apostolis per doctrinam Spiritus sancti majora sunt ordinata jejunia, ut per commune consortium crucis Christi etiam nos aliquid in eo, quod propter nos gessit, ageremus, sicut Apostolus ait: *Si compatimur, & conglorificabimur.* Certa, atque secura est expectatio promissæ beatitudinis, ubi est participatio Dominicæ Passionis „ „. Rom. 8. 17.

Serm. denique 47. sive decimo de Quadragesima: „ „ Considerantes quidquid per crucem Domini adepta est universitas mundi, cognoscimus ad celebrandum Paschæ diem, merito nos quadraginta dierum jejunio præparari, ut digni possimus divinis interesse mysteriis. Non enim summos tantum Antistites, aut secundi ordinis Sacerdotes; nec solos Sacramentorum ministros, sed omne corpus Ecclesiæ, universumque fidelium numerum, ab omnibus contaminationibus oportet esse purgatum, ut templum Dei: cui fundamentum est ipse Fundator, in omnibus lapidibus speciosum & in tota sui parte sit lucidum „ „.

§. IV. *Abstinentia a carnibus ecclesiastici jejunii pars est. In abstinentia a lacticiniis quisque sequi debet Ecclesiæ consuetudinem, in qua vivit.*

Primam Propositionem, scilicet, abstinentiam a carnibus ecclesiastici jejunii partem esse, & apud veteres Christianos jejuniorum diebus publica lege præceptam fuisse, Patrum, & Conciliorum antiquorum testimoniis probata veritas est, scilicet *S. Basilii* Hom. 1. De jejunio; *Theophili Alexandrini*, Epist. 3. Paschali ad universos Ægypti Episcopos; *Cyrilli Jerosolimitani*, Catechesi 4. Illuminatorum; *S. Joan. Chrysostomi* Hom. 1. & 2. in Genesim, Hom. 6. ad populum Antiochenum, & Hom. 8 de pœnitentia. *S. Hieronymi* in cap. 10. Danielis, ad illa verba, *Panem desiderabilem non comedi*, & in Epitaphio Marcellæ; *S. August.* lib. 30. *contra Faustum Manichæum*, cap. 5. *S. Leonis* Serm. 4. de jejunio Quadragesimæ, *S. Maximi* Hom. 3. de eodem jejunio, Concilii Toletani 8. can. 9. Trullani, Canone quinquagesimo sexto, &c.

Lege S. Hier. L. 2. contra Jovinianum, c. 2. & S. August. lib. 30. contra Faustum cap. 14.

Abstinentiam porro a carnibus certis diebus præcipit Ecclesia, non quod natura sua malæ sint, sicut hæretici quidam veteres existimarunt, Encratitæ, Marcionitæ, Manichæi: Nam *Omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur* (inquit Apostolus 1. *ad Tim.* 4.) Sed quia ad carnem domandam, & ad Deum colendum, hæc abstinentia conducibilis est; unde idem Apostolus ad Romanos scribit: *Bonum est non comedere carnem, & non bibere vinum, in quo frater tuus scandalizatur.* Sed nec S. Apostolus abstinentiam a carnibus damnat, cum ait 1. ad Corinth. 10. *Omne quod in macello vænit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam*: sed de ciborum idolis immolatorum esu agit, & fideles anxios esse vetat, ne forte cibi, qui in foro venales prostant, vel mensis infidelium apponuntur, idolis immolati fuerint; cum eorum esu, ubi scandalum abest, conscientia non maculetur, si nulla idoli religione manducentur,

quia

quia idolum nihil eſt, nulluſque cibus natura ſua eſt immundus.

Nec etiam ad abſtinentiam chriſtianam a certis ciborum generibus ab Eccleſia jejunii diebus, ſextaque feria, & Sabbato præceptam ſpectant hæc verba ejuſdem Apoſtoli ad Coloſſenſes cap. 2. ſcribentis: *Nemo vos judicet in cibo, aut potu;* ſed ad legales cæremonias, quibus per Chriſti mortem antiquatis, non amplius obligantur Chriſtiani; quod verba ſequentia confirmant: *Aut in parte diei Feſti, aut Neomeniæ, aut Sabbatorum; quæ ſunt umbræ futurorum; corpus autem Chriſti*, id eſt, legales illæ obſervantiæ rerum futurarum figuræ erant, ac Prophetiæ, quarum veritas in Chriſto adimpleta eſt. Cum itaque corpus, id eſt, Chriſtum jam teneamus, ſtultum eſt, ut umbras amplectamur. Non judicantur ergo Chriſtiani in cibo, & potu, quaſi alii cibi mundi ſint, alii immundi, ex vi legis moſaicæ, cujus cæremonialia præcepta abrogata ſunt, ſed ratione inobedientiæ judicantur, qui Eccleſiæ morem non gerunt, abſtinentiam certis diebus imperanti; ſicut & ratione intemperantiæ in cibo, & potu judicantur, qui cibum, & potum immoderate ſumunt. Sic *Quod intrat in os, non coinquinat hominem*, ex natura ſua; ſed coinquinat ex inobedientia, & intemperantia eorum, qui utuntur.

Vide S. Hieron. Epiſt. 154. ad Agaſiam qu. 10. & Theodor. in Comment. hujus loci.

Matth. 15.

Doctrinas denique, *& mandata hominum* nemo dixerit leges Eccleſiæ de abſtinentia, & jejuniis; hoc enim nomine Chriſtus ſuperſtitioſas Phariſæorum obſervantias & traditiones ſugillavit, qualis erat: *Non lotis manibus manducare*, non vero traditiones, & mandata Eccleſiæ, & Apoſtolorum, ac Epiſcoporum, qui ipſis ſucceſſerunt, quibus morem geri præcepit. Sicut ergo inter mandata, & doctrinas hominum lex ab Apoſtolis lata de abſtinentia a ſanguine, & ſuffocato, pro tempore, cenſeri abſque errore non poteſt, de qua legislatores ipſi dixerunt: *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis;* ita nec leges Eccleſiæ de abſtinentia, & jejuniis, inter doctrinas,

Ibidem, & ad Coloſſ. cap. 2.

Act. 15. 28.

nas, & mandata hominum numerari possunt, siquidem eadem auctoritate, eodemque Spiritu sancto dirigente has leges condit, & hæc præcepta fidelibus imponit, quibus Apostoli legem illam temporariam tulerunt. De abstinentia christiana, & jejuniis plura dabit nostra Dissertatio 4. in Historiam ecclesiasticam seculi 2. qua librum *Joannis Dallæi* Calviniani ministri *De jejuniis, & Quadragesima* refellemus.

Abstinentia a lacticiniis. Propositio altera, unumquemque scilicet in abstinentia a lacticiniis Ecclesiæ usum sequi debere, colligitur ex *S. Thom.* 2. 2. qu. 147. art. ult. in responsione ad tertiam objectionem. „ „ Ova (*inquit*) & lacticinia jejunantibus interdicuntur, in quantum sunt ex animalibus exorta carnes habentibus; unde principalius interdicuntur carnes, quam ova, vel lacticinia. Similiter etiam inter alia jejunia solemnius est quadragesimale jejunium; tum quia observatur ad imitationem Christi; tum quia per ipsum disponimur ad Redemptionis nostræ Mysteria devote celebranda. Et ideo in quolibet jejunio interdicitur esus carnium: in jejunio autem Quadragesimali interdicuntur universaliter etiam ova, & lacticinia; circa quorum abstinentiam in aliis jejuniis diversæ consuetudines existunt apud diversos, quas quisque observare debet secundum morem eorum, inter quos conversatur. Unde S. Hieronymus *Epistola* 28. *de jejuniis loquens ait*: Unaquæque provincia abundet in suo sensu, & præcepta Majorum leges apostolicas arbitretur „ „. Hinc etsi abstinere a carnibus tantum, sed a vino tempore jejunii, præsertim Quadragesimalis, olim Christianorum mos esset, Ecclesiæque primævæ disciplina; abstinentia tamen illa postmodum Ecclesiæ indulgentia remissa est. Similiter, licet abstinentia ab omnibus, quæ sementinam carnis originem trahunt, nempe ab ovis, lacte, butyro, caseo, generali lege quadragesimali jejunio sit annexa; in aliquibus tamen locis propter necessitatem, lactis, butyri, caseique usus concessus est. Qua in abstinentia varias jam fuisse Ecclesiarum consuetudines suis temporibus, *Theodulfus*

sus Aurelianensis Episcopus, in suo Capitulari c. 40. & *Æneas* Episcopus Parisiensis libro contra Græcos, in responsione ad tertiam objectionem, testantur. Unusquisque ergo Ecclesiæ suæ consuetudinem tuta conscientia in his sequi potest.

Ex his colligitur, hanc Propositionem inter alias decem die 24. Septembris anni 1675. ab *Alexandro VII.* Pontifice maximo fuisse merito damnatam. „ Non „ est evidens, quod consuetudo non comedendi ova, „ & lacticinia in Quadragesima obliget „. Propositio damnata.

ARTICULUS VI.

REGULÆ MORALIS CHRISTIANÆ

Circa religiosam Dominicæ diei, & Festorum observationem.

REGULA PRIMA.

Lethalis peccati rei sunt, qui servilia opera, aliaque Canonibus, & Legibus prohibita, Dominicis, Festisve diebus exercent, exceptis caussis pietatis, ac justæ necessitatis; quarum judicium penes Episcopos est.

Servilibus enim operibus cultus Dominicæ, Festorumque dierum violatur, ad quos tertium præceptum Decalogi, quatenus morale est, pertinet; *Sabbatum Domini Dei tui est. Non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, & servus tuus, & ancilla tua, jumentum tuum, & advena, qui est intra portas tuas.* Quibus verbis omne servilis operis genus prohiberi perspicuum est, non quod natura sua, aut turpe, aut malum sit; sed quoniam mentem nostram a divino cultu, qui finis præcepti est, abstrahit. Unde *S. Greg.* lib. 11. Epist. 3. scribit: „ „ Dominico die a labore terreno cessandum est, atque omnimodo orationibus insistendum, ut si quid negligentiæ per sex dies agitur, per diem Resurrectionis Dominicæ precibus expietur „ „. Servilia autem opera sunt, quæ a servis, & infima plebe, seu mercenariis hominibus Exod. [illegible]

exercentur, qualia sunt artium omnium mœchanicarum opera patrata, præsertimque ruralia, & in quibus jumenta labori applicantur. Prohibita sunt etiam sacris Canonibus, & Principum christianorum legibus mercatus, & nundinæ, judiciarii processus, & strepitus forenses. Capitalia præsertim, & ad poenam ordinata judicia, item juramenta publica, Acta pariter publica Notariorum (exceptis tamen conventionum connubialium, & ultimarum voluntatum instrumentis) *Ruralia*, & alia opera famula prohibet Capitulare Aquisgranense *Caroli magni*, necnon *Placita*, sive strepitus forenses, causarumque publicas actiones. Prohibet etiam *Venationes*, quibus Festos dies violari hinc collige, quamvis ob solam animi recreationem, non lucri causa fiant. Opus rurale die Dominico prohibet etiam Concilium Aurelianense 3. anno 538. celebratum, can. 28. *Quo facilius* (inquit) *ad Ecclesiam venientes, orationis gratia vacent*. Concilium Matisconense 2. anno 585. can. 1. Dominicis diebus prohibet opera, quæ in privatis diebus fiunt, id est, opera servilia, causarumque actiones. „ „ Custodite (*inquit*) Diem Dominicam, quæ nos denuo peperit, & a peccatis omnibus liberavit. Nullus vestrum litium fomitibus vacet; nullus causarum actiones exerceat; nemo sibi talem necessitatem exhibeat, quæ jugum cervicibus jumentorum imponere cogat... Exhibeamus Dominum liberam servitutem, cujus nos novimus pietate de ergastulis liberatos erroris. Non quia hoc Dominus noster a nobis expetit, ut corporali abstinentia diem Dominicam celebremus; sed quærit obedientiam, per quam nos calcatis terrenis actibus ad cœlum usque misericorditer provehat. Si quis itaque vestrum hanc salubrem exhortationem parvipenderit, sciat se pro qualitatis merito principaliter a Deo puniri, & deinceps Sacerdotali quoque iræ implacabiliter subjacere „ „.

Venationes diebus Dominicis, & Festis prohibitæ.

Conc. Cabilonense anno 759. can. 18. *Ruralia opera, & quidquid ad ruris culturam pertinet*, Dominicis diebus fieri vetat secundum superiorum Concilio-

liorum Canones: „ „ Sicut in superioribus Canonibus est statutum; non aliquid novi condentes, sed vetera renovantes... Qui inventus fuerit faciens sub disciplina districtionis omnimoda corrigatur „ „.

Conc. Arelatense 6. ann. 813. can. 16. Dominicis diebus, *Publica mercata*, causarumque *disceptationes* exerceri prohibet; ac *penitus a naturali, & servili opere cessari* jubet: *His solummodo peractis, quæ ad Dei cultum & servitium pertinere noscuntur.* Idem statuit Concilium Remense 2. eodem anno, can. 35. & *Donationes in publico facere* præterea vetat, id est, instrumenta donationum a Notariis confici. Turonense 3. eodem anno, can. 40. Christianos die Dominica *a servili opere* feriatos, *in laude Dei, & gratiarum actione usque ad vesperam perseverare* jubet. *Mercata* etiam, *& Placita usquam fieri* ea die interdicit. Parisiense 6. anno 829. can. 50. *Mercatus, placita, & ruralia quæque opera, necnon quaslibet carrigationes*, seu rerum, & onerum evectiones fieri prohibet a cujuscunque conditionis hominibus: „„ Quoniam dum hæc agunt, & decus Christianitatis offuscant, & nomen Christi blasphemantibus locum amplius detrahendi attribuunt. *Addunt hujus Concilii Patres*: Multi nostrorum visu, multi etiam quorumdam relatu didicimus, quosdam in hac die ruralia opera exercentes fulmine interemptos, quosdam artuum contractione mulctatos, quosdam etiam visibili igne corporibus, ossibusque simul sub momento absumptis, in cinerem subito resolutis, pœnaliter occubuisse. Et multa alia terribilia judicia extiterunt, & hactenus existunt, quibus declaratur, quod Deus in tanti diei dehonoratione offendatur... Si ergo Judæi Sabbatum carnaliter custodientes, eo die nulla potestate terrena compellente, ab operibus ruralibus se abstinent; quanto magis Christi gratia redemptis convenit, ut eo die, quo auctor vitæ resurrexit, eisque spem resurgendi concessit, ab his, quæ præmissa sunt, se abstineant, & solummodo spiritualibus gaudiis repleti, canticisque hymnigeris, &

Dominicis diebus ea tantum agenda, quæ ad Dei cultum, & servitium pertinent.

Divinam sæpe ultionem sunt experti, qui Dominicæ diei sanctitatem violarunt.

fensionisve, aut occasionis, qua distrahantur homines a divinis officiis „ „.

Quoniam vero sutores, pistores, calcearii, tonsores, aliique ejusmodi opifices in Festorum dierum violatione frequenter peccare solent, statuit Synodus, ut iis *Episcopus certas Regulas præscribat, ne deinceps dierum festorum cultum violent.*

Mercatus & nundinæ omnes a diebus festis quibuscunque in alios dies rejici debent.

Concil. Turonense anno 1583. & Aquense 1585. eadem statuunt circa Festorum dierum cultum, quæ Concilium Mediolanense 1. „ „ Publicas nundinas, & alios mercatus, quacunque in contrarium consuetudine non obstante, diebus Dominicis potissimum, & annalibus festis, indicere, & frequentare *prohibet.* Si qui vero locorum Domini jus nundinarum, & mercatuum iis diebus se habere prætendant, illas in perendinum, aut alium diem non festum „ „ transferre jubet, sub pœna excommunicationis, ab ipsis, eorumque procuratoribus, & judicibus ipso facto incurrenda.

Concil. Rotomagense anno 1581. pariter decernit. „ „ Nundinas omnes, ac negotiationes a quibuscunque Festis in alios dies rejici; Dominos vero locorum, eorumque Procuratores, & Actores, seu judices excommunicari, si Dei mandatis, & Ecclesiæ de observatione Festorum parere noluerint, & ad suas nundinas alios dies deligere. *Rationem affert hujusce Decreti, quia diabolus his nundinis* non solum avertit populum ab Ecclesiis frequentandis, & officio divino, ac sacris Concionibus audiendis, necnon ad negotia secularia diligentius, quam aliis diebus exercenda provocat contra Festorum institutionem; sed insuper ad augendum sacrilegium, fallacias, fraudes, perjuria, blasphemias, contumelias, proximorum offensiones, & injurias, atque impudica, & obscœna ludicra in his admiscet, ut totum hominem perdat in Sabbato, ac sibi subjiciat „ „. Idem quoad mercatus, & nundinas edixerunt christianissimi Reges, Aurelianensi Constitutione, articulo 23, & Blesensi, artic. 28. Mutuam igitur operam dare debent Episcopi, & Magistratus,

ut

ut nundinæ festis diebus non fiant, sed in alios dies transferantur; alioqui & ipsi rei sunt coram Deo; qui pravam consuetudinem, abusumque non corrigunt, cum possint; & quicunque nundinas illas frequentant, venditurí aliquid, vel empturi festis diebus, nisi necessitas urgeat. A mortali tamen videntur excusari posse, si Missæ auditionem non omittant, qui emunt, vel vendunt in nundinis, quæ festis diebus a Prælatis tolerantur, secundum *S. Antoninum*. 2. P. tit. 9. Cap. 7. § 4.

Synodus Parisiensis anno 1557. oenopolis, cupediariis; & id genus aliis, qui vinum, panem, esculenta, & poculenta in publicum vendere solent, vetat, ne quo tempore divina officia in Ecclesiis peraguntur, tabernas aperiant, aliquid vendituri. Conc. Rothomagense anno 1581. Curatos diligenter animadvertere jubet, si paroeciani Dominicis, aut festis diebus divinis officiis intersint, & de absentiæ causis inquirere; aut jubere per aliquem puerum absentes observari, & notari, ut post admonitionem debitam, quos noverint pertinaces, ad Episcopum deferant, & ab eo discant, quid agendum. Præcipit quoque, ut: „„ In Pronao pro excommunicatis denuntient, qui post admonitionem ausi fuerint Dominicis, & festis diebus, tempore servitii, paroecianos in domum suam ad potandum, ludendum, aut aliud non necessarium agendum recipere, mercaturam, aut vecturas non necessarias, aut aliud opus exercere „„. Conc. Burdigalense anno 1582. Magistratus omnes hortatur pro sui officii ratione, ut (quod in ipsis maxime situm est) sacros dies illos ac solemnes pie, sancteque „„ celebrari curent, tabernas aperiri, vecturas, & opera quævis rustica exerceri prohibeant. Quo tempore vero divinum officium expletur, aut Conciones habentur, otiosam, & vagam turbam e tabernis, & foro, & plateis abigant, poenisque propositis, rebus sacris interesse compellant „ „. Aurelianensis Constitutio christianissimi Regis Caroli IX. & Blesensis Henrici III. Tabernas, & ludis pilæ palmariæ destinatas ædes aperiri vetant

Excommunicati sunt aliisque poenis digni oenopolæ, seu tabernarii, qui divini officii tempore oppidanos ad potandum, vel ludendum in domos suas recipiunt.

Magistratus invigilare tenentur, ne sacrorum dierum violetur observantia.

Dominicis, & festis diebus tempore divinorum officiorum, gravi mulcta arbitraria indicta pro prima vice, pœna carceris pro altera, non solum tabernariis, & œnopolis, sed etiam urbium, oppidorum, & pagorum incolis, qui in popinis manducaverint, & biberint, quibus horis divina officia celebrantur.

REGULA II.

Pietatis, & justæ necessitatis causa, servilia opera festis diebus exerceri possunt.

De Festis. Hanc Regulam in præcedenti involutam, singulatim explicare necesse est. Explicuit autem Christus ipse (Matth. 12.) Discipulos Sabbato spicas vellentes vindicans a Pharisæorum criminatione. *Non legistis* (inquit) *quid fecerit David, quando esuriit, & qui cum eo erant, quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, nisi solis Sacerdotibus? Aut non legistis in lege, quia Sabbatis Sacerdotes in templo Sabbatum violant, & sine crimine sunt? Dico autem vobis, quia templo major est hic. Si autem sciretis, quid est, misericordiam volo, & non Sacrificium, nunquam condemnassetis innocentes. Dominus enim est Filius hominis etiam Sabbati.* Occurrente vero homine, cui manus erat arida, & interrogantibus Pharisæis: *Si licet Sabbato curare?* Dixit illis Jesus: *Quis*

[redacted]

teat „ „. Conc. Narbonense anno 589. can. 4. die Dominico operas fieri vetat, vel boves jungi: *Excepto si in mutando necessitas incubuerit.* Capitulare Aquisgranense Caroli magni, vecturas, seu carraria opera (ut loquitur) fieri vetat Dominico die, iis exceptis, quæ fiunt ad mortuos sepeliendos, quod pietatis est; vel ad bellica opera, aut quæ alendis copiis, aut alias necessaria sunt, transvehenda. „„ Sed tria carraria opera licet fieri in die Dominico, id est, hostilia carra, vel victualia, vel si forte necesse erit corpus cujuslibet duci ad sepulcrum „ „.

Theodulfus Aurelianensis Episcopus in Capitulari ad suæ Diœcesis Presbyteros, cap. 24. Dominicis diebus nihil aliud vult fieri operis: „ „ Præter orationes, & Missarum solemnia, & ea, quæ ad vescendum pertinent. *Et* si necessitas fuerit navigandi, sive itinerandi, licentia datur; ita duntaxat, ut hac occasione Missæ, & orationes non prætermittantur „„. Itinera diebus Dominicis, & festis licita faciunt pietas, & necessitas, non quæstus, & utilitas temporalis, sive lucrum, aut voluptas, sive recreatio. Quod confirmat Concilium Coyacense in Hispania celebratum anno quinquagesimo supra millesimum, can. 6. „ „ Christiani (*inquit*) Dominica servile opus non exerceant, nec sectentur itinera, nisi orationis causa, aut sepeliendi mortuos, aut visitandi infirmos, aut pro Regis secreto, pro Saracenorum impetu „„.

Cap. *Omnes dies*, Extra, *De Feriis*, Conc. Compendiense, *Sacramenta*, sive juramenta die Dominico *præstari* vetat, *nisi pro pace, vel alia necessitate.*

Alexander III. cap. *Licet*, sub eodem titulo, piscationem alecum diebus Dominicis, & Festis, præterquam in majoribus anni solemnitatibus permittit, *ingruente necessitate*, ea lege *Ut post factam capturam Ecclesiis circumpositis, & Christi pauperibus congruam faciant portionem.*

Gregorius IX. cap. *Conquestus*, eodem titulo, litium cognitionem, & judicia diebus festis prohibet: *Nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat.*

Nicolaus V. anno 1447. a Transilvanis interrogatus: „ „ An pauperibus villanis, ac oppidanis licitum sit vendere die Dominico, vel Festo alicujus Sancti, panes, pyra, poma; & alia legumina, vel sit licitum eis finita mensa post prandium de campo, tempore messis, cum timetur de pluvia, portare cum pecoribus, vel equis, vel curribus, linum, foenum, & alia blada humano usui convenientia. *Respondet*; Cessante necessitate ab omni opere servili abstinendum est diebus Dominicis, & Festivis, sed necessitate cogente, non tamen affectata, seu procurata, licitum est præmissa exercere „ „. Unde iter cum animalibus, aut curru onusto bona fide susceptum, die festo persequi licet, vel ob publicam utilitatem, vel ob privatum damnum vitandum.

Concilium Bituricense anno 1584. Dominicis, & festis diebus instrumenta fieri vetat a Notariis: „ Nisi „ quæ ex necessitate Testamentorum, aut Matrimo„ niorum causa differri non possunt „.

Synodus Lingonensis anno 1404. declarat, posse Episcopum „ „ Dare licentiam in aliquibus mediocribus, vel modicis Festivitatibus, operandi in agrorum, vel vinearum cultura, & fructibus foenationum, messium, & vinearum recolligendis, & pro reparationibus Ecclesiarum, locorum religiosorum, vel pro republica, prout ipse videbit, quod ex qualitate temporis, vel alia

[redacted]

Eamdem Regulam confirmat *S. Thomas*, 2. 2. qu. 40. art. 4. „ „ Observatio Festorum (*inquit*) non impedit ea, quæ ordinantur ad hominis salutem, etiam corporalem. Unde Dominus arguit Judæos, dicens Joan. 7. *Mihi indignamini, quia totum hominem salvum feci in Sabbato?* Et inde est, quod medici licite possunt medicare homines in Festo. Multo autem magis est conservanda salus reipublicæ, per quam impediuntur occisiones plurimorum, & innumera mala, & temporalia, & spiritualia, quam salus corporalis unius hominis. Et ideo pro tuitione reipublicæ fidelium, licitum est justa bella exercere diebus Festis; si tamen hoc necessitas exposcat. Hoc enim esset tentare Deum, si quis imminente tali necessitate vellet a bello abstinere; sed necessitate cessante, non est licitum bellare in diebus Festis „ „.

Et quæst. 122. art. 4. in responsionem ad tertiam objectionem, docet, opera, quæ pertinent ad Dei cultum, festis diebus non prohiberi. „ „ Quia hoc esset contrarium fini observationis Sabbati. Homo enim ad hoc ab aliis operibus abstinet *sacris diebus*, ut vacet operibus ad Dei servitium pertinentibus. *Unde, dicitur* Joannis 7. *Circumcisionem homo accipit in Sabbato, ut non solvatur lex Moysis.* Et Matth. 12. *Sabbatis Sacerdotes in Templo Sabbatum violant* (id est, corporaliter operantur) *& sine crimine sunt.* Et sic Sacerdotes Sabbato circumferentes Arcam non transgrediebantur præceptum de Sabbati observatione. *Addit*, Nullius spiritualis actus exercitium esse contra observantiam Sabbati, ut si quis doceat verbo, vel scripto „ „. Subdit postea, quemlibet tam servum, quam liberum teneri in necessariis providere, non tantum sibi, sed etiam proximo, præcipue quidem in his, quæ ad salutem corporis pertinent, secundum illud Prov. 24. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem.* Secundario autem etiam in damno rerum vitando, secundum illud Deut. 22. *Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis, sed reduces fratri tuo.* Et ideo „ „ Opus corporale pertinens

ad conservandam salutem proprii corporis, non violat Sabbatum. Et propter hoc Machabæi non polluerunt Sabbatum, pugnantes ad sui defensionem die Sabbati. Similiter etiam nec Elias fugiens a facie Jezabel die Sabbati. Et propter hoc etiam Dominus excusat discipulos suos, qui colligebant spicas die Sabbati, propter necessitatem, quam patiebantur. Similiter etiam opus corporale, quod ordinatur ad imminens damnum rei exterioris vitandum, non violat
Matth. 12. Sabbatum. Unde dicit: *Quis erit ex vobis homo, qui habet unam ovem, & si ceciderit Sabbato in foveam, nonne tenebit, & levabit eam* „ „?

S. Antoninus p. 2. tit. 9. cap. 7. Quod *De Negligentia Festorum* inscribitur §. 5. „ „ Pertinet (*inquit*) ad opus servile prohibitum, scribere pro pretio, ut de quaterno in quaternum, vel instrumenta, cum tamen possit sine periculo differri. Conficere autem Testamenta infirmorum, vel contractus matrimonii, ubi est de more, videtur posse fieri. Videre autem ratiocinia, & facere computum prolixum, illicitum est. Item ad opus servile spectat, cum equis, asinis, vel bobus, deferre blada, vel vina, vel ligna, vel marcimonia, nisi necessitas urgeat. Item abstinendum est ab itinere dietario, nisi necessitas cogat, vel aliud pium opus inducat, ut videlicet visitatio alicujus Ecclesiæ, vel consecutio Indulgentiæ, vel reformatio pacis, seu amotio scandali, & hujusmodi „ „.

[redacted]

fornacis, ad calcem, aut lateres *coquendos*, *aut vitrea vasa conflanda*. *Item* Carnifices, *sive lanii*, & pincernæ præparantes victualia in Festis, ut sequenti die vendant, si non poterant prius præparari, vel præparata conservari, videntur excusari a mortali. Item vectores mercium, aut alimentorum, aut personarum ad loca remota, cum alias non possent sine gravi incommodo vitam transigere, creduntur exculari, si differri non possunt „ „.

„ „ Item, qui compelluntur a dominis justo metu ad laborandum in diebus festivis in agris suis, vel deferendum ligna, vel lapides, vel faciendum ædificia, vel foveas, & hujusmodi, quæ si non facerent notabiliter damnificarentur in persona, vel rebus, videntur posse excusari propter necessitatem. Melius tamen facerent non obedire, quando opus illud non est necessarium. Et quia modicus recessus a medio non tollit bonum virtutis; ideo quod aliquis in horto aliquid faciat parvum, ut obturando sepem, vel evellendo malas herbas, vel suendo aliqua puncta vestis dissutæ, vel calligæ, & hujusmodi, non judicatur violator Festi „ „.

„ „ Barbitonsores non in radendo, sed in minuendo sanguinem, & ferratores equorum, & hujusmodi, si in Festis exercent artem suam principaliter propter necessitatem eorum, quibus serviunt, non propter cupiditatem lucri, excusantur; & similiter, qui eos requirunt de arte sua, si alias non poterant sibi commode providere, excusantur „ „.

„ „ Item in molendinis ad aquam, vel ad ventum, quæ sine magna opera hominis exercentur, potest servari consuetudo patriæ non prohibita a Prælatis Secus de molendinis cum jumentis; & hoc nisi necessitas urgeret propter victualia necessaria, quia tunc liceret „ „.

„ „ Item, diebus festivis, non tamen Dominicis, vel solemnioribus, licitum videtur laborare pro pauperibus, cum his tamen conditionibus adjunctis; primo, ut non dimittantur Divina, id est auditio

Missæ. Secundo, quod fiat eleemosynaliter, non propter lucrum. Tertio, quod illi, pro quibus laboratur, indigeant „ „.

„ „ Item a fortiori, videtur licitum cuilibet laborare pro sustentatione sui, & familiæ suæ, quando aliter sustentari non valet; ita tamen, quod non dimittantur Divina. Nec enim observatio festi est in tanta arctitudine, ut in veteri Testamento. Et erit bona cautela, ut hoc fiat cum dispensatione Episcopi „ „. Hæc *S. Antoninus*, quæ ipsis S. Præsulis verbis referre volui; quia hunc casuum arbitrum sequi tutum est, qui nec plus æquo exasperat, nec emollit nimis jugum Christi.

Quod *S. Antoninus* dixit de apertione venæ, & minutione sanguinis festis diebus ob necessitatem licita, *S. Cæsarii Arelatensis* testimonio confirmatur Homil. 37. & ex eodem colligitur, illicitum esse Dominicis, aut festis diebus sanguinis minutionem sibi procurare, aut potionem medicinalem sumere, nisi necessitas urgeat. De Rogationum enim religiosa observatione loquens, quæ tamen non ita stricta erat ac Festorum cæterorum, Dominicorumque dierum, ait: „ „ Nemo sibi ex industria aliquas occupationes audeat providere; nemo se otiosis fabulis occupare, ne inde sibi vulnera faciat, unde sibi parare medicamenta potuerat. Nemo in istis tribus diebus aut sanguinem tollat, aut potionem accipiat, nisi forte hoc infirmitas nimium periculosa compellat „ „.

An tonsores artem suam Dominicis, festisque diebus exercere possint.

Quod vero tonsio capillorum, & rasura barbarum passim fieri non possit absque Dominicæ, aut festi diei violatione, *Joan. XXII.* Pontifex maximus declaravit, in literis ad *Philip. V.* Regem christianissimum vulgo *Longum* appellatum datis anno 1317. & ab *Odorico Raynaldo* relatis ad eumdem annum, num. 4. „ „ Illud sane (*inquit*) quod inolevisse in illis partibus dicitur, ut videlicet passim in quamdam divinam irreverentiam exerceantur judicia die Dominico, & radendis, ac tondendis barbis, atque capitibus intendatur, te dissimulare non decet; cum

dies

dies illa divino cultui specialiter dedicata talibus profanari non debeat „ „.

Idem confirmat Synodus Andegavensis anno 1282. „ „ Cum diebus festivis (*inquit*) ob reverentiam Dei, & Sanctorum introductis, præcipue diebus Dominicis, honori Majestatis altissimæ consecratis, a Christi Fidelibus sit ab omni opere servili abstinendum, ac cessandum, & divinis cultibus jugiter insistendum; omnibus, & singulis Rectoribus, & Capellanis in virtute obedientiæ præcipimus, & mandamus, quod ipsi parochianis suis inhibeant sub obtestatione divini officii, & pœna excommunicationis, ne ipsi dictis diebus Dominicis barbas radant, vel alias barbitonsorium officium exerceant, etiam minuendo, nisi mortis, vel gravis infirmitatis periculo imminente, inhibentes subditis suis sub pœna prædicta, ne dictis diebus Dominicis se radi faciant, aut permittant, aut barbitonsoris officium recipiant, in suarum periculum animarum. Inhibentes molitoribus etiam quibuscunque sub pœnæ interminatione prædicta, & molendinorum Dominis, ne ipsi dictis diebus Dominicis molendina molire faciant, aut permittant, non obstante longi temporis abusu, qui non usus censendus, aut consuetudo, imo verius corruptela; cum tanto sint graviora peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam. Cum aliqua præscriptio contra præcepta Decalogi locum sibi vendicare non possit „ „.

Si tamen necessitas postulet, ut tonsores Dominicis, & festis diebus artem suam exerceant, in gratiam opificum, & rusticorum, qui profestis diebus ipsos non possunt adire ad barbæ tonsionem, id licitum erit Episcopo permittente, vel tolerante. De sartoribus par esto judicium, si funus urgeat, pullæque vestes parari non possint, nisi parte aliqua diei Festi laboretur. Consuetudo enim ab Episcopo approbata, vel tolerata, & necessitas, ipsos a labe peccati lethalis immunes præstare videntur, modo Missam audiant, secundum principia *S. Antonini*, cui venerabilis *Ger-*

igitur, vel per unam horam absque gravi necessitate, festis diebus laboret, vel alterum laborare cogat, is violati præcepti de Sabbati sanctificatione, lethalisque peccati reus est; & si animo fixum teneat id deinceps efficere velle, non est absolvendus in pœnitentiæ tribunali.

Ex his compertum est, quam merito ab *Innocent. XI.* Pontifice maximo damnata sit ista Propositio: „ Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali „ seposito scandalo, si absit contemptus „. Quam & Clerus gallicanus anno 1700. hac Censura confixit. „ Hæc propositio scandalosa est, ad violandas leges „ tum civiles tum ecclesiasticas viam aperit, &c. „.

REGULA III.

Convivia publica, & comessationes, choreæ, ludi scenici, vel theatrales, & cujusvis generis spectacula Dominicis, Festisve diebus agi, duci, exhiberi, frequentari sine gravi peccato non possunt, quibus præsertim horis officia divina celebrantur.

Spectacula, & Choreæ diebus præsertim Dominicis, & festis prohibita.

Quæcunque enim animum a rerum divinarum cura, studioque avocant, diebus festis sunt prohibita, ut docet Concilii Tridentini Catechismus; hæc autem omnia animum a rerum divinarum cura, studioque maxime avocant. Unde *S. August.* Concione 1. in Psalm. 32. ait: „ „ Observa diem Sabbati, non carnaliter, non judaicis deliciis, qui otio abutuntur ad nequitiam. Melius enim utique tota die foderent, quam tota die saltarent. *Et in Psalm.* 91. Ecce & hodiernus dies Sabbati est. Hunc in præsenti tempore otio quodam corporaliter languido, & luxurioso celebrant Judæi. Vacant enim ad nugas, & cum Deus præceperit observari Sabbatum, illi in his, quæ Deus prohibet, exercent Sabbatum. Vacatio nostra a malis operibus, vacatio illorum a bonis operibus est. Melius est enim arare, quam saltare. Illi a bono opere vacant, ab opere nugatorio non vacant „ „. *Et libr. De decem Chordis*, cap. 3. „ „ Dici-

tur

tur tibi, ut spiritualiter observes Sabbatum, non quomodo Judæi observant Sabbatum carnali otio; vacare enim volunt ad nugas, atque luxurias suas. Melius enim faceret Judæus in agro suo aliquid utile, quam in theatro seditiosus existeret. Et melius feminæ eorum die Sabbati lanam facerent, quam tota die in mænianis suis impudice saltarent „„.

Hinc Conc. Carthaginense IV. can. 88. statuit: „ Ut qui die solemni prætermisso solemni Ecclesiæ „ conventu ad spectacula vadit, excommunicetur „.

Concilium Toletanum III. can. 23. exterminari jubet irreligiosam consuetudinem: „„ Quam vulgus per Sanctorum Solemnitates agere consuevit. Populi (*inquit*) qui debent officia divina attendere, saltationibus, & publicis invigilant canticis, non solum sibi nocentes, sed etiam Religiosorum officiis. Hoc enim ut ab omni Hispania depellatur, Sacerdotum, & judicum a Concilio sancto curæ committitur „„.

Conc. Cabilonense anno 650. can. 18. Choreas *A septis Basilicarum, vel Porticibus ipsarum, ac etiam ab ipsis atriis vetari, & arceri* statuit intentata excommunicationis pœna.

Herardus Turonensis Archiepiscopus in Capitulari, cap. 114. prohibet, ne Christiani festis diebus *In plateis*, aut *domibus, cantica turpia, vel luxuriosa, saltationes, vel lusa faciant diabolica.* Hortatur, ut *Aliquem sapientem, & bonum hominem* plebs rudis, & imperita *conveniat, & ibi bonis lectionibus, quæ ad animæ salutem pertinent, intendat.*

Eamdem Regulam confirmat Conc. Mediolanense 3. tit. 1. De Festorum dierum cultu. „ „ Quoniam (*inquit*) usu nimis compertum est, depravatis his temporibus, & moribus, ad choreas, tripudia, saltationes, & id genus alia nunquam fere conveniri sine multis, & iis quidem gravissimis Dei offensionibus, idque cum ob turpes cogitationes, obscœna dicta, inhonestas actiones, morum corruptelas, & perniciosas ad omnia opera carni illecebras illis perpetuo conjunctas, tum propter cædes, rixas, dissidia, stu-

pra,

pra, adulteria, aliaque mala plurima inde consequentia, quam sæpissime his tot offensionum, & peccatorum seminariis locum dari, iis prælertim diebus, qui dies propitiationis sunt, & iis ipsis diebus Fideles plerosque nefariis istis satanæ blanditiis illectos, a divinis Officiis religiosis supplicationibus, lectionibusque sacris abduci, avertique rudes a percipiendis fidei rudimentis, aliosque ab aliis christianæ pietatis officiis, in quæ eo tempore religiose incumbendum est, abstrahi, & amoveri; hoc certe gravissimum est in conspectu Dei, & Ecclesiæ; quare festis iis diebus, saltem horis, quibus divina celebrantur officia, interdicimus, ne saltationes, tripudia, choreæ ducantur, aut fiant. Ne item Comoediæ, ludi scenici, vel theatrales, hastiludia, & alia cujusvis generis spectacula agantur. Ne circumforanei circulatores, & id generis nebulones præstigias suas, inaniaque ea spectacula agant, neque quidquam omnino vendant, ne medicamenti quidem prætextu „ „.

Concil. Rothomagense 1581 tit. De divino cultu: „ „ Comessationes, ebrietates, sumptus, lites, lusus improbos, & inhonestos, choreas plenas infamiis, cantilenas turpes, omnem luxum, & lasciviam, atque festorum profanationem „ „ damnat, & reprobat. Conc. Remense, anni 1583. tit. De diebus festis: „ „ Ludos theatrales, etiam prætextu consue-[redacted]

Eadem prohibet Conventus Melodunensis Cleri gallicani tit. 6. De Festorum cultu : „ „ Ne *scilicet* moriones , & saltatores Festa suburbiorum cum tympano prænuntient populis urbium , ut eos ad luxum , voluptates , & ad ebrietates a sua parœcia avocatos ad se trahant. Ne ludi equestres , certamina , saltationes , aut inania alia ludicra , & profana diebus festis exerceantur. Qui secus fecerint, graviter puniantur , si semel admoniti , & ad Episcopos delati non resipuerint „ „. Eadem prohibentur christianissimorum Regum Constitutionibus Aurelianensi , & Blesensi.

Convivia tamen privata , sobria , & pudica Dominicis , festisve diebus ; choreas item privatas puellarum , seu in paternis ædibus , seu apud consanguineos , vel amicos ; rusticarum etiam feminarum saltationes honestas , modo tempore divinorum officiorum non fiant , nec ab Episcopis sint prohibitæ , nec Ecclesiarum prospectu fiant , absitque periculum omne lascivæ , & scandali (alias enim honestæ non censerentur) nemo lethalis peccati damnaverit.

REGULA IV.

Festorum numerum ab Episcopis minui præstat , ubi eorum violatio vix cohiberi potest.

Ita censuit Concilium Trevirense anno 1549. „ „ Operæ pretium nobis visum est (*inquit*) Festorum numerum contrahere , quo effrænes coerceantur , & aliquid detur necessitati pauperum „ „.

Eamdem Regulam tradit Concil. Cameracense anno 1565. tit. 6. cap. 11. „ „ Cum (*inquit*) diebus festis , ut plurimum vulgus ad laxiorem , & dissolutiorem vitam plerumque se ipsum effundat . quam reliquis diebus ; quo majore reverentia , & pietate queant observari ab omnibus , videant Episcopi , sintne aliqui festi dies , quos præstet esse profestos , id est , ut vocant , operarios ; atque his diebus renuntient popularibus integrum esse operas consuetas exercere „ „.

Eamdem Regulam secutum est Concilium Senonense anno 1525. Festa plurima , vulgo *Operum manualium* ,

lium, seu *Brachiorum* dicta, expunxit, & abrogavit, cum intellexisset: „ „ Ex nimia Festorum multiplicatione, populum otio, & vaniloquio illis diebus deditum, ebrietatibus, comessationibus, ludis, & lascivis, magis quam rei divinæ, orationibus & contemplationi vacare, & pauperes, & plebejos inde multum gravari „ „. Hoc Decretum promulgavit Synodus Carnotensis anno 1526. Plura alia variarum Diœcesium statuta Synodalia referre inutile esset. Quod autem in suis Diœcesibus possint Episcopi circa Festorum imminutionem, id multo magis potest romanus Pontifex in toto orbe christiano. Quocirca *Urbanus VIII.* Constitutione data anno 1642. Festorum numerum, qui nimirum excreverat, ad plurimorum Episcoporum per varias regiones constitutorum relationem imminuit. Ne autem dies Festos a locorum Ordinariis, nimia aliquorum facilitate, aut populorum importunitate deinceps multiplicari contingat, eosdem Ordinarios in Domino monet: „ „ Ut ad ecclesiasticam ubique servandam æqualitatem, de cætero perpetuis futuris temporibus ab indictione sub præcepto novorum Festorum studeant abstinere „ „.

Eamdem Regulam confirmat venerabilis *Gersonius* in Sermone habito in Concilio Remensi anno 1408. & *Nicolaus de Clemangis*, in Tractatu *De novis Celebritatibus non instituendis.*

REGULA V.

Præceptum de Sanctificatione spiritali Sabbati magis violare censentur, qui Dominicis, aut Festis diebus lethale peccatum comittunt, quam qui quodvis opus corporale, alias bonum, & licitum faciunt.

Cum enim nulla sit infelicior, & magis execranda servitus illa, qua homo servit peccato, secundum Christi sententiam, Joan. 8. *Qui facit peccatum, servus est peccati*; sequitur omne opus peccati esse servile, ideoque prohiberi singulari quodam modo Festis diebus, utpote maxime repugnans observantiæ religio-

giosæ Festorum. Ita docet *S. Thomas*, 2. 2. quæst. 122. „ „ Quia (*inquit*) magis homo impeditur a rebus divinis per opus peccati, quam per opus licitum, quamvis sit corporale; ideo magis contra hoc præceptum agit, qui peccat in die festo, quam qui aliud corporale opus licitum facit. *Unde S. August. dicit in libro De decem Chordis* „ „: Melius faceret Judæus „ in agro suo aliquid utile, quam si in theatro sedi- „ tiosus existeret; & melius feminæ eorum die sab- „ bati lanam facerent, quam toto die in mœnianis „ suis impudice saltarent „. Non autem, qui peccat venialiter in sabbato contra hoc præceptum facit. quia peccatum veniale non excludit sanctitatem „ „.

Idem confirmat Concilii Tridentini Catechismus. „ „ Facile (*inquit*) percipi potest, omne servilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quod sua natura, aut turpe, aut malum sit; sed quoniam mentem nostram a divino cultu, qui finis præcepti est, abstrahit. Quo magis peccata a Fidelibus vitanda sunt, quæ non solum animum a divinarum rerum studio avocant, sed nos a Dei amore prorsus sejungunt „ „.

Nullum opus servile magis quam peccatum.

Atque ex *S. August.* hanc doctrinam hauserunt catechismi Auctores, Tractatu 3. in Joannem, dicente: „ „ Spiritualiter observat sabbatum Christianus, abstinens se ab opere servili. Quid est enim ab opere servili? A peccato. Et unde probamus? Dominum interroga: *Omnis, qui facit peccatum, servus est peccati* „ „. Joan. 8 34.
Et Enarratione 2. in Psalm. 32. „ „ Sed tu cogitans requiem in Deo tuo, & propter ipsam requiem omnia faciens, abstine ab opere servili. *Omnis enim, qui facit peccatum, servus est peccati.* Et utinam hominis, & non peccati „ „. Et Serm. 33. alias De Diversis 18. „ „ Donum Dei (*inquit*) quod est Spiritus sanctus, promittit requiem sempiternam, quæ sabbato figuratur. Unde nos sabbatum spiritaliter observamus, si non faciamus opera servilia. Ab his enim etiam carnali intellectu Judæi sabbato prohibentur. Qui autem spiritalia vult intelligere opera servilia, audiat Dominum dicentem: *Omnis, qui facit peccatum, servus est*

peccati. Peccatum autem non solum illud est, quod in turpi, aut iniquo facto apparet hominibus; sed etiam si habeat speciem boni operis, & tamen propter mercedem temporalem fiat, non propter requiem sempiternam. Quodlibet enim quisque facit, si hoc animo facit, ut terrenum emolumentum consequatur, serviliter facit, & ideo sabbatum non observat. Gratis enim amandus est Deus; nec anima potest, nisi in eo, quod diligit, requiescere. Æterna autem requies ei non datur nisi in dilectione Dei, qui solus æternus est, & ista est perfecta sanctificatio, & spiritale Sabbatum Sabbatorum „ „.

Idem docet *S. Isidorus Pelusiota*, lib. I. Epist. 70. „ „ Nihil (*inquit*) servilium rerum, ac vos ab otio in Dei cultu collocando tanquam servos abstrahentium, die sabbati faciatis, nec quod vos peccatorum pondere deprimat. Est enim recreationis, ac remissionis dies, nec ipsius dignitatem vitiorum colligationibus dedecorari, contumeliaque affici convenit. Quod autem sequitur: *Quæcunque fiunt, ex animo fieri oportere*, per hæc verba ea omnia, quæ animæ lucrum afferunt, expleri præcipit, hoc est, precationem, quietem, admonitionem, beneficentiam, pudicitiam, continentiam, veritatem, puritatem. Quæ quidem ad internum hominem transeuntia, externum scandalis, & adversis casibus liberant; superante videlicet eo, quod melius, ac præstantius est „ „. Ex S. Isidori Pelusiotæ mente duo requiruntur potissimum ad festorum sanctificationem, scilicet abstinentia ab operibus servilibus, & præsertim a peccatis, & exercitatio in bonis operibus.

Et *S. Gregorius magnus* explicans illud Jerem. 17. *Ne inferatis onera per portas vestras die sabbati*, Epist. 3. lib. 11. ait: „ „ Qui lucem fidei agnoscit, si peccata concupiscentiæ ad mentem per oculos trahit, in die sabbati onera per portas introducit. Non ergo in die sabbati per portas introducimus onera, si in Redemptoris nostri gratia constituti, pondera peccati ad animam per sensus corporeos non trahamus „ „.

Idem

Idem confirmat Synodus Lingonensis: „„ Homines (*inquit*) utriusque sexus in festis debent esse primum intenti divinis, puta orando, ecclesiastica officia, & divina, ac sermones verbi Dei audiendo, de Deo, & Sanctis loquendo. Et ut his rebus melius possint intendere, debent abstinere ab omni opere servili, & potissime a peccato; quia gravius peccat, qui peccat in festo, puta furatur, fornicatur, quam qui in aliis diebus hoc facit „ „.

Et Synodus Eboracensis anno 1576. „ „ Cessare vero oportet Christianum in die festo maxime a vitiis, & peccatis; quoniam servire debet Deo, cui displicet omne peccatum „ „.

Eamdem Regulam confirmat *S. Antoninus* 2. p. tit. 9. c. 7. §. 2. „ „ Festum (*inquit*) violatur, & male celebratur ex triplici negligentia, seu defectu. Primo; quia non cavetur a defectibus criminalibus. Secundo, quia non inhæretur actibus spiritualibus. Tertio, quia non abstinetur ab operibus manualibus. Quantum ad primum, debet quis abstinere a peccatis, maxime diebus festivis, quia plus habent impedire mentem, si mortalia sunt, a vacando Deo, quam opera manualia. Unde dicitur *Lev.* 23. de sabbato, cui succedunt festa Ecclesiæ: *Omne opus servile non facietis in eo.* Sed opus servile est peccatum; dicit enim Christus, Joan. 8. *Omnis qui facit peccatum servus est peccati...* Peccatum ergo mortale commissum die festo, est multo gravius, quam alia die. Nam ultra propriam deformitatem, puta, furti, vel fornicationis, habet specialem deformitatem ex illa circumstantia temporis sacri, qua festum violatur. Unde talis, ut dicit *Nicolaus de Lyra*, super Exodi *cap.* 20. non solum agit contra unum præceptum, scilicet: *Non mœchaberis*, aut illud, *Non furtum facies*; sed etiam contra illud de sanctificatione Sabbati „ „.

Tribus modis Festorum religio violatur.

REGULA VI.

Quilibet Christianus Dominicis, & festis diebus Missam integram attente, & devote audire tenetur, nisi ipsum moralis impossibilitas, seu gravis necessitas excuset; alioqui lethalis peccati reus est.

De religiosa festorum dierum observantia.

Istud enim Ecclesiæ præceptum est, cui parere nos jussit Christus. Ab ipsis Apostolorum temporibus lex ista Christianis posita videtur, cum ejus originem post Apostolorum seculum non inveniamus. Conventus Christianorum Dominicis diebus agi solitos, in quibus sacrosanctum Sacrificium offerretur, *S. Justinus* docet in Apologia ad Imperatores; in natalitiis quoque Martyrum offerri Deo Sacrificium consuevisse, *S. Cyprianus*, aliique Patres testantur. *Ad Dominicum convenire*, loquendi modus erat primis Ecclesiæ seculis solemnis.

S. Leo Epistola 11. alias 81. ad *Dioscorum* Alexandrinum Episcopum, Missæ sacrificium pluries offerri jubet solemnibus diebus, secundum morem Ecclesiæ romanæ, ut totus populus christianus ipsi interesse possit. „ „ Ut autem (*inquit*) in omnibus observantia nostra concordet, illud quoque volumus custodiri, ut cum solemnior quæque Festivitas conventum populi numerosioris indixerit, & ea Fidelium multitudo convenerit, quam recipere Basilica simul una non possit, Sacrificii oblatio indubitanter iteretur; ne his tantum admissis ad hanc devotionem, qui primi advenerint, videantur hi, qui postmodum confluxerint, non recepti; cum plenum pietatis, atque rationis sit, ut quoties Basilicam, in qua agitur, præsentia novæ plebis impleverit, toties sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem, ut quædam pars populi sua devotione privetur, si unius tantum Missæ more servato, sacrificium offerre non possint, nisi qui prima diei parte convenerint. Studiose ergo dilectionem tuam, & familiariter admonemus, ut quod nostræ consuetudini ex forma paternæ Tradi-

ditionis insedit, tua quoque cura non negligat, ut per omnia nobis, & fide, & actibus congruamus „ „.

S. Cæsarius Arelatensis Episcopus Hom. 12. qui Sermo est in *S. Augustini* Appendice 281. Populum graviter increpat, quod Dominicis, & festis diebus Missam integram non audiret. „ „ Rogo vos (*inquit*) & paterna pietate commoneo, ut quoties, aut in die Dominico, aut in aliis Majoribus Missæ fiunt, nullus ab Ecclesia discedat, donec divina Mysteria compleantur. Et quamvis multi sint, de quorum fide, & devotione gaudemus, sunt tamen plures minus de salute animæ suæ cogitantes, qui lectis divinis lectionibus statim de Ecclesia foris exeunt, cum tamen etiam dum ipsæ lectiones leguntur, aliqui ex illis ita otiosis, & secularibus fabulis occupantur, ut eas nec ipsi audiant, nec alios audire permittant. Isti tales minus a nobis culparentur, si ad Ecclesiam non venirent; quia ibi probantur amplius Deum lædere, ubi peccatorum poterant indulgentiam promereri. .. Si diligenter attenderitis: cognoscetis, quia non tunc fiunt Missæ, quando divinæ lectiones in Ecclesia recitantur, sed quando munera offeruntur, & Corpus, vel Sanguis Domini consecratur. Nam lectiones sive Propheticas, sive Apostolicas, sive Evangelicas, etiam in domibus vestris, aut ipsi legere, aut alios legentes audire potestis: Consecrationem vero Corporis, vel Sanguinis Domini non alibi nisi in domo Dei audire, vel videre potestis. Ideo, qui vult Missas ad integrum cum lucro animæ suæ celebrare, usquequo oratio Dominica dicatur, & Benedictio populo detúr, humiliato corpore, & compuncto corde se debet in Ecclesia continere. Cum enim maxima pars populi, imo, quod pejus est, pene omnes, recitatis lectionibus exeunt de Ecclesia, cui dicturus est Sacerdos: *Sursum corda*? Aut quomodo sursum se habere corda respondere possunt, qui deorsum in plateis, & corpore simul, & corde discedunt?... Quibus non sufficit, quod per totam hebdomadam, aut pro necessitate, aut forte, quod verius est, pro cupi-

ditate jugiter occupantur; adhuc insuper post unius, aut duarum horarum spatium, quo videntur corpore magis, quam corde ad Ecclesiam convenire, mittentes dorsa Sacrificiis, vel Sacerdotibus Dei, ad amplexandum voluptatem seculi hujus sine mora aliqua revertuntur. Qui non agnoscentes, quid exspectant, quid relinquunt, sequuntur tenebras, & deserunt lucem; amplectuntur umbram, & despiciunt veritatem; dimittunt dulcedinem Christi, & requirunt amaritudinem mundi, diligentes vanitatem, & quærentes mendacium. Vere ignorat, quantum boni in celebrandis Missis agitur, qui de Ecclesia festinus egreditur. Cum tamen istos tales si aut Rex, aut aliqua potens persona vocasset ad prandium, velim scire, si præsumerent discedere, nisi prius totum prandium compleretur; etiamsi persona non teneret, gula teneret. Quare de convivio hominis, nisi perexpletum fuerit, non discedimus, nisi quia & ventrem forte plusquam expedit explere volumus, & hominem lædere formidamus? Quare de spiritali, & divino convivio cito discedimus? Quia nec de cibo animæ curamus, nec Deum timemus, nec hominem veremur. Et quia Deo propitio, non sunt omnes in hac parte culpabiles, sed multi inveniuntur, qui cum grandi compunctione, usquequo benedictio super populum detur, de Ecclesia non discedunt, & humiliter orare non solum pro se, sed & pro aliis non desistunt; illis, quibus tantam compunctionem Deus dedit, ut in Ecclesia perseverent; retribuet mercedem, eos vero, qui negligentes sunt, justo judicio damnabit. Et ideo, Fratres, monete eos, qui nec Orationem dominicam dicere, nec benedictionem accipere volunt; & non desistatis castigare, dicentes, & definitissime comminantes: Quia nihil eis prodest, quod divinas lectiones audiunt, si antequam divina Mysteria compleantur, abscedunt. Illi tamen, qui in publicis necessitatibus occupantur, & eis, qui aliqua infirmitate prohibente expectare non possunt, imputare non possumus, nec debemus. Ipsi tamen videant in con-

scien-

ſcientia ſua, utrum eos neceſſitas retrahat, an voluntas „ „.

Ex hac *S. Cæſarii* Homilia colligitur, Chriſtianum quemlibet teneri ad audiendam Miſſam integram Dominicis, & feſtis diebus. Secundo, graviter peccare, qui non audiunt, & ante Sacerdotis benedictionem diſcedunt, juſtoque Dei judicio damnandos. Tertio, Miſſam attento, devotoque animo, & *cum compunctione* audiendam. Quinto, ſolam neceſſitatem ſive impotentiam hac in re a peccato mortali excuſare, adeoque omitti non poſſe Miſſam die feſto propter lucrum ceſſans, abſque reatu peccati mortalis.

Hinc Concil. Burdigalenſe anno 1624. tit. *De Officiis divinis*, cap. 3. „ „ Grave (*inquit*) quamplurimos homines, negotia ſecularia quamvis leviſſima tanti facere, ut eorumdem ratione Dominicis diebus, & Feſtis ſolemnibus ad audiendum Sacrum, nulla ſolicitudine, nulloque divini numinis metu adduci poſſint. Moneant igitur Parochi omnes, & Concionatores ſæpiſſime populum, iis diebus ad audiendum Sacrum ſub peccati mortalis pœna teneri, & obligari; nulluſque ſit; qui contra docere, prædicare, aut conſulere audeat, aut ſecus ab Ordinariis puniatur „ „.

Miſſa integra feſtis diebus audienda.

Obligationem audiendi Miſſam integram Dominicis, & feſtis diebus confirmant pariter Concilia, ſcilicet Agathenſe anno 506. can. 47. „ „ Miſſas die Dominico a ſecularibus totas teneri, ſpeciali ordinatione præcipimus, ita ut ante benedictionem Sacerdotis egredi populus non præſumat, qui ſi fecerint, ab Epiſcopo publice confundantur „ „.

Aurelianenſe „anno undecimo ſupra quingenteſimum, can. 26. „ „ Cum ad celebrandas Miſſas (*inquit*) in Dei nomine convenitur, populus non ante diſcedat, quam Miſſæ ſolemnitas compleatur; & ubi Epiſcopus non fuerit, benedictionem accipiat Sacerdotis „ „.

Concilium Burdigalenſe anno 1582. „ „ Illa eſt (*inquit*) valde culpanda conſuetudo, ab elevatione ve-

nerabilis Sacramenti, vel ante peracta mysteria recedendi. Quare omnes moneantur sedulo a Parochis, illos Ecclesiæ præcepto de audienda Missa non satisfacere, nisi forte, quod raro accidit, talis necessitas sit, quæ moram non ferat. Nulli ergo ante datam a Sacerdote benedictionem discedere liceat „ „. Idem statuit Concilium Turonense anno 1583.

Si quis ergo notabili parti Missæ, videlicet mediæ, vel tertiæ parti non intersit, præcepto non satisfacit, secundum *S. Antoninum* 2. p. titul. 9. cap. 10. Eum vero, qui non interfuerit consecrationi, reum esse violati præcepti de Missa audienda, certissimum est, si quidem (ut ait S. Cæsarius Arelatensis) *Tunc fiunt Missæ, quando munera offeruntur, & Corpus, vel Sanguis Domini consecratur.* Damnanda ergo recentioris cujusdam casuum arbitri opinio, qui scribere ausus est; satisfieri præcepto auditionis Missæ, etiamsi quis non intersit consecrationi; quia potest (inquit) adhærere opinioni asserenti Sacrificii essentiam in communione consistere; atque adeo non est dicendus omisisse sacrificium; hæc (inquam) opinio explodenda, & damnanda est.

Qui diebus festis a Missa audienda excusentur.

Excusantur autem ab hujus præcepti observantia infirmi, qui domo exire non possunt, & qui infirmis periculose decumbentibus ministrant, si neminem substituere possint, qui ipsorum interim curam gerat, & matres, quæ non possunt dimittere infantes sine periculo; & alii, qui impedimenta legitima habent, vel ardua negotia, quæ non possunt dimittere sine magno detrimento, scandalo, vel periculo (inquit *S. Antoninus.*) Idque confirmat ex cap. *Quod non est*, Extra, *De Regulis juris*, cujus hæc sunt verba: „ „ Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum. Nam & sabbatum custodiri præceptum est; Machabæi tamen sine culpa sua in sabbato pugnabant; sic & hodie si quis jejunium fregerit ægrotus, reus voti non habetur „ „.

Nec viduæ nec puellæ nubiles a

Quod Viduæ aliquibus diebus, vel hebdomadis a morte virorum maneant domi in signum tristitiæ, non-

unde & Missam non audiunt, tolerandum videtur S. *Antonino* si est consuetudo patriae. Concil. Mediolanense 1. statuerat, ne ad summum mense amplius sint sine Missae auditione, qua in re (inquit) nulla valeat excusatio cujusvis consuetudinis, quam irritam decernimus. Eas item Episcopi etiam Censuris ecclesiasticis id facere cogant. Concilium vero Mediolanense 3. nullius consuetudinis praetextu permittendum consultius statuit, ut Dominico, vel festo die Missae auditionem omittant. „ „ Festis (*inquit*) diebus sacrosancto Missae Sacrificio Fideles omnes intersint. Neque vero excusentur puellae nubiles, neque deinceps viduae, ne permissu quidem primi nostri Concilii, ob recentem mariti mortem, neque ullo alio cujusvis consuetudinis praetextu „ „. Missae auditione excusantur.

Cum autem festis diebus servi, & ancillae Deo vacare debeant non minus quam domini, providere debent domini, ut Missam audiant, cum de illis omnium Domino reddituri sint rationem. Unde rursus Concilium Mediolanense 1. Parochis praecipit, ut „ Moneant frequenter patres-familias, ut filios, & famulos, quos in bestiis pascendis occupant, saltem diebus festis Missae jubeant interesse „. Servi, & ancillae Missam audire tenentur festis diebus.

Qui diebus festis ex necessaria causa iter agunt, ante profectionem Missam audire tenentur, si praevideant se in ea loca venturos, ubi Missam audire non possint ob penuriam Sacerdotum, vel ob horam intempestivam. Damnanda igitur opinio est cujusdam casuum arbitri, qui praevisionem carentiae Missae non obstare asserit, quo minus quis proficiscatur venatum ad locum desertum, ubi ob penuriam Sacerdotis nequibit die festo Missam audire. Standum potius S. *Antonini* judicio, tit. 9. 2. p. c. 10. scribentis: „ „ Quicunque ex negligentia vera omittit audire Missam diebus Dominicis, & Festivis, cum possit, peccat mortaliter. Facit enim contra praeceptum Ecclesiae, quod habetur; *De Consecratione*, dist. 1. ubi dicitur; *Missas secularibus totas audire die Dominico speciali ordine praecipimus; ita ut nullus ante Benedictionem Sacerdotis* Iter non excusat ab auditione Missae festis diebus.

dotis egredi præsumat. " Non excusantur ab hoc præcepto itinerantes, si commode audire possunt, alias secus; puta, aliquis est in societate aliquorum, qui nolunt exspectare Missam, & sine societate illa non bene potest iter facere, vel quia ignorat viam, quæ difficilis est, & periculosa, vel quia non est tuta a latronibus, vel quia ab illis habet expensas itineris, & hujusmodi; excusatur hic sine dubio ",".

REGULA VII.

Nec successiva, nec simultanea duarum partium diversarum Missarum auditione impletur præceptum Ecclesiæ de audienda Missa Dominicis, aut festis diebus.

Ex duobus enim, vel pluribus partibus diversarum Missarum nequaquam conflatur unum Sacrificium, cui interesse jubet Ecclesia. Unde merito Facultas Theologica Lovaniensis anno 1657. inter alios articulos ab Episcopo Handavensi ad ejus examen delatos hunc ordine 17. damnavit: " Satisfacit præcepto " Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, " imo quatuor, simul a diversis celebrantibus audit ",. *Et hac Censura confixit*; " Falsa est, & præceptorum " Ecclesiæ elusiva; nec majorem habet apparentiam de " quatuor Sacri partibus, quam de viginti ". Eamdem propositionem in Apologia Casuistarum damnaverunt plerique Galliarum Episcopi: "," Ut aperte falsam, Ecclesiæ de audienda Missa præcepto, communique Christianorum sensui repugnantem, & christiani cultus sanctitatem, & veritatem absurdis cavillationibus infringentem ",".

Propositiones damnatæ.

Eamdem Clerus gallicanus anno 1700. hac Censura confixit: " Hæc propositio absurda est, scandalosa, illusoria, omniumque Christianorum sensui " repugnat ".

REGULA VIII.

Qui Missæ adest absque interna animi devotione, & attentione, totoque tempore, vel per magnam partem

tem

tem Sacri voluntarie distractus est, non satisfacit Ecclesiæ præcepto, quamvis cum externa devotione adsistat.

Ecclesia enim auditionem Missæ præcipit, ut actum religionis; at sine attentione interiori non est actus religionis: itaque præceptum non adimpletur sine attentione, & devotione interiori. Ecclesia igitur actum etiam interiorem consequenter præcipit, cum necessarius est ad actus exterioris bonitatem, quamvis actum ipsum exteriorem directe duntaxat præcipiat. Præterea, Ecclesia præcipiendo auditionem Missæ Dominicis, festisque diebus, determinat præceptum naturale, sive divinum de sanctificatione Sabbati. Lex ergo naturalis vim exerit suam posita Ecclesiæ determinatione. Lex porro naturæ obligat ad attentionem interiorem; quam ob rem non impletur Ecclesiæ lex ipsam determinans, si desit interior attentio. Simile quidpiam occurrit in præcepto de horis Canonicis recitandis, quo naturale, seu divinum orandi præceptum determinatur; ideoque Ecclesia eam recitationem præcipiens, etiam modum virtutis ex lege naturæ, seu divina requisitum præscripsit, & expressit, eam fieri jubens *Studiose pariter & devote*, cap. *Dolentes*, Extra, *De Celebratione Missarum.*) Similiter quia jure divino præcepta est Confessio sacramentalis peccatorum & sumptio Eucharistiæ; Ecclesia determinans tempus implendi hæc præcepta, etiam modum virtutis præscripsit, & expressit, jubens Confessionem quotannis fieri proprio Sacerdoti *fideliter*, & Eucharistiam in Paschate suscipi *reverenter* (cap. *Omnis utriusque sexus*, Extra *De pœnitentiis, & remissionibus.*) Vult enim Ecclesia filios suos immunes esse a fulmine maledictionis istius Prophetiæ (Jerem. 48.) *Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter.* A fermento Pharisæorum ipsos vult cavere, quibus Christus indignatus ait (Matth. 15.) *Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaias dicens: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.* Perspectam ha-

Audiendæ Missæ præceptū non impletur sine attentione, & interna devotione.

habet sententiæ illius a *S. Bernard.* prolatæ veritatem (in Apologia ad *Guilielmum* Abbatem.) *Quis magis impius, an profitens impietatem, an mentiens sanctitatem? Nonne is, qui etiam mendacium addens, geminat impietatem?* Nonne vero sanctitatem mentitur, adeoque impietatem geminat, qui Missæ Sacrificio adsistit speciem devotionis exhibens exterius, sed interius voluntarie distractus, & secularibus negotiis, aut pravis etiam cogitationibus, & affectibus occupatus?

Hanc Regulam confirmat *S. Antoninus*, 2. p. tit. 9. cap. 10. „,„ Non debent (*inquit*) accedere ad Missam, ut videant, vel videantur ab amatoribus suis. Nam tales non implent præceptum illud Ecclesiæ, sicut nec illi, qui stant ad sociandum dominos, alias non audituri; sed debent accedere ad orandum, & tunc a se removere debent cogitationes temporalium ad Deo vacandum „„. Unde *S. Cyprianus* ait libro *De oratione Dominica*, & refertur Canone *Quando*, dist. 1. *De Consecratione*, ex quo citat S. Antoninus: „„ Quando stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis, & secularis abscedat, nec quidquam tunc animus, quam id solum cogitet, quod precatur. Ideo & Sacerdos ante orationem Præfatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo: *Sursum corda*, ut dum respondet plebs: *Habemus ad Dominum*, admoneatur, nihil aliud se quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiatur; obrepit enim frequenter, & penetrat, & subtiliter fallens preces nostras a Deo avocat, ut aliud habeamus in corde, & aliud in voce, quando intentione sincera Dominum debeat non vocis sonus, sed animus, & sensus orare. Quæ autem segnitia est alienari, & rapi ineptis cogitationibus, & profanis, cum Dominum deprecaris, quasi sit aliud, quod magis debeas cogitare, quam quod cum Deo loqueris „„? Quorsum auditio Missæ Dominicis, & festis diebus Christianis præ-

cepta est, nisi ut se veros adoratores exhibeant? Eum autem, qui Deum adorat, *in spiritu, & veritate adorare oportet.* Quod certe non facit, qui absque interna devotione, & animi attentione Sacro adest, totoque Sacri tempore, vel per magnam Sacri partem secularibus cogitationibus, vel etiam pravis, aut confabulationibus volens distrahitur. Ut enim ait *S. Cæsarius Arelatensis* Serm. 82. qui in appendice *S. Augustini* ducentesimus octogesimus tertius est: „ „ Omnis homo, quod tempore orationis attentius cogitat, hoc sibi pro Deo constituit, & hoc quasi Deum habere, & quasi Dominum videbitur adorare. Quæ res nimium mihi aliquoties intolerabilem dolorem incutit, & tremorem, cum in ipsa orationis intentione mens ad diversas occupationes seculi rapitur, & cum videtur aliud agere, longe alibi cognoscitur cogitatione discedere; quasi sit aliquid, quod plus cogitare debeamus. Quando cum Deo loquimur, nil nobis aliud est cogitandum, nisi ut toto corde, & toto animo, & tota mente peccatorum indulgentiam, & Dei gratiam debeamus expetere. Verbi gratia, quicunque forte in oratione subripitur, ut forum cogitet; si forum cogitat, forum adorat. Subripitur illi, ut domum, quam fabricat, aut reparat, ante oculos proponat; quod ante oculos habuerit, hoc adorat. Forte vineas, aut hortum, aut aliud aliquid cogitat; quod ante oculos cordis proposuerit, hoc in illa oratione adorat. Taceo de malis, & forte etiam turpibus cogitationibus, vel immundis. Considerate, quæso, & videte quam sit dura ista captivitas, ut lingua quasi cum Deo loquatur, & tota animi intentio ad terram, & parietes, vel lapides dirigatur. Et si ista, quæ licite alio tempore, vel cogitare possumus, vel videre, nimis durum est, ut nobis in oratione subrepant, putas illa, quæ etiam alio tempore illicite cogitantur, quantum mali erit, si ea in oratione positi cogitemus, id est, si cupiditatem, si odium, si iracundiam, aut luxuriam, vel adulteria, & cætera his similia,

in-

inclinati ad orationem ante cordis nostri oculos proponamus?... Et ideo si fieri non potest, ut illas captivitates animæ ad integrum possitis evadere, vel quantum possumus, auxiliante Domino, laboremus, ut eas, vel tardius incurrere videamur; ne forte per negligentiam dum orantes aliud cogitamus, inde apud Deum inveniamus offensam, unde potueramus acquirere gratiam „ „.

Et paulo ante: „ „ Orantes, quantum possumus, adjuvante Domino laboremus, ut nulla nobis extranea cogitatio subrepere possit, ne forte aliud habeamus in corde, & aliud proferamus ex ore; ne forte dum lingua Deum rogat, cogitatio in rebus variis occupata, ab oratione sensus discedat; & inde acquirat peccatum, unde potuit habere remedium. Si enim apud aliquam potentem personam velles aliquam causam necessariam allegare, & subito aversus ab illa, media interlocutione disrupta, aliquibus te velles occupare scurrilitatibus, qualem te putas injuriam illi personæ, cum qua loquebaris, inferre? Quomodo contra te illius iracundiam commoveres? Si ergo cum homine loquentes, tota intentione animi laboramus, ne aliud cogitantes illi, cum quo loquimur, injuriam facere videamur; cum Deo in oratione loquentes, & ante tantam majestatem peccatorum nostrorum miserias allegantes, non nos pudet, & non erubescimus, captivis sensibus huc, illucque discurrere, & infelicem mentem multis occupationibus a conspectu divinæ Majestatis abstrahere? Et ideo unusquisque antequam in oratione procumbat, omnes cogitationes superfluas ab animi sui intentione, Deo auxiliante, repellat; ut anima nostra sancti Spiritus fervore succensa, omne vitium compunctionis, vel orationis igne consumat, & vagas, ac volaticas cogitationes longe dispergat; ut solæ virtutes tantum, & sanctæ meditationes in cordibus nostris locum semper inveniant „ „.

Jo. 22. ad Philip. 5. Regem

Attentionis interioris pariter, & extremæ necessitatem in Missa audienda, cæterisque divinis officiis,

Phi-

Philippo V. Regi christianissimo paternis literis inculcat *Joan.* 22. Pontifex maximus, quas apud *Odoricum Raynaldum* in Annalibus ecclesiasticis ad annum 1317. legere est. „„ Nosti (*inquit*) quod juxta verbum nobilis Citharœdi: Decet domum Domini sanctitudo: nosti, quod Ecclesia vocari domum orationis ipsa veritas censuit, & temporalia negotia, quæ alibi geri licite poterant, inibi fieri non permittens, illos abinde ejecit. Sed an tu Ecclesiam ipsam domum negotiationis, aut collocutionis interdum efficias, paulisper attende; habet enim multorum assertio, nobis indubitanter implacida, quod tu, dum divina, & specialiter Missarum solemnia in tui præsentia celebrantur, nunc isti, nunc illi colloqueris, & negotiis te frequenter impendens, quæ per Dei ministrum pro tua, populique salute, ac expiatione peccatorum aguntur, ut condecet, non advertis. Porro, dilectissime Fili, talia beneplacito divino fore contraria, tuæque indecentia Majestati, nequaquam ambigimus. Unde hujusmodi perniciosum abusum tuis præsertim exulare temporibus affectamus, celsitudinem regiam exhortantes in Domino Jesu Christo, quatenus divinum officium reverenter audias, & devote, & quamdiu celebrationi illius intereris, devotioni te totum præbens, humiliato spiritu, & corde contrito sacratissimam Passionem, & alia immensa recogites tui beneficia Redemptoris... Interim autem dum in oratione colloqueris Domino Majestatis, cujusvis alterius colloquium citra necessitatis exigentiam non admittas, ne peregrina forsan immiscendo colloquia, sibi, qui & quodammodo tibi oranti colloquitur, censearis injuriam facere, ipseque tibi intendere dedignetur, cui tu deprecans non intendis „ „.

christianum literæ de Missa, & cæteris divinis officiis devote audiendis. Psal. 92.

Hanc denique Regulam confirmat Concil. Tridentini Catechismus, qui parochum diligenter docere jubet, quibus in operibus, atque actionibus christiani homines diebus festis exercere se debeant. „„ Illa vero ejusmodi sunt (*inquit*) ut ad Dei Templum accedamus, eoque loco sincera, piaque animi attentione

ne sacrosanctæ Missæ Sacrificio intersimus „ „. Ad eam vero attentionem nos invitat Christi Pontificis æterni præsentia, & multorum millium Angelorum frequentia. „ „ Qui enim Fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem cœlos aperiri? In illo Jesu Christi mysterio Angelorum choros adesse? Summa, & ima sociari, terrena cœlestibus jungi, unumque ex invisibilibus, atque visibilibus fieri „ „? (*inquit S. Greg.* lib. 4. *Dialogorum*, cap. 58. Cujus verba referuntur can. *Quid sit Sanguis*, dist. 2. *De Consecratione*.)

Ex his perspicuum est quam merito damnata sit hæc Propositio: „ „ Præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro satisfit per reverentiam exteriorem tantum, animo licet voluntarie in aliena, imo & prava cogitatione defixo „ „. Sic autem de illa judicavit Clerus gallicanus anno 1700. „ Hæc propositio temera„ria est, scandalosa, erronea, impietati favet, & „ præcepto Ecclesiæ illudit „.

REGULA IX.

Graviter peccant, qui cum peccati lethalis affectu Missæ Sacrificio Dominicis, & Festis diebus intersunt.

Quæ dispositio ad Missam diebus Dominicis, & festis recte audiendam necessaria.

Magis enim rei sunt Christiani cum peccati lethalis affectu Missam audientes, quam Judæi vetera Sacrificia cum affectu peccati offerentes, & frequentantes, tum quia longe sacratius, & augustius est Sacrificium Christianorum veteribus illis Sacrificiis; illa enim erant figuræ duntaxat, & umbræ futuri; istud autem veritas, & corpus Christi; tum quia longe majoribus beneficiis Deo sunt devicti Christiani, quam Judæi. Judæos porro graviter peccasse constat, cum solemnitates antiquas celebrabant, & sacrificia offerebant, vel frequentabant cum peccati lethalis affectu; longe gravius igitur peccant Christiani, qui cum affectu lethalis peccati sacrosancto Missæ sacrificio diebus Dominicis, & festis intersunt. Ad ipsos-

ipsosque pariter dirigitur illa Dei comminatio, & præceptio (*Isa.* 1.) quatenus morum informationem spectat: *Ne offeratis ultra sacrificium frustra; incensum abominatio est mihi. Neomeniam, & sabbatum, & festivitates alias non feram; iniqui sunt cœtus vestri: Calendas vestras, & festivitates vestras odivit anima mea; facta sunt mihi molesta; laboravi sustinens. Et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos à vobis; & cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam; manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Lavamini, mundi estote; auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis; quiescite agere perverse, discite benefacere.* Quid est autem, auferre malum cogitationum suarum, nisi peccandi voluntatem, & affectum deponere? Hinc *S. Hieronymus* hunc locum explicans præclare ait: „ „ Omnis conventus, qui non offert hostias spiritales, nec audit illud, quod in quinquagesimo Psalmo canitur: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contritum, & humiliatum Deus non despicies;* abominabilis est Deo. Et idcirco jungit, & dicit: *Calendas vestras, & solemnitates vestras;* ut non suas appellet festivitates, sed eorum, qui male his abutuntur. „ Utendum hoc testimonio, & contra eos, qui cum quotidianis operibus sanguine manus plenas habeant, in oratione dies, noctesque conjungunt „ „.

Christiani qui sacrificio Missæ intersunt, illud suo modo deferre debent cum Sacerdote.

Præterea Christiani, qui Ecclesia præcipiente Dominicis, & festis diebus in Ecclesiam se conferunt, Missam audituri, duplicem ad sacrosanctum Missæ Sacrificium relationem habent, offerentium scilicet, atque victimarum; sacrificium offerunt, non quidem, ut publici ministri, sed ut publico ministro, nempe Sacerdoti quodammodo cooperantes, suamque intentionem ejus intentioni conjungentes, ut unum sit Sacerdotis, populique adstantis sacrificium; unde Sacerdos post oblationem ad populum conversus ait: *Orate, fratres, ut meum pariter, ac vestrum in conspectu Domini fiat acceptum sacrificium.* Et in Canone sic precatur: *Memento, Domine, famulorum, famu-*

famularumque tuarum N. N. & omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est, & nota devotio, pro quibus tibi offerimus, vel quibus offerunt hoc sacrificium laudis. In sacrificium offeruntur, quia totum Ecclesiæ corpus cum Christo, & a Christo Sacerdote pariter, & victima Deo offertur. Utraque porro Christianorum Missam audientium ad Sacrificium sacrosanctum relatio postulat, ut sin minus a peccato lethali omnino puri sint (ut esse debet Sacerdos Sacrum faciens) saltem ab affectu peccati sint liberi, & pœnitentium affectum induant, veniam peccatorum animo supplici postulantes, & ad Deum ex toto corde converti. Hypocrita enim est, qui sacrificium externum offert, & seipsum intus Deo non offert; siquidem *Sacrificium visibile invisibilis sacrificii Sacramentum, id est, sacrum signum est* (inquit *S. August.* lib. 10. *De Civitate Dei*, cap. 5.) Quamobrem Christianus quisque Missæ sacrificio ex præcepto Ecclesiæ præsens, illud pro parte sua debet offerre cum Sacerdote; idque ut sincere, ac rite præstet, debet Deo seipsum offerre. Hæc autem oblatio, qua seipsum offert, Deo grata esse non potest, imo fieri non potest, quin ingrata sit, ac divinæ Majestatis iram provocet, nisi peccati mortalis affectum, & voluntatem deposuerit peccator, pœnitentiam profiteatur, Deumque diligere incipiat. Peccati namque lethalis affectus sola charitate, saltem inchoata, ex- [redacted]

tate cor nostrum, ejus Unigenitum cum Sacerdote placamus. . : Ei suavissimum adolemus incensum, cum in ejus conspectu pio, sanctoque amore flagramus; ei dona ejus in nobis, nosque ipsos vovemus, & reddimus; ei beneficiorum ejus solemnitatibus; festis; & diebus statutis dicamus, sacramusque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat oblivio; ei sacrificamus hostiam humilitatis, & laudis in ara cordis igne fervidæ charitatis. Ad hunc videndum, sicut videri potest; eique cohærendum, ab omni peccatorum, & cupiditatum malarum labe mundamur; & ejus nomine consecramur „ „.

Id confirmat *S. Gregorius*, lib. 4. *Dialogorum*; cap. 59. Cum enim de sacrosancti Sacrificii Corporis, & Sanguinis Christi quotidiana oblatione; & virtute in præcedenti capite dixisset; *Quod pro absolutione nostra Passionem unigeniti Filii semper imitatur*; in eoque summis ima sociari; terrena cœlestibus jungi; unumque ex visibilibus atque invisibilibus fieri subdit: „ „ Sed necesse est, ut cum hæc agimus, nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus; quia qui Passionis dominicæ mysteria celebramus, debemus imitari, quod agimus. Tunc ergo vere pro nobis hostia erit Deo, cum nos ipsos hostiam fecerimus „ „.

Idem confirmat *B. Petrus Damiani*, Opusculo 11. quod inscribitur, *Dominus vobiscum*; cap. 8. „ „ In ipsa (*inquit*) celebratione Missarum, cum dicitur: *Memento; Domine; famulorum; famularumque tuarum*; paulo post subditur: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc Sacrificium laudis*: In quibus verbis patenter ostenditur, quod a cunctis Fidelibus, non solum viris, sed & mulieribus, sacrificium illud laudis offertur, licet ab uno offerri specialiter Sacerdote videatur; quia quod ille Deo offerendo manibus tractat, hoc multitudo Fidelium intenta mentium devotione commendat. Quod illic quoque declaratur, ubi dicitur: *Hanc igitur oblationem servitutis nostræ; sed & cunctæ familiæ tuæ, quæsumus Domine*,

ut placatus accipias. Quibus verbis, luce clarius constat, quia sacrificium, quod a Sacerdote sacris Altaribus superponitur, a cuncta Dei familia generaliter offeratur „„. Debent itaque quotquot Missæ sacrificio Dominicis, & festis diebus ex Ecclesiæ præcepto adsunt Christiani, illud una cum Sacerdote offerre, seu intenta mentium devotione commendare; quomodo vero id agent, aut quomodo eorum oblatio, & oratio non fiet illis in peccatum, si in affectu, & voluntate peccati mortalis perseverent? Illud ut deponant sincera mentis ad Deum conversione, & contritione, confessio generalis omnium nomine ab iis, qui Sacerdoti celebranti ministrant, præmittitur: *Confiteor Deo, &c.* ut exomologesi peccatorum facta, sacrificii propitiatorii, quod pro ipsis offertur, participes esse possint. „„ Sacrificium enim istud propitiatorium est, per ipsumque fit, ut si cum vero corde, & recta fide, cum metu, & reverentia, contriti, ac pœnitentes, ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Hujus quippe oblatione placatus Dominus gratiam, & donum pœnitentiæ concedens, crimina, & peccata etiam ingentia dimittit „„. Hujus itaque sacrificii fructu privantur, qui huic cum metu, & reverentia, contriti, & pœnitentes non intersunt.

Conc. Trident. Sess. 22. cap. 2.

Christiani quotquot adsunt Missæ sacrificio Deo in sacrificium offeruntur.

Non solum offerre debent suo modo sacrificium cum Sacerdote, quotquot Missam audiunt Christiani Dominicis, festisque diebus, sed & ipsi offeruntur Deo in sacrificium, ut docet *S. August.* lib. 10. *De civitate Dei* jam indicato, cap. 6. „„ Cum (*inquit*) vera Sacrificia opera sint misericordiæ sive in nos ipsos, sive in proximos, quæ referuntur ad Deum, opera vero misericordiæ non ob aliud fiant, nisi ut a miseria liberemur, ac per hoc ut beati simus, quod non fit, nisi bono illo, de quo dictum est: *Mihi adhærere Deo bonum est;* profecto efficitur, ut tota ipsa redempta civitas, hoc est, congregatio, societasque Sanctorum, universale sacrificium offeratur Deo per Sacerdotem magnum, qui etiam seipsum obtulit in

Psalm. 72.

Paf-

Passione pro nobis, ut tanti capitis corpus essemus, secundum formam servi. Hanc enim obtulit, in hac oblatus est; quia secundum hanc mediator est, in hac Sacerdos, in hac sacrificium est. *Et paulo post subdit:* Hoc est sacrificium Christianorum: *Multi unum corpus in Christo*, quod etiam Sacramento Altaris Fidelibus noto frequentat Ecclesia, ubi ei demonstratur, quod in ea re, quam offert, ipsa offeratur „ „. Cum itaque victimas puras, & impollutas sibi offerri velit Deus, & *Victimæ impiorum* sint *abominabiles Domino* (ut dicitur *Prov.* 15. 8.) & multo magis ipsimet impii; necesse est, Christianos Missæ sacrificio interesse excluso peccati affectu per affectum cordis pœnitentis, & contriti, ut victimæ sint Deo gratæ, cui *Sacrificium* est, *spiritus contribulatus*, quique *Cor contritum, & humiliatum non despicit*.

Rom. 12.

Psalm. 50.

Optat denique Ecclesia, ut qui Missæ sacrificio intersunt, in eo sint statu, in quo „ „ Spirituali affectu communicare *possint &* optaret, ut & sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi hujus Sacrificii fructus uberior perveniret „ „ (*inquit* sacra Synodus Tridentina sess. 22. cap 6.) Spiritualis porro Communio fieri non potest in affectu peccati; spiritualiter enim manducare Corpus Christi, ejusque Sanguinem bibere, est „ „ In Christo manere, & illum manentem in se habere. Ac per hoc, qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat *spiritualiter*, ejus carnem, nec bibit ejus sanguinem „ „ (*inquit S. August.* Tract. 26. in Joannem) Atque ad hujus rei significationem aqua vino miscetur in Calice. Aqua populus, vino Christi Sanguis significatur. Hoc itaque ritu significatur populum christianum fide per dilectionem operante Christo conjunctum esse debere. Sed proh dolor! quam longe a felici illa dispositione remotus est, qui in affectu peccati perseverat, nec pœnitentem, & contritum animum offert Deo, cum sacrosancto Missæ Sacrificio interest! „ „ Quando (*inquit S. Cyprianus Epist.* 63.) in Calice vino aqua

Christianos, qui missæ Sacrificio intersunt, in eo statu esse optat Ecclesia, in quo spiritualiter communicare possint.

miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur, & conjungitur; quæ copulatio, & conjunctio aquæ, & vini ſic miſcetur in Calice Domini, ut commixtio illa non poſſit ab invicem ſeparari. Unde Eccleſiam, id eſt, plebem in Eccleſia conſtitutam fideliter, & firmiter in eo, quod credidit, perſeverantem, nulla res ſeparare poterit a Chriſto, quominus hæreat ſemper, & maneat individua dilectio „ „. Qui ergo in ſtatu peccati eſt Dominicis, & feſtis diebus, cum ad Templum accedit Miſſam auditurus, affectum peccati deponat, pœnitentis affectum induat, contrito, & humiliato animo ſacroſancto Sacrificio interſit, Publicanum imitetur, qui oculos ad cœlum levare non auſus, percutiebat pectus ſuum, dicens: *Deus propitius eſto mihi peccatori*. Hinc *S. Antoninus* P. 2. tit. 9. cap. 10. ait: „ In mortali exiſtens non debet multo intuitu reſpicere Corpus Domini, ſed indignum ſe reputare, vel in tranſitu videre „. Nam, ut ait *S. Joan. Chryſoſtomus* Homilia 3. in Epiſtolam ad Epheſios: „ „ Quomodo cum Dominus adeſt in menſa, non oportet adeſſe famulos, qui offenderunt, ſed procul amandantur; ita hic quoque cum offertur Sacrificium... *Et*, quomodo nullum oportet adeſſe ex his, qui Myſteriis non ſunt initiati; ita nec ex iis, qui ſunt initiati, & ſordidi „ „. Hinc Paterfamilias ei, qui ſordidis veſtibus nuptiale convivium ingreſſus fuerat, non ait: *Cur accubuiſti?* Sed *Cur intraſti non habens veſtem nuptialem?* ut idem Pater obſervat.

Affectus igitur peccati neceſſario deponendus eſt, ut Miſſa, ſicut oportet, id eſt, digne fructuoſeque audiatur. Lucæ 18. 13.

REGULA X.

Conveniens Dominicæ diei, Feſtorumque ſanctificatio poſtulat, ut Fideles verbum Dei audiant, Veſpertinis officiis interſint, in piorum librorum lectione, aliiſque pietatis operibus ſacros illos dies tranſigant.

Dominicæ, ſtorumque dierum

Hanc Regulam tradit Concilii Tridentini Catechiſmus P. 3. in explicatione tertii præcepti, §. 25. „ „ Ne-

„ „ Neque vero (*inquit*) parochus prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus christiani homines diebus festis exercere se debeant. Illæ vero ejusmodi sunt, ut ad Templum accedamus, eoque loco sincera, piaque animi attentione sacrosancto Missæ Sacrificio intersimus. Divinæ Ecclesiæ Saeramenta, quæ ad salutem nostram instituta sunt, ad animæ vulnerum curationem crebro adhibeamus... Attente præterea, diligenterque sacra Concio a Fidelibus audienda est; nihil enim minus ferendum est, neque tam profecto indignum, quam Christi verba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item Fidelium, studiumque in precibus, divinisque laudibus frequens esse debet. Præcipuaque eorumdem cura, ut quæ ad christianæ vitæ institutionem pertinent, ea diligenter addiscant, seduloque se exerceant in iis officiis, quæ pietatem continent, pauperibus, & egenis eleemosynam tribuendo, ægros homines visitando, mœrentes, quique dolore afflicti jacent, pie consolando. Nam (ut ait *S. Jacobus* Epistolæ catholicæ cap. 1.) *Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem, hoc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum* „ „. sanctificatio.

Eamdem Regulam confirmat Concilium Mediolanense 3. tit. de Festorum dierum cultu: „ „ Ut vero (*inquit*) ii dies omni pietate, & religiosius colantur, hæc crebro populum Parochi, & Concionatores admoneant, atque hortentur, ut illorum dierum tempus, quod Deo, ejusque cultui debetur, in iis actionibus totum consumant, in quibus sancte consumendum est. Ut concionem mane, & sacram lectionem a prandio, ubi explicari solet, audiant. Ut divinis, Vesperarum præsertim, officiis præsentes pie, religioseque adsint. Ut in christianæ doctrinæ rudimentis, ac præceptis, vel percipiendis, vel recolendis versentur. Ut in operibus etiam, officiisque se exerceant, ægros homines visitando, morientes pie consolando, & alia ejusmodi præstando. Ut denique ab illis actionibus, unde omnis peccandi materia, atque oc-

casio existit, feriati, in ea opera incumbant, ob quæ sunt illi sacri instituti dies „ „.

Sed & multis antea seculis, anno scilicet octingentesimo decimo tertio, Concilium Turonense, Canone 40. ait: „ Die Dominica oportet omnes Christianos in laude Dei, & gratiarum actione usque ad vesperam perseverare „.

Nicolaus I. in responsis ad consulta Bulgarorum, cap. 10. & 11. „ „ Dominico die a labore terreno cessandum, atque omni modo orationibus insistendum *esse docet*; ut quod negligenter per sex dies agitur, per diem Resurrectionis dominicæ precibus expietur. *Diebus festis ab omni opere mundano propterea cessandum*; ut liberius ad Ecclesiam ire, Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus insistere, orationi vacare, oblationes offerre, memoriis Sanctorum communicare, ad imitationem eorum assurgere, eloquiis divinis intendere, eleemosynas indigentibus ministrare valeat Christianus. Quæ omnia si quis negligens, orationi tantum vacare voluerit, & ad cæteras mundi vanitates licitos labores converterit, melius ei fuerat ipsa die laborare manibus suis, ut haberet, unde tribueret necessitatem patientibus „ „.

Idem confirmat Canon *Jejunia*, dist. 3. *De Consecratione*, quæ sententia est Apollonii Abbatis apud Palladium: „ „ Die (*inquit*) Dominica, nihil aliud agendum est, nisi Deo vacandum. Nulla operatio in illa sancta die agatur; nisi tantum hymnis, & psalmis, & canticis spiritualibus dies illa transigatur „ „.

Concilium Aquense anno 1585. tit. *De Festorum dierum cultu*, statuit ut „ „ Doceantur populi crebro ab his, ad quos pertinet, ut festos dies, qui Dei cultui dicati sunt, in divinis officiis, concionibus audiendis, necnon in orationibus, maximisque, ac continuis Dei erga nos beneficiis recolendis, sancte, ac pie transigant, præsertim ut præter Missam, quæ sine gravissimi peccati culpa prætermitti non potest, præter vesperas item, quibus fidelem quemcunque, nisi impeditum, interesse maxime convenit, in doctrinæ chri-

christianæ rudimentis omnes tam mares, quam feminæ, tam viri, quam pueri, vel perdiscendis, si illa ignorent, vel aliis perdocendis versentur „ „.

Concilium Avenionense anno 1594. cap. 43. „„ Doceant parochi (*inquit*) cæterique vel Dei præcones, diebus festis Dei cultui dedicatis, divinis officiis, Concionibusque audiendis, cæterisque id genus piis operibus vacandum esse, nec Missam a quocunque haud legitime impedito sine gravi flagitio prætermitti posse „ „.

Concilium Remense anno 1583. tit. de diebus Festis: „ Diebus (*inquit*) Dominicis, & Festis in suas „ parœcias populus conveniat, & Missæ, Concioni, „ ac Vesperis intersit „.

Concilium Burdigalense eodem anno, tit. de Festis: „ „ Omnibus provinciæ nostræ parochis indicimus, populum suum frequenter, & serio commonefaciant, ut diebus festis non solum a quibuslibet prohibitis operibus sese contineant, verum etiam sacris omnibus Ecclesiæ mysteriis, & divini verbi prædicationi, quantum fieri possit, ex animo, & religiose intersint, nec pietatis opera itidem prætermittant in pauperibus reficiendis, afflictis consolandis, aliisque piis rebus gerendis, in quibus christiana professio, & charitas maxime elucescit „ „.

Concilium Turonense eodem anno cap. 11. „ „ Parochi, quibus animarum cura est commissa, gregem suum ad divina officia diebus singulis (si fieri potest) audienda adhortentur, præsertim Dominicis, & aliis Festis. Quibus diebus cum Dei laudes recitare omnes debeant, verbum Dei audire, & de innumeris beneficiis, quæ ab immensa sua bonitate indesinenter recipimus, gratias agere, ac sese operibus charitatis assuefacere, sciant aliis non licere vacare negotiis „ „.

Concilium Bituricense anno 1584. tit. 6. Can. 4. „„ Dominico die sit quies animi, & corporis, sancta, & ad Deum levata mens, & à terrenis abstracta; satis sint Christiano opera charitatis, orationes piæ, Psalmi, Hymni, & Cantica „ „.

Concilium Aquilejense anno 1596. Can. 14. „„ Tempus diei festi in audiendis Concionibus, Missæ Sacro, & divinis officiis ponendum est, non in comessationibus; multo minus peracto prandio ad saltationes, & lusus declinandum, cum sit in Ecclesias ad Horas vespertinas audiendas divertendum, & nomen Dei concorditer, & devote, vel silentii meditatione, vel vocis exultatione laudandum. Quod curabunt Episcopi Curatorum diligentia populis inculcari „ „.

Concilium Narbonense anno 1609. cap. 9. „ „ Doceant parochi, cæterique Dei præcones, quo studio diebus festis Dei cultui dedicatis, divinis officiis, Concionibus audiendis, doctrinæ christianæ, aliisque id genus piis operibus vacandum sit, in quibus quisque integram Missam sub peccati mortalis pœna, nisi justa præpeditus causa audire debet „ „.

Quamvis ergo Concioni, & vespertinis officiis non adesse Dominicis, & festis diebus lethale peccatum non sit, sicut lethale peccatum est Missam integram sacris illis diebus non audire; non tamen nullum peccatum est deesse verbi Dei auditioni, cum sacra Concio habetur, & vespertinis officiis, nisi justa causa quis præpeditus sit; quia solidus dies Festus sanctificandus est, nec matutinis duntaxat, sed pomeridianis horis Deo vacandum. Et quandoque lethale peccatum est a Vesperarum officio abesse, si quis verbi gratia comessationi, ludo, & choreis cum scandalo vacet, quo tempore celebratur.

Hanc denique Regulam confirmat *S. Antoninus* 2. P. tit. 9 cap. 7. §. 4. „ „ Debet ergo (*inquit*) die festo insisti operibus spiritualibus orationis, meditationis, auditionis divinorum, lectionis, & eleemosynis, & hujusmodi.... Et inter cætera debent homines vacare compunctioni, & confessioni peccatorum suorum, recogitantes. quæ egerunt aliis diebus, in quibus fuerunt occupati. Dicitur enim Lev. 16. *Sabbatum requietionis est, affligetis animas vestras*, scilicet per contritionem, *secundum Origenem*. Item auditioni Missæ, & divinorum officiorum, & prædicationum. Item admo-

monitioni, & correctioni proximorum, & præcipue familiæ suæ. Exemplum in Job 1. de quo scribitur: *Cumque in orbem transissent dies, mittebat Job, & sanctificabat eos*, id est, in capite hebdomadæ, quod est Dominica. Dicitur autem sanctificare filios, quia scilicet illa die admonebat eos, & corrigebat de defectibus, si quos intra hebdomadam fecissent, ut exponit S. Thomas super Job; vel etiam quia offerebat orationes, & sacrificia pro eis. Item insisti debet magis eleemosynis. In cujus figuram legitur in Levitico, quod duo agni offerebantur die sabbati, aliis diebus unus tantum, scilicet in holocaustum. Tobias etiam præparato prandio in die festo misit filium ad vocandum pauperes ad comedendum cum eis, prius tamen sepelivit mortuum in platea jacentem, ut habetur Tob. 2. Sed quis est hic, qui ita celebret festa vacando divinis, & laudabimus eum, cum invenerimus? Nonne tota occupatio hominum in festis est circa corpus? Mulieres vacant, & non parum temporis expendunt in se ornando ad capiendas animas; famuli & famulæ ad præparandum cibos accuratius solito; mercatores ad faciendum suos computos, & ratiocinia, & scribendum libros, & literas; inferioris conditionis homines ad audiendum de Palatinis, vel spectacula vana; nulla cura filiorum, & familiæ, sed omnes liberi dimittuntur ad faciendum mala; & quod cum multo labore per hebdomadam lucrati sunt, in festis, in tabernis, & ludis, non in eleemosynis expendunt. O abusio perversa hominum, & jactura temporis irrecuperabilis, & negotium gratissimum dæmoni! Apte de his dixit Jeremias Threnor. 1. *Viderunt eam hostes*, id est, dæmones inimici pessimi animæ, seu Ecclesiæ, *& deriserunt sabbata ejus*; id est. Festa, quia scilicet non Deo, sed sibi vacant, ventri, & dæmoni „ „.

Quærit ibidem *S. Antoninus*, utrum qui non vacat divinis festo die, nisi audiendo Missam, peccet mortaliter: Respondet secundum *S. Thomam*, Prima Secundæ, quæstione nonagesima nona, articulo nono

in

in responsione ad secundam objectionem: „ Inten-
„ tionem legislatoris circa aliquod praeceptum esse „ de duobus. Primum est, ad quod inducere intendit per praecepta legis, & hoc est virtus. Aliud „ est, de quo intendit praeceptum ferre, & hoc est, „ quod inducit, vel disponit ad virtutem, scilicet „ actus virtutis. Non enim idem est finis praecepti, „ & id de quo praeceptum datur. Itaque quamvis „ intendat legislator finem praecepti, ut quid perfe- „ ctius, non tamen intendit id ponere sub praece- „ pto; quia multitudo, cui datur lex, non est subi- „ to capax perfectionis, sed paulatim; sed intendit „ ponere sub praecepto id, quod disponit ad illud, „ quod facilius est ad observandum „. *Et sic abstinere ab operibus servilibus*, & Missam audire, *est in praecepto; non vacare Deo pro majori parte diei tamen peccatum est.*

ARTICULUS VII.

Regula Moralis christiana circa Jejunia ecclesiastica.

REGULA I.

Violatio jejunii ecclesiastici lethale ex genere suo peccatum est.

Christiana jejuniorum observatio.

Christiani enim Ecclesiae matris legibus, & praeceptis obedire tenentur. Abstinentia autem, & jejunium ab Ecclesia indictum, cum sint materia gravis, eorum violatio, quamvis ex consuetudine, aut contemptu non fiat, veniale peccatum esse non potest in his, qui scientes volentes absque legitima causa, & justa necessitate, carnes, aliosve cibos vetitos comedunt, aut jejunium solvunt. Unde Concilium Gangrense Canone 19. ita decernit: „ Si quis absque „ corporali necessitate, tradita jejunia, quae communiter servantur ab Ecclesia, dissolvat; anathema sit „.

Eamdem Regulam confirmant SS Patres, *S. Basilius*, Oratione 2. De jejunio: „ „ Vide (*inquit*) ne ob brevem edendi voluntatem, simul & priveris Angeli recensione, & te ipsum apud eum, qui re-

recenset exercitum, obnoxium facias desertoris crimini „ „.

S. Gregorius Nazianzenus Epist. 74. ad Celeusium. „ „ Inique agis, o Judex, qui non jejunas. Et quomodo leges humanas servabis, qui divinas contemnis? Purga tribunal tuum, ne duorum alterum tibi accidat, ut aut malus fias, aut existimeris „ „.

S. Cyrillus Alexandrinus, Hom. 1. Paschali. „ „ Libenter eos rogem, utrum odiosius jejunium ne, an æterna supplicia, existiment? Cum ergo nobis utrumque necessitas proponat, cur id, quod præstantius est eligentes, non ipsi de nobis quam rectissime statuamus? Necesse est enim, aut per labores liberari a malis, aut si illos recuses, flammis inextinctis mulctari „ „.

S. Hieronymus Epist. 54. „ „ Non unam Quadragesimam secundum Traditionem Apostolorum jejunamus... Non quod & per totum annum, excepta Pentecoste, jejunare non liceat; sed quod aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre „ „.

S. Maximus, seu alius auctor sermonum *De Quadragesima S. Ambrosio* adscriptorum, Serm. 5. „ „ Non leve peccatum est Fidelibus indictam Quadragesimam a Domino violare, & jejunia consecrata ventris voracitate dissolvere... Cum Saul abstinentiam diei suis omnibus indixisset, & Jonathas ejus filius præcepti nescius, inter medias hostium acies victor incedens, favum mellis intincta sceptri summitate gustasset; tanta indignatio repente commota est, ut & differretur victoria, & Divinitas læderetur. Denique, nec bello finis imponitur, nec Regi responsum propheticum datur... Quod, ut peccatum Saul ex ipsa Divinitatis offensione cognovit, statim Jonathæ dixit non esse parcendum, sed peccatum admissum effusione ejus sanguinis expiandum... Et si ignorans Jonathas indictum a patre jejunium, quod resolverit, morti addicitur; qui sciens indictum a Christo resolvit jejunium, quid meretur „ „?

Et Serm. 7. „ „ Quamvis abstineat quis certis diebus,

bus, quamvis ciborum delicatiora alimenta non sumat, non tamen illi pro accepto fertur Quadragesimæ jejunium, qui non diebus quadraginta jejunat... Nam sicut reliquo anno jejunare præmium est, ita in Quadragesima non jejunare peccatum est; illa enim voluntaria sunt jejunia, ista necessaria; illa de arbitrio veniunt, ista de lege; ad illa invitamur, ad ista compellimur „ „.

Idem Serm. 12. „ „ Qui constitutum numerum uno die manducando præterit, non ut unius diei violator accusatur, sed ut totius Quadragesimæ transgressor arguitur... Hæc autem non tam Sacerdotum præcepta, quam Dei sunt. Atque ideo, qui hæc spernit, non Sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo loquitur Sacerdote „ „.

S. Augustinus Abundantium Presbyterum deposuit, quia „ „ Die jejunii natalis Domini, quo ejusdem loci Ecclesia sicut cætera jejunabat, apud famosam mulierem: nullum secum Clericum habens, remanere, & prandere, & cœnare ausus est „ „; ut ipse narrat Epist. 65. alias 236. ad *Xantippum* Numidiæ Primatem.

S. Cæsarius Arelatensis Episcopus Sermone 45. qui in Augustinianorum appendice 143. est, alias de tempore 62. „ „ Rogo vos, ut in isto legitimo, ac sacratissimo Quadragesimæ tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere præsumat, nisi forte ille, quem jejunare infirmitas non permittit; quia aliis diebus jejunare, aut remedium, aut præmium est; in Quadragesima non jejunare, peccatum est. Alio tempore, qui jejunat, accipiet indulgentiam; in Quadragesima, qui potest, & non jejunat, sentiet pœnam „ „.

Conc. Carthag 4. Can. 63. statuit: „ Clericum, qui „ tempore jejunii absque inevitabili necessitate jeju„ nium rumpit, minorem habendum „; id est, e gradu suo deponendum.

Concilium Toletanum 8. anno 653. Can. 9. decrevit: „ „ Ut quisque absque inevitabili necessitate, atque fragilitatis evidentis languore, seu etiam ætatis im-

impoſſibilitate, diebus Quadrageſimæ eſum carnium præſumpſerit attentare, non ſolum reus ſit Reſurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab ejuſdem diei ſanctiſſima Communione. Et hoc illi cumuletur ad pœnam, ut ipſius anni tempore ab omni eſu carnium abſtineat gulam, quia ſacris diebus abſtinentiæ oblitus eſt diſciplinam „ „.

Carolus magnus in Capitulari pro partibus Saxoniæ edito anno 789. cap. 4. ſtatuit, *ut* „ „ Si quis ſanctum Quadrageſimale jejunium pro deſpectu chriſtianitatis contempſerit, & carnem comederit, morte moriatur. Sed tamen conſideretur a Sacerdote, ne forte cauſa neceſſitatis hoc cuilibet proveniat, ut carnem comedat „ „.

Ævo *Ditmari* Epiſcopi Merſepurgenſis hæc erat conſuetudo inter Polonos, qui more græcorum jejunium Quadrageſimale a Sexageſima inchoabant, ut qui carnem ſacro illo tempore manducaſſet, dentium evulſione plecteretur. Ita enim ipſe ſcribit initio lib. 8. „ „ Quicunque poſt Septuageſimam carnem manducaſſe invenitur, abſciſſis dentibus graviter punitur. Lex namque divina in his regionibus noviter exorta, poteſtate tali melius, quam jejunio ab Epiſcopis inſtituto corroboratur „ „. Tam gravibus porro pœnis, ſcilicet excommunicatione, dentium evulſione, morte, non punirentur niſi gravis peccati rei.

Theodulphus Aurelianenſis Epiſcopus in Capitulari, cap. 37. Quadrageſimali tempore præterquam diebus Dominicis, jejunium ſolvi non debere aſſerit: „ „ Quia ipſi dies decimæ ſunt anni noſtri, quos cum omni religione, & ſanctitate tranſigere debemus. Alio tempore jejunare in voluntate, & arbitrio cujuslibet poſitum eſt; in hoc vero non jejunare, præceptum Dei tranſcendere eſt. Alio tempore jejunare, præmium abſtinenti acquirere eſt; in hoc vero præter infirmos, ac parvulos quisquis non jejunaverit, pœnam ſibi acquiret „ „.

Concilium provinciale Mediolanenſe 5. tit. *Quæ ad dies Feſtos, & ſacra Tempora pertinent*, eamdem Regulam diſertis verbis confirmat: „ „ Omnis qui-

cun-

cunque sit, qui jejunii lege adstrictus est; singulis Quadragesimæ diebus, Dominicis exceptis, jejunium servet; alioqui enim peccato mortali alligatum se nosse debet „„.

S. Antoninus 2. P. tit. 6. cap. 2. „„ Ex statuto Ecclesiæ universali jejunia qui omitteret ex negligentia, vel gula, non infirmitate, vel oblivione, cum credit se bene posse jejunare; mortale est, & pro qualibet die omissa unum. Secus si sibi videtur se non posse jejunare absque læsione personæ, cum habeat causam aliquam dubitandi, non tamen sufficientem; sed posset jejunare „„. *Et sic intellige dictum B. Thomæ*, 2. 2. qu. 147. art. 3. ubi nimirum ait in responsione ad secundam objectionem: „„ Præcepta, quæ per modum communis statuti proponuntur, non eodem modo obligant omnes, sed secundum quod requiritur ad finem, quem legislator intendit. Cujus auctoritatem si aliquis transgrediendo statutum contemnat, vel hoc modo transgrediatur, ut impediatur finis, quem intendit, peccat mortaliter talis transgressor. Si autem ex aliqua rationabili causa quis statutum non servet, præcipue in casu, in quo etiam si legislator adesset, non decerneret esse servandum; talis transgressio non constituit peccatum mortale. Et inde est, quod non omnes, qui non servant jejunia Ecclesiæ, peccant mortaliter „„.

Propositio damnata. Merito itaque inter alias Propositiones erroneas ab *Alexandro VII.* Pontifice maximo damnatas die 24. Septembris 1665. hæc ordine vigesima tertia proscripta est. „ Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod „ tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contem„ ptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non „ vult se subjicere præcepto „.

De eadem ita judicavit Clerus gallicanus anno 1700. „ Hæc propositio falsa est, temeraria, scandalosa, „ ecclesiasticorum mandatorum injuriam inducit, je„ junii leges pravis artibus eludit „.

R E-

REGULA II.

Lethalis peccati rei sunt caupones, & alii, qui alicui ad jejunium obstricto cibos vetitos parant, offerunt, præbent, vel cœnam bene pransis.

Alterius enim peccato illos cooperari certum est; & quamvis forte non sint causa peccati quantum ad initium pravæ voluntatis, actus tamen, quo prava voluntas executioni mandatur, conscii sunt, & cooperatores. Quamvis igitur hospites carnem, aut ova petant, vel cœnam, quos pransisse notum est, & evidenti necessitate, aut Ecclesiæ dispensatione, abstinentiæ, vel jejunii lege non esse solutos, ipsis subministrari non debent, etiamsi hospitium istud in perpetuum sint deserturi; nisi forte grave nocumentum merito timeatur; ut si milites sint nulla disciplina coerciti, qui incendium ædibus, mulieribus, ac puellis stuprum, necem, aut vulnera hospiti, vel famulis, direptionem bonorum, occisionem animalium probabiliter sunt illaturi, nisi carnes illis parentur. Si tamen viri honesti, de quibus dubium est, an jejunii lege teneantur, cœnam petant, arbitrari possunt caupones, vel alii, ipsos non teneri, vel legitime dispensatos esse; & ita cœnam eis exhibere, nisi vehemens ratio contrarium suadeat. Famulos quoque dominis suis jejunare nolentibus cœnam parantes subjectio excusat, si ministerium suum illis sine gravi damno recusare non possint; nec tenentur scrupulosius inquirere, an legitimam solvendi jejunii rationem habeant, imo judicare possunt, & plerumque debent in illorum favorem. Idem esto judicium de carnibus, aliisque cibis vetitis. Illos enim parare possunt dominis jubentibus, & præsumere illos ex necessitate, ex medicorum consilio, cum pastorum licentia his cibis uti, nisi evidens ratio contrarium suadeat. Si vero certum illis, ac perspectum sit, dominos absque necessitate absque dispensatione pastorum, quam petere nolunt, & in contemptum ecclesiasticæ legis, ac religionis catholicæ carnes co-

medere diebus jejunio consecratis, parare non debent, domoque potius egredi, quam illis hac in re obsequi tenentur.

Ex hac Regula sequitur, graviter peccare dominos, qui servis suis jejunii lege obstrictis tantos, tamque graves labores imponunt jejuniorum diebus, ut jejunare non possint, si opera in alium diem differre, vel in plures dies dividere fas sit absque gravi damno.

Hanc Regulam confirmat Concilium provinciale Mediolanense V. Præside *S. Carolo Borromæo*. Tit. *De his, quæ ad dies festos, & sacra Tempora pertinent*, ubi vetat, ne qui licentiam habent vendendi carnes ad ægrotantium, imbecilliumque hominum usum, eas omnibus vendant, sed iis solum, qui scriptam ab Episcopo facultatem habuerint. „ „ Nec vero sine ea scripta facultate, ac sigillatim, nominatimque data, caupones, tabernarii, & alii, qui cœnaculariam faciunt, vetitos in Quadragesima cibos vendant, venalesve exponant, etiam hospitibus, peregrinis, viatoribusve, quales sint. Nec vero eos mensæ apponant. Nec præterea illos alio loco coctos, condimentisve apparatos, non modo in caupona, taberna, hospitiove suo, aut loco curæ suæ subjecto comedere cuiquam permittant; sed ne aliunde quidem apportari, nedum in mensa apponi patiantur. Quicunque vero contra sanctionis hujus capita quidquam fecerit, is pœnis, mulctisve in locorum piorum usum erogandis, & censuris, aliisque Canonum jure, & pontificiis Constitutionibus, omnique alio modo contra Quadragesimæ violatores sancitis pœnis, vel aliis, quas pro personæ ratione, & culpæ, contumaciæve gravitate Episcopus arbitratu suo irogandas censuerit, afficiatur „ „.

REGULA III.

Ab ecclesiastici jejunii observatione Christianorum nemo dispensatur nisi ob inevitabilem necessitatem, ætatis impossibilitatem, aut gravem infirmitatem, at-

atque languorem. Illi autem cibis vetitis uti, aut jejunium solvere non debent, quorum valetudo id postulat; priusquam facultatem a pastoribus obtinuerint.

Hanc Regulam tradit Concilium Toletanum VIII. Can. 9. „ „ Quisquis (*inquit*) absque inevitabili necessitate, atque fragilitatis evidenti languore, seu etiam ætatis impossibilitate, esum carnium præsumpserit attentare, &c. Illi autem, quos aut ætas incurvat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non ante prohibita violare præsumant, quam a Sacerdote permissum accipiant „ „.

Ob necessitatem dispensari potest tempore obsidionis, aut famis, cum cibi Quadragesimales desunt, ut populus carnibus utatur; ut colligitur ex cap. *Concilium*, Ext. *De observatione jejuniorum*. Sed istius necessitatis judex, & arbiter Episcopus esse debet, sine cujus licentia ciborum vetitorum esus non est præsumendus. Inevitabilis necessitas a jejunio dispensat.

Ob necessitatem quoque dispensantur a jejunii lege pauperes ostiatim mendicantes, sive ad eas angustias redacti, ut stato refectionis tempore non habeant, nec habere possint, quod uni justæ refectioni satis sit, ut respondet *S. Thomas*, 2. 2. q. 147. art 4. ad quartum. „ „ Pauperes (*inquit*) qui possunt sufficienter habere, quod eis sufficit ad unam comestionem, non excusantur propter paupertatem a jejuniis Ecclesiæ, a quibus tamen excusari videntur illi, qui frustatim eleemosynas mendicant, qui non possunt simul habere, quod eis ad victum sufficiat „ „.

Necessitas pariter postulat, ut cum mulieribus gravidis, & nutricibus dispensetur, quibus copiosius alimentum ob fœtum, aut prolem necessarium est, cui providere naturali jure tenentur; unde, jejunando peccarent, si inde periculum ipsis, vel proli immineret. Ipsis itaque jejunium prohibere debet confessarius, si scrupulo, aut imprudenti zelo, atque inconsiderata pietate illas jejunare velle videret. Verum si prægnantes non sint, aut nutrices, dimittere non

debent Ecclesiæ jejunia, etiam prohibentibus viris ne jejunent, nisi probabiliter timeretur infirmitas, vel debilitas (inquit *S. Antoninus* 2. P. tit. 6. cap. 2.)

Necessitas denique a jejunio excusat illos omnes, quibus aliquod opus faciendum incumbit, quod facere non possunt, si jejunent; sive hoc illis incumbat ex necessitate victum quærendi, sive ad vitandum damnum suum, vel alienum; sive ad tuendam salutem animæ, vel corporis, sive ad istud opus ob necessitatem publicam, sive ex officio, quod gerunt, obligentur; sive divites sint, sive pauperes; sive opus illud mere corporale sit, sive spirituale, quod tamen corporis laborem adjunctum habeat, & quo vires corporis exhauriantur. Quamobrem a jejunii lege soluti sunt artifices gravia, dura, & laboriosa opera facientes iis diebus, quibus laborant, vel quibus ex præcedentis diei labore sunt plurimum fatigati; ut fabri lignarii, ferrarii, fossores, lapicidæ, bajuli, agricolæ, vinitores, aurigæ, & cursores, quo tempore iter faciunt; milites cum sunt in castris, in urbis obsidione, in occasione pene quotidiana pugnandi; non autem cum sunt in præsidiis, nec duris laboribus exercentur; non textores, pistores, sartores, sutores, barbitonsores, pictores, aurifices, musici, procuratores; judices, advocati, & alii hujusmodi opera facientes, quæ vires corporis non multum exhauriunt, nec ita corpus debilitant, ut ad ferendum jejunii laborem sit impotens. Dispensantur item a jejunio, qui ex officio, aut obedientia ministrant infirmis, diu, noctuque ipsis adhærentes, & vigiliis, gravique ministerio defatigati. Item Concionatores, ii præsertim, qui multas eadem die Conciones habent, & pagos peragrant verbum Dei nuntiaturi; & alii, qui piis functionibus toto die, vel magna diei parte vacant, quibus vires multum exhauriuntur, si ex officio, pietate, vel propter singularem Ecclesiæ, sive proximorum utilitatem his operibus incumbant, quæ in alium diem differri commode non possint, & quæ in jejunio per se meliora sunt, nec possunt a tali

per-

persona exerceri, si jejunet, laboris magnitudine cum ejus viribus comparata.

Iter agentes, qui pedibus iter conficiunt necessarium, & quod moram non patitur; sive *Qui labore itineris adeo affliguntur, ut simul cum jejunio itinerari non possint* (ut loquitur *S. Thomas* in 4. Sententiarum dist. 15. art. 2. quæstiunc. 4. ad primum) a jejunii lege pariter soluti sunt ratione necessitatis; non autem si curru, equo, navigio vehantur, aut iter in alium diem a jejunio liberum commode differri possit.

Hæc omnia confirmat *S. Thomas* loco superius indicato, scilicet, 2. 2. qu. 147. art. 4. in responsione ad tertiam objectionem. „ „ Circa peregrinos, & operarios (*inquit*) distinguendum videtur; quia si peregrinatio, & operis labor commode differri possit, aut diminui absque detrimento corporalis salutis, & exterioris status, qui requiritur ad conservationem corporalis, vel spiritualis vitæ, non sunt propter hoc Ecclesiæ jejunia prætermittenda. Si autem immineat necessitas statim peregrinandi, & magnas dietas faciendi, vel etiam multum laborandi, vel propter conservationem vitæ corporalis, vel propter aliquid necessarium ad vitam spiritualem; & simul cum hoc non possint Ecclesiæ jejunia observari, non obligatur homo ad jejunandum; quia non videtur fuisse intentio Ecclesiæ statuentis jejunia, ut per hoc impediret alias pias, & magis necessarias causas. Videtur tamen in talibus recurrendum esse ad Superioris dispensationem, nisi forte, ubi est ita consuetum; quia ex hoc ipso, quod Prælati dissimulant, videntur annuere „ „. *Et in* 4. *Sententiarum*, dist. 25. qu. 3. art. 2. q. 4. ad tertium. „ „ De operariis distinguendum videtur; quia si jejunando possunt competenter victum pro persona sua habere, & pro familia, cujus cura eis incumbit (sive quia alias divites sunt; sive quia de eo, quod minori labore fit, qui simul secum jejunium compatiatur, lucrari sufficientia possunt) a jejunio non excusantur; si autem alias non possunt tantum laborare, quod vi-

victum sufficientem acquirant nisi jejunium frangendo possunt secundum dispensationem Sacerdotis sui jejunium solvere, & laborare. Ex quo patet, quod intentio majoris lucri non necessarii eos a peccato non excusat, si jejunium frangant; nec iterum illi a peccato immunes sunt, qui operarios conducere nolunt, nisi tali pacto, ut jejunium solvant, nisi forte sit causa necessaria, quæ festinationem operis, pro quo laboratur, exposcat „ „. Eadem docet *S. Antoninus*, P. 2. tit. 6. cap. 2.

Itaque inter alias Propositiones erroneas, & ad praxim nusquam deducendas, istas etiam merito damnavit *Alexander VII.* Pontifex maximus die 18. Martii anno millesimo sexcentesimo sexagesimo sexto.

Propositiones damnatæ.

30. „ Omnes Officiales, qui in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio „.

31. „ Excusantur absolute a præcepto jejunii, omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant „.

Easdem propositiones Clerus gallicanus damnavit; ut *Falsas, temerarias, scandalosas, jejunii leges pravis artibus eludentes.*

Conjugatos continentiam servare decet jejuniorum temporibus.

Conjugatos a jejunii obligatione liberari, quando illud servando nequeunt invicem reddere debitum conjugale, falsa est, & erronea propositio, castasque aures, & animos offendens, ut mirum sit a quibusdam casuum arbitris assertam. Quis enim ecclesiastici jejunii lege tenebitur, si conjugati non tenentur? Præterea, tantum abest, ut jejunium violare possint conjugati absque mortali peccato, ut conjugale debitum invicem reddant; ut potius conveniat eos abstinere ab opere conjugali, ut purius, sanctiusque jejunent; idque optet, ac vehementer suadeat Ecclesia. Unde Joelis 2. continentia jejunio comes adjungitur: *Sanctificate jejunium... Egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo.* Et S. Pau-

Paulus 1. *Corinth.* 7. Fidelibus conjugatis author est, ne fraudent invicem, nisi forte ad tempus, ex mutuo consensu: *Ut vacetis* (inquit) *orationi.* In græco Textu additur, *& jejunio.* Tempus jejunio consecratum, idem orationi singulari quodam modo dedicatum est. *Impediri* autem *orationes officio conjugali*, post Apostolos docet *S. Hieronymus* lib. 1. contra Jovinianum. Dixi, post Apostolos, quia *S. Petrus* idem cum *S. Paulo* docet. *Similiter* (inquit) *viri cohabitantes juxta scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri tribuentes honorem, sicut coheredes multiplicis gratiæ vitæ, ut non impediantur orationes vestræ.* Hinc officium Christiani a conjugatis omni ex parte, perfecteque non impleri *S. Hieronymus* asserit, nisi certis temporibus orationi dicatis a conjugali opere se contineant. *Quamdiu* (inquit) *impleo officium mariti, non impleo Christiani.* 1. Pet. 3.

Cum Noe ingressus est in arcam, ipsum primo ingressum, & filios ejus, deinde illius uxorem, & uxores filiorum, *S. Ambrosius* observat libro *De Noe, & Arca*, cap. 21. Cum vero egressi sunt de Arca, ipsum primo egressum cum uxore, deinde filios illius cum suis uxoribus. Eoque significari abstinentiam generationis in ingressu, in egressu vero generationis usum. „ Mœroris *scilicet* tempus illud, non lætitiæ erat. Et „ inde justus consortio non delectabatur uxoris, vel „ filii justi petebant copulam conjugalem „. Cum itaque jejunii, & pœnitentiæ tempus luctus sit, & mœroris, quo peccata sua deflere, & ad ea expianda carnem macerare Christianus quisque debet, conveniens est, ut diebus jejunio dicatis Christiani conjuges ab opere conjugali se contineant.

Idem docet *S. Augustinus*, Sermone 205. alias *De Diversis* 68. in Quadragesima primo. „ „ Per alios dies (*inquit*) adulteria, fornicationes, omnesque illicitas corruptelas nolite contingere; per hos autem etiam a conjugibus abstinete... Tempus, quod reddendo conjugali debito occupabatur, supplicationibus impendatur. Corpus, quod carnalibus affectibus solvebatur, puris precibus prosternatur. Manus, quæ

amplexibus implicabantur, orationibus extendantur „ „.

Et Sermone 206. alias *De Diversis* 70. in Quadragesima secundo. „ „ Inde per hos dies a rebus licitis desideria vestra frænatis, ne illicita committatis. Nullis diebus se ingurgitet vino, nec adulterio, qui diebus istis temperat a conjugio „ „.

Et Serm. 207. alias *De Diversis* 72. in Quadragesima 4. „ „ Quicunque etiam estis conjugibus alliga-
1. Cor. 7. ti, nunc maxime apostolica monita nolite contemnere, ut invicem abstineatis ad tempus, ut vacetis orationibus. Quod enim, & aliis diebus utiliter fit, nimis inverecundum est, si modo non fiat. Arbitror onerosum non esse debere, anniversaria observatione solemnibus diebus hoc facere conjugatos, quod Viduæ ex quadam vitæ parte professæ sunt, quod tota vita sanctæ Virgines susceperunt „ „.

Serm. 204. alias *De Diversis* 73. in Quadragesima quinto. „ A conjugali quoque concubitu hi dies po- „ stulant continentiam „.

Serm. 210. alias *De Diversis* 74. in Quadragesima sexto, cap. 6. „ „ Nunc tempus est, quo & conjugati ab uxoribus, & nuptæ a suis viris abstineant, ut orationibus vacent, quamquam, & per totum annum certis diebus hoc facere debeant, & quanto crebrius, tanto utique melius; quia & qui concessa immoderate appetit, eum, qui concessit, of-

[redacted]

non esse magnum, ut tota paschali solemnitate possit conjugum castitas, quod potest tota Virginitas „ „.

Idem docet *S. Cæsarius*, Serm. 44. in Appendice Augustinianorum 142, alias De tempore 62. „ „ Licet credam (*inquit*) quod Deo inspirante, semper supervenientibus Festivitatibus, castitatem ante plures dies, etiam cum propriis uxoribus custodiat charitas vestra; tamen, licet ex superfluo, etiam quod vos facere credo, charitatis contemplatione commoneo, ut per totam Quadragesimam, & usque ad finem Paschæ, castitatem Deo auxiliante servantes, in illa sacrosancta solemnitate Paschali, charitatis luce vestiti, eleemosynis splendidi, orationibus, vigiliis, & jejuniis, velut quibusdam cœlestibus, & spiritualibus margaritis ornati, non solum cum amicis, sed etiam cum inimicis pacifici, libera, & secura conscientia ad Altare Domini accedentes, Corpus, & Sanguinem ejus non ad judicium, sed ad remedium possitis accipere „ „.

Idem docet *S. Eligius* Noviomensis Episcopus Hom. 16. „ „ Si quando (*inquit*) anniversariæ Festivitates, & Dominici dies occurrant, ante aliquot dies etiam a propriis uxoribus vestris vos abstinere convenit, ut possitis mundo corde, & casto corpore ad mensam Domini accedere, & Corpus, & Sanguinem ejus sine judicio damnationis accipere. Diebus autem Quadragesimæ vos omnibus modis a conjugum commixtione vestrarum, sicut decet Christianos, abstinere oportet. Nam, ut quidam sapiens ait: Similis reatus est fideli christiano diebus Quadragesimæ etiam cum propria uxore concumbere, sicut & carnes in cibo sumere „ „.

Theodulphus Aurelianensis Episcopus in Capitulari cap. 41. „ „ Abstinendum est (*inquit*) in his sacratissimis diebus a conjugibus, & caste, & pie vivendum, ut sanctificato corde, & corpore isti sancti dies transigantur, & sic perveniatur ad diem sanctum Paschæ. Quia pene nihil valet jejunium, quod conjugali ope-

re polluitur, & quod orationes, vigiliæ, & eleemosynæ non commendant „ „.

Heraldus Turonensis Archiepiscopus in suo Capitulari Diecæsanos suos hortatur: „ Ut diebus festis, „ & jejuniorum a conjugibus se abstineant... Et om„ nia prohibeantur illicita, parcaturque a licitis „.

Nicolaus I. Pontifiex maximus in responsis ad Consulta Bulgarorum cap. 9. Continentiam Quadragesimali tempore a conjugatis servari decere ex mutuo consensu ostendit. „ „ Si enim (*inquit*) ex consensu conjugatorum, etiam alio forte tempore, mundo corpore vacatur orationi, quanto potius isto, quo Deo etiam carnis nostræ decimas damus, quo ipsum in abstinentia Dominum imitamur, quo non solum illicita, verum etiam multa a nobis quoque licita resecamus, omni est voluptati renuntiandum; & ut libenter orationi vacetur, castitati mentis, & corporis incumbendum „ „.

Vetus poenitentiale Romanum ab *Antonio Augustino* editum, tit. 7. cap. 10. viginti dies pœnitentiæ in pane, & aqua imponebat conjugatis, qui tota Quadragesima continentiam non servassent. Et in Ecclesia Orientali Paschali communione privabantur, aliisque poenis emendabantur, ut constat ex responsis *Balsamonis* Antiocheni Patriarchæ ad Interrogationes canonicas *Marci* Patriarchæ Alexandrini, in Resp. ad quæst. 9. pag. 386. *Juris orientalis*.

Celebritates nuptiarum, & carnalis copula temporibus pœnitentiæ dicatis vetitæ.

Solemnes celebrationes Nuptiarum Quadragesimali tempore prohibent sacri Canones, quia pœnitentiæ temporibus continentiam servari decet. Nam *Sacrorum Canonum*, sive potius Pontificum, & Episcoporum, qui illos condiderunt, *Intentio fuit, non tam Ecclesiæ solemnitates, & Nuptiarum benedictiones, quam carnales commixtiones prohibere*; inquit Concilium Toletanum anno millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio celebratum, Canone 16.

Hanc doctrinam celeberrimorum Theologorum, & juris canonici consultissimorum Interpretum suffragio confirmat *Prosper Fagnanus* in cap. *Capellanus*, tit.

tit. *De Feriis*, in 2. Decretalium §. 11. „„ Tametsi (*inquit*) Sanchez existimaverit temporibus ab Ecclesia statutis nullatenus prohibitum esse matrimonium consummare, idemque ante ipsum senserit Navarrus, Petrus Soto, Cardinalis Bellarminus, & quidam alii ex recentioribus a Sanchez citati; tamen illorum rationes sunt valde infirmæ, & ratio divi Thomæ superius considerata, ne statutis temporibus animus conjugum circa carnalia, & voluptuosa occupetur, potissimum viget in consummatione matrimonii. Nam, ut legitur *Eccles.* 3. *Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus*. Quare contra prædictos stat communis Canonistarum sententia. Nam Glossa hic, in verbo, *quocunque tempore*, *ait*: Et ita quolibet tempore potest matrimonium contrahi, sed nuptiarum solemnitas tantum his diebus, ne carnaliter conjungantur, prohibetur „„. Et recensitis Abbatis Siculi, Joannis Andreæ, Ancharani, Joannis de Anania, *S. Raymundi*, Hostiensis, aliorumque testimoniis, colligit hanc esse unanimem Canonistarum sententiam, quam etiam ex Theologis propugnarunt *Petrus de Palude* in 4. Sententiarum, dist. 32. quæst. 1. art. 4. num. 20. Cardinalis *Cajetanus* in Summa, verbo *Matrimonium*, cap. ultimo; *S. Antoninus*, 3. P. tit. 1. cap. 18. *Sylvester* verbo *Matrimonium*, 7. qu. dubio 9. & alii; eamque probavit sacra Congregatio Concilii. Nam proposito dubio, an matrimonium coram parocho quocunque tempore contrahi possit? „„ Sacra Congregatio censuit posse contrahi quocunque tempore matrimonium, sed temporibus comprehensis *in cap.* 10. *Sess.* 24. *De Reformatione matrimonii*, nuptiarum solemnitate, traductiones ad domum, & carnalem copulam prohiberi „„.

Ex his omnibus evidens est, penitus alienam esse a doctrina, & mente Ecclesiæ opinionem molliorum quorumdam Casuistarum, qui asserere non sunt veriti, conjugatos a jejunii lege esse immunes, quando illud servando nequeunt invicem reddere debitum.

Ætatis impossibilitas a jejunii lege dispensat.

II. Ratio altera, ob quam aliquis a jejunii lege sit immunis secundum Concilium Toletanum 8. est *Ætatis impossibilitas.* Secundum istam Regulam pueri jejunii lege non tenentur usque ad finem tertii septenni, id est, usque ad annum vigesimum primum completum. Expedit tamen, ut jejunii plus, vel minus assuescere doceantur pro ratione ætatis, & aliarum circumstantiarum, præsertim vero cum iis fervere incipit carnalis concupiscentia, ad quam domandam certos jejuniorum dies ipsis prudens animarum medicus præscribet ex iis præsertim, qui Ecclesiæ lege jejunio consecrati sunt. Ita docet *S. Thomas*, 2. 2. qu. 147. art. 4. in responsione ad secundam objectionem: „ „ In pueris (*inquit*) maxime est evidens causa non jejunandi, tum propter debilitatem naturæ, ex qua provenit, quod indigent frequenti cibo, & non multo simul sumpto; tum etiam quia indigent multo nutrimento propter necessitatem augmenti, quod fit de residuo alimenti. Et ideo quandiu sunt in statu augmenti, quod est, ut in pluribus, usque ad finem tertii septennari, non tenentur ad ecclesiastica jejunia observanda. Conveniens tamen est, ut etiam in hoc tempore se ad jejunandum exerceant plus, vel minus, secundum modum suæ ætatis „ „. Hinc *S. Basilius* Oratione 2. *De jejunio*, ait; *Pueri velut plantæ virides jejunii aqua irrigantur.* Pueri tamen abstinentiæ a cibis vetitis jejuniorum diebus lege tenentur, ex quo rationis usum attigerunt; imo & antequam ratione utantur, Ecclesiæ disciplina, mosque populi Dei erga illos servari debet, ut neque carnes, neque ova, aliive cibi jejuniorum diebus vetiti ipsis subministrentur, nisi id exigat ipsorum infirmitas, vel languor, alioqui graviter peccant, qui hujusmodi cibos ipsis apponunt, quamvis nulla sit hac in re culpa innocentis ætatis.

Adolescentes religiosi ad jejuniorum ecclesiasticorum, & Regularium observantiam obligantur, non ecclesiastica lege, sed religiosa Professione. Unde si hujusmodi jejunia præcepta sint in Regula, vel statutis,

tutis, five Conftitutionibus, eæque fub peccati mortalis reatu hæc injungant, lethalis peccati rei erunt, quoties hæc jejunia violaverint, quamvis nondum vigefimus primus ætatis annus expletus fit. Si vero ad pœnam duntaxat, feu ftatutis ipfis, Conftitutionibus, aut Regula monaftica præfcriptam, feu pro Superiorum arbitrio imponendam obligent, rei non erunt lethalis peccati, five regularia jejunia quacunque ætate, five ecclefiaftica ante annum ætatis vigefimum primum completum violaverint, modo contemptus abfit, & fcandalum.

Senes quod attinet, nullum certum tempus definitum eft, quo jejunii lege foluti fint, cum alii citius, alii tardius fenefcant. Senes vegetos jejuniorum ecclefiafticorum lege teneri minime dubium eft, etfi 60. vel etiam 70. annum, & ultra fint ætate provecti. Verum decrepita, caduca, & languida fenectus, quæ magna per fe infirmitas eft, hominem a jejunii lege difpenfat. Unde Concilium Toletanum 8. eos a jejunii obligatione immunes effe docet: *Quos ætas incurvat*. Alioqui fenibus confuetudo, & familiaritas jejunii levem facit laborem (inquit *S. Bafilius* Oratione 2. *De jejunio.*) Hinc auctor fermonis inter eos, qui *S. Ambrofio* hactenus adfcripti funt, 23. De fancta Quadragefima 7. „ Pudet dicere (*inquit*) fe„ nes, & aniculæ Quadragefimam faciunt; juvenes, „ & juvenculæ non faciunt „. Denique *S. Antonini* fententiam fequi tutum eft, 2. P. tit. 6. cap. 2. §. fcribentis: „„ Senes, fi funt multum debiles, eo modo poffunt excufari, ficut dictum eft de infirmis. Ratione autem fenectutis tantum non excufantur, fi funt fortes ad fufferendum jejunium. Nec eft determinata ætas ab aliquo ufque, ad quos annos quis tenetur ad jejunium „„. Cardinalis *Ximenes* Toletanus Archiepifcopus, ultra feptuagefimum provectus ætatis annum, fe jejuniorum ecclefiafticorum lege teneri exiftimabat, a qua eum abfolvit *Leo X.* Pontifex maximus, non ob folam fenectutem, fed *ob varias corporis infirmitates*, in quas fæpe incidebat,

ut constat ex Pontificio rescripto, quod refert *Odericus Raynaldus* ad annum 1517. numero 105.

Gravis infirmitas a jejunio dispensat.

III. Tertia denique dispensationis a jejunio ecclesiastico ratio est gravis infirmitas: *Vel languor extenuans*, ut loquitur Concilium Toletanum 8. Concilium Gangrense Canone 19. anathemate confixit eos, qui jejunia ecclesiastica violarent, *absque corporali necessitate*. Canon ex iis, qui Apostolici inscribuntur, 68. Clericum jejunii Quadragesimalis violatorem deponi, laicum segregari statuit a Fidelium communione: *Præterquam si propter imbecillitatem corporalem impediantur*. S. Gregorius magnus hortatus est *Marinianum* Episcopum Ravennatem Epistola 34. lib. 11. ut jejunium solveret ob eruptionem sanguinis, quam patiebatur: „ Quoniam (*inquit*) eruptionem sanguinis patientibus jejunia medici dicunt esse omnino contraria; his fraternitatem tuam hortamur affatibus, ut reducens ad animum ea, quæ est solita de ægritudine sustinere, jejunandi sibi laborem minime imponat. Si autem Deo miserante adeo melioratam se esse, ac virtutem suam sufficere posse cognoscit, semel, aut bis in hebdomada jejunare permittimus. Sed illud te præ omnibus studere convenit, ut exasperationem sentire nullo modo debeas, ne ægritudo, quæ modo levior est, & quasi suspensa creditur, per exacerbationem postmodum gravior sentiatur „.

Et Epist. 28 lib. 9. „ Nec hortor, nec admoneo, sed districte præcipio, ut jejunare minime præsumas, quia dicunt medici huic molestiæ valde esse contrarium; nisi forte si grandis solemnitas exigit, quinque in anno vicibus concedo „. Idem confirmat *Innocent. III.* cap. *Consilium*, Ext. *De observatione jejuniorum*, Bracarensi Archiepiscopo respondens. „ De illis (*inquit*) qui in Quadragesima, vel in aliis jejuniis solemnibus infirmantur, & petunt sibi esum carnium indulgeri; respondemus: Quod cum non subjaceat legi necessitas, desiderium infirmorum, cum cogens necessitas exigit, supportare potes, & debes, ut majus in eis periculum evitetur „.

Con-

Concilium Mediolanense 5. sub *S. Carolo Borromæo*, P. 5. tit. *Quæ ad dies festos, & sacra tempora pertinent*: Carne, iisque omnibus, quæ a carne originem trahunt, abstinere jubet omnes, & singulos, *quos urgens necessitas, vel imbecilla ætas a Quadragesimali lege non eximit*.

Id confirmat *S. Thom.* in 4. Sentent. dist. 15. qu. 3. art. 2. quæstiunc. 4. „ „ Intentio legislatoris (*inquit*) est conservare homines, & inducere ad bonum statum virtutis; qui quidem consistit in conservatione vitæ, & valetudine sufficienti ad opera, quæ quis facere debet. Nec tamen suo præcepto exigit ab homine totum, quod potest, cum non intendat ordinare statum hominis quantum ad unum diem, vel ad parvum tempus, sed ad totam vitam, a quo deficeret, si semel homo totum, quod posset, faceret. Et ideo, sive *Ægritudine imminente*, sive labore viæ, sive quocunque alio, cum quo simul, & jejunio prædictus status conservari non potest, non tenetur ex præcepto jejunare, sed secundum dispensationem Superioris „ „.

S. Antoninus P. 2. cap. 2. Infirmos, & debiles pariter a jejunio excusat. *Sed pro qua infirmitate, vel quanta debilitate excusentur* (inquit) *arbitrio boni viri statur*. A jejunii lege dispensari possunt, qui graves stomachi dolores, aut capitis vertigines, cordisve deliquia jejunando patiuntur, aut noctes adeo insomnes ducunt, ut inde periculum immineat valetudini; non vero, qui toleranda, nec periculosa sentiunt interdum capitis, aut stomachi incommoda, quibus nocere non potest jejunium: *Quod animabus, corporibusque curandis salubriter institutum est* (ut Ecclesia suis in orationibus loquitur) Non solito brevior, aut difficilior somnus, cum jejunium ad macerandam carnem præceptum sit, parsque sit pœnitentiæ somno minus indulgere. Qui autem magnam partem noctis dormire non potest, nisi cœnet, indeque valetudini suæ probabiliter timet, non propterea jejunii lege solutus est, sed tenetur plenam refectionem in vespe-

rum differre,& meridie leve jentaculum sumere potest, id scilicet,quod Christiani probatæ conscientiæ vespere sumere consueverunt in cœnula. Non excusat etiam a jejunio sola jejunandi difficultas. Unde licet scholasticus jejunando non ita commode studeat, sed cum magna difficultate, si mulier ex debilitate jejunii servitia domus difficilius, & incommode operetur, si vir suum officium, artemque jejunando difficulter exerceat; ex hoc solo capite a jejunando non legitime excusantur. Nec etiam uxor non valens se reddere gratam viro ob maciem, vel pallorem; aut puella nubilis, quæ ex continuato Quadragesimæ jejunio de decore faciei notabiliter amitteret, hoc nomine a jejunio dispensari possunt.

Propositiones damnatæ.

Multo minus aures christianæ ferre possunt, quod quidam casuum arbitri non erubuerunt asserere, eum, qui malo fine laboraret, aut ad aliquem occidendum, vel ad insequendum amicam, seu libidinem explendo, posse ad vires reparandas jejunium solvere, secuta defatigatione. Unde Lovaniensis Academia anno 1657. hos articulos ab Episcopo Gandavensi ad se delatos censorio stigmate merito inussit.

22. „„ Qui dormire nequit nisi vespere sumpta cœna, non tenetur jejunare; imo neque in prandio collationem sumere, quamvis hoc modo isti incommodo obviare posset; quia non tenetur pervertere ordinem refectionum „„.

23. „ Defessus est quocunque labore licito, vel il„licito, verbi gratia, cum feminis commixtione, „liberatur a lege jejunii „.

REGULA IV.

Cum dubium est, utrum sufficiens sit, atque legitima causa solvendi jejunium, necessario postulanda est dispensatio ab Episcopo, aut ejus Vicario, vel a Parocho, si illi commode adiri non possint, aut a proprio cujusque parocho, cui hanc facultatem Episcopus concesserit. Alias, qui abstinentiam, aut jejunium ecclesiasticum violant, manente dubio, an

nisi legitime excusentur, peccati lethalis rei sunt. Nec a peccato sunt prorsus immunes, qui causam habentes legitimam abstinentiæ solvendæ, licentiam non petunt ab Episcopo, aut Parochis, quos adire per se, vel per alios facile possunt.

Ita docet *S. Thomas*, 2. 2. qu. 147. art. 4. „„ Statuta communia (*inquit*) proponuntur secundum quod multitudini conveniunt. Et ideo legislator in eis statuendis attendit id, quod communiter, & in pluribus accidit. Si quid autem ex speciali causa in aliquo inveniatur, quod observantiæ statuti repugnet, non intendit tamen legislator ad statuti observantiam obligare; in quo tamen est discretio adhibenda. Nam si causa sit evidens, per seipsum licite potest homo statuti observantiam præterire, præsertim consuetudine interveniente, vel si non posset facile recursus ad Superiorem haberi. Si vero causa sit dubia, debet aliquis ad Superiorem recurrere, qui habet potestatem in talibus dispensandi. Et hoc est observandum in jejuniis ab Ecclesia institutis, ad quæ omnes communiter obligantur, nisi in eis fuerit aliquod speciale impedimentum „ „.

Idem confirmat Concil. Mediol. 1. sub *S. Carolo Borromæo*, P. 2. tit. De jejunio „„ Ab his omnibus (*inquit*) eos excipiemus, quos urgens necessitas, vel imbecilla ætas a jejunii lege eximit; eos etiam, qui evidentis morbi, vel alterius justæ causæ excusationem habent; sed horum judicium Episcopo tantum, vel iis, quos ei muneri ipse præfecerit, scripto faciendum relinquimus; idque, quod ad morbum attinet, de medici consilio „ „.

Et Concil. Narbonense anno 1609. cap. 10 „„ Quadragesimale jejunium, Vigiliæ, & quatuor Tempora per abstinentiam, & ciborum delectum observentur. Dictis temporibus cibi venales vetiti non exponantur, sed pro necessitate ægrotantium clam, & sine scandalo ministrentur, habentibus expressam ab Ordinario in scriptis licentiam, quam nonnisi nota ne-

cum gemitu, & suspirio, & animi dolore manducet, pro eo, quod aliis jejunantibus, ille abstinere non potest. Quid opus est unicuique infirmo aliquem sanum rogare ad prandium, ut sibi etiam augeat de alterius gula peccatum „„?

Idem confirmat Concilium Tolesanum anno 1590. celebratum P. 2. cap. 13. „„ Qui carnem (*inquit*) prohibitis diebus ex licentia comedent, soli, ne ulli scandalo sint, locoque separato comedent „„.

REGULA VII.

Die natalis Domini in feriam sextam incidente, Christianis omnibus carnes comedere licet, iis exceptis, qui voto, aut regulari observantia prohibentur. Idem esto judicium de Sabbatis post Natalem Domini ad Purificationem usque Deiparæ Virginis, secundum morem quarumdam Ecclesiarum.

Prima pars Regulæ firmatur cap. *Explicari.* Ext. *Ex observatione jejuniorum*, quod *Honorii III.* Responsum est Pragensi Episcopo datum. „„ Respondemus (*inquit*) quod illi, qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti, in sexta Feria, si festum Nativitatis Dominicæ die ipso venire contigerit, carnibus propter Festi excellentiam vesci possunt, secundum consuetudinem Ecclesiæ generalis. Nec tamen hi reprehendendi sunt, qui ob devotionem voluerint abstinere „„. Duplex hominum genus Canon excipit, scilicet eos, qui ex voto ad perpetuam abstinentiam, vel ad jejunium singulis sextis Feriis sunt adstricti, quia, quæ sine conditione voventur, sine conditione solvuntur, ut ait Glossa. Nam ex quo in voto emisso nihil exceperunt, generaliter tenentur. Secundo excipit eos, qui observantia regulari ad abstinentiam perpetuam obligantur. Et si quidem Regula non obligat transgressores ad aliquam culpam, ut in Ordine fratrum Prædicatorum, in quo similes transgressiones non obligant ad culpam, neque mortalem, neque venialem, sed solum ad poenam præscriptam susti-

nen-

nendam, teste *S. Thoma*, 2. 2. quæst. 186. art. 9. ad primum, utique in Constitutionibus Ordinis cautum est: *Tunc certum est Religiosis licere absque peccato vesci carnibus in die Nativitatis Domini.* Canone, *Quisquis præceptis*, §. *Quod præcipitur*, Causa 14. qu. 1. & Canone *Denique*, §. *Hæc etsi legibus*, 4. distinctione. „ Neque hoc casu habet locum exceptio, de qua hic, „ quia loquitur tantummodo de his, qui ad abstinen- „ tiam obligantur ex voto, vel ex Regula „ (*inquit vir juris consultissimus Prosper Fagnanus*, in cap. *Explicari.*) Ratione tamen intemperantiæ, scandali, contemptus, vel præcepti Superiorum, esum carnium tali speciatim die prohibentium, peccare possunt viri illi religiosi, die Natalis Domini carnem edentes, lethaliter quidem ob violationem præcepti, vel ob contemptum, grave scandalum, aut notabilem intemperantiam; venialiter vero, si leve scandalum sit, aut levis intemperantia. At si Regula transgressores obligat ad culpam, ut contingit quoties utitur verbis præcepti vim habentibus; quemadmodum Fratres minores obligari ex voto professionis ad omnia, quæ in Regula ipsis præcipiuntur, seu verbis obligandi vim habentibus indicuntur, declaravit *Nicolaus III.* cap. *Exiit*, tit. *De verborum Significatione*, in Sexto; inter quæ Regulæ capita obligationem jejunandi singulis sextis Feriis recenset *Clemens V.* in Clementina *Exivi*; viri illi Religiosi carnibus vesci absque lethali peccato non possunt die Dominicæ Nativitatis in sextam Feriam incidente. Idem de Carthusianis, & Minimis S. Francisci de Paula alumnis dicendum, qui voto perpetuæ a carnibus abstinentiæ se obstrinxerunt.

Regulæ pars altera nititur Ecclesiarum quarumdam consuetudine, quam tuto sequi possunt, qui in illis vivunt Ecclesiis, secundum illud *S. Augustini*, Epistola ad *Januarium*, 54. alias 118. „ Nec disciplina (*in- „ quit*) ulla est in his melior gravi, prudentique „ Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere vi- „ derit Ecclesiam, ad quam forte devenerit „. Sic *Augustino* ob *Monicæ* Matris dubitationem interroganti re-

respondit S. Ambrosius: „„ Cum Romam ven
juno Sabbato; cum hic sum, non jejuno. Sic
tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus n
serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec
quam tibi „„. Quam sententiam ita se semper l
se, tanquam eam cœlesti oraculo accepisset, A
gustinus ibidem testatur.

Id confirmat *Innocentius III.* cap. *Consilium*
De observatione jejuniorum, Archiepiscopo Bra
respondens, roganti quomodo gerere se debere
illos, qui Sabbato carnes propter debilitatem
debant, quo tempore abstinentia generali Eccle
ge, ac more sabbatis nondum indicta erat, & ab
bus Ecclesiis recepta. „„ Item de illis, qui p
debilitatem in sabbato carnes sumunt, quod in
bus tuis nullatenus fieri consuevit; cum hoc
moleste feratur, & oriatur inde illis occasio
hendi; respondemus, quod super hoc consuetu
tuæ regionis facias observari, sic tamen, quod
bus, & infirmis propter hoc periculum non
gat „„.

In eadem specie *S. Antoninus* P. 2. tit. 4. cap.
„„ Item (*inquit*) in sabbatis comedere car
locis, ubi est consuetum universaliter non co
mortale est. *De consecratione*, *dist.* 5. *Quia dies.*
si consuetudo patriæ habet, quod comedant
in Francia, Catalonia, & aliis partibus, qui

[redacted]

verbis renovavit *Eustachius Bellajus* ejusdem Ecclesiæ Episcopus, qui Tridentino Concilio, duobus postremis, quibus celebratum est, annis interfuit.

Et Synodus Carnotensis anno 1526. „ „ Declaramus item (*inquit*) ad tollendum quorumdam scrupulum, bonarum mentium, quibus est timere culpam, ubi culpa non est, ex antiqua consuetudine observari in hac Diœcesi, & provincia Senonensi consuetum esse, uti carnibus, quotiescunque dies Purificationis superbeatæ, & gloriosæ Virginis Mariæ incidit, & venit die sabbati, nisi aliter ex pia, & religiosa devotione quis voluerit abstinere „ „.

De religiosis viris, qui carnes comederint sabbatis illis in locis, ubi ex antiqua consuetudine a Fidelibus reliquis comeduntur, idem esto judicium, ac de iisdem carnes comedentibus Feria sexta, in quam Nativitatis Dominicæ festum inciderit. Imo in his majori favori locus esse videtur, cum ab hujusmodi consuetudine non sint excepti synodicis statutis, aut Pontificum rescriptis. Obligantur itaque vel ex voto, vel ex regulari observantia. Si ex voto, aut præcepto Regulæ, lethaliter peccant edendo carnes sabbatis illis, etiamsi in illis versentur, ubi fidelium vulgus carnes comedit; si vero Regula sub peccati mortalis reatu non obligat, lethaliter non peccant, nisi ob præceptum Superioris esum carnium illis diebus prohibentis, vel ob contemptum, aut grave scandalum, vel denique ob gravem intemperantiam.

REGULA VIII.

Cum in aliqua urbe, oppido, pago, sive loco carnes comedere non licet sabbatis illis inter Natale Domini, & beatæ Virginis Purificationem incurrentibus, aut aliis diebus, quibus diœcesana lege, aut consuetudine abstinentia, aut jejunium servatur ex præcepto, civibus, aut oppidanis non licet ad loca vicina divertere eo fine, ut carnibus vescantur, vel a jejunio se eximant.

Cum enim in fraudem jejunii id facerent, gravis certe peccati rei essent. Unde similem intemperantiam verbis gravissimis damnavit Concilium Mediolanense I. Præside *S. Carolo Borromæo*, P. II. tit. de jejunio. „ „ Edicimus (*inquit*) ut in provincia nostra, proxima quarta Feria post Quadragesimam, omnes quadragesimalis observantiæ initium faciant; præter civitatem Mediolanensem, easque Dioecesis partes, ubi ex divi Ambrosii instituto divina officia celebrantur. Illorum vero damnamus ingluviem, qui primis quinque Quadragesimæ diebus, romanæ Ecclesiæ more institutis Mediolanum se conferunt, patriæ ritum in jejunio, & ciborum abstinentia fugientes „ „.

REGULA IX.

Qui licentiam comedendi carnes diebus jejunio consecratis ab Episcopo ob causam legitimam obtinuerunt, non sunt immunes a jejunii lege censendi, si jejunare valeant.

Firmissimis rationibus hæc Regula fulcitur. Prima ratio hæc est; jejunium duo distincta præcepta complectitur, alterum iteratas comestiones, alterum carnium esum prohibens, nec unum pendet ab altero, siquidem Quadragesimales Dominicæ a jejunii, non ab abstinentiæ lege liberæ sunt. Non sunt igitur immunes a jejunii lege, quicunque ob causam legitimam dispensationem a Prælatis ecclesiasticis obtinuerunt, ut carnes diebus jejunio dicatis comedant. Distincta esse præcepta, vel hæc Concilii Tridentini verba Sessione 25. indicant: „ Iis præcipue sint obsequentes, „ quæ ad mortificandam carnem conducunt, ut ci- „ borum delectus, & jejunia, &c „.

Secundo, dispensatio ab Ecclesiæ legibus justam causam requirit, & causæ cognitionem, alioqui Superior ecclesiasticus erit infidelis dispensator, imo crudelis dissipator. Si quis igitur ob legitimam causam a Prælatis obtinuerit licentiam comedendi carnes,

nes, & tamen causa nulla subsit, cur a jejunii, sive unicæ refectionis lege cum ipso dispensetur, tenetur nihilominus jejunare. Cum enim ad delenda, & cohibenda peccata, & refrænandam concupiscentiam jejunium sit institutum, cum Superiores ecclesiastici in jejunio dispensant, id, quod saluti corporis necessarium est, concedere censentur; si concedere vellent, quod non est necessarium, Ecclesiæ menti adversarentur, & carni adversus spiritum faverent.

Tertio, lex plura continens, in eo servanda est, in quo servari potest. Sic is, qui diebus festis opera servilia exercere cogitur, & potest audire Missam, tenetur audire. Qui votum penitus servare nequit, eam partem, quam potest servare debet. Exemptus Principis beneficio ab una lege non est ab aliis ejusdem Principis legibus liber. Qui totum æs alienum dissolvere nequit, tenetur solvere partem, quam potest. Excusatus ab una parte horarum recitanda, ab omnium recitatione non semper excusatur. Qui omnibus Quadragesimæ diebus jejunare non potest, iis diebus jejunare tenetur, quibus potest. Igitur pari ratione, qui non potest absque valetudinis dispendio abstinere a carnibus, & tamen jejunare potest, non est immunis a jejunii lege, quamvis Superiorum ecclesiasticorum venia sit a lege abstinentiæ legitime dispensatus.

Quarto, dispensatio stricti juris est, stricteque accipienda non extendenda. Nam *Quæ exorbitant a jure communi, non sunt trahenda ad consequentiam*, ut habetur cap. *Ea quæ*, tit. *De Regulis juris*, in sexto. Dispensationem igitur tanquam *Exorbitantem a jure*, *oportet velut odiosam restringi*, ut dicitur cap. *Is, qui* tit. *De filiis Presbyterorum*, *&c.* in sexto. Dispensatio igitur ab abstinentiæ lege ob infirmitatem concessa illi, qui duplici refectione non eget, ipsum a jejunii lege non absolvit, nec ad duplicis refectionis licentiam extendenda est.

REGULA XI.

Qui secunda refectione violavit jejunium, toties peccare videtur, quoties postea comedit.

Præceptum namque jejunii etsi videatur affirmativum, quoad formam verborum (ut loquimur in scholis) in se tamen continet hanc negationem, plures refectiones non sumes; alia porro præcepta negativa violantur, non per primum duntaxat, vel secundum actum eis oppositum, sed per alios quotiescunque iteratos. Pari ergo ratione præceptum jejunii violare censendus est, non solum, qui secundam, sed etiam, qui tertiam, quartam, vel quintam refectionem sumit, & toties lethale peccatum committit, quoties refectionem iterat. Sane cum Ecclesia jejunii diebus unicam tantum refectionem permittat, prohibet omnes alias; singulis igitur refectionibus, præter primam, Ecclesiæ præceptum violatur. Sicut ex eo, quod Ecclesia permittit Sacerdotibus, ut semel duntaxat quolibet die Missam celebrent, recte colligitur eos, qui pluries celebrare audent, toties lethaliter peccare, quoties post unam Missam præsumpserint alteram celebrare, sive secundam, sive tertiam, sive quartam. Et sicut ex eo, quod Episcopus pro una vice duntaxat permisit alicui ingressum in septa Monialium, recte colligitur eum lethaliter peccaturum, si sæpius ingrediatur, & toties quoties absque licentia intrabit. Frustra vero quis objiciat, semel violatum jejunium non posse amplius servari. Quamvis enim non possit servari perfecte ea die, qua violatum est, potest tamen servari quoad aliquid, scilicet non sumendo alias refectiones, quæ præcepto jejunii sunt pariter prohibitæ.

Contrariam quidem opinionem a nonnullis casuum arbitris asseri scio, sed hæc probabilior, & tutior est, judice venerabili *Gersonio* Parisiensis Ecclesiæ, & Academiæ Cancellario, in Regulis moralibus.,,,, Probabile est (*inquit*) comedentem ter in die jejunii sine causa, non esse prævaricatorem præcepti in tertia

tia comeſtione, ſicut in ſecunda; quamquam oppoſitum tenere ſit ſecurius „ „.

REGULA XII.

Cœnula, ſeu veſpertina collatio (ut vulgo loquimur) non ſolvit jejunium, modo cœnula non vertatur in cœnam.

Hæc enim communis eſt populi chriſtiani conſuetudo ab Eccleſia tolerata. Collationis nomen antiquis eo ſenſu ignotum. Hæc ex virorum religioſorum uſu ortum habuit, quibus, propter laborem manuum, illis jejuniorum diebus permittebatur, ut ante lectionem, & collationem ſpiritualem, quæ veſpere ante Completorium fieri ſolebat, potum ſumerent, qui indigebant, ut conſtat ex Conventu Aquiſgranenſi Abbatum Franciæ anno 817 cap. 12. ex Regula Magiſtri, cap. 27. ex Regula *Petri de Honeſtis*, cap. 18. ex antiquis conſuetudinibus Cluniacenſis monaſterii ab *Uldarico* monacho conſcriptis lib. 3. cap. 21. Potui, quem diebus jejunii, extra refectionis horam, ſumebant monachi, fruſtulum panis poſtea addiderunt, ne potus noceret, ut in Conſtitutionibus Patrum Carthuſienſium, aliorumque Ordinum videre eſt; & ne tempus vitæ regularis officiis deſtinatum ea in actione tererent, lectionem ſpiritualem, quæ in Clauſtro, vel Capitulo fieri ſolebat, his diebus in Refectorio habuerunt, ſemperque veſpertinum illum ad refectorium aditum, jejunii diebus, his verbis ſignificarunt: *Ire ad collationem*, aut, *Accedere ad lectionem Collationum*. Sic nomen collationis a lectione ad ſerotinam illam refectiunculam translatum eſt, & a ſecularibus eo ſenſu uſurpatum, cum uſque eo progreſſa eſt relaxatio, ut meridie pranderent, & veſpere nihilominus cœnulam ſumerent. Hujus cœnulæ licentia apud Græcos prius invaluit, quam apud Latinos, circa medium ſcilicet undecimi ſeculi, ut ipſis exprobrabat *Humbertus* Cardinalis Silvæ Candidæ Epiſcopus. „ „ Quadrageſimam (*inquit*) diligenter obſer-

Cœnulæ, ſeu collationis licentia.

ſer-

servare contendimus, quam ut aliquis excepta gravi infirmitate in aliquo infringat, sufferre nequimus. Nec licet cuiquam apud nos, sicut apud vos, post unam refectionem; quidquam pomorum, aut herbarum, diebus jejuniorum percipere „ „. Qua de consuetudine *Theodorus B lsamon* Patriarcha Antiochenus in responsis ad Interrogationes canonicas Marci Patriarchæ Alexandrini, cap. 54. ait: „ „ Propriæ continentiæ jejunium est, quia & affecticida, non homicida vocatur. Si ergo; qui continenter vivunt, ad corporis sustentationem secundaria mensa indigeant, præjudicium non patientur. Omnino tamen nec ipsi continuatam tota die temperantiam per vespertinam intemperantiam deformabunt. Id enim si fecerint, coercebuntur „ „.

In serotina collatione, tempore jejunii, duabus, vel tribus vicibus bibere permittit *S. Bonaventura* iis, qui indiguerint. Sic enim scribit in Speculo disciplinæ ad Novitios, p. 1. cap. 21. „ Ad collationem tem-„ pore jejunii faciendam, duabus tantum, vel tri-„ bus, si indiges, bibere vicibus, temperantiæ con-„ gruit, & honestati „. De regularibus, non de ecclesiasticis jejuniis loqui seraphicum Doctorem probabile est. Cibi cum potu sumpti non meminit. Electuaria tamen, sive bellaria quædam, ciborum digestionem juvantia potius, quam alentia, jejuniorum diebus post refectionis unicæ tempus sumi posse illæsa jejunii observantia, modo nec in magna quantitate, nec in fraudem jejunii sumantur, auctor est *S. Thomas*, 2. 2. qu. 147. art. 6. ad 3. „ „ Electuaria (*inquit*) etiamsi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum. Unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio, nisi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi „ „. Hac in re standum consuetudini, venerabilis *Gersonius* in Regulis moralibus censet: „ De comestionibus specierum (*inquit*) & „ similibus, consuetudo teneatur, & delectationis „ nimia libido vitetur „.

Cibi

Cibi aliquid sumi in cœnula, usus obtinuit ab Ecclesia non improbatus. Quantitas certa mensura definiri vix potest; sed consuetudini inter viros pios, & ecclesiasticæ jejunii disciplinæ observantissimos receptæ standum; & quantitas ita modica sumenda est, ut cœnula non vertatur in cœnam, imo nec æquivaleat ei, quod pro jentaculo solet accipi diebus jejunio non dicatis. *S. Carolus Borromæus* in disciplina Familiæ suæ Archiepiscopalis, p. 1. tit. *De gubernatione spirituali*, in cœnula *Panis unciam cum dimidia, & vini poculum tantum*, concedit iis, qui indiguerint. Id tamen scrupulosius urgere nolim, & Fidelibus singulis hanc legem imponere, ut panem, quæ in cœnula sumpturi sunt, ponderent. Nam hac etiam in specie locum habere puto Regulam illam a *S. Thoma* traditam 2. 2. qu. 147. ad primum: „ „ Quantitas cibi non potuit eadem omnibus taxari, propter diversas corporum complexiones, ex quibus contingit, quod unus majori, alter minori cibo indiget „ „.

Quod spectat qualitatem ciborum, consuetudo inter pios observata, pro regula sumi etiam potest, & cum modico panis fructus aliqui sumi, vel herbæ, aliique cibi leviores; non pisciculi, etiam pauci, non legumina, non butyrum, non lac, non juscula ex amygdalorum cremore, aut leguminibus, & similia.

REGULA XIII.

Refectionis tempus, secundum hodiernam Ecclesiæ disciplinam, est meridies. Quam horam si quis multum anticipaverit, sine causa legitima, jejunii violator censendus est, lethalisque peccati reus.

Multorum seculorum spatio Quadragesimalia jejunia ad vesperam usque protrahebantur. Missa celebrabatur hora nona, seu tertia pomeridiana; Missam vespertinum sequebatur officium, postea refectio sumebatur, cujus anticipare tempus, piaculum erat. Unde *Theodulphus* Aurelianensis Episcopus in Capitulari cap. 39. „ „ Solent plures (*inquit*) qui se je-

Refectionis hora legitima diebus jejunii.

junare putant, mox ut signum audiunt ad Nonam manducare; qui nullatenus jejunare censendi sunt, si ante manducaverint, quam vespertinum celebretur officium. Concurrendum est enim ad Missas, auditis Missarum solemnibus, sive vespertinis officiis, largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit, ut ad Missam convenire non valeat, æstimata vespertina hora, completa oratione sua, jejunium absolvere debet „„. Refertur Canone *Solent*, dist. 1: *De Consecratione*, velut ex Concilio Cabilonensi.

Medio circiter seculo 10. refectionis hora jejuniorum ecclesiasticorum diebus erat hora nona, seu tertia pomeridiana, saltem in Italia, remissa jam prioris disciplinæ severitate, ut constat ex *Ratherio* Veronensi Episcopo Sermone 1. de Quadragesima. „ „ Vituperamus (*inquit*) & illorum ridiculosam nimium stultitiam, qui contra concessam nona hora diei omnibus sumendi quidlibet licentiam, usque ad noctem, quotidie jejunium eligunt protelare, ut nocte quasi cum licentia ventrem valeant ingurgitare „ „.

Concilium Rothomagense anno millesimo septuagesimo secundo statuit: „ Ut nullus in Quadragesi- „ ma prandeat, antequam, hora nona peracta, vesper- „ tina incipiat. Non enim jejunat (*inquit*) qui ante „ manducat „. Tempore *S. Thomæ* jejunantes refectionem sumebant *Circa horam nonam*, seu tertiam pomeridianam, qua Passio Christi completa est, cum inclinato capite tradidit spiritum. Ex Ecclesiæ tandem indulgentia loco nonæ substituta est hora sexta, seu meridies, circa quam horam crucifixus est Christus. Priscam autem disciplinam in hoc remitti passa est Ecclesia, & oculis aspexit æquis, propter plurimorum infirmitatem, qui ad horam tertiam pomeridianam usque jejunare absque gravi incommodo non poterant. Hanc enim sufficientem, & legitimam censuit remittendæ austerioris disciplinæ causam, prout judicaverat *S. Thomas*, ob hanc, similesque rationes posse cum aliquibus dispensari, ut ante horam tertiam

come-

comederent. Unde *Stephanus Poncherus* Parisiensis Episcopus in statutis synodalibus de jejuniorum ecclesiasticorum observantia loquens: „ Sic (*inquit*) semel in die refectionem corporis capiatis; & si tempus congruum habueritis, ut S. Thomas, & alii Doctores nos instruunt, circa meridiem capiatis „. Et *S. Carolus Borromaeus* in disciplina familiæ suæ Archiepiscopalis, p. 1. tit. *De gubernatione spirituali*, statuit: „ Ut per omne Quadragesimæ tempus, Dominicis diebus exceptis, semel tantum in die post meridiem, cibum capiant „. Cum autem indulsit Ecclesia, ut post meridiem, sive hora ipsa duodecima meridiana, aut circa hanc horam, diebus jejunii refectio a Christianis jejunantibus sumi posset, vespertinum officium circa meridiem celebrare cœpit, ut illud veteris disciplinæ vestigium, & monimentum quasi in perpetuum manerent, ne ante comederent; *quam vespertinum celebretur Officium*; quod tempus si multum anticipaverint absque legitima causa: *Nullatenus jejunare censendi sunt*; ut habetur Canone *Solent*, dist. 1. *De Consecratione*.

Explodendum igitur est, quod asserere quidam non dubitarunt, non solvi jejunium, cum anticipatur sine causa hora comedendi die jejunii: Prandium sumi posse una hora circiter ante meridiem in hyeme, tempore jejunii: Religiosos mendicantes, & qui eorum privilegia participant, jejuniorum diebus posse duabus horis hyeme, tribus æstate, ante meridiem mensæ accumbere, ex causa studii, negotii, &c. etiam sine peccato veniali. Hæ, inquam, opiniones, omnino proscribendæ, & explodendæ sunt, ac pro certo habendum, quod *S. Thomas* docet in quartum *Sententiarum*, dist. 15. q. 3. art. 4. Quæstiuncula 3. „ Ille (*inquit*) jejunium solvit, qui Ecclesiæ determinationem non servat. Unde cum Ecclesia instituerit certum tempus comedendi jejunantibus, qui nimis notabiliter anticipat, jejunium solvit. Non enim Ecclesia arctare intendit ad subtilem temporis inspectionem, nec oportet Astrolabium accipere ad horam

ram comestionis cognoscendam. Unde sufficit, si circa illam horam, quam Ecclesia instituit, jejunans sumat cibum, etiamsi aliquantulum propter aliquam necessitatem anticipet „ „. Paululum ergo anticipare horam prandii absque necessitate aliqua, seu causa legitima, verbi gratia: hora dimidia ante meridiem prandere, veniale peccatum est. Æstimato meridie mensæ accumbere, nullum peccatum est: „ Ad je-„ junium *enim* requiritur hora determinata non secun-„ dum subtilem examinationem, sed secundum grossam „ æstimationem „ (*ut loquitur S. Thomas* 2. 2. q. 147. art. 7. in responsione ad secundam objectionem.) Notabilis anticipatio, horæ scilicet integræ, lethale peccatum est.

Gravius porro cæteris peccant ecclesiastici, ac religiosi viri, qui refectionis tempus diebus jejunii anticipant, quia secularibus hominibus, ac laicis, quibus exemplo esse debent, pravum præbent exemplum anticipandi refectionis horam ab Ecclesia præscriptam, jejuniique solvendi, & remittendæ sensim disciplinæ quasi ex auctoritate illorum, qui religiosiores jejunii ecclesiastici observatores habentur; qui vero pietatem profitentur laici, absque scandalo non vident religiosos viros ad gratias post prandium agendas in Ecclesiam ante meridiem convenire, cum ipsi ad Missam audiendam concurrunt, postea refectionem sumpturi. Sane cum hora sumendi cibi in cœnobiis, Clericorumque Congregationibus vulgo sit hora undecima, prandium ad meridiem saltem differri debet ecclesiastici jejunii diebus. Nam *Quia jejunium Ecclesiæ debet esse pœnale, & satisfactorium, ideo aliquid additur* (inquit *S. Thomas* loco sententiarum superius indicato.) Religiosi denique viri, & Clerici Passioni Christi sese conformare magis tenentur, carnem suam per jejunium affligendo, secundum illud Apostoli ad Gal. 5. *Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis.* Quam fœdum igitur est, ut indulgeant carni, ad tempus refectionis anticipandum, privilegia nescio quæ

comederent. Unde *Stephanus Poncherus* Parisiensis Episcopus in statutis synodalibus de jejuniorum ecclesiasticorum observantia loquens: „ Sic (*inquit*) semel in die refectionem corporis capiatis, & si tempus congruum habueritis, ut S. Thomas, & alii Doctores nos instruunt, circa meridiem capiatis „. Et *S. Carolus Borromæus* in disciplina familiæ suæ Archiepiscopalis, p. 1. tit. *De gubernatione spirituali*, statuit: „ Ut per omne Quadragesimæ tempus, Dominicis diebus exceptis, semel tantum in die post meridiem, cibum capiant „. Cum autem indulsit Ecclesia, ut post meridiem, sive hora ipsa duodecima meridiana, aut circa hanc horam, diebus jejunii refectio a Christianis jejunantibus sumi posset, vespertinum officium circa meridiem celebrare cœpit, ut illud veteris disciplinæ vestigium, & monimentum quasi in perpetuum manerent, ne ante comederent; *quam vespertinum celebretur Officium*; quod tempus si multum anticipaverint absque legitima causa: *Nullatenus jejunare censendi sunt*, ut habetur Canone *Solent*, dist. 1. *De Consecratione*.

Explodendum igitur est, quod asserere quidam non dubitarunt, non solvi jejunium, cum anticipatur sine causa hora comedendi die jejunii: Prandium sumi posse una hora circiter ante meridiem in hyeme, tempore jejunii: Religiosos mendicantes, & qui eorum privilegia participant, jejuniorum diebus posse duabus horis hyeme, tribus æstate, ante meridiem mensæ accumbere, ex causa studii, negotii, &c. etiam sine peccato veniali. Hæ, inquam, opiniones, omnino proscribendæ, & explodendæ sunt, ac pro certo habendum, quod *S. Thomas* docet in quartum *Sententiarum*, dist. 15. q. 3. art. 4. Quæstiuncula 3. „ Ille (*inquit*) jejunium solvit, qui Ecclesiæ determinationem non servat. Unde cum Ecclesia instituerit certum tempus comedendi jejunantibus, qui nimis notabiliter anticipat, jejunium solvit. Non enim Ecclesia arctare intendit ad subtilem temporis inspectionem, nec oportet Astrolabium accipere ad horam

est abstinentiæ actus; ut docet *S. Thomas*, 2. 2. qu. 147. art. 1. & 2. Ad carnis autem concupiscentias reprimendas, ad macerandum corpus valet non solum abstinentia cibi, sed & potus. Unde canit Ecclesia: *Carnis terat superbiam potus, cibique parcitas.* Quamobrem indictum Ninivitis jejunium abstinentiam aquæ pariter, ac panis complectebatur, Jonæ 3. *Homines, & jumenta non gustent quidquam, nec pascantur, & aquam non bibant.* Et Esdras jejunans *Panem non comedit, & aquam non bibit*, ut habetur *Esdræ* 1. *cap.* 10. Non modo famem, sed & sitim jejunii diebus tolerandam, ut fontem aquæ salientis in vitam æternam consequamur. *S. Gregorius Nyssenus* docet Oratione in principio jejunii. „ Amarum est jejunium „ (*inquit*) sed dulcis paradisus. Molesta est sitis, sed „ prope est fons, ex quo, qui biberit non sitiet in „ æternum „. Hinc *S. Fructuosus* Tarraconensis Episcopus, & Martyr, cum ad supplicium duceretur, oblatum potum recusavit, quia jejunii dies erat, nec illuxerat hora nona, ut *Prudentius* Hymno 6. *Peristephanon* refert.

Jejunamus, ait, recuso potum,
Nondum nona diem resignat Hora,
Nunquam conviolabo jus dicatum,
Nec mors ipsa meum Sacrum resolvet.
Sic Christus sitiens Crucis sub hora,
Oblatum sibi poculum recusans,
Nec libare volens sitim peregit.

Solitarii, qui jejunii leges strictissime observabant, id cavebant maxime, ne unquam ad saturitatem pervenirent, & *præcipue in potu*, rati non minus *per aquæ abundantiam phantasias fieri animi, quam per vinum calorem corporis crescere;* ut refert Rufinus lib. 2. *De Vitis Patrum*, cap. 31. *Silvanus* Abbas discipulum sitientem, & aquam bibere volentem prohibuit, jejunii diem esse monens, ut idem *Rufinus* commemorat lib. 3. cap. 46. „ Discipulus invenit „ aquam, & volebat bibere. Cui Abbas Silvanus: Za- „ charia, jejunium est hodie „. Jam refectionem sums-

pse-

pſerant in monaſterio, ad quod diverterant monachos inviſuri, quod Zacharias expoſuit Silvano; ſed reſpondit ſanctus Abbas: „ Illa eſca charitatis erat, „ fili! Nos autem noſtrum jejunium teneamus „.

Auctor ſermonis inter eos, qui *S. Ambroſio* hactenus adſcripti ſunt, quadrageſimi, *De jejuniis, & eleemoſynis*, inſcripti, refellit eorum excuſationem, qui æſtiva tempeſtate jejunare ſe non poſſe ajebant, quia ſitim ferre non poterant, cujus non minus, quam famis tolerantia pertinere ad jejunium cenſebatur. „„ Quibus (*inquit*) cum jejunium indicitur, de intemperie ſe temporis ſemper excuſant; dicunt enim æſtivis menſibus: Dies longa eſt, torrentior ſol eſt, ſitim ferre non poſſumus, poculis nos refrigerare debemus. Hyemis vero tempore: Grave frigus eſt, algorem tolerare nequimus, eſcis nos calefieri oportet... Dic mihi, o delicate Chriſtiane, qui æſtum ſolis jejunando ferre non potes, nunquid æſtus, quem ſuſtentaturus es, torrentior eſt gehenna „ „?

Ex his omnibus perſpicuum eſt, falſum eſſe, antiquis ignotum, ab Eccleſiæ doctrina, & mente alienum, vulgare illud Proverbium: *Liquidum non frangit jejunium.*

REGULA XV.

Jejunii meritum perdunt, qui ciborum, ac liquorum delicias, & varia gulæ irritamenta jejunii diebus exquirunt; copioſiuſque prandent, ac lautius, ut jejunii laborem minuant.

Hanc Regulam tradit *S. Auguſt.* Serm. 205. alias De Diverſis 68. „„ Nemo (*inquit*) ſub abſtinentiæ ſpecie mutare affectet potius quam reſecare delicias, ut pretioſos cibos quærat, quia carne non veſcitur, & inuſitatos liquores, quia vinum non bibit; ne per occaſionem quaſi domandæ carnis, magis agat negotium voluptatis. Alimenta quidem mundis munda ſunt omnia; ſed in nullo eſt munda luxuria „ „.

A ciborum & liquorum deliciis abſtinendum diebus jejunii.

jejunio dicatis.

nis cultibus insistendum, tanto est a cunctis mundi nocivis oblectamentis longius recedendum; præsertim cum neminem nisi reprobum venationes exercuisse sacra designet Historia. *Et cap.* 47. Consulitis, si liceat in Quadragesimali tempore jocis vacare? Quod non etiam in Quadragesimali, verum etiam in nullo tempore licitum est Christianis. Sed quia vobis, qui in montem nondum ascendere, tanquam infirmi, potestis, ut inde sublimia mandata Dei percipiatis, sed in campestribus, quemadmodum filii quondam Israel, positi estis, ut saltem ibi plana, & minora quædam præcepta sumatis, necdum possumus suadere, ut omni tempore jocis abstineatis. Et Quadragesimæ, ac jejunii tempore, quando peramplius, & instantius orationi, & abstinentiæ, & omni pœnitentiæ vacare debetis, non solum jocis, verum etiam ab omni vaniloquio, & scurrilitate, quæ ad rem non pertinent, atque ab ipso otioso verbo temperare debetis... Nulla ergo vos voluptatum, & maxime in tempore jejuniorum, vanitas seducere valeat; non enim lamenta cum jocis conveniunt; & fallax, ac deceptrix lætitia veraces lacrymas producere nescit „ „.

Eamdem Regulam confirmat *Theodulphus* Aurelianensis Episcopus in Capitulari, cap. 40. ubi de jejunii diebus loquens: *Abstinentia* (inquit) *in his diebus omnium deliciarum esse debet.*

Idem confirmat Concilium Mediolanense 5. P. 1. tit. De his, quæ ad dies festos, & sacra Tempora pertinent. „ „ Omni tempore (*inquit*) a jocis christianum hominem abstinere convenit, ac Quadragesimæ, ac jejunii tempore tanto diligentius, quanto frequentius, studiosiusque orationi, abstinentiæ, omniumque pœnitentiæ generi incumbendum est „ „.

„ „ A jocis igitur, a verborum scurrilitate, a colloquio inani, otioso, longeque cautius a noxio, & criminoso se continere sacro pœnitentiæ tempore studeat, ut Pontificio apostolico illo Rescripto *Nicolai I.* cavetur „ „.

„ „ A venationibus item, ut eodem rescripto contine-

tinetur, abstineat item eo ipso Quadragesimali tempore, quo neque carne vesci, neque adeo carnalia consectari licet „ „.

„ „ Ciborum Quadragesimalium suavitates ne exquirat; nec multiplici epularum apparatu mensam extruat, sed frugalem parsimoniam adhibeat „ „.

„ „ Convivia autem in Quadragesima non condicat, nec vero apparet, ne Dominicis quidem diebus, ut idem Nicolaus Pontifex rescribit „ „.

REGULA XVII.

Christianum vere, Deoque gratum jejunium non est, quod abstinentia ab omni peccato mortali, & exercitatio in omni virtutum genere non commendat.

Hanc Regulam Deus ipse tradit Isaiæ 58. *Ecce* (inquit) *in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis, Ecce ad lites, & contentiones jejunatis, & percutitis pugno impie. Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem, ut audiatur in excelso clamor vester. Nunquid tale est jejunium, quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Nunquid contorquere quasi circulum caput suum, & saccum, & cinerem sternere? Nunquid istud vocabis jejunium, & diem acceptabilem Domino? Nonne hoc est magis jejunium quod elegi? Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes; dimitte eos, qui confracti sunt, liberos, & omne onus dirumpe. Frange esurienti panem tuum, &c.* Christianum jejunium, abstinentia a vitiis.

Eamdem regulam confirmant SS. Patres, imprimis *S. Basilius* Hom. I. de jejunio: „ „ Cave (*inquit*) ne jejunii utilitatem sola ciborum abstinentia metiaris; verum enim jejunium est, ab omnibus esse vitiis alienum. Solve omne vinculum iniquitatis, condona injuriam proximo, ac debitum dimitte. Noli ad lites, & contentiones jejunare. Carnes non edis; at interim devoras fratrem tuum. Vino abstines; at interim ab injuriis tibi non temperas. Væ his, qui

ebrii sunt non a vino! ira mentis est temulentia, eam a prudentia non minus excutiens, quam vinum „„. *Et in cap.* 1. *Isaiæ.* „„ Non satis virium (*inquit*) per se habet abstinentia ab escis, sed oportet, & reliquam adesse constituendæ vitæ disciplinam, in sermonibus, in genere conversandi, in familiari congressu, ita ut spiritualem mentis exercitationem comitetur „„.

S. Joan. Chrysostomus, Hom. 8. in Gen. „„ Jejunium dico abstinentiam a vitiis; etenim abstinentia a cibis propter hoc recepta est, ut vigorem carnis refrænet. Jejunantem ante omnia oportet iram refrænare, mansuetudinem, & lenitatem addiscere, habere cor contritum, absurdas concupiscentias repellere, ante oculos continuo proponendo oculum æterni judicis, & tribunal illud incorruptum pecuniis superiorem esse, & illis dominari; liberalem esse in danda eleemosyna; nullum malum adversus proximum in cor admittere... Hoc verum jejunium est „„.

Auctor Sermonis inter eos, qui *S. Ambrosio* hactenus adscripti sunt 41. in Augustinianorum Appendice 146. „„ Quid prodest jejunare visceribus, & luxuriare ventribus; abstinere cibis, & errare peccatis; castigare corpus inedia, mentem exercere nequitia; vinum forte non bibere, & ebrium cogitatione malignitatis incedere?... Inutile, & inane est tale jejunium, quod inedia membra debilitat, & animam a perditione non liberat... Scire igitur debemus, Fratres, acceptum esse Deo jejunium, non solum ut abstinentia corpora castigemus, sed etiam humilitate animas induamus. Simus ad servulos mites, blandi ad extraneos, ad egenos misericordes, pacifici ad omnes. Surgentes primo diluculo ad Ecclesiam festinemus, referamus Deo gratias, peccatis veniam postulemus, rogantes præteritis delictis indulgentiam, futuris cautelam. Tota die sit nobis assidua vel oratio, vel lectio. Qui literas nescit, sanctum Magistrum perquirat, ejus confabulatione pascatur. Nulli

actus

actus seculi actus divinitatis impediant; non ludus tabulæ mentem avocet, non voluptas canum sensus abducat, non negotii compendium animum aviditate pervertat. Quidquid enim aliud præter mandatum Dei feceris, quamvis abstineas, non jejunas. Hoc est enim jejunium salutare, ut sicut abstinetur corpus ab epulis, ita & anima refrænetur a vitiis „ „.

S. Leo Serm. 41. in Quadragesima 4. cap. 11. „ „ Ingressuri (*inquit*) dies mysticos, & jejuniorum remediis consecratos, præceptis Apostoli obedire curemus, emundantes nos ab omni iniquinamento carnis, ac spiritus. . . Digna enim ab infidelibus reprehensione carpemur, & nostro vitio linguæ impiæ in injuriam se religionis armabunt, si jejunantium mores a puritate perfectæ continentiæ discreparint. Non enim in sola abstinentia cibi stat nostri summa jejunii, aut fructuose corpori esca subtrahitur, nisi mens ab iniquitate revocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Sic ergo nobis edendi est moderanda libertas, ut etiam aliæ cupiditates eadem lege frænentur. Mansuetudinis, & patientiæ, pacis, & tranquillitatis hoc tempus est; in quo exclusa omnium contaminatione vitiorum, perpetuitas nobis est obtinenda virtutum. Nunc piarum mentium fortitudo donare culpas, negligere contumelias, & oblivisci assuescat injurias. Nunc fidelis animus per arma justitiæ a dextris se exerceat, & sinistris; ut per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam, securam conscientiam, constantemque probitatem nec laudes inflent, nec opprobria defatigent. Religiosorum modestia non sit mœsta, sed sancta; nec inveniantur in eis ullarum murmura querelarum, quibus nunquam desunt sanctorum solatia gaudiorum. Non timeatur inter opera misericordiæ terrenarum destitutio facultatum. Semper dives est christiana paupertas, quia plus est, quod habet, quam quod non habet „ „.

Non in sola abstinentia cibi stat nostri summa jejunii.

Et Serm. 43. in Quadragesima 6. cap. 2. „ „ Apostolica institutio quadraginta dierum jejuniis impleatur,

tur, non ciborum tantummodo parcitate, sed privatione maxime vitiorum. Nam cum ob hoc castigatio ista sumatur, ut carnalium desideriorum fomites subtrahantur, nullum magis sectandum est continentiæ genus, quam ut semper simus ab injusta voluntate sobrii, & ab inhonesta actione jejuni „ „.

Omnia corporis membra jejunent.

S. Bernardus Serm. 1. de Quadragesima: „ „ Si gula sola peccavit, sola quoque jejunet, & sufficit: Si vero peccaverunt & cætera membra, cur non jejunent & ipsa? Jejunet ergo oculus, qui deprædatus est animam; jejunet auris, jejunet lingua, jejunet manus, jejunet etiam anima ipsa. Jejunet oculus a curiosis aspectibus, & ab omni petulantia, ut bene humiliatus coerceatur in pœnitentia, qui male liber vagabatur in culpa. Jejunet auris nequiter pruriens a fabulis, & rumoribus; & quæcunque otiosa sunt, ac ad salutem minime pertinentia. Jejunet lingua a detractione, & murmuratione, ab inutilibus vanis, atque scurrilibus verbis; interdum quoque ob gravitatem silentii, & ab ipsis, quæ videri poterant necessaria. Jejunet manus ab otiosis signis, & ab operibus omnibus quæcunque non sunt imperata. Sed & multo magis anima ipsa jejunet a vitiis, & propria voluntate sua. Etenim sine hoc jejunio cætera

Is. 58.

a Domino reprobantur, sicut scriptum est: *Quia in diebus jejuniorum vestrorum inveniuntur voluntates vestra* „ „.

Id confirmat Concilium Mediolanense 5. sub *S. Carolo Borromæo*, P. 1. tit. De his, quæ ad dies festos, & sacra Tempora pertinent. „ „ Quadragesimalibus (*inquit*) aliisve jejunii, pœnitentiæ, & publicæ supplicationis diebus, Fideles se vitæ disciplina severiori adstringant; sanctisque institutis, & moribus sacro illi tempori convenientibus, se suosque, qui patresfamilias sunt, quam rectissime in omnes partes conforment. Pretiosas vestes non induant; sed amictum, si non humilem, & demissum omnino, at cum pœnitentiæ, jejuniique tempore congruentem. Simultatem, odium, inimicitias, rixas deponant, pacem cum

om-

omnibus concilient. Carnis vim, impetum, non modo religiosa abstinentia, jejuniique lege, sed cilicio, & verberationis disciplina coerceant, & humi aliquando cubent, ut a piis etiam laicis factum esse, memoriæ proditum est. *Christianus homo* In orationis studio frequentior sit; dolenter peccata & sua, & aliena lugeat, pro quibus Dei misericordiam omni pietatis, pœnitentiæque officio imploret. Eleemosynas, cum per facultates potest, uberiores pauperibus, egentibusque in sustentationem conferat, in aliaque pietatis officia, atque opera liberali charitate eroget. Oblationes offerat largiores. Frequentius divinis officiis omni attentione, & religiosa meditatione adsistat. Missæ sacrificio quotidie intersit, alia omni negotiatione posthabita. Divinis colloquiis, sacrisque Concionibus præsens adsit. Moneatur, ut vitæ sanctitati ita incumbat, ut singulis Dominicis saltem diebus confessus, sacram Eucharistiam sumat „ „.

Id denique confirmat *S. Antoninus*, P. II. tit. 6. cap. I. Ut jejunium sit sanctum, & Deo gratum (inquit) primo *Debet tolli de mente omnis intentio vana*: Unde Dominus ait: *Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes*, sed puro respectu, & intentione, propter Deum, & ad obediendum Ecclesiæ jejunate. Quicunque enim vel ob indigentiam, vel ob avaritiam, vel ad captandam hominum gloriam, vel ut consulat valetudini, quia cibo & crapula præcedentium dierum nimis gravatus est, vel ob gulam, ut ipsa die, vel sequenti copiosius ac lautius prandeat; quicunque (inquam) sic jejunat: „ „ Alias non jejunaturus, non servat præceptum Ecclesiæ. Secundo oportet habere affectum liberum a peccato commisso, & committendo. Nihil enim prodest jejunare, & alia religionis opera facere, nisi mens ab iniquitate coerceatur (*inquit Pius Papa, De pœnit. dist.* II.) Nihil prodest, scilicet ad vitam æternam. Qui enim facit jejunium quodcunque in mortali, non valet sibi ad meritum, nec ad satisfactionem. Valet tamen ad satisfaciendum præcepto Ecclesiæ, ut non peccet mortali-

Matth. 6.

taliter servando jejunium, quod incurreret, si non servaret. Et ideo quantumcunque peccator, dimittere non debet. Melius tamen, & utilius, si per confessionem, vel saltem contritionem, liberaret affectum suum a servitute peccati. Matth. 6. *Tu autem cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava*; id est conscientiam, scilicet a peccatis. *Et Isaia* 58. dicit Dominus: *Hoc est jejunium, quod elegi, dissolve colligationem impietatis*, id est, malas societates, cum quibus ligatus es in officiis, vel contractibus, vel maleficiis: *Solve fasciculos deprimentes te*, id est, obligationes restitutionum; *& eos, qui confracti sunt, liberos dimitte*; qui solvere non possunt, non in carcere teneas; *& omne onus dirumpe*, scilicet peccati, per contritionem „.

REGULA XVIII.

Eleemosyna christiani jejunii comes esse debet, ut pauperibus erogetur, quod in sumptus secundæ refectionis impenderetur.

Sic jejunandum Spiritus sanctus docet Isaiæ 58. 7. *Frange esurienti panem tuum, & egenos, vagosque induc in domum tuam; cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris.*

Id confirmant SS. Patres; imprimis *S. Augustinus*, Sermone 205. alias *De Diversis* 58. in Quadragesima primo: „ Quod vobis (*inquit*) demitis jejunando, „ eleemosynis addite prærogando „.

Sermone 206. alias *De Diversis* 70. in Quadragesima secundo: „ Orationibus nostris, quibus ad Deum facilius volando perveniant, eleemosynis, & jejuniis pennas pietatis addamus. Hinc autem intelligat animus christianus, quantum remotus esse debet a fraude alienæ rei, quando sentit simile esse fraudi, si superflua sua non tribuerit indigenti. Dominus dicit: *Date, & dabitur vobis; dimittite, & dimittetur vobis.* Hæc duo genera eleemosynarum, tribuendi, & ignoscendi, clementer, & ferventer operemur, qui

Luc. 6. 38.

no-

nobis a Domino, ut bona tribuantur, & mala non retribuantur, oramus. *Date* (inquit) *& dabitur vobis*; Quid verius, quid justius, ut qui dare detrectat, se fraudet ipse, nec accipiat? Si imprudenter agricola quærit messem, ubi se novit non præmisisse semen; quanto impudentius quærit Deum divitias dantem, qui hominem pauperem noluit exaudire poscentem? In paupere enim se pasci voluit, qui non esurit: Deum ergo nostrum egentem non spernamus in paupere, ut egentes satiemur in divite. Habemus egentes, & egemus; demus ergo, ut accipiamus „ „.

Serm. 207. alias *De Diversis* 71. in Quadragesima 3. hoc maxime tempore dandam eleemosynam docet, in memoriam magnæ eleemosynæ, quam Christus nos redimendo nobis impendit. „ „ Quæ major (*inquit*) misericordia esse super miseros potuit, quam illa, quæ cœli Creatorem de cœlo deposuit, & terreno corpore terræ induit Conditorem; eum, qui in æternitate Patris manet æqualis, mortalitate coæquavit & nobis, formam servi mundi Domino imposuit, ut ipse Panis esuriret, satietas sitiret, virtus infirmaretur, sanitas vulneraretur, vita moreretur? Hoc autem ut nostra pasceretur fames, rigaretur ariditas, consolaretur infirmitas, extingueretur iniquitas, ardesceret charitas? Quæ major misericordia, quam creari Creatorem, servire Dominatorem, vendi Redemptorem, humiliari Exaltatorem, occidi Suscitatorem? Nobis de præbendis eleemosynis præcipitur, ut panem demus esurienti: ille seipsum, ut nobis daret esurientibus, prius pro nobis se tradidit sævientibus. Præcipitur nobis, ut peregrinum recipiamus: ille pro nobis in sua propria venit, & sui eum non receperunt... Exerceamus itaque eleemosynas nostras tanto impensius, tantoque frequentius, quanto propinquior fit dies, qua nobis prærogata eleemosyna celebratur; quia jejunium sine misericordia ei nihil est, qui jejunat „ „.

Serm. 208. *alias De Diversis* 72. *in Quadragesima quarto.* „ „ Eleemosynas his diebus augere, quodammodo

Tempore Quadragesimæ eleemosynæ

mosynas augere, quodammodo debitum est. modo ex debito est. Ubi enim justius quam miserando impenditis, quod vobis abstinendo demitis? Et quid iniquius, quam ut quod minus erogat abstinentia, servet permanens avaritia, aut consumat dilata luxuria? Intendit itaque, quibus debeatis, quod vobis denegatis; ut quod detrahit temperantia voluptati, addat misericordia charitati „ „.

Serm. 209. *alias De Diversis* 73. *in Quadragesima quinto.* „ „ Ut nostræ orationes congruis adminiculis adjuventur, quoniam in his diebus ferventiores eas habere debemus, etiam eleemosynas ferventius erogemus. Ipsis adjiciatur, quod nobis jejunando, & a cibis solitis abstinendo detrahitur. Quamvis eas debeat largiores habere, qui propter aliquam necessitatem corporis sui, & consuetudinem alimentorum, non potest abstinere, ut hoc addat pauperi, quod sibi detrahit; ut quoniam minus potest orationes suas castigatione corporis adjuvare, abundantiorem in corde pauperis includat eleemosynam, quæ pro illo possit orare. De Scripturis sanctis hoc est saluberrimum, amplectendumque consilium: Eccl. 29. 15. *Include* (inquit) *eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit* „ „ Qui sic se a carnibus temperant, ut alias escas, & difficilioris præparationis, & pretii majoris inquirant, multum errant. Non enim hoc est suscipere abstinentiam, sed mutare luxuriam. Quomodo illis dicturi sumus, ut quod sibi detrahunt, dent pauperi; a quibus solitus ita cibus relinquitur, ut in alio comparando sumptus augeatur? Estote ergo his diebus & crebrius jejunantes, & vobis parcius impendentes, & egenis largius tribuentes „ „.

Qui cibis exquisitioribus vescuntur diebus jejunii, non suscipiunt abstinentiam, sed mutant luxuriam.

Serm. 210. *alias de Diversis* 74. *in Quadragesima sexto*: „ „ Præcipue sane pauperum mementote, ut quod vobis parcius vivendo subtrahitis, in cœlesti thesauro reponatis. Accipiat esuriens Christus, quod jejunans minus accipit Christianus. Castigatio volentis fiat sustentatio non habentis. Voluntaria copiosi inopia, fiat necessaria inopis copia „ „.

S. Leo Serm. 10. *de Quadragesima*: „ „ In pauperes

(*in-*

(*inquit*) & diverſis debilitatibus impeditos benignior nunc largitas exeratur, ut gratiæ Deo multorum voce referantur, & jejuniis noſtris egentium refectio ſuffragetur. Nulla enim devotione fidelium magis Dominus delectatur, quam iſta, quæ pauperibus ejus impenditur, & ubi curam miſericordiæ invenit, ibi imaginem ſuæ pietatis agnoſcit. Non timeatur in iis expenſis defectio facultatum, quoniam ipſa benignitas magna ſubſtantia eſt, nec poteſt largitatis deeſſe materies, ubi Chriſtus paſcit, & paſcitur. In omni hoc opere illa intervenit manus, quæ panem frangendo auget, & erogando multiplicat „ „.

Idem Serm. 11. „ In diſtributione quoque eleemoſynarum, & pauperum cura, pingueſcant chriſtiana jejunia, & quod ſuus quiſque deliciis ſubtrahit, debilibus impendat, & egenis. Detur opera, ut omnes Deo uno ore benedicant, & qui aliquam dat portionem ſubſtantiæ ſuæ, intelligat ſe miniſtrum eſſe miſericordiæ divinæ, qui partem pauperis in manu poſuit largientis; ut peccata, quæ Baptiſmi aquis, aut pœnitentiæ lacrymis abluuntur, etiam eleemoſynis deleantur, dicente Scriptura: *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum* „ „. Eleemoſynis chriſtiana jejunia pingueſcunt. Eccl. 3.

Idem Serm. 9. De jejunio decimi Menſis: „ Æſtiment (*inquit*) omnes ſubſtantias ſuas, & qui plus accepere, plus tribuant. Fiat abſtinentia Fidelium cibus pauperum; & quod ſibi quiſque ſubtrahit, proficiat indigenti, quia licet multum & animis, & corporibus conferant remedia parcitatis, parum tamen utilia ſunt ipſa jejunia, niſi miſericordiæ ſanctificetur effectu. In eleemoſynis enim virtus quædam eſt inſtituta Baptiſmatis; quia ſicut aqua extinguit ignem, ſic eleemoſyna peccatum, & per eumdem Chriſtum dicitur: *Lavamini, mundi eſtote*, per quem dicitur: *Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis*, ut nemo ambigat, nemo diffidat regenerationis ſibi nitorem etiam poſt multa peccata reſtitui, qui eleemoſynarum ſtuduerit purificatione mundari „ „. Abſtinentia fidelium fiat cibus pauperum. In eleemoſynis virtus quædam baptiſmatis. Iſa. 1. 16. Luc. 11.41.

Idem Serm. 3. De jejunio Pentecoſtes: „ „ Sanctas con-

continentiæ delicias appetentes, aliquantulum nobis de terrenorum ciborum abundantia subtrahamus; ita ut proficiat eleemosynis, quod non impenditur mensis. Tunc enim demum ad animæ curationem proficit medicina jejunii, cum abstinentia jejunantis esuriem reficit indigentis „ „.

Misericordia jejunium sanctificat.

S. Petrus *Chrysologus*, Serm. 8. „ „ Esurit jejunium (*inquit*) jejunium sitit, quod non pietatis cibo pascitur, quod potu misericordiæ non rigatur. Alget jejunium, jejunium deficit, quod non eleemosynæ vellus tegit, quod non miserationis operit vestimentum. Quod est terris ver, hoc misericordiam scimus esse jejunio. Sicut vernus flatus tota facit germina florere camporum; ita misericordia tota jejunii semina producit in florem, in cœlestem messem totam jejunii facit fructificare virtutem. Quod oleum lucernæ est, hoc jejunio pietas. Sicut lucernæ lumen olei pinguedo succendit, & moderato pastu facit illud ad totius noctis solatium perlucere; sic pietas facit splendere jejunium, & ad totam radiare continentiæ claritatem. Quod diei sol est, hoc eleemosyna noscitur esse jejunio. Sicut jubar solis clariorem perficit diem, & totam nubium disperdit obscuritatem; sic eleemosyna jejunii sanctificat sanctitatem, totamque cupiditatis noctem lumine pietatis excludit. Ac ne multis immorer, quod est anima corpori, jejunio largitas hoc habetur. Sicut enim mortificatur corpus, a corpore anima cum recedit; ita mors est jejunii largitatis abscessus. Est quidem jejunium vitiorum mors, vita virtutum. Est jejunium pax corporis, membrorum decus, ornamentum vitæ. Est jejunium robur mentium, vigor animarum. Est jejunium castitatis murus, pudicitiæ propugnaculum, civitas sanctitatis. Est jejunium schola meritorum, disciplina virtutum. Est jejunium ecclesiasticæ vitæ viaticum salutare. Est jejunium invictus christianæ militiæ principatus. Sed in his virtutibus jejunium tunc viget, tunc vincit, tunc triumphat, cum duce misericordia pugnat. Misericordia, & pietas jejunii sunt alæ,

per quas tollitur, & portatur ad cœlum, fine quibus jacet, & volutatur in terra. Jejunium fine misericordia fimulacrum famis eft, imago nulla eft fanctitatis; fine pietate jejunium occafio eft avaritiæ, non eft propofitum pareitatis... Qui non jejunat pauperi, Deo fingit. Qui jejunans prandium fuum non erogat, fed deponit, cupiditati probatur jejunare, non Chrifto „ „.

Qui non jejunat pauperi, Deo fingit.

Idem Serm. 42. „ „ Jejunium (*inquit*) fine pietate jejunat; fames eft avaritiæ jejunium fine mifericordia; cupiditatis pœna eft fine pietate jejunium; ultio, non devotio eft, non Deo jejunare, fed feculo... Non fic imber infundit terram, quomodo jejunium lacrymæ rigant pauperum. Homo, in lacrymas pauperum jacta femina jejunii tui; quia ficcantur virtutes, arefcunt jejunantium meffes, quæ pauperum fletibus non fuerint irrigatæ. Cœli pluvia infundit terram, lacrymæ pauperis cœlum rigant; ergo fitit cœlum, & exfpectat de ploratu pauperum vicem roris... Illic mifericordia feminat, quia quæ fufceperit manus pauperis, ibi metit „ „.

Jejunium fine mifericordia, fames avaritiæ.

S. Cæfarius Epifcopus Arelatenfis, Serm. 44. in Auguftinianorum Appendice 142. alias 62. De tempore: „ „ Bonum eft (*inquit*) jejunare; fed melius eft eleemofynam dare. Si poffibilitas non fuerit jejunandi, eleemofyna fufficit fibi fine jejunio; jejunium fine eleemofyna omnino non fufficit. Ergo fi aliquis jejunare non poteft, eleemofyna fine jejunio bonum eft; fi vero prævalet, jejunium cum eleemofyna duplex bonum eft. Jejunium vero fine eleemofyna nullum bonum eft; nifi forte ita fit aliquis pauper, ut non habeat omnino, quod tribuat. Illi ergo, qui non habuerit, unde tribuat, fufficit voluntas bona. Sed quis erit, qui fe poffit excufare, cum etiam pro calice aquæ frigidæ mercedem fe Dominus redditurum effe promiferit? Et quare frigidæ dixit? Ne forte fe poffet aliquis pauper de lignorum penuria excufare, aut dicere: Se vafculum, ubi aquam calefaceret, non habere. Denique & per Prophetam Dominus ita hor-

Jejunium fine eleemofyna non fufficit.

tatur, & admonet eleemosynam fieri, ut prope nullus pauper sit, qui se valeat excusare. Sic enim ait: Isai. 58. *Hoc est jejunium, quod elegi: Frange esurienti panem tuum.* Non dixit, ut integrum daret; cum forte pauper ille alium non haberet; sed, *Frange* (inquit) hoc est dicere, etiamsi tanta paupertas tibi est, ut non habeas nisi unum panem; ex ipso tamen frange, & pauperi tribue. *Et egenum* (inquit) *ac sine tecto induc in domum tuam.* Si aliquis ita pauper est, ut non habeat, unde tribuat pauperi cibum, vel in uno angulo domus suæ peregrino præparet lectulum... Ergo, Fratres charissimi, jejunia nostra eleemosynarum pinguedo commendet; quia tale est jejunium sine eleemosyna, qualis sine oleo lucerna. Nam sicut lucerna, quæ sine oleo accenditur, fumigare potest, lucem habere non potest: ita jejunium sine eleemosyna carnem quidem cruciat, sed charitatis lumine animam non illustrat... Sic jejunemus, ut prandia nostra pauperibus erogentur; ut quod pransuri eramus, non in nostris sacculis, sed in visceribus pauperum reponamus; quia manus pauperis gazophylacium est Christi, qui quod accipit, ne in terra pereat, in cœlo reponit; quia quamvis cibus, quem pauper accipit, consumatur; merces tamen boni operis in cœlo reconditur ,, ,,.

Auctor Sermonis inter Augustinianos, alias *De tempore* 65. nunc in Appendice 144. ,, ,, Sic jejuna (*inquit*) ut in alio manducante prandisse te gaudeas. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam manducante paupere de bonis tuis, prandet Christus, qui se in paupere esurire testatur ,, ,,.

S. Gregor. magnus Hom. 16. in Evangelia: ,, ,, Illud (*inquit*) jejunium Deus approbat, quod ad ejus oculos manus eleemosynarum levat, quod cum proximi dilectione agitur, quod ex pietate conditur. Hoc ergo, quod tibi subtrahis, alteri largire, ut unde tua caro affligitur, inde egentis proximi caro reparetur. Zach. 7. Hinc etenim per Prophetam Dominus dicit: *Cum jejunaretis, & plangeretis, nunquid jejunium jejunastis mihi? Et cum comeditis, & bibitis, nunquid non vobis*

bis comeditis, & vobismetipsis bibitis? Sibi enim comedit, & bibit, qui alimenta corporis, quæ sunt communia dona Conditoris, sine indigentibus percipit. Et sibi quisque jejunat, si ea, quæ sibi ad tempus subtrahit, non pauperibus tribuit, sed ventri postmodum offerenda custodit. Hinc per Joelem dicitur: *Sanctificate jejunium.* Jejunium quippe sanctificare, est adjunctis bonis aliis, dignam Deo abstinentiam carnis ostendere „ „. Joel. 1.

Theodulphus Aurelianensis Episcopus in Capitulari, cap. 38. „ „ Diebus (*inquit*) jejunii eleemosyna facienda est, & cibum, vel potum, quo quisque uti debuit, si non jejunaret, pauperibus eroget. Quia jejunare, & cibos prandii ad cœnam reservare, non mercedis, sed ciborum est incrementum „ „.

Ratherius Veronensis Episcopus, Sermone 1. De Quadragesima: „ „ Male (*inquit*) jejunant & illi, qui quod corpori suo subtrahunt, non pauperibus tribuunt, sed aut suo ventri, aut quod est iniquius, Mammonæ, id est, cupiditatis dæmoni, abstinendo reservant „ „.

REGULA XIX.

Nullius est meriti jejunium, si Christianus jejunans injurias non dimittit.

Hæc Regula nititur verbo Dei per Isaiam Prophetam eos reprehendentis, qui contentionibus, ac litibus jejunium suum contaminabant. *Ecce ad lites, & contentiones jejunatis, & percutitis pugno impie. Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem, ut audiatur in excelso clamor vester. Nunquid tale est jejunium quod elegi?* Isa. 58.

Præterea, si jejunium perfectum, meritorium, & Deo gratum non est absque eleemosyna corporali in iis, qui erogare possunt; multo minus Deo acceptum est absque eleemosyna spiritali, condonatione scilicet injuriarum. *Date* (inquit Christus) *& dabitur vobis; dimittite, & dimittetur vobis*; Hoc est, Lucæ 6.

ignoſcite, & ignoſcetur vobis. „ „ Conſervus conſervo reconcilietur, ne juſte ſervus a Domino puniatur. In hoc genere eleemoſynæ nullus eſt pauper. Poteſt hoc facere, ut in æternum vivat, etiam qui ad tempus non habet, unde vivat. Gratis datur, dando cumulatur, quæ non conſumitur, niſi quando non erogatur. (*Verba ſunt S. Auguſtini Serm.* 306, *alias De Diverſis* 70.) Cujus ergo uſque ad hos dies inimicitiæ perdurarunt, confundantur, atque finiantur. Finiantur, ne finiant; non teneantur, ne teneant; perimantur per redemptorem, ne perimant retentorem. Jejunia veſtra non ſint talia, qualia Propheta condemnat, dicens: *Non hoc jejunium elegi, dicit Dominus.* Arguit enim jejunia litigioſorum; quærit piorum. Arguit opprimentes, quærit relaxantes. Arguit inimicantes, quærit liberantes „ „.

Et Sermone 211. alias De Diverſis 74. „ „ Sit etiam (*inquit*) in animo placabili, & humili miſericors ignoſcendi facilitas. Petat veniam, qui fecit injuriam; det veniam, qui accepit injuriam, ut non poſſideantur corda veſtra a ſatana, cujus triumphus eſt diſſenſio Chriſtianorum. Et hæc enim magni lucri eleemoſyna eſt, debitum relaxare conſervo, ut
Matth. 18. tibi relaxetur a Domino... Mementote ſervi illius, cui omne debitum Dominus ejus, quod donaverat, replicavit, quia conſervo ipſe ſibi debenti decem denarios miſericordiam non rependit, quam de talentorum decem millibus, quæ debebat, accepit. in hoc genere operis boni excuſatio nulla eſt, ubi ſola voluntas tota facultas eſt. Poteſt quiſque dicere, ne ſtomachus doleat, jejunare non poſſum. Poteſt etiam dicere, volo dare pauperi, ſed unde, non habeo; aut tantum habeo, ut timeam egere, ſi dedero. Quamquam & in his operibus excuſationes plerumque ſibi homines falſas faciunt, quia veras non inveniunt. Verumtamen quis eſt, qui dicat, ideo non ignovi veniam petenti, quia me valetudo impedivit, aut quia manus, qua porrigerem, non fuit? Dimitte, ut dimittatur tibi. Carnis hic opus nullum eſt,

Jejunium ſine injuriarum condonatione ad ſalutem non proficit.

eſt, nullum vel carnis ſuæ membrum in adjutorium animæ aſſumitur, ut hoc impleatur, quod rogatur. Voluntate agitur, voluntate perficitur, fac ſecurus, da ſecurus, nihil in corpore dolebis, nihil in domo minus habebis. Jam vero, Fratres, videte, quid mali ſit, ut pœnitenti fratri non ignoſcat, cui præceptum eſt, ut inimicum adhuc diligat. Quæ cum ita ſit, cum ſcriptum ſit: *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram*: conſiderate, Chariſſimi, utrum Chriſtianus dicendus ſit, qui ſaltem his diebus inimicitias non vult finire, quas nunquam debuit exercere „ „. Epheſ. 4.

Idem confirmat *S. Leo*, Sermone 2. De Quadrageſima, & clementiam Principum reos quadrageſimali tempore carceribus liberantium, privatis quibuſque in remiſſione injuriarum imitandam proponit. „„ In iſta (*inquit*) exercendarum opportunitate virtutum ſunt & aliarum inſignia coronarum, quæ nullo horreorum diſpendio, nulla diminutione pecuniæ capiantur; ſi repellatur laſcivia.., ſi odia tranſeant in dilectionem, ſi inimicitiæ convertantur in pacem, ſi tranquillitas extinguat iram, ſi manſuetudo remittat injuriam, ſi denique dominorum, atque ſervorum tam ordinati ſint mores, ut illorum poteſtas mitior, & iſtorum ſit diſciplina devotior. Quod & romani orbis piiſſimi Imperatores ſancta antiquius obſervatione cuſtodiunt, qui in honorem Paſſionis, & Reſurrectionis Chriſti altitudinem ſuæ poteſtatis inclinant, & conſtitutionum ſuarum ſeveritate mollita, multarum culparum reos præcipiunt relaxari; ut in diebus, quibus mundus ſalvatur miſeratione divina, etiam ipſorum ſupernæ bonitatis imitatrix ſit æmulanda clementia. Imitentur igitur chriſtiani populi Principes ſuos, & ad domeſticam indulgentiam Regis incitentur exemplis. Non enim privatas leges fas eſt auſteriores eſſe, quam publicas. Remittantur culpæ, vincula ſolvantur, deleantur offenſæ, pereant ultiones, ut ſacra Feſtivitas per divinam, atque humanam miſerationem, omnes lætantes, omnes habeat innocentes „„.

Quamobrem Concilium Mediolanense 5. sub *S. Carolo Borromæo*, P. 1. tit. *De his, quæ ad dies festos, & sacra Tempora pertinent*, Parochos monet, ut hebdomada Quadragesimæ initium proxime præcedente parochianos suos reconcilient, si quos inter se dissidentes sciverint, dissensionum semina extirpare studentes; Christianos vero omnes: *Ut simultatem, odium, inimicitias, rixas deponant, pacem cum omnibus concilient.*

IN.

INDEX
CAPITUM, ARTICULORUM, ET RERUM, QUÆ IN HOC TOMO OCTAVO TRACTANTUR.
LIBER TERTIUS.
TRACTATUS
De Virtutibus, De primo, secundo, & tertio Decalogi Præceptis.

LIBER IV.
DE DECALOGO.

Ccc 5 §. IV.

Re-

Regu-

Regula

tatum suarum vehementiam considerantes, suamque a-
becillitatem, superare eam per Dei gratiam desperant
omne scelus projiciunt.

Regula IV Contra spei præceptum lethaliter peccant,
tudine cælestis gloriæ, & conditionis humanæ vilit
& pusilli sunt animi, ut ad æternam gloriam aspirare

Regula V. Contra spei præceptum peccant, qui ad ora
spemque abjiciunt, quod in longum differri videatu
sperant

Regula VI. Contra spei præceptum lethaliter peccant,
mine magis, quam in Dei auxilio confidunt.

Regula VII. Desperatio omnium peccatorum periculosi

Regula VIII. Contra Spei christianæ præceptum lethalit
fidunt se permanentes in peccato misericordiam conse
quandoque in melius mutare proponant, id nihilomin
runt, ac si de dono pœnitentiæ accipiendo certi essi

ART. X. Regulæ de dilectione Dei.

Regula I. Præceptum amoris Dei speciale est, non gene
præceptorum adimpletionem satisfiat, adeoque non e
sed affectivus amor Dei præcipitur hominibus.

Regula II. Sine actu amoris Dei non perficitur mandatu
omnia diligere jubemur.

Regula III. In rigore præceptum est hominibus, ut De
riori affectu diligant, adeo ut ad salutem pervenire r
lum divini amoris actum exercuerit

Regula IV. Divini amoris actum non semel tantum in
solum cum debet justificari, sed sæpius, imo quam fre
homo exercere tenetur.

Regula V. Deum non amat, sed primum, maximumque
qui alia re frui vult præter Deum.

Regula VI. Error est, & illusio pessima dæmonis, persu
amor Dei purissimus, & vitæ Unitivæ proprius, cura
servantiam mandatorum Dei & Ecclesiæ &c. & quod
tum operibus cessare debeat, qui Deum amat

Regu-

INDEX.

Regu-

ratio-

[redacted]

Regula VI. Perjurium, vel in re levi, & joco prolatum, lethi ominus peccatum est.

Regula VII. Qui ex lapsu linguæ falsum jurat, si considerate, & beratione juret, perspectamque habeat falsitatem, quam jurat perjurii reus est: si autem non advertat, nec jurandi intentionem venialis duntaxat peccati labem incurrit.

Regula VIII. Quæcunque juramenta vergunt in pejorem exitum, non sunt, nec reus est perjurii, qui illa violaverit.

Regula IX. Juramentum gravi metu extortum obligat; perjuriiq lis reus est illius violator, nisi vinculo illius a romano Ponti Episcopo solutus fuerit.

Regula X. Juramentum extortum dolo, vel errore, qui causa est sionis, vel contractus, irritum est; si vero dolus non sit causa pı nis, vel contractus, firmum est juramenti vinculum.

Regula XI. Lethalis perjurii reus est, quicunque dolose jurat, juri verba proferens absque animo jurandi, aut fidem suam obligan restrictiones mentales, & æquivocationes jurando adhibent, leth jurium committunt.

Regula XII. Hostes etiam publicos doloso, & mentali restriction æquivocatione fucata, fallere non licet. Qui id fecerit, vel ten lethalis perjurii reus est.

Regula XIII. Nec pro vitæ propriæ, vel alterius conservatione, favorem fidei commissum perjurium a lethalis peccati labe immune e

Regula XIV. Quamvis per falsos Deos jurare sit impium, reus tan perjurii, qui tale juramentum non servat.

Regula XV. Suscipere potest Christianus juramentum illius, qui pe Deos juraturus est, illoque uti, imo & jusjurandum ab eo ex quem ita juraturum non dubitat.

Regula XVI. Reus non est perjurii, qui ob justam, & legitimam juramentum non implet.

Regula XVII. Jusjurandum, quo quis jurat se servaturum statuta a Capituli, Universitatis, Collegii, aut Societatis cujuslibet, inte dum est, dumtaxat de statutis honestis, licitis, quæ contraria cor dine minime sunt abrogata: & de iis, quæ condita sunt, non quæ [redacted]

Re-

Re-

Finis Tomi Octavi.

17717 BOOK SLIP,
THE CATHEDRAL LI
3 EAST 50TH ST., NEW

FLEX BINDING

